DÜŞÜNCE

ŞEYTANIN AYARTMASI

TELBÎS-İ İBLÎS

İBNÜ'L-CEVZÎ

ELİF

ŞEYTAN'IN AYARTMASI

- HİCRİ 6. YÜZYIL İSLÂM TOPLUMUNA İÇERDEN GELEN BİR TENKİT -

2. Baskı

ELİF YAYINLARI

Elif Yayınları : 7
Düşünce Dizisi : 2

Orijinal İsmi:
Telbîs-i İblîs

Editör:
Sait Aykut

Redaksiyon:
Elif

Ofset Hazırlık:
All-Graf

Kapak:
Ramazan Erkut

Baskı & Cilt:
İstanbul Matbaa ve Cilt Sanayi

Elif Yayınları kitapları Yay-Dağ ürünüdür.

Genel Dağıtım: YAY-DAĞ
Klotfarer Cad. Nüzhetbey Apt. No: 18/2 Çemberlitaş/İSTANBUL
Tel: (0212) 638 18 51 - 638 23 58 - Faks: (0212) 518 97 28
www.yay-dag.com.tr

İBNÜ'L-CEVZÎ

ŞEYTAN'IN AYARTMASI

- HİCRİ 6. YÜZYIL İSLÂM TOPLUMUNA İÇERDEN GELEN BİR TENKİT -

Türkçesi:
Savaş KOCABAŞ

ELİF YAYINLARI
Ekim 2005

İBNÜ'L-CEVZÎ

Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzî Ebû Abdurrahman b. Ebi'l-Hasan Hicri 510 yılında dünyaya geldi. (1116 m.) Küçük yaştan itibaren ilim alanına girmiş, dönemin büyük âlimlerinin yanında yetişmiştir. İbnü'l-Cevzî, çok yönlü bir âlimdir. Başta hadis ve tefsir olmak üzere pek çok ilim dalında derinleşmiş, eserler vermiştir.

Etkili bir vaiz olarak da şöhret yapan İbnü'l-Cevzî'nin tefsir, hadis, dil ve tarih alanında altmışı aşkın eseri bulunmaktadır. İbnü'l-Cevzî hicrî 597'de (1201 m.) vefat etmiştir.

İÇİNDEKİLER

İBNÜ'L-CEVZÎ VE TELBÎS: CERRAH VE NEŞTER

İbnü'l-Cevzî, hicrî 6. (milâdî 12.) yüzyılın hezarfen âlimlerindendir. 1116'da Bağdat'ta doğdu; üç yaşındayken babası vefat etti, ondan kalan servetin yardımıyla amcasının himayesinde rahat bir hayat sürdü. Gençlik çağında hadis, fıkıh gibi alanlarda döneminin en kudretli bilginlerinden ders aldı. Hocalarının sayısı seksen civarındadır. İyi bir vâizdi, kürsüye çıktığında kitleleri büyülerdi. Devlet ricâline sert eleştiriler yöneltmekle birlikte onları etkilemek ve adalete çağırmak amacıyla bazı makam sahipleriyle sağlam dostluklar kurmaya özen gösterdi. Tarih, biyografi, tefsir, hadis, fıkıh ve akaid alanlarında onlarca eser verdi; binlerce öğrenci yetiştirdi. Hicrî 12 Ramazan 597/milâdî 16 Haziran 1201'de vefat etti. Hakkında yazılmış en derli toplu kitap, Mısırlı Dr. Amine M. Nusayr'ın *"Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, (510 h.-598 h.) Ârâuhu'l-Kelâmiyye ve'l-Ahlâqıyye"* başlıklı tezidir. Bu eser 1987'de Kahire'de Dâru'ş-Şurûq yayınevi tarafından grî bir kapakla basılmış olup orta boy 287 sayfadır.

Hanbelî olmakla birlikte kendine özgü görüşleri vardı. İyi bir edebiyatçıydı ve sağlam bir gözlemciydi; psikolojik tahliller, edebî eserlerinde önemli bir yer tutar.

Kuşkusuz akaid ve dinler tarihi alanlarındaki bilgisi de şaşırtıcı derecede zengin ve sağlamdır. Elinizdeki kitabın ilk bölümlerine göz attığınız zaman dinî düşüncenin tabiatı, öteki din-

lere bakış, eski fırkalar ve felsefî doktrinler hakkında da İbnü'l-Cevzî'nin boş olmadığını göreceksiniz.

Telbîs-i İblîs, harfî çeviri yapılırsa İblîs'in göz boyaması, aldatması, ayartması anlamına gelir. Müellif bu kitapta çağının İslâm toplumunda çeşitli zümrelere ve eğilimlere mensup fertlerin kendilerini ve birbirlerini nasıl kandırdıklarını anlatır. Bu gözle bakıldığında İslâm tarihinin belki de en renkli tenkit eseriyle yüz yüze olduğumuzu anlarız.

Neşteri keskindir ama aslâ kontrolden ve insaftan yoksun değildir. Kur'an hafızları kendilerini nasıl kandırmaktadırlar? Hadisçiler birbirlerine nasıl bakarlar? Fıkıh erbabı bilginin kibrine ve hevânın ayartıcılığına zaman zaman nasıl boyun eğer? Âbidler de ibadetleriyle övünürken İbnü'l-Cevzî'nin derin ve keskin bakışından kaçamamışlardır. Ya sûfîler? Nasıl oluyor da Peygamberimizi ve ashabını sûfiyye zümresinden gösterebiliyorlar? Peygamberimizin vurguladığı zühd nerede; gelenekleri, müesseseleri, şeyhlerine perestiş eden müritleri ve insan tabiatına aykırı tavırlarıyla ilimsiz mutasavvife nerede? İbnü'l-Cevzî elbette bütün sûfîleri eleştirmez, örnek gösterdiği eski sûfîleri anlatırken "şimdikilerin onlar gibi olmadığını" sık sık vurgular.

Telbîs bir yandan beşerin zaaflarına etkileyici bir uslupla projektör tutarak insanın iç dünyasına inerken; diğer taraftan "Kitab"ın dediğine uymayan pazarlıkçı dindarları yakasından tutup sarsarak gaflet uykusundan uyandırmaya çalışır.

Felsefeye yaptığı en ciddî saldırı, babasının malıymış gibi metafizik alandan bahseden filozoflara karşı yürüttüğü tenkitte göze çarpar. Ona göre, âhiret, Allah, melekler vs. gayb âlemine girer ve bu alanda felsefe yapmanın hiç bir anlamı yoktur. Bu konularda akıl yürütmeye kalkanlar evvelâ kendi prensipleriyle çelişmektedirler. Çünkü hiç bilmedikleri bir alanı yorumlamaya kalkarken şu anki hislerini, şu dünyadan aldıkları verileri temel alarak harekete geçiyorlar ve anoloji yapıyorlar; oysa bu tavır, işin başında sakat ve fasit bir metoda sarılma anlamına gelmektedir.

İbnü'l-Cevzî, bu kitabında Nevbahtî gibi yazarlardan faydalanarak fırkaları ve pagan grupları anlatırken önümüze zen-

gin bir malzeme sunmaktadır. Ortadoğu mitolojisiyle ilgilenenlerin ve etnologların dikkatini çekecek enteresan inançlardan bahseder. O dönemde ve daha eski çağlarda yaşayan bazı inanç gruplarının Allah, melek, ibadet, aile ve eğlence telakkîlerinden örnekler verirken hem sıradan okuyucuların dikkatini diri tutar, hem de bu konuları merak eden araştırmacılara nefis bir malzeme verir.

Peki İbnü'l-Cevzî'nin dayandığı ölçüler nelerdir? Esasen Hanbelî mezhebinin usûlü tüm eğilimlerine egemen olmuştur. Ancak şu bilinmeli ki, o, sahih kabul ettiği dinî esaslara dayandıktan sonra insanları ve gelenekleri eleştirirken okuyucuyu şaşırtan bir rasyonellik dairesinde hareket etmekten de geri durmaz. Zaman zaman onun sadece akla dayandığını sanabilir okuyucu. Çünkü daima akla vurgu yaparak kendi prensipleri içinde öylesine tutarlı eleştiriler ortaya koyar ki "acaba bu adamın kendi iç çelişkisi nerede?" diye düşündürür dikkatli bir tenkit ustasını bile. Bazı eski fırkalara ve dönemin âbidlerine yönelttiği sistematik eleştirilerinde son noktayı koyarken "bunların hiç mi akılları yok?", "hiç mi düşünmüyorlar!" gibi cümleler sarfetmekten geri durmaz. Kuşkusuz eleştirilecek yanları da vardır İbnü'l Cevzî'nin; Ancak o, kendi öncülleri içinde eleştirilmelidir.

Meselâ şarkı vs. konularda kendi görüşünü destekleyen zayıf hadisleri kitabına alması elbette eleştirilecek bir husustur.

Ezcümle, Telbîs'in birinci vasfı, ferdî ve sosyal tenkitte şaheser olma yönüdür. İkinci vasfı, yazarın insan ruhunun en mahrem noktalarına nufuz etmesinden doğan derin tahlil gücü, üçüncü vasfı ise, kendi içinde tutarlı bir saldırı ve savunma metni olmasıdır.

Yer yer acımasız ama olağanüstü etkileyici bir saldırıdır bu.

Bu kitap, sadece bu vasfından ötürü bile okunmaya değer.

Elif

GİRİŞ

Hamd, adalet ölçüsünü hikmet ve akıl sahiplerinin ellerine teslim eden; mükâfatla müjdeleyici, cezayla uyarıcı peygamberleri gönderen, kitapları doğru ile yanlışı açıklamak için indiren; Şeriatları eksiksiz ve kusursuz biçimde koyan Allah'a mahsustur. O'nu, sebeplerin yaratıcısı olarak tanıyıp öyle över; birliğine, samimi ve kesin inançlı kimsenin şehadetiyle şahitlik ederim. Muhammed'in (s.) O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik ederim. Küfür, imanın yüzüne örtü çekmiş iken onu gönderdi. O da (s.) hidayet nuruyla karanlıkları sildi, örtüyü kaldırdı. İnsanlara indirilen Kitab'ı açıkladı, zor anlaşılan ayetleri beyan etti; onları, kuytu köşelere ve seraba değil aydınlık bir yola bırakıverdi.[1] Allah (c.) O'na (s.) tüm ehl-i beytine, tüm sahabelere, Onların peşinden gelen tabiîne ve tüm müminlere haşr ve hesap gününe kadar rahmet eylesin!

İmdi, İnsana verilen en büyük nimet akıldır. Çünkü akıl yüce Allah'ı tanımada ve peygamberleri doğrulamada vasıtadır. Ancak akıl kendisinden istenilen her şeyi yapabilecek kapasitede olmadığından dolayı peygamberler gönderilmiş, kitaplar indirilmiştir. Dolayısıyla Şeriat güneş, akıl ise göz gibidir; şayet

---

1. Müellif burada İbn Mâce'nin Sünen'inde Ebu'd-Derda'nın (r.) rivayetiyle zikrettiği uzun hadiste yer alan şu ifadeye işaret etmektedir: Allah'a andolsun ki, sizi gecesi gündüzü gibi olan aydınlık bir yol üzere bıraktım. (müt.)

göz sağlıklı ve açık ise güneşi görür. Akıl, olağanüstü mucizelerin rehberliğinde peygamberlerin sözlerinin doğruluğunu tespit ettikten sonra, kendisine gizli kalan hususlarda da tamamen onlara güvenir.

Allah (c.) aklı, beşeriyet âlemine ihsan edince Âdem'i (a.) peygamber yapmak suretiyle aklın yolunu açtı: Âdem (a.) insanlara Allah'tan aldığı vahiyle doğruları öğretiyordu. Bu vahiyle; Habil'in nefsine uyarak kardeşini öldürmesine kadar doğru yol üzere oldular. Bu vakitten sonra insanların eğilim ve istekleri çeşit çeşit oldu; sapıklık çölünde dağıldılar, putlara tapmaya; arzularına uyarak, alışkanlıklarına meylederek, büyüklerini körü körüne taklid ederek peygamberlere ve akla aykırı eylemler ortaya koymaya başladılar. İblis onların bu zanlarını tasdikledi, doğru olduğuna inandırdı. Onlar da bir grup mü'min dışında İblise tabi oldular.

Peygamberler insanlara yeterli açıklamayı yapmışlar; ruhî ve ahlâkî hastalıkların tedavisi için gerekli şifayı sunmuşlar ve tek bir metot üzerinde ittifak etmişlerdir. Şeytan ise gelen açıklamalara şüphe karıştırmış, ilaca zehir katmış; o açık yolu insanların sapmasına sebep olan çorak bir arazi hâline getirmiştir. Şeytan onların akıllarıyla sürekli oynamış ve aslı cahiliyye olan bir çok çirkin hurafeyi onlara sunmuştur. Sonunda insanlar bizzat Beytülharam'da putlara tapmışlar, Sâibe, Bahîre, Vasile ve Hâm'ı[2] kesmeyi yasaklamışlar, kız çocuklarını diri di gömmüşler, kadınları mirastan mahrum bırakmışlar ve şeytanın onların gözlerine süslü gösterdiği nice sapıklıkları yapmışlardır. Bunun üzerine Allah (c.) Muhammed'i (s.) peygamber olarak göndermiş, O'da çirkinlikleri orta-

---

2. Sâibe: Adanmış deveye denir. Dilediği yerde otlanır ve hiç kimse ona dokunmaz.
Bahîre: Sâibe'nin yavrusudur. Kulakları yarılıp annesinin yanında salıverilir.
Vasîle: Yedi defa ikiz dişi yavru doğuran koyuna denir. Şayet sekizinci defa erkek doğurursa ilâhları için keserler, bir erkek bir dişi doğurursa kesmezler; sâibe gibi serbest bırakırlar; sütünü sadece kadınlara yasak ederlerdi.
Hâm: Belli sayıda dişisini aşılayan erkek deve. Onu putları için serbest bırakırlar ve çiftleşmeden muaf tutarlardı.

dan kaldırıp güzellikler getirmiştir. Sahabe de onun hayatında ve daha sonra düşmanın aldatmasından salim kalarak aydınlık bir yolda yürümüştür. Onların verdiği ışık gidip karanlıklar gelince bazı insanlar heva ve arzularıyla hurafeler çıkarmaya, geniş olan yolu daraltmaya başladılar. Bunun üzerine halk tekrar dinlerini paramparça edip fırka fırka oldu. İblis kalktı, onlara bunu süslü ve hoş gösterdi; bir takım şeyleri dağıttı, bir takım şeyleri bir araya getirdi. O bu sinsi eylemlerini ancak cehalet karanlığında gerçekleştirebilir; şayet üzerine ilim güneşi doğan kullarla karşılaşsa bu sinsiliği ortaya çıkacak, kendisi rezil olacaktır.

Ben de onun hilelerine karşı uyarmayı, tuzaklarını göstermeyi uygun buldum. Çünkü kötülüğü tanıtmak, ona karşı halkı uyarmak demektir. Buhârî ve Müslim'n Huzeyfe'en (r.) naklettiklerine göre Huzeyfe şöyle demiştir: "İnsanlar Rasûlullah'a (s.) hep iyi şeyleri sorarlardı. Ben ise, bana değer korkusuyla hep kötü şeyleri sorardım." İbn Abbas'tan (r.) rivayet edilmiştir ki; Rasûlullah şöyle buyurdu: "Vallahi, yeryüzünde şeytan nezdinde ölüme benden daha lâyık başka bir kimse yoktur." "Nasıl?" diye sorulduğunda şöyle cevap verdi: "Vallahi, şeytan doğuda veya batıda bir bidat icad ediyor. Adamın biri onu alıp, getiriyor. Bana ulaşınca o bidatı sünnet ile mahvediyorum. Böylece bu bidat ona, çıkardığı gibi geri dönüyor."

KİTABIN ANA KONULARI

Bu kitabı İblisin aldatmalarına karşı uyarmak, belâlarına karşı korkutmak, onun maskesini kaldırmak, sinsi yöntemlerini açığa çıkarmak için yazdım. Allah, fazlu keremiyle niyetinde samimi olan her dürüst kimseye yardım eder.

Bunu onüç bölüme ayırdım. Bu kitap şeytanın aldatmalarını açığa çıkaracak. Onu iyice okuyup kavrayan kişi şeytanın yanıltmalarını büsbütün bilecektir. Buna göre hareket etme azminde olan kişiden de şeytan rahatsızlık duyacaktır. Niyetlendiğim hususta beni başarıya ulaştıracak ve yapacağım işte bana doğruyu ilham edecek olan sadece Allah'tır.

Bu kitap şu bölümlerden oluşmaktadır:

1. Bölüm: Sünnet'e ve Cemaat'e bağlılığın emredilişi.

2. Bölüm: Bid'at'in ve Bid'atçilerin yerilmesi.

3. Bölüm: İblisin tuzak ve aldatmalarına karşı uyarma.

4. Bölüm: Kandırma ve Aldatmanın anlamı.

5. Bölüm: İblisin inançlar ve dinlerle ilgili aldatmaları

6. Bölüm: İblisin değişik branşlardaki âlimleri aldatışı.

7. Bölüm: İblisin valileri ve hükümdarları aldatışı.

8. Bölüm: İbadete düşkün kimseleri değişik ibadet türlerinde aldatışı

9. Bölüm: İblisin zahidleri aldatışı.

10. Bölüm: Sofileri aldatışı.

11. Bölüm: İblisin keramete benzeyen harikuladelikleri önemseyenleri aldatışı.

12. Bölüm: İblisin genel halkı aldatışı.

13. Bölüm: İblisin tüm insanları ileriye dönük boş hayallerle aldatışı.

BİRİNCİ BÖLÜM
SÜNNET VE CEMAAT'E BAĞLILIĞIN ÖNEMİ

Hz. Ömer'in oğlu Abdullah (r.) Câbiye'de verdiği bir hutbede şunları anlattı: Rasûlullah (s.) bir gün ayağa kalktı ve şöyle dedi:

"Sizden her kim cennetin ortasını istiyorsa cemaatten ayrılmasın. Çünkü şeytan tek kimseyledir ve iki kişiden oluşan birliktelikten uzak durur."

Tirmizî'de geçen Hasen-Sahih bir hadiste Hz. Ömer'den (r.) şöyle rivayet ediliyor: Rasûlullah (s.) şöyle buyurdu:

"Her kim cennetin ortasını istiyorsa cemaatten ayrılmasın. Zira şeytan tek kişiyle beraberdir ve iki kişiden daha uzaktır."

Arcefe'den rivayet ediliyor; Rasûlullah'ı (s.) şöyle derken işittim:

"Allah'ın eli (=yardımı) cemaat üzerindedir. Şeytan cemaatten ayrılanla beraberdir."

Üsame b. Şerik'ten (r.) naklediliyor: Rasûlullah'ı (s.) şöyle buyururken işittim:

"Allah'ın yardımı cemaat üzerindedir. Her kim ondan ayrılırsa şeytanlar onu, kurdun sürüden ayrılan koyunu kapması gibi kapıverirler."

Abdullah b. Mes'ud'dan rivayet ediliyor: Rasûlullah (s.) eliyle bir çizgi çizdi ve "Bu Allah'ın (c.) doğru yoludur" dedi. Sonra onun sağına ve soluna çizgiler çizdi ve "Bu yolların her biri-

nin üzerinde, mutlaka, kendisine çağıran bir şeytan bulunur" dedi. Sonra şu âyeti okudu: "İşte bu benim dosdoğru yolumdur; ona uyun ve (başka) yollara uymayın" (En'âm, 153).

Aynı isnadla gelen başka bir rivayette Rasulullah'ın (s.) şöyle buyurmaktadır: "Koyunun kurdu olduğu gibi insanın kurdu vardır ve o da şeytandır. O kenarda ve uzakta duran koyunu yakalar. Şu hâlde parçalanıp dağılmaktan ve ayrılıktan kaçının; cemaatten ve camiden uzak durmayın."

Ebû Zerr'in (r.) Rasulullah'tan (s.) şöyle rivayet ettiğini bildirildi: "İki (kişi) birden hayırlıdır, üç ikiden hayırlıdır; dört de üçten hayırlıdır. Öyleyse cemaatten ayrılmayın. Zira Allah (c.) ümmetimi ancak doğru yol üzerinde birleştirir."

İbn Ömer (r.) den aktarılıyor: "Rasulullah (s.) şöyle buyurdu: "Vallahi ümmetim İsrail oğullarının tüm yaptıklarını tıpa tıp yapacak. Öyle ki onlardan biri açıkça annesiyle zina etmişse benim ümmetimden onu yapacak birisi çıkacak. İsrail oğulları yetmiş iki fırkaya ayrıldılar. Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacak. Biri dışında tümü cehennemde olacak."

Sahabîler "Onlar kimdir ey Allah'ın Rasûlü?" diye sorduklarında, "Benim ve sahabilerimin yolunda olanlar" buyurdu. Tirmizî bu hadis hakkında "Hasen-Garîb bir hadistir. Bunun sadece bu senedle gelişini biliyoruz." demiştir. Ebû Dâvud da Sünen'inde şu rivayeti zikretmiştir: Muâviye (r.) ayağa kalktı ve şöyle dedi: dikkat edin! Rasûlullah (r.) bir gün ayağa kalktı ve şöyle dedi: "Dikkat edin! Sizden önce kitap ehli yetmiş iki fırkaya ayrıldı. Bu ümmet de yetmiş üç fırkaya ayrılacak. Yetmiş ikisi cehennemde, biri ise cennette olacak. Cennette olacak kimseler cemaatten ayrılmayan kimselerdir. Ümmetimden öyle kimseler çıkacak ki, bu bid'atler onlara köpeğin sahibine kuduzluğu bulaştırması gibi bulaşacak"

Abdullah İbn Mes'ud'un şu sözü bize kadar nakledilmiştir: "Sünnetle yetinmek, bid'at olan bir amelde gayret gösterip yorulmaktan daha hayırlıdır."

Übeyy b. Ka'b'den (r.) şu sözü nakledilmiştir: "Bu yoldan ve sünnetten ayrılmayın! Zira bu yol üzere olup da Rahman

anıldığında gözleri dolan hiçbir kimseye cehennem ateşi dokunmayacaktır. Doğru yolda ve sünnette kararlı olup onunla yetinmek, bunlara aykırı yolda (bid'atte) çaba sarfedip yorulmaktan daha hayırlıdır."

İbn Abbas'tan (r.) şöyle rivayet ediliyor: "Sünnet'e çağırıp bid'atten men eden sünnet ehli bir kimseye bakmak ibadettir.

Ebû Âliye'den naklediliyor: "Ümmetin, bölünüp parçalanmadan önceki yolundan ayrılma!" Âsım der ki: Bunu Hasan'a söyledim, şöyle dedi: "Vallahi sana güzel nasihatte bulunmuş; doğru söylemiş!"

İmam Evzâi'den şu söz rivayet ediliyor: "Kendini Sünnet'e bağımlı kıl; o insanların (Sahabenin) durduğu yerde dur, onların söylediğini söyle ve kaçındıkları şeylerden kaçın. Senden önceki selef-i sâlihînin yoluna gir. Onlara yeten sana da yeter."

Süfyan'dan rivayet ediliyor: "Hiçbir söz, amel edilmedikçe kabul görmez. Niyet (ihlas) olmadıkça hiçbir söz ve amel doğru olmaz. Sünnet'le uyuşmadıkça da hiçbir söz, amel ve niyet doğru olmaz."

Süfyan şöyle dedi: "Ey Yusuf! Doğuda bir kimsenin sünnet ehli olduğunu duyarsan ona selâmını gönder. Batıda bulunan bir kimsenin de sünnet ehli (sünnete bağlı kişi) olduğunu duyarsan ona hemen selâmını gönder. Çünkü sünnet ve cemaat ehli çok azaldı."

Eyyûb'un şöyle dediği rivâyet edildi: "Sünnet ehli bir kimsenin öldüğü bana haber verildiğinde, kendi azalarımdan birini kaybetmiş gibi acı hissediyorum." Bu sözün aynısını İmam Taberî de söylemiştir.

Abdullah b. Şevzeb, Eyyub'dan rivayet etti: "Bir delikanlı veya Arap olmayan biri için, Allah'ın (c.) o kimseye sünnet ehli bir âlimle buluşmayı nasip etmesi kadar büyük mutluluk yoktur."

İbn Şevzeb'den şu söz rivayet edilmiştir: "Allah'ın, İbadet ve itaat içinde bir yaşam sürdüren genci, kendisini sünnet üzere yaşamaya teşvik ederek sünnet ehli biriyle kardeş yapması ona verdiği (en büyük) nimetlerdendir."

Saîd b. Şebîb, Yusuf b. Esbât'tan işittiği şu sözü aktardı: "Babam Kaderî, dayılarım ise Râfizîydiler. Allah (c.) beni Süfyan vesilesiyle kurtardı."

Mu'temir b. Süleyman'dan naklediliyor: "Üzgün bir halde babamın yanına girdim. Bana "Ne oldu sana?" diye sordu. "Bir arkadaşım öldü" dedim. "Sünnet üzere mi öldü?" diye sordu, "Evet" dedim. Bana "Onun için üzülüyorsun (öyle mi?)" dedi.

Abdullah b. Mübârek, Süfyan'dan şöyle rivayet etti: "Sünnet ehli insanlar hakkında iyi şeyler ümit edin; Zira onlar az sayıda kimselerdir."

İbn Ebibekir b. Ayyaş der ki: "Sünnetin İslâm'daki yeri İslâm'ın diğer dinler arasındaki yerinden daha yücedir."

Yunus b. Abdula'lâ şöyle naklediyor: İmam Şâfiî'yi işittim, şöyle diyordu: "Hadis ehlinden birini gördüğümde, peygamberin sahabelerinden birini görmüş gibi oluyorum."

Cafer b. Halid, Cüneyd'in şöyle dediğini belirtiyor: "Yolların tümü insanlara kapalıdır. Ancak peygamberin izini takip eden, onların sünnetine uyan ve yolunu tutan kimse müstesna. O kimseye hayır yollarının tümü açıktır."

İKİNCİ BÖLÜM
BİD'ATİN VE BİD'ATÇİLERİN YERİLMESİ

Hz. Âişe'den (r.) şöyle naklediliyor: Rasûlullah (s.) şöyle buyurdu: "Her kim işimizde (=dinimizde) onda olmayan şeyi türetirse o reddolunur."[3]

Abdullah b. Ömer (r.) Resûlullah'ın (s.) şöyle buyurduğunu nakletti: "Her kim sünnetimden yüz çevirirse o benden değildir." Bunu Buhârî, kitabında zikretmiştir."[4]

Hacer b. Hacer şöyle anlattı. Hakkında "Kendilerine binek sağlaman için sana geldiklerinde 'sizi bindirecek bir binek bulamıyorum.' deyince harcayacak bir şey bulamadıklarından dolayı üzüntüden gözleri yaş dökerek dönen kimselere de sorumluluk yoktur." (Tevbe, 92) ayeti inmiş olan Arbâd b. Sâriye'nin (r.) yanına gittik. Selâm verip "Seni ziyaret etmeye, hastalığını yoklamaya, ve Rasulullahdan işittiğin bir şeyleri dinlemeye geldik..." dedik. Arbâd da şöyle dedi: "Rasulullah (s.) bir gün sabah namazını kıldırdıktan sonra yüzünü bize döndü ve kalpleri titreten, gözyaşlarını oluk gibi akıtan etkili bir sohbet yaptı. Aramızdan biri "Yâ Rasûlullah! Bu veda eden bir kimsenin nasihati gibi. Bize ne tavsiye edersin?" dedi. O (s.) şöyle bu-

3. Bkz.; Müsned-i Ahmed, 6/240, 270
4. Bkz.; Müsned-i Ahmed, 2/157; Buhârî, nr: 5063

yurdu: "Size Allah'tan (c.) sakınmayı, Habeşli bir köle de olsa emîrinizi işitip ona itaat etmenizi tavsiye ederim. Çünkü benden sonra yaşamları devam edenler çok ihtilaf görecekler. Siz ise benim yolumdan ve doğru yola iletilmiş raşid halifelerimin yolundan ayrılmayınız. Onlara tutununuz; azı dişlerinizle iyice ısırıp bırakmamacasına! Sonradan türeyen şeylerden ise sakınınız. Zira sonradan türeme her şey bid'attir, her bid'at de sapıklıktır."[5]

İbn Mes'ud'dan şöyle rivayet ediliyor: Rasûlullah (s.) şöyle buyurdu. "Ben Havuz'a (Havz-ı Kevser'e) sizden önce varacağım. Bir takım kimseler benden alıkonacak. Ben "Ya Rabbi, bunlar benim arkadaşlarım" diyeceğim. "Sen onların, ardından neler çıkardıklarını bilmiyorsun" denilecek. Bunu Buhârî ve Müslim Sahîhlerinde zikretmişlerdir.[6]

Ahmed b. Hanbel, Abdurrezzak'tan, o da Ömer'den şöyle aktardı: Tâvus, oğlu ile birlikte otururken Mütezilî bir adam gelerek bir konuda konuşmaya başladı. Tâvus da parmaklarıyla kulaklarını tıkadı ve oğluna "Parmaklarını kulaklarını sok ki bu adamın hiçbir sözünü işitmeyesin. Çünkü kalp zayıftır, etkilenir." dedi. Sonra o adam gidinceye kadar sürekli olarak "oğlum! Kulağını tıka, kulağını tıka!" deyip durdu.

Îsâ b. Ali Dabbî den şöyle aktarılıyor: Bizimle birlikte bir adam İbrahim'in derslerine gidip geliyordu. İbrahim'e o adamın Mürcie olduğu haberi iletilince adama "Yanımızdan kalkıp gittikten sonra bir daha gelme!" dedi.

Davud Haddânî anlatıyor: Ben Sûfyan b. Uyeyne'ye "İbrahim b. Ebî Yahyâ sürekli kader hakkında konuşuyor." dedim. Süfyan "İnsanlara onun durumunu bildirin ve beni koruması için Allah'a (c.) duâ edin!" dedi.

Sâlih Mirrî şöyle anlattı: Ben İbn Sirîn'in yanındayken bir adam geldi ve kader hakkında bir konu açıp konuşmaya başladı. Bunun üzerine İbn Sirîn "Ya sen kalk, ya da biz kalkalım!" dedi.

---

5. Müsned-i Ahmed, 4/126-127
6. Buhârî, nr: 6576; Müslim, nr: 2297

Sellâm b. Ebî Mutî anlatıyor:

Bid'at ehli birisi Eyyûb'e "Sana bir kelime söyleyeceğim!" deyince O "Hayır, yarım kelime dahi söyleme!" dedi.

Eyyûb Sahtiyânî der ki: "Bid'at ehli bir kimse yaptığı işte ne kadar çok gayret gösterirse o derece Allah'tan (c.) uzaklaşır."

Süfyân-ı Sevrî'yi şöyle derken işittim. "İblis bid'ati günahtan daha çok sever. Çünkü günahtan dönülür ama bid'atten dönülmez!

Müemmil b. İsmail şöyle anlattı: Abdulaziz b. Ebî Dâvud ölmüştü. Cenazede ben de bulunuyordum. Tabut Safâ kapısına kondu ve insanlar namaz için saf tutmaya başladılar. O esnada Süfyan geliyordu. İnsanlar "Süfyan geliyor" dediler. Ancak o geldi ve safları yarıp insanların bakışları arasında gitti ve cenaze namazını kılmadı. Çünkü Abdülaziz Mürcie'den biri olarak biliniyordu.

Şuayb b. Harb şöyle dedi: Süfyan-ı Sevrî'yi şöyle derken işittim: "Her kim bid'atçi birinden bir şeyler dinlerse Allah (c.) onu dinlediklerinden yararlandırmaz. Her kim bid'atçiyle musafaha yaparsa İslâm'ın bağlarını teker teker sökmüş olur.

Sâid Küreyzî şöyle anlattı: Süleyman-ı Teymî hastalığında hüngür hüngür ağlıyordu. Ona "Neden ağlıyorsun, ölümden mi korkuyorsun?" diye sorduklarında, "Hayır, ancak Kaderiyye ehlinden bir adamın yanından geçerken ona selâm vermiştim. Bundan dolayı Rabbımın beni sorgulayacağından korkuyorum!" dedi.

Fudayl b. İyâd der ki "Her kim bid'atçi biriyle oturup kalkarsa ondan uzak durun."

Abdussamed b. Yezîd şöyle anlattı: Fudayl b. İyâd'ı işittim, şöyle diyordu. "Her kim bid'atçi birine sevgi beslerse Allah (c.) onun amellerini yok eder ve İslâm nurunu kalbinden çıkarır."

Abdussamed şöyle anlattı: Fudayl'ı şöyle söylerken işittim: "Bid'atçinin birini yolda görsen başka bir yola gir. Bid'atçinin hiçbir ameli Allah'ın (c.) katına yükseltilmez. Bid'atçi birine yardım eden kimse İslâm'ı yıkmaya yardımcı olmuş demektir." Bir adamın Fudayl'a "Kızını fasıkla evlendiren kimse akra-

balık bağını koparmış demektir." derken işittim: Fudayl da ona şöyle dedi: "Kızını bid'atçi biriyle evlendiren kimse akrabalık bağını koparmıştır. Bid'at ehli kimselerle oturup kalkan kimseye hikmet ihsan edilmez. Allah'ın (c.) bir kimsenin bid'at ehli birine nefret beslediğinden dolayı küçük günahlarını affedeceğini umuyorum."

Müellif İbnu'l-Cevzi der ki: Bu söz aynı zamanda Resulullah'ın (s.) ve Âişe'nin (r.) sözü olarak rivayet edilmişti. Rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.) "Bid'atçi birine saygı gösteren kimse İslâm'ın yıkılmasına destek vermiş demektir."[7]

İmam Şâfiî şöyle demiştir: "Ben bid'atçiyi havada yürür halde görsem dahi kabul etmem."

Leys b. Sa'd şöyle dedi: "Bid'atçi birinin su üzerinde yürüdüğünü görsem ona itibar etmem." Bişr b. Haris'ten şöyle rivayet edilmiştir: "Ben çarşıdayken Merîsi[8] denen adamın ölüm haberi ulaştı. Orası secdeye uygun yer olsaydı hemen oracıkta şükür secdesine kapanacaktım. Onu öldüren Allah'a hamdolsun. Siz de böyle söyleyin."

Buhârî'den şöyle rivayet edildi: Feryâbî'nin yanındaydık. Bid'atçılerden bahsetmeye başladı. Bir süre sonra bir adam "Bize hadis anlatsan daha hoşumuza gidecek" dedi. Feryâbî kızdı ve "Bid'atçiler hakkında konuşmam, onları tanıtmam, benim için altmış yıl ibadet etmemden daha sevimlidir." dedi.

SÜNNET VE BİD'ATİN NE OLDUĞUNA DAİR

Şayet birisi: "Sünneti övdün, bid'ati yerdin. Peki sünnet nedir, bid'at nedir? Biz her bid'atçinin, kendisinin sünnet ehli ol-

---

7. Zayıf hadistir. Bkz; İbn Hibban, Duafâ, 1/235
8. Merîsî: Tam adı Ebû Abdurrahman Bişr b. Gıyâs'tır İbn Hallikân onun terceme-i hâlinde şunları söyler: Kelamla iştigal etti, Kur'an'ın yaratılmışlığı tartışmasını tekrar gündeme getirdi. Bu hususta ondan, çok çirkin sözler rivayet edilmiştir. Mürcie mezhebindendi. Mürcielerin "Merisiyye" kolu da ona nisbeten bu ismi almıştır. Şöyle derdi: "Güneş ve Ay'a secde etmek haddi zatında küfür değil, bilakis küfrün alâmetidir."
Merîsî "Meris" ve nisbetledir. Merîs bazılarına göre mısırda bir köyün ismi, bazılarına göre de zencilerden bir türdür.

duğunu iddia ettiğini görüyoruz." derse; cevaben şöyle deriz: Sünnet lugatte yol anlamına gelir. Hiç şüphesiz, Resûlullah'ın izinden gidip sahabileri takip eden hadis ve nakil ehli kimseler, sünnet ehli kimselerdir. Çünkü onlar, hiçbir bid'at ve hurafenin türemediği bir yol üzeredirler. Hurafeler ve bid'atler ancak peygamberden ve sahabilerden sonra ortaya çıkmıştır.

Bid'at daha önce yokken ortaya çıkarılan bir fiilden ibarettir. Bid'atler genelde, Şeriat'e aykırı olmalarından dolayı onunla çatışırlar ve kaçınılmaz olarak ona bir ekleme veya ondan eksiltme çabası olarak belirirler. Hatta Şeriat'a aykırı düşmeyen ve onunla çekişmeyen bir şey icad edilse dahi selef-i sâlihînin büyük çoğunluğu bundan hoşlanmaz, "Aslolan sünnete ittibadır" deyip câiz de olsa her türlü bid'atten uzak dururlardı. Örneğin Zeyd b. Sâbit, kendisine Kur'an'ı bir araya getirmesini söyleyen Ebû Bekir ile Ömer'e "Rasûlullah'ın (s.) yapmadığı bir şeyi nasıl yaparsınız?" demişti.

Abdullah b. Ebî Seleme şöyle anlattı: Sa'd b. Malik bir adamın tavaf esnasında "Lebbeyke Ze'l-meâric: (Emrindeyim ey yüksek derecelerin sahibi) dediğini duyduğunda ona "Biz Resûlullah zamanında bunu söylemiyorduk" diyerek tepkisini gösterdi.

Ebû Kâsım, Ebû Buhterî'ye kadar ulaşan senedle şöyle rivayet etti: Adamın biri Abdullah b. Mes'ûd'a (r.), bir grup insanın akşam namazından sonra camide bir araya geldiklerini, aralarındaki birinin "Allah'ı şöyle tekbir edin; Allah'ı şöyle tesbih edin; Allah'a şu sözlerle hamdedin!" dediğini (Onların da öyle yaptığını) haber verdi. İbn Mes'ûd hemen; "Onları o hâlde gördüğünde gel ve beni onların olduğu yere götür!" dedi. Adam tekrar onların yanlarına gittiğinde aynı şeyi yaparlarken gördü. Geri gelip İbn Mes'ûd'u oraya götürdü. Sert biri olan İbn Mes'ud dedi ki: "Kendinden başka ilâh olmayan Allah'a andolsun ki gereksiz bir hareket yaparak bid'at çıkardınız ve Resulullah'ın (s.) sahabîlerinin ilmini geriye attınız; onları itibara almadınız!" Amr b. Utbe: "Allah'tan mağfiret dileriz!" dedi. İbn Mes'ûd şöyle dedi: "Bu doğru yoldan ayrılmayın, ona tutunun. Şayet sağdan soldan bir şeyler almaya kalkışırsanız büyük sapıklıklara düşersiniz."

İbn Avf'tan şöyle rivayet edildi: Biz İbrahim Nehaî'nin yanındayken bir adam gelerek ona "Ey Ebû İmran, bana şifa vermesi için Allah'a dua et!" dedi.

Adamdan hoşlanmadığını ve ona kızgın olduğunu yüzünden okuyorduk. İbrahim Sünnet'ten bahsetti; ona teşvik etti ve insanların uydurdukları bir takım bid'atleri anlatıp onlardan sakındırdı. Sözlerinin arasında dedi ki: Hadisçiler Zünnûn-i Mısrî'ye gelerek akla doğan vesvese ve hayalleri sorunca o şöyle dedi: "Ben bunların hiç biri hakkında konuşmayacağım. Çünkü bunlar sonradan türeme şeylerdir. Bana namazdan veya hadisten sorun!" Muhammed b. Reyyan derki: Zunnûn ayağımda kırmızı bir mest gördü ve "Bunu çıkar ey evladım. Çünkü bu şöhrete sebep olur. Rasûlullah (s.) bunu giymedi, bilakis basit bir siyah mest giydi!" dedi.

BAZI İYİ BİD'AT'LER VE SÜNNETİN ÖNEMİ

Müellif Ebu'l-Ferec İbnül-Cevzi der ki: Daha önce açıkladığımız gibi selef-i sâlihin, asılsız bir şeyler türetmiş olmamak için hiçbir mahzuru olmasa bile her türlü bid'atten sakınıyorlardı. Bununla birlikte *Şeriatla çatışmayan sonradan çıkma bazı şeyler de yapılmış, onlar bunda bir beis görmemişlerdir.* Nitekim, rivayet edildiğine göre insanlar Ramazan ayında teravihi ferd ferd kılıyorlardı. Ömer (r.) onları Übeyy b. Ka'b'ın imamlığında bir araya getirdi. Onları birlikte namaz kılarken gördüğünde "Bu ne güzel bid'at" dedi. Çünkü cemaatle namaz meşrûdur; Şeriat'ta yeri olan bir şeydir. Hasan-ı Basrî'nin ibret verici kıssaların anlatıldığı toplantılar için "Ne güzel bir bid'at! Nice kardeşler istifade ediyor, nice dualar kabul olunuyor!" demesi de vaaz ve nasihatin Şeriat'ta meşrû olmasındandır. Dolayısıyla icad edilen bir şey Şer'î bir temele dayanırsa yerilmez. Ancak bid'at Şeriatı tamamlayıcı görünümünde olursa Şeriat'ın eksikliği ve yetersizliği inancı doğar ki bu mahzurlu bir durumdur. Zaten Şeriat'a ters düşüyorsa bu daha da mahzurludur. Anlattıklarımızdan Sünnet ehlinin Şerîat'a tâbi olanlar olup, bid'at ehlinin daha önce olmayan ve mesnedi de bulunmayan şeyler türetenler oldukları açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden bid'atçiler bid'atlerini

saklarlar. Sünnet ehli kimseler ise görüşlerini gizlemezler. Sözleri açık, mezhepleri yaygındır. Güzel âkıbet de onlarındır.

Mugîre b. Şu'be'den şöyle rivayet edildi: Allah Rasûlü (s.) şöyle buyurdu: "Ümmetimden bir takım insanlar hep galip olacaklar. Öyle ki, Allah'ın emri kıyamet geldiğinde dahi bunlar galip hâlde olacaklar." Bu Buhârî ve Müslim'de de vardır.[9]

Sevbân, Resûlullah'ın şu sözünü rivayet etti: "Ümmetimden bir grup hep hak üzere galip olacaklar ve onları zelil etmeye çalışanlar onlara zarar veremeyecekler. Öyle ki Allah'ın emri (Kıyamet) geldiğinde dahi bu durum böyle olacak."[10]

BİD'ATÇİ GRUPLARIN TAKSİMİ

Ebû Hureyre'den (r.) şöyle rivayet edildi: Rasûlullah (s.) şöyle buyurdu: "Yahudiler yetmiş bir (veya yetmiş iki) gruba ayrıldılar. Hristiyanlar da o şekilde gruplara ayrıldılar. Ümmetim de yetmiş üç gruba ayrılacaktır." Tirmizî "Bu sahih bir hadistir." demiştir.[11]

Müellif der ki: Bu hadisi bir önceki bölümde zikretmiştik. Oradakinde ayrıca şu ziyade vardı. "Bir grup dışında onların tümü cehennemdedir" Sahabiler "Onlar kim ey Allah'ın Rasûlü?" diye sordular. "Benim ve sahabilerimin üzerinde bulunduğu yol üzere olanlardır." buyurdu.

Enes b. Mâlik'ten (r.) şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.) şöyle buyurdu: "İsrail oğulları yetmişbir fırkaya ayrıldılar. Yetmiş fırka helâk oldu, bir fırka kurtuldu. Ümmetim de yetmiş iki fırkaya ayrılacak. Bunların yetmiş biri helâk olacak biri kurtulacak!" Oradakiler "O fırka hangisidir ey Allah'ın Rasûlü?" dediler O "Cemaattır." dedi.[12]

İbnü'l-Cevzî der ki: Şayet, "bu fırkalar belli midir?" dersen, cevaben derim ki: Biz fırkalaşmayı ve temel fırkaları biliyoruz. Bu fırkaların isimlerini ve görüşleri kapsamlı olarak bilmesek

---

9. Buhârî, nr: 3640; Müslim, nr: 1921
10. Müslim nr: 1920
11. Bkz; Tirmizî, nr: 2640
12. Bkz; Müsned-i Ahmed, 3/145; İbn Mace, nr: 3993

de her biri kendi içinde bir çok grubu barındırmaktadır. Görüldüğü kadarıyla fırkalar temelde şunlardır: Harûriyye,[13] Cehmiyye, Mürcie, Râfiziler ve Cebriyye. İlim ehlinden bazıları şöyle demişlerdir: Fırkalar temelde bu altı kısımdan ibarettir. Bunlardan her biri zamanla on ikişer fırkaya ayrıldılar. Böylece toplam yetmiş iki fırka oldular.

Harûrîler on iki fırkaya ayrıldı.

Ezrakiyye[14] fırkası "Biz hiçbir mü'min göremiyoruz" demişler, kendi düşüncesinden olmayan kıble ehli tüm insanlara küfür ithamında bulunmuşlardır.

İbâdiyye[15] fırkası "Bizim görüşümüzdekiler mü'min, görüşümüzden yüz çevirenlerse münafıklardır" demişlerdir.

Salebiyye[16] fırkası "Allah'ın kazâsı ve takdiri yoktur." demişlerdir.

Hâzimiyye[17] fırkası "İmanın ne demek olduğunu bilemeyiz. İnsanların tümü mazeretlidirler." demişlerdir.

Halefiyye[18] fırkası, cihadı terkeden kadın veya erkek herkesin kâfir olacağı iddiasını ileri sürmüşlerdir.

Mükremiyye[19] "Hiç kimse diğerine dokunamaz. Çünkü temiz ile necis kesin bilinmemektedir. Her defasında Tevbe edip gusletmedikçe bir arada yemek yiyemezler." demişlerdir.

Kenziyye "Hiç kimse malını bir başkasına vermemeli. Çünkü karşıdaki bunu haketmemiş olabilir; buna ihtiyacı olmayabi-

---

13. Bunlar Hz. Ali'ye karşı gelip Harûrâ denen yere çekilen fırkadır. O gün sayıları on iki bin, liderleri ise Abdullah b. Keva idi.
14. Bu isim liderleri Ebû Râşid Nâfi b. Ezrak'a nisbetle söylenmiştir. Haricîler arasındaki en kalabalık ve en güçlü gruptur. Bid'atleri sekiz türlüdür.
15. Bu isim, liderleri Abdullah b. İbâd'a nisbetledir.
16. Bu isim, liderleri Salebe b. Mişkât'a nisbetledir.
17. Bunlar Hâzim b. Ali'nin taraftarlarıdır.
18. Bunlar, Hâricî Hamza ile savaşan Haricî Halef'in taraftarlarıdır.
19. Bunlar Mükrem b. Abdullah Icli'nin taraftarlarıdır. O, "Namazı terkeden terkettiğinden dolayı değil, Allah'tan cahil kaldığından dolayı kâfir olur." demiş ve bu kaidesini büyük günahlardan birini işleyen her insana uygulamıştır.

lir. Bilakis, hak ehli insanlar galip gelene kadar gömmelidir." demişlerdir.

Ahnesiyye[20] "Kişiye ölümünden sonra hiçbir hayır ve şer ulaşmaz!" demişlerdir.

Muhakkimiyye "Hüküm vermesi için herhangi bir insana giden kimse kâfir olur." demişlerdir. Harûrilerin Mu'tezilî kolu "Ali ve Muâviye'nin durumunu çözemedik. Bu yüzden her iki kesimden uzağız" demişlerdir.

Meymûniyye[21] ise "Sevdiklerimizin rızası olmadıkça hiçbir kimse imam (müslümanların başkanı) olamaz." demişlerdir.

Kaderiyye on iki fırkaya ayrılmıştır:

Ahmeriyye "Allah'ın adaletinin koşulu, kullarını işlerinin sahibi yapması, günah işlemelerine engel olmasıdır!" demişlerdir.

Şemrâhiyye "Mahrem olmayan kadınlara dokunmakta bir beis yoktur. Çünkü onlar reyhandırlar." demişlerdir.

Süneviyye, hayrın Allah'tan, şerrin ise İblisten olduğunu iddia eden fırkadır. Bunlardan Mu'tezile olan kolu Kur'an'ın mahluk olduğunu iddia eden ve Allah'ın ahirette görülmesini inkâr eden fırkadır.

Keysâniyye[22] fırkası "Bu fiiller, Allah'tan mı, kullardan mı; insanlar ölümden sonra mükâfat mı göreceler, yoksa cezaladırılacaklar mı? Bilmiyoruz!" demişlerdir.

Şeytâniyye[23] "Allah şeytan diye bir şey yaratmamıştır" demişlerdir.

Şerikiyye "Küfür hariç tüm günahlar kaderde vardır; kişinin elinden bir şey gelmez" demişlerdir.

---

20. Bunlar, Ahnes isimli birinin taraftarlarıdır.
21. Bunlar Meymûn b. Hâlid'in taraftarlarıdır. Kişinin, kızlarının kızlarıyla ve kardeşlerinin çocuklarının kızlarıyla evlenmesinin helâl olduğu görüşündedirler.
22. Bunlar Hz. Ali'nin azadlı kölesi Keysân'ın taraftarlarıdır. Bazılarına göre bu İbn Hanefiyye'nin öğrencisi Kîsân'dır.
23. Bunlar, Şeytânuttâk lakaplı Râfızî Muhammed b. Numan'ın adamlarıdır.

Vehmiyye "Kulların hareket ve sözlerinin, iyilik ve kötülüklerinin bir hakikati (varlığı) yoktur." demişlerdir.

Râvendiye fırkası "Neshedici olsun, neshedilen olsun Kur'andaki tüm ayetlerle amel edilebilir" demişlerdir.

Betriyye[24] "Günah işledikten sonra tevbe edenin tevbesi kabul olmaz!" demişlerdir.

Nâkisiyye fırkası Resulullah'a biat etmekten yüz çevirenin günah işlemediğini iddia etmişlerdir.

Kasıtiyye fırkası dünyalık şeyleri arzulayıp talep etmeyi, o şeylere karşı zâhid olmaktan üstün görmüştür.

Nazzâmiyye fırkası da İbrahim Nazzâm'a "Allah'ın bir "şey" olduğunu iddia eden kâfirdir" sözüne uymuşlardır.

Cehmiyye[25] *on iki fırkaya bölündüler.*

Muattile fırkası "İnsanın hayal edebildiği her şey bir yaratıktır. Allah'ın gördüğünü söyleyen kâfir olur." demiştir.

Merîsiyye fırkası "Allah'ın sıfatlarının çoğu mahluktur (=yaratıktır)" demiştir.[26]

Mültezime fırkası Allah'ın (c.) her yerde olduğunu söylemiştir.

Vâridiyye fırkası "Rabbını bilen hiç kimse cehenneme girmeyecek, oraya giren de ebediyyen çıkmayacak" demiştir.

Zenâdıka "Hiç kimse kendisinin bir Rabbı (Allah'ı) olduğunu söyleyemez. Çünkü bir şeyin var olduğu ancak duyularla idrâk edildikten sonra söylenebilir. İdrak edilmeyen şey var olamaz. Dolayısıyla idrak edilemeyen bir şeyin yani ilâhın varlığı iddia edilemez." demiştir.

Harkiyye fırkası "Cehennem ateşi kâfiri bir defa yakacak, sonra kafir sürekli yanık kalacak ve ateşin sıcaklığını hissetmeyecek" demiştir.

---

24. Bunlar, Hasan b. Salih b. Hayy ile "Ebter: soyu kesik" lakaplı Kesîr el-Menvî'nin taraftarlardır.
25. Bunlar Cehm b. Safvan'ın takipçileridir. Bid'atini Tirmiz şehrinde ortaya koydu. Salim el-Mâzinî onu Merv'de öldürdü.
26. Bunlar Bişr el-Merîsî'nin takipçileridirler.

Mahlukiyye fırkası Kur'an'ın mahluk olduğunu söylemiştir.

Fâniyye fırkası cennet ve cehennemin sonunda yok olup gideceklerini, onlardan bazıları da bunların şu anda bulunmadığını söylemiştir.

Muğuriyye fırkası peygamberleri inkâr etmiş ve "Onlar sadece hâkimlerdir" demiştir.

Vâkıfiyye fırkası "Kur'an için ne mahluktur deriz, ne de mahluk değildir deriz" demiştir.

Kabriyye fırkası kabir azabını ve şefâati inkâr etmiştir.

Lafziyye fırkası "Bizim Kur'an'ı telaffuz edişimiz mahluktur." demiştir.

Mürcie oniki fırkaya ayrıldı.

Târikiyye fırkası "Kulların Allah'a karşı tek sorumlulukları O'na iman etmeleridir. O'na (c.) iman edip onu tanıyan kimse istediğini yapabilir" demiştir.

Sâibiyye fırkası "Allah kullarını, dilediklerini öğrenmelerinde serbest bırakmıştır." demiştir.

Râciyye fırkası "Hiçbir itaatkâra itaatkâr günahkâra da günahkâr demeyiz. Çünkü onun Allah (c.) katındaki durumunu bilmiyoruz!" demiştir.

Şâkkiyye fırkası "İbâdet ve itâatlar imandan değildir." demiştir.

Beysiyye fırkası "İman bilmekten ibarettir. Hak ile batılı, helâl ile haramı bilmeyen kimse kâfirdir." demiştir.

Menkusiyye fırkası "İman artmaz eksilmez" demiştir.

Müstesniye fırkası şehadet getirmede "İnşaallah" demenin imanı götüreceğini iddia etmiştir.

Müşebbihe fırkası "Allah'ın (c.) elimiz gibi eli, gözümüz gibi gözü var!" demiştir.

Haşeviyye fırkası amel ve hareketlerin tümünü aynı şey kabul etmiştir. Onlara göre nafileyi terk eden kimse farzı terkeden gibidir.

Zâhiriyye kıyası reddeder.

Bid'iyye bu ümmette bid'atleri ilk türeten fırkadır.

Râfizîler on iki fırkaya bölündüler.

Aleviyye fırkası "Peygamberlik Hz. Ali'ye gelecekti ama Cebrail hata yaptı!" demiştir.

Emriyye fırkası "Ali, peygamberliği hususunda Muhammed'in ortağıdır." demiştir.

Şîa fırkası "Ali Resûlullah'ın, vefatından sonra vasisi ve halifesidir. Bu ümmet başkasına biat etmek suretiyle kâfir olmuştur!" demiştir.

İshâkiyye fırkası "Nebîlik kesintisiz olarak kıyamete kadar devam edecek. Ehl-i Beyt'in bildiklerini bilen herkes nebîdir." demiş.

Nâvûsiyye fırkası "Ali bu ümmetin en faziletlisidir. Başkasını ondan üstün sayan kafir olur" demiş;

İmâmiyye fırkası ise "Dünyanın Hz. Hüseyin'in soyundan bir imamsız olması mümkün değildir. İmamı da Cebrail (a.) bilir ve onlardan biri vefat ettiğinde yerine başkasını geçirir!" demiştir.

Yezîdiyye fırkası "Hüseyin'in tüm torunları namazlarda imamlardır. Onların bulunduğu bir yerde ondan başka iyi veya kötü hiç kimsenin ardından namaz olmaz." demiş;

Abbâsiyye fırkası da Abbâs'ın (r.) halifeliğe herkesten daha lâyık olduğunu söylemiştir.

Mütenâsiha fırkası "Ruhlar arasında reenkarnasyon vardır. Ruh iyi ise bedenden çıktığında başka bir mahluka girer, onu mutlu biri kılar. Kötü ise bedenden çıktığında başka bir mahluka girer ve onu da mutsuz kılar." demiş.

Ric'iyye fırkası Hz. Ali ve arkadaşlarının dünyaya dönüp düşmanlarından intikam alacaklarını iddia etmiştir.

Laîniyye fırkası Osman (r.), Talha (r.), Zübeyir (r.), Muâviye (r.), Ebû Mûsâ Eş'arî (r.), Âişe (r.) ve diğer sahabilere lanet eder.

Müterabbisa fırkası mensupları da ruhban ve âbidlerin kıyafetlerine bürünürler. Her asırda, tüm işleri kendisine nisbet

ettikleri ve bu ümmetin mehdisi olduğunu iddia ettikleri bir kimseyi belirlerler. O vefat edince yerine başkasını geçirirler.

Cebriyye on iki fırkaya ayrılmıştır.

Muztaribe fırkası "Adem oğlunun hiçbir fiili yoktur. Her şeyi yapan Allah'tır" demiştir

Ef'âliyye fırkası "Bize ait fiiller vardır. Ama bizim onda hâkim olma gücümüz yoktur. Biz sadece, iple çekilen hayvanlar gibiyiz." demiştir.

Mefrûğiyye fırkası "Her şey başta yaratıldı. Şu anda hiçbir şey yaratılmıyor." demiştir.

Naccâriyye[27] fırkası da Allah'ın insanlara fiillerinden dolayı değil kendi fiilinden dolayı azap edeceğini iddia etmiştir.

Metâniyye fırkası "Hayrını umduğun sürece aklına gelen her şeyi yapmalısın!" demiş;

Kesbiyye fırkası "Kul sevap da kazanmaz, günah da." demiştir.

Sâbikiyye fırkası "İsteyen istediğini yapsın, yapmak istemediğini yapmasın. Çükü mutlu kimseye günahları zarar vermez. Bedbahta da iyilikleri fayda vermez." demiş.

Hubbiyye fırkası "Allah (c.) sevgisi kadehini içen kimseden ibadetler düşer." demiş.

Havfiyye fırkası ise "Allah'ı (c.) seven kimsenin O'ndan (c.) korkması doğru değildir. Çünkü sevgili sevgiliden korkmaz!" demiştir.

Fikriyye fırkası "Bilgisi artan kimseden o oranda ibadet sorumluluğu düşer!" demiş.

Hassiyye fırkası "Dünya kullar arasında eşittir. Ataları Adem'in miras bıraktığı şeylerde aralarında hiçbir fark yoktur." demiştir;

Maiyye fırkası da "Yaptığımız fiiller de, yaparken kullandığımız güç de hep bizdendir" demiştir.

---

27. Bunlar Hüseyin b. Muhammed Neccâr'ın takipçileridir. Rey ve çevresindeki Mutezile cemaatının çoğu onun mezhebi üzereydiler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İBLİSİN TUZAKLARINA KARŞI UYARI

Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzî (r.) der ki: Bil ki insan yaratıldığında ona, kendisine faydalı olan şeyleri elde etmesi için şehvet ve tutku, zararlı olan şeyleri def etmesi için de gazap hissi verilmiştir. İstediği ve sakındığı hususlarda dengeli olması için danışacağı bir üstad olarak akıl verilmiştir. Arzuladığı ve sakındığı hususlarda onu aşırı gitmeye teşvik eden şeytan da yaratılmıştır! Şu hâlde akıllı kimseye düşen; Âdem (a.) zamanından beri düşmanlığını açıkça ortaya koymuş ve insanoğlunu bozmak için kendini ve ömrünün feda etmiş bulunan bu düşmana karşı tedbirini almasıdır.

Allah da (c.) ona karşı uyanık olmamızı emrederek şöyle buyurmuştur: "Şeytanın adımlarını takip etmeyin. Çünkü o sizin için apaçık bir düşmandır. O size ancak kötülüğü, fahşiyatı ve Allah'a karşı bilmediklerinizi söylemenizi emreder".[28] "Şeytan sizi fakirlikle korkutur, size kötülüğü emreder."[29] "Şeytan onları iyice saptırmak ister"[30] "Şeytan ancak, içki ve kumarla aranıza düşmanlık ve nefret salıvermeyi, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymayı diler. Artık siz sakınır mısınız?"[31]

---

28. Bakara sûresi, 2/169
29. Bakara sûresi 2/268
30. Nisâ sûresi, 9/60
31. Mâide sûresi 5/91

"Şüphesiz o apaçık bir düşman ve saptırıcıdır. Hakikaten şeytan sizin düşmanınızdır, siz de onu düşman edinin. O taraftarlarını ancak, cehennemliklerden olmaları için çağırır"[32] "Ve sizi Allah'a karşı aldatıcılar aldatmasın"[33] "Ey ademoğulları, şeytana kulluk etmeyin, şüphesiz o apaçık düşmanınızdır" diye uyarmadık mı sizi?"[34] Kur'an'da bu tür uyarılar pek çoktur.

İBLİSİN ÇEŞİTLİ HİLELERİNE GİRİŞ

Ebu'l-Ferec şöyle dedi: Bilmen gerekir ki: işi gücü aldatma ve hakla batılı birbirine karıştırma olan şeytan açık biçimde secde etmesini emreden emr-i ilâhîden yüz çevirdi ve türler arasında bir karşılaştırma yaparak üstün olanı belirlemeye kalkıştı ve şöyle dedi: "Beni ateşten onu (Âdem'i) ise çamurdan yarattın"[35] Ardından her şeyin sahibi ve hâkim olan Allah'a itiraz yöneltti: "Benden daha üstün kıldığın bu mu yani?" Anlam şöyledir: Şöyle bana, neden onu benden üstün kıldın? Bu itiraz şu manaya geliyordu. "Senin yaptığın hiç de hikmetli bir karar değil" Sonra böbürlendi ve "Ben ondan hayırlıyım" dedi. Daha sonra secde etmekten geri durdu; saygı gösterilmesini istediği nefsini, lânet ve cezaya dûçar kılarak zelil etti!

Artık şeytan her kime bir şeyi süslü gösterirse o kimsenin ondan şiddetle sakınması; bir kötülük yapmasını tavsiye ettiğinde de şöyle söylemesi icab eder: "Bana verdiğin nasihatte, şehvetimi doyurmamı istiyor, böylece gûyâ bana iyilik yapmayı arzuluyorsun. Kendisine nasihat etmeyen; kendisinin iyiliğini düşünmeyen bir kimsenin başkasına verdiği nasihatın doğruluğunu nereden bileceğim? Sonra, düşmanın nasihatına nasıl güvenebilirim? Defol git senin sözün bana işlemez!" Kişi nefsinden de yardım isteyemez... Çünkü o da şehvet ve arzulara teşvik eder. Öyleyse aklını başına al; günahların âkibetinin ne olduğunu düşün! Umulurki tevfîk-i ilâhî hemen gayret ve çaba askerini gönderir de hevâ ve nefis askeri bozguna uğrar!

---

32. Fatır sûresi 6/35
33. Lokman sûresi 31/33
34. Lokman sûresi 36/60
35. Araf sûresi, 12

İyâd b. Hımâr şöyle anlattı: Rasûlullah (s.) buyurdu ki: "Ey insanlar! Allah (c.) bana bugün öğrettiği ve sizin henüz bilmediğiniz şu sözleri size öğretmemi emretti: "Kuluma ihsan ettiğim her şey ona helâldir. Ben kullarımı 'Hanif' (=Muvahhid) olarak yarattım. Ancak şeytanlar gelip onları dinlerinden ayırdı. Onlara, hakkında hiçbir delil indirmediğim (uydurma) şeyleri bana ortak koşmamalarını emrettim![36]

Câbir b. Abdullah (r.) şöyle anlattı: Rasûlullah (s.) şöyle buyurdu: "İblis tahtını su üzerine koyar ve birliklerini gönderir. Ona en yakın askerleri en tehlikeli ve kurnaz olanlarıdır. Onlardan biri İblisin yanına döndüğünde "Kişiyle hanımının arasını ayırmadan dönmedim!". der. İblis onu kendine yaklaştırır. Bir rivayete göre onu yanından ayırmaz ve "Sen ne iyi yaptın!"der.[37]

Cabir (r.) şöyle anlattı: Rasûlullah (s.) şöyle buyurdu: "İblis, namaz kılanların kendisine ibadet etmelerinden ümidini kesti; ancak aralarını bozma konusunda ümidini yitirmedi."[38]

Müellif İbnü'l-Cevzî der ki: Bunu Buhârî, bir önceki hadisi Müslim rivayet etti. Müslim'in bir rivayetindeki ifade şöyledir: "İblis, Arap yarımadasında, namaz kılanların kendisine kulluk etmelerinden ümidini kesin olarak yitirdi."

Numeyrî, Enes b. Mâlik'in (r.) Rasûlullah'tan (s.) şu sözünü aktardı. "Şeytan burnunu ademoğlunun kalbinin üzerine koyar. Kişi Allah'ı andığında zihnini karıştırmaya çalışır. Allah'ı unuttuğunda da kalbini yutar."[39]

Amr b. Meymûn, İbn Mes'ûd'un (r.) şöyle söylediğini anlattı: "Şeytan aralarını açmak için Allah'ın (c.) anıldığı bir meclise gider, ancak aralarını açamaz. Dünyalıkları konuşanların sohbet halkasına girer, onları birbirine düşürür. Onlar da birbirleriyle kavga eder, savaşırlar. İşte Allah'ı anan kimseler kendilerini sağlama almışlardır."

36. Müslim: 2865
37. Müslim: 2813
38. Müsmed-i Ahmed; 3/366
39. Zayıf hadis. Bkz; Ebû Ya'lâ: 4301

Süveyd, Katâde'nin (r.) şöyle söylediğini rivayet etti: "İblisin "Kubkub" adında bir şeytanı vardır. Güçlenmesi için kırk yıl boyunca ona hiçbir iş yüklemez. Bir genç bu doğru yola girdiğinde ona "Haydi bakalım. Seni bu günler için besliyordum. Git ve onu doğru yoldan saptır!" der.

Sâbit Bünânî'nin şöyle söylediği aktarıldı: İblis Yahya (a.) a gözüktü. Yahya (a.) İblisin üzerinde her türden sakatat görünce; "Ey İblis! Üzerinde gördüğüm bu sakatatlar da ne?" diye sordu. İblis cevap verdi:

"Bu, insanların dünyevî arzu ve tutkularıdır. Bunlarla Ademoğullarını tuzağa düşürürüm!" dedi. Yahya (a.): "Peki onlarda benim bir nasibim var mı?" diye sordu. İblis: "Bazen sen iyice doymuşsundur. Biz de üzerine ağırlık çöktürmüş, namaz kılman ve Allah'ı anman hususunda ağır davrandırmışızdır." dedi. Yahya (a.) "Peki başka bir şey var mı?" diye sordu. İblis: "Hayır vallahi!" dedi. Yahya (a.) "Allah'a söz veriyorum ki hiçbir zaman midemi doldurmayacağım." dedi. İblis de "Tüh! Ben de Allah'a söz veriyorum ki, kesinlikle hiçbir müslümana nasihat etmeyeceğim!" dedi.

Haris b. Kays'ın (r.) şöyle söylediği aktarıldı. "Namaz kılarken şeytan gelir ve "Sen riyâ yapıyorsun" derse inadına namazını uzat!"

Ubeyd b. Rufâa Rasûlullah'ın (s.) şöyle buyurduğunu rivayet etti: İsrail oğullarında bir rahip vardı. Şeytan, bir kızın boğazını sıktı ve kızın ailesinin aklına devâsının o rahipte olduğu düşüncesini bıraktı. Kızlarını alıp ona götürdüler. Rahip kabul etmedi. Ancak ısrarları sonucunda kabul etti. Kız rahibin yanındayken şeytan gelerek kızla ilişkiye girmeyi rahibin gözüne hoş gösterdi. O da ilişkiye girdi ve kızı hamile bıraktı! Şeytan tekrar geldi ve "Şimdi ailesi gelir ve rezil olursun; hemen onu öldür. Âilesi geldiğinde de öldüğünü söyle!" dedi. O da öldürüp defnetti. Şeytan bu defa ailesine gitti ve onlara, rahibin kızı öldürüp defnettiği bildirdi. Bunun üzerine gelip kızlarını sordular. Rahip "öldü" dediyse de yakalayıverdiler. Bu arada şeytan rahibin yanına gelerek "Ona vurup boğan bendim; ailesinin aklına sana gelmeleri fikrini koyan ben idim; sana bu işi yaptıran ben idim.

Bana itaat edersen kurtulursun: Bana iki defa secde et!" derdi. Rahip de ona secde etti. İşte bu, Allah'a Teâla'nın, "Şeytanın örneğindeki gibi; insana "Kâfir ol!" der, o kâfir olunca "Ben senden berîyim. Ben âlemlerin Rabbi Allah'tan korkarım!" der. diye anlattığı kişidir.[40]

Bu hadis değişik biçimde Vehb b. Münebbih'ten (r.) şöyle rivayet edilmiştir: İsrail oğullarında bir âbid vardı ve zamanının ibadete en düşkünüydü. Onun zamanında üç erkek kardeş, bir de bunların bekâr bir kızkardeşleri vardı. Erkek kardeşlerin hepsine de savaşa çıkma emri geldi. Kızkardeşlerini nereye emanet edebileceklerini, kime güveneceklerini bilemediler.

Sonunda onu o âbide emanet etmeyi kararlaştırdılar. Ona güven duyuyorlardı. Yanına gittiler ve savaştan dönene kadar koruması ve gözetmesi için ona emanet etmek istediler ancak o bunu kabul etmedi; onlar ve kızkardeşleri hakkında Allah'a (c.) sığındı. Fakat aşırı ısrarları sonucunda kabul etti ve "öyleyse onu manastırımın karşısındaki bir eve bırakın!" dedi. Kız âbidin korumasında uzun süre kaldı. Âbid ona manastırından yiyecek götürür, manastırın kapısının önüne bırakır, sonra kapıyı kilitleyip manastırına çıkardı. Sonra kıza haber verir, o da evinden çıkıp o yiyeceği alır ve evine dönerdi. Şeytan âbide yaklaşarak onu güyâ iyiliğe teşvik etti ve dedi ki:

"Manastırından çıkıp kızın evine yaklaşsan; onunla yakından sohbet etsen zavallı için daha iyi olur!" diyerek güya iyilik ve hayra teşvik etti. Şeytanın ısrarlı vesveseleri sonunda âbid bunu da yaptı. Bu durum bir süre devam ettikten sonra İblis âbide gelerek yine iyiliğe ve hayra teşvik etti; Allah (c.) katında kazandığı sevapları hatırlattı; "Kızın evinin önüne git, ancak kız dışarı çıkmasın. Birbirinizle o şekilde sohbet edin" dedi. Âbid de öyle yaptı. Kızın evinin önünde duruyor, içerde duran kızla konuşuyordu. Bir süre sonra İblis âbide gelerek "Kızın evine gidip yüzünü kimseye göstermemesi için ona nasihat etsen senin için ne iyi olur" dedi. O da eve gitti ve gün boyunca ona bu hususta nasihat etti. Akşam olunca manastırına gitti. İblis hemen âbide gelerek

40. Haşr 16, hadis için bkz; Beyhakî nr: 5449

ona vesvese vermeye, kızı daha da çekici göstermeye başladı. Âbid hemen kızın yanına gitti. Kendini tutamayarak bacağına yapıştı ve öptü. İblis sürekli kızı adamın gözüne süslü gösteriyor, onunla zinaya tahrik ediyordu. Sorunda onunla zina etti ve hamile bıraktı! Daha sonra hem kızı hem de onun çocuğunu öldürdü.

Şeytan en büyük ağabeyin ruyâsına girdi ve dedi ki: "O sizden korktuğu için çocuğu da kadını da kesip öldürdü ve evin kapısından girerken sağ tarafta bir yere gömdü! Eve gidin ve kapının sağına düşen noktayı kazın! Söylediklerimin dosdoğru olduğunu göreceksiniz!" Sonra ortanca ağabeye, sonra da en küçüğüne giderek aynı şeyleri söyledi. Uyandıklarında hepsi gördüğü rüyadan dolayı hayretler içindeydi. Birbirlerine gördükleri rüyayı anlattılar. Büyükleri "Bu asılsız bir rüyâdır, itibara alınacak bir şey değil. Bırakın, unutun bunu!" dedi, Ancak en küçükleri "Oraya gidip bakmadıkça bunu unutmam imkânsız!" dedi. Hep birlikte o eve gittiler ve rüyada gösterilen yeri araştırıp buldular. Gerçekten de, kızkardeşlerinin ve oğlunun boğazlanıp çukura atılmış olduğunu gördüler. Sonra âbide gidip durumu sordular. O da tüm yaptıklarını itiraf etti.

Bunun üzerine kardeşler durumu krallarına haber verdiler. O da âbidi manastırından çıkartıp idam sehpasına götürttü. Ağaca bağladıklarında şeytan gelerek şöyle dedi: "Biliyorsun ki, seni kadına kışkırtıp hamile bıraktıran, onu ve oğlunu boğazlatan dostun benim. Şayet bugün bana itaat eder, seni yaratıp şekillendiren Allah'ı reddedersen bulunduğun durumdan kurtarırım!" Âbid de idam sehpasında kâfirliğini ilan etti. Bunun üzerine şeytan aralarından çekildi ve onu çarmıha gerdiler. İşte "Şeytanın örneğindeki gibi... İnsana "Kâfir ol" der. O kâfir olunca da "Ben senden berîyim. Ben âlemlerin Rabbı Allah'tan korkarım!" der... ayeti bu kimse hakkında indi.

Vehb b. Münebbih (r.) şunu aktardı: Mesih İsa (a.) devrinde manastırına çekilmiş bir rahip vardı. İblis onu saptırmaya çalıştıysa da muvaffak olamadı. Her türlü tuzağı denediyse de başaramadı. Sonunda Mesih (a.) kılığında geldi ve ona "Ey rahip! Yanıma gel, konuşalım!" diye seslendi.. Rahip "İşine git, geçirdiğim onca yılı tepemem!" dedi. İblis: "Yanıma gel, ben

Mesihim!" dedi. Rahip "Şayet Mesih isen seninle görüşmeme gerek yok. Bize daima ibadet etmemizi emredip kıyametin hak olduğunu bildirmedin mi? Git işine, seninle bir işim yok." dedi. Bunun üzerine mel'un İblis oradan ayrıldı ve onun yakasını bıraktı.

Salim b. Abdullah, babasından şöyle nakletti: Nûh (a.) gemiye bindiğinde orada tanımadığı bir ihtiyar gördü. Ona "Neden bindin gemiye?" diye sordu. O "Arkadaşlarının kalplerini elde etmek için. Kalpleri benimle bedenleri de seninle olsun diye." dedi. Nûh (a.): "Defol ey Allah düşmanı!" dedi. İblis "İnsanları helâka sürüklediğim beş yöntemim var. Bunların üçünü söyleyeceğim, ikisini söylemeyeceğim!" dedi. Allah (c.) Nûh'a "O üçünü bilmene gerek yok, söyle de ikisini açıklasın!" diye vahyetti. İblis şöyle cevap verdi: "Şu iki şeyle helâk ederim insanları! Onlar bu hususlarda beni hiç şaşırtmazlar: Haset ile ihtiras! Lanetlenmem ve kovulmuş bir şeytan olmam hasetten dolayı oldu. Âdem'e cennetteki her şey helâl kılınmıştı. Buna rağmen içindeki ihtirası kabarttım ve cennetten atılmasını sağladım." Sâlim b. Abdullah'ın babası devamla şöyle der: İblis Mûsâ (a.) ile karşılaştı ve ona "Ey Mûsâ! Sen Allah'ın peygamberlik için seçtiği, kendisiyle konuştuğu bir kimsesin; ben ise Allah'ın günahkâr bir kuluyum. Tevbe etmek istiyorum, tevbemi kabul buyurması için Rabbıma ricada bulun!" dedi. Mûsâ da dua etti. Mûsâ'ya "Ey Mûsâ, isteğin yerine getirildi" diye nidâ edildi. Mûsâ (a.) İblisle karşılaştığında ona "Âdem'in kabrine secde etmen emredildi. Onu yaptığın taktirde tevben kabul edilecek." dedi. İblis büyüklendi, sinirlendi; "Ona hayattayken secde etmedim de ölü hâlinde mi secde edeceğim?" dedi. Sonra "Ey Mûsâ," dedi, "Benimle Rabbım arasında aracılık yaptığından dolayı sana karşı borcum var. Sen şu üç durumda beni hatırlarsan helâk olmazsın. Sinirlendiğinde beni hatırla, kalbine vesvese verdiğimi, gözümün gözünde olduğunu, kan damarlarında dolaştığımı getir aklına! Cihadda düşmanla karşı karşıya geldiğinde beni aklına getir. Çünkü ben insana gider ve ona evlâdını, eşini ve ailesini hatırlatır, cepheden kaçması için çalışırım. Nikâh imkânı olan bir kadınla birlikte oturup sohbet etme. Çünkü o durumda ben aranızda aracılık yaparım."

Saîd b. Müseyyeb'in şöyle dediği nakledildi. "Allah'ın (c.) gönderdiği hiçbir peygamber, İblisin onu kadınla helâk etmesi hususunda güven içinde olmamıştır."

Fudayl b. İyâd şöyle anlattı: Bize bazı hocalarımız şöyle anlattılar: Mel'ûn İblis, Rabbına dua ederken Mûsâ'ya yaklaştı. Oradaki Melek; "Helâk olasıca! Mûsâ, Rabbına nida eder haldeyken ne istiyorsun ondan?" dedi. İblis: "Babası Adem'den cennette iken ne istediysen onu!" dedi.

Ferec b. Fudâle, Abdurrahman b. Ziyâd'ın şöyle dediğini anlattı: Bir gün Mûsâ bir yerde otururken, şeytan üzerinde rengârenk bir Sornos (papazların giydiği şapkalı elbise) ile çıkageldi. Yaklaştığında onu çıkarıp kenara koydu ve "Selamün aleyküm ey Mûsâ!" diye sordu. Mûsâ: "Sen kimsin?" deyince O "Ben İblisim" diye cevap verdi. Mûsâ (a.) "Allah ömür vermeyesice! Ne sebeple geldin?" dedi. İblis: "Allah katındaki değer ve makamından dolayı sana selâm vermeye geldim." dedi. Mûsâ "Üzerinde gördüğüm elbise nedir?" dedi. İblis "Adem oğullarının kalplerini bununla çalarım!" dedi. Mûsâ "İnsan ne yaptığında üzerinde hâkimiyet kurabilirsin?" diye sordu. O "Kendini beğendiğinde, amellerini çok gördüğünde, günahlarını da unuttuğunda!" dedi. Sonra devam etti: "Seni şu üç şeye karşı uyarıyorum:

1) Sana helâl olmayan bir kadınla sakın başbaşa kalma! Çünkü bir adam helâli olmayan bir kadınla başbaşa kaldığında onu o kadınla aldatıp yoldan saptırmak için, arkadaşlarımı bir kenara iterek o kişinin arkadaşı bizzat ben olurum!

2) Allah'a (c.) söz verirsen onu mutlaka yerine getir. Çünkü bir kimse Allah'a (c.) söz verdiğinde onu yerine getirmesin diye arkadaşlarını kenara itip onun arkadaşı bizzat ben olurum.

3) Zekât malını çıkardığında onu mutlaka hak edene ver. Çünkü bir kimse malının zekâtını ayırdığında dağıtmasına engel olmak için arkadaşlarının önüne geçip onun arkadaşı bizzat ben olurum!" İblis daha sonra "Vaah helâk oldum!" dedi üç defa "Mûsâ'ya, insanların uyarılması gereken hususları öğrettim!"

Vehb b. Münebbih şöyle anlattı: Bir rahip kendine gözüken şeytana "İnsanın sana en yardımcı ahlâkı nedir?" diye sordu. Şeytan "Hiddet! Zira kul hiddetli olduğunda çocuğun topla oynaması gibi onu parmağımızda oynatırız!" dedi.

Süleyman b. Mugire, Sabit'in söyle dediğini aktardı: Peygamberimize peygamberlik gelince mel'ûn İblis şeytanlarını Rasulullah'ın (s.) sahabesi üzerine gönderdi. Şeytanlar daha sonra bomboş döndüler. İblis "Ne oluyor size, onlara hiçbir şey yapamamışsınız?" dedi. Onlar "Şimdiye kadar böylesi kimselerle arkadaşlık yapmamıştık!" dediler. İblis "Acele etmeyin onlar için. Çünkü umulur ki dünya onlara açılıverir, siz de onlardan elde edemediklerinizi o zaman elde edersiniz" dedi.

Ebû Abdurrahman Sülemî, Ebû Mûsâ'nın şöyle dediğini aktardı: Sabah olduğunda İblis askerlerini yeryüzüne dağıtır ve "Bir müslümanı yoldan saptırana taç giydireceğim!" der. Döndüklerinde biri "Filanı zorladım zorladım, sonunda hanımını boşadı." der. Başka biri "Filanla uğraştım, sonunda ana-babasına âsî yaptım." der. İblis "Onlara iyi davranmaya başlayabilir." der. Başka biri "Filanla uğraştım, sonunda zina etti!" der. İblis "Ne güzel yapmışsın!" Bir başkası "Filanla uğraştım, sonunda içki içti!" der. İblis "Güzel!" der. Bir başkası da "Filan kişiyle adam öldürene kadar uğraştım" der. İblis "Aferin, Aferin!" der.

Mübârek b. Fudâle, Hasan'ın şöyle dediğini aktarıyordu: İnsanlar tarafından tapınılan bir ağaç vardı. Adamın biri "Bu ağacı mutlaka keseceğim!" dedi ve Allah rızası için kesmeye karar verdi. Yolda İblis bir insan sûretinde göründü ve ona "Nereye gidiyorsun?" diye sordu. İblis "Allah'ın bir kenara bırakılıp kendisine tapınıldığı şu ağacı kesmeye gidiyorum!" dedi. İblis "Sen ona ibadet etmiyorsan, ona ibadet edenin sana ne zararı dokunacak ki?" dedi. Adam "Kesinlikle keseceğim o ağacı!" dedi. İblis "Sana daha hayırlısını söyleyeyim mi? O ağacı kesme, her sabah yastığının altında iki dinar bul!" dedi. Adam: "O bana nereden gelecek?" dedi. İblis "Ben bu hususta sana kefilim!" dedi.

Bunun üzerine adam geri döndü. Sabah olduğunda yastığının altında iki dinar buldu. Ancak ikinci sabah uyandığında

yastığının altında hiçbir şey yoktu. Sinirlendi ve ağacı kesmek için çıktı. Yolda İblis aynı sûretinde adama gözüktü ve "Nereye gidiyorsun?" dedi. Adam "Kendisine tapınılan ağacı kesmeye!" dedi. İblis "Yalan söylüyorsun, onu yapamayacaksın!" dedi ve yoluna devam etti. İblis gitti ve onu alıp yere çarptı. Adam neredeyse ölecekti. İblis şöyle dedi: "Benim kim olduğumu biliyor musun? Ben şeytanım. İlk defasında Allah (c.) için kızdığından dolayı gelmiştin; karşında zayıftım, sana hiçbir şey yapamazdım. Sen iki dinarla aldattım, bu işi bıraktın. Şimdi de kaçırdığın iki dinara kızgınlığınla geldin; böylece sana musallat olabildim, karşında güçlü oldum."

Zeyd b. Mücahid şöyle anlattı "İblisin beş tane çocuğu vardır ve her birini bir vazifeyle görevlendirmiştir. Onlara şu isimleri koymuştur: *Sebr, A'ver, Mût, Dâsim ve Zekenbûr* 1) *Sebr,* insanlara bedduayı, elbiseleri yırtmayı, yanakları yaralamayı ve soyla övünmeyi emreden; musibetlerin şeytanıdır. 2) *A'ver* zinayı emredip bu cürmü hoş gösteren zina şeytanıdır. 3) *Mût* yalanların şeytanıdır. Yalan bir şeyi işitir ve onu adama haber verir. Adam gider ve "Yüzünü görmediğim, adını bilmediğim bir adam bana şöyle şöyle anlattı..." der 4) *Dâsim* de bir adama sokularak ona eşini ve çocuklarını kusurlu ve kötü gösterip onlardan nefret ettirir. 5) *Zekenbûr* da sancağını pazara diken Pazar şeytanıdır."

Muhalled b. Hüseyin'in şöyle söylediği anlatıldı: "Allah, kullarını bir şeye teşvik etmişse şeytan mutlaka buna iki şeyden biriyle karşı koyar: Bunlardan hangisi olursa olsun onun için farketmez: Ya ifrat ya tefrit."

Abdullah b. Ömer (r.) şöyle dedi: "İblis yerin altında bağlıdır. Her hareket edişinde iki veya daha çok insan arasında kötülük vukû bulur!"

Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzî şöyle dedi: Ben derim ki: Bu kitapta şeytanın pek çok aldatma ve tuzaklarına, uygun başlıklar altında inşallah değinilecek. Şeytanın tuzaklarının çokluğundan ve kalpleri elde etmeye çabasından dolayı onun şerlerinden selâmette kalmak çok zordur. Çünkü insan tabiatının hoşlandığı şeylere teşvik eden kimse, hızlı akan nehir suyun-

da gemi yüzdüren gibidir. Nefis Harût ve Mârut'a verilseydi, onlar dahi soğukkanlı, dirayetli olamazlardı. Melekler iman üzere vefat eden bir mü'mini gördüklerinde selâmette oluşundan dolayı hayretler içinde kalırlar. Malik b. Moğol, Abdulaziz b. Refî'in şöyle dediğini anlattı: "Mü'min'in ruhu göğe yükseltildiğinde melekler "Bu kulu şeytandan koruyun Allah'ı tüm noksanlıklardan tenzih ederiz. Bak nasıl da kurtulmuş" derler.

HER İNSANIN BİR ŞEYTANI VARDIR

Urve b. Zübeyr, Âişe'nin (r.) şöyle anlattığını aktardı: "Rasûlullah (s.) bir gece yanımdan çıktı. Onu kıskandım. Döndüğümde kıskançlık belirtisi hareketlerimle karşılaştı. "Ey Âişe" dedi, "Ne oluyor sana, kıskanıyor musun?" Ben "Benim gibi biri senin gibisini ne diye kıskanmasın?" dedim. O (s.) "Yine şeytanın mı geldi?" dedi. Ben "Ya Resûlallah! Benimle birlikte de mi bir şeytan var?" diye sordum. "Evet" dedi. Ben "Her insanla birlikte mi?" dedim. O (s.) "Evet, ancak Rabbım selâmette olmam için bana yardım etti" dedi. Hadisi bu lafızla, sadece Müslim rivayet etmiştir.[41]

Süfyan b. Uyeyne "Şeytan müslüman olmaz." derdi. İbnü'l-Cevzî derki: Süfyan b. Uyeyne'nin bu sözü bir bakıma güzel. Çünkü şeytana muhalefet etme mücadelesinin etkisini ortaya koymaktadır. Ancak İbn Mes'ûd'un (r.) rivayet ettiği şu hadis bu sözü bir bakıma düzeltir. İbn Mes'ud (r.) şöyle anlattı: Rasûlullah (s.) şöyle buyurdu: "Sizden her birine mutlaka bir cin, bir de melek arkadaş verilmiştir." Oradakiler "Sana da mı ey Allah'ın Rasûlü?" diye sordular. "Bana da, Ancak Rabbim ona karşı bana yardım etti. Artık o bana sadece doğruyu tavsiye eder." Bir rivayete göre "... ancak iyiliği tavsiye eder" buyurdu.[42] Bunu sadece Müslim rivayet etmiştir. Hadisten zâhiren, şeytanların da müslüman olabileceği anlaşılmaktadır. Ancak diğer görüşün doğru olması da muhtemeldir.

---

41. Müslim, nr:2815
42. Müslim, nr:2814

ŞEYTAN İNSANIN DAMARLARINDA GEZİNİR

Resulullah'ın eşi Huyey kızı Safiyye şöyle anlattı: "Rasûlullah (s.) itikâftayken bir gece ziyaretine gittim, oturup sohbet ettim. Sonra dönmek üzere ayağa kalkınca beni yollamak için Rasulullah da (s.) kalktı, (Safiyye'nin evi Üsame b. Zeyd'in konağı sınırları içindeydi) o sırada ensardan iki kişi oradan geçiyordu. Rasûlullah'ı (s.) görünce hızla ona doğru geldiler. Ancak o (s.) "Yavaş olan bu Huyey kızı Safiyye" dedi. Onlar "Sübhânallah ey Allah'ın Rasûlü! (O'nun hakkında kötü bir şey nasıl düşünebiliriz?)" dediler. Rasûlullah (s.) "Hakikaten şeytan insanoğlunun içinde, kan damarlarında dolaşıverir. Ben kalbinize bir şer (bir rivayete göre bir şey) atmasından korktum."[43] buyurdu. Hadis Buhârî ve Müslim'de geçmektedir. Hattabî der ki: "Bu hadisten şu sonuçları çıkarıyoruz: İnsan kendisini zan altında bırakacak çirkin şeylerden, kalbine gelen kötü düşüncelerden sakınmaya çalışmalı, şek ve tereddüt mahallinden uzak olduğunu açığa vurmak suretiyle cehennemden salim olmaya çalışmalıdır. Bu hususta İmam Şafiî'den şu söz rivayet edilmiştir: "Peygamber (s.) onların kalbine bir şey gelmesinden ve küfre girmelerinden korktu. Bunu kendisi için değil, onlara şefkatinden dolayı yaptı."

KOVULMUŞ ŞEYTANDAN ALLAH'A SIĞINMAK

Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzî der ki: Allah (c.) Kur'an okumaya başlarken kovulmuş şeytandan kendisine sığınmamızı emrederek şöyle buyurdu. "Kur'an okuduğunda (okumaya niyet ettiğinde) kovulmuş şeytandan Allah'a sığın"[44] Sihir yapıldığında da O'na sığınmamızı emrederek şöyle buyurdu: "De ki: Sığınırım ben, karanlığı yarıp sabahı ortaya çıkaran Rabbe; yarattığı şeylerin şerrinden....."[45] Bu iki durumda bile şeytanın şerrinden sakınıp Allah'a sığınmamız emredildiğine göre başka şeylerde durum nice olur, hesap et!

---

43. Buhârî, nr: 2038
44. Nahl sûresi, 16/98
45. Felak sûresi, 113/1-5

Ebû Teyyâh anlatıyor: Abdurrahman b. Hanbeş'e "Rasûlullah'ın (s.) dönemine yetiştin mi?" diye sordum. "Evet" dedi. Ben "Şeytanlar O'na (s.) tuzak kurduklarında O (s.) ne yaptı?" dedim. Dedi ki: "Bir gece şeytanlar vadilerden ve tepelerden gelip Resûlullah'ın üzerine üşüştüler. Aralarında, Rasulullah'ın (s.) yüzünü yakmak için elinde meşale bulunduran bir şeytan da vardı. Cebrail (a.) Rasûlullah'a "Söyle!" dedi. Rasulullah: (s.) Ne söyleyeyim?" dedi. Cebrail (a.) dedi ki: "De ki, yarattığı ve (dört bir yana) dağıttığı şeylerin şerrinden, gökten inenlerin şerrinden, göğe çıkanların şerrinden, gece ve gündüzün şerrinden; hayırla çalan hariç her kapı çalanın şerrinden Allah'ın mükemmel kelimelerine sığınırım!"

Peygamber böyle söyleyince ateşleri söndü ve Allah onları yenilgiye uğrattı.[46] Hişâm b. Urve, babasından Hz. Âişe'nin şöyle dediğini aktardı: Peygamber (s.) şöyle buyurdu: Şeytan her hangi birinize gelerek "Seni kim yarattı?" der. O, "Allahu Teâla" der. Şeytan bu defa "Peki Allah'ı kim yarattı?" der. Şeytan sizden birine böyle vesvese verdiğinde o kişi "Allah'a ve peygamberine iman ettim!" desin. O durumda vesvese ondan gidiverir.[47]

İbn Mes'ud (r.) Rasulullah (s.) şöyle buyurduğunu nakletti: Adem oğlunda bir şeytanın fısıldaması bir de meleğin fısıldaması vardır. Şeytanın fısıldaması kötü vaatler de bulunma ve hakikatı yalanlamadır. Meleğin fısıldaması ise iyi vaatlerde bulunma ve hakikati tasdiklemektir. Her kim bu ikincisini hissederse bunun Allah'tan (c.) olduğunu bilsin ve O'na hamdetsin! Diğerini hissettiğinde de şeytandan Allah'a sığınsın." Rasûlullah (s.) daha sonra "Şeytan sizi fakirlikle korkutur ve size fuhşiyatı emreder..." ayetini[48] okudu.[49]

Ebu'l-Ferec İbnu'l-Cevzî der ki: Bunu Cerir, Atâ'dan, O da İbn Mes'ud'dan İbn Mesûd'un sözü olarak rivayet etti. Saîd b. Cübeyr, İbn Abbas'ın (r.) şöyle dediğini nakletti: "Resulullah (s.) Hasan ve Hüseyin'i "Sizi her şeytandan, haşerattan ve kemgöz-

---

46. Müsned-i Ahmed, 3/419
47. Buhârî nr: 3276
48. Bakara sûresi 268, ayet
49. Zayıf hadis. Bkz; İbn Hıbban, nr: 993

den Allah'ın tam sözlerine emanet ederim!" diyerek Allah'a sığındırırdı. Sonra "İbrahim de İsmail ve İshak'ı (Allah'a) böyle sığındırırdı" derdi.[50] Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir. Hadisteki "hâmme" hevâmm (=haşeratlar) kelimesinin tekilidir. Denilir ki: Hâmme, kötülük yapmaya yeltenen her tür canlıdır. "Lâmme" kelimesi de "Başa felaket getiren" her şeye denir. Özellikle bu kelimenin kullanılması, bir önceki cümlenin son kelimesi "Hâmme" ile uyuşması ve dile daha kolay gelmesi içindir. Sâbit, Mutarrif'in şöyle dediğini nakletti: "İnsanın Allah ile İblis arasında terkedilmiş olduğunu gördüm: Allah (c.) kimi korumak isterse korur, kalanını da İblis kapıp götürür"

Anlatılır ki; seleften bir zat öğrencisine "Şeytan sana hataları güzel gösterdiğinde ona ne yaparsın?" diye sordu. Öğrenci "Onunla mücadele ederim!" dedi. Hoca "Tekrar yaparsa?" diye sordu. Öğrenci "Mücadele ederim!" dedi. Hoca tekrar "Peki yine yaparsa?" dedi. Öğrenci yine "Mücadele ederim!" diye cevap verdi. Hoca "Bu uzun iş; söyler misin, bir koyun sürüsünün yanından geçerken sürünün köpeği havlar veya oradan geçmeni engellerse ne yaparsın?" dedi. Öğrenci "Onunla canla başla mücadele ederim!" dedi. Hoca "Bu senin için zor ve uzun iş. Aksine sürünün sahibinden yardım iste de köpeği senden engellesin!" dedi.

İbnü'l-Cevzî der ki İblisin, bir yanda takva ehli öte yanda günahkâr kimseyle ilişkisi şu köpek meseli gibidir: Köpek, önünde ekmek bulunan birinin önünden geçerken adam "hoşt" dedi, köpek oradan hemen ayrıldı. Sonra önünde ekmek ve et bulunan birine uğradı. Adam ne kadar "hoşt" deyip onu kovmaya çalıştıysa da köpek oradan uzaklaşmadı. Birinci adamın durumu takva ehli kimse gibidir; onu kovmak için Allah'ı (c.) zikretmesi yeterlidir. Günahkâr kimse de, iyilikle kötülüğü birbirine karıştırdığından dolayı, ne yaparsa yapsın şeytan ondan uzaklaşmaz. Velhasıl Şeytan'dan Allah'a (c.) sığınırız...

50. Buhârî, nr: 3381

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KANDIRMA VE ALDATMANIN ANLAMI

KALPLE İLGİLİ KALE VE AYNA İSTİÂRESİ

Kandırma (=telbis) batılı hak gibi sunmak demektir. Aldanma (=gurur) kötüyü iyi, değersizi değerli kabul etmeye yol açan bir çeşit cahilliktir. Nedeni, kişide kendisini bu neticeye götüren bir şüphenin bulunmasıdır. İblisin insana girip onda hükümranlık kurması, insanın uyanıklığına veya gafletine; cehaletine veya bilgisine göre azalır veya çoğalır. Bilmelisin ki kalp kale gibidir. Bu kalenin surları, surların da kapıları vardır. Aralarda yer yer boşluk bulunur. Kalenin sakini akıldır. Melekler buraya uğrarlar. Kalenin karşısında içinde nefsin ve şeytanların bulunduğu sığınaklar vardır ve şeytanlar oraya hiçbir engelle karşılaşmaksızın gidiverirler. Kale sakinleri ile sığınaktakiler arasında sürekli bir savaş vardır. Şeytanlar sürekli kalenin etrafında dolaşırlar ve bekçilerin dalgın anını yakalayarak gediklerden içeri geçme yolunu ararlar. Dolayısıyla bekçinin korumakla emrolunduğu tüm kapıları ve gedikleri bilmesi, bekçilik görevinde bir an olsun gevşeklik göstermemesi icabeder. Çünkü düşman uyumaz.

Adamın biri Hasan-ı Basrî'ye "İblis uyur mu?" diye sordu O "Uyusaydı biz rahatlık hissederdik!" dedi. Bu kale, Allah'ı anarak aydınlatılmakta ve imanla ışıklandırılmaktadır. Bir de oradan geçen herkesin görüntüsünün izlenebildiği parlak bir ayna bulunmaktadır. Şeytanın ilk yapacağı iş, kale duvarlarının simsiyah olması ve aynanın paslanması için ateş yakarak etra-

fi dumana boğmaktır. Mükemmel bir fikir yapısı dumanı geri teptirir, zikir cilâsı da aynayı parlatır. Düşmanın farklı saldırı yöntemleri vardır. Bazen güçlü bir saldırı düzenleyerek kaleye girer, ancak nöbetçinin karşı koyuşuyla geri çıkmak zorunda kalır. Bazen içeri girebilir ve orada hasar meydana getirebilir; bazen de bekçinin dalgınlığını fırsat bilerek harekete geçer. Dumanı dağıtan rüzgâr durulmuş; kalenin duvarları dumana boğulmuş ve ayna paslanmışsa kimse farkına varmadan içeri girer. Bazen de bekçi bir anlık dalgınlığında yaralanıp esir alınır, şeytana hizmetkâr hale getirilir.

Ondan nefisle nasıl uzlaşacağı ve yardımlaşacağı hususunda hileler öğrenir; hatta bazen ondan öğrendikleriyle kötülük dehâsı olur. Selef-i sâlihînden biri der ki: Şeytanı gördüm, bana şöyle dedi: "Önceleri insanlarla karşılaşır, onlara öğretirdim. Şimdi ise onlarla karşılaştığımda onlardan öğrenir oldum!" Bazen şeytan zeki ve gözü açık birine hücum eder. Ancak o zekinin yanında "Nefis gelini" bulunmaktadır ve kişi onunla meşguldür. İşte o vakit şeytan onu hemen esir alır. Esirleri bağlamada kullanılacak kelepçelerin en sıkısı cehalet, normali hevâ, en çürüğü ise gaflettir. İman zırhı mü'minin üzerinde bulunduğu sürece düşmanın oku ona sirayet edemez.

Ebû Gassân Nehdî şöyle anlattı. Hasan b. Salih'i işittim, şöyle diyordu. "Şeytan hedeflediği bir şer kapısı için kula doksan dokuz hayır kapısı açar!" Hammâd b. Şuayb. A'meş'in şöyle dediğini aktardı: Bize cinlerle konuşan biri onların şöyle dediğini söyledi: "Bizim için sünnete uyandan daha zoru yoktur. Nefislerin esiri kimselerle öyle bir oynarız ki!"

BEŞİNCİ BÖLÜM
İBLİSİN İNANÇLAR VE DİNLERLE İLGİLİ TUZAKLARI

İBLİSİN SOFİSTLERİ KANDIRIŞI[51]

Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzî der ki: Bunlar Sofesta isimli birini takipçileridir. Varlıkların hakikatinin bulunmadığını; onların, gördüğümüz şekilde olabileceği gibi gördüğümüzden farklı bir şekilde de olabileceğini söylerler. Âlimler bunlara şöyle cevap vermişlerdir: Bu sözünüzün bir hakikati var mı, yok mu? Şayet "Hakikati yok" der ve asılsızlığının mümkün olduğunu söylerseniz; hakikati olmayan bir şeye nasıl çağırırsınız? Sanki, bu sözünüzle, görüşünüzün kabul edilmesinin doğru olmayacağını kendiniz itiraf ediyorsunuz. Şayet "Bunun bir hakikati var" derseniz, kendi temel görüşünüzü (=şüphecilik) terketmiş olursunuz.

Bunların mezhebini Ebû Muhammed Hasan b. Mûsâ Nevbahtî "Kitabu'l-Ârâ ve'd-Diyânât" kitabında anlatmış ve şunları söylemiştir: Kelâmcıların pek çoğunun bunlarla ilgili açık yan-

---

51. Felsefe ve inançlar tarihini konu alan eski Milel kitaplarına göre Sofistler üç fırkaya ayrılmışlardır. Birincisi, varlıkların gerçeğini inkâr eder ve onların birer hayal olduğunu iddia eder. Bunlar İnâdiyye fırkasıdır. İkinci fırka; bir şeyin var olup olmadığını bilmemizin imkânsız olduğunu iddia eder. Varlıkların kendisini ne inkâr eder ne de var olduğunu söylerler, yani. Bunlar kendilerinin şüpheci olduklarını hatta şüphe ettiklerinden dahi şüphede olduklarını söylerler. Bu da Lâedriyye fırkasıdır. Üçüncü fırka İndiyye ise, varlıkların hakikatını inkâr etmekle birlikte, bunların inançlara bağlı olduğunu iddia ederler.

lışlıklar yaptığını gördüm. Çünkü kelâmcılar onlarla tartışıp münazara ettiler, delil ve hüccetlerle görüşlerini yıkmaya çalıştılar. Oysa onlar hiçbir şeyin hakikatini kabul etmemekte, duyu organlarıyla müşahade edilen hiçbir şeyi ikrar etmemekteler. Durum böyleyken, "Benimle konuşup konuşmadığını bilmiyorum!" diyen kimseyle nasıl konuşabilirsin? Kendisinin var veya yok olduğunu bilmeyen biriyle nasıl tartışırsın? İfade hususunda konuşma ile susmanın eşit olduğunu, sağlam ilefâ sidin aynı olduğunu iddia eden bir kimseyle nasıl konuşursun? Tartışma ancak bir şeyi kabul eden, bir zorunluluğu itiraf eden kimseyle yapılır ki, kabul ettiği şeyden yola çıkılarak inkâr ettiği şeyi ikrar etmesi sağlansın. Bunu kabul etmeyen kimseyle tartışmak ise tamamen boş bir çabadır.

Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzî der ki: Ebû Vefa İbn Akîl bu görüşü reddederek şöyle demiştir: Bazıları "Bu adamlarla nasıl konuşabiliriz ki? Tartışmacının en fazla yapacağı şey akılla düşünülebilen bir şeyi müşahade edilen gibi anlatmak; müşahade edilen şeylerle örneklendirmek; bu yolla kişiyi görünmeyene ulaştırmaktır. Bunlar daha en başta duyular ile algılanan şeyleri inkâr ediyorlar. Bunlarla nasıl konuşulur?" diyorlar. Bu kısır bir görüştür. Onları düzeltmeye çalışmaktan üşenmemek gerekir. Çünkü onlara ârız olan hal, bir takım vesveselerden başka bir şey değildir. Kendi dar görüşümüze dayanarak onları tedavi etmekten kaçınmamalıyız. Bunları bu hale getiren, fıtratlarındaki sapmadır. Bizimle onların durumu şuna benzer: Diyelim ki bir şaşı çocuk dünyaya geldi. Bu çocuk gökteki ayı hep iki ay gibi görüyor. Öyle ki gökyüzünde iki ay bulunduğundan şüphe etmemektedir; bu yüzden babası ona "Ay bir tanedir. Sorun senin gözlerinde, şaşı gözünü kapa da bir bak!" diyor. Bunun üzerine çocuk "Bir gözümü kapadığımdan dolayı Ay'ın birini göremedim." diyor. Böylece çocukta ikinci şüphe doğuyor. Bunun üzerine baba "Durumun senin söylediğin gibi olduğunu düşünüyorsan şimdi de sağlam gözünü kapayarak diğer gözünle bak." diyor. Çocuk bunu yapınca babasının doğru söylediğini anlıyor.

Muhammed b. İsa, Nazzâm'ın kendisine şöyle anlattığını aktardı: Sâlih b. Abdulkuddûs'un bir oğlu ölmüştü. Ebû Hüzeyl, o zaman genç olan Nazzâm ile birlikte taziyesine gitti. Salih'in

taşkın hareketini gören Ebû Hüzeyl "Senin bu aşırı üzüntü ve kaygına bir anlam veremiyorum. Oysa adamların tarladaki ekin gibi bol!" dedi. Salih: "Ey Ebû Hüzeyl! Ah vah etmem oğlumun 'Şüpheler Kitabı'nı okumamasından dolayıdır." dedi. O "Şüpheler Kitabı nedir?" diye sordu. Sâlih "O benim yazdığım bir kitap; okuyan kimse olan bir şeyi olmamış, olmamış bir şeyi de olmuş sanır!" dedi. Bunun üzerine Nazzâm şöyle cevap verdi: "Öyleyse sen de oğlunun ölümünden şüphe et ve aynen ölmemiş gibi davran. Şayet öldüğünü düşünüyorsan ve o bu kitabı okumamış ise sen onun bu kitabı okumuş olabileceği hususunda kuşkulan!"

Ebu'l-Kâsım Belhî anlatıyor: Sofist birisi zaman zaman kelâmcı birinin yanına uğrar, onunla münazara ederdi. Yine bir gün gitti ve onunla münazaraya koyuldu. Kelamcı adamlarına herifin bineğinin saklanmasını emretti. Adam çıktığında bineğini bulamadı ve "Bineğim çalınmış!" dedi. Kelâmcı "Sen bineksiz geldin!" dedi. Adam "Hayır, binekle geldim!" dedi. Kelamcı "İyi düşün!" dedi. Adam "Bu kesin bildiğim bir şey!" dedi Kelamcı yine ısrarla "İyi düşün!" dedi. Adam "Yazıklar olsu sana! Düşünüp taşınmama gerek yok. Ben binekle geldiğimden zerre kadar şüphe etmiyorum!" dedi. Bunun üzerine kelamcı "Öyleyse hiçbir şeyin hakikatinin olmadığını uyuyanla uyanığın aynı olduğunu nasıl iddia edersin?" Adam, kendi mezhebini terketti.

İBLİSİN FELSEFÎ DOKTRİNLERLE İNSANLARI ALDATMASI

Nevbahtî der ki: Bir grup cahil, varlıkların haddizatında tek hakikatinin bulunmadığını; bilakis hakikatin herkesin inancına göre değiştiğini söylemiştir. Örneğin safrası hasta olan kişi balı acı bulurken, başkaları elbette tatlı bulur.

Bunlar şöyle derler: Örneğin âlem, onun ezelî olduğuna inananlara göre ezelî, sonradan olma olduğuna inananlara göre sonradan olmadır. Renk de onun bir cisim olduğun inananlara göre cisim, araz olduğunu inananlara göre arazdır. Bunlar sofistlerin bir diğer grubudur. Onlara "Bu sözünüz doğru mu?" diye sorulur. Onlar "Bize göre doğru, karşıtlarımıza göre yanlıştır." diyecekler. Bu durumda şöyle deriz: Sözünüzün doğru oldu-

ğu iddiası geçersizdir. Görüşünüzün karşıtlarınız açısından yanlış olduğunu ikrarınız ise aleyhinizde bir delildir. Birileri görüşlerinin bir yönden yanlış olduğuna tanıklık ettiğinde, karşıtının onun yanlış olduğunu açıklamasına gerek kalmamış olur. Onlara ayrıca şöyle sorulur: "Duyularla algılanan şeylerin bir hakikatinin olduğunu kabul ediyor musunuz?" Onlar "hayır" derlerse, bu fasıldan önce değindiğimiz gruba girerler. Şayet "Hakikatin olup olmaması inancı göredir (=görecelidir)" derlerse onun haddizatında bir hakikatinin olduğunu inkâr etmiş olurlar ki, vardıkları nokta yine hakikatleri tamamen inkâr edenlerin görüşü olur; bir önce anlattığımız grup gibi.

Nevbahtî der ki: Bunlardan bir gruba göre "Kâinat akışkandır, sürekli erime halindedir." Bunlara göre "Bir insan bir şeyi iki defa düşünemez. Çünkü varlılar sürekli değişirler." Onlara denir ki "Bu nereden bilindi? Oysa siz bu bilgiye yol açan şeyin varlığını inkâr ettiniz. Belki de şu anda bana cevap veren sen, biraz önce konuşan senden farklı birisin."

İBLİSİN DEHRİYE TAİFESİNİ ALDATIŞI

Müellif der ki: İblis bir çok insana da hiçbir ilâhın, yaratıcının olmadığı, varlıkların bir yaratıcı olmaksızın meydana geldikleri vehmini fısıldadı. Bunlar duyularıyla yaratıcıyı hissedemeyip tanımak için akıllarını da kullanmayınca onu inkâr ettiler. Her hangi akıl sahibi insan, bir yaratıcının var olduğundan şüphe eder mi? Çünkü insan bir yerden geçtiğinde hiçbir yapı yokken dönüşte uğradığında aynı yerde pek çok yapı görürse; bunu yapan birinin olduğunu mutlaka bilir. Şu döşek gibi yeryüzü şu yükseltilmiş tavan gökyüzü şu hayret verici yapılar ve mükemmel işlemekte olan kanunlar bir yapıcıya delalet etmez mi? Arapların "Deve tersi deveye delalet eder." sözü ne kadar da güzeldir. Bu harikulade yüksek yapı (gök) bu katı alt merkez (yeryüzü) her şeyden haberdar olan, her şeyi bile Allah'a delalet etmez mi? Sonra insan kendini tefekkür etse, bu ona delil olarak yeter de şüpheden doğan nice hastalıklarına deva olur. Çünkü bu bedende öylesine hikmetler var ki bir kitaba sığdırılamaz. Her kim kesmesi için ön dişlerinin ince ve keskin yapılışını,

öğütmesi için azı dişlerinin uçlarının düzlenmiş olduğunu, dilin çiğnenen yiyecekleri ağızda evirip çevirişini; yiyeceği iyice eritmesi için midenin ona nasıl musallat edildiğini; sonra her organa ihtiyaç duyduğu gıdanın gönderilişini; şu açılıp kapanan el ve parmaklarının nasıl yapıldığını; bununla iş görmenin nasıl kolaylaştığını ve ne kadar çok çalışırsa çalışsın delinmeyişini, sert bir şeye çarptığında kırılıp dökülmeyişini, kapatıldığında eşit olması için parmakların her birinin farklı uzunlukta yapılmış olduğunu; hayatını sürdürmesini ve aklının faydalı bir şekilde çalışmasını sağlayan nefsini (=canını) düşünse; tüm bunların "Allah'ın varlığında hiçbir şüphe var mı?" diye haykırdığını görür. İnkârcının sapması, yaratıcıyı sadece duyularıyla aramasından dolayıdır.

Bazı insanlar Allah'ı (c.) genel olarak kabul ettikten sonra detayıyla idrak etmek istediler ve buna güç yetiremeyince onun varlığını tümden inkâr ettiler. Bunlar akıllarını çalıştırsalardı bizim, nefis ve akıl gibi pek çok şeyi sadece genel hatlarıyla idrak edebildiğimizi bilirlerdi. Ama bu mücerret şeylerin varlığını hiç kimse inkâr etmemektedir. Maksat "yaratma" olayını ispat etme değil midir? O hâlde nasıl olur da "O nasıl bir varlıktır?" "O nedir?" veya "Onun hiçbir mahiyeti ve keyfiyeti yoktur" denebilir ki? Allah'ın (c.) varlığının kesin delillerinden biri de şudur: Âlem sonradan yaratılmıştır. Çünkü orada sürekli olarak olaylar cereyan etmektedir. Sürekli değişen ve yenilenen bir şey mutlaka sonradan olmuş olmalıdır. Sonradan olan şeyin meydana gelmesinin bir sebebi olmalıdır.

O da yaratıcı Allahu Teala'dır.

İnkârcılar bizim "Her san'atın sanatkârı vardır." sözümüze itiraz ederek "Siz buna da duyularla hissedilen şeyden yola çıkarak ulaştınız. Oysa bizim sorunumuz duyularla hissedilemeyenlerle" diyorlar. Biz de deriz ki: Her sanat eseri için bir sanatçı gerektiği gibi sanatkârın yaptığı şeyin bir de maddesi olması gerekir. Örneğin odun "kapının asıl" maddesi, demir "balta"nın asıl maddesidir.

Onlar şöyle diyorlar: Yaratıcıyı ispat için kullandığınız delil aslında kâinatın ezeli olduğunu ifade eder". Cevaben deriz ki:

Bir maddeye ihtiyaç yoktur. Hatta şöyle deriz: Yaratıcı sanatkâr, varlıkları sıfırdan; hiç yokken icad etmiştir. Evet, biz örneğin dolap şeklinin bir maddesinin bulunmadığını kabul ediyoruz. İşte bu varlıklar hiç yoktan yapıldığına göre buna bir şekil veren vardır. Biz size hiçbir şeyden yapılamış "bir şekil" gösteriyoruz. Peki siz bize sanatkârsız vucûda gelmiş bir sanat gösterebilir misiniz?

İblis, aklın, bir sanatın mutlaka sanatçısı olduğun müşâhade ettiğinden dolayı yaratıcıyı inkâr hususunda kendisine uyanların azlığını görünce, bazı kimseleri "Bu yaratıkların tabiatın eseri olduğu" görüşüne meylettirdi. Ve şöyle dedi: "Her şey mutlaka dört tabiatın birleşimiyle meydana gelmiştir. Bu, onu yaratanın bunlar olduğuna delalet eder." Buna cevaben deriz ki. Bu tabiatların "unsurların" bir şeyde toplanmış olması bunların onda var olduğunun delilidir; bunların onu yarattığının değil! Ayrıca bu tabiatların ancak bir araya gelip karışmasıyla bir şey ortaya çıktığı sabittir. Bu da onların tabiatına aykırıdır. Çünkü yaratıcı başka bir şeye ihtiyaç duymadan yaratabilmelidir. Böylece bu dört unsurun bir güce boyun eğdiği ortaya çıkmaktadır. Tabiatçılar bunların diri, bilgili ve güçlü olmadığını kabul etmektedirler. Oysa bilindiği gibi düzgün ve sistemli bir fiil ancak bilgili ve hikmetli birinden sâdır olur. Bilgi ve kudret sahibi olmayan biri nasıl bilinçli bir fiil meydana getirir?

Şayet "Kâinatın yaratıcısı hikmet sahibi olsaydı yapısında hiçbir düzensizlik meydana gelmez, zararlı çalılar bulunmazdı. Madem bunlar var; o hâlde hepsinin de tabiattan olduğu anlaşılmaktadır." denilirse;

Deriz ki: Bu deliliniz, tabiattan sâdır olması mümkün olmayan sağlam ve düzenli şeylerin bulunması nedeniyle, aleyhinize döner. İşaret edilen düzensizlik ve kargaşanın ise, denemek, cezalandırmak vs. için olması, veya bilmediğimiz bir takım faydalar içermesi mümkündür. Sonra, Nisan ayında türlü türlü tahıl ve meyvaların üzerine doğup ham üzümü sulandıran, buğdayı ise yavaş yavaş sarartan güneşe tabiatın yaptığı nedir? Şayet güneş bunu sırf tabiatı icabı yapsaydı ya hepsini kurutur, ya da hepsini sulandırırdı. Öyleyse geriye sadece güneşi kendi dile-

ğine göre filan şeyi depolamak için kurutmada, filan şeyi de hemen yenmesi için sulu yapıp olgunlaştırmada kullanan bir irade kalmaktadır. İşin garibi, örtü altında kuruttuğu buğdayda ciddi bir ağırlık bırakmayıp onu küçültürken, sulandırdığı şeye yani üzüme irilik vermektedir. Sonra güneş içerdiği su bir olduğu halde haşhaş gülünü beyazlaştırıp sakayıkı kırmızılaştırır; narı ekşi yapıp, üzümü tatlılaştırır. Nitekim Mevla (c.) "Hepsi bir suyla sulanır; onların bazılarını bazılarına yenilip içilme hususunda üstün kılarız" buyruğuyla buna işaret etmektedir. (Ra'd, 4)

Bunlar şöyle derler: "Âlemin yaratıcısı iki şeydir. İyiliğin yaratıcısı aydınlık; kötülüğün yaratıcısı karanlıktır ve bunlar ezelîdirler. Her zaman kudret sahibidirler; işitme ve görme gibi duyulara sahiplerdir. Bunlar görünüş ve zat itibariyle farklı, fiil itibariyle birbirlerinin zıtlarıdırlar. Nurun maddesi (cevheri) mükemmel iyi, parlak saf hoş kokulu görünümlüdür. Rûhu hayır sahibi, hikmetli ve faydalı bir ruhtur. Kâinattaki tüm iyilik, lezzet; sevinç ve hayır bundandır ve bunda hiçbir zarar ve kötülük yoktur. Karanlığın maddesi ise Nûr'un aksine bulanık, eksik, pis kokulu ve çirkin görünümlüdür. Rûhu ise şerli, cimri, düşük pis ve zararlıdır. Kötülük ve fesad da bundandır.

Nevbahtî bunlardan böyle nakletmiş ve şöyle demiştir: "Bazıları nûrun sürekli karanlık üzerinde bulunduğunu söylerken, diğer bazıları ikisinin yanyana olduğunu söylemiştir. Çoğu ise nurun kuzeyde yüksekte, karanlığın ise güney tarafında alçakta olduğunu, her birinin diğerine zıt ve karşıt olduğunu söylemiştir." Nevbahtî der ki: "Bunlar nur ile karanlığın her birinin beş türü bulunduğunu bunlardan dördünün beden, beşincisinin ise ruh olduğunu iddia etmişlerdir. Nûrun bedenleri ateş, rüzgar, toprak ve su; ruhu ise hayalettir ve bu sürekli olarak bedenlerde hareket eder. Karanlığın bedenleri ise yangın, karanlık, zehir ve kertenkeledir. Bunlar nurun bedenlerini "melekler"; karanlığın bedenlerini ise "şeytanlar" ve "ifritler" olarak isimlendirmişlerdir. Bazıları da şöyle der: Karanlık şeytanları, nûr melekleri doğurur. Nûrun kötülüğe gücü yetmez, onu yapması imkânsızdır. Karanlığın iyiliğe gücü yetmez, ondan iyilik sâdır olmaz imkânsızdır."

Nevbahtî dualistlerden nûr ve karanlıkla ilgili farklı düşünceler, pek çok safiyâne görüş ve inanış nakletmiştir. Örneğin onlardan bazıları, kendilerine günlük yiyecek dışında bir şey depolamamalarının farz kılındığına inanırlar. Bazıları "İnsanın ömrünün yedide birini oruç tutması, yalan, cimrilik, sihir zina, hırsızlık ve putlara kulluğu terketmesi hiçbir canlıya eziyet etmemesi gerekir" derler. Bu onların soğuk ve bulanık yaşamlarına kattıkları zarif inançlardandır.

Yahya b. Bişr Nihavendî der ki: Bunlardan Daysâniyye ismindeki fırkaya göre âlemin tabiatı (hammaddesi) sert bir çamurdu. Bir süre, nûr olan Tanrı'nın cismini taklit etti. Ancak Tanrı bundan rahatsız oldu. Durum devam edince, sonunda kendinden uzaklaştırmak istedi. O da çamurlaşarak ona karıştı. Böylece bundan nûr alemiyle karanlık alemi meydana geldi. Şu anda iyilik yönü bulunan her şey nûrdan, kötülük yönü bulunan her şey de karanlıktandır. Bunlar insanları yakalayarak boğarlar. Böylece nûru karanlıktan kurtardıklarına inanırlar. Onları bu görüşe iten alemde gördükleri kötülük ve çekişmedir. Buna binâen "Bir şeyden iki farklı şey sadır olmaz. Örneğin ateş hem soğutma hem ısıtma işlemini yapmaz." demişlerdir.

Âlimler, onların çift yaratıcıyı savunan görüşlerine şöyle cevap vermişlerdir: "Şayet iki olsaydı, ya bunların ikisi de güçlü, veya ikisi de âciz ya da biri güçlü diğeri âciz olacaktı. İkisinin de aciz olması imkânsızdır. Çünkü acizin ilah olması mümkün değildir. Dolayısıyla herhangi birinin âciz olma ihtimali imkânsızdır. Geriye ikisinin de güçlü olma ihtimali kalır. Düşün ki, onlardan biri filan cismi hareket ettirmek isterken, diğeri öylece durmasını istiyor. Her ikisinin birden isteğinin olması imkânsızdır. Birinin isteği olduğunda diğerinin âcizliği ortaya çıkar." Âlimler onların, "Nur iyiliği, karanlık da kötülüğü yaratır." Sözlerine de şöyle cevap vermişlerdir: "Şayet mazlum biri kendini saklamak için karanlığa sığınsa... Bu durumda kötülükten iyilik sâdır olmaz mı?" Bunlar hakkında uzun uzun bahsedip nefes tüketmeye gerek yok. Çünkü yolları hurafelerde doludur.

İblisin filozofları aldatması, onların peygamberlere aldırış etmeksizin sadece kendi akıl ve görüşlerini esas bilip kendi zan-

larına dayanarak konuşmalarıyla ortaya çıkar. Onlardan bazıları Nevbahtî ve diğer âlimlerin onlardan naklettiğine göre Dehriye tayfası gibi âlemin bir yaratıcısının olmadığını söylemişlerdir. Nihavendî; Aristo ve takipçilerinin yeryüzünün şu kâinattaki yıldızlardan bir yıldız olduğunu, diğer yıldızlarda da dünya gibi hayatın mevcut olup oralarda nehirler, ağaçlar vs. bulunduğunu söylediklerini nakleder. Onların çoğu, kâinatın ezelî bir illetinin (=varlık sebebinin) bulunduğunu kabul etmiş; daha sonra da kâinatın ezelî olduğunu söylemiştir. Onlara göre Kâinat Allah'la birlikte; ona denk biçimde ezelden beri vardır. Sonradan meydana gelmemiştir. Onlara göre, güneş ile ışığının, illet ile malûlun (=sebep ile neticenin) zaman yönüyle değil zat ve mertebe yönüyle farklı olması gibi Allah (illet) ile kâinat (İlletin ortaya çıkardığı malûl), birbirinden zaman yönüyle farklı değil zat ve mertebe yönüyle farklıdır.

Onlara denilir ki: Kâinatın, belli vakitte meydana gelmesini gerektiren ezelî bir irade vasıtasıyla sonradan meydana getirilmiş olmasını neden inkâr ettiniz? Şayet: "Bu, yaratıcı ile yaratıklar arasında bir zamanın olmasını gerekli kılar" derlerse, biz de: "Zaman bir yaratıktır, bu zamandan önce bir zamandan bahsetmek imkânsızdır." deriz.

Onlara ayrıca: "Allah (c.) gökyüzünü bir metre daha uzun veya bir metre daha kısa yapabilirdi" deriz. Şayet "Bu imkânsızdır" derlerse; bu tavırları, muhatabı saçma iddialarla susturma çabasından başka bir şey değildir. Bu iddialarını çürüten bir durum da şudur: Daha büyük veya daha küçük olması imkânsız bir varlığın o şekilde oluşu onu "mümkün" kategorisinden çıkarır; onun varlığı "vacip" olur!

Vacip olan bir zat da (vücuda gelmesi için) hiçbir illete (sebebe) ihtiyaç duymaz. (Oysa siz kâinatın illetinin Allah olduğunu söylüyorsunuz). Bazı filozoflar asıl düşüncelerini "Allah bu kâinatın yaratıcısıdır." diyerek örtbas etmeye çalışmışlardır. Aslıda bu, onlar açısından hakiki değil mecazî bir durumdur. Çünkü bir yapıcı yapacağı şeyi iradesiyle ister (de öyle yapar); oysa onlara göre kâinat kaçınılmaz olarak meydana gelmiştir; Allah tarafından irade sonucu yaratılmamıştır.

Filozoflara göre kâinat ebedîdir. Başlangıcı olmadığı gibi sonu da yoktur. Çünkü kâinat ezelî bir illetin (=İlk sebebin) malûlüdür; (=ister istemez ortaya koyduğu neticedir.) Ancak biz kâinatın varlığını (zorunlu) varlık kategorisinde değil "mümkün" kategorisinde (dolayısıyla bir iradeye bağlı; o dilerse varlık bulur dilemezse yok kalır.) saydığımızdan dolayı kâinatın ezelî olmadığını yani bir illetin mecburî malûlü olmadığını rahatlıkla söyleyebiliyoruz.
bir varlık kategorisinde olsaydı; uzun süre içerisinde ışığı yavaş yavaş gittikçe sönükleşirdi." der. Ona deriz ki: Bir şey bazen yavaş yavaş değil birden bozulur, yok olur. Sonra güneşin ışığının azalmadığını nasıl söyleyebilirsiniz ki? Çünkü onlara göre Güneş dünyanın yetmiş iki katı daha büyüktür. Şayet güneş bir dağ miktarı küçülse bunun farkına kim varabilir? Sonra biz biliyoruz ki altın ve yakut bozulup yok olma niteliğine sahip madenler oldukları halde senelerce kalırlar da eksildiklerinin bozulduklarının farkına varılmaz. Var etmek ve yok etmek kudret sahibi birinin iradesiyledir. O kudret sahibi varlıkta bir değişiklik olmaz, onda yeni sıfatlar türemez. Sadece fiil, ezelî bir iradeyle

Nevbahtî "Kitâbu'l-Ârâ ve'd-Diyânât: (Görüşler ve Dinler) adlı kitabında Sokrates'in şu görüşlerini nakleder: Varlıkların temeli üç şeydir: Fâil (yaratıcı) illet, madde ve suret (form). Yaratıcı zat Allah'tır. Madde "oluş" ile "bozuluş" un ilk halidir. Suret ise cismin özüdür. Filozoflardan bir başkası: "Bu şeyleri bu şekilde sıraya dizen akıldır" demiş, bir başkası da "Bilakis tabiattır." demiştir.

Yahya b. Bişr b. Umeyr Nihâvendî anlatıyor: Bazı filozoflar der ki: "Kâinatta bir hareket ile sukûn: toplanmak ile dağılmak gibi sürekli değişiklikler gördüğümüzden dolayı bunun sonradan yaratılmış olduğunu ve onu mutlaka birinin yarattığını anlamışızdır. Sonra; yüzme bilmeyen birinin göle düştüğünde veya yangında âciz kaldığında yaratıcıya sığındığı halde ondan yardım alamadığını görünce de herhangi bir yaratıcının mevcut olmadığını öğrendik."

Yahya b. Bişr devam ediyor: Bunlar "Yaratıcı, yönetici zat"ın varlığı hususunda üç gruba ayrılmıştır. Birinci grup şöyle

demiştir: Allah Kâinatı yaratınca ondan çok hoşlandı. Ona bir şeyler eklerim veya ondan eksiltirim de güzelliğini bozarım." diyerek kendini yok etti, böylece geride sadece kâinat kaldı. Şu anda kâinattaki canlı cansız tüm varlıklar artık tesadüfî yasalar içinde yaşamlarını sürdürürler. İkinci grup şöyle demiştir: Yaratıcıda ah vah etme tarzında bir yakınma hali oldu. Sürekli gücünü ve nurunu kaybetti. Güç ve nur kainata geçti, yaratıcıdan geriye kalan ise tek bir nur idi. Onlara göre asıl nur tekrar kâinattan yaratıcıya doğru çekilecek ve yaratıcı önceki haline dönecektir. Yaratıcı yaratıklara güç yetiremediğinden dolayı onları kendi hallerine bırakmış, böylece zulüm her yere yayılmıştır.

Üçüncü grup ise şöyle demiştir: Yaratıcı, kâinati mükemmel biçimde meydana getirince; kendisinin parçaları dağılarak kâinata sirayet etti. İşte bugün kâinattaki kudret, o her yana dağılan ilahî özden kaynaklanmaktadır.

İbnü'l-Cevzî der ki: Nihavendî'nin anlattıklarını Nizamiye medresesinde 220 yıl önce yazılmış bir nüshadan naklettim. İblisin insanları nasıl aldattığını açıklama amacında olmasaydım, Allah'a (c.) saygı açısından, böyle çirkin görüşleri zikretmeye yanaşmazdım! Ancak bunu söz konusu fayda nedeniyle zikrettim.

Filozofların çoğu Allah'ın (c.) hiçbir şeyi bilmediğini sadece kendisini bildiğini söylemişlerdir. Halbuki herhangi bir yaratığın (meselâ insanın) hem kendini hem de yaratanını bildiği sabittir. Onların bu görüşüne göre, yaratığın mertebesinin yaratıcının mertebesinden üstün olması icabeder.

Müellif der ki: Bu, hakkında konuşulmaya değmeyecek derecede saçma ve rezil bir iddiadır. İblisin, mükemmel bir akla sahip olduklarını iddia eden bu ahmakları nasıl aldattığına, onlara bu aptallıkları nasıl süslediğine bak!

İbn Sina bu hususta filozoflardan ayrılmış ve "Bilakis kendini ve küllî şeyleri bilir, cüz'iyatı, tek tek olayları bilmez." demiştir. Mûtezile bu görüşü onlardan kapmıştır. Sanki onlar, böylece bilgilerini çoğalttıklarını sanıyorlar. Allah'tan cehaleti ve noksanlığı tenzih ettiğimiz ve "Yaradan hiç bilmez mi? Yerdekileri ve denizdekileri bilir, yere düşen her yaprağı bilir" (En'âm, 6/50) buyruğuna inananlardan olduğumuz için Allah'a (c.) son-

suz şükürler olsun. Mutezile fırkası güya birden çok ezeli varlık ihtimalinden kaçınmak için Allah'ın (c.) ilminin kudretinin ve diğer sıfatlarının bizzat onun (c.) zatı olduğunu savunmuştur.

Bunlara cevaben şöyle denilir: O (c.) ezelîdir, vardır, tektir ve kâmil sıfatlarla mevsuftur: Filozoflar bedenlerin tekrar diriltileceğini, ruhların bedenlere döndürüleceğini, maddî olarak cennet ve cehennemin varlığını inkâr etmişlerdir. Onlara göre bunlar, manevî mükâfat ve cezayı anlamaları için genel halka sunulmuş vaaz amaçlı benzetmelerdir. Onlara göre ruh ölümden sonra ebedî bir yaşama geçer. O mükemmel bir ruh ise anlatılamayacak bir lezzetle; kirlenmiş bir ruh ise anlatılamayacak derecede büyük bir azapta sürekli kalır. Azabın derecesi kişiden kişiye farklılık gösterir. Bazılarından ise azap bir süre sonra kalkar.

Onlara denilir ki: Biz zaten ruhun ölümden sonra da bulunacağını inkâr etmiyoruz. Bu yüzden tekrar hayata dönüş "döndürülmek" diye isimlendirilmiştir. Onun mutlu veya bedbaht olacağını da inkâr etmiyoruz. Ancak dinimiz bize bildirdiği halde neden cennet ve cehennemde maddî zevk ve azabı inkâra kalkışalım? Biz hem iki mutluluğun bulunacağına hem de ruhî ve maddî bedbahtlığın olacağına inanıyoruz. Ahiretle ilgili gerçekleri semboller ve simgeler deyip geçmek, onları böyle yorumlamak delilsiz bir iddiadan öteye geçemez...

Şayet "Kabirde bedenler çözülmekte; yenilmekte ve yok olup gitmektedir." derlerse deriz ki: Allah'ın gücünün önünde hiçbir şey duramaz, kaldı ki insan kendi zatıyla insandır. Bir insanın öncekinden ayrı bir topraktan yaratılması onu kendi olmaktan çıkaramaz! Kaldı ki insanın parçaları yaşı büyüdükçe veya şişmanladıkça da değişir!

Şayet "Beden halden hale geçip son haliyle et, kemik, vs. ye dönüşmedikçe beden olarak kabul edilmez." denilirse, deriz ki:

Allah'ın gücü sadece müşahadeyle ve idrak edilen şeylere bakılarak anlaşılamaz. Sonra, Allah Rasulü (s.) kıyametteki toplu dirilişten önce hiç bir bedenin kabirde dirilemeyeceğini haber vermiştir:

Ebû Hureyre (r.) dedi ki: "Allah Resûlü (s.) "İki sûr arasında kırk vardır." buyurdu. Ona: "Ey Ebû Hureyre kırk gün mü?"

denildi. O "(Bilmediğim şeyi söylemeye) yanaşmam." dedi. Onlar "Kırk ay mı?" dediler. O (r.) "(Bilmediğim şey söylemeye) yanaşmam" dedi. Sonra hadisi aktarmaya devam etti: "Sonra Allah (c.) gökyüzünden yağmur yağdırır ve onlar baklanın yerden bitişi gibi bitiverirler. İnsanın tüm parçaları yok olur, sadece bir kemiği; kuyruk sokumu kalır. İnsan ondan yaratıldı, kıyamet günü de yaratılışı ondan olacak." Bu hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.[52]

İblis bizim dinimizden olan bir takım kimselere yanaşırken zekâ ve akıllarının kuvvetini vesile etmiş; onları en doğrunun filozoflara uymak olduğu hususunda ikna etmiştir. Çünkü güya filozoflar "hikmet ehli" kimselerdi ve onların söz ve hareketleri zekâlarının mükemmel olduğunu gösterir. Sokrates, Hipokrat Eflatun, Aristoteles ve Galinos'tan nakledilen hikmetli sözler bunu göstermektedir. Evet onlar geometri, mantık ve fizik gibi bilimlerde yüksek bilgiye sahiptirler ve zekâlarıyla bir çok bilinmeyeni ortaya çıkarmışlar. Ancak ilâhiyat hakkında konuşmaya başlayıp burunlarını metafiziğe sokunca her şeyi karıştırmışlardır. Bu yüzden geometri ve diğer maddî ilimlerdeki görüşleri birbirlerinden farklı olmadığı halde, ilâhiyattaki görüşleri birbirlerinden farklı olmuştur. İnançlarındaki sapıklığı genel olarak beyan ettik. Onların şaşırmalarının ve gerçeği bulamayışlarının asıl sebebi, insan zekâsının tüm bilimleri ancak genel olarak idrak edebilmesindendir. Bu yüzden bilimleri yorumlamada sorun çıkınca başvurulacak kaynak, ilâhî kaynaklar olmalıdır.

Ümmetimizden olan bu filozofların yaratıcıyı inkâr ettikleri, Şeriatleri reddettikleri, dinleri birer aldatmaca ve hayal olarak gördükleri anlatılmıştır! Onlar bu görüşleri kabul etmişler; yavaş yavaş dinî şiarları bırakmış, namazları ihmal etmiş, haramları çiğnemiş, Şeriatın kurallarını önemsememiş, sonunda İslâm'la bağlarını tamamen koparmışlardır. İşin aslına bakılırsa Yahudilerle Hristiyanların durumu bunlardan hafiftir. Çünkü onlar en azından, mucizelerin delalet ettiği birtakım Şeriat kaynaklı prensiplere tutunmuşlardır. Dinde tevil yoluyla bid'at üreten fırkalar da bunlardan daha mâzurdurlar. Çünkü onlar hiç olmazsa, delil-

52. Bkz; Buhârî, 4814; Müslim, 2955

lere baktıklarını ve bu sonuçları çıkardıklarını iddia ediyorlar. Bunları küfre kadar götüren inançlarının temelinde filozofların "hikmet ehli" oldukları yargısı vardır. Peki onlar peygamberlerin hikmet ehli olduklarını, ayrıca başka üstünlüklere de sahip olduklarını görmüyorlar mı? Filozoflardan nakledilen yaratıcıyı inkâr düşüncesi ne kadar aptalca bir şeydir. Çünkü insanların çoğu yaratıcının varlığını kabul etmekte, peygamberlik olgusunu inkâr etmemektedirler. Sadece, Şeriatların getirdiği üzerinde durup düşünmektedirler. İnsanlardan çok az bir kısmı bu konuda ters bir tavır almış; anlayışlarını bozuk Dehriye taifesine uydurmuşlardır. Ümmetimiz arasında filozof bozuntusu öyle kimseler gördük ki, felsefeyle uğraşmak bunlara şaşkınlıktan başka bir şey kazandırmamıştı. Bunlar ne felsefelerine göre yaşıyorlar ne İslâm'a göre! Bunlar tutarsızdırlar. Hatta bazıları namaz kılıp Ramazan orucunu tutuyor, sonra da yaratıcıya ve onun Şeriatına itirazlar yöneltiyor, bedenlerin diriltilmesinin imkânsızlığı hususunda lâflar ediyorlar. Çoğunu fakirliğin çarptığını ve sıkıntı içinde yaşadığını görürsün! O, çoğu zaman kadere kızgın olur. Kaderin sahibine itirazlar yöneltir. Onlardan biri bana "Ben sadece bu feleklerin üstündekiyle kavgalıyım!" dedi. O bu anlamda pek çok şiir söyledi: bunlardan biri de dünyayı anlatan şu şiiriydi:

Acaba, sanatkârsız bir "sanat eseri" mi bu dünya
Yoksa, atıcısı olmaksızın kendiliğinden atılmış bir şey mi?

Diğer bir şiirinde de şöyle diyor:

Ah şaşkınım; öyle bir varlıktan ötürü ki,
Ne bir irade ne de bilgi sahibi olduk, evvelce onun hakkında!
O bir toz bulutu içinde sanki
Bizi ondan ne akıl ne zekâ ne de cesaret kurtarabilir.
Öylesine bir karanlıktayız ki biz,
Işık veren ne bir ay, ne güneş, ne de meşale var.
Şaşkın bir haldeyiz bu zindanda.
Cehalet asık suratıyla sarmış bizi, vuruyor acımasızca
Onda eylem var şüphesiz, ama bildiğimiz çaba gibi değil
Onun hakkında konuşulanların hepsi birer yanılsama.

Felsefenin de ruhbanlığın da Şeriatımızın geldiği devre yakın bir devirde yaygın olması nedeniyle, bazı dindaşlarımız felsefeye diğer bazıları da ruhbanlığa tutunmuştur. Birçok ahmağın inanç kapısından felsefeye daldığını, diğer bir kısmının da zühd kapısından girip ruhbanlaştığını görürsün. Allah'tan (c.) bizi dinimiz üzere sabit kılmasını, dengeli yoldan ayırmamasını ve düşmanımızdan salim eylemesini dileriz. Şüphesiz duaları kabul eden O'dur.

İBLİSİN HEYÂKİL EHLİNİ ALDATIŞI

Heyâkil ehli "yücelerdeki ruhaniyetlerden her birinin bir heykeli vardır." diyen topluluktur. Burada heykelden maksat gökyüzü cismidir. Onlara göre gökyüzündeki her bir cismin, kendine ait ruhanî varlığıyla ilişkisi, bedenimizin ruhla ilişkisi gibidir. Dolayısıyla o semavî cisimde gerçekten hükmeden ve onu yöneten varlık onun ruhanî varlığıdır. Gezegenler ve yıldızlar bu yüce heykeller arasında yer alır. Bunlar der ki: Bizzat ruhanî varlığa ulaşmak imkânsızdır. Bu yüzden her türlü ibadet ve kurban sunumuyla onun heykeline yaklaşmak gerekir. Bunlardan bir grup ise "her semavî heykel için aynen onun özünden ve şeklinden bir şahıs bulunur." demiştir. Bunlar onların resimlerini yapmışlar, onun görünümde putlar yontmuşlar ve onlar için evler dikmişlerdi.

Yahya b. Bişr Nihâvendî der ki: Bazıları şöyle demiştir: "Bu kâinatı şu yedi gök cismi; Satürn, Jüpiter, Merih, Güneş, Venüs, Merkür ve Ay yönetmektedir. Bunlar bu işi en yücenin emriyle yapmaktadırlar." Bu kimseler mezkur gökcisimleri için aynı görünümde putlar dikmişler, her birine kendisine benzeyen bir hayvanı kurban etmişlerdir. Satürn için saf kurşundan gözü kör ve büyük bir beden yapmışlardır. Buna güzel bir öküz kurban edilir. Öküz, altında ve üstünde demirden korkuluklar bulunan çukur üzerine kurulu bir yapıya getirilir. Çukur üzerine geldiğinde artık ayakları hareket edemez olur. Altında ateş yakılır ve öküz yanar, kül olur. Kurban sunanlar "Ey hiçbir iyilik yapmayan kötü yapılı kör ilâh! Sen mukaddessin. Sana, kendine benzeyeni kurban olarak sunuyoruz. Bizden kabul buyur

ve bizi kendi şerrinden ve pis ruhlarının şerrinden koru!" derler. Jüpitere de küçük bir bebek sunarlar. Bu bebek yedi putun hizmetçisiyle cinsel ilişkiye girmek üzere satın alınan bir cariyeden doğma bir bebektir. Doğumundan yedi gün sonra annesinin elinde getirilir. Ona iğne ve şırınga batırılır. Bebek annesinin kucağında ağlarken onlar "Ey kötülük bilmeyen iyilik tanrısı! Mizacı yönünden sana benzeyen ve hiçbir kötülük bilmeyeni kurban olarak sunuyoruz sana! Kurbanımızı kabul et. Bize senin hayrını ve iyi ruhlarını hayrını ihsan et!" derler.

Merih'e kızıl çilleri ve beyaza çalan teniyle ala saçlı birini kurban ederler. Onu büyük bir havuza getirip içindeki kazıklara iplerle bağlarlar. Sonra havuzu zeytinle doldururlar. Öyle ki adam boğazına kadar zeytinlere batmış halde ayakta kalır. Zeytine sinirleri güçlendirici, eti çürütücü ilaçlar katarlar. Bir yıl sonra eti ve cildi çürütücü maddelerle dolmuş kelleyi tutarlar ve sinirlerini derisinden çıkarıp alttaraftan sararlar. Sonra onu alıp Merih suretindeki putlarına getirirler ve "Ey fitneler ve belâlar sahibi şerli İlâh! Sana kendine benzeyen bir varlığı kurban ediyoruz; kurbanımızı kabul et ve bizi şerrinden, şerli ve pis ruhlarının şerrinden koru!" derler. Bu kellenin yedi gün boyunca hâlâ hayatta kaldığına ve o yıl süresince başına gelen hayırları ve şerleri haber verdiğine inanırlar.

Güneş'e de çocuğunu Jüpiter için kurban ettikleri kadını kurban ederler. Güneş görünümündeki putlarının etrafında tavaf eder, şöyle derler "Seni tenzih eder, yüceltiriz ey aydınların tanrısı! Senin için sana benzemeyen bir şeyi kurban ediyoruz. Kurbanımızı kabul et. Bize iyiliğini bahşet, kötülüğünde de koru!"

Venüs'e ise saçları ağarmış, arsız mı arsız, ağzı bozuk maskara bir ihtiyar kadını kurban ederler. Onu putlarının önüne koyarlar ve etrafında şöyle seslenirler: "Ey arsız maskara ilâh! Sana; beyazlığı senin beyazlığına, arsızlığı arsızlığına, kıvrak zekâsı senin kıvrak zekâna benzeyen birini kurban ediyoruz. Onu bizden kabul buyur!" Sonra odun toplayıp kadının etrafına yığarlar. Ateşi tutuştururlar ve kadın yanıp kül olana kadar yakarlar. Sonra külünü putun yüzüne serperler.

Merkür'e de esmer mi esmer, hesap kitap işlerinden anlayan, eğitimli çelebi bir genci kurban ederler. Böylesi bir genci kandırıp getirirler (ki aslında tüm kurbanlara da böyle yaparlar). Onları aldatıp uyuştururlar ve akıllarını gideren ilaçlar verirler. İşte bu genci Merkür putuna sunarak şöyle derler "Ey zarif Rabb! Senin mizacına uygun zarif bir kimseyi getirdik sana. Kurbanımızı kabul buyur!" sonra genci dörde bölerler ve her birini putun etrafındaki odun yığını üzerine yayarlar. Sonra yığılmış her odunu yakarlar. Adam yanıp kül olunca külünü putun yüzüne serperler.

Ay'a da büyük çehreli ablak suratlı zavallı bir adamı kurban ederler ve putlarına şöyle seslenirler: "Ey ilâhların postacısı, ey yüksek cisimlerin hafifi! Kurbanımızı kabul buyur!"

İBLİSİN PUTPERESTLERİ ALDATIŞI

Müellif der ki: İblisin putperestlere yutturduğu bütün sapık inançların sebebi, duygulara meyletme ve aklı bir kenara atıştır. İblis insanın duyumsanabilen şeylere sıcak baktığını görünce heykellere ve resimlere tapmaya çağırdı ve onların akıllarını kullanma yetilerini ortadan kaldırdı. Akıllarını hiç kullanmayan kimseleri bu putların ilâhın ta kendisi olduğuna inandırdı. Ancak kendilerinde biraz aklın bulunduğu ve buna hiçbir şekilde inanmayacaklarını gördüğü kimseleri ise "puta yapılacak ibadetin kişiyi yaratıcıya ulaştırdığına" inandırdı. Onlar da "Biz bunlara ancak, bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz." demeye başladılar. (Zümer, 3)

İBLİSİN PUTPERESTLERİ İLK ALDATIŞI

Hişam b. Muhamed b. Sâib Halebî, babasının kendisine şöyle anlattığını aktardı: Put edinilen ilk kimse Âdem peygamberdir. O vefat edince Âdem'in oğlu Şit'in oğulları onun cesedini alarak Hindistan'da dünyaya indiği dağda bulunan bir mağaraya koydular. Bu, dünyadaki en verimli yeşil dağdır ve adı "Bûd" tur.

Hişâm der ki: Babam bana Ebû Salih kanarıyla İbn Abbas'tan (r.) rivayet etti: Âdem'in oğlu Şit'in oğulları Âdem'in (a.) cesedini alıp bir mağaraya götürdüler. Ona saygı ve tazimde bulunuyor, onun için Allah'tan rahmet diliyorlardı. Kâbil'in oğullarından biri "Ey Kâbil oğulları! Şit'in oğullarının, etrafında dönüp saygı ve tazimde bulundukları bir şeyleri var. Sizin ise hiçbir şeyiniz yok!" dedi ve onlara bir put yaptı. İşte ilk putu yapan kimse odur.

Hişâm der ki: Babam bana şöyle anlattı: Ved, Süvâ, Yeğûs, Yeûk ve Nesr Allah'ın salih kullarıydı. Hepsi de bir ay içinde vefat etti. Akrabaları buna çok üzüldüler. Bunun üzerine Kâbil'in oğullarından biri "Ey kavmim! Onların sûretinde heykeller yapmamı ister misiniz? Ancak onlara ruh veremem!" dedi. Onlar "Pekâlâ" dediler. O da bu heykelleri yaptı ve istedikleri yere dikti. İnsanlar zaman zaman oraya geliyor, yakınlarının heykelinin etrafında tavaf edip ona tazimde bunuyorlardı. Bu nesil böyle geçti. Şit'in oğlu Enûş'un oğlu Kaynân'ın oğlu Mihlâyil'in oğlu Yezd zamanında da böyle yapıldı. Bir sonraki nesil birinci nesilden daha fazla tazimde bulundu. Daha sonraki üçüncü neslin insanları "Evvelkiler bunu ancak Allah katında onların şefaatini umduklarından dolayı yaptılar!" dediler ve onlara ibadet etmeye; aşırı saygı göstermeye başladılar. Bunun üzerine Allah (c.) onlara İdris (a.) peygamberi gönderdi. Ancak onlar onu yalanladılar. Allah İdris'i (a.) yüce bir yere kaldırdı.

Kelbî'nin Ebû Salih'ten, onun da İbn Abbas'tan yaptığı rivayete göre, Adem oğullarının küfürleri artarak Nûh (a.) zamanına kadar böyle devam etti. Bu defa da Allah (c.) onlara 480 yaşındaki Nûh'u (a.) gönderdi. Nûh (a.) onları yüzyirmi yıl boyunca Allah'a (c.) kulluğa çağırdı. Ancak onu dinlemediler, yalanladılar. Bunun üzerine Allah (c.) Nûh'a (a.) bir gemi yapmasını emretti. Nûh gemi yapımını altı yüz yaşındayken tamamladı. Gemiye beraberindekilerle bindi, geride kalanlar boğuldu. Daha sonra 350 yıl daha yaşadı. Âdem ile Nûh (a.) arasında 2200 yıl vardır. Bu tufanda sular o putları Cidde topraklarına attı. Sular çekildi ve bir süre sonra rüzgâr üzerine toprak yığdı ve bunlar ortadan kaybolup gittiler.

Kelbî der ki: Amr b. Lühay kâhin biriydi ve künyesi Ebû Sümame'ydi. İlişki içerisinde olduğu bir cin ona "Tihame'den mutluluk ve selâmetle acilen ayrıl ve Cidde tepesine git. Orada bir grup putla karşılaşacaksın. Onu al ve Tihâme'ye getir. Hiç korkma. Sonra insanları onlara ibadet etmeye çağır, çağrına uyacaklar." dedi. Amr dediği yere gitti ve putları alıp geldi. Hac vakti haccedenlerin yanına giderek tüm Arapları bunlara ibadet etmeye çağırdı. Bu çağrıya Avf b. Uzre b. Zeyd el-Lât icabet etti. O da ona Vedd putunu verdi. Avf, Vedd'i alıp Dûmetü'l-Cendel denen yerde Vâdi'l-Kurâ'da bulunan evine getirdi. Bir oğluna "Abdulvedd: Vedd'in kulu" ismini koydu. Bu ismi ilk taşıyan odur. Âmir isimli oğlunu da bu putun hizmetçisi yaptı. Avf'in oğulları ve torunları İslâm gelene kadar bu puta tapmaya devam ettiler.

Kelbî der ki: Mâlik b. Hâris bana, Vedd putunu gördüğünü söyledi. Bana şöyle anlattı: Babam bana süt verir ve "İlâhına bunu içir!" derdi. Sonra Halid b. Velid'i, onu kırıp paramparça yaparken gördüm. Allah Rasûlü (s.) Halid'i Tebuk savaşı esnasında bu putu kırmak için göndermişti. Ancak Abdülvedd oğulları ve Âmir oğulları onu engellemeye çalıştılar. Bunun üzerine Halid onlarla savaştı ve putu yıkıp kırdı. O gün Abdüvedd'in "Kutn b. Şurayh" denen bir oğlu öldürüldü. Oğlunun öldürülmesi üzerine annesi geldi ve şu mersiyeyi okudu:

"Evet şu sevgi ebediyen devam etmez.
Nimetler dehr içinde daim kalmaz
Felâketler karşısında yiğit erkek domuz ölür bir gün
Onun da Reûm tepesinde bir anası vardır.

Sonra devam etti:

Ey ciğerim ciğerpârem yavrum

Keşke anan doğmasaydı, doğurmasaydı seni!" dedi. Sonra üzerine kapandı, bir çığlık attı ve oracıkta öldü.

Kelbî der ki: Bu arada Mâlik'e "Bana Vedd putunu onu görüyormuşçasına tüm ayrıntılarıyla anlat!" dedim.

Dedi ki: "Bu put, üstüne ve altına ayrı ayrı iki elbise giyinmiş, kılıcını kuşanmış, ön tarafında sancak takılı bir mızrak ile içinde okların bulunduğu bir sadak taşıyan iri bir adam görüntüsündeydi.

Mâlik devamla şöyle anlattı: Amr b. Lühay'ın çağrısına Mudar b. Nizâr kabilesi de icabet etti. O da Hüzeyl kolundan Hâris b. Temîm b. Müdrike b. İlyas b. Mudar isimli bir adama Süvâ putunu verdi. Hâris, Nahle vadisinde Ruhat denen yerde oturuyordu. O günden itibaren Mudar kabilesi bu puta ibadet etti. Araplardan biri şiirde şöyle der: "Onları putlarının etrafında dikilmiş görürsün; Hüzeyl kabilesinin, Süvâ'ın başında dikişi gibi." "Süva'ın hayatı baygınlıkla geçer. Çevresinde her çobanın ağılından bir koyun vardır."

Amr'a Müzhic kabilesi de icabet etti: O da onlardan En'âm b. Amr Murâdi'ye Yegûs putunu verdi. En'âm, Yemen'de Ekeme denen bölgede oturuyordu. Bu puta da Müzhic kabilesi ve müttefikleri ibadet tapmaya başladı.

Amr'a Hemdân kabilesi de icabet etti. O da Malik b. Mersed b. Ceşm'e Yeûk putunu verdi. Bu Civân denen bir köyde oturuyordu. O günden itibaren Hemdan kabilesi ve müttefikleri bu puta taptılar.

O'na Hımyer kavmi de icabet etti. O da Ziraayn'den Ma'dikeribe isimli birine Nesr putunu verdi. Bu adam Sebe topraklarında Belhadenen yerde oturuyordu Hımyer kabilesi ile müttefikleri bu puta ibadet etmeye başladılar. Bu hâl, Zûlnüvvas onları yahudiliğe sokana kadar devam etti.

Bu putların tümüne, Allah (c.) Muhammed'i (s.) peygamber olarak gönderene, O da (s.) bunların yıkılmasını emredene kadar ibadet edildi.

İbn Hişâm der ki: Kelbî bize Ebû Sâlih'ten, O da İbn Abbas'tan (r.) şöyle rivayet etti: Cehennem bana getirildi. Amr b. Lühay'ı kısa boyu, kızılımtırak boz rengiyle cehennemde sürüklenirken gördüm. "Bu kim?" diye sordum. Denildi ki: "Bu Bahîra, Vasile, Saibe ve Hâm'ı ilk uyduran, İsmail'in (a.) dinini değiştiren ve Arapları putlara ibadete çağıran Amr b. Lühay'dır"

Hişam der ki: Bana babam ve başkaları şöyle anlattı: İsmail (a.) Mekke'ye yerleşti ve çocukları oldu. Bir süre sonra bunlar çoğaldılar ve Mekke'yi doldurdular. Sonunda Amalika kavmini oradan sürdüler. Bir süre sonra Mekke onlara dar gelmeye başladı ve aralarında savaşlar, kavgalar vukû buldu. Bazıları diğerlerini Mekke'den çıkardı. Onlar diyâr diyar gezdiler ve yaşantılarını sürdürebilecekleri yerler aradılar. Onları putlara ve taşlara tapmaya iten şey şu oldu: Mekke'den göçenler Harem'e saygı gösterme ve Mekke'nin şerefini koruma kastıyla yanlarına Harem taşlarından alıyorlardı. Sonra da o taşların etrafında tavaf yapıyorlardı. Hâlâ Kâbe'ye ve Mekke'ye saygı gösteriyor, İbrahim (a.) ve İsmail (a.) peygamberlerin yoluna uygun biçimde hac ve Umre yapıyorlardı. Sonra uydurdukları ve güzel gördükleri şeylere ibadet etmeye, önceki yaşantılarını unutmaya başladılar. İbrahim'in (a.) ve İsmail'in (a.) dinini bırakıp putlara taptılar. Böylece kendilerinden önceki milletlerin durumuna düştüler. Nûh kavminin ibâdet ettiği putları ortaya çıkardılar. Ancak İbrahim (a.) ve İsmail (a.) zamanından itibaren, Kâbe'ye saygı, tavaf, hac umre, Arafat ve Müzdelife'deki vakfe, kurban sunma gibi bu dinin şiarlarına uyan kimseler hâlâ vardı. Nizâr Kâbe'yi tavaf ederken söylediği telbiye de şöyle derdi; "Emret Allah'ım emret. Senin emrine amadeyim ben! Ortağın yok senin! Sadece bir ortağın var; o da sana ait! Sen ona sahipsin! Onun sahip olduğu şeylere de sahipsin!

İsmail'in (a.) dinini değiştiren, putları türeten, Sâibe ve Vâsile gibi hurafeleri uyduran ilk kişi Amr b. Rebîa yani Lühay b. Harise'dir. Ebû Huzâa künyeli bu kişinin annesi Amir b. Haris in kızı Füheyre'dir. Kâbe'nin işlerine Hâris bakıyordu. Amr b. Lühay oraya varınca başkanlık hususunda ona karşı çıktı. Cürhüm b. İsmail ile savaştı. Sonunda onu ve kabilesini yendi, Mekke'den sürgün etti. Daha sonra Kâbe'yi koruma işini üzerine aldı.

Bir ara şiddetli bir hastalığa yakalandı. Ona "Şam diyarında Belâ denen yerde sıcak su kaynağı var. Oraya gidersen şifa bulursun" dediler. O da gitti, suda banyo yaptı ve iyileşti. Yöre hal-

kının putlara taptığını görünce onlara "bunlar nedir?" diye sordu. Onlar "Bunları aracı yaparak yağmur istiyor, düşmanlarımıza karşı zafer için dualar ediyoruz!" dediler. Onlardan kendisine de vermelerini istedi, verdiler. O da onları alıp Mekke'ye getirdi ve Kâbe'nin etrafına dikti. Ondan sonra onları put edindiler.

Putların en eskisi olan Menat, Mekke ile Medine arasında deniz kıyısında Kadîd denen yerde dikiliydi. Tüm Araplar; Evs ve Hazrec kabileleri, Medine ve Mekke sakinleri ve bunların müttefikleri ona tazimde bulunuyorlar kurbanlar ve hediyeler sunuyorlardı.

Hişâm der ki: Bana Kureyşli bir adam, Ebû Ubeyde b. Abdullah b. Ebî Ubeyde b. Muhamed b. Âmir b. Yâsir'in şöyle anlattığını aktardı: Evs ve Hazrec kabileleri ile onların yolunda olan Medineli ve diğer bölge Arapları haccediyorlar, diğer insanlarla birlikte tüm vakfeleri yapıyorlar, ancak saçlarını traş etmiyorlardı. Sonra dönüşte Menât'a uğrayıp saçlarını onun yanında kesiyorlar ve bir müddet orada kalıyorlardı. Böyle yapmadıkça haclarının tam olmadığına inanıyorlardı. Menât putu, Hüzeyl ve Huzâa kabilelerinindi. Resûlullah (s.) Mekke'nin fethi senesinde Hz. Ali'yi (r.) göderererek bu putu yıktırdı.

Araplar Menât'tan sonra, Taif'teki Lât'a tutundular. Bu Menât'tan daha yenidir. Bu, yüksek bir kayadan ibaretti. Hizmetçisi de Sakîf kabilesinden idi. Bunun üzerine bir yapı yapmışlardı. Kureyşliler ve diğer tüm Araplar buna tazimde bulunuyorlardı. Hatta Araplara *"Lât adamı"* denirdi. Bu günkü Taif mescidinin sol minaresinin olduğu yerde bulunuyordu. Bu durum Sakif kabilesinin İslâm'ı kabul etmesine kadar devam etti. Rasûlullah (s.) Muğîre b. Şu'be'yi gönderdi. O da bu putu kırdı ve ateşte yaktı.

Araplar daha sonra Uzzâ'yı ilâh edindiler Uzza Lât'tan yenidir. Bunu ilk olarak Zalim b. Es'ad İlâh edindi. Bu put Zât-ı Irk'ın yukarısındaki Nahle Şamiyye vadisinde bulunuyordu. Bunun üzerine de bir yapı inşa ettiler. Ondan uğultular işitiyorlardı.

Hişâm der ki: Babam bana Ebû Sâlih'ten, O da İbn Abbas'tan (r.) şöyle nakletti: Uzzâ, Nahle vadisindeki kütüklere gelip eğleşen dişi bir şeytandı. Rasûlullah (s.) Mekke'yi fethedince

Hâlid b. Velid'e şöyle dedi: "Nahle vadisine git. Orada üç siyah ağaç kütüğü göreceksin. Onların ilkini kes!" Halid gidip döndüğünde Rasulullah (s.) "Bir şey gördün mü?" dedi. O "Hayır!" diye cevap verdi. Resululllah (s.) "Bir şey gördün mü?" dedi. O "Hayır!" diye cevap verdi. Resûlullah (s.) "Öyleyse ikincisini kes!" buyurdu. Hâlid gitti, onu kesti ve döndü. Rasûllah (s.) "Bir şey gördün mü?" diye sordu O: "Hayır" cevabını verdi. Rasulullah (s.): "Öyleyse üçüncüsünü kes" buyurdu. Halid gittiğinde orada saçları dağınık, ellerini omuzuna koymuş, dişlek bir cin olduğunu; arkasında da onun hizmetçisi Dübeyye Sülemî'nin bulunduğunu gördü. Hâlid: "Ey Uzzâ seni inkâr ederim, tesbih etmem! Allah'ın hep seni alçalttığı gördüm." dedi ve kafasını uçurdu. Cin birden kül oldu. Sonra ağacı kesti, hizmetçi Dübeyye'yi öldürdü. Rasulullah'a (s.) gelerek durumu haber verdi. O (s.): "O Uzza'dır, bundan sonra Arapların Uzzası olmayacak!" buyurdu.[53]

Hişâm der ki: Kureyşlilerin Kâbe'nin içinde ve etrafında putları vardı. Bunların en büyüğü Hübel'di. Bana ulaşan haberlere göre bu heykel, kırmızı akik taşından mamul, sağ eli kesik bir insan suretinde idi. Kureyşliler onu bu hâlde bulmuşlar, altından bir kol yapıp ona takmışlardı. Bunu ilk koyan Huzeyme b. Müdrik b. İlyas b. Mudar idi. Bu Kâbe'nin içindeydi ve önünde yedi fal oku bulunuyordu. Bunların birinde "sarîh" (açık) diğerinde "mülsak" (bitişik) yazılıydı. Memnun kalmadıkları bir bebek doğduğunda Hübel'e hediyeler sunarlar, sonra bu okları atarlardı. "Açık" çıktığında bebeği ailelerine katarlar. "Bitişik" çıktığında ise öldürürlerdi. Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüklerinde, veya bir yolculuğa veya bir işe niyetlendiklerinde gelirler, onun yanında fal oklarını atarlardı. Ebû Süfyan'ın Uhud savaşında "Yücel ey Hübel!" yani "Senin dinin yüceldi!" sözünden kastettiği Hübel işte buydu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.) sahabelere "Ona bir cevap vermeyecek misiniz?" buyurdu. Onlar "Ne diyelim?" diye sorunca, O (s.); "Allah daha yüce ve büyük deyin!" buyurdu.[54]

53. Râvi Hişam ve babası İbn Sâib Kelbî, hadis uzmanlarına müttehem'dir. Dolayısıyla bu hadis, isnad bakımından zayıftır.
54. Bkz; Müsned-i Ahmed b. Hanbel, 1/288

Arapların bir de İsâf ve Nâile'leri vardı. Hişâm der ki: Bana Kelbî Ebû Salih'ten, O da İbn Abbas'tan (r.) şöyle aktardı. İsâf Cürhüm kabilesinden, İsâf b. Ya'lâ isimli bir adam, Nâile ise aynı kabileden Zeyd kızı Nâile isimli bir kadındır. Bunlar Yemen diyarında birbirine aşık iki kişiydi. Hac için Mekke'ye yöneldiler. İnsanların farkına varmadığı bir anda Kâbe'ye girerek zina yaptılar. Allah (c.) onları anında taşa dönüştürdü. İnsanlar Kâbe'ye girdiklerinde onları o halde gördüler. Dışarı çıkarıp bir yere koydular. Huzâa ve Kureyş kabileleri ile hacca gelmiş diğer Araplar bunlara ibadet etmeye başladı. Hişâm der ki: Bunlar taşa dönüştürülünce, insanlar ibret alsın diye Kâbe'nin yanına konuldular. Yıllar geçip putlara ibadet edilince bunlara da ibadet edildi. Bunlardan biri Kâbe'ye bitişik diğeri ise Zemzem'in kaynadığı yerde bulunuyordu. Kureyşliler Kâbe'ye bitişik olanı diğerinin yanına koydular. Kurbanlarını ve hayvanlarını onların yanında kesmeye başladılar.

Bu putlardan bir diğeri de Zülhalasa idi. Bu, beyaz çakıl taşındandı ve üzeri taç gibi işlemeliydi. Mekke ile Medine arasında, Mekke'ye yedi gecelik mesafede Tebâle denen yerde bulunuyordu. Buna da Has'am ve Büceyle kabileleri saygı gösteriyor, hediyeler sunuyordu. Rasûlullah (s.) ın, Cerîr'e (r.) "Beni Zülhalasa belâsından kurtarır mısın?" demesi üzerine Cerir bir grup gayretli insanla oraya yönelmiş, karşı çıkan Has'am ve Bâhile kabilelerini bozguna uğratmış, Zülhalasa putunu yıkıp ateşe vermişti.[55] Zülhalasa bugünkü Tebâle camiinin kapısının eşiğinin olduğu yerde bulunuyordu.

Devs kabilesinin de "Zülkeffeyn" adında bir putu vardı. Bunlar İslâm'a girince Rasulullah (s.) Tufeyl b. Amr'ın göndererek onu yaktırdı.

Benî Hâris b. Yeşkur kabilesinin "Züsserâ" (=servet sahibi) adında bir putu vardı.

Kuzâa, Lahm, Cüzâm, Âmile ve Gatefân kabilelerinin de Şam girişinde "Ukaysır" adında bir putu vardı.

---

55. Bkz; Buhârî, 4355

Müzeyne kabilesinin "Fehm" adında bir putu vardı. "Abdufehm" ismindeki "Fehm" den maksat işte bu puttur.

Arze kabilesinin "Suayr" adlı bir putu vardı.

Tay kabilesinin "Fülüs" adında bir putu vardı.

Mekke'deki her vadinin bir putu bulunuyor, herkes evinde bir put bulunduruyordu. Onlardan biri yolculuğa çıkarken puta dokunup mesheder, döner dönmez ilk yaptığı iş de onu üstüne sürmek olurdu. Bazıları da onun için özel bir ev yapardı. Putu veya evi bulunmayanlar da güzel bir taş diker, sonra onun etrafında tavaf ederdi. Buna da "ansâb" (=dikili taşlar) denirdi. Onlardan biri yolculuk esnasında bir yerde konakladığında dört tane taş toplar, bunların en iyisini seçip Rabb edinirdi. Onu kurduğu ocağın üçüncü taşı olarak koyar, oradan ayrılırken de orada bırakırdı. Her konakladığı yerde böyle yapardı. Allah Rasûlü (s.) Mekke'yi fethettiği gün Kâbe'ye indi. Putlar Kâbe'nin etrafında dikiliydi. Rasulullah (s.) elindeki yay ile bunların yüzlerini ve gözlerini yaralıyor, "Hak geldi, batıl zail oldu! Batıl yok olmaya mahkûmdur!" diyordu. Sonra putun yüzüstü yıkılıp dışarı çıkarılmasını ve yakılmasını emretti[56] İbn Abbas'tan (r.) şöyle rivayet edilmiştir: "Yezdegerd zamanında putlara ibadet edildi ve hak dinden çıkanlar oldu."

Mehdi b. Meymûn şöyle anlattı: Ebû Recâ Utârîdi'yi işittim, şöyle diyordu: Biz Cahiliye döneminde taşlara ibadet ederdik. Daha iyi bir taş gördüğümüzde elimizdekini atar, onu alırduk. Taş bulamadığımızda da biraz toprak yığar, sonra bir koyun getirip üzerine süt sağar, sonra da onun etrafında tavaf ederdik.

Haccâc b. Ebî Zeyneb şöyle anlattı: Ebû Osman Nehdî'yi şöyle söylerken işittim: "Cahiliye döneminde bir taşa ibadet ederken "Ey yolcular! Rabbınız helâk oldu. Artık kendiniz için başka bir Rabb arayın!" diye bir ses duyduk. Bunun üzerine her tepe ve çukuru gezerek bir put aramaya koyulduk. O esnada "İşte Rabbınızı bulduk!" diye bir ses duyduk. O sese doğru gittiğimizde orada bir taşla karşılaştık. Bunun üzerine o taş üzerinde koyunlar kestik."

---

56. Bkz; Buhârî nr: 4287

Amr b. Anbese şöyle anlatıyor: "Ben taşa ibadet eden kimselerdendim. Bir yerde konaklandığında hiç kimsede put yoksa herkes dört taş bulmak üzere etrafa dağılırdı. Üç tanesi ocak için konulur, en iyisi ibadet edilecek ilâh haline getirilirdi. Bazen henüz yola çıkmadan önce daha güzel bir taş bulunur, diğeri atılıp buna ibadet edilirdi."

Hasan b. Abdülaziz Cervî, kendisine Mekkeli bir ihtiyarın şöyle anlattığını aktardı: Süfyân b. Uyeyne'ye "Araplar taşa ve putlara nasıl ibadet etmeye başlamışlar?" diye soruldu. Şöyle cevap verdi: Taşa ibadetlerinin ana fikri "Kâbe bir taştır. Herhangi bir yere bir taş dikersek o da Kâbe yerine geçer!" düşüncesiydi.

Ebû Ma'şer der ki: pek çok Hindistanlı Allah'ın Rabblığını kabul ediyor. O'nun (c.) meleklerine inanıyordu. Ancak Allah'ın güzel bir sureti olduğuna, meleklerin güzel cisimler olduklarına; Allah'ın (c.) ve meleklerin gökyüzüyle perdelendiklerine de inanıyorlardı. Bu inanca binaen, kendi zihinlerindeki Allah ve melek suretlerinde putlar yaptılar; kendi zanlarınca onların meleklerle aynı surette olduklarına kanaat getirdikleri için onlara ibadet etmeye başladılar. Bazılarına da şöyle öğretildi: "Melekler, yıldızlar ve gezegenler yaratıcıya en yakın cisimlerdir. Öyleyse onlara saygı ve tazimde bulunun! İbadet edin!" Sonra da onlar bunları simgeleyen putlar yaptılar.

Eski insanlar, putlar için put evleri inşa etmişlerdir. Bunlardan biri İsfahan'daki bir dağ üzerinde kurulu evdir. İran kısrası Kuştasp, Mecûsî olunca içindeki putları çıkarmış ve orayı ateşperestlerin mabedine dönüştürmüştür. İkinci ve üçüncü puthaneler Hindistan'da bulunmaktadır. Dördüncüsü Belh şehrindedir. Bunu Minûçehr inşa ettirmişti. İslâm hakim olunca Belhliler burayı yıkmışlardır. Beşincisi Dahhak'ın San'â'da Zühre (Venüs) adına inşa ettiği puthanedir. Bunu Hz. Osman (r.) yıkmıştır. Altıncısı ise Kral Kâbus'un Fergâne şehrinde Güneş adına inşa ettiği puthanedir. Bunu da Mu'tasım yıkmıştır.

Yahya b. Bişr b. Umeyr Nihâvendî şunları anlatır: "Hindistanlıların dinini Brahman olan bir adam icat etmiş ve onlara bir takım putlar sunmuştur. Hindistanlıların en büyük binası olan Miletan'daki mabedi o adam putlara adamıştır! (Miletan

Sind şehirlerinden biridir.) Büyük Heyulâ görünümündeki en iri putu da buraya koymuştur. Bu şehir Haccâc devrinde fethedilmiştir. Askerler putu sökmek istediklerinde Hindistanlılar "Ona dokunmaz ve sökmezseniz orada toplanan paranın üçte birini size veririz!" teklifini getirdiler. Abdülmelik b. Mervan da ona dokunulmamasını emretti. Hindistanlılar iki bin fersah uzaktan oraya hacca gelirler. Her hacının da gücünün yettiği kadar; on ila on bin dirhem arası para getirme zorunluluğu vardır. Aksi taktirde haccı kabul olmaz. Gelenler bu parayı büyük bir sandığa atarlar ve putun etrafında tavaf ederler. İşte onlar gittiklerinde paranın üçte biri müslümanlara, üçte biri şehrin ve kalelerinin bakımına, diğer üçte biri de putun hizmetçilerine ve puthanenin bakımına ayrılırdı.

Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzi der ki: Bir bak şeytanın bunlarda nasıl oynadığına; akıllarını başlarından nasıl aldığına: ibadet edecekleri şeyleri kendi elleriyle yapıyorlar. Allah (c.) onların putlarını ne de güzel yermiştir: "Onların yürüyecekleri ayakları mı var, veya tutacakları elleri mi var, veya gördükleri gözleri mi var, veya işittikleri kulakları mı var?" (Araf, 7/195) Burada kullara işaret edilmektedir. Yani: "Siz yürüyor, tutuyor, görüyor ve işitiyorsunuz. Putlar ise bunlardan âcizler. Onlar cansız, siz ise canlı varlıklarsınız. Tam olan biri eksik olana nasıl ibadet eder?" denmektedir. Biraz düşünselerdi, gerçek İlâh'ın varlıkları yarattığını, başkaları tarafından yaratılmadığını, O'nun (c.) pek çok şeyi bir araya topladığını ama başkaları tarafından toplanmadığını; kainâtın O'nunla ayakta durduğunu, O'nun ise hiçbir şeye dayanmadığını görürler; insanın kendi yaptığı şeylere değil kendini yaratan zata kulluk etmesinin gerektiğini bilirlerdi. Onların, putların kendilerine şefaat edecekleri inancı ise; yanlışlığından şüphe edilmeyecek bir hayal ve düşten ibarettir!

İBLİSİN ATEŞPERESTLERİ, GÜNEŞ'E VE AY'A TAPANLARI ALDATIŞI

Müellif der ki: İblis bazı insanları kandırdı ve onları ateşe tapmanın iyi bir şey olduğu hususunda ikna etti. Bunun üzeri-

ne onlar "Ateş kâinatın onsuz yapamayacağı bir maddedir!" dediler. Şeytan Güneş'e tapanları da aynı şekilde aldattı.

Ebû Câfer İbn Cerîr Taberî şunları zikreder: Kabil, Hâbil'i öldürüp babasından kaçarak Yemen'e gidince İblis yanına gelerek "Habil'in kurbanının kabul edilmesinin ve buna alâmet olarak eteşin o kurbanı yemesinin sebebi, onun ateşe hizmet ve ibadet etmesi idi. Sen de kendin ve torunların için ateş tapınağı yap!" dedi. O da bir ateş tapınağı yaptı. İşte Kâbil, ateş yakıp ona ibadet eden ilk kişidir.

Câhiz der ki: Mecûsîliğin kurucusu Zerdüşt Belh'e giderek kendisine Seblân dağında vahiy inmekte olduğunu iddia etti. Soğuktan başka bir şey bilmeyen yöre halkını dâvâsına çağırdı ve onları soğukları kat kat artırmakla tehdit etti. Kendisinin sadece dağlara gönderildiğini söyledi. Taraftarlarına sidikle temizlenme, anneyle cinsel temas kurma, ateşe saygı gibi pek çok ahlâk dışı ve saçma kurallar koydu. Cahiz der ki: Şu söz Zerdüşte aittir: "Allah (c.) tek varlıktı. Uzun süre yalnız kalınca düşünceye daldı. Bu düşünceden İblis türedi. Gözünün önüne gelince onu öldürmek istedi, ama kendini bir şey engelledi. Bunun üzerine İblise belli bir süreye kadar mühlet verdi.

Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzî dedi ki: Ateşe tapanlar ateş için pek çok tapınak inşa ettiler. Bunu ilk yapan Kisra Afridun'dur. Biri Tarsus'ta, diğeri Buhârâ'da olmak üzere iki tapınak yaptı. Behmen Sicistan'da, Kubad'ın babası da Buhara taraflarında bir tapınak inşa etti. Daha sonra bir çok ateş tapınağı yapıldı. Zerdüst, gökten gelip kurbanlarını yediğini iddia ettiği bir ateş yaktı. Bunu şöyle yaptı: Bir ev inşa etti, ortasına bir ayna koydu. Sunduğu kurbanların çevresini kuru odunlarla sardı ve üzerine kibrit denen kimyevi maddeyi döktü. Güneş gökyüzünde yükselince ışıkları binada açılmış bir delikten içeriye girdi ve aynaya vurdu. Işık oradan odunların üzerine yansıdı ve bir süre sonra onları tutuşturdu. Zerdüşt insanlara "Bu ateşi söndürmeyin!" dedi.

Müellif der ki: Mel'ûn İblis bazı insanları Ay'a, diğer bazıların da yıldızlara ibadeti etmeye yöneltmiştir. İbn Kuteybe der ki: Cahiliye döneminde bazı insanlar Şîrâ yıldızına (Akyıldız, Si-

rius Yıldızı) hayran kalmış ve ona tapmışlardır. Ebû Kebşe ona ibadet eden ilk kişidir. O Şi'ra yıldızının gökyüzünü enine baştan başa katettiğini onun dışında hiçbir yıldızın gökyüzünü bu şekilde dolaşmadığını söylemiştir. O Kureyşlilere muhalefet ederek bu yıldıza ibadet etmiştir. Resûlullah peygamber olarak gönderilip insanları Allah'a (c.) kulluğa ve putları bırakmaya davet edince Kureyşliler onun için "Bu da Ebû Kebşe'nin oğlu!" yani "Kavmine muhalefet hususunda onu benzeri" dediler. Bu ifade İsrail oğullarının Meryem'e "Ey Harun'un bacısı!" demelerine benzemektedir. Yani, "Iyilik ve salihlik açısından Harun'a (a.) benzeyen" demektir bu. Şirâ (ak yıldız) iki tanedir. Biri budur, diğeri onun karşısında bulunan Gumeysâ Akyıldızıdır. Aralarında Samanyolu geçer. Gumeysâ, Arslan burcu tarafındaki Zirâ-ı Mebsut yıldız grubunda yer alır. Diğeri ise ikizler burcudadır.

Mel'un İblis, bazılarına da meleklere ibadet etmeyi hoş göstermiştir. Bunlar "Melekler Allah'ın (c.) kızlarıdır" demişlerdi. Allah bundan münezzehtir! İblis bazılarına da at ve ineğe ibadeti hoş göstermiştir. Mûsâ'nın (a.) kavmini saptıran Sâmirî, ineğe tapan bir millete mensuptu. O yüzden süs eşyalarından bir buzağı heykeli yaptı. "Ta'bîr" kitabında da Firavun'un keçiye ibadet ettiği ifade edilir. Bunlardan hiç biri yaptığı hiçbir işte ne aklını çalıştırmış, ne düşüncesine harekete geçirmiştir. Allah'tan (c.) dünyada ve ahirette kurtuluş, akıl ve ruh sağlığı dileriz.

İBLİSİN CAHİLİYE DÖNEMİNDEKİ İNSANLARI ALDATIŞI

Müellif der ki: Daha önce İblisin onları putlara tapma hususunda nasıl aldattığını anlatmıştık. İblisin onları aldattığı en çirkin hususlardan biri, delil ve tanıklara bakmaksızın körü körüne ataları taklit etmeleridir. Nitekim Allah (c.) şöyle buyurur: "Onlara 'Allah'ın indirdiğine tabi olun' dendiğinde, 'bilakis atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız!' derler. Ataları hiçbir şeyi idrak etmiyor ve (doğru yolu) bulamıyor olsalar da mı?" (Bakara, 2/170) Yani: Bu durumda da onları takip mi edeceksiniz?

İblis onlardan bazılarını da Dehriyecilikle aldattı. Bunlar yaratıcıyı ve tekrar dirilmeyi inkâr ettiler. Bu kimseler, Allah'ın

(c.) kendilerinden şu sözü aktardığı kimselerdir: "Hayat dünya hayatımızdan başka bir şey değildir. Ölürüz, diriliriz, bizi ancak zaman (Dehr) yok eder!" (Câsiye, 45/24)

İblis bir grubu daha aldattı. Onlar da yaratıcıyı kabul ettiler, ancak peygamberleri ve tekrar dirilmeyi inkâr ettiler. Başka bir taifeyi de kandırdı. Onlar da Meleklerin Allah'ın (c.) kızları olduğunu söylediler. İblis bazılarını Yahûdiliğe, diğer bazılarını da Mecûsîliğe meylettirdi. Benî Temîm kabilesinden Zürâre b. Cüdeys ile oğlu Hacib ve diğer bazıları Mecûsîydi.

Yaradanı, ilk yaratılışı, ikinci yaratılışı cezâ ve mükâfaatı kabul eden Cahiliye insanlarından bazıları; Abdulmuttalip Zeyd b. Amr b. Nûfeyl, Kuss b. Sâide ve Âmir b. Zarb idi. Abdulmuttalip, başına bir felâket gelmemiş veya cezasını çekmemiş bir zâlim gördüğünde "Vallahi bu dünyanın ötesinde iyi insan ile kötü insanın yaptıklarının karşılığını görecekleri başka bir dünya vardır!" dedi. Bunlardan biri de Zûheyr b. Ebî Selmâ'dır. Şu şiir ona aittir.

Ya ertelenir bir kitaba konup saklanır, hesap günü için! Ya da hemen intikamı alınır, hiç beklemez.

Bu kişi daha sonra İslâm'ı kabul etmiştir. Bunlardan bir diğeri Zeyd Fevâris b. Hısn ve Kalammes b. Ümeyye el-Kinânî dir. Kalammes Kâbe'nin önünde insanlara vaaz verirdi. Araplar panayırdan ancak onun nasihatini dinledikten sonra ayrılırlardı. Bir gün onlara şöyle dedi: "Ey Araplar! Bana itaat edin ki doğru yolu bulasınız." Onlar "nedir o?" dediler. O "Siz çeşitli ilâhlar uydurdunuz. Ben çok iyi biliyorum ki; Allah bunların hiç birinden razı değildir. O bu İlâhların hepsinin Rabbıdır ve yalnızca kendisine kulluk edilmesinden razıdır!" Bunun üzerine Araplar onun sözünü dinlemeyerek oradan uzaklaştılar. Onlardan bazıları da "Kişi öldüğünde bineği kabrinin üzerine bağlanır ve ölene kadar terkedilirse o kişi kıyamet günü mahşere o binekle gelir. Her kime bu yapılmazsa o da yürüyerek gelir." derlerdi. Bunu iddia edenlerden biri de Amr b. Zeyd Kelbî'dir.

Müellif der ki: Bunların çoğu şirkleri üzere devam etmiş, Kuss b. Sâide ve Zeyd gibileri hariç pek azı putları reddetmiştir. Cahiliye insanları pek çok bid'at ve hurafe türetmiştir. Bun-

lardan "Nesî" (erteleme) âdeti helâl kılınan ayları haram, haram kılınan aylarlı da helâl kılmak demektir. Çünkü Araplar İbrahim (a.) ın Şeriatındaki dört ayı haram kılma (o aylarda savaşmama) hükmünü benimsemişlerdi. Ancak örneğin muharrem ayında savaş yapmaya ihtiyaç duyduklarında o ayı helâl ay kabul ediyorlar, haram ayı ise, helâl bir ay olan sofer ayına erteliyorlardı.

Haccederken de şöyle diyorlardı: "Emret, huzuruna geldim. Yok senin hiçbir ortağın. Ancak sana ait bir var, sana ortalık eden! Sen ona da onun sahip olduğu şeylere de sahipsin!" Cahiliye adetlerinden diğerleri şunlardı: Araplar kadına miras vermezlerdi. Birisi öldüğünde hanımı en yakın akrabasına miras kalırdı.

Türettikleri şeyler arasında Bahîra, Sâibe, Vasîle ve Hâm da vardı. *Bahîra* dört defa doğurup beşincisinde dişi doğuran devedir. Bunu kulaklarını yararlar, kadınlara yasak ederlerdi. *Sâibe,* hiç binmeyip sütünü sağınayarak tamamen serbest bıraktıkları hayvandır. *Vasîle* yedi defa doğuran koyundur. Erkek veya dişi olsun yedinci defa doğurduğunda "Kardeşlerine vâsıl oldu (=ulaştı) o kesilmesin!" derlerdi. Onun sütünden vs. sadece erkekler faydalanabilir, öldüğünde ise kadınlar da faydalanabilirdi. *Hâm,* on defa döl alınan erkek deveye denirdi. Bu durumda "Sırtını korudu" diyerek onları putları adına serbest bırakırlar, üzerine binmezlerdi. Sonra da tutup tüm bunları onlara Allah'ın (c.) emrettiğini söylerlerdi. Allah'ın (c.) şu buyruğunun anlamı budur: "Allah ne Bahîra, ne Saibe, ne Vasîle ve ne de Ham diye bir şey koydu. Bilakis kâfirler Allah'a karşı yala uydurmaktalar." (Mâide, 5/103)

Allah (c.) daha sonra, onların Bahîra, Sâibe, Vasîle ve Hâm dedikleri hayvanları "erkeklerimize has ve helâldir, hanımlarımıza haramdır." diyerek helâl ve haram kılmalarına cevaben şöyle buyurmuştur: "De ki: iki erkeği mi haram kıldı iki dişiyi mi, yoksa iki dişinin rahimlerinde bulunan (yavru) ları mı?" (En'âm, 143) Tefsiri şöyledir: Şayet Allah (c.) iki erkeği haram kılmışsa tüm erkekleri haram kılmış, iki dişiyi haram kılmışsa tüm dişileri haram kılmış; iki dişinin rahimlerinin içindekini haram kılmışsa (ki içinde erkek de bulunur dişi de) tüm ceninleri haram kılmış demektir. İblis onlara evlatlarını öldürme-

yi de hoş göstermiştir. İnsanlardan bazıları kızını öldürür köpeğini ise besler!

İblisin onları aldatmalarından biri de onların "Allah dileseydi O'na eş koşmazdık" sözleridir. Yani: Şayet o bundan razı olmamış olsaydı bizimle şirk arasına girer, bizi şirk yoluna girmekten alıkordu. Böylece Allah'ın (c.) emrini bir kenara atmışlar, O'nun (c.) meşîetine tutunmuşlardır. Oysa Allah'ın meşîeti (=dileyip yaratması) tüm varlıkları ve olayları kapsar. Onun emrettiği veya emir yöneltmediği herşeyle ilgilidir. Allah (c.) nun emri ise murad ettiği herşeyi kapsamaz. Dolayısıyla hiç kimse bir konuda Allah'ın emri varid olmuş iken kendini meşîet-i ilâhiye ile ilgili kılamaz, onu bahane edemez.

Cahiliye insanının seviyesiz ve düşük görüşleri pek çoktur. Ancak onunla vakit kaybetmeye değmez. Zaten onlara cevap vermek, düşünüp taşınmayı gerektirecek zor bir iş de değildir.

İBLİSİN PEYGAMBERLİK OLGUSUNU İNKÂR EDENLERİ ALDATIŞI

Müellif der ki: İblis Brahmanları, Hinduları ve diğer bazı insanları kandırdı; Allah'a (c.) giden yolu tıkamak için peygamberliği inkâr etme tavrını onlara benimsetti.

Hindistanlılar çeşit çeşittir. Bazıları Dehriye taifesinden materyalistdir. Bazıları dualist, bazıları Brahman, bazıları sadece Âdem (a.) ile İbrahim'in (a.) peygamberliğine inanan kimselerdir.

Ebû Muhammed Nevbahtî el-Ârâ ve'd-Diyanat (Görüşler ve Dinler) kitabında şunları anlatır: Hindistanlı brahmanların bazıları yaratıcıya, peygamberlere, cennet ve cehenneme inanırlar. Kendilerine insan suretinde bir meleğin kitapsız peygamber olarak gönderildiğini iddia ederler. Güya bu meleğin hem insan gibi bir başı hem de arslan, at, fil ve domuz vs. hayvanlarınki gibi tapılan başı varmış. İddiâlarına göre bu melek onlara ateşe saygı göstermelerini emretmiş, öldürmeyi ve hayvanları kesmeyi, ateş için kurban edilenler müstesna yasaklamış, yalan söylemeyi ve içki içmeyi yasak etmiş, zinayı helâl kılmış ve ineğe ibadet etmelerini emretmiştir. Onlar dinlerinden çıkıp tekrar dö-

nen kimsenin saçını, sakalını, kaşlarını ve kirpiklerini traş ederler. Sonra bu kişi gider ve ineğe saçma sapan sözler sarfederek (bunları zikretmemiz zaman kaybına yol açar) secde eder.

Müellif der ki: İblis brahmanların aklına şu altı şüpheyi bırakmıştır:

Birinci Şüphe: "Bazı kimselerin (peygamberlerin) diğer insanların haberdar olamadıkları şeylerden haberdar olmaları mümkün müdür?" dediler. Onlar "Bu tür adamlar sizin gibi bir insandan başka bir şey değil" demişlerdir. Yani: Hâl böyleyken nasıl olup da sizce bilinmeyen şeylerden haberdar olabiliyor?" dediler.

Cevap: Bunlar akıllarını çalıştırsalardı, hemcinslerinden üstün niteliklere sahip bir şahsın vahiy olmak üzere seçilmesinin mümkün olacağını bilirlerdi. Çünkü her insan bu mevkiye layık değildir. Herkes biliyor ki Allah (c.) farklı yapıdaki maddeleri farklı biçimlerde bir araya getirerek çeşitli karışımlar oluşturmuş, bedenin maruz kaldığı hastalıklarla savaşması için çeşitli ilaçlar yaratmıştır. Bu dünyada fânî ahiret yurdunda ebedî kalacak bedenlerin tedavisi için bitkilere ve taşlara bir takım özellikler yüklemişse; O'nun (c.) şu dünyada kötü ahlâk ve çirkin tavır sebebiyle bozulmuş kimseleri ıslâh etmek için bazı kullarını hikmetiyle donatıp seçmesi aklın alamayacağı garip bir şey değildir. Bilindiği gibi nübüvvete muhalifler nasihat ve tavsiye ile kötü mizaçlı kişilerin taşkınlığını sakinleştirmeleri için; bazı insanların diğerlerinde olmayan hikmetle donatılmalarını imkânsız görmüyorlar. Peki Allah'ın (c.) dünyayı ıslah etme, güzel ahlâkı yerleştirme ve yönetimi bu çerçeve içinde kurmaları için bir takım mesajlar, tavsiyeler ve hikmetlerle seçilmiş kullarını göndermesini nasıl inkâr ediyorlar? Allah (c.) şu buyruğunda buna işaret etmektedir: "Kendi içlerinden bir adama "İnsan uyar!" diye vahyetmemiz onlara çok mu garip geldi?" (Yûnus, 10/2)

İkinci Şüphe: "Peygamber olarak bir melek gönderseydi daha iyi olmaz mıydı? Çünkü melekler Allah'a daha yakındırlar ve insanlar onlardan daha az şüphe duyarlar. İnsanlarda ise hemcinslerinin üzerinde hâkim olmak sevdası vardır. Bu da insanlarda şüphe uyandırır." diyorlar.

Cevap: Buna üç türlü cevap verilebilir.

Bir: Meleklerin gücü, dağları ve büyük kayaları alt üst edecek derecededir. Dolayısıyla onların doğruluklarına delil olacak bir mucizeyi ortaya koymaları yersiz ve gereksiz olur. Çünkü mucize esâsen "olağan"ın yani sıradanın üstünde olan bir hadisedir. Dağı alt üst etmek vs. ise meleklerin zaten olağan bir şekilde yapabilecekleri şeylerdir. Açık mûcizelerin zayıf ve güçsüz bir insanın elinden çıkması gerekir ki onun peygamberlik iddiasının doğruluğuna delil teşkil etsin.

İki: Bir varlık hemcinsine daha yakın ve duyarlıdır. Dolayısıyla insanlara kendi cinslerinden birinin gönderilmesi daha uygun düşer. Böylece ondan kaçmazlar, onu anlayabilirler. Sonra bu cinsten birinin, diğerlerinin âciz kaldığı bir şeye sahip kılınması onun doğruluğunun delili olur.

Üç: İnsan meleği görme gücüne sâhip değildir. Allah (c.) peygamberlerine melekleri idrak edecek özel bir güç verir. Bu sebeple Allah (c.) "Şayet onu (Peygamber olarak gönderdiğimizi) bir melek yapsaydık yine bir adam (görünümünde) yapardık." (En'âm, 6/9) buyurmuştur. Yani: Ona bakabilsinler, anlayabilsinler, ünsiyet kurabilsinler diye öyle yapardık demektir. Daha sonra şöyle buyurmuştur: "Ve onları yine düştükleri kuyuya düşürürdük" Yani çözemedikleri ve karıştırdıkları durumla tekrar karşılaştırırdık. Böylece yine şüphe duyarlar ve sonuçta onun bir melek mi veya insan mı olduğunu yine bilemezlerdi.

Üçüncü Şüphe: "Peygamberlerin iddia ettikleri gaybı bilme, mucize gösterme ve kendilerine vahiy geldiği gibi hususların benzer türleri kâhinler ve büyücülerde de zuhûr etmektedir. Böyle olunca, bunların doğrusu ile yalanını birbirinden ayırdedebileceğimiz bir kanıtımız yoktur." diyorlar.

Cevap: Yüce Allah delilleri açıklamış, sonra ortaya şüphelerin saçılmasına izin vermiş, sonra da akılları bunlar birbirinden ayırdetmekle sorumlu tutmuştur. Örneğin bir büyücü ölüyü diriltemez, bir asâyı ejderhaya dönüştüremez. Kâhin, isabet ettiği gibi hata da eder. Peygamberlikte ise hata hiçbir şekilde söz konusu değildir.

Dördüncü Şüphe: "Peygamberler ya akla ters düşmeyen ya da ters düşen şeyler getirirler. Eğer ters düşen şeyler getirirlerse bunlar asla kabul edilmez. Ters düşmeyen şeyler getirirlerse, akıl zaten yeterlidir. Bu tür şeylerin peygamber tarafından getirilmesine ihtiyaç yoktur."

Cevap: Bir çok insanın dünya işlerini yönetmekten âciz kaldığı, bunların hikmet ehli insanlara ve hükümdarlara ihtiyaç duydukları sâbit iken Allah ve ahiretle ilgili konularda birtakım kaynaklara nasıl ihtiyaç duyulmaz?

Beşinci Şüphe: "Şeriatlar aklın kabul etmeyeceği bir takım kaideler getirmişlerdir. Böyle iken onların doğru olması nasıl mümkün olabilir? Buna örnek olarak hayvanlara acı çektirmeyi söyleyebiliriz." diyorlar.

Cevap: Akıl hayvanların birbirlerine acı çektirmelerini reddeder. Ancak Yaradan buna hükmettiğinde aklın itiraz etme hakkı kalkar. Bunu biraz açıklayalım: Akıl, yüce yaratıcının büyük hikmet sahibi olduğunu, hikmetinde hiçbir halel ve noksanlığın bulunmadığını bilmiştir. Bu bilgi, kendisine kapalı olan hususlarda da ona teslim olmasını zorunlu kılar. Bir teferruat bize karmaşık göründüğünde onun hakikaten geçersiz ve yanlış olduğuna hükmedemeyiz. Ayrıca bunun hikmeti de ortadadır. Biz biliyoruz ki canlılar cansız eşyalardan üstün kılınmıştır. Canlılar arasında da akleden insan, kendisine verilen anlayış gücü teorik ve pratik yetenekleri nedeniyle diğerlerinden üstün tutulmuştur. Akleden insan, anlama yetisini muhafaza etmek zorundadır. *Akıl gücünü ve diğer güçleri muhafaza hususunda etin yerini hiçbir besin tutamaz.* Güçlünün güçsüzü yok etmesi hoş karşılanacak bir şey değildir. Ama yeryüzünde önemli bir yeri ve faydası bulunan bir varlık, ihtiyacı nedeniyle faydası az bir varlığı yok etmektedir. Zaten "Behimî hayvan" da bu üstün hayvan (insan) için yaratılmıştır. Şayet kesilmeyecek olsalar her yer onlarla dolar taşar ve ölüp yok olurlar. Üstün hayvan da onların leşlerinden eziyet görür, rahatsız olur. Dolayısıyla onların hayatta bırakılmalarının bir faydası kalmaz.

Hayvanın boğazlanırken hissettiği acıya gelince; hayvanın bu acıyı hiç hissetmediği söylenir. Zira acıyı hisseden beyin za-

rıdır. Çünkü hissedici noktalar oradadır. Bu yüzden insan felç veya sara olduğunda hiçbir acı hissetmez. Hayvan kesilirken damarları hızlıca kesilirse bedenin acısı, hissedici noktaya ulaşmaz. Bu sebeple Allah Rasûlü (s.)"*Biriniz hayvan keseceği zaman bıçağını keskinleştirsin, boğazladığına acı çektirmesin.*" buyurmuştur.[57]

Altıncı şüphe: "Bazı Şeriatlar bazı taşlara ve tahtalara özel bir hususiyet atfediyor." diyorlar.

Cevap: Bu iddia söylemekten utanılması gereken bir sözdür. Çünkü özel hususiyetleri ve etkileri (havassı) olduğu söylenen her türlü taş ve madenin, Şeriatlar tarafında bu özellikleri ayaklar altına alınmıştır. Biri bu tür şeyleri iddia ettiğinde âlimler onu tepkiyle karşılar ve reddederler.

Mucizeler bir çeşit değildir. Biri içinden dişi devenin çıktığı kayadır, (Salih (a.) ın mucizesi) diğeri ejderhaya dönüşen bir asadır, öteki yarıklarından pınar fışkıran taştır.

Bir diğer mucize olan Kur'an'a gelince altı yüz yılı aşkın süreden beri onu kulaklar işitmekte, akıllar tefekkür etmektedir. İnkârcılar da onunla sürekli uğraşmalarına rağmen ona yaklaşamamışlardır bile. Böyle bir kitap nerede, büyü göz boyama ve kâhinlik nerede?

Ebû Vefâ İbn Akîl-Allah ondan razı olsun der ki: Hak sözün yayılması, Şeriat ilkelerinin insanlar arasında kabul görmesi ve insanların bu ilkelere uymaları, İbn Ravendî ve Ebû Alâ gibi mülhidlerin yüreğine oturdu. Sonra bunlar sözlerinin hiçbir etki yapmadığını, hiç kâle alınmadığını; aksine camilerin dolup taştığını, ezanların insanların gönüllerini Resûlullah (s.)'ın ve getirdiği dinin sevgisiyle doldurduğunu, mal ve canların hac için ortaya konup tehlikelerin ve seyahat meşakkatinin göğüslendiğini, eşlerden ve evlatlardan ayrılıp akın akın mukaddes topraklara gidildiğini gördüler. Menhus emelleri için hiçbir yol bulamayan bu alçaklardan bazıları hadisçilere leke sürmeye çalıştılar. Bir takım hadis ve kıssalar uydurup bunlara bilinen rivayet silsilelerini ekleyip sanki sahih imiş gibi piyasaya sürdüler.

57. Bkz; Müslim, 1955

Onlardan bazıları taşlardaki havaslar, bazı memleketlerdeki harikuladelikler bir çok kahin falcılardan gaybî bilgiler alma gibi mucizeye yakın şeyler nakleder, bunları kabul ettirmek için büyük çaba sarfederler. Hatta şöyle derler: "Sutayh kendisinden gizlenen buğday tanesinin nerede olduğunu bildi; bir tayın cinsel organının deliğinde olduğunu söyledi." "Esved de nasihatte bulunur, bir şeyi daha olmadan önce haber verirdi." İşte bugün de bir takım insanlar güya delinin karnındaki cin ile konuşuyorlar. Onlar da bunlara olmuş ve olacaklarla ilgili bilgiler veriyorlar. Buna benzer bir çok hurafelerden bahsederler. Bunu gören kimsede aklının kıtlığı ve bu mülhitlerin kasıtlarını sezinleme yeteneğinin azlığı sebebiyle şöyle demeye başlar: "Peygamberlerin yaptıkları da buna benzer şeylerdi. Kâhinin, iyice gizlenen bir şeyi "bir tayın cinsel organının deliğinde buğday tanesi şeklinde açığa vurması İsa'nın 'evlerinizde yediklerinizi ve biriktirdiklerinizi size haber veririm' (Al-i İmran, 49) sözünden farklı değil." Vallahi bunlar bu gayretleriyle açık bir kasıt ve hedef taşırlar. Bunlar sana şöyle derler: "Gel, memleket memleket kâhinleri falcıları, havasçıları çok gezelim. O kadar kişinin bütün bunları tesadüfen yapmaları imkânsız. O zaman hepsinin söyledikleri doğru, bunları gerçekten yapıyorlar. Öyle olunca da peygamberlerin getirdikleri mucizelerin olağanüstü (harikulade) olmadığı kesinleşir"

Bir takım ahmak sofiler "Filan adam elinde bir kapla Dicle nehrine daldı. Kabı altında doldu!" derler. Artık bütün bu şarlatanca hâdiseler mutasavvıflar acısından kerametle, falcılar açısından onların bildik herzeleriyle, tabiatçılar açısından maddelerde bulunan belli özelliklerle, kâhinler açısından kehanet yoluyla gayet olağan şeylerdenmiş gibi izah edilmiştir. Durum böyle olunca İsa'nın "Evlerinizde ne yeyip ne biriktirdiğinizi size haber veririm!" sözünün ne anlamı kalır ki? Bunun olağanüstülüğü neredesdir? Olağan'ın anlamı çok olan, her zaman olabilen şey değil midir? (İsa'nın söylediği de, çok vukubulan bir şey olduğuna göre olağanüstü değil, olağan bir şey haline gelir.) Akıllı birisi sofiyi uyarıp yol açabileceği bu tür sonuçları ona anlattığında, sofi hemen "Velilerin kerametlerini inkâr mı ediyorsun?" der. Maddelerin husûsiyetlerini öne çıkaran tabiatçılar;

"Demiri kendine çeken mıknatısı, ateşi yutan devekuşunu inkâr mı ediyorsun?" derler. Sen de var olan bazı şeylerden dolayı asla olmayan ve olmayacak şeye karşı çıkmayıp susarsın. Yazıklar olsun onları tasdikleyenlere!

İşte böyle. Bu çağda Batınîler bir taraftan, kâhinler öbür taraftan devlette önemli kademede olanlar da dahil ağızlarını bu sözlerle açıp bu sözlerle kapıyorlar, bu tür inançları yayıyorlar! Bu ümmeti muhafaza eden, davasını hep yüce kılan, peygamberlik müessesesini koruma ve dinsizleri kontrol altında tutma iradesi ve fermanı ile bütün o grupları bu ümmetin hükümranlığı altına alan Allah (c.) her türlü noksanlıklardan münezzehtir.

Hindistanlı Brahmanlardan bazılarına İblis, kendilerini yakarak kurban etmeyi hoş göstermiştir. Onlardan biri için kuyu kazılır. Sonra insanlar oraya toplanırlar. Kokular, esanslar getirilir, defler, zurnalar ve çanlar çalınır. İnsanlar "Cennete yolcu olan bu insana müjdeler olsun!" derler. O da "Bu kurban kabul olsun ve mükâfatı cennet olsun!" der, kendini o ateş çukuruna atar ve yanar. Kaçacak olursa geri dönmesi için itekleyip kovarlar. Bazıları da kendisi için kayaları ısıttırır. Bu kayadan o kayaya ondan diğer kayaya sıçrayarak taşları gezer. Sonunda karnı denilir, barsakları çıkar ve ölür.

Onlardan bazıları ateşe yakın yerde durur. İç yağları eriyip akıncaya dek bekler, sonunda ölür. Bazısı kolunu veya ayağını kesip o ateşe atar. İnsanlar da onu överler, üstün biri kabul ederler ve onun mertebesine ulaşmayı dilerler. Bu kişi sonunda ölür. Onlardan bazısı kendini dizine kadar inek dışkısına gömer. Sonra ateşi yakar ve yanıp ölür. Bazıları suya tapar, "O her şeyin hayatı" der ve ona secde ederler. Bazıları suya yakın bir yere ateş çukuru kazar, çukura girer. Biraz yandığında suya dalar. Sonra tekrar çukura döner... Böylece sonunda ölür. Şayet ikisinin arasındayken ölürse ailesi buna üzülür ve "cennetten mahrum kaldı" der. Bunlardan birinde ölürse cennetlik olduğuna inanırlar. Bazısı kendini aç susuz bırakır. Önce yürümeden düşer, sonra oturamaz hâle gelir, sonra konuşamaz olur, sonra duyuları dumura uğrar, sonra hareketsizleşip öylece kalır. Bazısı kendini nehre atıp boğulur. Bazısı kadınlarla cinsel temasa

girmez. Onların ziyaret ettiği bölgede eteğinde bir ağaç bulunan yüksek bir dağ vardır. Ağacın yanında birisi bulunur ve elindeki kitaptan şu ifadeleri okur: "Bu yüksek dağa çıkan, karnını kaynatıp bağırsaklarını kendi eliyle çıkaran kimseye müjdeler olsun!" Bazısı bir kaya alır ve onunla bedenini ölünceye kadar ezer. İnsanlar da "Müjdeler sana!" diye seslenirler. Bunların olduğu yerde iki nehir bulunur. Bayram günü bir grup ruhban oraya gider. Orada bulunan başka adamlar bunların üzerindeki elbiseleri alırlar. Sonra yüzleri üzeri yatırıp ikiye bölerler; bir parçayı bir nehre diğerini diğer nehre atarlar. Onlara göre bu iki nehir cennete akmaktadır.

Bazısı beraberinde bir grup insanla boş bir araziye çıkar. Bunlar ona dua eder, niyetinden dolayı onu tebrik ederler. Adamının canı sıkıldığı vakit olduğu yere oturur. Onun için dört taraftan yırtıcı kuşlar toplatılır. Adam elbisesini çıkarır, sonra uzanır. İnsanlar bu arada onu izlerler. Yırtıcı kuşlar üzerine çöküp onu yerler. Kuşlar orayı terkedince oradakiler gidip kemiklerini toplarlar ve yakarlar. Ondan bereket beklerler.

Nevbahtî'nin kitabında zikrettiği, bizim burada yazmakla zamanımızı zayi edeceğimiz daha nice adet ve filler! İşin garibi Hindistanlılar aslında kendilerinden hikmetin devşirildiği, ince manalı derin sözlerin nakledildiği, zor ve karmaşık işlerin yapımında kendilerinden ilham alındığı bir millettir. Bunca bilgiden sonra onların kalplerini körleştiren Allah'ı tenzih ederim! Kalpleri körleşince de İblis onları bu noktalara getirmiştir.

Nevbahtî der ki: Onlardan bazıları cennetin otuz iki derece olduğuna inanırlar. Onlara göre cennetliklerin en küçük derecede kalma süreleri 400.000 yıl 33. 000 yıl ve 620.000 yıldır. Her üst derece bir öncekinin kat kat fazlasıdır. Cehennemde otuz iki derekedir. Bunların on altısında şiddetli soğuğun çeşit çeşit azabı, diğer on altısında da ateşin türlü türlü azabı vardır.

İBLİSİN YAHUDİLERİ ALDATIŞI

İblis onları birçok hususta aldatmıştır. Burada bunların bir kısmını zikredelim. Böylece diğerlerine de ulaşılabilir.

Bunlardan biri yaradanı yaratığa benzetmeleridir. Şayet "benzetme yönleri" doğru olsaydı bu benzetme doğru olabilirdi. Ama öyle değil. Mezhep (Hanbelî mezhebi) âlimlerimizden Ebû Abdullah b. Hâmid, Yahudilerin, ibadet edilen ilâhın, nurdan bir taht üzerine oturmuş, başında nurdan bir taç bulunan, insanlar gibi uzuvları olan, nurdan bir insan olduğuna inandıklarını anlatmaktadır. Diğer sapıklıkları. "Üzeyir Allah'ın oğludur" demeleridir. Şayet onlar; bir kimsenin oğlunun olması için onun parçalardan (el, kol vs.) oluşmuş olması gerektiğini, yaradanın da parçalara sahip biri olmadığını, çükü onun bir takım parçalardan oluşan bir zat olmadığını bilselerdi, O'na (c.) bir oğul nisbet etmezlerdi. Ayrıca oğulun özellikleri babası gibi olmalıdır. Oysa Üzeyr (a.) yemek yemeksizin hayatta kalamayan biridir. Ilâh ise her canlıyı yaşatan ve kendisi başka varlıklara muhtaç olmayan bir varlıktır. Onları buna iten sebep hakikatlerden uzak olmaları dışında bir de Üzeyr'in ölümünden sonra tekrar dirilip Tevrat'ı ezbere okuduğuna şahit olmalarıdır. Bu mucizevî olay üzerine yanlış zanlarıyla konuşmaya başlamışlar ve demin saydığımız inançlara sahip olmuşlardır. Bu insanların akıl ve düşünceden ne kadar uzak olduklarını gösteren en büyük delil; Yüce Allah'ın denizi onlar için yardığını görmelerine rağmen, daha sonra putların ve putçuların yanından geçerken Mûsâ'ya (a.) "Onların tanrıları olduğu gibi sen de bize bir tanrı yap" demeleridir. (A'raf 7/138) Mûsâ (a.) onlara kızıp puta tapmayı engelleyince putçuluk bir özlem halinde içlerinde gizli kaldı. Ama bir süre sonra üstü örtülü putçuluk duygusu, buzağıya tapmalarıyla birlikte yüzüne çıktı.

Onları buna iten, şu iki sebeptir: Birincisi yaradanı hakkıyla bilmemeleri; İkincisi sadece duyu yönünün onlarda hakim olması; akletmekten ve soyut fikirden uzak olmaları nedeniyle, hislerini tatmin eden görüşe tutunmalarıdır. Allah'ı (c.) tanıyor olsalardı, hakkında, "Muhakkak, Allah fakirdir, biz ise zenginlerin." Al-i İmran 181) ve "Allah'ın eli bağlıdır (Allah cimridir)" (Maide 46) gibi çirkin sözleri cür'etkârca sarfetmezlerdi. Allah (c.) söylediklerinden uzak ve yücedir.

İblisin onları aldattığı hususlardan biri de "Şeriatlerin neshedilmesi câiz değildir" şeklindeki inançlarıdır. Oysa

Âdem'in (a.) Şeriatında kardeşlerin ve mahremlerin birbirleriyle evlenmeleri ve Cumartesi günü çalışmak helâl iken bu Mûsâ (a.) ın Şeriatıyla neshedildi. Bunu bilmiyor ve kabul etmiyorlar mı? Onlar "Allah'ın (c.) emrettiği şey hikmetin kendisidir. Dolayısıyla değiştirilmesi câiz değildir!" demişlerdir. Cevaben derim ki: Değişikliğin bizzat kendisi bazı vakitlerde hikmet olur! Örneğin tabiî bir hadise; insanın sağlığı yerindeyken hasta olması, hastalıktan sonra ölüme intikal etmesi... tüm bu değişimler bile hikmet dairesine girer.

Size de Cumartesi günü çalışmak yasak kılınmışken, Pazar günü çalışmak serbest yapılmıştır. Bu değişiklik aslında karşı çıktığınız hâdise türünden bir durumdur. Allah önce, İbrahim'e (a.) oğlunu kesmesini emretmiş, sonra bir hikmetine binaen bunu engellemiştir.

İblisin onları aldattığı hususlardan biri de, "Bize ateş, sadece birkaç gün dışında asla dokunmayacaktır" (Bakara 2/80) şeklindeki inançlarıdır. Zanlarınca bu birkaç gün buzağıya ibadet ettikleri günlerdir.

Yahudilerin saçmalıkları ve rezaletleri pek çoktur. İblis onları katıksız bir inada sürüklemiştir. Kitaplarında Muhammed'in (s.) niteliklerinin yer aldığını inkâr etmişler; bu ifadeleri değiştirmişlerdir. Böylece ahiretteki azaba razı olmuşlardır. Oysa peygamberimize (s.) tabi olmakla emrolunmuşlardı. Oysa inatçılık yapmış, cahilleri de onları taklit etmiştir. Sonra hayret verici husus şudur. Onlar emrolundukları şeyleri değiştirmişler, tahrif etmişler ve istedikleri şekilde bir dine tabi olmuşlardır. Peki, emirleri terkedip nefsinin arzularına göre hareket eden kişinin Allah'a kulluğu nasıl olur, nerede kalır? Onlar peygaberleri Mûsâ'ya (a.) dahi karşı geliyor ona kusur isnad ediyorlardı. Hatta O'nun (a.) yumurtalıklarının şişkin olduğunu söylemişlerdir. Yine Mûsâ'yı (a.) Harun'u (a.) öldürmekle itham etmişler, Davud da (a.) Avriya'nın hanımıyla ilişkide bulunma iftirasını atmışlardı.

Ebû Hureyre'nin (r.) şöyle anlattığı nakledildi: Allah Rasûlü (s.) Yahudilerin mabedleri Havraya gitti, ve "En bilgilinizi karşıma çıkarın!" dedi. Karşısına Abdullah b. Surya çıktı. Rasu-

lullah (s.) onunla başbaşa kaldı. Ona "Allah (c.) rızası için; onun size ihsan ettiği nimetleri ve kudreti helvası; sizi bulutla gölgelemesi; bütün bunların hakkı için doğru söyle: Benim Allah'ın (c.) peygamberi olduğumu biliyor musunuz?" dedi. O: "Evet vallahi! Benim bildiklerimi bu insanlar da biliyor. Senin sıfatların ve niteliklerin Tevrat'ta açık biçimde yer almaktadır. Ancak onlar seni çekemediler!" dedi. Rasulullah (s.) "Peki seni bundan ne alıkoyuyor?" diye sordu. O "Milletime aykırı hareket etmek istemiyorum. Umarım sana tabi olurlar ve müslüman olurlar da ben de müslüman olurum" dedi.[58]

Mahmud b. Lebid, Seleme b. Selâme b. Yakub'un kendisine şöyle söylediğini aktardı: Bizim Benî Abduleşhel kabilesine mensup Yahûdi bir komşunuz vardı. Henüz Allah Rasulü (c.) peygamber olarak gönderilmişti. Bu kişi bir gün Benî Abdüleşhel kabilesinin sohbet meclisinde ayakta durdu. Ben o vakit orada bulunanların yaşça en küçükleriydim.

Avlumuzda abamı sermiş sırt üstü uzanmış yatıyordum. Bu adam tekrar dirilmek, kıyamet, hesap mizan, cennet ve cehennemden bahsetti. Karşısındakiler ölümden sonra dirilmeye inanmayan putperest ve müşrik kimselerdi. Ona bakıp dediler ki: "İnsanların öldükten sonra diriltilip, yaptıklarının karşılığını görecekleri, cennet ve cehennemin bulunduğu bir yere götürüleceklerine mi inanıyorsun?" O: "Evet!" dedi, "Kendisine yemin edilene yemin olsun ki, insanın o gün bir anlık ateşte durması, bugün koskoca bir tandırın içine atılıp üstü kapatılarak öylece bırakılmasından daha zor gelecek ve ondan kurtulmayı isteyecek!" Müşrikler ona: Kıyametin alameti nedir?" diye sordu. O eliyle Mekke ve Yemen tarafını göstererek "Bu memleketlerin birinde gönderilecek bir peygamber!" dedi. Oradakiler: "Onu ne zaman göreceğiz?" dediler. Adam, yaşça en küçükleri olan bana bakarak "Bu genç hayatını tam yaşarsa (erken ölmezse) onu görür!" dedi. Seleme der ki: "Vallahi bir gece-gündüz geçmeden; henüz o Yahudi sağken Allah (c.) peygamberini (s.) gönderdi. Biz O'na (s.) inandık ama o Yahudi azgınlığından ve hasedinden dolayı inanmadı. Bir gün ona: "Yazıklar olsun be

58. Bkz; Siret-i İbn Hişam, 2/564

adam! Bize şunları, şunları söyleyen sen değil miydin?" dedim. O: "Evet, ancak O (Muhammed) bu işin adayı değil!" dedi.

İBLİSİN HRİSTİYANLARI ALDATIŞI

Müellif İbnü'l-Cevzî der ki: İblisin onları aldatışı çok yönlüdür. Bunlardan biri, onlara Allah'ın bir madde olduğunu ilham etmesidir. Hristiyanlardan, Yâkup'un takipçileri olan Yâkubiye mezhebi taraftarları, Melik'in dinini doğru sayan Melikiye mezhebi taraftarları ve Nastorus'un takipçileri olan Nasturiye mezhebi taraftarları; her üç mezhep taraftarları da şöyle demiştir: Allah bir öz madde ve üç uknumdur. Yani, öz maddelik yönünden bir, uknumluk yönünden üçtür. Bu uknumlar onlara göre Baba, Oğul ve Rûhu'l-Kudüs'tür. Bazıları "uknum"lar kelimesini özellikler; bazıları sıfatlar; bazıları ise şahıslar şeklinde tefsir etmişlerdir. Onlar unuttular ki şayet Allah (c.) madde olsaydı maddeler için mümkün olan yer kaplama, hareket etme, hareketsizlik ve zaman (içinde olma) gibi niteliklerin onun için de mümkün olması icabederdi. Sonra İblis daha da ileri gitti ve bazılarına "Mesih Allah'ın (c.) ta kendisidir" demeyi hoş gösterdi.

Ebû Muhammed Nevbahtî der ki: Melikiye ve Yakubiye mezhepleri Meryem'in doğurduğunun Allah (c.) olduğuna inanırlar. Şeytan başka bir gruba da "Mesîh Allah'ın oğludur." Görüşünü sevimli gösterdi. Onlardan yazıları şöyle demiştir: Mesîh, biri ezelî diğeri sonradan olma iki farklı türden (=cevherden) ibarettir. Bunu söylemelerine rağmen O'nun (a.) yeme içmeye ihtiyaç duyduğunu kabul ediyorlar, bu hususta itilaf etmiyorlar. Onun çarmıha gerildiği ve çarmıh belâsını kendinden defedemediği hususunda ihtilaf etmiyorlar ve şöyle diyorlar: "Bunu insanî tabiatıyla yaptı" Madem öyle; kendisini lahûtî (İlahî) tabiatı yönüyle koruyup insanî tabiatını bir kenara atsaydı ya!

İblis sonra onları Muhammed'in (s.) peygamberliği hususunda da aldattı ve İncilde anılmış olmasına rağmen onu (s.) inkâr etmelerini sağladı. Ehl-i Kitap'tan bazıları da "O peygamber sadece Araplara gönderildi" derler. Bu da İblisin, onları gafilce avlayıp düşürdüğü başka bir tuzaktır ve son derece saçmadır; çünkü o bir peygamberse Peygamber yalan söylemez! O "Ben

tüm insanlara gönderildim!" buyurmuş, Kayser'e Kisrâ'ya ve diğer yabancı krallara İslâm'a davet mektupları yazmıştır.

İBLİSİN YAHUDİ VE HRİSTİYANLARI BİRLİKTE ALDATTIĞI HUSUSLAR

Hem Yahudiler hem de Hristiyanlar "Ne kadar günahımız olsa da geçmiş atalarımızdan dolayı, Allah bize azap etmez. Çünkü veliler ve peygamberler hep bizim milletimizden." dediler. Allah (c.) onların şöyle dediğini haber veriyor: "Biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz." Yani: "O'nun (c.) oğlu Üzeyir ve İsâ bizden!" Ancak, bu inancın yanlışlığı ortadadır. Çünkü bir şahıs Allah'a (c.) karşı bir şeyle mükellef ise, o vazifeyi yakınlarının yapmasıyla mükellefliği ortadan kalkmaz. Şayet sevgi birinden başkasına da intikal edecek olsa o kişinin bir parçası olan evladına intikal eder. Oysa Rasülûllah (s.) Kızı Fâtıma'ya "Ben Allah'a karşı sana hiçbir fayda veremem!" buyurmuştur. Sevilenlerin bu meziyetleri kendi takvaları sebebiyledir. Ondan yoksun olan ilâhî sevgiden de yoksun olur. Ayrıca Allah'ın (c.) bir kulunu sevmesi, insanların birbirlerine olan sevgileri gibi bir tutku hali de değildir. Şayet Allah'ın (c.) sevgisi öyle olsaydı söyledikleri iddianın doğruluk ihtimali varid olurdu.

İBLİSİN SÂBİE TAİFESİNİ ALDATMASI

Müellif der ki: "Sâbi" kelimesi sözlükte "ortaya çıkmak" anlamına ifade eder. Örneğin "Sabe'tü" cümlesi "bir şeyden çıkıp bir yere girdim"; "sabeeti'n-nücûmu" cümlesi "yıldızlar gözüktü, ortaya çıktı" anlamına gelir.

Sâbieler de bir dinden çıkıp başka dine giren kimselerdir. Âlimlerin, onların inancı ve asılları hususunda on farklı görüşü vardır. Birincisi: Bunlar *Hristiyan-Mecûsî* karışımı bir topluluktur. Bu görüşü Sâlim, Saîd b. Cübeyr'den, Leys de Mücahid'den nakletmiştir. İkincisi: Bunlar *Yahudi-Mecûsî* karışımı bir topluluktur.

Bu Ebû Nuceyh'in Mücahid'den yaptığı rivayettir. Üçüncüsü: *Yahudi-Hristiyan* karışımıdırlar. Bunu Kâsım b. Ebi Miz-

ze, Mücahid'den nakletmiştir. Döndüncüsü: *Hristiyanlardan bir grup* olup onların en yumuşaklarıdırlar. Bunu Ebû Sâlih İbni Abbas'tan (r.) rivayet etmiştir. Beşincisi: Bunlar *müşriklerden kitabı olmayan* bir topluluktur. Bunu Kâsım yine Mücâhid'den nakletmiştir. Altıncısı: Bunlar *Mecûsîler* gibidirler. Bu Hasan-ı Basrî'nin görüşüdür. Yedincisi: Bunlar *Ehl-i kitaptan* bir fırkadır; Zebûr okurlar. Bunu Ebû Âli'ye söylemişti. Sekizincisi: Bunlar kıbleye yönelerek *namaz kılarlar* (ibadet ederler), meleklere taparlar ve zebur okurlar. Bu Katade ve Mukâtil'in görüşüdür. Dokuzuncusu: Bunlar *Ehl-i Kitaptan* bir taifedir. Bunu da Süddî söylemiştir. Onuncusu: *Bunlar "Lâilâheillallah" derler.* Bunun dışında hiçbir ibadetleri, hiçbir kitap ve peygamberleri yoktur. Bu da İbn Zeyd'in görüşüdür.

Müellif der ki: Bu İbn Abbas, Kasım, Hasan-ı Basrî vesair müfessirlerin görüşüdür. Kelâmcılar ise şöyle demişlerdir. Sâbiıler farklı farklıdır ve her birinin değişik görüşleri vardır. Bazıları: "Bu kâinatı meydana getiren ve devamını sağlayan bir heyûlâ (=özmadde) vardır" derler.

Çoğunun görüşüne göre kainat ezelidir; sonradan olma değildir. Bir kısmı yıldızları "melekler" bir kısmı da "ilâhlar" olarak niteler ve onlar için tapınaklar yaparlar. Onlara göre Kâbe de bunlardan biridir ve Saturn gezegeninin tapınağıdır. Bunlar Allah'ı, başka varlıklara benzetmemek için daima selbî sıfatlarla nitelerler: "Sonradan olma değil", "Ölü değil", "Cahil değil" "Âciz değil", derler. Bunların birtakım ayinleri ve ibadetleri vardır. Her gün üç defa namaz kılmalarının vacip olduğuna inanırlar. İlki sekiz rekattır ve her rekata üç secde yapılır. Son vakti Güneş'in doğduğu andır. İkincisi ve üçüncüsü de beşer rek'attır. Bir de tutmaları gereken oruçlar vardır. Biri Mart'ın 8. gününden itibaren bir ay sürer, diğeri Aralık ayının bitmesine dokuz gün kala başlar, yani: 22. gününden itibaren başlar, yedi gün sürer. Diğeri de Şubat'ın sekizinci gününden itibaren tutulacak yedi günlük oruçtur. Oruçlarının sonunda sadaka verir, kurban keserler. Deve yemeyi helâl saymazlar. Anlatılması zaman kaybına yol açacak daha pek çok hurafeleri vardır. İyi ruhların sâbit yıldızlara ve aydınlığa yükseldiğine, kötü ruhların ise yeryüzünün derinliklerine ve karanlığa indiğine inanırlar. Bazıları

"Bu kâinat yok olmayacak, cezâ ve mükâfaat reenkarnasyon yoluyla olmaktadır." derler. Bu tür inançlara cevap vermek düşünüp taşınmayı geretirmez. Çünkü delilsiz, mesnedsiz bir takım iddialardan öte şeyler değildir. Iblis bazı Sâbiileri mükemmelliğin; cin ve ruh çağırma gibi vasıtaları kullanarak ulvî ruhaniyetlerle münasebet kurma gibi yolları olduğuna inandırmıştır. Bu yüzden yıldız falcılığı ve cinleri kullanma gibi şeylerle uğraşırlar. Bunlar şöyle derler: "Bilgileri öğrenmek, iyiliklere ulaşmak için Allah (c.) ile kulları arasında bir vasıtanın olması kaçınılmazdır. Ancak bu vasıtanın cismânî değil rûhânî olması gerekir. Bizde O'nunla bizim aramızda mukaddes bir münasebet kurmaya çalışıyoruz ki bu bizi ona ulaşmamıza vesile olsun!" Bunlar bedenlerin tekrar diriltileceğini inkâr etmezler.

İBLİSİN MECÛSİLERİ ALDATIŞI

Yahya b. Bişr b. Umeyr Nihavendî der ki: Mecûsîlerin ilk hükümdarı Kyûmarth bu dini uydurdu. Daha sonra ard arda sözde peygamberler türedi. En son Zerdüşt geldi ve meşhur oldu. Mecûsîler şöyle derlerdi: Allah (c.) rûhâni bir şahıs olarak zuhûr etti. Onunla birlikte tüm varlıklar tam bir ruhanîlikle zuhûr etti. Allah ona "Benim türettiğimin benzerini türetmesi için benden başka birine fırsat verme!" dedi. Bu fikirden karanlık doğdu. Çünkü karanlıkla, başkasının gücünü inkâr vardır. Karanlık artık Allah'a karşı mücadeleye geçti." Zerdüşt'ün onlara getirdiği kurallardan bazıları şunlardır: Ateşe tapınmak, Güneşe ibadette bulunmak vs. Güneşi kâinatın kraliçesi olarak görüyorlardı. Çünkü gündüzü getirip geceyi gideren, bitkilere ve hayvanlara hayat veren ve bedenlere sıcaklık veren hep o idi.

Bunlar toprağa saygı kastıyla ölülerini toprağa gömmüyorlar, "çünkü toprak canlıların menşei" diyorlardı. Ölüyü suya saygı kastıyla su ile de yıkamıyorlar ve "çünkü her şeyin yaşamı onunla" diyorlardı. Sadece inek vb. hayvanların sidiklerini kullanıyorlar, ama ona tükürmüyorlardı. Hayvanları öldürmeyi ve kesmeyi helâl saymıyorlardı. Yüzlerini kutsanma amacıyla inek idrarıyla yıkıyorlardı. İnek ne kadar yaşlıysa kutsallığı da

o kadar fazla idi. Kişinin annesiyle cinsel ilişkiye geçmesinde bir mahzur görmüyor, "annesinin şehvetini tatminde oğul daha etkilidir." diyorlardı. Koca öldüğünde kadına en layık oğluydu. Oğlu yoksa ölünün malıyla bir adam kiralanırdı. Erkeğin yüz bin kadınla dahi evlenmesini helâl görüyorlardı. Hayırlı kadın yıkanmak istediğinde Mûbed denen rahibe bir dinar verir, o da onu yüklenip ateşhaneye götürür, ayakları ve elleri üzerine durdurup işaret parmağıyla yıkardı. Mazdek bunu ilk defa Kubad zamanında çıkardı. Ayrıca kadınları dileyen herkese serbest bıraktı. İnsanlar örnek alsın diye kendisi de Kubad'ın hanımıyla birlikte olmak istedi. Kadının olduğu yere gidince Kubad'a "Onu bana getir. Çünkü şehvetime engel olursan imanın tam olmaz!" dedi. Kubâd'da karısını getirmeye niyetlendi. Ancak kadının oğlu Anuşirvan, Mezdek'in önünde ağlıyor, babası Kubad'ın önünde ayaklarına kapanıyor ve annesini kendisine bağışlaması; ona dokunmaması için yalvarıyordu. Bunun üzerine Kubad Mezdek'e "Sen inanan birinin şehvetinin engellenmemesi gerektiğini söylememiş miydin?" diye sordu. O "Evet" dedi. Kubad: "Peki Anuşirvan'ı arzusundan neden alıkoyuyorsun?" dedi. Bunun üzerine Mezdek "Peki, annesini ona bağışladım (onun için affettim.)" dedi. Mezdek ayrıca leş yemeyi de helâl kıldı. Anuşirvan hükümdar olunca, Mazdekizme düşman oldu, bu garip inancı tamamen ortadan kaldırdı.

Mecûsîlerin inancına göre yeryüzünün altı sonsuzdur. Gök, şeytanın askerlerinden bir askerdir. Şimşek çakması, savaşta ele geçirilmiş ve yıldızlarda esir kalmış şeytanların horlamasından başka bir şey değildir. Dağlar onların kemikleri denizler de idrarları ve kanlarıdır.

Yönetimin Emevîlerden Abbasîlere geçtiği dönemde Mecûsîler arasında bir adam türedi ve bir çok insanı etkiledi. Onunla ilgili anlatılan pek çok hikaye vardır; ancak hepsini anlatırsak konu uzar. Bu adam Mecûsîler arasından zuhur eden son kişi olmuştur. Bazı âlimlere göre Mecûsîlerin okuyup amel ettikleri gerçekten ilâhî kitapları vardı. Ancak yeni bir din icad etme sevdasına düştüler, böylece kitapları ellerinden alındı.

İblisin onları aldattığı en zarif hilelerden biri de fiillerdeki iyilik ve kötülük hususunda garip davranmaları, iyilik yapan bi-

rinin kesinlikle kötülük yapmayacağına inanmalarıdır. Onlara göre iki ilâh vardır. Biri hikmet sahibidir ve hiç kötülük yapmaz. Bu ilâh aydınlıktır, nurdur. Diğer ilâh ise kötüdür, şeytandır, hep kötülük yapar. O ilâh da karanlıktır. Bunları daha önce "Seneviye" (=Dualizm) başlığı altında anlattık. Sapık inançlarını ve şüphelerini ele alıp cevaplarını verdik.

Mecûsîlerden bazıları: "Allah ezelîdir, dolayısıyla ondan hep iyilik sadır olur. Şeytan ise sonradan olmadır; dolayısıyla ondan sadece kötülü sadır olur" demişlerdir. Cevaben deriz ki siz şeytanı nurun yarattığını söylemiştiniz. İşte o kötülüğün başını yaratmış, daha ne diyeceksiniz? Bazıları şöyle demiştir: Yaratıcı zat nûrun ta kendisidir. O kötü bir fikir düşünmüş, "Mülkümde bana karşı gelecek birinin ortaya çıkmasından korkuyorum!" demiştir. Bundan İblis peydâ olmuştur. İblis, ilâhın ortağı kabul edildikten sonra, kötülüğün nisbet edilmesine razı olmuş, buna hoşnutsuzluk göstermemiştir.

Nevbahtî, bazı Mecûsîlerin "Yaratıcı bir şeyden şüphe etti; Şeytanda işte bu şüpheden doğdu" dediklerini aktarır. Bazıları da şöyle demiştir: "İlâh ile şeytan iki kadim cisimdi. Aralarında uzay vardı. Dünya da her türlü belâdan selâmetteydi, Şeytan oradan uzaktı ama, bir entrika çevirerek askerleriyle gökyüzünü yarıp Rabbın üzerine hücûm etti. O da kaçtı Allah (c.) söylediklerinden münezzehtir. Bu inancın devamı şöyle: Şeytan sonunda onu muhasara altına aldı. Birbirleriyle üç bin yıl boyunca savaştılar. Ancak ne o Rabba ulaşabiliyor, ne de Rabb onu defedebiliyordu. Sonunda şeytan, yedi bin yıl ordusuyla birlikte dünyada kalma şartıyla barış önerdi. Rabb da bu sürede onun eziyetine tahammül etmenin en uygun şey olacağını düşünerek kabul etti. İşte insanlar bu süre boyunca belâ ve afetler içinde olacaklar, sonra nimetlere tekrar döneceklerdir. İblis yeryüzünde kötü şeyler yapmasına izin vermesi şartını da koydu. Bunlar şartları belirledikten sonra iki adil şahit belirlediler ve kılıçlarını onlara vererek "Her kim anlaşmayı bozarsa öldürün" dediler. Bu grubun pek çok hezeyanları var. Ancak biz bu sapıklıkların sadece bazılarını seçip zikrediyoruz! Garip olan şu ki; onlar yaratıcıyı "iyi" olarak nitelendiriyor, sonra ondan kötü bir düşüncenin sâdır olduğunu söylüyorlar. Bu mantıklarına göre şeyta-

nın düşünmesinden de meleğin meydana gelmesi mümkündür. Sonra onlara "Şeytanın vaad ettiğini yapması mümkün mü?" diye soralım. Şayet "Hayır!" derlerse, deriz ki: "O hâlde onu hayatta bırakmak ve onunla anlaşmak hikmet sahibi birinin yapacağı bir iş değil" Ancak "Evet" derlerse bu durumda da "kötü" şeytandan güzel bir hareket olan "sözde durma" fiilinin sadır olduğunu ikrar etmiş olurlar. Sonra, Şeytan, Rabbiniz isyan etmişken o iki âdil şahide nasıl itaat eder? Allah'a (c.) karşı böyle garip ve gülünç yollarla nasıl da iftira ediyorlar? Konumuz İblisin akıllara yaptıkları olmasaydı bu hurafeleri anlatmanın ne bir faydası, ne de bir anlamı olurdu.

İBLİSİN MÜNECCİMLERİ VE DİĞER YILDIZA TAPANLARI ALDATIŞI

Ebû Muhammed Nevbahtî der ki: Bazıları gökcisimlerinin ezelî olduğunu; bir yaratıcısının bulunmadığını söylemişlerdir. Galinos bazılarının sadece Satürn için ezelî dediklerini nakletmiştir. Bazıları gökcisimleri saf maddedir; orada ne sıcaklık ne soğukluk, ne rutûbet ne de kuruluk vardır. Ne hafiftir ne de ağır derken; diğer bazıları, gökcisimlerinin özmaddelerinin ateş olduğuna, bu ateşin ise hızla dönmesi nedeniyle dünyadan kopup gittiğine inanıyorlardı.

Bazıları "yıldızlar taşa benzeyen cisimlerdir." derken bazıları; "Bunlar aslında buluttur. Her gün kömür gibi yanar ve sönerler" demiştir. Bazıları: "Ay, ateş ve havadan oluşmuş bir cisimdir." derken diğer bazıları, "Gökcisimleri, su rüzgar ve ateşten oluşmaktadır. Bunlar top gibidirler ve doğudan batıya, batıdan doğuya olmak üzere iki tür hareketleri vardır. Satürn yörüngesinde bir dönüşünü otuz yıl civarında, Jüpiter on iki yıl civarında Merih iki yıl civarında, Güneş, Venüs ve Merkür bir yılda, Ay da bir ayda tamamlar." demişlerdi. Bazıları ise şöyle demiştir: "Yıldızların yedi yörüngesi vardır. Bize en yakını Ay'ın yörüngesidir. Daha sonra Merkür'ün daha sonra Venüs'ün, sonra Merih'in, sonra Jüpiter'in, sonra da Satürn'ün yörüngeleri gelir. Daha sonra ki alanda da sabit yıldızlar bulunur." Yıldızların büyüklükleri hususunda farklı görüşleri vardır. Çoğu filozoflara

göre en büyükleri Güneş'tir ve dünyadan 166 kat büyüktür. Sabit yıldızlar yani gezegenler ise yaklaşık olarak dünyanın 94 kat büyüklüğündedir. Jüpiter dünyanın 82, Merih de 1,5 katı büyüklüktedir. Bazıları gökcisimlerinin ve gökyüzünün hayat dolu olduklarını ve her yıldızda canlıların bulunduğunu söylemişlerdir. Eski filozoflar yıldızların kendi mizaçlarında var olan "Bahtlılık" ve "Bahtsızlığa" göre iyilik ve kötülük yaptıklarını veya bunu engellediklerini; insanlara etki ettiklerini kısaca onların canlı ve aktif olduklarını iddia etmişlerdir.

İBLİSİN TEKRAR DİRİLMEYİ İNKÂR EDENLERİ ALDATIŞI

Müellif der ki: İblis pek çok insanı tekrar dirilmenin imkânsızlığı ve bu hadisenin akıldan uzak olduğu hususunda ikna etmiştir. İblis onlara iki şüphe sunmuştur: Birincisi; Maddenin zayıflığı, ikincisi: bedenin yerin dibinde çürüyüp toprağa karışmasıdır. Bunlar "Bazen bir hayvan bir hayvanı yiyip yok ediyor. Yenilip yok olanın tekrar canlanması nasıl mümkün olabilir?" demişlerdir. Yüce Allah onların ilk şüphesini şöyle aktarmıştır: "Siz ölüp de toprak ve kemik haline geldiğiniz zaman, sizin (yeni hayata) döndürüleceğinizi mi vaad ediyor? Heyhat o size vaadolunan şey ne uzak!" (Mü'minûn; 35, 36)

İkinci şüpheyi de şöyle aktarmaktadır: "Biz yerde (toprağa karışıp) kaybolduktan sonra yeni bir yaratılışta mı olacağız ha?" (Secde, 10) Bu, cahiliye döneminde yaşayan çoğu insanın görüşüydü. Onlardan biri şöyle diyordu.

"Elçi bize ileride diriltileceğimizi söylüyor. Tepelerde yankılanan seslerin tekrar varolması ne mümkün!"

Bir diğer şair, Ebu'l-Ala Maarrî şöyle diyor:

"Hayat, sonra ölüm, sonra tekrar dirilmek?

Hurafe sözler bunlar ey Amr'ın anası!"

İlk şüphelerine verilecek cevap şudur: Maddenin ikinci merhalede zayıf oluşu, aslında tıpkı ilk yaratılışta olduğu gibi insanın en baştan teşekkülünü, önce spermanın oluşup sonra onun alaka (embriyo) ya dönüşmesini, sonra onun bir çiğnemlik

ete çevrilmesini zorunlu kılar. İnsanlığın atası olan Âdem de (a.) topraktan yaratılmıştı. Kaldı ki Allah güzel şeyleri hep basit maddelerden yaratmıştır! Örneğin insanoğlunu spermadan, tavus kuşunu buruşmuş bir yumurtadan, yeşil bitkiyi ve ekinleri görünürde küflenmiş bir tahıl tanesinden meydana getirmektedir. O hâlde dikkat edilmesi gereken maddenin zayıflığı değil; yapanın güç ve kudretidir! Kudrete baktığımızda, ikinci şüphenin cevabı da ortaya çıkmaktadır zaten. Sonra Allah (c.) bize "dağınık maddelerin bir araya gelmesi" ile ilgili birtakım örnekler göstermiştir; toprağa karışmış altın parçalarının üzerine az miktarda civa döküldüğünde o dağılmış taneciklerin bir araya toplandığını ve daha iyi seçildiğini görürsün. Peki her şeyi yoktan var eden Allah'ın (c.) gücü böyle bir şeyi yapmaya muktedir değil midir? Kaldı ki toprağa dönüşen insan da toprak haliyle yine insandır. Çünkü insan değişen bedeniyle değil kendiyle insandır. Beden, değişime uğramakta zayıflayıp şişmanlamakta, küçülüp büyümekte, ama o yine kendi olarak kalmaktadır.

Tekrar dirilme hususunda en güçlü delillerden biri de Allah'ın (c.) peygamberlere verdiği; tekrar diriltmeden daha müthiş olan mucizelerdir. Örneğin asâyı canlı bir ejderhaya dönüştürmüş, kayadan dişi bir deve çıkarmıştır. Diriltme hadisesinin bizzat kendisini de mûcize olarak İsa'ya (a.) vermiştir. Bu hususu, filozoflara verdiğimiz reddiyelerde daha detaylı ele aldık.

İblis yaradanın gücünü gören bazı insanları da kandırmış, kalplerine biraz önce zikrettiğim iki şüpheyi bırakmış onlar da şaşırıp kalmışlardır. Bunlardan biri "Şayet Rabbıma döndürülürsen (orada) bundan daha güzel bir akıbet (daha güzel bir yer) bulurum" (Kehf, 36) demiştir. As b. Vâil da şöyle demiştir: "Bana (öteki dünyada) kesinlikle mal ve evlat verilecek!" (Meryem, 77) Bu sözleri sarfetmeleri, kararsızlıkları ve tereddüt içinde bulunmaları sebebiyledir. İblis de onları öyle aldatmıştır. Diyorlar ki: "Şayet yeniden dirilme varsa bizim için sorun yok, durumumuz yine iyi olacak. Çünkü bu dünyada bize bu nimetleri veren zat, öte dünyada mahrum bırakmaz bizi üstün kılar."

Müellif der ki: Bu onların büyük bir yanlışıdır. Çünkü "nimet vermek" helâka doğru çekmek veya cezalandırmak için de

olabilir! Çünkü insan bile evladını korurken kölesini nimetlere boğar, her türlü arzusunu gerçekleştirme hususunda onu serbest bırakır.

İBLİSİN REENKARNASYONCULARI ALDATMASI

Müellif der ki: İblis bazı insanları da "Tenâsuh" (=reenkarnasyon) fikriyle aldatmıştır. Bunlara göre iyilerin ruhları, ilk bedenlerinden çıktığında iyi bedenlere girer ve rahatlar, kötülerin ruhları da kötü bedenlere girer ve büyük acılar, meşakkatler yüklenir. Bu fikir Mûsâ ile Firavun zamanında ortaya çıkmıştır.

Ebû Kâsım Belhî der ki: Reenkarnasyona inananlar, bebeklerin, yırtıcı hayvanların ve diğer hayvanların acı çektiklerini görünce; "Başkaları sınasın" diye veya "eli kolu bağlı köle gibi oldukları" için bu acılara katlandıklarını imkansız gördüler ve "Bu olsa olsa önceki hayatlarında yaptıkları günahlarının cezasını çeken insanlardır." dediler.

Yahya b. Bişr b. Umeyr Nihâvendî onlar hakkında şunları anlatır: Hindistanlılar tabiat dediğimiz ana maddelerin; birleşik heyûla, nefis, akıl ve serbest heyûla olmak üzere dört olduğuna inanırlar. Birleşik heyûlâ (madde) en küçük Rabb, nefis en küçük madde, "akıl" en büyük rabb, heyûlâ da "en büyük madde"dir. Nefis dünyadan ayrılınca en küçük Rabb olan bileşik maddeye gider. Şayet daha önce saf ve temiz tabiatlıysa bileşik madde onu pâklaştırarak en küçük maddeye, yani nefise gönderir ki; oradan en büyük Rabba gitsin o da onu en büyük bileşik maddeye (asıl heyûlâ) dönüştürsün. İnsan tamamen iyi biriyse basit âlemde kalır. Yarı iyi biriyse en son vardığı "en büyük bileşik madde" onu "en büyük Rabba" götürür. O da en küçük maddeye o da en küçük Rabba gönderir. O da bunu Güneş ışınıyla bitişik halde yeryüzüne çıkarır. Sonunda bu basit bir tahıla ulaşır. İnsan bunu yer o da bundan oluşan meniyle birlikte ikinci defa dünyaya gelir. Bu kimse her ölüşünde böyle olur. Kötülere gelince; bunların nefisleri en küçük maddeye ulaştığında o bunları hayvanların yediği ota dönüştürür. Böylece rûhu bir hayvana geçer sonra o hayvan ölürken başka bir hayvana, o

ölürken diğer bir hayvana geçer... Her bin yılda bir insan suretine dönüşür. Şayet iyilerden olursa iyiler sınıfına girer ve âkıbeti onlar gibi olur. Aksi taktirde önceki hâli devam eder.

Müellif der ki: İblisin hiçbir mesnede dayanmaksızın, kafasına estiği gibi uydurup düzenlediği şu garip fikirlere bak! Kelâmcı Ebû Hasan Ali b. Nazîf şöyle anlattı: Yanımıza İmamiye mezhebine mensup Ebû Bekir b. Fellâs diye biri gelirdi. Bize kendisinin bazı Şîîlerle beraber vakit geçirdiğini anlatırdı. Bu adam daha sonra reenkarnasyon inancına kapıldı. Bir gün onu önünde siyah bir kediyle gördüm. Ona sürünüyor, gözlerinin arasını okşuyordu. Kedinin gözlerinden her kedide olduğu gibi yaşlar akıyor, adam da hüngür hüngür ağlıyordu. Ona "Neden ağlıyorsun?" diye sordum. Bana "Yazıklar olsun sana!" dedi, "Şu kediyi görmüyor musun, onu okşadığımda ağlıyor. Bu benim annem! Bana olan hasretinden dolayı ağlıyor!" Sonra onunla, anlıyormuşçasına konuşmaya başladı. Kedi de ara ara miyavlıyordu. Ona "Söylediklerini anlıyor mu?" dedim. "Evet" dedi. "Peki onun miyavlamasını sen anlıyor musun?" dedim. "Hayır" dedi. Ben "Öyleyse" dedim, "Sen reenkarnasyona uğramış birisin, o ise insan!"

İBLİSİN BİZİM ÜMMETİMİZİ ÇEŞİTLİ İNANÇ VE FİKİRLER İLE ALDATIŞI

Müellif der ki: İblis bu ümmete inanç hususunda iki yoldan yaklaşmıştır. Birincisi: ataları ve geçmiş nesli taklit, ikincisi ise hakikatine ulaşılamayacak ve dalındığında derinliklerine varılamayacak şeylere daldırak. Bu ikinci grup türlü türlü garip ve karmaşık mevzulara dalmıştır. Birinci yolun yolcularını ele alalım: İblis taklitçilere delillerin karmaşık olduğu, doğrunun bazen gizli olduğu, dolayısıyla selâmet yolunun taklitten geçtiği inancını hoş göstermiştir. Pek çok insan bu yolda yanlışa düşmüştür. Hatta insanların çoğu bu yolda berbat olmuştur: Yahudiler ve Hristiyanlar atalarını ve âlimlerini taklit ederek sapmışlardır. Cahiliye insanları da öyledir. Şunu bil ki, taklidi övmek için getirdikleri delilin kendisi aslından taklidi yermektedir. Çünkü madem "delillerin karmaşık olduğunu ve gerçeğin açık seçik olmadığını" savunuyorlar; o halde sapıklığa düşme-

mek için taklitten daha da uzak durmak gerekir! Zaten Allah (c.) atalarını ve seleflerini taklit etme tavrına yapışanları yermiştir: "Bilakis onlar şöyle dediler: Biz atalarımızı bir yol üzere bulduk ve biz kesinlikle onların izleri üzere gideceğiz. De ki: size atalarınızı üzerinde bulduğunuz yoldan daha doğru bir yol getirsem de mi?" (Zahruf, 23) Yani: yine de onlara uyacak mısınız? "Hakikaten onlar babalarını sapmış halde de buldular ve onların izlerini acele takip ediyorlar." (Sâffât, 70)

Müellif der ki: Bil ki taklitçi taklit ettiği hususta emin değildir. Taklit aklı faydasız hâle getirir. Çünkü akıl düşünmek ve tefekkür etmek için yaratılmıştır. Kendisine lamba veriliş kimsenin onu söndürüp karanlıkta yürümesi çirkindir! Mezhep takipçilerinin çoğu imamlarına aşırı saygı beslerler ve ne söylediğini düşünmeksizin sözlerine tabi olurlar. Bu, yoldan çıkıştır. Çünkü itibar edilmesi gereken; söyleyen değil sözün kendisidir. Hz. Hâris b. Havt Hz. Ali'ye "Talha ve Zübeyr'in hatalı olduklarını sandığımızı mı sanıyorsun?" dediğinde, Hz. Ali, "Ey Hâris! Sen karıştırıyorsun. Çükü hak kişilerle bilinmez. Sen hakkı bil o durumda hak ehlini de bilirsin!" demiştir.

Ahmed b. Hanbel şöyle derdi: "Kişinin inançta birisini taklit etmesi onun bilgisinin kıtlığındandır." Bu yüzden Ahmed b. Hanbel dedenin mirası hususunda Zeyd'in (r.) görüşünü almış, Ebû Bekir'in görüşünü bırakmıştır.

Soru: Ancak halk delilleri bilmiyor. Peki nasıl taklit etmeyecekler?

Cevap: İnançla ilgili deliller "Dehriye" taifesinden bahsederken işaret ettiğimiz gibi açıktır; hiçbir akıl sahibine gizli değildir. Fer'î (fıkhî) meselelere gelince; hâdiseler pek çok olduğundan ve sürekli yenilendiğinden dolayı halkın bunları öğrenmesi zordur ve hata yapma ihtimalleri çoktur. *Avamın yapacağı en iyi hareket; delillere teker teker bakan, onları değerlendirmeye tabi tutan kimseleri (âlimleri) taklit etmektir. Avamın burada yapacağı içtihad ise kimi taklit edeceğini seçme hususunda ki içtihadıdır.*

Müellif der ki: Bu ümmetin saptırıldığı yola gelelim. İblis bir takım aptalları yakalayıp taklit çukuruna düşürünce onları hayvanlar gibi istediği yere yönlendirdi. Sonra kendilerinde bir

parça fazla zekâ ve akıl bulunan bir takım insanlar gördü ve onların her birini becerebildiği oranda saptırdı. Onların bir kısmına taklit tavrını benimsemeyi tamamen çirkin gösterdi ve düşünmeye sevketti. Sonra her birini bir iş ve tavırla kandırdı. Bazılarını sadece Şeriatın zahirine bakmanın âcizlik olduğuna inandırdı ve filozofların yoluna sürükledi. Bunlarla uğraştırmaya devam etti; sonunda onları İslâm'dan çıkardı. Filozoflara reddiye verirken bunlardan bahsettik. Şeytan, başka bir kesimi de sadece duyuların algılayabildiği şeylere inanmak gerektiği hususunda ikna etti. Bunlara deriz ki: Siz sözünüzün doğruluğunu duyularınıza mı dayandırıyorsunuz? Şayet "Evet!" derlerse hakkı söylemeye yaraşmamış olurlar. Çünkü söyledikleri konuyu duyularımız kavrayamaz; duyularla kavranılan şeylerde ise ihtilaf edilmez. Eğer "Bu yargıya duyularımız dışındaki ölçülerle ulaştık." derlerse kendi görüşleriyle çelişkiye düşmüş olurlar. Çünkü "duyularımızın dışındaki şeylere inanmayız" demişlerdi.

İblis başka bir gruba taklidi nefret ettirdi ve onları kelâm ilmi okumaya; filozofların görüşlerini incelemeye ikna etti. Güya böylece avamın içinde bulunduğu tehlikeden kurtulacaklardı. Oysa kelamcıların halleri hiç de iç açıcı değildir! Kelâmla iştigal, onların çoğunu türlü türlü şüphelere hatta, bazılarını inkârcılığa götürmüştür. Bu ümmetin ilk fakihleri Kelâm ilmiyle ilgili hususlarda sadece âcizliklerinden dolayı susmamışlardı. Bilakis, kelâmın, hiçbir hastaya ilaç olmadığını, hatta sağlamı dahi hasta yaptığını gördüklerinden ötürü ağızlarını açmamış, halkı bu konulara dalmaktan nehyetmişlerdi. İmam Şâfiî (r.) şöyle demiştir: "Kulun şirk hariç her türlü harama bulaşması Kelâmla meşgul olmasından daha hayırlı bir durumdur." Yine şöyle demiştir: "Bir adam isim zatın kendisidir; veya zatın gayrisidir gibi laflar ettiğini gördüğünde bil ki o kelâmcıdır ve dini yoktur." İmam Şâfiî yine şöyle demiştir: "Kelam bilginleri hakkındaki görüşüm; onların evvelâ sopayla dövülmeleri, sonra da mahalle mahalle gezdirilip "Bu, kitap ve sünneti bırakıp kelama tutunanların cezasıdır!" diye teşhir edilmeleridir." Ahmed b. Hanbel de şöyle demiştir: "Kelamcı aslâ iflah olmaz. Kelâm bilginleri zındıktır.*

* O dönemin Kelamcıları Mutezile ve Cebriye idi. (Çev.)

Müellif der ki: Mutezile'yi "Allah varlıkları küllî olarak bilir; onların detaylarını bilmez." demeye iten Kelâm ilmi nasıl yerilmez? Cebriye'den olan Cehm b. Safvân da şöyle demiştir. "Allah'ın (c.) ilim, kudret ve hayat sıfatları hâdistir; sonradan olmadır." Ebû Muhammed Nevbahti, Cehm'in şöyle dediğini nakleder: "Allah bir "şey" değildir."

Mutezilî olan Ebû Ali Cübbâî ve Ebû Hâşim ile bunların Basralı takipçileri ise şöyle demişlerdir: "Var olmayan şey" yani "madum" da şey nefis, zat, cevher beyaz, sarı ve kırmızı gibi vasıflarla nitelendirilebilir. Allah zâtı zât; arazı araz; cevheri cevher yapmaya muktedir değildir. O sadece bir zatı yokluk halinden çıkarıp var yapar. Kadı Ebû Ya'lâ "Muktebes" isimli kitabında şöyle der: Mutezilî olan Allâf bana dedi ki: "Cennetliklerin nimetler içinde olmaları ve cehennemliklerin azap çekmelerine gelince "Allah (c.) bunları def etmeye kadirdir" denemez. Öyle olunca da ne cennete girmeyi arzulamak ne de cehennemden ürkmek gerekir. Çünkü Allah'ın buna gücü yetmez. Zira O (c.) hep hayır üzeredir ve onunla ilgili hiçbir fayda ve zarardan bahsedilemez.

Cennetlikler hareketsiz olarak kalacaklar; hiçbir kelime konuşmayacaklar, kımıldamayacaklardır. Onlar da onların Rabbi de bunların hiç birini yapamayacak. Çünkü olayların ve olguların son bulduğu, daha sonra hiçbir şeyin olmadığı bir son noktanın varlığı mecburîdir."

Allah (c.) onların bu nitelemelerinden uzaktır, münezzehtir.

Müellif der ki: Ebû Kâsım Abdullah b. Ahmed b. Muhammed Belhî, Makâlat kitabında şöyle demektedir: Ebû Hüzeyl Allâf Basralıdır, Abdulkays kabilesinin müttefiklerindendir. Bir takım ferdî görüşlerinden bazıları şunlardır: Cennettekilerin hareketleri bir gün son bulacak ve onlar "daimî durgunluk" haline geçecekler. Allah'ın son bulmasını kararlaştırdığı bir şey olmaya devam etmeyeceğinden dolayı devam etme ihtimalini göz önünde tutarak "Allah'ın, takdir ettiği şey dışındakilere gücü yetmez." dememiz icabeder. Bu adam, "Allah'ın ilmi O'nun kendisidir, Allah'ın (c.) kudreti Allah'ın (c.) kendisidir." derdi. Ebû

Hâşim; bir kimse her şeyden tevbe edip hiçbir günah işlemese, ama bir yudum içki içse o kâfirler gibi ebedî azaba çarptırılır demiştir. Nazzâm da, Allah'ın (c.) hiçbir kötülüğe gücü yetmez. İblisin hem iyiliğe hem de kötülüğe gücü yeter, demiştir. Bazı Mutezilîler, "Allah'ın (c.) yalan söylemesi imkân dahilidedir ama bu vukubulmamıştır" demişlerdir.

Cebriye tayfası (İnsan iradesini yok sayanlar) "İnsanın hiçbir gücü ve seçeneği yoktur. Bilakis o seçme ve yapma yetisi elinden alınmış cansız madde gibidir." demişlerdir.

Mürcie tayfası "Şehadet getiren kimse tüm günahları işlese de kesinlikle Cehenneme girmeyecek" demişler ve muvahhidlerin bile cehenneme girip çıkarı
lere muhalefet etmişlerdir. İbni Akil der ki: Mürcie'yi icadeden kişi zındıklara ne kadar da benziyor. Çünkü halkın saâdet ve iyiliği, ceza ve mûkafata olan inançla gerçekleşir. Mürcie tayfası insanlara aykırı geleceğinden, akla yatmayacağından dolayı yaratıcıyı inkâr imkanı bulamayınca bu defa O'nun (c.) varlığını kabul etmenin faydasını (ki o Allah korkusu ve her harekette onun gözetimi altında bulunduğunun hissetmektedir) ortadan kaldırmaya çalışmış, ve Şeriatın ana siyasetini yerle bir etmişlerdir. Bu aslında İslâm'a en zararlı fırkadır.

Müellif dedi ki: Ben de derim ki: Ebû Abdullah b. Kiram da görüşlerin en düşüğünü, hadislerin en zayıflarını seçmiş ve teşbihe (=Allah'ı mahluklara benzetme) meyletmiş, sonradan olma (ezelî olmayan) fiillerin Allah'ın zatında zuhûr etmesinin mümkün olduğunu söylemiş, Allah'ın (c.) bedenleri ve maddeleri aynı şekliyle tekrar iade edemeyeceğini sadece yeni baştan yaratabileceğini söylemiştir.

Salimiyye fırkası da Allah Teâla Kıyamet günü her şeye o şey görünümünde gözükecek, onu insan insan olarak, cin de cin olarak görecek demişlerdir. Ayrıca: Allah (c.) bir sırdır. Kendi sırrını açığa çıkaracak olursa kâinattaki hakimiyeti ve düzeni altüst olur, demişlerdi.

Müellif şöyle der: Bu çirkin mezhep ve görüşlere yol açan garip düşünce ve bilgilerden Allah'a (c.) sığınırım. Kelâmcılar imanın ancak kendilerinin sıraladıkları bir takım şeyleri bil-

mekle tam olacağını iddia etmişlerdir. Çünkü Rasûlullah (s.) insanlara inanmayı emretmiş, kelâmcıların ele aldıkları konuları öğrenip araştırmayı emretmemiştir. Sahabeler ise Şeriatın tanıklığıyla "en hayırlı insanlar" dır. Bilakis biraz önce işaret ettiğimiz gibi kelâm yerilmiştir. Hatta bize kadar intikal ettiğine göre insaf sahibi kelâmcılar saptırıcı yönünü gördükten sonra bu ilmi tamamen terketmişlerdir.

Ahmed b. Sinan şöyle anlattı: Dayım Velîd b. Ebân Kerâbîsî ölüm yatağında oğullarına şöyle sordu: "Kelâm ilmini benden iyi bilen birini biliyor musunuz?" Onları: "Hayır!" diye cevap verdiler O: "Bana itimadınız yok mu?" dedi. Onlar "Elbette var!" dediler. "Öyleyse size bir vasiyetim var, kabul eder misiniz?" dedi. Onlar: "Evet" dediler. Bunun üzerine şöyle dedi: "Hadisçilerin yolundan ayrılmayın. Çünkü ben hakikatin onlarda olduğunu gördüm." Ebul-Meâlî Cüveynî şöyle derdi: "Müslümanların her türlü fırkasını gezdim ve fikirlerini teker teker öğrendim. En büyük denize girip müslümanlara yasaklanan yerlere daldım. Tüm bunlar hakkı aramak ve taklitçilikten kaçmak adınaydı. Ancak şimdi onların tümünü bırakıp hakka döndüm. Siz ihtiyar kadınların dininden ayrılmayın. Şayet Hak Teala, ihsan ve lütfuyla yardımıma yetişip ihtiyar kadınların dini üzere ölmemi nasip etmez, son anımda bana Kelime-i Tevhid nasip etmezse o durumda vay Cüveynî'nin haline!" Arkadaşlarına ve öğrencilerine şöyle derdi: "Arkadaşlarım! Kelâmla uğraşmayın. Kelâmın beni bu hallere getireceğini bilseydim onunla hiç uğraşmazdım."

Ebû Vefâ İbn Akîl bazı öğrencilerine şöyle demiştir: "Şunu kesin biliyorum ki sahabiler cevheri, arazı vs. bilmeden öldüler. Onlar gibi olmayı arzuluyorsan ol. Ama kelâmcıların yolunun Ebû Bekirle ve Ömer'in (r.) yolundan daha iyi olduğu görüşündeysen bu görüşün ne kadar kötü!" Yine şöyle demiştir: "Kelâm ilmi yakınlarımı şüphelere götürdü, bir çokları inkârcı oldu. Zaten kelâmcıların sürçmelerinden, inkârcılık korkusunu hemen alırsın. Bunun nedeni dinin; "Bu kadarı yeterli" deyip kanaat etmelerini emrettiği hususta kanaat etmeyip her şeyin aslını aramaya koyulmalarıdır. Oysa aklın gücü, sırf Allah'ın (c.) bildiği bir takım hikmetleri idrak etmeye yetmez. Yaradan bilmekte ol-

duğu her gerçeği ve eşyanın hakikatini kullarına açmamıştır." Bir sözünde de şöyle der: "Önceleri, bu işlerle aşırı uğraştım. Ama sonra geriye kitapların yoluna döndüm."

"İhtiyar kadınların yolu daha selâmetli" demelerinin sebebi şudur: Onlar düşünüp son derece ince hakikatlere ulaşmadılar ve aklın kabul etmediği bir takım felsefi gerekçelendirmelerle ve tevillerle karşılaşmadılar. Şeriatın prensiplerinde kaldılar; gereksiz akıl yürütmeden uzak durdular. Böylece akıl, kendinin üstünde ilâhî bir hikmetin bulunduğunu kabul etti, ona gönülden inandı ve selâmette kaldı. Sonra biz Allah'ın ihsan ve nimetlerine toptan baktığımızda zâhiren bunun eksiklik, acılar ve hayvanlara eziyet içerdiğini görürüz. Akıl bunu gerekçelendirmeye ve temellendirmeye kalktığında Allah'ın saf bir ihsanda bulunması mümkün iken bunu yapmadığını görür. Ancak sonra eğer akılla Allah'ın (c.) "cimrilikten münezzeh" olduğunu ve yapılabilecek şeylere engel olmadığını, varlıkların başına gelen fesat ve zorlukları defetmekten de "aciz olmadığını" görünce, o durumda daha fazla kafa yormayıp ona teslim olması en iyisidir. Aslında yaratıkların maruz kaldıkları kötü hâller, güçleri oranında "faydayı elde edip zararı defetme" çabalarından kaynaklanmaktadır. Bütün bu bilgilere Allah'ın hikmet sahibi olduğu bilgisini katsalardı gönülleri, Allah'a teslim olacaktı ve itirazsız biçimde her şeyin inceliğini Allah'a havale ederek huzur ve rahatlık içinde yaşayacaklardı.

ZAHİRE SAPLANANLARIN YOLDAN ÇIKIŞI

Bazıları da nasların zahirine takılıp kaldılar ve Allah'ı (c.) duyularla algılanabilen bir varlık gibi saydılar. Bunlardan bazıları "Allah bir cisimdi" dedi. Allah bundan münezzehtir. Bu, Hişâm b. Hakem, Ali b. Mansûr, Muhammed b. Halil ve Yunus b. Abdurrahman'ın görüşüdür. Sonra bunun açıklamasını her biri farklı farklı yaptı. Bazıları "Bizzat cisimdir." derken, diğer bazıları "Cisim gibidir." dediler. Sonra yine ihtilaf ettiler: Bir kısmı "O nurdur." derken diğer bir kısmı "Beyaz külçe şeklindedir." dedi Hişân b. Hakem böyle söylerdi. O ayrıca "Allah (c.) kendi karışıyla yedi karıştır. Onunla ölüler arasındaki bir ışık bağlan-

tısı bulunduğu için o yer altında görülür." derdi. Allah bu tür saçmalıklardan münezzeh ve yücedir.

Ben derim ki: Özellikle "yedi karış" demesini pek anlayamamıştım. Sonra insanoğlunun kendi karışıyla yedi karış boyunda olduğunu öğrenince, onun bunu Allah'ı (c.) aynen insan gibi tasavvur etme ve tanıtma çabasının bir parçası olarak söylediğini anladım.

Ebû Muhammed Nevbahtî, Cahiz'den, o da Nazzam'dan şöyle aktardı: Hişam b. Hakem teşbih (Allah'ı canlılara benzetme) hususunda bir yıl içinde beş görüş değiştirdi. Sonunda O'nun kendi karışıyla yedi karış olduğunda karar kıldı. Bazıları Onun külçe şeklinde olduğunu, bazıları ise nereden bakarsan baktığında tek sûret üzere gördüğün yuvarlak, pürüzsüz saf bir kristal şeklinde olduğunu söylemişlerdir. Hişâm: "Allah "zatı sınırlı" bir varlıktır; hatta dağ ondan büyüktür." demiştir: Yine o: "Onun ancak kendisinin bildiği bir mahiyeti vardır" demiştir.

Müellif der ki: Bu sözü söylemek, Allah'ın bir mahiyeti, yapısı ve keyfiyeti olduğunu iddia etmektir. Bu ise Allah'ın (c.) birliği kaidesini bozar. Çünkü şurası kesinleşmiştir ki; mahiyet ancak bir cinse (türe) sahip bir fert için sözkonusudur. Yani: Bu fert bu türün bir çok ferdinden biridir ve kendisinin pek çok benzeri vardır. Dolayısıyla diğerlerinden ayrılması için mahiyetinin beyan edilmesine ihtiyaç duyulur. Ancak Allah'ın ne bir türü vardır ne de bir benzeri. Zatına sınırlı da denmez. Tabi bu "sonsuz, her yere gider" anlamında değil, "bir cisim ve maddedir dolayısıyla sınırlıdır" anlamında denemez.

Nevbahtî der ki: Kelâmcıların çoğu Mukatil b. Süleyman, Nuaym b. Hammâd ve Dâvud Havvarî'nin "Allah'ın bir şekli (görünümü) ve uzuvları vardır." dediklerini nakletmişlerdir.

Müellif der ki: Görüyor musun bunları; hem Allah'ı (c.) insanlara benzetiyorlar, hem de ona ezelîlik ve ebedîlik sıfatları veriyorlar. Peki, insanlar gibi neden o da hastalanmasın veya ölmesin? Sonra, bu teşbihçi adamlara şöyle denilir: Siz cisimlerin "sonradan olma" varlıklar olduklarını hangi delille ispat ettiyseniz; sizin cisim ve maddeden ibaret bir Allah (c.) olarak inandığınız zat da "sonradan olma" vasfını aynı şekilde kazanmış olur.

Teşbihçile lah'ın dokunması ve değmesi mümkündür." demişlerdir. O zaman onlara: "Öyleyse dokunup sarılması da mümkündür!" denilir. Bazıları: "O cisimdir, ama bizzat gökyüzü boşluğudur" demişlerdir. Oysa tüm cisimler gökyüzü boşluğundadır.

Beyân b. Sem'an taptığı ilâhın tümüyle nurâni bir suret gibi olduğunu yüzü dışında hiçbir azasının bulunmadığını söylerdi. Bu adamı Halid b. Abdullah öldürmüştür. Muğîre b. Sa'd El-Iclî taptığı İlâhın nûrdan bir taç taşıdığını, harf şeklinde uzuvları bulunduğunu, hikmetin doğduğu kalbe sahip nurdan bir adam olduğunu söylerdi. O, Muhammed b. Abdullah b. Hasan b. Hasan'ın imam olduğunu söylerdi. Zürare b. A'yün ise şöyle derdi: "Allah ezelden beri kâdir diri ve âlimdir." Dâvud Havvârî "O cisimdir eti, kanı, organları ve âzâları vardır. Ağzından göğsüne kadar ki kısım boş, diğer yerler de normaldir." derdi.

Allah'ı his ve duyulara göre tarif edenlerden biri de O'nun (c.) arş üzerine bildiğimiz oturma şeklinde oturduğunu, nüzul ederken (inerken) hareket ettiğini söyleyen kimselerdir. Böylece O'nun (c.) zatını sınırlı görmüşler boyu ve hacmi belli ve kendisini yer kaplayan biri gibi saymışlardır. Allah'ın (c.) arşa zatıyla oturduğuna da Rasûlullah'ın (s.) "Allah (c.) dünya semasına iner." hadisini delil getirmişler ve sadece üstte olan kişi iner!" demişlerdir.

Bunlar Allah'ın (c.) inişini, cisimlerin inişi gibi *"bizzat maddî iniş"* anlamına yorumlamışlardır. Bu teşbihçiler Allah'ın (c.) tüm sıfatlarını, his ve duyuların algılayabildiği sıfatlar olarak yorumlamışlardır. Bunların tüm görüşlerini "Minhâcu'l-Vusûl ilâ İlmi'l-Usûl" isimli kitabımızda zikrettik. Bazı teşbihçileri görürsün, Kıyamet günü Allah'ı (c.) nasıl göreceğini hayal eder. Onu (c.) her şeyden güzel bir şahıs olarak zihninde canlandırır. Sonra ona olan iştiyakıyla derin nefes alır, şevk ve arzusu arttıkça artar; sonra perdelerin kaldırıldığını düşünür ve heyecanlanır, Allah'ı görüyor gibi olur, oraya doğru gider. Allah'ın kulunu kıyamet günü kendisine doğru yaklaştırdığını ifade eden hadisi işitince bunu insanla insanın karşılıklı oturması gibi hayal eder!

Tüm bunlar o yüce zatı bilmemekten ileri gelmektedir. Bazı insanlar Allah'ın, "Ve Rabbının yüzü kalır" (Rahman: 27) ayetinden dolayı yüzünün olduğunu, Rasullulah'ın (s.) "Allah (c.) gökleri parmaklarının üzerine koyar" hadisinden dolayı bir elinin olduğunu, ayağının bulunduğunu; bunların, diğer sıfatlar gibi birer sıfat olduğunu söylerler. Pek çok ayet ve hadise dayanarak Allah'a bir çok sıfat isnadında bulunurlar. Onlar sıfatullah meselesine maddî bir gözle bakışlarından dolayı bu sonuçlara çıkarmışlardır. Doğru olan ise bu tür ayet·ve hadisleri tefsir etmeksizin ve üzerinde konuşmaksızın sadece okumakla yetinmektir. Âyette geçen "yüz" den maksadın "Zatın kendisi" olduğu ve onun ayrıca bir sıfat olmadığı ne malum? Kaldı ki muhakkik (araştırıcı derin) âlimler de bunu böyle tefsir etmişler, "Rabbın kalır" demişler. "Onun (Allah'ın) yüzünü İsterler" (Kehf: 28) ayetini "onu isterler" şeklinde tefsir etmişlerdir yine "Kulların kalpleri Rahman'ın iki parmağı arasındadır" hadisinde kastedilenin, parmağın bir şeyi kavrayan onda dilediğini yapan bir organ olması sebebiyle "kullarına dilediğini yapar" anlamı olduğu, parmak ile ayrıca bir sıfattan bahsedilmediği ne malum?

Müellif der ki: Bana göre bu anlam muhtemel olsa da en uygunu bu hususta susmaktır.

Allah (c.) parçalardan oluşan bir zat değildir. Nassların zahirini alan bu kimselerin en tuhaf görüşü de Sâlimiye tayfasının şu sözüdür: "Ölü kabirde yer içer ve evlenir" Çünkü bunlar kabirde iyiler için nimetlerin olduğunu nasslardan duyınuşlar ve bu sözden sadece "nimet" anlamışlardır. Şayet onlar, mü'minlerin ruhlarının cennet meyvalarından yiyen kuşların kursaklarında iman getirselerdi selâmette kalırlardı. Ancak onlar bu nimetleri bedene nisbet etmişlerdir! İbn Akîl der ki Bu mezhep mensupları duygu bakımından Cahiliye devri insanına, onların güya aldıkları ilham ise Cahiliye safsatalarına benzemektedir. O yüzden onlarla konuşan kimsenin onları idare etmesi alttan alması gerekir. Çünkü dosdoğru tartışmak ve karşı koymak onları daha da bozar, iyice yoldan çıkarır.

İblis o grubu bu tür nassların Şeriata ve akla uygun açıklamalarını bulmaya çalışmamalarından dolayı aldatabilmiştir.

Ölünün ihsan göreceği veya azap çekeceği söylendiğine göre; bundan hâdisenin bedenlere ve kabirlere nisbet edilmek suretiyle anlatılmak istendiğini anlarız. Sanki şöyle denmiştir: "Bu kabirde bulunan şu cesedin sahibinin ruhu, cennet nimetleriyle nimetlendiriliyor veya cehennem azabı çekiyor."

Müellif der ki: Şayet birisi, "İtikatta taklitçileri ve kelâmcıları yerdin. Peki İblisin aldatmasından güvende olmanın yolu nedir?" derse, cevaben şöyle deriz: Yol; Resulullah'ın (s.) sahabelerinin ve onlara tabi olanların takip ettiği üzere yaradanın varlığını ve sıfatlarını ayetlerin ve hadislerin ifade ettiği şekilde hiçbir yorum yapmadan insan aklının alamayacağı hususlarda da kafa yarmadan olduğu gibi kabul etmek, Allah (c.) kelâmının mahluk (yaratık) olmadığına inanmaktır. Ali (r.) şöyle demiştir: "Vallahi hiçbir mahluku hakem yapmadım, Kur'an'ı hakem yaptım. O Kur'an da işitilen; Çünkü Allah C. "Ta ki Allah'ın kelâmını işitsin" (Tevbe, 9/6) buyurmaktadır; ve mushaflarda yazılı olan (nitekim Allah "Yayılmış ince deri üzerine" (Tûr 25/3) buyurmuştur) Kuran'dır." Evet yol onları olduğu gibi kabul edip ayetlerin içeriğini aşmamak ve kendi görüşümüzle bir takım garip laflar etmemektir. Ahmed b. Hanbel bir kimsenin "Kur'an'ı telaffuz edişim mahluktur veya mahluk değildir." gibi sözler sarfetmesini, selef-i salihinin yolunu takip etmeyi bırakıp bidate düşmek tehlikesinden ötürü yasaklamıştır.

İşin tuhafı da bu imamı yani Ahmed b. Hanbeli; takip ettiğini iddia edip de sonradan çıkma meselelerde ileri geri konuşan kimselerin ortalıkta gezmesidir! Süfyan b. Uyeyne, Amr b. Dinar'ın şöyle dediğini nakletmiştir. "Rasulullah'ın (s.) dokuz sahabisine yetiştim. Onların hepsi de Kuran mahluktur diyen kâfirdir." diyorlardı. Malik b. Enes şöyle demiştir: "Kur'an mahluktur diyen kimseden, tevbe etmesi istenir. Tevbe ederse ne âla, etmezse boynu uçurulur."

Cafer b. Bürkân şöyle anlattı: Ömer b. Abdülaziz kendisine bid'atçıların ilgilendikleri bir konuyu soran bir adama şöyle dedi: "Kur'an hususunda çocukların ve bedevîlerin inancına tutun ve başka şeylerden de yüzçevir!" İbn Mehdî der ki: Bize Abdullah b. Mübarek, Evzai'den şöyle aktardı: Ömer b. Abdülaziz

şöyle dedi: "Kimleri halktan ayrı durup kenara çekilmiş ve dinî bir hususta aralarında birşeyler konuşurken görürsen; bil ki onlar bir sapıklık türetme peşindedirler."

Sevrî şöyle anlattı: Bana anlatıldığına göre Ömer bazı valilerine şu mektubu gönderdi: "Sana Allah'tan korkmayı, Rasûlullah'ın (s.) sünnetine uymayı, onun (s.) ardından bid'atçıların türettikleri şeyleri terkedip ilgilenmemeni tavsiye ediyorum. Şunu iyi anla ve bil ki bu doğru yolu ortaya koyan, aksinin hata olduğunu, ayak kaymasına yol açacağını biliyordu. Bizden önceki insanlar da bu tür şeylerde bilerek sustular; faydasız konulara dalmaktan kaçındılar!" Başka bir rivayete göre Ömer şöyle demiştir: "Onlar gerçekleri ortaya çıkarmada daha dirayetliydiler. Bid'atleri ancak onların yolundan başka yollara uyan, onları bırakıp kendi nefsine meyledenler peydâ etmiştir. Birtakım insanlar onların yolunu takibe yanaşmadılar ve hafif meşrep, seviyesiz serseriler hâline geldiler. Başka birileri onların yolundan başka yollara sempati duydular, onlar da ruhen hasta oldular."

Abdussamed b. Hassân şöyle anlattı: Süfyân-ı Sevrî'yi şöyle söylerken işittim: "Sakın ha evdeki kadınların ve mektepteki çocukların izlediği yoldan; "okuyup amel etme" yolundan ayrılmayın!"

Müellif der ki: Birisi: "Bu âcizlerin yapacağı istir, yiğitlerin işi değil!" derse daha önce verdiğimiz şu cevabı hatırlatırız: Zarûri olan şeyler; amel etmemizi yani pratiğe geçirmemizi gerektiren bilgilerdir. Felsefî konularda derinlere dalan hiçbir kelâmcı da akla şifa verecek (=aklı tatmin edecek) herhangi bir açıklamaya ulaşmamıştır. Bu yüzden selef-i sâlihîn onlardan aktardığımız gibi sâhilde (=kenarda) durmayı tavsiye etmişlerdir.

İBLİSİN HARİCÎLERİ ALDATIŞI

Müellif der ki: Haricîlerin ilki Zülhuveysıra'dır. Ebû Saîd Hudrî (s.) şöyle anlattı: Hz. Ali Rasûlullah'a (s.) yapıştırıcı özelliği olan bir ağaçla tabaklanmış deri içinde henüz tozu gitmemiş bir miktar altın gönderdi. Rasûlullah (s.) da bunu dört kişi arasında, Zeyd Hayl, Akra b. Hâbis, Uyeyne b. Hısn ve Alkame b.

Ulâse (veya Âmir b. Tufeyl demiştir) arasında paylaştırdı. Bu duruma bazı sahabîler, ensar ve diğerleri üzüldü. Bunun üzerine Rasûlullah (s.): "Bana güvenmiyor musunuz? Oysa ben göktekinin vekiliyim. Bana sabah akşam göğün haberleri geliyor." dedi. Bu arada çekik gözlü iri yanaklı, gür sakallı başı traşlı, peştemalini geriye katlamış biri gelerek "Allah'tan kork ey Allah'ın Rasulü!" dedi. Rasulullah (s.) başını kaldırıp ona baktı ve "Yazıklar olsun sana! İnsanlar arasında Allah'tan korkma vasfını taşımada en iyi ben değil miyim?" dedi, sonra oradan ayrıldı.

Hâlid: "Ya Rasûlallah (s.) şu adamın kafasını uçurmayayım mı?" dedi. Rasûlullah; (s.) "Belki namaz kılıyordur." buyurdu. Hâlid (r.): "Ancak nice namaz kılan var ki aslında kalbinde olmayanı iddia ediyor" dedi. Rasulullah (s.) "Ben insanların kalplerini araştırmak ve içlerini yarmakla emrolunamadım!" buyurdu. Rasulullah (s.) sonra tüyleri diken diken halde ona bakarak şöyle dedi: "O adamın memleketinden, okudukları Kur'an boğazlarını dahi geçmeyecek bir topluluk çıkacak ve onlar okun yaydan fırlayışı gibi dinden çıkarlar!"[59]

Müellif der ki: Bu adama Zülhuveysıra Temîmî denir. Bir rivayete göre o adam "Adaletli ol!" demiş, Resulullah da (s.): Yazıklar olsun sana, ben adil olmayacağım da kim olacak?" demiştir. Bu, İslâm'da ortaya çıkan ilk haricîdir. Felaketi, kendi görüşüne saplanıp kalmasındadır. Düşünseydi, Rasûlullah'ın (s.) görüşünün üzerinde bir görüş olmayacağın bildirdi. Bu adamın takipçileri Hz. Ali'yle savaşanlardır. Muaviye ile Ali (r.) arasındaki savaş uzayınca Muaviye'nin adamları mushafları havaya kaldırmışlar, Ali'nin (r.) adamlarını hükme çağırmışlar ve "Sizden birini gönderin, biz de aramızdan birini gönderelim. Sonra iki lideri ondakiyle amel etmeye zorlayalım!" demişlerdi: Onlar Amr b. Âs (r.) gönderdiler. Ali'nin (r.) adamları "Ebû Mûsâ Eş'arî'yi gönder" dediler. O da (r.) "Ebû Mûsâ'yı göndermeyi uygun bulmuyorum. İşte İbn Abbas!" dedi. O da Ebû Mûsâ'yı gönderdi ve tahkim işini Ramazan ayına erteledi. Bunun üzerine Urve b. Üzeyne "Allah'ın işinde insanları mı hakem yapıyorsunuz? Oysa Allah'tan başka hiç kimsenin hüküm verme yetkisi yoktur!" dedi.

---

59. Bkz; Buhârî 4351, Müslim, 1063

Ali (r.) Sıffin'den dönüp Kûfe'ye gitti. Hâricîler ise onunla gitmeyip Harûra[60] denen yere geldiler. Sayıları on iki bin olan bu adamlar "Hüküm sadece Allah'ındır!" diyerek Ali'den ayrıldılar. Bu onların ilk çıkışıydı. Aralarından biri "Savaş emiri İbn Ribiî Temimî, namaz emiri ise Abdullah b. Kevva Yeşkurî'dir!" diye nida etti. Haricîler çok ibadet ederlerdi. Ancak kendilerinin Ali'den bilgili olduklarına inanırlardı. Bu tavır ise aslıda ağır bir hastalıktır.

HARİCÎLERLE İLGİLİ ÖNEMLİ BİR DİYALOG

Semmâk Ebû Zümeyl, Abdullah b. Abbas'ın şunları anlattığını söyledi: Hâricîler bizden ayrılınca bir bölgeye girdiler. Sayıları altı bin idi. Burada Hz. Ali'ye karşı ayaklanmaya karar verdiler. Birisi sürekli Hz. Ali'ye (r.) geliyor ve "Ey Ali! Bunlar sana karşı ayaklanacaklar." diyor, o ise "Bırakın onları; benimle savaşmadıkları sürece onlarla savaşmam!" diyordu. Bir gün öğle namazı öncesinde yanına vararak "Ey mü'minlerin emiri, namazı serin vakte kadar geciktir. Ben bunların yanına gideyim, belki konuşma imkanım olur!" dedim. Hz. Ali (r.) "Ben sana zarar vermelerinden korkuyorum." dedi. Ben "Aslâ, ben güzel ahlâklı bir insanım ve kimseyi incitmedim" dedim. Bunun üzerine izin verdi. Ben de en güzelinden bir Yemen cüppesi giydim, saçımı taradım ve gündüzün ortasında yanlarına girdim. Onlar gibi çok ibadet eden birilerini hiç görmedim. Alınları secde izinden yara olmuş, elleri deve dizi gibi sert idi. Üzerlerinde geriye katlanıp yıkanmış uzun gömlekler vardı. Yüzleri uykusuzluktan solmuştu. Onlara selâm verdim. "Merhaba ey İbn Abbas neden geldin?" dediler. Ben "Rasulullah'ın (s.) damadına, muhacirlere ve ensara karşı söyleyeceklerinizi söyleyin. Ama şu var ki Kur'an onlara indi ve aranızda onlardan bir kişi dahi yok; onlar Kur'an'ın tefsirini sizden daha iyi bilirler" dedim.

Onlar: "Üç husus var!" dediler. Ben "Söyleyin!" dedim. Onlar "Birincisi: Ali Allah'ın işinde insanları hakem tayin etti. Oysa Allah (c.) "Hüküm ancak Allah'a aittir" (En'âm, 6/57) buyur-

60. Irak'ta Kûfe'ye yakın bir köy.

muştur. Allah'ın (c.) bu sözünden sonra insanların ve hükümlerinin ne değeri kalır?" dediler. Ben: "Bu bir, peki ikincisi?" dedim. Dediler ki: "İkincisi; Ali onlarla savaştı öldürdü, ama ne esir aldı ne de ganimet. Şayet mü'min iseler onlarla savaşmamız onları öldürmemiz, esir almamız helâl olmazdı." Ben: "Peki üçüncüsü nedir?" dedim. Onlar "Ali hakemlik olayında kendinden mü'minlerin emiri lakabını attı. Şayet mü'minlerin emiri değilse o durumda kâfirlerin emiri olur."dediler Ben; "Başka söyleyeceğiniz var mı?" diye sordum, "Bu kadarı yeter!" dediler. "Allah'ın işinde insanları hakem tayin etti sözünüzü dayanaksız kılan bir ayet okursam bu tavrınızı değiştirir misiniz?" dedim. "Evet!" dediler. Ben şöyle dedim: "Allah (c.) Bir tavşan parası olan çeyrek dirhem için de, kadınla erkeğin arasını düzeltmek için de insanların hüküm vermesini istiyor. Allah (c.) "Ey inananlar, ihramda iken av öldürmeyin. Sizden kim kasden onu öldürürse, öldürdüğünün dengi olan bir hayvan cezası vardır ki (bu, öldürülene denk olduğuna) içinizden iki adil kişinin karar vereceği Kâbe'ye varacak bir kurbandır." (Maide, 95) buyuruyor. Yine "Şayet (karı kocanın) aralarının açılmasından korkarsanız erkeğin akrabalarından bir hakem, ve kadının akrabalarından bir hakem gönderin..." (Nisa, 4/35) buyuruyor. Allah için söyleyin: İnsanların karı ile kocanın arasını düzeltmek ve kan dökülmesini engelleme konusunda hakemlikleri mi önemlidir, yoksa öldürülen bir tavşan hakkındaki hakemlikleri mi? Hangisini daha önemli görüyorsunuz? Elbette ikincisi değil mi?" dedim. "Evet" dediler. Sonra şöyle dedim: "Savaştı, ancak ne esir aldı, ne de ganimet... sözünüze gelince; Anneniz Âişe'yi mi (r.) esir alacaktı? Vallahi, şayet o annemiz değil, diyorsanız İslâm'dan çıkarsınız. Yok eğer, annemiz ancak onu da esir alırız ve cariye muamelesi yaparız derseniz, Vallahi o zaman da İslâm'dan çıkarsınız. Şu halde siz iki sapıklık arasındasınız. Çünkü Allah (c.) "Peygamber, mü'minlere canlarından evlâdır. Onun eşleri de onların anneleridir" (Ahzâb, 6) buyurmuştur. Şimdi bu konuyu da geçtik mi?" Onlar "Evet" dediler. Ben sözüme devam ettim: "Kendinden mü'minlerin emiri sıfatını attı, sözünüze gelince; ben size razı olacağınız (ikna olacağınız) bir olay anlatacağım! Rasulullah (s.) Hudeybiye günü müşriklerle Ebû Süfyân ve Sehl b. Amr'la and-

laşma yaptı, Ali'ye de (r.) "Onlara bir andlaşma metni yaz" dedi. Hz. Ali (r.) şöyle yazdı: "Bu Allah'ın Rasulü Muhammed..." müşrikler hemen karşı çıktılar ve "Vallahi seni peygamber diye bilmiyoruz. Zaten öyle bilseydik seninle savaşmazdık!" dediler. Bunun üzerine Rasulullah (s.) "Allah'ım! Biliyorsun ki ben senin Rasûlünüm. Tamam Ali, sil onu ve Bu Abdullah oğlu Muhamed yaz!" dedi. Vallahi Rasûlullah (s.) Ali'den (r.) daha üstündür; ancak kendi vasfını sildi görüşünden vazgeçti. Diğerleri ise isyan bayrağını kaldırdılar ve sonunda öldürüldüler.

Cündüb Ezdî şöyle anlattı: Biz Hz. Ali'yle birlikteyken Hâricîlere doğru yöneldik. Karargâhlarına vardığımızda Kur'an okumalarından ötürü arı vızıltısı gibi ses geliyordu."

Müellif der ki: Başka bir rivayete göre Hz. Ali (r.) hakemliği kabul edince Haricîlerden Zür'a b. Berec ile Harkûs b. Zübeyr Sa'dî yanına gelerek "Hüküm ancak Allah'a (c.) aittir." dediler. Harkûs Hz. Ali'ye: "Hatân için tevbe et, bu karardan dön ve bizimle çık da Rabbımıza kavuşuncaya dek düşmanlarımızla savaşalım. Allah'ın kitabı hususunda insanları hakem tayin etmeyi terketmezsen, vallahi Allah rızasını kazanmak için seninle savaşırım!" dedi. Haricîler Abdullah b. Vehb Râsibî'nin evinde toplandılar. Abdullah Allah'a hamd û senâ ettikten sonra şöyle dedi: "Rahman'a inanan ve Kur'an'ın hükmünü kabullenen insanlar için, hakikatı meşakkat ve belâ olan bu dünya, iyiliği emretme kötülükten alıkoyma ve hakkı haykırma eyleminden daha önemli ve tercihe şâyân olamaz! Haydin bizimle çıkın!"

Hz. Ali Hâricilere şu mektubu gönderdi: "Hakemliklerine razı olunan bu iki kişi (Amr b. Âs ile Ebû Mûsâ Eş'arî) Allah'ın kitabına aykırı davrandılar, nefislerine uydular. Biz ise önceki tavrımız üzereyiz." Onlar da şu mektubu yolladılar: "Sen Rabbın için değil nefsin için kızdın. Kâfir olduğunu kabul edip tevbe edersen seninle aramızdaki ilişkiyi tekrar gözden geçiririz. Aksi taktirde sana apaçık savaş ilan ediyoruz! Vesselam!" Hâriciler yolda Abdullah b. Habbâb'a rastladılar ve ona "Babandan, Rasûlullahtan naklettiği bir hadis işittin mi? bize anlat!" dediler. O da şöyle dedi: Evet Babam Rasulullah'ın, "oturanın ayaktakinden, ayaktakinin yürüyenden, yürüyenin koşandan daha hayırlı olduğu" bir fitne döneminden (=kargaşadan) bah-

settiğini ve "Ey Abdullah! Sen öldürülen kişi ol!" dediğini anlattı. Hariciler Ona "Sen bu sözü babandan, tam da Rasûlullah'tan aktarırken mi işittin?" dediler. O "Evet" dedi. Bunun üzerine onu nehir kenarına götürdüler ve kellesini uçurdular! Kanı ayakkabı bağı gibi akıverdi! Sonra Abdullah'ın hamile cariyesinin karnını yardılar ve karnındaki çocuğu aldılar. Böyle yapıp giderken Nehrevân'daki bir hurmalıkta konakladılar. Düşen bir hurmayı birisi ağzına attı. Diğeri "Onu bir para ödemeden veya izin almadan aldı!" dedi. Onlardan biri kılıcını çıkarıp sallarken zimmî birisinin domuzu geçiyordu. Denemek için kılıcını ona vurdu ve öldürdü. Oradakiler "Bu yeryüzünde bozgunculuktur." dediler. Bunun üzerine adam domuzun sahibine gitti ve onu paraya razı etti. Hz. Ali daha sonra onlara "Abdullah b. Habbâb'ın, katilini bize verin!" dedi. Onlar: "Onu hepimiz öldürdük!" dediler. Hz. Ali bunu üç defa tekrarladı, hepsinde de aynı cevabı aldı. Hz. Ali (r.) oradaki arkadaşlarına "Bunlara karşı dikkatli olun!" dedi. Ancak çok geçmeden Hariciler onları da öldürdüler. Hariciler savaş esnasında birbirlerine "Rabba kavuşmaya, cennete ulaşmaya hazır ol!" derlerdi. Daha sonra Hz. Ali'ye bir grup daha başkaldırdı. Hz. Ali onlarla savaşmaları için bir bölük adamını gönderdi. Sonra Abdurrahman İbn Mülcem arkadaşlarıyla bir araya geldi. Bunlar durumu Nehrevanlılara anlattılar. Onlar da bunlara acıyarak şöyle dediler: "Vallahi Allah yolunda kınayıcının kınamasından korkmayan bu kardeşlerimiz öldükten sonra hâlâ dünyada kalmayı arzulamayız. Keşke canlarımızı Allah'a (c.) satsak, bu sapık imamlardan (Ali, Muaviye) başka birilerini bulsak ve böylece kardeşlerimizin intikamını alsak keşke insanları onların belâlarından kurtarıp rahatlarına kavuştursak!"

Muhammed b. Sa'd, hocalarından aktarıyor: Hâricîlerden üç kişi, Abdurrahman İbn Mülcem, Bûrek b. Abdullah ve Amr b. Bekir Temimî Mekke'de bir araya geldiler ve "Ali, Muaviye ve Amr b. Âs'ı mutlaka öldürüp insanları onlardan kurtaracağız" diye sözleştiler. İbn Mülcem: "Ben Ali'yi halledeceğim" dedi, Burek "Ben Muaviye'yi!" Amr "Ben Amr'ı" dedi. Sonra "Hiç kimse adamını öldürmekten vazgeçmeyecek!" diye birbirleriyle tekrar ahitleştiler. İbn Mülcem Kûfe'ye gitti. Öldürmeye kas-

tettiği gecenin sabahında, Hz. Ali'yi (r.) sabah namazına giderken tam alnından vurdu. Ucu keskin alet Ali'nin beynine kadar ulaştı. Hz. Ali: "Şu adam elinizden kaçmasın" dedi. Adam hemen yakalandı. Ümmü Gülsüm "Ey Allah düşman! Mü'minlerin emirini öldürdün yaptığın iş ne kötü!" dedi. İbn Mülcem: "Vallahi sadece senin babanı öldürdüm!" dedi. Ümmü Gülsüm: "Ben, Emîrü'l-Müminin ardından bir gam, kasvet çökmesini arzu etmem!" dedi. İbn Mücem "Öyleyse neden ağlıyorsun?" dedi. Hz. Ali öldükten sonra İbn Mülcem öldürülmek üzere getirildi. Abdullah b. Cafer ellerini ve ayaklarını kesti. Ancak, hiç o üzülmedi, konuşmadı. Gözleri ateşte kızdırılmış demirle sürmelendi. Ancak yine inlemedi. "Yaradan Rabbının adıyla oku.." sûresini sonuna kadar okudu. Gözlerinden yaşlar akıyordu. Sonra dili kesilirken karşı koymaya çalıştı. Ona "Neden endişeleniyorsun?" dediler.

"Allah'ı dilimle anmadan ölmek istemiyorum!" dedi. Esmer biriydi ve alnında secde izi vardı.

Müellif der ki: Ben derim ki: Hz. Hasan Muaviye ile barış yapınca Haricîlerden Cerrah b. Sinan karşı çıkarak "Baban gibi sen de müşrik oldun!" dedi ve onu dizinden yaraladı. Haricîler daha sonraları halife ve valilere hep isyan edegelmişlerdir. Onların bir çok grubu vardır. Nafi b. Ezrak'ın adamları "Biz şirk diyarında bulunduğumuz sürece müşrikiz, buradan ayrıldığımızda işte o zaman müslümanlarız" diyorlardı. Yine "Görüşümüze muhalif olan müşriktir, büyük günah işleyen müşriktir. Bizimle birlikte savaşa çıkmayan kâfirdir." diyorlardı. Müslümanların hanımlarını ve çocuklarını da müşrik sayıp onları helâl kabul ediyorlardı. Necde b. Âmir Sekafi bunlardandı. Ancak Nâfi İbn Ezrak'a karşı gelerek müslümanların kanlarının ve mallarının haram (dokunulmaz) olduğunu söyledi. O, adamlarından günah işleyenlerin cehennemden başka yerde azap göreceklerini, cehennemde ise sadece mezhebinin muhaliflerinin yanacağını söylerdi.

Bunlardan bazıları "Bir kimse yetimin iki kuruş parasını yese dahi cehennemlik olur. Çünkü Allah (c.) yetimin malını yiyene cehennem tehdidinde bulunmuştur." derlerdi.

Müellif der ki: Bunların bir çok sapık görüşü ve haklarında anlatılan pek çok olay vardır. Ancak konuyu dağıtmayı uygun bulmadım. Gayemiz sadece Hz. Ali'nin hatalı, kendilerinin ise doğru yolda olduğuna inanan bu ahmakları İblisin nasıl aldatıp kandırdığını gözler önüne sermektir.

Bu ahmaklar çocukların kanlarını dökmeyi helâl sayarken, parasını vermeden bir meyve yemeyi helâl saymamışlardır! Sürekli ibadetle uğraşmış, sabahlara kadar namaz kılmışlardır. İbn Mülcem dili kesilirken Allah'ı (c.) anma imkânının kalmamasından dolayı telaşlanmış ama Hz. Ali'nin kanını dökmeyi helâl sayabilmiştir. Bunlar müslümanlara karşı kılıç çekmişlerdir. Kendilerinin Hz. Ali'den daha bilgili olduklarına inanmaları ne kadar tuhaftır! Zülhuveysıra da Rasulullah'a (s.) "Adil ol, adaletli davranmadın!" dememiş miydi? İblis dahi bu rezaletleri icat edemezdi! Böyle kötü bir duruma düşmekten Allah'a (c.) sığınırız. Muhammed b. İbrahim şöyle anlattı: Rasûlullah'tan (s.) şöyle işittim: "Aranızda öyle bir topluluk çıkacak ki namazlarınızı onların namazları, oruçlarınızı oruçları amellerinizi onların amelleri yanında küçümseyeceksiniz! Kur'an okuyacaklar, ama boğazlarından öteye geçmeyecek. Onlar dinden okun yaydan fırlayışı gibi çıkacaklardır."[61] Bunu Buhârî ve Müslim de "Sahih"lerinde zikretmişlerdir. Abdullah B. Ebî Evfâ şöyle anlattı: Rasûlullah'ı (s.) şöyle söylerken işittim. "Haricîler cehennem ehlinin köpekleridir."

Müellif der ki: Haricîlere göre müslümanlara imam (yönetici) olacak kimsede ilim ve zühdün bulunması gerekir. Mutezile bir şeyi iyi veya kötü kabul etmenin akılla olacağı (tahsîn ve takbih meselesi) ve adaletin akla göre belirleneceği düşüncesini onlardan alıp türetti. Daha sahabe zamanında Kaderiye tayfası türedi. Ma'bed Cühenî, Gaylân Dımaşkî ve Ca'd b. Dirhem Kadercilik fikrini ortaya attılar. Vâsıl b. Atâ da Ma'bed'in tarzı üzerine bir şeyler söyledi; Amr b. Ubeyd de ona katıldı. O sıralar Mürcie fırkası çıktı ve bunlar "Küfürle birlikte nasıl ibadet fayda vermiyorsa imanla birlikte de günah zarar vermez!" dedi-

61. Buhârî, nr: 5058

ler. Sonra Me'mun zamanında Ebû Hüzeyl Allaf, Nazzâm, Ma'mer ve Câhiz gibi Mutezile bilginleri felsefe kitaplarını piyasaya çıkardılar ve ondan Şeriat ilimlerine cevher, araz, zaman, mekân gibi felsefi terimleri sokuverdiler. Bunların ortaya attığı ilk mesele "Kur'an'ın mahlukluğu" konusuydu. İşte o zaman bu konudan "Kelâm ilminin bir faslı" diye bahsedildi. Bu meseleyi ilim, kudret hayat, semi, ve basar gibi sıfatların aslının ne olduğu meselesi takip etti. Bazıları "Bunlar zattan ayrı bir takım manalardır." dediler. Ancak Mûtezile bunu reddederek "Allah zâtıyla âlimdir; zatıyla kadirdir" dedi. Ebû Hasan Eş'arî başta Cübbaî'nin mezhebi üzereydi. Sonra ondan ayrıldı ve "Allah (c.) bu sıfatların sahibidir" dedi. Sıfatları kabul eden bazıları ise aşırı giderek tesbihçiliği, Allah'ın nüzûlünün insanların inişi gibi intikal şeklinde gerçekleşmekte olduğu görüşünü savundular. Allah (C. C) herkesi dilediği yola iletir.

İBLİSİN RÂFIZÎLERİ ALDATIŞI

İblis Haricîleri aldatıp Hz. Ai'ye karşı başkaldırttığı gibi bir diğer grubu Ali'yle sınadı. Rafizîlerden bazıları "Ali ilahtır" bazıları "Peygamberlerden üstündür." diyordu. Hz. Ali'ye olan sevgileri bazılarını Ebû Bekir (r.) ve Ömer'e (r.) sövmeye itiyordu. Hatta bazıları Ebû Bekir (r.) ile Ömer'i (r.) küfürle itham ediyorlardı. Daha pek çok rezil ve saçma görüşleri vardır. Bunları zikretmek vakit öldürür. O yüzden biz sadece bir kısmına işaretle yetineceğiz.

Abdülvahid b. Ali Esedî der ki: İshak b. Muhamed Nahaî, Hz. Ali'nin Tanrı olduğunu iddia etti. Allah (c.) bundan münezzehtir! Farklı bölgelerde İshak'a nisbetle İshakiyye denen aşırı (=gulat) gruplar vardır.

Hatib der ki: Elime Ebû Muhammed b. Hasan b. Yahya Nevbahtî'nin Gulât-ı Şîâ'ya karşı reddiye kitabı geçti. Aslında Nevbahtî de İmamiye Şîâ'sının kelam âlimlerindendi. Gulat Şia'daki farklı grupları teker teker zikretmiştir. Bir yerdeki ifadesi şöyle: Asrımızda delilik derecesinde aşırılığa giden ve Ahmar (=kızıl) lakabıyla meşhur İshak b. Muhammed denen biri vardı. Bu "Ali Allah'tır; Ali her zaman ortaya çıkar. Bazan Ha-

san, Bazan da Hüseyin suretinde ortaya çıkan odur. Muhammed'i (s.) peygamber olarak gönderen de odur!" derdi.

Ben (=müellif) derim ki: Bir grup Rafizî: "Ebû Bekir ve Ömer kâfirdir" başka bir grup "Bu ikisi sonra mürted oldular" derler. Bazıları da teberrâ çekip Ebû Bekir ve Ömer'den uzak olduklarını ilan ederler. Bize kadar intikal ettiğine göre; Şîa grubları Zeyd b. Ali'ye, imamlığı hususunda Hz. Ali'ye muhalefet edenlerden uzak olduğunu söylemesini istedi. Ancak o kabul etmedi. Bunun üzerine onlar onu reddettiler. Bu yüzden onlar Rafızîler (=reddediciler) diye isimlendirildiler Şîa'dan bazıları, "İmamlık (=ümmetin siyasî ve dinî önderliği) Mûsâ b. Cafer'deydi. Sonra oğlu Ali'ye sonra Muhammed b. Ali'ye, sonra Ali b. Muhammed'e, sonra Hasan'la Muhammed Askerî'ye, sonra da oğlu Muhammed'e geçti" derler. Sonuncusu "beklenen imam" olarak bilinen on ikinci imamdır. Onun ölmediğine, ahir zamanda gelip yeryüzünü adaletle dolduracağına inanırlar. Ebû Mansûr İclî ise beklenen imamın Muhammed b. Ali Bakır olduğunu, onun halife olduğunu ve göğe yükseldiğini; onun başının Allah tarafından meshedildiğini iddia eder; güneş tutulmasıyla birlikte yeryüzüne çöken karanlığın da aslında o olduğunu söylerlerdi. Râfızîlerin bir kolu da Cenâhiyye'dir. Bunlar Abdullah b. Muaviye b. Abdullah b. Cafer Zülcenâheyn'in (ki bu iki "cenah"lı yani kanatlı demektir) takipçileridir. Bunlar şöyle derler: Allah'ın ruhu peygamberlerin ve velilerin içindedir. Peygamberden peygambere, velîden veliye intikal etmiş, sonunda Abdullah'a varmıştır. O ölmemiştir ve beklenen imam odur.

Râfizîlerden bir grup da "Gurâbiyye" dir ve Ali'nin peygamberlikte ortak olduğunu iddia eden bir fırkadır. Bir diğeri "Mufavvida" isimlidir ve Allah'ın (c.) Muhammed'i (s.) yarattığını, sonra kâinatın yaratılışını O'na (s.) havale ettiğini söyleyen bir fırkadır. "Zemmâmiyye" adındaki bir başka fırka ise Cebrail'i kötüleyerek "Vahyi Ali'ye getirmekle emrolunduğu halde bunu yapmadı!" derler. Bazıları da Ebû Bekir'i kötüleyerek mirasını vermediği için Fatıma'ya (r.) zulmettiğini söylerler.

Bize kadar nakledildiğine göre ilk Abbâsî halifesi Abdullah b. Muhamed es-Seffah bir gün halka seslenirken Hz. Ali'nin soyundan gelen biri ayağa kalktı ve "Ben Ali'nin evlatlarında-

nım!" deyip ekledi; "Ey mü'minlerin, emiri zulmedenlere karşı bana yardım et!" Sonra aralarında şu konuşma geçti: Abdullah: "Sana kim zulmetti?" Adam: "Ben Ali'nin torunlarındanım. Bana zulmeden de Fatıma'nın miras hakkını vermeyen Ebû Bekir'dir. "Peki zulmünde ısrar etti mi?" "Evet!" "Daha sonra kim halife oldu?" "Ömer!" "O da mı zulmetti sana?" "Evet!" "Peki daha sonra kim geldi halifeliğe?" "Osman!" "O da mı zulmetti sana?" "Evet" "Peki daha sonra kim halife oldu?" Abdullah'ın bu zor durumda bırakıcı sorusu üzerine adam kaçmak için bir sağına bir soluna bakınmaya başladı!

İbn Akîl der ki: Görünen o ki Râfızîlik mezhebini ortaya atanlar dinin aslını ve peygamberlik müessesini yaralamak istemiştir. Çünkü Rasulullah'ın (s.) getirdiği hususlar bizim bilgimiz dışında şeylerdir. Bu husustaki güvencemiz; selef-i salihinin bize naklettikleri ve onlardan sonra derin ilme sahip sahih inançlı âlimlerin görüşleridir. Dinine ve aklına güvendiğimiz kimseler bu meselelere bakıp araştırınca sanki kendimiz bakmış gibi oluruz. Şayet birisi: "Ancak peygamberin vefatından sonra hilâfet hususunda ehl-i beyte, miras konusunda kızına zulmedildi!" derse bu onun vefat eden hakkında; özellikle de peygamber hakkında beslediği inancın bozukluğundan kaynaklanmaktadır. Çünkü doğru inanç peygamberlerin getirdiği kuralların, özellikle de ailesi ve soyu ile ilgili olanlarının korunmasını gerekli kılar.

Şayet Râfızîler: "Sonrakiler bu kuralı çiğnemişlerdir!" derlerse Şeriate aslâ güvenimiz kalmaz! Çünkü bizlerle onlar arasında sadece "haber nakli" ve onlara duyulan "güven" vardır. Şayet selefin hâli Rasulullah'tan (s.) sonra onların söylediği gibi bozulduysa bu durumda bize nakledilen tüm hadisler elimizden gider ve "akıl sahiplerine uyma kuralına binaen" onlara duyduğumuz güven yokolur. "Belki de o kimseler Rasulullah'a tabi olmanın gerekliliğine inanmıyorlardı, hayatı boyunca O'nu idare ettiler, iyi davrandılar, ancak vefatının hemen ardından Şeriatını terkettiler ve onun dini üzere sadece ailesinden az bir kimse kaldı!" diyebilirler. Bu durumda inançlar kaybolur, insanlar temel mucizeler hakkında nakledilenleri dahi kabule karşı tereddütlü olurlar. Bu, Şeriatın başına gelen en büyük felaket olur.

Müellif der ki: Râfızîlerin Hz. Ali'ye (r.) olan aşırı sevgileri, onları Ali'nin fazileti hakkında hadis uydurmaya da itmiştir. Aslında bunların çoğu ona leke getiren ve eziyet veren türdendir. Bunlardan bazılarını "Mevzûât: Uydurma hadisler" kitabında zikrettik mesela biri "Güneş batmıştı ve henüz namaz kılmamış olan Hz. Ali'nin namaz kılması için geri döndü!" şeklindeki rivayettir.

Bu, hem rivayet açısından uydurmadır; güvenilir hiç kimse bunu rivayet etmiş değildir, hem de anlam itibariyle baktığımız da şunu görürüz: Güneş artık batmıştır. Geri dönüşü ise yeni bir doğuş demektir, vaktin eski haline dönmesi demek değildir!

Bir başka rivayet "Fâtıma'nın kendini guslettiği; sonra öldüğü, ölürken kendisini tekrar gusletmemelerini; bu guslüyle yetinmelerini tavsiye ettiği" ni ifade eden bir rivayettir. Bu rivayet, uyduranların anlayış kıtlıklarını göstermektedir! Çünkü ölüm sonrası gusül bizzat "ölüm guslü" dür. Daha kişi ölmeden alınan gusül nasıl ölüm guslü yerine geçer? Onların kafasında hiçbir mesnedi bulunmayan pek çok hurafe vardır. Fıkıhtada icmaya ters düşen hurafe ve bid'atleri bulunmaktadır. Bunların bir kısmını, İmâmiye mezhebine has görüşleri içeren "Kitabu'l-Murtazâ" isimli kitaptan nakleden İbn Akîl'in kitabından iktibasta bulunacağım: Bunlara göre secdenin ya toprak ve taşa yahut bir bitki üzerine yapılması gerekir. Yün, deri ve kumaşların vs. üzerine secde câiz değildir. Tuvalet sonrası taşla temizlenmek idrara fayda vermez, sadece büyük abdestte fayda verir. Başa yapılacak meshin, artakalan yaşlıkla yapılması gerekir. Başı mesh için özel olarak el tekrar suya tutulur ve ıslatılırsa bu olmaz. Şayet önceki ıslaklık gitmişse abdeste baştan başlamak gerekir.

Evliyken zina eden bir kadınla evlenilemez. Kocası ona boşadığında, kadınla zina eden adam onu hiçbir şekilde nikâhı altına alamaz.

Kitap ehli kadınlara evlenmek helâl değildir.

Boşanmanın olması için iki adil şahidin hazır bulunması gerekir. Bir kimse yatsı namazını kılmadan uyur, gece yarısı uyanırsa namaz vakti geçmiş olur ve onu kaza etmesi icabeder.

Bu kusurun keffareti ise ertesi günü oruç tutmaktır. Saçını kesen kadının "hatalı öldürme keffareti" gibi keffaret ödemesi gerekir. Oğlunun veya hanımının vefatında elbisesini parçalayan kimsenin "yemin bozma keffareti" gibi keffaret ödemesi vaciptir. Bir kimse evli olduğunu bilmediği bir kadınla evlenirse sadece beş dirhem sadaka vermesi gerekir.

İçki içene iki defa had cezası vurulduktan sora üçüncü defa içerse öldürülür. Arpadan yapılan "fukka nebizi"ni içen kişiye içki içenin cezası uygulanır. Hırsızın parmakları kökünden kesilir, ele ise dokunulmaz ikinci hırsızlığında sol ayağı kesilir. Üçüncü defa hırsızlık yaparsa müebbed hapse mahkum edilir.

Bunlar balığı ve ehl-i kitabın kestiklerini yemeyi haram sayarlar. Hayvan boğazlarken kıbleye dönmenin şart olduğunu söylerler.

Daha pek çok mesele vardır ki, onlarda icmaya muhalefet etmişlerdir. İblis ne bir kıyasa ne bir hadîse hatta ne de vakıaya dayanmayan bu hükümleri din diye ortaya koymalarını onlara hoşgöstermiştir. Râfızîlerin çirkinlikleri sayılamayacak kadar çoktur:

Namazdan mahrum kalmışlardır. Çünkü abdestte ayaklarını yıkamazlar. Masum imamı şart koştuklarından ötürü cemaatten de mahrum kalmışlardır. Sahabeye sövme hastalığına tutulmuşlardır. Oysa Sahih-i Buhârî ve Sahîh-i Müslimde geçtiğine göre Allah Resûlü (s.) şöyle buyurmuştur. "Sahabîlerime sövmeyin. Çünkü sizden biri Uhud Dağı ağırlığınca infakta bulunsa onların iki avuç dolusu veya yarısı infakının sevabına ulaşamaz!" Abdullah b. Uveym b. Sâide şöyle anlattı: Rasûlullah (s.) şöyle buyurdu: "Allah (c.) beni seçti. Bana da bir takım arkadaşlar seçti. Aralarından bana vezirler, yardımcılar ve hısımlar verdi.

Her kim onlara söverse Allah'ın, melekleri ve tüm insanların laneti onun üzerine olur. Allah kıyamet günü onlardan ne bir "sarf" ne de bir "adl" kabul eder!" Sarf nafile, adl ise farz ibadetlerdir.

Bize Ebû Berekât b. Ali Bezzâr, O'na Ebû Bekir Tureysisi, O'na Hibetullah b. Hasan Taberî, O'na Ubeydullah b. Muham-

med b. Ahmed, O'na Ali b. Muhamed b. Ahmed b. Yezid Reyâhî, O'na babası, O'na Hasan b. Umâra, O'na Minhâl b. Amr, O'na da Süveyd b. Gafle şöyle anlattı. Ebû Bekir'i (r.) ve Ömer'i (r.) dillerine dolamış, onları küçülten sözler sarfeden bir grup Şîanın yanından geçtim. Hemen Hz. Ali'nin yanına vararak "Ey müminlerin emiri! Adamlarından bir grubun yanından geçtim. Ebû Bekir ve Ömer'den layık olmadıkları şekilde bahsediyorlardı. Senin de içinden onların açığa vurdukları gibi bir düşünce beslediğine inanmasalardı bunu yapmaya cesaret edemezlerdi" dedim. Hz. Ali şöyle dedi: "Onlar hakkında Rasulullah'ın (s.) belirttiğinin aksine duygular beslemekten Allah'a (c.) sığınırım. Onlara karşı güzel ve iyi dışında başka duygular besleyenlere Allah (c.) lanet etsin. Onlar Rasulullah'ın (s.) kardeşleri arkadaşları ve vezirleridirler" Sonra gözleri yaşlı halde elimden tuttu, birlikte camiye gittik. Minbere çıktı ve oturdu. Arkadaşına yaslandı ve beyaz sakalını tutup ona baktı, durdu. Bu arada insanlar yanımıza toplandılar. Hz. Ali (r.) kalktı ve kısa bir hutbe irad etti. Hutbesinde şöyle dedi:

"Ne oluyor birilerine de Kureyş'in iki efendisini ve müslümanların iki babasını çirkin sözlerle anıyorlar. Ben onların söylediklerinden uzağım. Yaptıklarından dolayı da onları cezalandıracağım. Buğday tanesini yaran ve meltemi estiren Allah'a (c.) andolsun ki o ikisini ancak takva ehli mü'min sever, onlara sadece günahkâr bedbaht kişiler nefret besler. Rasûlullah'la (s.) sadakatle ve vefakarca arkadaşlık yaptılar, emrettiler, nehyettiler. Bir yanlışlık yaptılarsa uyarıldılar. Ancak Rasulullah (s.) onların görüşünden başka bir görüşü tercih etmez, hiç kimseyi onlar gibi sevmezdi. Rasulullah (s.) onlardan razı halde ayrıldı, gitti. Onlar da, mü'minler kendilerinden razı bir şekilde geçip gittiler. Rasulullah (s.) ona (Ebû Bekir'e) mü'minlere namaz kıldırmasını emretti. O, Rasulullah (s.) hayattayken dokuz gün boyunca namaz kıldırdı. Allah, peygamberini vefat ettirip yanına alınca mü'minler namazı da zekâtı da ona havale ettiler. Sonra da mecbur kılmaksızın, kendi istekleriyle O'na (r.) biat ettiler. Ben Abdulmuttalip oğullarından, ona bu yolda katılan ilk kişiydim. O halifeliği istemiyor, bu işi bizden biri alsın arzuluyordu. Vallahi o geride kalanların en merhametlisi, en

şefkatlisi, en takvalısı, en yaşlısı ve İslâm'ı en önce kabul edeniydi. Rasûlullah (s.), onu, şefkat ve merhametiyle Mikail'e affediciliği ve vakarıyla da İbrahim'e benzetirdi. Rasûlullah'ın (s.) yolundan yürüdü ve o hal üzere gitti. Allah'ın rahmeti üzerine olsun. Sonra hilâfete Ömer (r.) geçirildi, ben de onun gelmesine razı olanlardandım. İşi Rasulullah'ın (s.) ve arkadaşının yolu üzere götürdü, sütten kesilmiş deve yavrusunun anasını takip edişi gibi onların izini takip etti. Vallahi güçsüzlere karşı şefkatli ve merhametliydi, zâlimlere karşı mazlumdan yanaydı. Allah (c.) yolunda hiçbir kınayıcının kınamasından korkmazdı. Allah hakkı onun diline verdi, doğruluğu onun huyu yaptı. Öyle ki biz Ömer'in dilinin üzerinde bir meleğin konuştuğunu sanırdık. Allah (c.) onun İslâm'a girişiyle birlikte İslâm'ı güçlendirdi. Allah (c.) mü'minlerin kalbine onun sevgisini, münafıkların kalbine de ondan korkma duygusunu koydu. Rasulullah (s.) onu düşmanlara karşı sertliği ve katılığı nedeniyle Cebrail'e (a.) benzetirdi.

Allah (c.) rahmet eylesin onlara. Allah size de onlar gibi birilerini nasip etmiş, bize onların yolunda gitme ihsanında bulunmuştur. Her kim beni seviyorsa onları da sevsin. Her kim onları sevmezse benden de nefret etmiş olur, ben ondan berîyim. Onlarla ilgili bir adım atacak olsaydım, haklarında kötü konuşanlara çok büyük ceza verirdim. Dikkat edin! Bu günden itibaren bu tür sözler söyleyenin cezası iftiracıya verilen cezadır. Dikkat! Bu ümmetin, peygamberden sonra en hayırlısı Ebû Bekir (r.) ile Ömerdir (r.). Sonra Allah (c.) hayrın nerede olduğunu herkesten iyi bilir. Bunlarla sözümü bitiriyor, benim ve sizin için Allah'tan (c.) bağışlanma diliyorum!"

İBLİSİN BATINÎLERİ ALDATIŞI

Bâtınîler; İslâm örtüsüne bürünmüş ama İslâm'a tamamen aykırı inanç ve hareketleri bulunan bir topluluktur. Görüşleri ve çabaları şöyle özetlenebilir. Yaratıcıyı eylemsiz, işlevsiz hale getirmek, peygamberlik müessesesini ortadan kaldırmak ibadetleri yok etmek ve tekrar dirilmeyi inkâr etmek.... Ancak Batınîler başlangıçta bu görüşlerini açığa vurmazlar. Bilakis Al-

lah'ın (c.) hak, Muhammed'in (s.) peygamber, bu dinin de doğru olduğunu söyler ve hemen eklerler: "Bütün bunların zahir olmayan bir sırrı vardır." İblis bunlarla fazlaca oynamış, onlara çeşit çeşit kanaatları süsleyerek empoze etmiştir. Bu fırka sekiz isimle anılır:

1. Birincisi "*Batıniyye*"dir. Böyle isimlendirilmeleri Kur'an'ın ve hadislerin, zâhirî anlamlarının ötesinde bâtınî anlamlarının bulunduğunu, batının zahire göre ceviz içinin kabuğuna nisbeti gibi olduğunu söylemelerinden dolayıdır. Kuran ve hadisler, cahiller için açık ve zahirî bir anlam sunarlar ancak akıllılar açısından gizli hakikatlerin işaretlerinden ibarettir. Aklını bu bâtın esrarengiz yönlere daldırmayıp zahirle yetinenler zincirlerin (ki onlar Şeriatın kurallarıdır) esareti altında kalacaklardır! Batınî ilme yükselenlerden teklifin düşeceğini ve bu ulu kişilerin yükten kurtulacaklarını şu ayette delillendirirler: "Üzerindeki ağırlıkları, sırtlarındaki zincirleri kaldırıp atar" (A'raf, 157) Bu ayette kastedilenlerin kendileri olduğunu söylerler. Hedefleri, batıl iddialarla Şeriat ilkelerini yok edebilmek için zahirî anlamların gerektiği inançlardan sıyrılmaktır.

2. Bunların ikinci ismi "*İsmâiliyye*"dir. Bu da liderleri Muhammed b. İsmail b. Câfer'e nisbetledir. İnanışlarına göre siyasî ve ruhî imamlık onda son bulmuştur. Çünkü o yedinci imamdır. Delil olarak göklerin ve yerlerin yedi kat; bir haftanın yedi gün oluşunu öne sürerler. Ve "Bu gösteriyor ki imamların rolü de yedincisiyle sona erecektir" derler. Buna binaen Mansur'la ilgili nesep sıralamasını da şöyle verirler: "Abbas, sonra oğlu Abdullah, sonra onun oğlu Ali, sonra oğlu Muhammed b. Ali, sonra İbrahim, sonra Seffah sonra da Mansûr" gelir.

Ebû Câfer Taberî, Tarih kitabında şunları söyler: Ali b. Muhammed babasından şöyle aktardı: Ravendiyye Fırkası'ndan Eblak adında abraş bir adam yüksek bir yere çıktı ve ağlamaya başladı. İnsanları etrafına çağırarak onlara, İsa'daki ruhun Hz. Ali'ye sonra teker teker sonraki imamlara intikal ettiğini, en son İbrahim b. Muhammed'e ulaştığını söyledi. Bunlar haramları helâl kılar, evlerine misafir davet ederler, ona yedirir içirirler, sonra bu misafirlere hanımlarını takdim ederlerdi. Bu durumdan haberdar olan Esed b. Abdullah onları öldürdü. Onların

bu halleri gönümüze kadar devam edegelmiştir. Onlar Ebû Câfer'e taparlardı. Hadrâ denen yüksek yere çıkıp kuş gibi uçacakmışçasına kendilerini atarlar; doğal olarak taş gibi yere düşüp ölürlerdi! Onlardan bir grup bir defasında da silahlarıyla insanların yanına çıkarak "Ebû Cafer! Sen sen!" diye haykırdılar.

3. Üçüncü isimleri ise *"Seb'iyye"*: Yediciler'dir. Bununla lakaplandırılmalarının iki sebebi vardır. Daha önce anlattığımız üzere imamlık müessesesinin yedinci imamla birlikte son bulduğuna inanmakla birlikte yedinciye ulaşmakla son devire girildiğini, kıyametten kastedilenleri de bu olduğunu söylerler. Bu devirler hiç durmadan gelip yenilenirler. Devrî dönüşümün sonu yoktur onlara göre. Bir de şu var: Onlar alt âlemin yönetiminin şu yedi gökcisminde, Satürn, Jüpiter, Merih, Venüs, Güneş, Merkür ve Ay'da olduğuna inanırlar.

4. Dördüncü adları *"Bâbekiyye"*dir. Müellif der ki: Bunlar, Batınîlerden bir fırka olup Babek Hurremî adında birinin takipçileridirler. Bu adam batınîlerdendi. Aslında zina çocuğudur. Hicrî 201 yılında Azerbeycan bölgesinde bir dağda ortaya çıktı ve ona büyük bir kalabalık tabi oldu. Gittikçe daha da kalabalıklaştılar ve durumları ciddileşti. Bu adam haramları helâl saymaya ve bizzat kendisi işlemeye başladı. Birinin güzel bir kızı veya kızkardeşi olduğunu duymuşsa onu ister, adam razı olmazsa öldürtür, o adamın kızını veya kızkardeşini zorla alırdı. Bu hal üzere yirmi yıl devam etti, bazılarına göre seksen bin bazıların göre ellibeşbin kişi öldürdü. Zamanın hükümdarı onunla savaştı. Ancak ordusu yenilgiye uğradı ve pek çok asker öldü. Sonunda Halife Mutasım, Afşin adında bir komutan gönderdi. Bu komutan onları yenilgiye uğrattı ve 223 yılında Bâbek ile kardeşini esir alıp geldi. İçeri girerken kardeşi ona "Ey Bâbek! Hiç kimsenin bilmediklerini biliyorsun. Şimdi de hiç kimsenin sabredemeyeceği sabırla sabret!" dedi. O "Sabrımı göreceksin!" dedi. Mu'tasım oun ellerinin ve ayaklarının kesilmesini emretti. Kesilince Bâbek, kanı yüzüne sürdü. Mu'tasım "Sen şöyle söyle cesur bir adamsın. Ancak şimdi kanı yüzüne korkundan dolayı mı sürdün?" diye sordu O "Hayır, Ancak organlarım kesilince kan aktı. Ben de Ölüm korkusundan yüzü sarardı soldu! denmesinden korktum. Bu halim görülmesin diye yüzümü kanla örttüm!" dedi.

Sonra boynu uçuruldu ve bedeni ateşte yakıldı. Kardeşine de aynısı yapıldı. Her ikisinden de ne bir çığlık ne ah vah sesi işitildi, ne de içlerinde bir korku vardı. Allah her ikisine de lanet etsin. Bâbekiyye'den bir grup hâlâ mevcuttur. Söylendiğine göre bunlar yılda bir gece erkek-kadın bir araya toplanırlar, mumları söndürürler; her erkek bir kadınla ilişkiye girer. Her bir erkeğe, kucakladığı kadının yakalanan av gibi helâl olduğunu söylerler.

5. Beşinci isimleri de *"Muhammire"*: kızıldır. Müellif der ki: Böyle isimlendirilmeleri Bâbek döneminde elbiselerini kırmızı renge boyamaları, kırmızı elbiseler giymeleri nedeniyledir.

6. Altıncı isimleri *"Karâmita"*dır. Müellif der ki: Bunların bu isimle anılmalarının sebebi hususunda tarihçilerin iki görüşü vardır. Birincisine göre: Huzistan yöresinde bir adam Kûfe tarafına gelip yerleşti. Takva ve zühd ehli biri gibi gözüktü; insanları ehl-i beyt imamlarından birine çağırdı. Karmîte lakaplı bir adamın evinde misafir kalıyordu.

Böyle lakaplandırılması gözünün kırmızılığı nedeniyleydi. Karmîta, Nabatça'da "keskin gözlü" anlamındaydı. Bulunduğu yörenin emîri onu yakalayıp hapsetti ve evin anahtarını başının altına koyup uyudu. Ancak bir cariye ona acıyarak anahtarı aldı ve kapıyı açıp onu serbest bıraktı, sonra anahtarı yerine koydu. Sabah olunca adam onu aradı ama o bulunamadı. Bunun üzerine insanlar onu daha yüceltmeye ondan daha çok etkilenmeye başladılar. Yanında konakladığı adama nisbetle ona önce Karmîte denildi sonra telaffuzda kolaylık için "Karmet" denildi. Onun takipçilerine de Karmet'in adamları, taraftarları" anlamında "Karâmita" dendi. Kendisinden sonra yerine çocukları ve soyundan adamlar geçti.

Bir görüş de şudur: Böyle isimlendirilenleri, liderlerinin adının Hamdan Karmet olması nedeniyledir. Bu adam Kûfeli, zühde eğilimli biriydi. Bir gün Batınîlerin bir kolunun tebliğcilerinden biriyle karşılaştı. Adam bir yakınına gidiyordu ve önünde inek vardı. Karmet, kim olduğunu bilmediği bu adama "Nereye gidiyorsun?" diye sordu. O da gideceği köyü söyledi. Karmet "İneğe binsen de yorulmasan ya!" dedi Adam "Ben bu-

nunla emrolunmadım!" dedi. Karmet "Sanki emrolunmadıkça hiçbir şey yapmıyorsun?" dedi. Adam "Evet" diye cevap verdi. Karmet "Kimin emrine göre hareket ediyorsun?" diye sordu. Adam: "Senin benim, dünya ve ahiretin sahibi olan zatın emriyle!" dedi. Karmet "Öyleyse o Allah!" dedi. Adam; "Doğru bildin!" dedi. Karmet "O köye neden gidiyorsun?" diye sordu. Adam "Köy halkını cehaletten ilme, sapıklıktan hidayete, bedbahtlıktan mutluluğa çağırmakla, onları zillet ve fakirlik çukurundan kurtarmakla, kendilerine meşakkatten kurtulacakları şeyi vermekle emrolundum." dedi. Karmet "Beni kurtar, Allah da seni kurtarsın. Bana beni diriltecek ilim ver. Böyle bir şeye ne kadar çok ihtiyacım var." dedi. Adam "Bu gizli sırrı güvenmediğim ve ahitleşmediğim hiç kimseye açmamakla emrolundum!" dedi. Karmet "Hangi hususta ahit istiyorsun? Ben uyacağım!" dedi. Adam "Ben ve imam için Allah'a şu ahit ve misakı vereceksin: Sana söyleyeceğim sırdan ve onun sahibi olan imamdan hiç kimseye bahsetmeyeceksin." dedi. Karmet de bunu kabul etti. Bunun üzerine adam ona cehalet ve sapkınlıktan ibaret fikirlerini açtı ve onu yoldan çıkardı. Anlatılanları tamamen kabul eden Karmet bu fikirlerin tebliğcisi ve bu bid'atın en önemli ismi oldu. Bu yüzden takipçilerine de "Karâmita" veya "Karmatiyye" denildi. Sonra bu işi çocukları ve torunları devraldı. Bunların en belâlısı da 286 h. yılında ortaya çıkan Ebû Said idi. Bu adam güçlendi, pek çok müslümanı katletti, camileri yıktı, mushafları yaktı. Hacılara işkence etti; kendi takipçilerine de çeşitli ritüeller getirdi, onlara saçma sapan şeylerden bahsetti. Savaşırken "Şu anda galip geleceğim vaadolundu!" derdi. Ölünce oğulları kabrinin üzerine bir kubbe inşa ettiler. Türbenin tepesine de alçıdan bir kuş yaptılar; "Bu kuş uçtuğu vakit Ebû Saîd de kabrinden çıkacak!" dediler. Kabrinin bulunduğu yere at, elbise silah vs. koydular. İblis bunlara şu inancı süslü gösterdi: Her kim ölür de baş ucuna bir at konursa öte dünyada mahşere atlı gelir. Başucuna at konmayan ise yürüyerek gelir. Ebû Sâid'in adamları, adı anıldığında ona salât getirirken Rasulullah (s.) anıldığında O'na (s.) salat getirmezler ve "Ebû Said'in ekmeğini yiyip Ebû Kasım'a (Rasulullah (s.) mı salat getireceğiz?" derlerdi. Ondan sonra yerine oğlu Ebû Tâhir geçti. O da aynısını yaptı. Kâbe'ye

saldırdı ve oradaki değerli eşyaları aldı. Hacer-i Esved'i de söküp memleketine götürdü. Bununla insanlara kendisinin Allah (c.) olduğuna inandırmaya çalışıyordu.

7. Yedinci isimleri *"Hurremiyye"*dir. Hurrem acemce bir kelimedir ve insanın zevk aldığı hoş şey anlamına gelir. Bu isimden kasıt, insanları her ne şekilde olursa olsun zevkine uymaya ve şehvetine doyuracak şeyleri aramaya yöneltmek, Şeriat örtüsünü dürmek ve kulların üzerinden Şeriatın emirlerini kaldırmaktır. Bu isim Mecûsîlerden İbahiyyûn tayfasındakilere verilen bir lakaptı. Bunlar zinayı helâl saymış her türlü ahlâkî yasağı mübah görmüşlerdi. Işte bahsettiğimiz fırka inanç yönünden o Mecûsîlerden farklı olsalar da vardıkları nokta acısından onlarla bir sayılmışlar ve onlara da aynı isim verilmiştir.

8. *Sekizinci İsimleri de "Ta'lîmiyye" (Telkinciler demektir.) Çünkü bunların temel ilkeleri, düşünmeyi ortadan kaldırmak, aklı devreden çıkarmak ve insanları masum imamdan öğrenmeye çağırmak, bilgiye ancak böyle bir telkinle ulaşılabileceğini empoze etmektir.*

Müellif der ki: Bil ki! Bir takım inkârcılar dinsizliği insanlara empoze etme kararı verdiler. Bunun üzerine, dindarların onlara hakimiyetini, kendilerinin "yaratıcıyı yok saymak, nübüvveti ve yeniden dirilişi inkâr ederek peygamberleri şarlatan olarak görme" gibi inançlarını rahat savunamayınca din âlimlerinin onlara cevap vermelerini önlemek ve azaltmak için Mecûsî, Mazdekî, Dualist ve Dehrî filozoflarla biraraya geldiler. Muhammed'in (s.) davasının dört bir yanda yayıldığını ve kendilerinin buna karşı koyamadıklarını görünce bu tür ittifaklara giren Batınîler en uygun yöntem olarak şunu buldular: Müslümanlar arasında en kafası karışık, en basiretsiz; muhal ve saçma hususları kabul etmede en atak gruplardan yani Râfızîlerden gibi gözükmek ve onlardan olmayı bir kalkan olarak kullanmak!

Bunlar şöyle dediler: "Biz Ehl-i Beyt'e yapılan zulme üzülmüş görünerek o gruplara yanaşırız. Güvenlerini kazanınca Şeriatı evvelce taşımış bulunan seleflerini kötüler ve gözlerinden düşürürüz. Eğer eski âlimlerini gözlerinden düşürebilirsek onların naklettiklerine de itibar etmezler. Böylece hepsi-

ni de dinden uzaklaştırırız. Bunlardan hâlâ Kur'an ve Sünnet'in zahirine tutunan varsa, sarıldıkları şeyin sırf "Zâhir" manalar olduğunu ama derinlerde "Batınî" manaların da bulunduğunu ve ancak gerizekâlıların zahire tutunacağını; keskin zekâlı kişilerin derindeki "Batınî" manayı idrak edip onlara inanmakta olduğunu söyleriz! Sonra ortaya kendi inançlarımızı koyar ve kastedilen "Bâtınî" anlamların bunlar olduğunu söyleriz. Bunları ele geçirdikten sonra diğer fırkaları da sapıklığa çekmek kolay olur!" Sonra şöyle dediler: Bu mezhepten öyle bir adam seçeriz; kendisinin Ehl-i Beyt'ten olduğunu, herkesin ona itaat etmek zorunda olduğunu, çünkü Allah Rasûlü'nün halifesi olarak Allah tarafından hata ve yanlıştan korunmuş bulunduğunu söyleyecek birini yetiştiririz. Biz işimizi ve davamızı izhar ettiğimizde bu adam, insanlardan uzakta bir yerde olmalı. Çünkü yakın olduğunda hakikat ortaya çıkar. Ancak uzakta bir yerde olursa oraya gitmek zor olacaktır. Böylece bizim çağrımıza icabet eden kişi onun durumunu araştırmak için kalkıp varmaz oraya!

Halkın mallarını ele geçirmek, müslümanlar arasında fitne çıkarıp gasp ve yağma hareketlerine girişmek; işte asıl amaçları buydu.

Müellif der ki: Bunların insanları aldatma ve tuzağa düşürmek için başvurdukları özel hileleri vardır. Kendilerine çekmeyi ümit ettikleri kimseler ile bu konuda ümitsiz oldukları kimselere farklı davranırlardı. Bir kimseden ümitlenirlerse onun yapısına bakarlar: şayet zühde eğilimli ise onu doğruluğa, hevâ ve hevesleri terke çağırırlar. Ama ahlâksızlığa eğilimli ise, ona ibadet etmenin aptallık, günahlardan sakınmanın ahmaklık olduğunu empoze etmeye çalışırlardı.

Bunlar evvelâ muhatabın meşreb ve mezhebine uygun laflar eder, sonra onların inançlarında şüphe uyandırırlardı. Ya aklını çalıştırmayan ahmaklar, veya İslâm devletinin kurulmasıyla birlikte devletleri yıkılan Mecûsîlerin evlatları ve kisraların torunları bunların peşinde giderdi. Halk üzerinde hakimiyet kurma sevdasında olup da kaderin izin vermediği kimseler de bu gruba meyleder. Batınîler onlara amaçlarına erişebilecekleri

yolunda boş vaatte bulunurlar. Halktan yüksek olmayı isteyen ve kendi saçma sapan kuruntularıyla güya hakikatlere muttali olmayı arzulayan kimseler de Batınîlere meylederler. Sahabeye söven Râfizîler, inkârcı filozoflar, düalistler, tereddüt içinde olanlar, zevkperest gruplar ve Şeriatın ahkâmını ağır bulanlar da Batıniye fırkasına yaklaşırlar.

BATINÎLERİN İNANÇLARINDAN BİR KESİT

Ebû Hâmid Gazâlî Tûsi der ki: Bâtıniler müslüman gözüken, ama dinî ilkeleri reddetmeye meyleden kimselerdir. İnançları ve eylemleri İslâm'a tamamen zıttır. İki kadim (=ezeli) ilâhın bulunduğunu, bunların zaman yönünden evvelsiz olduğunu, ancak birinin, diğerinin var olması için illet (=sebep) teşkil ettiğini söylerler. Derler ki: "Bunları ilki var olmakla veya yoklukla nitelendirilmez. O ne vardır ne yoktur, ne malumdur ne meçhuldür. O, vasıflanabilir bir varlık da değildir. Bu ilk yaratıcıdır. Sonra "Küllî nefs" gelir. Bunlara göre Hz. Muhamed (s.)'in üzerine ikinci vasıtasıyla birinciden mukaddes ve pâk bir güç feyezan etmiştir. Onlara göre Cebrail Hz. Muhammed'in (s.) üzerine feyezan eden (=akan) "akıl"dan ibarettir, o bir şahıs değildir. Bunlar her çağda zâhiri nasları tevilde kendisine başvurulacak, hatadan masum olma hususunda peygambere (s.) denk, hakkı uygulayan günahsız bir imanın olması gerektiğine inanırlar. Allah'a dönüşü ve tekrar dirilmeyi inkâr etmiş ve "Dönüş'ün manası, her şeyin aslına dönmesi, nefsin kendi aslına dönmesidir." demişlerdir.

Şer'î mükellefiyetlere gelince; bunlardan nakledilen görüşler "mutlak mübahlık" ve haramların hiçe sayılması istikametindedir. İnsanın başta mükellef olduğunu, ama zâhirî emirlerin hakikatine (=bâtınına) vâkıf olunca şer'î sorumlulukların kalktığını söylerler. İnsanları Kur'an ve Sünnet'ten uzaklaştıramayınca onları bu iki kaynağın ifade ettiği anlamlardan uzaklaştırıp süsleye süsleye sundukları uydurma tevillere yöneltmişlerdi. Çünkü şer'î sorumluluğun olmadığını açık biçide söylerlerdi öldürülürlerdi!

Meselâ şöyle demişlerdir: Cünüplüğün anlamı bu davayı (=Batınîlik) kabul eden kimsenin sırrını ifşâ etmesidir. Gusül sırrı ifşa eden cünüp kimsenin ahdini yenilemesidir. Zinanın anlamı Batınî ilim suyunu ahitleşme yapmamış kimseye koymaktır. Oruç, sırrı açığa vurmamaktır. Kâbe peygamber; kapı Hz. Ali'dir. Tufan şüphelere düşen kimselerin içinde boğulduğu ilim tufanıdır. Gemi davayı kabullenmiş kimseyi koruyan sığınaktır. İbrahim'in atıldığı ateşten maksat gerçek ateş değildir, bilakis bu Nemrud'un kızgınlığından ibarettir. İshak'ın kesilmesi ondan ahit alınmasıdır. Yecüc ve Me'cüc'den kasıt zahir ehlidir.

Ebû Hâmid Gazâlî dışındaki bilginler Batınîler hakkında şunları kaydetmişlerdir: Allah ruhları yaratınca aralarına onlardan biri gibiymişçesine girdi. Onlar kendilerinden biri olduğunda şüphe etmeksizin onu tanıdılar. Onu ilk tanıyanlar Selman-ı Farisî, Mikdad ve Ebû Zer'dir. İblis adını alan inkârcıların iki ise Ömer b. Hattab idi ve burada zikretmekle değerli vaktimizin boşa harcanacağı bana nice hurafeler... Bunlar yanılıp yanlış inançlara tutunmuş değiller ki kendileriyle tartışılsın! Aksine bunlar kendi arzuladıkları düşünceleri teker teker uydurmuşlardır. Birileri onlardan biriyle karşılaşır da tartışırsa ona şöyle sorsun: Siz söylediğiniz bu şeyleri zarûrî bir bilgi olarak mı öğrendiniz; araştırma yoluyla mı öğrendiniz yoksa masum bir imamdan nakille mi? Şayet zarûrî olarak öğrendiyseniz nasıl oldu da sağlam bir akla sahip başka kimseler sizden farklı düşündü? Şayet taraflardan biri söylediği şeyin zorunlu olarak bilindiğini ve aşikâr olduğunu iddia ederse karşıdaki de aynı iddiayı yapabilir. Şayet düşünme ve araştırma yoluyla elde ettiğinizi söylerseniz, zaten geçersiz kabul ettiğiniz bir yola başvurmuşsunuz demektir. Çünkü "düşünme ve araştırma" aklı kullanmak demektir. Oysa sizce aklî kurallara asla güvenilmez. Şayet bunun size masum bir imamdan intikal ettiğini iddia ediyorsanız sorarız size: Hiçbir mucize ve kerameti yok iken onun sözünü kabul ediyor da neden mucizeleri sabit olan Muhammed'in (s.) sözünü kenara atıyorsunuz? O imamdan nakledilen sözün zahirinden öte bir batınının olmadığını onun mesajının farklı bir anlama taşımadığını nereden biliyorsunuz? Sonra ona şöyle sorulabilir: Bu batınî anlamlar ve tevillerin gizlenmesi mi

yoksa açığa vurulması mı gerekir? Şayet: "Açığa vurulması gerekir!" derse "Muhammed (s.) onu neden gizledi?" diye sormak gerek Şayet: "Gizlenmesi gerekir!" derse bu defa da Peygamberin gizlemesi gereken şeyleri açığa vurmak size nasıl helâl olur? Diye sormak gerekir.

Büyük âlim İbn Akîl der ki: "İslâm şu iki fırka, Batıncılar ile Zahirciler arasında helâk oldu." Batıncılar hiçbir delili bulunmayan tefsirlerle Şeriatın zahirini ortadan kaldırmışlardır. Öyle ki Şeriatta bulunan her kurala başka bir anlam yüklemişler; böylece haramların haramlılığını, farzların farzlığını ortadan kaldırmışlardır. Zahirciler ise tevil edilmesi zorunlu nasların dahi zahirine tutunmuş, isim ve sıfatları kendi akıllarının idrak ettiği anlamlara yormuşlardır. Halbuki gerçek bu ikisinin ortasındadır; aksini gerektiren bir durum olmadıkça zahire tutunmak gerekir; şer'î bir delille desteklenmedikçe her türlü gizemli tevil reddedilmelidir.

Müellif şöyle der: Şayet ben Batınîler diye bilinen o fırkanın önde gelenlerden biriyle karşılaşsaydım onunla ilim ve akıl yoluna girip tartışmaz, bilakis onu azarlar, kendisinin ve kendisini takip edenlerin aklının olmadığını söyler hattâ onu küçük düşürür ve derdim ki: Arzulara ve hedeflere ulaşmanın yol ve yöntemleri vardır. İmkansız şeylere bel bağlayıp ümit beslemek aptallıktır. Bilindiği gibi kendinizi zahiren bağlı gösterip de tahrif etmeyi arzuladığınız bu din yeryüzüne öylesine yerleşmiştir ki; ortadan kaldırılması şöyle dursun hızının yavaşlatılmasını beklemek dahi ahmaklıktır. Çünkü bu ümmetin yılda bir Arafat toplantısı olduğu gibi büyük camilerde haftalık Cuma toplantısı, mescid ve camilerde günlük namaz toplantıları vardır. Hangi vakit herhangi birinizin içinde bu coşkun denizi bulandırmak, bu güçlü davayı yavaşlatmak gibi bir vehim geçerse dünyanın dört bir yanında binlerce minare ve minberdeki "Eşhedü en lâ ilahe illallah, Eşhedü enne Muhammeden Rasulullah!" nidalarına baksın! Haliniz boş vakti olup da hayallere dalan veya kale kuşatıldığında kendini tehlikeye atan ve başına ok isabet eden köpekler gibi! Sizden hangi akıllı kendi davasının tüm dünyaya yayılmış bu davaya galip geleceği vehmine kapılıyorsa o ahmaktır!" işte karşıdaki aklî delillerini getirmeden önce ona bunları söylerdim!

Müellif der ki: Müteahhir Batınîlerin en son fitnesi hicrî 494 yılında alevlendi. Celâleddevle Berkyaruk onların sapkınlıklarında haberdar olunca çoğunu gebertti. Ölü sayısı 300 küsüre ulaştı. Mallarına el koydu. Bunlardan birinin inciyle bezenmiş yetmiş evini buldu durumu halifeye bildirdi. Bu mezhepten olduğunu zannettiği herkesi tutukladı. Bu mezhebe eğilimi olduğu tarzında bir zan altında kalmamak için kimse kimseye aracılık yapmaya cesaret edemedi. Halkın bunları araştırma ve gözleme faaliyeti daha da arttı. Öyle ki; bir kimseye karşı kin ve hıncı olan hemen hasmına karşı bu mezhepten olma ithamında bulunuyor, sonra malını yağmalıyordu! Batınîlerin Melikşah Celaluddevle dönemindeki ilk etkinlikleri "Sava" da bir araya gelerek bayram namazını kılmaları oldu. Polis durumu sezdi ve bunları yakalayıp hapsetti. Sora serbest bırakıldılar. Bunlar Sava'daki bir müezzine saldırı düzenlediler. O müezzinin kendilerine katılması için çalışmışlar, o kabul etmemiş; ihbar eder korkusuyla da adamcağızı katletmişlerdi. Bu haber Nizamülmülke ulaşınca o itham edilen herkesi öldürmeye başladı. Sonunda suçluyu da bulup öldürdü. Cânî bir marangoz idi. İlk büyük suikastleri Nizamülmülk'ü öldürmeleridir. "Bizden bir marangoz öldürdünüz, biz de kısas olarak Nizamülmülk'ü öldürdük!" diyorlardı. İsfahan'da çok güçlendiler. Melikşah ölünce durum öyle kötüleşti ki Batınî çeteleri insanların önce mallarını alıyorlar sonra kurbanları öldürüp kuyuya atıyorlardı. Bir zavallı ikindi vaktinde evine dönmemişse ondan ümit kesilirdi. Bir gün insanlar her yeri didik didik aradılar; bir evde büyükçe bir divan üzerine oturan ve bulunduğu noktadan asla ayrılmayan bir kadın buldular; kadını oradan aldıklarında divanın altında 40 ölü buldular. Kadını öldürüp evi ve mahalleyi ateşe verdiler; meğer tezgah şöyleydi: Evin sokağa bakan kapısının yakınında kör biri otururmuş, oradan geçen herkesten kendisini kapıya kadar götürmeleri ricasında bulunur, kurbanlar kapıya vardıklarında caniler adamı yakalar ve mahvedermiş. Müslümanlar Batınîleri ele geçirmek için ciddi çalıştılar ve çok sayıda Batınîyi temizlediler.

Bâtınîlerin ele geçirdiği ilk kale Deylem yöresinde Ruzbar denen yere yakın bir kaledir. Bu Melikşah'ın adamı Kammah'ın

kalesiydi, 1200 dinar aldı ve kaleyi Melikşah döneminde 83 yılında onlara teslim etti. Önde gelenlerinin ismi Hasan b. Sabbah idi. Aslen Merv'li olan bu adam daha çocukluğundayken Abdurrezzak b. Behram'ın katibiydi. Sonra Mısır'a geldi ve Batınî davetçilerden bu mezhebi öğrenip kabullendi. Sonra onların tebliğcileri ve başları olarak döndü. Bu kaleyi ele geçirdi. Davet ettiği kimseyi sadece sağını solunu bilmeyen, dünya işlerinden anlamayan aptallardan seçer, ona ceviz, bal ve uyuşturucu otlardan yedirir, adamın kafası demlenince ehli beyte yapılan zulüm ve işkenceleri anlatırdı. Adam iyice etkilenince "Haricîler ve Ezrakîler Emevîlerle savaşmak için kendilerini feda etmişken sen neden önderine yardım etme hususunda cimrilik yapıyorsun?" diyor ve bu ağır kışkırtmadan sonra onu resmen kılıçların önüne atıyordu! Sultan Melikşah, Hasan b. Sabah'a haber gönderdi, kendisine itaat etsin diye. Âlimleri ve valileri öldürtmek için suikastçi salma işini bırakmasını istedi; Onu tehdit etti. Hasan b. Sabbah elçiye "Cevap, şimdiki göreceğin şeyler!" dedi. Sonra önünde duran topluluğa dönerek "Bir iş için sizi efendinize göndermek istiyorum. Kim yapmak ister?" dedi. Hepsi boynunu uzattı. Elçi bir mektup vereceklerini sandı. Hasan bir gence işaret etti ve "kendini öldür!" dedi. Genç hemen bir bıçak çıkarıp boynuna vurdu. Öylece yere yığılıp öldü. Başka birine "Kendini kaleden at!" dedi. O da attı ve paramparça oldu. Sora elçiye döndü; "Hükümdara söyle bana bu derece itaat eden yirmi bin adamım var. İşte cevap!" dedi. Elçi döndü ve hükümdar Melihşah'a gördüklerini anlattı. Melikşah hayretler içinde kaldı ve onlara dokunmadı.

Bâtınîler bir çok kaleyi ele geçirdiler, bir çok vali ve veziri katlettiler. Neyse; tarih kitabımızda bunlarla ilgili bir çok şey zikrettik. Bu konuy daha fazla uzatmayı gereksiz görüyoruz.[62]

DİĞER SAPKINLAR

Kalbinde İslâm'a kin besleyen nice zındık ortaya çıkmış: Çalışıp gayret göstermiş, iddiasını süsleyip püsleyerek arkadaş-

62. Müellif İbnü'l-Cevzî'nin el-Muntazam adlı bir tarih kitabı vardır.

larına ve çevresine tebliğ etmiştir. Bu kimselerin inançtaki nihaî hedefleri din bağından sıyrılıp kurtulmak, dünyevî hedefleri ise lezzetlere ulaşmak ve haramları helâl gibi işlemektir. Bunlardan biri, evvelce belirttiğimiz gibi Bâbek Hurremî idi. Arzuladığı tüm lezzetleri elde etti. Ancak insanları öldürdükten ve türlü türlü işkenceler ettikten sonra! Daha sonra Karâmita tayfası zuhur etti; ardından Sâhibuzzenc ortaya çıkıp siyah köleleri aldatarak onlara hükümdarlık vaadlerinde bulundu; çalıp çırptı, işkence edip öldü; O, sahibuzzenc yani "Zencilerin adamı" lakabıyla ünlenmişti. Bunların sonları her zaman kötü olmuştur. Bunlardan bazıları da haylatları boyunca hep düşüp tökezlemişler, dünyayı da ahireti de kaybetmişlerdir. Meselâ İbn Râvendî ve Maarrî bu kimselerdendir. Bize Muhammed B. Ebî Tâhir, O'na Ebû Kâsım Ali b. Muhsin Tenûhî, O'na da babası şöyle anlatmıştır: İbn Ravendî Rafızîlerden ve mülhitlerden ayrılmazdı. Tenkit edildiğinde de "sadece görüşlerini öğrenmek istiyorum!" derdi. Sonra Batınîliğini açığa vurdu, o inancı savundu.

Müellif der ki: İbn Râvendî'nin durumunu inceleyen kişi onun mülhitlerin önde gelenlerinden olduğunu görür. İbn Ravendî güya bu Şeriatı çürüteceğini sandığı "Damiğ" adında bir kitap yazdı ama Yüce Allah onu genç yaşında yakalayıp çürüttü. Bu adam Kur'an'a sataşır onun çelişkili olduğunu, fasih olmadığını iddia ederdi. Oysa bırak Arapça'yı yarım yamalak konuşanları, en fasik konuşan edebiyatçı Arapların dahi Kur'an'ı işittiklerinde hayrete düştüklerini bilmekteydi. Ebû'l-Ala Maarrî'nin şiirleri ise apaçık inkârcılıktır. Maarrî, peygamberlere büyük düşmanlık beslerdi. Bu adam rezil ve rüsvay halde ölene kadar ölüm korkusu içinde yaşadı. Her ikisinin ardından fazla geçmeden Allah'a hamdolsun bu fitne yayıcıların ateşi sönüverdi. Artık sadece kendini gizleyen takiyye perdesi altında çalışanlar ve felsefe yapan Batınîler vardır. Bunlar da son derece biçare, dargeçimli, perişan, marjinal ve insanlar nezdinde düşük kimselerdir. Her iki taifenin hallerini tarih kitabımızda açıkladığımızdan dolayı burada konuyu daha fazla uzatmak istemedik. Başarı Allah'tandır.

ALTINCI BÖLÜM
İBLİSİN FARKLI İLİM DALLARINDAKİ ÂLİMLERİ ALDATIŞI

Müellif der ki Şunu bilesin; İblis insanları farklı farklı yollarla aldatır. Bunlardan bazıları açık ve nettir. Ancak insan heva ve arzusunu tercih eder ve bunu bile bile gözünü kapatır. Bazıları da gizlidir. Birçok âlimin farkına varamadığı tuzaklar bu türe girer. Şeytanın ayartma sanatının bazı dallarına işaret edeceğiz; anlattıklarımızdan yola çıkarak anlatmadığımız pek çok örneğin farkına varılabilir. Zira şeytanın tüm hile yollarını teker teker yazmak konuyu uzatır. Allah bizi sapıtmaktan korusun, ayağımızı kaydırmasın!

İBLİSİN KURRÂ TAYFASINI, YANİ KUR'AN'IN FARKLI KIRAATLERİNE VÂKIF KİMSELERİ ALDATIŞI

Örneğin bazıları şâz (=mütevatir veya sahih olmayan rivayetle gelen) kıraatlerle uğraşır, teker teker onları öğrenir ve tüm ömrünü bunları toplayıp dizme ve okutmada harcar. Bu onu farz ve vacipleri dahi öğrenmekten alıkoyar. Öyle olur ki kıraatleri öğretmeye yeltenen bir cami imamının "namazı bozan halleri" bilmediğini görürsün. Bazılarını bu hale sevkeden şey şöhret ve yükseklerde olma sevgisidir.

Öyle ki bu cahilce düşüncesinden dolayı âlimlerin önünde diz çöküp onlardan ilim almaya yanaşmaz. Bunlar biraz düşün-

selerdi; Kur'an'ı ezberlemek, okuyuşunu düzeltmek sonra onu anlamak sonra onunla amel edip nefsi tezkiye ve ahlâkını güzelleştirmeye vesile olan bilgilere yönelmek sonra da Şeriat ilimleriyle uğraşmanın daha mühim olduğunu anlarlardı. Büyük aldanmanın bir diğer çeşidi, zamanı önemsiz şeylerle başa harcamaktır. Hasan-ı Basrî der ki "Kur'an kendisiyle amel edilsin diye indi. Ama insanlar sırf okumayı amel edindiler; onu okumakla yetindiler, onunla amel etmeyi ise terkettiler!"

İblisin kurraları aldatma şekillerinden bir diğeri; onları, mihrapta Kur'an okurlarken mütevatir ve meşhur kıraatleri bırakıp şaz kıraatleri okumaya sevketmesidir. Oysa âlimler katındaki en doğru görüşe göre şaz kıraatle kılınan namaz kabul olmaz. Şaz kıraatle okuyan kişinin maksadı, bilinmeyen garip şeyleri ortaya koymak suretiyle insanların övgü ve beğenisini kazanmaktır. Ama ona sorsanız kendisinin hep Kur'an'la meşgul olduğunu söyler.

Bunlardan bazısı farklı kıraatleri ard arda okur. Örneğin Fatiha'daki "maliki yevmiddîn" ifadesini "Meliki, maliki, mellaki yevmiddin" şeklinde okur. Oysa bu câiz değildir. Çünkü bu Kur'an'ın nazmını değiştirmektir. Kurralardan bazıları secde ayetlerini veya tevhid veya tekbir içeren ayetleri ard arda zikreder. Bu da mekruhtur.

Bunlar Kur'an hatmi merasimi için büyük ateşler yakmayı adet haline getirmişlerdir. Bu tavır, hem malı boşa harcamak, hem Mecûsîlere benzemek hem de kadın ve erkeklerin gece vakti bir arada toplanmaları gibi bir fesada sebebiyet verme anlamına gelir. İblis onlara bu ritüelin İslâm'ı güçlendireceği vehmini vermiştir. Oysa bir aldatmacadır bu. Çünkü Şeriatın şerefi şer'î olanı yapmakla gerçekleşir, ona aykırı olanı yapmakla değil!

Bunlardan bazıları kendisinden bizzat okumadığı, sadece icafet aldığı kimselerden bizzat okumuş gibi yapar, "Bize filan haber verdi, filandan okuduk" der, muhatabında bizzat o âlimden okuduğu zannını uyandırmaya çalışır. Bu yaptığının; kıraatleri öğretmek gibi hayırlı bir işe vesile olmasından ötürü böylece sevap kazandığını düşünür. Ama bunun resmen yalan olduğunu ve bunu yapanın yalancılık günahını kazandığını unutur.

Bir de usta kurralardan bazılarının iki üç kişiyi bir anda dinlediğini, o arada yanına sokulan biriyle sohbet ettiğini görürsün. Oysa insan tüm bunları bir arada yapmaya güç yetiremez. Sonra da Kur'an'ı dinlettiren kişi "Filan kıraati falandan okuduğunu" yazar. Oysa bazı muhakkikler gerekirse iki üç kıraat bilgininin bir araya toplanıp tek kişiyi dinleyerek onun doğru okuyup okumadığını kontrol etmeleri gerektiğini söylemişlerdir.

Bazı kurralar ise birbirleriyle hızlı ve çok okuma hususunda yarışırlar. Bunlardan birini gördüm; insanları topluyor ve hızlı hızlı okutturuyordu öyle ki uzun günlerde günde üç hatim yapıyorlardı. Daha az okuyan ayıplanır, hatmi tamamlayan ise övülürdü. Halktan insanlar da bunu izlemek için toplanıyorlar, bunu güzel bir amel sayıyorlardı. İblis onları "Çok okumak sevaptır!" diye aldatır. Bunlar hep İblisin aldatmacalarıdır. Çünkü Kur'an okumak insanlar övsün ve hoşlansın diye değil Allah rızası için yapılan bir ameldir. Kuran-ı Kerim yavaş yavaş okunmalıdır. Zira Allah (c.) şöyle buyurur: "Onu insanlara ağır ağır okuman için indirdik" (İsra, 106) "Ve ağır ağır Kur'an oku" (Müzzemmil, 5)

Bir de bazı kurralar nağmeyle kur'an okuma âdetini çıkarmışlardır. Bunu imam Ahmed b. Hanbel ve bazı âlimler hoşgörmemişler; İmam Şafiî ise bunda bir beis görmemiştir. Nitekim bize Muhammed b. Nasır, Ona Ebû Ali Hüseyin b. Sa'd Hemedâni, ona Ebû Bekir Ahmed b. Ali, ona Fadl b. Fadl, Ona Seyyahî, Ona Rebi' b. Süleyman şöyle anlattı. İmam Şafiî şöyle dedi: "Hadâ (=deve sürücülerinin şarkısı) ile bedevî şarkılarını dinlemekte bir beis yoktur. Kur'an'ı nağmeli ve sesi güzelleştirerek okumada da bir beis yoktur!"

Müellif der ki: İmam Şafiî kendi zamanındaki nağmeye işaret etmiştir. Onun zamanında kurralar az ve ölçülü bir şekilde nağmeli okuyorlardı. Bu gün ise bu işi tamamen şarkıya dönüştürdüler! Nağmeli okuma şarkıya ne kadar çok benzerse mekruhluğu o derece artar; Kur'an'ı Kur'an olmaktan çıkaracak kadar olursa haram olur.

Bazı kurralar birbirlerinin gıybetini yapmak gibi aslında günah olan hususlarda mütesahil (=yumuşak) davranırlar. Hatta daha büyük günahlar işledikleri halde Kur'an hafızı olmalarının

cehennem azabını onlardan kaldıracağına inanırlar. Buna Rasulullah'ın (s.): "Kur'an bir posta konacak olsa post (cehennemde) yanmaz!" hadisini delil getirirler. Bu İblisin aldatmasından başka bir şey değildir. Çünkü bilenin cezası cahilin cezasından daha çoktur! Çünkü bilgi çokluğu bilenin aleyhindeki delili kuvvetlendirir. Kur'an okuyucusunun ve hafızın okuyup ezberlediklerine saygı göstermeyip uygulamaması ise ayrı bir günahtır. Allah (c.) şöyle buyurur: "Rabbının sana indirdiğini gerçek olduğunu bilen kimse kör kimse gibi midir?" (Ra'd, 13/19) Peygamberin eşlerine de şöyle hitap eder: "Sizden her kim apaçık bir edepsizlik yaparsa azap onun için ikiye katlanır." (Ahzab, 33/30)

Bize Ahmed b. Ahmed Mütevvekkilî, ona Ahmed b. Ali b. Sâbit, ona Ebû Hasan İbn Zarkaveyh, ona İsmail Saffar, ona Zekeriyyâ b. Yahyâ ona Maruf Kerhî kendisine Bekir b. Hubeyr'in şöyle dediğini anlattı: Cehennemde cehennemin bile hergün yedi defa Allah'a sığındığı bir vadi vardır. Vadide, vadi ve cehennemin her gün yedi defa ondan Allah'a sığındığı bir kuyu vardır. O kuyuda da kuyu, vadi ve cehennemin hergün yedi defa sığındığı bir yılın vardır. Bu yılan (azap) işine evvela fasık Kur'an hafızlarıyla başlar. Onlar: "Rabbımız! Bizimle mi (başlanılıyor), putperestlerden de önce mi?" diyecekler. Onlara: "Bilenle bilmeyen bir değil!" denilecek. Müellif der ki: Kur'an okumayla ilgili bu örnekle yetinelim.

İBLİSİN HADİSÇİLERİ ALDATIŞI

İblisin aldattıklarından bazıları ömürlerini hadis dinleme, belde belde dolaşarak bir çok farklı senetlerle hadis toplama, alî senet ve el-garib kısmına giren metinleri elde etmede geçiren kimselerdir. Hadisçiler iki kesimdir:

A) Birinci Kısım Hadisçiler: Bu kesimden olanlar, hadislerin sahihini zayıfından ayırmak suretiyle Şeriatı korumayı amaçlarlar. Bunlar bu niyetlerinden ötürü mükâfaatı hakederler. Ancak İblis onları bunlarla meşgul ederek, bilmeleri vacip olan farz bilgileri öğrenmekten, yapılması gerekenleri yapmaktan ve hadislerin anlamları üzerinde durmaktan alıkor.

Birileri çıkıp: Bunu selef-i sâlihînden Yahya b. Maîn, İbn Medîni, Buhârî ve Müslim gibi pek çok zat yaptı, derse cevaben deriz ki bu kimseler ikisini birden; yani dini bilgileri öğrenip fakihleşmeyle hadis toplamayı birlikte yapmışlardır. Çünkü o asırda isnadlar daha kısa, rivayetler daha azdı.[63]

Bu onlar için büyük bir avantajdı. Böylece zamanları her ikisi için de yetti. Günümüze ise hadislerin senetleri uzadı, çeşit çeşit hadis kitapları telif edildi. Filan kitapta bulunan hadis diğerlerinde de var, değişen sadece senedi. Dolayısıyla her ikisini birden çok az kişi yapabilir. Bir hadisçi görürsün; elli yıl boyunca hadis yazmakta, dinlemekte kitapları teker teker toplamaktadır. Ama namazda bir hata yapacak olsa, kendisinden hadis okuyan yeni yetme fıkıh öğrencilerine sorma ihtiyacı duyar. Hadisçileri kötüleyenler bu kimseleri kendilerine malzeme yaparlar ve "İşte; içindekilerden habersiz kitap taşıyıcıları!" derler. Onlardan birileri biraz iflah olup da hadislerin anlamına bakacak olsa; ya neshedilmiş bir hadisle amel eder veya bir hadisten ancak cahil birinin anladığı kadar anlar ve böyle amel eder; hadisten asıl kastedileni bilemez; gerekeni yapamaz!

Nitekim bize kadar gelen rivayetlere göre bir hadisçi "Rasûlullah (s.) kişinin suyunu başkasının ekinine göndermesini yasakladı" hadisini rivayet etmiş orada bulunanlar: "Bahçemizi suladıktan sonra su arttığında onu komşumuza doğru gönderdik! Artık Allah'a istiğfar ederiz!" demişlerdir. Hadisi okuyan ve dinleyenler; muradın hamileyken esir alınan cariyelerle cinsel ilişkiye girmenin yasaklanması olduğunu anlayamamışlardır. Hattâbî derki: Salih bir hocamız "Rasulullah (s.) Cuma günü namazdan önce halktan nehyetti" hadisini rivayet ediyordu. Bana kırk yıl boyunca Cuma namazı öncesinde başını traş etmediğini söyledi. Ona dedim ki: Bu haleka; ders halkası kelimesinin çoğulu olan "halk" tır Traş anlamına gelen "halk" değil! Cuma namazı öncesinde ilim okuma için halka yapıp toplanmak yasaklanmış; namaz ve hutbeyi dinlemekle meşgul olunması emredilmiştir!" dedim. Hocam: "Beni bu işten kurtardın!" dedi. O salih kimselerdendi.

---

63. Müellifle sozkonusu âlimler arasında 3 asırlık bir zaman vardır. Dolayısıyla rivayet zincirindeki ravilerin sayısı iki katını aşmıştır. (müt.)

İbn Sâid hadisçiler arasında büyük değere sahip biriydi. Ama fıkıhçılarla az görüştüğünden dolayı sorulan hiçbir fetvaya cevap veremezdi. Fakih Ebû Bekir Ebherî şöyle anlatmıştır: Yahya b. Muhammed b. Sâid'in yanındaydım. Bir kadın gelerek ona "Ey hoca, içine tavuğun düşüp öldüğü kuyu temiz midir, pis midir?"diye sordu. O: "Yazıklar olsun sana, tavuğu nasıl edip de kuyuya düşürdün?" dedi. Kadın: "Kuyunun üstü kapalı değildi!" dedi. Yahya: "Üstünü örtseydiniz de içine bir şey düşmeseydi ya!" dedi. Ebherî der ki: Kadına dedim ki: "Ey kadın! Şayet suyun hali (=rengi kokusu vs.) değişmişse pistir; değişmemişse temizdir."

Müellif der ki: İbn Şıhhîr hadis sahasında bir çok kitap kaleme aldı. Bunların en küçüğü bir cilt, en büyüğü bin ciltlik tefsir kitabıdır. Fıkıhtan ise hiçbir şey bilmezdi!

Bunların bazıları cahilliği ortaya çıkmasın diye çekinmeden yalan yanlış fetva verirdi. Öyle ki bazen neredeyse fıkra türü cevaplar sadır olurdu!

Bunlardan birine Ferâiz (=miras) konusunda bir soru soruldu. Cevaben "Allah'ın ferâizine (=farzlarına, kurallarına) göre bölüştürülür!" yazdı. İbrahim Harbi şöyle anlatmıştır: Bana bildirildiğine göre bin kadar öğrenciye hadis dersi verirken Ali b. Davud'a bir kadın geldi ve "Şalvarımı sadaka vermek üzere yemin ettim." (=Şunu yaparsam şalvarımı sadaka vermek bana borç olsun dedim) dedi. O: Onu kaça satın almıştın? diye sordu. Kadın: Yirmi iki dirheme dedi. O: "Git ve yirmi iki gün oruç tut" dedi. Kadın gidince "Oof, oof vallahi yanlış söyledik, kadına zihar keffaretini[64] emrettik" dedi.

Müellif: Ben derim ki: Görüyor musun bu iki rezaletin; cehalet ve fetva verme cür'etkârlığının ne tür yanlışlıklara yol açtığını!

---

64. Zihar: Kişinin hanımına "Senin sırtın bana anamın sırtı gibidir" demesidir ki "artık sen benim karım sayılmazsın seninle yatamam" anlamına gelir bu. Keffareti, hanımıyla ilişkiye girmeden önce bir köle azad etmesidir. Buna gücü yetmezse ard arda altmış gün oruç tutar, ona da gücü yetmezse altmış fakiri doyurur. Bkz: Mücadile 3-4. ayetler.

Bil ki muhaddislerin geneli Allah'ın (c.) sıfatlarıyla ilgili hadislerin zahirine tutunmuş; bunları maddî anlamlarına yormuş ve teşbih tehlikesine duçar olmuşlardır. Zira onlar fakihlerle oturup kalkmadıkları için bu benzetmelerin hakiki değil hükmî olduğunu; (=örneğin benzerliğin sadece Allah'ın da kulların da duyan gören vs. olmaları yönünden olduğunu, Allah'ın onlar gibi maddî bir kulağının ve gözünün olmadığını) anlayamamışlardır. Zamanımızda da bunlardan, bol bol kitap biriktiren, bol bol hadis dinleyen ama ezberlediğini anlayamayanlara rastladık. Bunlar arasında Kur'an'ı ezbere bilmeyenler ve namazın rükünlerini sayamayanlar vardır. Bunlar farz-ı kifayeyle uğraşmaktan ama farz-ı ayınları terketmektedirler. "Önemsizi önemliye tercih" ise İblisin hilelerindendir.

B) İkinci Kısım Hadisçiler: Bunlar hadis ilmiyle çok uğraşan ama niyetleri düzgün olmayan kimselerdir. Hadislerin farklı farklı rivayet zincirlerini toplarken hadisin zayıfını öğrenmek için değil yüksek senetleri, nadir rivayetleri elde etmek için böyle yapar; memleketleri de bu niyetle dolaşırlar. Amacı insanlara "Filandan hadis aldım!" "Bende hiç kimsede olmayan şu su senetler var!" "Bende hiç kimsede bulunmayan şu su rivayetler var" diyerek öğünmektir. Bize, Bağdat'a hadis ilmi tahsil etmek için öğrenciler gelmişti. Hoca onları alıp Dicle kıyısında "Rakka" isminde bir bahçeye götürdü ve onlara "Bana filan filan Rakka'da şu hadisleri rivayet etti" diyerek hadisleri söyledi. Bununla insanlara Sûriye bölgesindeki Rakka beldesini hatırlatıyor, orada hadis aldığını zannettiriyor, onun hadis tahsili için uzak ülkelere gidip meşakkatler çektiği düşüncesini uyandırmayı hedefliyordu. (Oysa o hadisleri o bahçede okumuştu) Hocanın biri de İsa Nehriyle Fırat Nehri arasında bir yerde hadis dersi verir ve "Bana Maveraünnehr'den filan âlim şöyle rivayet etti!" der, kendisinin hadis tahsili için Horasan'a gittiğini vehmettirirdi! Bu adam hadis tahsili için defalarca yoluculuk yaptığını sansınlar diye "Bana filan birinci seyahatimde şunu, falan ikinci seyahatimde şu hadisi rivayet etti" derdi. Ancak Allah (c.) Ona bereket vermedi ve daha öğrencilik yıllarında öldü.

Müellif der ki: Tüm bunlar ihlastan uzak şeylerdir. Bu kimselerin maksatları yüksek mevkilerde olmak, insanlara karşı övünmektir. Bu sebeple şaz ve nadir hadislerin peşindedirler. Bunlardan biri bir hadis öğrendiğinde sırf kendi rivayet etmiş olmak için onu müslüman kardeşinden sakladığı, öğrenmesini engellediği bile olurdu. Bazen bir başkasına rivayet etmeden kendisi ölürdü de her iki taraf hadisin yararından mahrum kalırdı. Hatta onlardan, sadece, hocalarının isimleri arasında yazmak için bir de baş harfi Kaf veya Kef olan bir âlimin şehrine giden, ondan hadis alanlar olurdu.

İblis hadisçileri birbirlerini kötü vasıfla nitelendirmek; üstelik buna cerh ve ta'dil süsü verdirmek suretiyle aldatır. (Hadisçilerin kişiler hakkında dürüstlüğü, takvası ezber gücü vs. ilgili verdikleri olumlu veya olumsuz yargı anlamına gelen) Cerh ve ta'dili evvelki âlimler Şeriatı korumak maksadıyla yapıyorlardı. Allah (c.) niyetleri daha iyi bilir.

Ama bunların pis niyetlerinin alâmeti kendinden hadis aldıkları kimseler hakkında onların olumsuz yönleri olduğunda susmalarıdır. Eski âlimler böyle değillerdi. Ail b. Medînî babasından hadis nakleder sonra literatüre göre zayıflar kategorisinde olduğundan "Bu hocanın rivayetinin ne konumda olduğunu siz biliyorsunuz" dedi. Yusuf b. Hüseyin şöyle anlatmıştır. Haris Muhasibî'ye gıybeti sordum. Dedi ki: Ondan sakın çünkü o en kötü kazançtır. Senden iyiliklerinin sevabını götüren, düşmanlarını sevindiren bir şey hakkında ne düşünürsün? Dünyada kızdırdığın ve ahirette senin bir hasmın olacak kimseyi nasıl hoşnut edebilirsin? Ya o senin sevaplarından alır, ya da sen onun günahlarından yüklenirsin. Çünkü orada dirhem de yoktur, dinar da. Bundan sakın ve kaynağını öğrenmeye çalış. Onun kaynağı aç gözlülük, cehalet, gazap, tutuculuk, çekemezlik ve su-i zandır. Bu gizli olmayan apaçık bir şeydir.

Âlimlerin gıybetini yapmanın gerekçesi, guyâ "gerçeği ortaya koyup uyarma" aldatmacası ve asılsız haberleri tevil etme düşüncesidir. Çünkü söylediği doğru olsa gıybet edemez. Bu kimse "O adamın halini belirtmekten sakınıyor musunuz? Durumunu aynen söyleyin ki insanlar ona karşı dikkatli olsunlar!" der.

Bir kişinin hal ve haberi herkes tarafından biliniyorsa ve doğruysa sana hiç kimse sormadan müslüman kardeşinin bu ayıbını ortaya koyamazsın. Birileri gelip "Kızımı filanla evlendirmek istiyorum!" derse sen de ondaki bir bid'ati veya müslümanların mahremleri hususundaki davranışlarında güvenilir biri olmadığını biliyorsan ancak o zaman en güzel biçimde uyarır ve adamı bundan vazgeçirirsin. Veya başka biri gelir de "Malımı filana emanet bırakacağım!" derse ve adam da güvenilir biri değilse, o adamı en güzel biçimde karardan vazgeçirirsin. Yine biri gelir de "Filanın arkasında namaz kılacağım" veya "Onu ilimde önderim yapacağım!" derse onu bu fikrinden en iyi bir üslupla çevirirsin, fakat gıybet etmek suretiyle ondan hıncını alamazsın.

Bazıları da kurrâ ve âbidleri gıybet etme işini onların kusur ve hatalarını güya hayretle anıp sonra gıyabında yapmacık dualar etme yoluyla yapar. Hınzır herif, hem gıybet edip kardeşinin etini yer, hem de o çirkin hareketini duayla süsler!

Yüksek mevkide ve önder konumundaki insanlara karşı gıybeti ise onlara acıdığını ve üzüldüğünü izah ederek yapar. Meselâ gıyabında "Zavallı adam, şununla imtihan oludu. Rezil rüsvay olmaktan Allah'a (c.) sığınırız!" gibi sözler eder, o yapmacık merhamet ve şefkat duygularını açığa vurur. Sonra kardeşlerinin yanında yapmacık dualar yapar ve şöyle der: "Bunları size söylüyorum; ona çok dua edesiniz diye!"

Açıkça veya îma yollu gıybetten Allah'a (c.) sığınırız. Gıybetten sakın, çünkü Kur'an onun çirkinliğini açıklamıştır: "Biriniz ölmüş kardeşinin etini yemeği sever mi?" (Hucurat: 12) Bu hususta peygamberden (s.) pek çok hadis rivayet edilmiştir.

İblis hadisçileri bir de uydurma hadisi uydurma olduğunu belirtmeksizin rivayet ettirmekle aldatır. Bu Şeriata karşı yapılan bir cinayettir. Hedefleri rivayet ettikleri hadislere revaç buldurmak, çok hadis rivayet etmiş olmaktır. Oysa Rasulullah (s.): "Her kim yalan olduğunu bildiği halde benden bir hadis rivayet ederse o yalancıdır." buyurmuştur.

Senedi kapalı biçimde zikretmek de şeytanî yola girer. Adam bizzat işitmediği halde işitti sansınlar diye "filandan, o fi-

landan" şeklinden "an, an"lı rivayet yapar. Veya hadisin senedinde bir kopukluk varsa orayı an'lı zikreder. Bu çirkin bir davranıştır. Çünkü kopuk senetli hadisi (=munkatı hadisi) kesintisiz senetli (muttasıl) hadis derecesine yükseltir. Yine bu tür kimselerden bazısı zayıf veya yalancı birinden bir rivayet eder, sonra farkına varılmasın diye onu başka bir isimle veya künyesiyle, ya da dedesine nisbet ederek anar. Bu da aynı şekilde Şeriata karşı işlenen bir cinayettir. Çünkü bu hareketiyle o, hüküm sabit olmayan bir şeyle hüküm verilmesine sebebiyet vermiş olur. Ancak kendinden rivayet edilen şahıs güvenilir olmak şartıyla o kimseden çok rivayet ettiği bilinmesin diye; veya aynı yaşta olduklarından dolayı utanarak ismini anmayıp hadisi dedesine nisbet ederse veya künyesini zikrederse bu da mekruhtur. Tabii kendinden rivayet edilenin güvenilir olması şartıyla! Başarı Allah'tandır.

İBLİSİN FAKİHLERİ ALDATIŞI

Müellif der ki: Fakihler (fıkıh âlimleri) eskiden Kur'an ve Hadis ehli kimselerdi. Durum gittikçe geriye gitti. Sonunda müteehhirîn (son dönem) âlimleri "Kur'an'dan sadece ahkâm ayetlerini (şer'î hükümler içeren ayetleri) bilmemiz; hadisten de Sünen-i Ebî Davud ve benzeri meşhur bir hadis kitabını kendimize temel yapıp ona dayanmamız yeterli" dediler. Sonra bunda da gevşek davrandılar. Durum o noktaya vardı ki, anlamını bilmediği ayeti ve sahih mi zayıf mı olduğunu bilmediği hadisi delil getiren fakihler türedi.

Bazıları sahih bir hadisle çelişen bir kıyas ve kaideye tutunur da, naklî delilerle az ilgilendiğinden o hadisi bilmez. Halbuki; fıkıh, Kur'an ve Sünnet'ten hüküm çıkarmak demektir. Kişi bilmediği şeyden nasıl hüküm çıkartabilir ki? Bir hükmü sahih mi zayıf mı olduğunu bilmediği bir hadise dayandırmak ne çirkin bir şey!

Önceleri bunları öğrenmek zordu ve insan bunun için uzun seferlere, büyük gayretlere ihtiyaç duyuyorlardı. Şu anda ise kitaplar yazılmış, kaynaklar belirlenmiş, sahih ve zayıf hadisler ortaya çıkmış olduğu halde son dönem âlimlerini hadis

kitaplarını okumaya karşı tam bir tembellik kapladı. Öyle ki ben bazı büyük fakihlerin kitaplarında sahih kitaplarda olduğunu söylediği ama Rasûlullah'ın (s.) söylemesi imkânsız hadisler gördüm. Yine bazılarının bir meseleye delil getirirken "Delilimiz bazılarının Rasulullah'tan rivayet ettiği şu hadistir!" dediğini, karşı tarafın getirdiği sahih hadise de "Bu bilinmeyen bir hadistir" dediğini gördüm. Bunların hepsi İslâm'a karşı yapılan birer cinayettir.

İblisin aldattığı bazı fakihlerin ana uğraşıları, tartışma ilmini tahsil etmeleridir. Kendi zanlarınca hükümlere getirilen delilleri tashih ettiklerini, Şeriatın ince noktalarını ve mezheplerin dayandıkları illet ve sebepleri ortaya çıkardıklarını söylerler. Bu iddiaları doğru olsaydı fıkhın tüm meseleleriyle bu şekilde uğraşırlardı. Ancak onlar büyük ve temel meselelerle uğraşırlar ki onda konuşacak çok söz olsun. Tartışmacı tartışarak ve karşı tarafın çelişkilerini araştırarak onu altetmeyi, böylece övünüp büyüklenmeyi, insanlar gözünde büyük yere sahip olmayı hedefler. Buna karşın herkesin karşılaştığı küçük bir meselede hiçbir hükmü bilmez.

İBLİSİN, FAKİHLERİ YAPTIKLARI TARTIŞMAYA FELSEFECİLERİN SÖZLERİNİ KATMALARI SURETİYLE ONLARA DAYANMALARINI SAĞLAYARAK ALDATMASI

Tartışma ve konuşmayı uzatmaya sebep olsun diye konuyla ilgili sahih hadisi bırakıp kıyası zikretmeleri bu kısma girer. Onlardan biri hadisi delil getirecek olsa ortalığı velveleye verirler. Halbuki evvelâ hadis cinsinden delili zikretmek edeptendir.

Yine bunların tüm uğraşıları teorik (fıkıh) çalışmalarıdır. Buna, Kur'an okumak hadis dinlemek ve Rasulullah'ın (s.) ve sahabelerin hayatını incelemek gibi kalbi yumuşatan şeyleri katmazlar. Bilindiği gibi kalpler sürekli "necasetin giderilmesi" "değişikliğe uğramış su" gibi fıkhî meseleleri tekrarlamakla Allah korkusu ve huşû kazanmaz; kalp, ahiret arzusunun canlanması için vaaz ve nasihate ihtiyaç duyar. İhtilaflı fıkıh konuları şer'î ilimlerden olsa da maksud olan manayı veremez. Kişi sele-

fin yaşantısının sırlarından ve mezhebini kabul ettiği kimselerin hallerinden haberdar olmazsa onların yoluna giremez. Bilinmelidir ki insan tabiatı hırsızdır, zamanelerle başbaşa bırakılırsa onların huy ve tabiatlarını kapar ve onlar gibi olup çıkar! Eski insanların yaşantılarını okuyunca zamane insanlarının yaşantıları karşı koyar ve eski insanların ahlâkıyla halkalanır, onların edebiyle edeplenir. Seleften biri şöyle diyor: "Kalbimi yumuşatan bir söz benim için, (tâbiinin meşhur âlimlerinden) Kadı Şurayh'ın verdiği yüz hükümden daha sevimlidir."

Böyle söylemesinin sebebi, kalbi yumuşatmanın bir zorunluluk olması onun da belli bir yol ve yönteminin bulunmasıdır.

Yine bunlardan bazıları tartışma konularıyla yetinir, mezhebindeki diğer meselelerle ve ilimlerle uğraşmaz. Fetva veren bir fakihe bir ayet veya hadis sorulur da bilmez. Bu bir aldanmadır! Gevşeklikten ve tembellikten uzak durma vasfı nerede kaldı? Tartışma ancak, gerçek ortaya çıksın diye yapılır. Selefin hedefi tartışmada hakkı ortaya çıkarmak suretiyle karşılıklı yardımlaşmaktı. Onlar delilden delile geçerler, birisi bir şeyi unutsa diğeri onu uyarırdı. Çünkü gaye hakkı ortaya koymaktı. Bu (yeni zaman) fakihlerinden biri, örneğin zannî bir illete dayanarak bir şeyi bir şeye kıyas eder. Ona "Kendisine kıyas ettiğin şeyin hükmünün illetinin bu olduğuna delilin nedir?" dense "Bu benim bilebildiğim; daha iyisi varsa siz söyleyin. Tartışmada itiraza karşı tarafı beni zorlayamaz" der. Evet, bunu yapmaya zorlanamayacağı doğru. Ama o yeni türetip fıkıh ilmine soktuğu cedel ilmine göre öyle. Hakkı ortaya çıkarma ve karşılıklı yardımlaşma ilkesine göre ise bunu yapması zorunludur.

Bazen karşı tarafın doğru olduğu ortaya çıkar. Ama o yine de görüşünden dönmez ve hakkın karşı tarafta ortaya çıkmasını hazmedemez. Doğru olduğunu bildiği halde ona cevap vermeye çalışır. Bu son derece çirkin bir şeydir. Çünkü tartışma, hakkı ortaya koymak için yapılır. İmam Şafiî der ki: "Biriyle tartıştığımda muhatabım delili inkâr ettiyse hep gözümden düşmüş, kabul ettiyse gözümde büyümüştür. Her kimle tartışmış ve hakkın onun söylediğinde olduğunu görmüşsem mutlaka onun görüşüne geçmişimdir."

Bu kimselerdeki tartışma yoluyla şöhrete sahip olma ve karşıdakine üstün gelme arzusu, kişinin içindeki gizli liderlik sevgisini ortaya çıkarır. Bunlardan biri muhatabının sözünde, onun yenilgisine sebep olacak bir zayıflık görse hemen büyüklenir. Muhatabının, kendine kötü laflar ettiğini görünce onu kibir hiddeti tutar ve sövgüyle karşılık verir. Sonunda tartışma atışma ve laf dalaşına dönüşür.

İblis onları gıybete ruhsat vermekle de aldatır. Bunlar tartışmayı aktarmanın gıybet olmayacağını söyleyerek "Filanla tartıştım ve şöyle dedim, hiçbir cevap veremedi!" gibi laflar ederek ve hasmını yendiği delilleri anlatmak gönlünü ferahlatır.

Bir de İblis bunları, asıl Şeriat ilminin fıkıh ilmi olduğu, başka ilimlerin ise önemsiz olduğu inancıyla aldatır. Onlara "filan hadisçi şöyle dedi" dense, hadisin asıl olduğunu unutarak "O bir şeyden anlamaz" derler. Onlara kalbi yumuşatacak sözler söylense "Bu vaizlerin sözü!" deyip geçerler.

İblis bunları fetva derecesine ulaşmadıkları halde hemen fetva verme cüretiyle de aldatır. Öyle ki yeni ortaya çıkan ve hükmü sorulan bir sorunda Kur'an ve Sünnet'e aykırı düşen fetvalar verirler. Oysa mesele hakkında hiç konuşmasalar daha iyi olur.

Atâ b. Saib, Abdurrahman b. Ebi Leylâ'nın kendisine şöyle dediğini anlattı: "Rasulullah'ın (s.) yüz yirmi sahabesiyle karşılaştım. Bunlardan birine soru sorulsa soranı diğerine gönderir, diğeri bir başkasına gönderirdi. Sonunda soran kişi ilk sorduğuna dönerdi." Başka bir rivayette Atâ b. Sâib şöyle anlattı: Abdurrahman b. Ebî Leyla'yı işittim söyle diyordu: Bu mescidde Rasûlullah'ın (s.) sahabelerinden yüz yirmi ensara yetiştim. Bunlardan biri bir hadis söylemek zorunda kalsa söyleyip bunu diğer kardeşinin de onu bu yükten kurtarmasını isterdi. Bunlardan birine bir fetva sorulsa cevabı başka bir kardeşinin vermesini, böylece onu bu yükten kurtarmasını arzulardı.

Müellif der ki: Bize kadar aktarıldığına göre adamın biri İbrahim Nehaî'ye bir soru sordu o: "Soracak benden başkasını bulamadın mı?" dedi.

İmam Malik'ten rivayet edildiğine göre o şöyle derdi: Yetmiş hocaya "Beni fetva vermeye ehil görüyor musunuz?" diye sorup hepsinden "Evet!" cevabı almadıkça fetva vermeye başlamadım! Ona "Seni bundan men'etselerdi dediklerini yapar mıydın?" dediler. "Beni men etselerdi bu işten geri dururdum!" dedi.

Adamın biri Ahmed b. Hanbel'e "Ben bir yemin ettim, ama nasıl yemin ettiğimi bilmiyorum" dedi. O: "Keşke nasıl yemin ettiğini hatırladığında benim sana nasıl fetva vermem gerektiğini de hatırlasan!" dedi.

Müellif der ki: Allah korkularından dolayı selefin ahlâkı işte böyleydi. Onların yaşantılarını her kim örnek alırsa yüksek edep sahibi olur.

İblis, fakihleri bir de valilerle, hükümdarlarla içli dışlı olup yapabilecekleri halde hiç bir hareketlerine karşı gelmeyerek onlarla iyi geçinmekle aldatır. Bazen dünya mallarından bir şeyler elde etmek için Şeriatın izin vermediği ruhsatları verirler. Bu şu üç kesimi ifsad eder. İlki bir yöneticidir. O "Ben yanlış üzere olsam fakih beni uyarırdı. Malımı yiyor, demek ki helâl" der. İkincisi halktır. Zira halk der ki: "Şu valinin malında da hareketlerinde de hiçbir günah yoktur. Çünkü falan fakih yanında hiç ayrılmıyor!". Üçüncüsü fakihtir ki, o da bununla dinini ifsad eder!

İblis onların sultanın yanında olmalarına bir kılıf bulur ve bu tür fakihlerin ağzından "Biz bunu bir müslümana faydamız olur, onunla sultan arasında aracılık ederiz, umuduyla yapıyoruz!" dedirtir. Bunun aslında çok büyük bir aldatmaca olduğunu; başka biri aracılık yapsa bundan hoşlanmaması, hatta sultanla başbaşa kaldığından dolayı ona çamur atması ortaya çıkarır!

İblis onları sultanların mallarını alma hususunda da aldatır ve "Onda senin de hakkın var" der. Oysa bilindiği gibi şayet malı haramsa onu yemek haramdır; şüpheli ise terketmesi daha evladır. Şayet helâl ise dinî konumuna göre alabilir, yoksa rastgele, sürekli biçimde alamaz. Çünkü halk onun bu hareketine bakarak helâl olmayan mallarını da helâl sanıp alırlar.

İblis bazı âlimleri de öyle kandırmıştır ki bunlar sanki ibadete çekilmişçesine sürekli sultanla birlikte olurlar. İblis onlara sultanın yanına gelen diğer âlimlerin gıybetlerini ettirir.

Böylece başlarına iki afet birden gelir: İnsanlara gıybet etmek ve kendini övmek. Her halükârda sultanların yanına gidip gelmek onlarla birlikte olmak çok tehlikelidir. Çünkü başta niyet iyi olabilir. Ama zamanla onları ikram ve ihsanları nedeniyle veya onlara özenerek değişir ve onlarla hoş geçinmekten, yanlışlıklarına karşı gelmeyi terketmekten kendini alamaz.

Süfyan-ı Sevrî şöyle derdi: "Ben yöneticilerin beni hor görmelerinden değil, ikram etmelerinden, böylece kalbimin olara meyletmesinden korkuyorum."

Selef âlimleri, sultanlardan zulümleri nedeniyle uzak dururlardı. Fetva ve velayet konusunda ihtiyaç duyduklarından dolayı sultanlar âlimleri çağırırdı. Bir süre sonra dünyaya eğilimleri ağır basan bir grup oluştu. Bunlar yöneticilerin faydasına olacak ilimleri öğrettiler ve dünyalıklarından yararlanmak için onlara malumat taşıdılar. Onların böyle bir ilimle sultanları razı etmeyi hedeflediklerinin delili şudur: Eskiden sultanlar inanç meselelerini ve bu konudaki delilleri dinlemekten hoşlanırlardı. Bundan dolayı o âlimler kelam ilmini güçlendirdiler. Sonraki sultanlar fıkıhta münakaşadan hoşlanırlardı. Bunun üzerine bu kimseler münakaşa ilmine meylettiler. Sonraki sultanlar vaaz ve nasihatten hoşlanıyorlardı, bir çok öğrenci bu defa ona yöneldi. Halkın büyük çoğunluğu kıssa ve hikâyelere meyledince bu defa da kıssacılar çoğaldı, fakihler azaldı.

İblisin aldattığı bazı fakihler ilimle uğraşanlar için inşa edilmiş medresenin vakıf malından yerler ve uzun yıllar o medrese de kalırlar. Aslında ilimle uğraşmayıp bildikleriyle yetinirler.

Böylelerinin vakıfta hiçbir hakkı yoktur. Çünkü vakıf, öğrenim gören kimselere vakfedilmiştir. Ancak o kimse ders veren müderris veya dersi öğrencilerle tekrarlayan muîd (yardımcı hoca asistan) olursa başka. Çünkü bu iş onun sürekli uğraşısıdır.

İblisin aldattığı bazı fıkıh öğrencileri de şer'an yasaklanan şeyleri yaparlar, bunlardan hoşlanırlar. Bunlar ipek elbise giyer, altın takı takar, herhangi bir yolla alınan vergilerden veri-

len parayı kabul eder ve daha pek çok günahları işlerler. Bu kimselerin bunlardan hoşlanmalarının farklı farklı sebepleri vardır. Bazılarının dinî akidesi bozuktur. O fıkhı kendini gizlemek, vakıftan faydalanmak, lider olmak ya da tartışmak için öğrenir. Bazılarının niyet ve akidesi düzgündür. Ama ona hevası ve dünya sevgisi galip gelir. Orada kendisini dünya sevgisinden men'edecek bir güç yoktur. Çünkü tartışma ve münakaşa kişiyi ancak kendini beğenmeye götürür; oysa müslüman insan ancak nefis terbiyesi ve selefin yaşantısını okumakla ruhen güçlenir. Bunların çoğu ise bu tür şeylerden uzaktırlar, bilakis onlarda sadece kibir ve gururlarını artıracak malzeme vardır. O durumda ruh kupkuru, azıksız ve başıboş kalır.

İblis bazılarını da "Sen âlimsin, fakihsin, müftüsün; ilim sahibi azaptan korur" sözleriyle avutur. Heyhât!! Aksine, kurrâlar bahsinde anlattığımız gibi ilim; aleyhte delil olmaya, azabı artırmaya daha yatkındır.

Hasan-ı Basrî: "Fakih Allah'tan korkup O'na saygı duyan kimsedir" demiştir. İbn Akîl der ki: İpek elbiseler giyinmiş, altın yüzükler takınmış Horasanlı bir fakih gördüm. Ona: Nedir bunlar? dedim. "Sultanın hediyesi düşmanların hasedi ve üzüntüsü!" dedi. Ona dedim ki: "Bilakis şayet mümin isen bu düşmanlarının eğlencesi ve alayıdır. Çünkü İblis senin düşmanındır. Sana Allah'ı (c.) kızdıran şeyleri giydirmiş! Böylece onun alay edeceği biri olmuşsun. Sonra, Sultan hediyesi Rahman'ın yasağını delmek için bir gerekçe olur mu ey zavallı? Sultan sana hediye etti, sen de bu hediye ile samimiyetinden sıyrıldın. Aslında sultan senden fasıklık elbisesini çıkarıp takva elbisesini giydirmeliydi! Allah sizi rezil rüsvay etsin, O'nun (c.) emrini böyle basite aldınız. Keşke "Bu, tabiatımın münasebetsizliklerinden!" deseydin. Musibet işte şimdi başına geldi. çünkü düşmanlığın, gerçekte içinin bozukluğuna delalet eder.

İblis fakihleri görünce vazileri onların gözlerinde küçülterek aldatır. Fakihler onların vaaz ve sohbetlerine katılmazlar ve "Bunlar kim ki? Bunlar kıssacı hikayeci kimseler!" derler.

Şeytanın arzusu da zaten onların kalpleri yumuşatan ve huşulandıran yerlere gitmemeleridir. Kıssacılar isimleri yani

"Kassâs" kelimesi yüzünden eleştirilmemelidir. Çünkü Allah (c.) "Biz sana kıssaların en güzelini anlatıyoruz" (Yusuf 12/3) ve "Onlara kıssaları anlat" (A'raf, 7/176) buyurmuştur. Kıssacılar ancak, faydalı ilimlerden çok; bol bol kıssa ve hikaye anlatmaları yönüyle eleştirilebilir. Çokları asılsız veya imkansız hikayeler anlatır. Ve saçmalarlar. Ancak kıssa, doğruysa ve ibret vericiyse övgüye değer bir şeydir. Nitekim Ahmed b. Hanbel "İnsanlar işi bilen doğru hikayecilere ne kadar da muhtaç!" derdi.

İBLİSİN VAİZLERİ VE KISSACILARI ALDATIŞI

Vâizler eskiden âlim ve fakih kimseler olurlardı. Ubeyd b. Umeyr'in vaazlarına Abdullah b. Ömer (r.) dahi katılmıştı. Ömer b. Abdülaziz de kıssacıların sohbetlerine katılırdı. Sonra bu mesleğin değeri düştü, meslek cahillerin eline geçti. Bunun üzerine de katılım azaldı. Kıssacıların, sohbetlerini hiç kaçırmayan belli müdavimleri türedi. Halk ve özellikle kadınlar bunların tutkunu oldu. Vaizlerde ibadet ve amelle meşgul olmayıp kıssalara, cahillerin hoşlandıkları şeylere yöneldiler. Bu meslekte türlü türlü bid'at ve hurafeler türedi.

Bunların âfet ve zararlarını "Kıssacılar ve Vâizler" adlı kitabımda yazdım. Ancak burada bundan biri parça bahsedelim: Bunlardan bazıları itaate teşvik eden, günahlardan nefret ettiren bir takım hadisler uydurup vaazlarında söylüyorlardı. İblis onları kandırdı da "Bundan gayemiz insanları hayra teşvik etmek ve kötülükten sakındırmaktır" dedirtti. Bu Şeriata yapılan iftiradır. Çünkü bu Şeriatın eksik olduğu ve bu tür şeylerle tamamlanmaya ihtiyaç duyduğu anlamına gelir. Ayrıca bunlar Rasulullah'ın (s.) "Her kim kasten benim adıma bir yalan uydurursa cehennemdeki yerini hazırlasın!" sözünü unutmuşlardır.

Yine bu kimseler insanı hüzne boğan veya kalbini coşturan şeyler anlatmaya onun için konuşmalarını çeşitlendirmeye çalışırlar. Bu maksatla onların aşk şiirleri söylediklerini görürsün. İblis onları aldatır da "Biz bununla Allah (c.) sevgisine yöneltmek istiyoruz!" dedirtir. Bilindiği gibi bu meclislere katılanların çoğu, dünyevi aşkla ve hevayla dolu olan avamdır. Böylece kıssacı hem sapar hem de saptırır.

Bazı kıssacılar kalplerindekinden daha çok huşû ve duygulanma izhar ederler. Kalabalık, insanı daha fazla etkiler ve ağlamasına huşu duymasına imkân sağlar. Şayet bu kimse yaptığında yalancıysa ahiretini kaybeder, samimiyse samimiyetine riyânın karışmasından kurtulamaz.

Kıssacılardan bazıları nağmeli okunan Kur'an'a uygun biçimde sağa sola salınırlar. Oysa günümüzde şarkıya yakın tarzdaki nağmeli Kur'an okuma mekruhtan çok harama yakındır. Kur'an okuyan coşkulu hareketler yapar, kıssacı ellerini çırparak ve ayaklarını ritimli şekilde yere vurarak şarkı söyler ve sarhoş gibi hareketler yapar. Bu, insanların içinde saklı nefsî duyguların açığa çıkmasına yol açar. Nefisleri heyecanladırır, şehvetleri kabartır, erkek ve kadınların çığlık atıp elbiselerini yırtmalarına sebep olur.

Sonra bu kimseler dışarı çıktıklarında, "Hoş bir meclisti" derler. Hoş derken aslında orada yapılan Şeriata aykırı şeyleri kastederler.

Bazı kıssacılar anlattığımız böylesi durumda mersiyeler okur, ölünün başına gelecek felaketleri, kabirdeki yalnızlığını acıklı şekilde ölenlerin hikâyelerini anlatır. Ve kadınları ağlatarak orasını matem evine döndürür. Oysa ah vah etmeye değil, dostları kaybetmenin acısına dayanmaya teşvik edici sözler söylemelidirler. Bunların bazısı zühdün inceliklerinden ve Allah sevgisinden konuşur. İblis ona şöyle fısıldar: "Sen bu kimselerdensin. Çünkü sen anlattığını bilip yaşamasaydın bunları anlatamazdın." Bunun bir aldatmaca olduğunu; bir şeyi anlatmanın sadece bilgi olup, bilginin yaşantı olmadığı gerçeği ortaya koyar.

Bunlardan kimileri âfet ve musibetleri Şeriata aykırı biçimde anlatır ve aşk şiirlerini söylerler. Maksatları asılsız sözle de olsa meclislerinde çığlığın çok olmasını sağlamaktadır. Niceleri hiçbir anlam ifade etmeyen laflar söyleyip dururlar.

Sohbetlerinin çoğu Mûsâ (a.), Tur dağı, Züleyha ve Yusuf (a.) hakkındadır. Farzlardan hemen hemen bahsetmez; hiçbir günahtan sakındırmazlar. Hal böyleyken zinakâr ve faizci hareketlerinden ne zaman dönecek, kadın kocasının hakkını zaman bilecek, kişi ne zaman namazına dikkat etmeye başlaya-

cak? Heyhat! Bu kıssacılar Şeriatı arkadaşlarına atmışlardır. Bu sebeple sermayeleri tükenmiştir. Çünkü hak ağır ve mesuliyetli batıl ise hafiftir. Kıssacı ve vaizlerden kimileri zühde ve gece namazına teşvik eder, ama halka bunların hikmetlerini anlatmazlar. Sohbetten etkilenerek tevbe eden kişi de tutup uzlete çekilir veya doğa çıkar; ailesi ortada perişan olur. Kimileri ise hep ümit verici şeyler konuşur; buna korku ve endişeyi gerektiren bilgileri katmazlar. Böylece insanların günahları işleme cür'etkârlıkları artar. Sonra pahalı elbiseler ve hızlı binekler gibi dünyalıklara olan meylini izhar ederek söylediklerini takviye eder. Böylece kalpler onun söz ve hareketleriyle ifsad olur.

Vâiz bazen iyi niyetli ve nasihati gaye edinmiş biri olabilir. Ama bazılarında zamanla meşhur ve gözde olma sevgisi başgösterir ve bu kişi saygı görmekten hoşlanır. Bu niyetinin alâmeti; piyasaya onun gibi bir nasihatçi veya insanlara faydalı olmaya çalışan biri çıksa bundan rahatsız olmasıdır. Niyeti düzgün olsaydı Allah'ın (c.) kullarına yardım edilmesinden hoşlanmaması mümkün değildi.

Kıssacılardan bazıları sohbetine erkeklerle birlikte kadınlarda alır. Kadınların mecliste güya vecde geldiklerinden çığlık attıklarını görürsün. Aa vaiz insanların sevgisini kaybetmemek için onları uyarmaz. Günümüzde bir de aldatma ve kandırma sınıfına bile girmeyen bir kıssacı grubu türedi. Çünkü bunların yaptığı kötülük çok nettir. Kandırma bile sayılmaz! Bütün kıssacılar kıssacılık işini, zekâtı topladıkları belde belde dolaşıp kazanç sağladıkları bir meslek olarak görmüşlerdir.

Bazıları kabir başında musibetleri, dostlardan ayrılmayı ve ölümü anlatıp kadınları ağlatırlar, sabra teşvik etmezler.

Bazen İblis iyi niyetli ve usta bir vâize yanaşarak "Senin gibisi vaazetmemeli! Nefsinin hallerinin farkında, uyanık kimse vaaz etmeli!" der ve onu susmaya iter. Bu İblisin hilelerindendir. Çünkü bununla hayrı engeller ve "Sen anlattıklarınla lezzet alıyor ve rahatlıyorsun. Sözüne riyâ karışabilir. O yüzden kendi başına olman daha selâmetli" der. Hedefi hayır kapısını kapamaktır.

Sâbit'ten şöyle rivayet edilir: Hasan-ı Basrî bir meclisteydi. Birine "Bir şeyler anlat" denildi. O "Burada sadece ben mi varım?" dedi ve konuşmaktan onun getirdiği sorumluluk ve yükten bahsetti. Konuşması çok hoşuma gitti. Sonra Hasan-ı Basrî konuştu. O anda Şeytan sanki keşke sadece ilkini dinleseydiniz. Ne bir hayra teşvik etmiş ne de bir kötülükten sakındırmıştı" diyordu.

İBLİSİN DİLBİLİMCİLERİ VE EDEBİYATÇILARI ALDATIŞI

Mülellif der ki: İblis bunların çoğunluğunu nahiv'le, lügat ilmiyle meşgul etti ve öğrenilmesi farz-ı ayn olan ibadet fıkhı gibi zorunlu bilgilerden ve kendileri için daha hayırlı olan kalp ıslahı ve nefis terbiyesi gibi bilgilerden, tefsir, hadis gibi daha faydalı ilimlerden mahrum bıraktı. Onlarda tüm zamanlarını kendisi için değil başka ilimler için okunan bu alet ilimlerinde harcadılar. Çünkü insan bir şeyi öğrendiğinde onu uygulamaya geçmelidir. Zaten hedef bir metni sadece anlamak değil, onunla amel etmektir. Onların şer'î edeplerden veya fıkıhtan çok az şey bildiklerini, nefislerini terbiyeyle hiç ilgilenmediklerini görürsün. Bununla birlikte çok kibirlidirler. İblis onlara kendilerinin İslâm âlimlerinden olduğunu vesvesesini vermiştir. Çünkü, gerçekten nahiv ve lügat gibi ilimler İslâmî ilimlerdendir, Kur'an'ı Kerim'in manası bunlardla anlaşılır.

Vallahi buna bir itirazımız yok! Ancak dili düzeltecek ve Kur'an tefsirinde, hadis ilminde ihtiyaç duyulacak kadar gerekli bilgileri öğrenmek uzun zaman alan bir iş değildir. Lazım olan da zaten bu kadarıdır. Ve bundan ötesi fazlalıktır, gereksizdir. Zamanı önemsiz ve gereksiz olan bilgileri öğrenmekte harcayıp önemli olanı terketmek yanlıştır. Bunları fıkıh ve hadis gibi daha faydalı ve daha faziletli ilimlere tercih etmek bir aldanmadır. Şayet ömür bunların hepsini öğrenmeye yetecek kadar uzun olsaydı ne iyiydi. Ama ömür kısadır, dolayısıyla bu ilimlerden en önemli ve en üstünlerinin tercih edilmesi gerekir.

Bu kimselerin yaptıkları ilmî hatalardan biri Ebû Hasan b. Faris'in bize anlattığı şu olaydır: Bir bedevî fakihe "Bir kim-

se şahitlik (=işhad) yaptığında abdesti bozulur mu?" diye soruldu. O "Evet, çünkü "İşhad" kişiden mezi çıkmasıdır." dedi.

Müellif der ki: Bu türden bir çok olay anlatılır. Bu cevap son derece hatalıldır. Çünkü bir kelime iki farklı anlama geliyorsa, onu her iki anlamı da kapsayacak şekilde mutlak zikredip hükmü iki anlamdan birine göre vermek yanlıştır. Bunun benzeri şudur: Birisi fakihe "Adam kur, günlerinde hanımıyla cinsi münasebete girebilir mi?" diye sorar o da temizlik anlamını kastederek "Evet" veya hayızlık anlamını kastederek "hayır" diye cevap verirse bu yanlıştır. Çünkü kur, Arapçada her iki anlama da gelir. Bunun gibi örneğin biri "Fecir doğduktan sonra yemek yenebilir mi?" diye sorarsa, fecr-i sadığımı yoksa fecr-i kâzibi mi (Yalancı Fecir) kastettiği sorulmadan mutlak bir ifadeyle cevap vermek yanlıştır. Arap dil bilgininin yaptığı iki yönden hatalıdır. Birincisi soruyu sorana muhtemel anlamların hangisini kastettiğini sormadı. İkincisi fetvayı zihne ilk gelen anlama göre değil uzak anlama göre verdi. Bu fahiş hataya da fıkıh bilgisinin azlığı neden olmuştur.

Bunların genel uğraşıları Cahiliyye dönemi şiirleridir. Kişi kendini hevâya meyletme huyundan alıkoyacak hadîs ve selef-i salihinin yaşantısı gibi bilgilerden uzak olunca arzularının uçurumuna yuvarlanır, onların esiri haline gelir.

Nahiv, sultanların öğrenmeğe eğilim gösterdikleri bir ilimdir. Nahivciler de onlara bu ilmi öğretirler ve onların haram mallarından yerler. Gramerci Ebû Ali Farisî'nin Adududdevle ve diğer hükümdarların himayesi altındayken sürdürdüğü hayat böyledir.

Bunlar fıkıh bilgilerinin azlığından ötürü haram şeyleri helâl sanırlar. Ebû İshak İbrahim b. Seriyy Zeccâc'ın anlattıkları buna açık bir örnektir. O şöyle anlatır: Kasım b. Abdullah'a eğitim verirken ona zaman zaman "Babanın makamına oturduğunda ve vezir olduğunda bana ne iyilik yapacaksın?" diye sorardım. O: "Ne istersen?" Derdi ben de "Bana yirmi bin dinar vermeni" şeklinde cevaplardım.

Bu benim büyük bir temennimdi. Birkaç yıl geçmeden o vezirlik koltuğuna oturdu. Ben hala onunla birlikteydim ve ya-

reni olmuştum. Bir ara aklımdan bana verdiği vaadi hatırlatmak geçti, sonra vazgeçtim. Vezirliğinin üçüncü günü olunca bana "Ey Ebû İshak, bana vaadimi hatırlatmadın?" dedi. Ben "Vezirin -Allah (c.) ona yardım etsin- cömertliğine ve kendisine hakkı geçmiş bir hizmetçiye verdiği vaadini hatırlatmaya ihtiyaç duymadığına güvendiğimden hatırlamadım" dedim. O: "Sorun, halife Mu'tadıd. O olmasa bunu bir anda rahatlıkla ödeyebilirim. Ancak, onunla aramızda bir problem çıkmasından korkuyorum. Bunu taksit taksit vermeme izin ver" dedi. Ben: "Pekâla" dedim. Bana şöyle dedi: "İnsanlar arasında dur ve büyük istek sahiplerinin dilekçelerini al ve bunu ulaştırıp gereğini yaptırman karşılığında onlardan para alır. Ne olursa olsun benden istemekten çekinme. Bu şekilde sana sözverdiğim miktarı elde edinceye kadar vermeye devam et." Ben de dediği gibi yaptım. Ona her gün bir dilekçe alıp götürüyordum; o da imzalıyordu. Bazen o "Bunun için sana ne kadar fiyat söylediler?" diye sorar, ben "Şu kadar" derdim. "Aldanmışsın, bu şu kadar der. Gidip bunu iade et ve bu fiyata anlaş" derdi. Ben de onlara gidip bana söylediği miktarı verinceye kadar pazarlık yapardım, sonunda razı olurlardı. Ona bu şekilde pek çok dilekçe sundum. Sonunda elime 20.000 dinar, hatta bir süre sonra daha fazlası geçti. Bir kaç ay sonra bana "Ey Ebû İshak vadedilen miktar tamamlandı mı?" diye sordu. Ben "Hayır!" dedim sustu. Ona dilekçeleri götürmeye devam ettim. Her ay "O miktar tamamlandı mı?" diye sorar, ben de kazancım kesilir korkusuyla "Hayır" derdim. Sonunda o miktarın iki katı param oldu. Bir gün yine sordu. Ben: "Bu, cömert vezirin fazla fazla vermesiyle tamamlandı!""dedim. "Vallahi!" dedi "Beni bu dertten kurtardın!"

Bu işin olduğu ana kadar kalbim onunla meşguldü. Sonra bir kale aldı ve bana üç bin dinar bağış vermesi için haznedara emir yazdı. Onu da aldım. Ertesi gün hiçbir dilekçe götürmedim. Bir sonraki gün ise yerime oturdum. Bana yanındaki dilekçeyi getir! diye işaret etti. Ben "Kimseden dilekçe almadım, çünkü vaad yerine geldi. vezirden hâlâ bir şeyler almak hoşuma gitmiyor" dedim. O "Sübhanallah! Senin iyice alıştığın ve bu vesileyle herkes nezdinde büyük bir şeref kazandığın bir kapıyı sana kapatacağım mı sandın? İnsanlar bu gelirin kesil-

mesinin asıl sebebini bilmeyecekler ve senin benim nezdimde değerinin azaldığını sanacaklar. Bana dilekçeni sun ve paranı hesapsız al!" dedi. Hemen elini öptüm ve ertesi gün erken vakitte birinin dilekçesini götürdüm. O ölene kadar her gün bir dilekçe götürmeye devam ettim. İşte bu şekilde yığınla param oldu."

Müellif der ki: Adamın fıkıh bilgisi kıtlığından ötürü yaptıklarına bir bakın! Bu, nahiv ve lügatte büyük bir mevki'ye sahip adam; yaptıklarının şer'an câiz olmadığını bilseydi şu anısını anlatmaz ve hiç övünmezdi. Çünkü talep ve dileklerin ilgili merciye ulaştırılması vaciptir ve onun karşılığında para almak helâl değildir! Böylece fıkıh ilminin diğer ilimlere üstünlüğü ortaya çıkmış oluyor.

İBLİSİN ŞAİRLERİ ALDATIŞI

Müellif der ki: İblis onları aldattı ve kendilerinin edebiyatçı olduklarına, başkalarının sahip olmadığı zekâ ve anlayışa sahip olduklarına Onlara bu ihsanda bulunan Allah'ın (c.) onların hatalarını da affedeceğine inandırdı Onların her vadide yalan söyleyip iftira attıklarını, ayrıca hiciv yaptıklarını, insanların ırz ve şereflerine dil uzattıklarını, işledikleri günah ve çirkinlikleri apaçık zikrettiklerini görürsün.

En iyi ihtimalle, şair birisini över. O kimse şairin kendisini hicvetmesinden korkar ve şerrinden emin olmak için ona hediyeler verir. Veya şair onu insanların yanında över o da orada bulunanlardan uzanarak ona bahşiş verir. Bunların hepsi karşıdakini mecbur ederek para elde etme türündendir. Çoğu şairlerin ve edebiyatçıların ipek giymekten övgüde aşırı giderek yalan sözler sarfetmekten çekinmediğini görürsün. Meclislerinde içki ve başka günahlar işlenir. Onlardan birisi "Ben filan kimselerle bir araya geldim birlikte şöyle şöyle yaptık" der Heyhat, heyhat! "Edeb ancak takvalı yaşamak suretiyle Allah'a (c.) karşı edebli olmaktır. Dünyevî şeylerde büyük zekâ ve anlayışa sahip olmanın da, güzel konuşma yeteneğine sahip olmanın da kişi Allah'tan sakınmadıkça hiçbir kıymeti yoktur. Rabbimizin katında! Çoğu şair ve edebiyatçılar biraz maddî sı-

kıntı çekecek olsalar nankörlük eder ve kaderi yermeye başlarlar. Onlardan biri şöyle diyor:

Fazilet yolundaki himmetim yüksek olsa da Topraktaki nasibim pek azdır.

Kader bana nice hüzün yağdırır zâlim zaman bana nice kötülük yapar."

Bu kimseler, işledikleri günahlar sebebiyle rızıklarının daraldığını unutmuşlardır. Kendilerini büyük nimetlere müstehak, belâlardan selâmette olmaya lâyık görürler, ama yapmaları gereken şer'î emirleri yerine getirmeye hiç yanaşmazlar. O üstün anlayış ve kabiliyetlerini gafil kaldıkları konuda kullanmazlar.

İBLİSİN KÂMİL ÂLİMLERİ ALDATIŞI

Müellif der ki: İblis, yüksek himmet ve gayret sahibi olup da Kur'an, Hadis fıkıh ve Edebiyat gibi bir çok ilmi tahsil etmiş kimselere yanaşarak, "ulaştıkları dereceler ve başkalarına verdikleri faydalardan" dolayı gururlanmalarını sağlar. Bazılarına uzun süre ilim tahsili yolunda yoruluşunu hatırlatır ve zevkleri lezzetleri ona hoşgösterip şöyle der: "Daha ne zamana kadar yorulacaksın? Bedenini şeri tekliflerin yorgunluğundan azat kıl; nefsine istek ve boyun eğıne fırsatı ver şayet günah işlersen ilmin senden azabı def eder!" Ona âlimlerin faziletlerini hatırlatır. Şayet kul bu kandırınnacaya kulak verir ve kabul ederse helâk olur. Şayet aldanmazsa ona şöyle demesi icap eder: "Sana şu üç yönden cevap vereceğim. Bir: Âlimlerin fazileti amelleriyledir. Onunla amel edilmeyince ilmin hiçbir anlamı yoktur. Onunla amel etmeyince maksud manayı anlamayan bir cahille aynı olurum. O zaman benim durumum yiyecek toplayıp açlara yediren, ama kendisi yemeyen onca gayreti hiçbir fayda vermeyen kimsenin durumu gibi olur. İkinci olarak ona ilmiyle amel etmeyeni yeren hadislerle cevap verir: "Kıyamet günü azapları en çetin olanlar; Şu âlimlerdir ki Allah Teala ilminden faydalanma fırsatı vermemiştir onlara!" Rasulullah (s.) cehenneme

atılan etleri eriyip dökülen kimseden bahsetmiş onun "Ben iyiliği emreder ama yapmazdım, kötülükten men eder ama yapardım" dediğini buyurmuştur. Ebû Derdâ der ki: "Bilmeyene bir bilip de amel etmeyene 7 defa yazıklar olsun!" üçüncü cevap olarak ise şöyle derdin. İblis ve Bel'am gibi ilimleriyle amel etmeyen ve helâk olan âlim kimlere çok açık örneklerdir. Amel etmeyen âlimi yermede tek başına şu ayet yeterlidir: "Kendilerine Tevrat yükletilip de sonra onu taşımayan (onun bayraklarını tutmayan)ların durumu kitap taşıyan eşeğin durumu gibidir" (Cum'a:5).

İblis ilim ve amelde üstün mevkilerde olan bir takım âlimleri de başka yönden aldatmış ve onlara ilminden dolayı kibirlenmeyi, kendi gibilerini çekememeyi, meşhur olmak için riyâkarlık yapmayı sevdirmiştir. Bazen bunun onların hakkı olduğuna inandırır. Bazen bu tavrı onların gözünde o kadar süsler ki, bildikleri ve farkında oldukları halde hatalarını terketmezler. Bunun tedavisi; Allah'ın yardım ve tevfikiyle kibir, hased veriyanın zararlarını tefekkür etmek, ilmimin bunları kendisinden def edemeyeceğini aksine aleyhinde hüccet olacağını ve azabını kat kat artıracağını düşünmektir. İlmiyle amil selef âlimlerinin yaşantısına bakan kimse rahatlar ve kibirlenmeyi bırakır. Allah'ı (c.) tanıyan; riyâkarlık yapmaz, kaderin Allah'ın (c.) isteğine göre işlediğini gözlemleyen; çekemezlik yapmaz.

İblis bazen onlara zarif bir şüpheyle yaklaşır ve şöyle der: "İzzet ve vakarı talep etmeniz kibirlilik değildir. Çünkü siz Şeriatın temsilcilerisiniz. Zira dini aziz kılma ve bid'at ehlini söndürme peşindesiniz. Riyâ sandığınız şey riyâ değildir. Çünkü siz huşûlu göründüğünüzde, ağlar gibi yaptığınızda insanlar sizi örnek alıp ağlarlar.

Nitekim halk, önerdiği perhizi uygulayan bir doktora perhizi sadece söyleyen doktordan daha çok uyar."

Bunun aldatmaca olduğunun bir göstergesi de şudur; eğer başkası kibirlenir ve gururlu davranırsa ezilen ve hor görülen kimse âlim ve Şeriatın temsilcisi de olsa aslâ karşı çıkmaz davranışına devam eder. Şayet gayesi dinin izzeti olsaydı

ona da karşı çıkardı. Böylece onun ilim ve din için değil nefsi için yaptığı ortaya çıkar. Riyâda hiç kimsenin mazereti kabul edilmez. Riyâ, insanları Allah'a davet metodu olamaz. Eyyüb Sahtiyanî etkileyici bir şey anlatıp ağladığında yüzünü gözünü siler ve "Nezle ne kadar da ağır tuttu!" derdi. Ameller niyetlere göredir. Tenkitçi gözle bakan kişi hataları hemen görür. Nice kimselerin yanında müslümanlar gıybet edilir de o susuverir. Bu kimse şu üç yönden günah işlemiştir: Birincisi: Gıybet günahının işlenmesine sevinmiş: Böylece Allah'a (c.) itaatsizlikten memnun kalmıştır. İkincisi: Müslümanlara leke bulaştırılmasına sevinmiştir. Üçüncüsü: Kötülükten menetme görevini yapmamıştır.

FALA KİTAP YAZMAYLA GELEN ALDANIŞ

İblis bazı kâmil âlimleri de gece gündüz kitap yazmakla aldatır ve onlara gayenin dini yaymak olduğunu söyler. Onların gizli niyetleri ise isminin duyulması, meşhur olmak, lider olmak, kitabı için uzak ülkelerden kendisine gelinen kimse olmaktır.

Bu aldatmacayı şu hareket deşifre eder: Şayet insanlar onun yazdığı kitaplarla onun huzuruna gelmiyorlarsa veya kendisi gibi başka âlimlerin kitaplarından istifade ediyorlarsa, ancak niyeti ilim yaymak olan kişi buna sevinir. Nitekim selef'ten bir âlim şöyle der: "Her ne ilim öğrendiysem mutlaka insanların bana nisbet edilmeksizin ondan istifade etmelerini arzuladım.

Bu âlimlerden bazıları takipçilerinin çokluğuyla sevinir. İblis onlara bu sevincinin ilim öğrencilerinin çok olmasına bağlı olduğunu söyleyerek kandırır. Oysa adamlarının çokluğu ve bu durumun; kendisi hakkındaki övgülerin artırması onu sevince boğmuştur.

Şeytanın aldatmacalarından biri de onların kendi ilimlerini ve sözlerini beğenmeleridir. Bunun bir aldatmaca olduğu, öğrencileri onu bırakıp daha derin bir âlime gittiklerinde ortaya çıkar. Bu durumda canı sıkılmışsa asıl niyeti belli olmuş demektir. Oysa onun bu yaptıkları; ilim öğretmede ihlaslı kimsenin sıfatı değildir. Çünkü ihlaslı ve samimi âlim, hastaları Al-

lah rızası için tedavi eden doktor gibidir. Hastalardan birileri başka bir doktorun tedavisiyle şifa bulursa o âlim ona sevinir. İbn Ebi Leyla'nın sözünü biraz önce zikretmiştik. Şimdi de onun sözünü zikredelim: Rasulullah'ın (s.) yüz yirmi sahabisine yetiştim. Birisi onlardan birine bir şey sorsa o diğer bir kardeşinin kendisini bundan kurtarmasını arzulardı. Bir hadis söylemek zorunda olsa bunu diğer bir kardeşinin yapıp kendisini bundan kurtarmasını arzulardı.

ÂLİMLERDE KENDİNİ BEĞENME HASTALIĞI

Müellif der ki: Bazen kâmil âlimler İblisin açık aldatmacalarından kurtulurlar. Bu defa da o onlara gizlice gelir ve şöyle der: "Senin gibisiyle hiç karşılaşmadım. Benim insan aklını çelmede kullandığım tüm yollarımı biliyorsun!" Âlim bundan hoşnut olur ve kanarsa "Kendini beğenme" hastalığından dolayı helâk olur. Bu vesveseye teslim olmaktan kurtulursa selâmette olur. Seriyy-i Sakati şöyle der: Bir kimse üzerinde Allah'ın yarattığı türlü türlü kuşların bulunduğu türlü türlü ağaçlı bir ormana girse ve oradaki her kuş onun diliyle ona "Selâmün aleyküm ey Allah dostu!" diye hitap etse ve o kişinin nefsi bundan hoşnut kalsa o kişi nefsinin elinde esir demektir.

Doğru yola ileten Allah'tan başka ilâh yoktur.

YEDİNCİ BÖLÜM
İBLİSİN VALİ VE SULTANLARI ALDATIŞI

Müellif der ki: İblis onları pek çok yönden aldatmıştır. Biz bunların başlıcalarını zikredelim.

Bir: İblis onları Allah tarafından sevildiklerine inandırır ve "Şayet O sevmeseydi; kulları üzerinde hakim ve kendisinin temsilcisi yapmaz sizi!" tarzındaki fikri onlara benimsetir. Bu aldatmadan şöyle kurtulunur: Şayet onlar gerçekten Allah'ın temsilcileriyse O'nun Şeriatına uysunlar, razı olduğu şeyleri yapsınlar. O işte o zaman Allah itaatlerinden dolayı onları sever. Yoksa şu iyi bilinmeli Allah (c.) saltanat ve hükümdarlığı sevmediği kimselere de vermiştir. Allah (c.) yüzüne bakmadığı kimselere bile dünyanın onca nimetini verir. Hatta onlardan bazılarını evliya ve salihler üzerinde hakim ve galip yapar; zulmetmelerine izin verir. Öyleyse Allah'ın onlara verdiği kudret lehlerine değil aleyhlerinedir. Bu hususu şu Ayet açıklar: "Biz onlara mühlet veriyoruz ki günahı artırsınlar." (Âl-i İmrân, 178)

İki: İblis onlara "Yönetim heybet ve azamete ihtiyaç duyar" der. Onlar da ilim talep etmeye ve âlimlerle oturup kalkmaya tenezzül etmezler. Dolayısıyla kendi görüşlerine göre hareket eder, dine zarar verirler. Bilindiği gibi insanoğlu mizacında, içiçe olduğu kimselerin huylarından kapmaya meyyaldir. Sultanlar; dünyayı tercih eden, Şeriatten bihaber kimselerle oturup kalkarlarsa kendi kötü huylarının yanında onların da kötü huy ve hasletlerini ka-

parlar. Bu kötü hasletlere karşı koyacak, kendilerinden bunları atacak manevî gücü bulamazlar. Bu da helâllarının sebebi olur.

Üç: İblis onları düşmanların bir zarar vermesinden korkutur. Ve onlar muhafızlarının dikkatli olmalarını isteyip herkesi içeri almamasını emrederler. Böylece istek ve şikâyeti olanlar, haklarını arayanlar onlara bir türlü ulaşamazlar. Hakkı sahibine vermek için görevlendirilenler de gevşek davranırlar. Ebû Meryem Esedî, Rasulullah (s.)'ın şöyle buyurduğunu riayet etmiştir: "Allah her kime müslümanların yönetimini verir; o da halkın şikâyet ve isteklerini bildirmelerine engel olur ve onları sorunlarıyla başbaşa bırakırsa, Allah da Kıyamet günü onun ihtiyacını bildirmesine engel olur, onu ihtiyacıyla başbaşa bırakır."

Dört: Sultanlar bilgisiz ve takvasız kimseleri vali tayin ederler. Onlar da insanlara zulüm ve haksızlık yaparlar. Böylece sultanlar insanların bol bol beddualarını alırlar. Bu valiler gayr-i şer'î alış-verişlerle sultanlara haram gelir sağlarlar ve ceza hak etmeyenlere ceza uygularlar. Sultanlar yükü valilerin omuzlarına yıkmakla Allah'a karşı sorumluluklarından kurtulduklarını sanarlar. Heyhât! Durum öyle değildir. Meselâ zekât toplama memuru onu dağıtması için fasık birini vekil yapsa, o da hiyanet edip dağıtmasa o malı memur öder.

Beş: İblis onlara kendi görüşlerine göre hareket etmekten hoşnut hale getirir. Onlar da kestiklerini keser, öldürdüklerini öldürürler. İblis onlara bunun siyaset icabı olduğu vehmini verir. Aslında bunun altında şu anlam yatar: "Şeriat eksiktir ve tamamlanmaya ihtiyaç duyar. İşte biz kendi görüşlerimizi katarak onu tamamlıyoruz." Bu sen derece çirkin aldatmacalardandır. Çünkü Şeriat ilahi bir Şeriattır ve Allah'ın siyasetinde insanların gidermesine ihtiyaç duyulacak bir eksiklik yoktur! Allah "Kitapta hiçbir şeyi eksik bırakınadık" (En'âm, 6/38) buyurur. Yine "Onun hükmünün arkasına düşüp onu geri çevirecek yoktur" (Rad, 13/41) buyurur. Siyaset iddiasında bulunan kimse Şeriatta eksiklik ve halel iddiasında bulunuyor demektir. Bu ise küfürle aşağı yukarı aynıdır.

Bize şöyle anlatıldı: Adudüddevle bir cariyeyi çok seviyordu. Aklı onunla meşgul olur ve bu durumda da yönetim işini ak-

satır, diye onun boğdurulmasını emretti. Bu tam bir deliliktir! Çünkü suçsuz yere bir müslümanı öldürmek helâl değildir. Bunun helâl olduğuna inanmak küfürdür. Fakat kişi câiz olduğuna inanmadığı halde bunda maslahat bulunduğunu düşünüyorsa bilmelidir ki Şeriata aykırı hiçbir şeyde maslahat olmaz.

Altı: İblis sultana hazine mallarının kendi yetkisinde olduğunu dolayısıyla onu istediği gibi harcayabileceğini vehmettirir. Bu bir aldatmacadır. Çünkü Şeriatta kendi malını bol bol harcayan kimsenin dahi harcama yetkisine el konulurken, başkasının malını korumak için tutulmuş, işçi konumundaki vali ve Sultanların durumu ne olur? Onlar ancak yaptıkları işin karşılığı olarak işçilik parasını alabilirler, öyle bol bol harcayamazlar. İbn Akil der ki: Rivayet edildiğine göre Hammâd, Velîd b. Yezîd'e şiir söyledi. O da ellibin dinar ile iki cariye verdi. İbn Akil devamla şöyle der: Bu güyâ onu övmek maksadıyla anlatılmıştır, halbuki son derece kötü bir harekettir.

Çünkü bu, müslümanların mallarını saçıp savurmaktır! Şeytan bazılarına da yardımı hak edenlere vermemeyi hoş gösterir ki bu da israf kadar kötüdür.

Yedi: İblis onlara bol bol günah işlemeyi hoş gösterir ve onlara "Yolların, ve şehirlerin güvenliğini sağlamanız sizden azabı kaldırır!" der. Buna cevaben ona deriz ki: Siz bu göreve zaten şehirleri korumak, yolları güvenli kılmak için getirildiniz. Bu sizin göreviniz! Yaptığınız günahlar ise şer'an yasaklanmış şeylerdir. Sizin göreviniz olan şeyi yapmış olmanız bu yasakları ortadan kaldırmaz.

Sekiz: İblis onların çoğunu "Zâhirî halleriniz düzgün, o yüzden üzerinize düşeni yapmış oluyorsunuz!" diyerek aldatır. Bunlar hallerine gerçekten baksalar çok eksiklik görürler.

Bize Kasım b. Talha b. Muhammed Şahid'den rivayet edildiğine göre o şöyle anlatmıştır: Vezir Ali b. İsa'yı gördüm Başkent çarşıları için birini görevlendirmişti. Bu adam üzüm pazarına giderek satıcıları denetlerdi; bir sepet üzüm alanlara dokunmaz iki sepet alanların üzümlerine onunla içki yapabilirler diye tuz atardı. Kasım yine şöyle der: Sultanların; müneccimlik yaygınlaşmasın diye onların yollarda oturmalarını yasakladıklarına şahit oldum.

Dokuz: İblis onlara vergi ve malları halkta kırbaç kullanarak almalarını, hainlere yemin ettirmeyi ve sahip oldukları her şeye el koymayı hoş göstermiştir. Halbuki bunun yolu hainin hainliğini ispat eden delili ortaya koymaktır. Nitekim bize Ömer b. Abdülaziz hakkında şöyle rivayet edildi: Bir genç ona şöyle yazdı: "Bir takım kimseler Allah'ın (c.) malında hainlik yaptılar. Ellerindekini ancak zulmederek alabilirim." Ömer b. Abdülaziz ona şu cevabı yazdı: "Onların Allah'ın huzuruna hainlikleriyle gitmeleri benim onların kanlarını akıtarak huzur-ı ilahiye çıkmadan daha iyidir."

On: İblis onlara gasbedilen maldan sadaka vermeyi hoş gösterir. Bunun gasp günahını yok ettiğine inandırır ve şöyle der. "Bir dirhem sadaka on gasbın günahını siler." Halbuki bu imkansızdır. Çünkü gasbın günahı (mal gasbedilene iade edilen kadar) bakidir. Sadakanın parası da şayet gasp edilen maldan alınmış bir para ise zaten kabul olunmaz, helâl maldan ise gasp günahını yine silmez! Çünkü fakire para vermek; başka bir sorumluluğun ortadan kalkmasına sebep olmaz.

On bir: İblis onlara hem günahlarda ısrar etmelerini hem de salihleri ziyaret edip onlardan hayır dilenmeyi hoş gösterir ve bunun, günahları hafifleteceğine inandırır. Oysa bu iyilik o kötülüğü def etmez. Hüseyin Ziyad'dan rivayet edildiğine göre Müney ona şöyle anlattı: Bir ticaret gemisi öşür tahsildarından geçerken alıkondu. Adam Mâlik b. Dinar'a gelerek durumu bildirdi. Mâlik kalktı ve onunla tahsildarların yanına gitti. Onlar: Ey Ebû Yahyâ isteğini buraya gelmeden de iletebilirdin dediler. O, "İsteğim bu adamın gemisini vermeniz!" dedi. Onlar "Pekâlâ, dediğini yapacağız!" dediler. Yanlarında insanlardan aldıkları paraları koydukları bir sandık vardı. Ona "Ey Ebû Yahya bize dua etsen!" dediler; o: "Binlerce kişi size beddua ederken ederken tek başıma benim sizin için dua etmem ne anlam ifade eder? Bin kişininki değil de bir kişininki mi kabul olacak?" dedi.

On iki: Bazı valiler kendinden üst makamın emrine bakar ve emrolundukları şey zulüm de olsa yaparlar. İblis günahın kendisine değil sultana ait olduğunu söyleyerek onu kandırır.

Bu doğru değildir. Çünkü o adam da zulme yardımcı olmaktadır. Ve zulme yardım eden herkes günahkârdır. Nitekim Rasulullah (s.) içkide on kişiye; faizde onu yiyene, yedirene, yazana ve şahitlerine lanet etmiştir.

Kişinin, aldığı malı saçıp savuran ve haince kullanan bir üst makam için tüm bunları bildiği halde para toplaması da bu türden bir aldanmadır. Çünkü bu da zulme destek olmak demektir. Cafer b. Süleymana, Mâlik b. Dinar'dan şöyle rivayet eder: "Kişiye hiyanet olarak hainlerin haznedarı olması yeter!"

Doğru yola ileten Allah'tır.

SEKİZİNCİ BÖLÜM
İBLİSİN İBADET DÜŞKÜNLERİNİ İBADET İLE ALDATIŞI

Müellif der ki: Şunu iyi bil ki İblisin insanları aldatmak için girdiği en büyük kapı cehalettir. İblis o kapıdan cahillerin yanına güven içinde girer. Âlimin yanına ise ancak gizlice ve kaçamak yollarla girer. İblis; bilgilerinin kıtlığından dolayı bir çok âbidi aldatmıştır. Çünkü onların büyük çoğunluğu dinî bilgilerini sağlamlaştırmadan ibadetle meşgul olmuştur. Nitekim Rabî b. Huseym: "İlim öğren, sonra uzlete çekil!" demiştir.

İblisin onları kandırdığı ilk husus şudur; ilimle uğraşmak nafile ibadetlerden faziletli olduğu halde sürekli biçimde ibadeti ilme tercih ettirmiştir. Şeytan "İlimden maksat da zaten ameldir" diyerek aldatır. Ancak bu kimseler amelden ancak bedenî amelleri anlamışlar, amelin aslında kalbî amel olduğunu kalbî amellerin bedenî amellerden üstün olduğunu idrak edememişlerdir.

Mutarrif b. Abdullah "İlmin fazileti ibadetin faziletinden daha çoktur." demiştir. Yûsuf b. Esbât: "Öğrendiğin ilmî bir konu, yetmiş defa cihada çıkmandan daha hayırlıdır" demiştir. Muafî b. İmran ise "Bir hadisi yazmayı bir gece boyunca ibadet etmekten daha çok severim!" demiştir.

Müellif der ki: Onlar bu aldatmacaya kanıp bedenî ibadetleri ilme tercih edince İblis de onları yaptıkları ibadetlerde aldatmaya muvaffak olmuştur.

İBLİSİN ONLARI NECASETTEN TEMİZLENMEDE ALDATIŞI

İblis bazılarına tuvalette uzun süre beklemeyi emreder. Bu ise ciğerlere zarar verir. Onun için fazla beklememesi gerekir. Bazıları tuvaletten sonra kalkar, oturur, öksürür gibi yapar ayaklarını kaldırıp indirir. Böylece kalan idrarı çıkardığını sorar.[65] Bunu ne kadar yaparsa yapsın idrar gelmeye devam eder. Bu konuyu açıklayalım: İdrar mesaneye iner ve orada toplanır. İnsan tuvalete çıktığında arada toplanan idrar dışarı çıkar. Sonra yürüdüğünde, öksürük sesi çıkardığında mesaneye yeni idar iner ve bu durum sürekli tekrarlanır. Halbuki kişinin cinsel organında bulunanı iki parmağıyla sağınası sonra onu yıkaması yeterlidir. Şeytan bazılarına bol su kullanmayı sevdirir. Halbuki bu husustaki en katı mezheplere göre pislik gittikten sonra en fazla yedi defa yıkamak yeterlidir. Şayet pislik çıkış yerinden hiç taşmamışsa ve kişi orasını taşla temizleyebiliyorsa bu durumda üç taşla pislik yok oluyorsa üç taş yeterlidir. Şeriatın yeterli dediğiyle yetinmeyen ve buna ikna olmayan kimse bid'atçidir, Şeriata tabi değildir.

Başarı Allah'tandır.

İBLİSİN ÂBİDLERİ ABDESTTE ALDATIŞI

İblis bunlardan bir kısmına niyette vesvese verir. Örneğin "Niyet ettim abdestsizliği izale etmek için...." der, sonra "namaz kılabilmek için" der sonra tekrar "abdestsizliği izale etmek için abdest almaya der" Bu vesveseye kapılmalarının sebebi Şeriatı bilmemektir. Çünkü asıl niyet kalpledir, dille değil. Dille yapılan niyete kendini zorlamak da dille niyet şart olmadığından mecburî değildir. Sonra söylediğini sürekli tekrarlamanın bir anlamı da yoktur.

İblis bazılarına abdest alacağı su hakkında vesvese verir ve "bunun temiz olduğunu nereden biliyorsun?" der ve ona her türlü uzak ihtimali söyler. Halbuki Şeriat "suda aslolan temiz olmasıdır. Bu asıl sadece bir ihtimalle terkedilmez" diye fetva verir.

---

65. Buna istibra denir. Hanefîlere ve bazı âlimlere göre vesveseye kapılmamak şartıyla yapılması iyi, hatta gerekli bir şeydir.

İblis bazılarını da çok su kullandırmakla aldatır. Bu harekette dört mekruh vardır: 1. Değerli ömrü vacip veya sünnet olmayan boş işte zayi etmek 2. Şeriatın yeterli gördüğü su miktarını yeterli görmeyerek Şeriata güya ekleme yapmak, 3. Her uzvu üçten fazla yıkamak 4. Nebevi emre muhalefet etmek. Bu kişi bazen abdestini çok uzattığından, namaz vakti veya namazın fazilet vakti olan ilk vaktini ya da cemaati kaçırır.

İblis buna "Sen öyle bir ibadetle meşgulsun ki bu kabul olmadığında namazın da kabul olmaz!"der. Bu kimse biraz düşünseydi yaptığı hareketle Şeriata aykırı davrandığını ve tefritte olduğunu bilirdi. Öyle kimseler gördük ki bunlar bu vesveselere kulak vermelerinden dolayı yeme içmelerine aldırış etmiyor, dillerini gıybetten korumuyorlardı. Keşke bunun aksini yapsalardı.

Abdullah b. Amr'dan yapılan rivayete göre Rasulullah (s.) abdest alırken Sa'd'ın yanından geçiyordu. Ona: Bu ne israf dedi. O: Abdestte israf olur mu? dedi. O (s.): "Evet, akan nehirden de alsan!" buyurdu. Übeyy kanalıyla rivayet edilen bir hadiste Rasulullah (s.) "Abdest için Velhan adında bir şeytan vardır ondan sakının!" buyurur.

Rivayet edildiğine göre Hasan-ı Basrî; "Abdestin Velhan adında bir şeytanı vardır, abdest alanla alay eder, dalga geçer." demiştir. Ebû Nuâme'den rivayet edildiğine göre Abdullah b. Muğaffel oğlunu "Allahım senden Firdevs'i, şunu şunu istiyorum!" diye dua ederken işitti. Ona "Allah'tan cenneti iste, cehennemden ise O'na sığın. Çünkü ben Rasulullah'ı "Bu ümmetin içinde dua ve temizlikte aşırı giden kimseler olacak!" derken işittim." dedi. İbn Şevzeb'den şöyle rivayet edilmiştir: Hasan, İbn Sirin'i kastederek "Birileri kendilerine işkence edecesine, peygamberinin sünnetinin aksine damla damla dökerek, iyice ovalayarak küçük kapla abdest alır. Bir testiyle gusleder." dedi. Ebû Vefâ İbn Âkil şöyle derdi: Akıllı kimseler nezdinde en değerli kazanç vakittir. İbadette en az kullanılan şey sudur. Nitekim Rasulullah (s.) "Bedevînin idrarının üzerine biraz su dökün!" buyurmuş; meni için "Onu ovarak temizle!" demiş; ayakkabı için "Onun temizlenmesi yere sürtülmesiyledir" buyurmuş; kadının elbisesinin yerde sürünüp de pislenen kısmı için "Bir sonrası (=daha sonra sürtündüğü toprak) onu temizler." buyurmuş; "Kız

çocuğunun idrarı yıkanır; erkek çocuğununkine ise su serpilir." buyurmuştur. Rasulullah (s.) namazda Ebû As b. Rabî'in kızını üzerinde taşırdı. Bir defasında çobana kendisine suyun temiz olup olmadığını nereden geldiğini soran kimseye cevap vermemesini söylemiş ve "Bize kalan su temizdir" buyurmuştur. Yine: "Ey suyun sahibi, ona haber verme" demiştir. Rasullulah (s.) bedevîlerle anlaşmış ve çıplak merkebe binmiştir. Bol bol ve israf edercesine su kullanmak O'nun (s.) adetinden değildi: Rasulullah (s.) mescidin pınarından abdest almıştı. Bedevîlerin hali malumdur. Çölden gelen bir bedevî sanki hayvan gibidir.

Onlardan birinin mescidde bevletmeye kalktığını duymadın mı? Tüm bunlar suyun normal şartlarda temiz kabul edileceğini öğretmek içindir. Rasulullah (s.) suyu bulanık bir göletten abdest almıştı. Onun (s.): "Bevlden sakının!" hadisi onlar için gerekçe olamaz. Çünkü sakınmanın belli bir sınırı vardır. O da bevlin değdiği yere su serpip onu yıkamaktır. Etrafa saçılmasın diye organı tutmak ise bevlin sağa sola saçılmasına sebep olur. Böylece Şeriatin emretmediği şeylerle uğraşmış olur kişi!

Müellif der ki: Büyük salihlerden Esved b. Sâlim önceleri abdestte çok su kullanıyordu. Sonra bu adetini bıraktı.

Adamın biri bunu terketmesinin sebebini sordu. O "Bir gece rüyamda 'Ey Esved, bu nedir?' diye bir ses işittim" dedi.

Yahya b. Said Ensârî derki: Saîd b. Müseyyeb "Abdestte azalar üçten fazla yıkanırsa abdest göğe Allah'ın (c.) huzuruna yükseltilmez!" dedi. Bunun üzerine ona "Bir daha öyle yapmayacağım. Artık bugünden itibaren, bana bir avuç su yeter!" dedim.

İBLİSİN ÂBİDLERİ EZAN HUSUSUNDA ALDATIŞI

Bunlardan biri, ezanı nağmeli okumalarıdır. İmam Mâlik ve bazı âlimler buna şiddetle karşı çıkar ve mekruh görürlerdi. Çünkü bu ezanı Allah'a (c.) saygı ve tazimden çıkarıp sanki şarkı benzeri bir ezgiye dönüştürür. Bir de şeytanın aldattığı bazı kimseler sabah ezanına tesbih, nasihat vs. karıştırırlar. Böylece ezan orada kalır ve diğerleriyle karışır. Oysa alimler ezana ek-

lenen her şeyi mekruh görmüşlerdir. Bir de gece vakti uzun süre minarede kalıp vaaz ve nasihat eden kimseler gördük. Kimileri de yüksek sesle sûreler okur ve insanları uykularından uyandırır, gece namazı kılanları yanıltırdı. Bunların hepsi de Şeriatın tasvip etmediği şeylerdir.

İBLİSİN ÂBİDLERİ NAMAZLA İLGİLİ HUSUSLARDA ALDATIŞI

Bunlardan biri namazda giydikleri elbiselerle aldatmasıdır: Bazısı temiz elbisesini defalarca yıkar, hatta bir müslüman değse onu yıkar. Bazıları elbisesini Dicle nehrinde yıkar, evde temizlenmediğine inanırlardı. Kimileri de elbisesini Yahudiler gibi kuyuda iyice ovarak yıkar. Halbuki sahabeler böyle yapmazlardı. İran'ı fethettiklerinde Mecûsî olan İranlıların elbiselerini giymişler ve kaplarını kullanmışlardı.

Vesvesecilerden bazısı elbisesine bir damla pislik düşse onun hepsini yıkar. Bu yüzden cemaatle namazı kaçırdığı olur. Bazıları yağmurlu günde üzerine bir şey sıçrar korkusuyla cemaatle namazı terkeder.

Kimseler bizim temizlikten uzak olduğumuzu sanmasın. Biz sadece Şeriatın sınırlarını aşan ve zamanın başa harcanmasına yol açan aşırılığa karşıyız. Şeytan bazılarına da namaza niyette vesvese verir. Bunlardan kimileri "Niyet ettim şu namazı kılmaya" der sonra onu tekrar tekrar söyler. Ve aksi taktirde niyetinin olmadığını sanır. Oysa niyeti dil ile yapmak şart değildir. Kimileri tekbir getirip namaza başlar, sonra bozar sonra tekrar tekbir getirir, sonra tekrar bozar. İmam rüku için tekbir getirdiğinde bu kimse iftitah tekbirini henüz alır ve hemen rukuya gider. Aman Allahım! Hemen o anda niyetini nasıl da topladı! Bunun sebebi onun fazilet ve sevabı kaçırması için şeytanın verdiği vesveseden başka bir şey değildir. Bu vesveseli kimselerden öyleleri vardır ki "Sadece şimdi tekbir getirdim" diye Allah adını anarlar; boşanma veya para verme hususunda yemin ederler. Bunların hepsi de şeytanın aldatmasındandır. Şeriat ise kolaydır, hoşgörülüdür; bu tür belâların tümünden uzaktır. Bu tür şeyleri ne Rasulullah (s.) yapmıştır, ne de saha-

biler. Bize kadar intikal ettiğine göre Ebû Hâzim bir gün camiye girdi. İblis ona "Namazını abdestsiz kılıyorsun" diye vesvese verdi. O da: "Nasihatin bu noktaya mı vardı?" dedi.

Bu vesvese, İblise şöyle söylemekle defedilir: "Niyetin bulunmasını istiyorsan niyetim var. Çünkü gördüğün gibi hemen farzı eda edeyim diye kalktım. Bu hareketim, niyetin ta kendisidir. Niyetin yeri de dil değil kalptir. Şayet sözlü rivayetimde söylediğim sözü düzeltmek istiyorsan zaten niyette söz şart değil. Sonra ben onu doğru söyledim, daha ne diye tekrar edeyim. Benim söylediğim bir şeyi söylemediğimi mi iddia ediyorsun?"

Müellif der ki: Âlimlerden biri bana İbn Akil'le ilgili ilginç bir olay anlattı: Adamın biri ona "Ben abdestte herhangi bir âzâmı yıkıyor içimden "herhalde yıkamadım" diyorum, tekbir getiriyor, "tekbir getirmedim" diyorum!" demiş. İbn Akil: "Namazı bırak, onu kılmak sana farz değil!" demiş. Oradakiler: "Bunu nasıl söylersin?" demişler. O da: "Peygamber (s.) "Deliden aklı başına gelinceye kadar mükellifeyetlik kaldırılmıştır" buyurdu. Tekbir getirdiği halde "Tekbir getirmedim" diyen kimse akıllı değildir. Deliye de namaz farz değildir!" demiş.

Müellif der ki: İyi bil, namaza niyetteki vesvese akıl noksanlığından ve Şeriatı bilmemekten ileri gelir. Bilindiği gibi içeri bir âlim girdiğinde ayağa kalkan kişinin bunu yaparken "Niyet ettim bu âlimin girişi sebebiyle ona ve ilmine saygı duyarak ayağa kalkıp yüzümü ona dönmeye" demek aptallıktır. Çünkü bu düşünce zihninden o âlimi gördüğünde zaten geçmiştir. İnsanın farz namazı kılmak için ayağa kalkma düşüncesi de içinden bir anda geçer ve bu bir zaman almaz. Zaman alan şey sadece dille niyet için cümle kurmasıdır. Dil ile niyet de şart değildir. Vesveseli bazı kimseler de namazda ellerini bağlamazlar. Oysa Ebû Dâvud'un, "sünen"inde rivayet ettiğine göre İbn Zübeyr "Namazda (sağ) eli (sol) el üzerine koymak sünnettendir" demiştir. İbn Mesud bir gün namaz kılarken sol elini sağ elinin üzerine koymuştu. Bunu gören Rasulullah (s.) sağ elini sol elinin üzerine koydurttu.

Müellif der ki: Sakın, "Önemli olan kalplerin Allah'a (c.) yakın olmasıdır. O yüzden namazda el bağlamam" diyen kimse-

yi (büyük insanlardan da olsa) tenkit etmemiz senin zoruna gitmesin! Çünkü onun bu sözünü reddeden Şeriattır, biz değil! Ahmed b. Hanbel'e "İbn Mübarek şöyle diyor" dendiğinde, o "İbn Mübarek gökten inmedi ya!" demiş. "İbrahim b. Edhem şöyle diyor" dendiğinde "Bana delillerini getirin; sakın, aslolan (Şeriat)tan ayrılmayın! Gönüllerde taht kurmuş bir kimsenin sözü hatırına Şeriat terkedilemez. Çünkü Şeriat ondan yüce ve büyüktür. Olabilir; bu hadisler onlara ulaşmamıştır!" demişti.

NAMAZ VESVESELERİ

İblis namazdaki bazı kimselere de okudukları dua ve surelerin okunuşları hususunda vesvese verir. Kişi örneğin Fatiha suresini okurken "elhamdu elhamdu" diye tekrarlar durur. Böylece namaz adabını çiğner. Şeytan bazen şeddeyi bastırarak okutmada, bazen fatihanın "mağdûbi" kelimesin deki Dâd harfinin çıkartılmasında vesvese verir. Birisini gördüm; bu kelimeyi söylerken Dâdın üzerinde öyle duruyordu ki ağzından tükrüğü çıkıyordu. Halbuki önemli olan harfi başka harflere benzemeyecek şekilde, olduğu gibi okumaktır. Ama İblis bu kimseleri bundan öteye götürüp harfler üzerinde durdurtur ve onları okuduklarını anlamaktan alıkoyar. Bu vesveselerin hepsi İblistendir. Sehl b. Ebi Ümâme ona şöyle anlattı: Ben ve babam, Enes b. Malik'in (r.) yanına vardık. Sanki yolcu namazı gibi kısa süren hafif bir namaz kıldı. Selâm verince babam "Allah (c.) sana rahmet eylesin. Acaba bu namazın Rasulullah'ın (s.) farz namazı gibi mi yoksa nafile mi kıldın?" dedi. O: Bu Rasulullah'ın (s.) namazıdır. Ondan farklı olarak, sadece bir yerde hata yaptım (Ve onun için sehiv secdesi yapmak zorunda kaldım). Rasulullah (s.) şöyle buyururdu: "Kendinize dini zorlaştırmayın, sonra Allah da size zorlaştırır. Çünkü bir takım kimseler (hristiyanlar) kendilerine zorlaştırmışlardı; Allah da (c.) onlara zorlaştırmıştı. İşte manastırlarda yaşayanlar onların kalıntısıdır!" dedi. İcadettikleri ruhbanlığı biz onlara yazmamıştık (farz kılmamıştık) (Hadid, 27) Osman b. Ebî Âs der ki: Rasulullah'a (s.) "Şeytan benimle namazım arasına girdi ve okumamı yanılttı" dedim. Buyurdu ki: O "Hanzeb" adında bir şeytandır. Onu

hissettiğinde üç defa Allah'a (c.) sığın "Eûzübillahi..."yi oku ve sol tarafına hafifçe tükür!" söylediğini yaptım, Allah (c.) onu benden def'etti.

NİYET VESVESELERİ

İblis pek çok cahil âbidi de kandırmış ve ona ibadetin sadece niyetten ibaret olduğu fikrini empoze etmiştir. Şeytan vesvesesine maruz kalmış kimse namaz öncesi söyleye geldiği niyetle namazın hangi vakit namazı olduğunu; kaza mı eda mı yoksa nafile mi farz mı olduğu[66] gibi hususları bir arada aklından geçirmeye ve diliyle söylemeye çalışır. Bu aslında imkansız bir şeydir. Kişi bir âlim gelirken ayağa kalktığında bunun gibi niyet hazırlamaya kalkışsa zorlanacaktır. Bu örneği bilen kişi niyetin de ne olduğunu öğrenir. Niyetin tekbirden kısa bir süre önce yapılmasında bir beis yoktur. Hal böyleyken onu tekbirle bitişik yapmaya çabalamanın anlamı nedir? Kaldı ki niyet ettikten sonra onu bozmadığı sürece niyetini tekbirle bitiştirmiş sayılır.

Mesrûr'dan yapılan rivayete göre o şöyle demiştir: Ma'n b. Abdurrahman bana bir kağıt çıkardı ve yemin ederek onun babasının yazısı olduğunu söyledi. Onda şöyle yazılıydı: Abdullah şöyle dedi "Kendinden başka ilah bulunmayan Allah'a (c.) andolsun ki dinî hususlarda aşırı titiz ve zorlaştırıcı davranan kimselere karşı Rasulullah'tan (s.) daha katı kimse görmedim. Onun vefatından sonra bu kimseler hakkında Ebû Bekir'den (r.) daha titiz ise görmedim. Ve sanıyorum daha sonra yeryüzünde onların akibetleri hakkında en çok korkan kimse Ömer (r.) idi."

TEKBİR VESVESELERİ

Bu vesveselilerden bazısı sanki namazdan maksat sadece tekbirmişçesine tekbiri bin bir güçlükle yapıp getirdikten sonra namazdan tamamen gafil olur. Aklı başka yere gider, dikkati

66. Kılınan namaz farz ise bunun hangi vakit namaz olduğunu; eda mı kaza mı olduğu hususunu akıldan geçirmek şarttır. Sünnet ve nafilelerde ise bunlar şart değildir.

dağılır. Bu bir aldatmacadır ve kişi bundan şunu düşünerek kurtulur: Tekbirden maksat namaza girmektir. Ev mesabesinde olan namazı ihmal edip de kapı mesabesinde olan tekbire takılıp kalmanın, onunla meşgul olmanın mantığı nedir?

Vesveselilerden bazıları da nihayet tekbiri alır; ama imamın rukuya gitmesine az bir zaman kalmıştır. Tekbir sonrası duayı okur; eûzü besmele çeker o arada imam rükuya gider. Bu da bir aldatmacadır. Çünkü baştaki dua ve eûzü besmele sünnettir. Okuyamadığı Fatiha suresini imamın arkasında okumak ise bazı âlimlere göre farzdır. Farza sünnetten çok önem vermek doğru değildir.

Müellif der ki: küçüklüğümde hocamız fıkıhçı Ebû Bekir Dîyneverî'nin arkasında namaz kılardım. Bir gün beni böyle yaparken gördü. Bana "Yavrucuğum, fakihlerden imamın arkasında Fatiha okumanın vacip olduğunu söyleyenler vardır. Ama hiçbir âlim, giriş duasının (=Sübhaneke duası) sünnet olduğunda ihtilaf etmemiştir. Şu halde sünnetleri bırak da vaciple meşgul ol." dedi.

VACİBİN TERKİ

İblisin aldattığı bir takım kimseler asılsız gerekçelerle ve tevillerle birçok sünnetleri terketmişlerdir. Bunlardan bazısı cemaatte ilk safı terkeder ve "önemli olan kalplerin Allah'a yakın olmasıdır" der. Bazısı namazda el bağlamaz ve "Kalbimde olmadığı halde huşulu görünmek istemiyorum" der. Bazı büyük kişilerden her iki hareket de rivayet edilmiştir. Bu, bilgi kıtlığının sebep olduğu bir şeydir. Buhârî ve Müslim'in Ebû Hureyre (r.) kanalıyla rivayet ettiği bir hadiste Rasulullah (s.) şöyle buyurmuştur: "İnsanlar ezandaki ve ilk saftaki fazileti bilseler, ve (bunların sevabını) yakalamada kur'a çekmek zorunda kalsalardı kur'a çekerlerdi!" Müslim'in Ebû Hureyre kanalıyla rivayet ettiği başka bir hadiste de Rasulullah (s.) "Erkekleri en hayırlı safı ilki, en kötüsü sonuncusudur." buyurmuştur. Eller ise sadece ayakta bağlanır, teşehhüd halinde ise diz üzerine konur. Bu kimseler bu tür şeyleri adet haline getirmişlerdir. İblis bunları öylesine aldatır ki, bilmeden bir çok vacipleri terkettikleri olur.

Bazısı imam selâm verirken kendisinin okuması vacip olan duaları okumadığı halde onunla birlikte selâm verir. Halbuki bu imamın sorumluluğu üstlenip cemaatin söylemesine gerek olmayan şeylerden değildir.[67]

İblisin aldattığı başka kimseler de namazlarını çok uzun kılar, dua ve sureleri uzun okurlar, böylece namazlardaki sünnetleri terkederler ve mekruh işlerler. İbadet düşkünü birini gördüm: Gündüz vakti nafile namazını sesli kılıyordu. Ona "Gündüz namazında sesli okumak mekruhtur" dedim. Bana "Sesli okumak suretiyle uyku basmasına engel olmaya çalışıyorum." dedi. Ben "Sabaha kadar uyumayıp sonra sünnetleri terketmen olmaz. Seni uyku bastırdığında hemen uyu. Çünkü bedeninin senin üzerinde hakkı vardır." dedim.

Büreyde'den (r.) rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.) "Her kim gündüz (namazında) Kur'an'ı sesli okursa ona hayvan tersi atın!" buyurmuştur.

GECE NAMAZI VESVESELERİ

İblis bazı âbidleri de gece namazını çok uzun kıldırmak suretiyle aldatır. Onlardan bazısı gece boyunca namaz kılar. Kıldığı gece ve duhâ namazlarına farz namazlarından sevinir. Bu kişi sabah namazı öncesi bitkin düşer böylece bazen sabah namazını kaçırır. Veya kalkıp namaza hazırlık yapana kadar cemaatle namazı kaçırır. Veya bitkin ve yorgun sabahladığından ailesinin geçimi için çalışmaya takati kalmaz.

Hüseyin Kazvinî adında âbid bir hoca gördüm. Gündüz vakti Mansûr camiinde çokça yürüyüp dururdu. Yürümesinin sebebini sordum, "uyumamak için" dediler. Dedim ki bu şer'an ve aklen cahilce bir harekettir. Şer'an böyledir; çünkü Rasûlullah (s.) "Nefsinin senin üzerinde hakkı vardır. Hem (gece namazına) kalk, hem de uyu." buyurmuştur. O (s.): "Orta yoldan ayrılmayın. Çünkü her kim bu dine galebe çalmaya çalışsa o kendisine galebe çalar (Yani sonunda aciz kalır hepsinin üstesinden gelmesi

67. Hanefîlere göre son teşehhüdde teşehhüd miktarı oturmakla namaz olur. Salevatlardan sonra "rabbenâ âtinâ" gibi dualar sünnettir.

imkansızdır.) Enes b. Malik'ten (r.) rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.) bir gün mescide girdi ve iki sütun arasına çekilmiş bir ip gördü. "Bu nedir?" diye sordu. "Bu ip Zeyneb'indir. O burada namaz kılıyor. Gevşediğinde veya tembelleştiğinde ona tutunuyor" dediler. Rasulullah (s.): "Onu çözün!" buyurdu. Sonra "Dinç olduğunuz vakitte namaz kılınız, yorulduğunuzda veya gevşediğinizde oturunuz" buyurdu. Âişe (r.) den rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.) şöyle buyurmuştur: "Sizden birini uyku bastırdığında uykusu gidinceye kadar yatıp uyusun. Çünkü uykulu uykulu namaz kıldığında olabilir ki istiğfar ediyorum derken kendine söver!" Bu sahih bir hadistir. Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir. Bir önceki hadisi de sadece Buhârî rivayet etmiştir.

Bu hareketin aklen cahillik olduğuna gelince; uyku zayıflayan bedeni yeniler. Kişi ihtiyaç duyduğu vakitte uykuyu def etmeye çalışırsa bu onun bedenine ve aklına olumsuz etki eder. Velhasıl cahillikten Allah'a (c.) sığınırız!

Birisi ancak ben bize seleften bazı kimselerin geceyi ibadetle ihya ettiklerini söyledim... Derse, cevaben deriz ki: Onlar bunu tedricî olarak yaptılar, sonunda bunu rahatlıkla yapabilir duruma geldiler. Böylece onlar sabah namazını cemaatle kılabileceklerine güveniyorlardı. Kaylûle (=gündüz) uykusunu da uyurlar, böylece gece için güç kazanırlardı. Ayrıca az yerlerdi. Bunlardan dolayı onların bu hareketleri doğrudur. Kaldı ki bize Rasulullah'ın (s.) hiç uyumaksızın sabaha kadar namaz kıldığına dair hiçbir rivayet ulaşmadı. Her halükârda, uyulması gereken onun (s.) sünnetidir.

İblis gecelerini ihya eden bu kimselerden bazılarını kandırdı da gündüz bunu insanlara anlatmalarını sağladı. Onlardan kimi o vakitte uyanık olduğunu öğrensinler diye "Filan müezzin ezanı şu vakitte okudu" der. Bu kimse riyâdan kurtulsa dahi yaptığı hareketin açacağı en küçük zarar; ibadetini gizli olandan açık olana dönüştürmesi, böylece sevâbını azaltmasıdır.

GÖSTERİŞ NAMAZI

İblis bazılarını da namaz ve başka ibadetler için mescide inzivaya çekilmekle aldatmıştır. İnsanlar bunları bilirler, yan-

larına gelip onlar gibi namaz kılarlar. Halleri insanlar arasında yayılır, meşhur olurlar. Bu İblisin hilelerindendir. Nefis ibadet için bundan güç alır. Çünkü hareketinin insanlar tarafından duyulduğunu ve kendisine övgüler yağdırıldığını bilir. Zeyd b. Sabit'ten rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.) şöyle buyurmuştur: "Kişinin kıldığı en faziletli namaz evinde kıldığı namazdır. Ancak farz namazlar müstesna" Bu hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etti. Amir b. Abdikays insanların kendisini namaz kılarken görmelerinden hoşlanmaz ve her gün bir rekat nafile namaz kıldığı halde hiç birini camide kılmazdı. İbn Ebî Leyla da namaz kılarken biri yanına girecek olsa hemen yatardı.

AĞLAYIŞTA RİYÂ

İblisin aldattığı bazı âbidler etrafında insanlar varken ağlarlar. Bu bazen kişinin elinde olmadan olur, onu def edemez ama gücü yettiği halde açığa vuran kişi riyâya düşer. Âsım'dan şöyle rivayet edilmiştir: Ebû Vâil, evinde namaz kılarken hıçkıra hıçkıra ağlardı. Birisi onu görebileceği durumda ise ona dünyayı verecek olsalar da bunu yapmazdı. Eyyûb Sahtiyânî kendini tutamayıp ağlayacak olsa hemen kalkıp giderdi.

İblisin aldattığı bazı kimselerin de gece gündüz namaz kıldıklarını kendi hastalıklarını tedaviyle ve yeme içmeyle ilgilenmedik görürsün. Halbuki bunlarla ilgilenmek onlar için nafile ibadetten daha hayırlıdır.

İBLİSİN ÂBİDLERİ KURAN OKUMADA ALDATMASI

İblis bazılarını çok Kur'an okumak yoluyla aldatmıştır. Bazıları tecvidle ve harfleri teker teker çıkartarak okumayı bırakıp hız hızlı okurlar. Bu övgüye değer bir hareket değildir. Seleften bazı kimselerin Kur'an'ı bir günde veya bir rek'atte hatmettikleri rivayet ediliştir. Ancak bu durum onlardan nadiren vukubulmuştur. Bunu sürekli yapmak şer'an câiz de olsa âlimlere göre yavaş yavaş okumak daha faziletlidir. Nitekim Rasu-

lullah (s.): "Kur'an'ı üç günden az bir sürede okuyan kimse ondan hiçbir şey anlamaz" buyurmuştur.

Müellif der ki: İblisin aldattığı bazı kurralar da gece minareye çıkarak topluca ve yüksek sesle bir iki cüz kadar Kur'an okurlar. Böylece hem insanları uykularından alıkoyarak onlara eziyet ederler, hem de kendilerini riyâya düşürürler. Bazıları da insanların camide toplanma vakti olan ezan sonrasında Kur'an okurlar.

Müellif der ki: Bunlarda gördüğüm en garip hareketlerden biri de, bazılarının Cuma günü sabah namazını kıldırdıktan sonra "insanlar benim Kur'an'ı hatmettiğimi bilsinler" derecesine Felak ve Nâs surelerini okuyup hatim duası yapmalarıdır.

Bu selefin yolu değildir. Zira onlar ibadetlerini gizlerlerdi. Rabî b. Husayn'in her ibadeti gizliydi. Yanına biri girerken Kur'an önünde açık ise onu elbisesiyle kapatırdı. Ahmed b. Hanbel Kur'an'ı çok okurdu ama ne zaman hatmettiği bilinmezdi.

Müellif der ki: İblisin kurraları aldatışına başka örnekler daha önce geçti. En doğrusunu Allah (c.) bilir. Muvaffakiyet ondadır.

İBLİSİN ÂBİDLERİ ORUÇTA ALDATIŞI

İblis bazılarını kandırdı ve onlara her gün oruç tutmayı süslü gösterdi. Bu, oruç tutması haram günlerde oruç tutulmadığı taktirde câizdir. Ama bunda iki zarar vardır: Evvelâ; kişinin gücünü azaltabilir. Böylece ailesinin geçimini sağlamaktan, hanımının iffet ve şerefini muhafaza etmekten âciz bırakır. Buhârî ve Müslim'in rivayet ettiği bir hadiste Rasulullah (s.) "Şüphesiz eşinin senin üzerinde hakkı vardır" buyurmuştur. Böylece kişi bu nafile ibadet sebebiyle nice farzları zayi eder. İkinci zararı ise; en faziletli oruç türünü terkettiğinden o fazileti kaçırmış olur. Rasulullah'tan (s.) rivayet edilen sahih bir hadiste O (s.) şöyle buyurmuştur: "En faziletli oruç Davud'un orucudur. O bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı" Abdullah b. Amr der ki: Rasulullah'la (s.) karşılaştım. Buyurdu ki: "Gece boyu ibadet ettiği söylenen sen misin? Gece boyu ibadet edeceğim gündüzleri hep

oruç tutacağım diye sen mi söyledin?" Ben de "Evet ya Rasulullah öyle söyledim" dedim. Bunun üzerine "Öyleyse gece hem ibadet et, hem uyu, bazen oruç tut, bazen tutma. Hatta her ayda üç gün oruç tut, sana ömür boyu oruç tutmuşçasına sevap yazılır" buyurdu. "Benim bundan fazlasına gücüm yeter" dedim. "Öyleyse bir gün oruç tut bir gün tutma. Bu en ideal oruç türüdür. Bu Davud'un (a.) orucudur" buyurdu. Ben "Bundan daha faziletlisini yapmaya gücüm yeter" dedim. "Bundan faziletlisi yoktur" buyurdu. Bu hadisi de Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.

Şayet birisi: "Bize bir grup seleften aktarıldığına göre onlar her gün oruç tutuyorlardı!" derse cevaben deriz ki: Onlar hem bunu hem de ailevî sorumlulukları birlikte yapabiliyorlardı. Belki de çoğunun ailesi bile yoktu ve bir kazanca ihtiyaç duymuyordu. Sonra bunlardan bazıları bunu ömürlerinin sonunda yapmışlardı. Eski milletler içinde az ve gıdasız yiyecekler yiyerek sürekli oruç tutan kimselerden gözleri kör olan, beyni kuruyanlar olmuştur. Bu, nefsin haklarını kısmak, ona taşıyamayacağı yükü yüklemektir ki câiz değildir.

ORUÇ RİYÂSI

Bazen bir âbidin her gün oruç tuttuğu şayiası yayılır. O da bunu öğrenince istese de bazı günler oruç tutmazlık edemez. Oruç tutmasa da şöhretine halel gelmesin diye bunu belli etmez. Bu gizli riyâdır. Şayet ihlaslı olsaydı ve halini gizlemek isteseydi, sürekli oruç tuttuğunu bilenlerin gözü önünde yer ve onlara sürekli orucu terkettiğini ima eder, sonra onların bilgisi haricinde sürekli oruca tekrar başlardı. Bazıları da geçmişte tuttuğu oruçlardan bahseder, örneğin "Yirmi yıl boyunca oruçsuz günüm geçmedi" der. Şeytan onu "Sen bunu, örnek alsınlar diye söylüyorsun" diye aldatır. Niyetlerini Allah bilir. Süfyan-ı Sevrî der ki: "Bir kul insanların bilgisinden uzakta bir amel işler. Şeytan ona sürekli vesvese verir, sonunda onu insanlara anlatmasını sağlar. Böylece kişinin ameli gizli yapılan ameller defterinden silinip açıktan yapılan ameller defterine kaydedilir.

Âbidlerden kimisi Pazartesi ve Perşembe günleri oruç tutar, yemeğe davet edildiğinde "Bugün Perşembe" der. Şayet "Bu-

gün orucum" deseydi iyiydi. Ancak "Bugün Perşembe" sözünün anlamı "Ben her Perşembe günü oruç tutuyorum" dur. Bunlardan kimisi kendisi oruçlu olup insanlar oruçlu olmadığında onlara küçümser gözle bakar. Kimisi de sürekli oruç tutar, ama iftarda yediğinin helâl olup olmadığına aldırış etmez, orucunda gıybetten ve boş sözden sakınmaz, kendini harama bakıştan men'etmez. İblis ise ona "Orucun günahlarını yok eder" diye vesvese verir. Tüm bunlar İblisin aldatmacalarındandır.

İBLİSİN ÂBİDLERİ HAC İBADETİNDE ALDATIŞI

Müellif der ki: Kişi bazen hac farizasını eda edip sorumluluğu üzerinden atmışken ikinci defa ebeveyninin izni olmaksızın tekrar hacca gider. Bu yanlıştır. Bazısı borcu varken, kimilerinin kendisine hakkı geçmişken hacca gider. Bazısı gezmek dolaşmak için hacceder. Bazısı helâl olduğu şüpheli malıyla hacceder. Bazısı kendisine "hacı"denilsin diye gider ve bundan zevk alır. Çoğu hacılar yolda taharet ve namaz gibi farzları terkederler. Kâbe'nin etrafında kirli kalplerle, saf olmayan gönüllerle toplanırlar. İblis de onlara haccın görüntüsünü gösterir ve aldatır. Oysa hacdan kasıt Allah'a bedenlerle değil kalplerle yakın olmaktır. Bu da takvanın gereğini yapmakla olur. Mekke'ye yönelmiş nice kimselerin gayretleri hac sayılarını çoğaltmaktır. Adam "Bu benim yirminci arafat vakfem" der. Kâbe'nin, Peygamberin makamının yanıbaşında uzun süre kalan niceleri kalbini temizlemede bir adım yol kat etmeden döner. Belki tüm tasası, Allah'tan gelecek maddî yardımlardır. Kimisi "Bu peygamberle yirminci komşuluğum" der. Mekke yolunda su için yol arkadaşlarına vuran, yolda onlara eziyet eden nice kimseler gördüm.

İblisin aldattığı bir takım hacılar namazlarını tam kılmazlar, bir şey satarken malı eksik tartarlar. Haccın günahlarını sildiğini zannederler. İblisin aldattığı bir takım hacılar hac ibadetlerinde bidatler yaparlar. Bazılarını gördüm; ihramdayken bir omuzlarını açıp onu günlerce güneşe tutuyorlardı. Derileri yüzülüyor, başları şişiyordu. Bunlar kendilerini insanlar arasında belli ettiriyorlardı. Buhârî'nin İbn Abbas'tan rivayet ettiğine

göre Rasulullah (s.) Kâbe'de bir yularla tavaf eden birini gördü de yuları kesti. Hadisin bir başka lafzı şöyledir: Bir kimseyi, birinin burun halkasından tutmuş arkasından götürürken gördü, o halkayı eliyle kesti. Adama onu elinden tutup öyle götürmesini emretti.

Müellif der ki: Bu hadis, ibadet ve itaat bile kastedilse dinî konularda bid'at türetmenin men edildiğini ifade eder.

TEVEKKÜL ALDANIŞI

İblis tevekkül iddiasında bulunan kimseleri de aldatır ve onlar tevekkül zannıyla yola azıksız çıkarlar. Bu son derece yanlıştır. Adamın biri Ahmed b. Hanbel'e "Tevekkül ederek Mekke'ye azıksız gitmek istiyorum dedi. O "Öyleyse kafileden ayrı tek başına git" dedi. O "Hayır, onlarla gideceğim" dedi. Ahed b. Hanbel: "Öyleyse sen insanların çantalarına tevekkül etmişsin." dedi. Allah'tan bizi muvaffak kılmasını dileriz.

İBLİSİN MÜCAHİDLERİ ALDATIŞI

Müellif der ki: İblisin aldattığı pek çok mücahid övünmek, gösteriş yapmak için ve kendisine "Mücahid" denilsin niyetiyle cihada çıkar. Niyetleri bazen de kedilerine "cesur" denmesi veya ganimet elde etme olur. Ameller ise niyetlere göredir. Ebû Mûsâ'dan yapılan bir rivayete göre adamın biri Rasulullah'a (s.) gelerek "Ya Rasulullah, cesaretini göstermek için savaşan, (toprağını kabilesini) korumak için savaşan ve riyâ için savaşan kimselerden hangisi Allah (c.) yolundadır. Diye sordu. O (s.) "Her kim Allah'ın davası en yüce olsun diye savaşırsa işte o Allah yolundadır" buyurdu. Bunu Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir. İbn mesud'un (r.) şöyle dediği rivayet edilmiştir. Sakın "filan şehid olarak öldü veya öldürüldü" demeyin. Çünkü öyle kimseler vardır ki ganimet için iyi anılsın diye veya saygı gösterilmesi için savaşırlar. Ebû Hureyre'den rivayet edilidğine göre Rasulullah (s.) şöyle buyurmuştur. "Kıyamet günü insanlardan ilk sorgulanacak üç kişiden biri şehid olmuş bir kimsedir. O huzura getirilir. Yüce Allah ona ihsan ettiği nimetleri sayar, o da bunları ikrar eder. Allah (c.) "Bu nimetlere karşın ne yaptın?"

Der. O da "Ya Rabb, senin uğrunda savaştım da şehid düştüm" deyince Allah "Hayır, yalan söylüyorsun, sana cesur desinler diye savaştın. Nitekim bu söz de söylenmiştir," buyurur. Sonra, verilen emir üzerine yüzü koyun sürüklene sürüklene Cehennem'e atılır. İkincisi de ilim öğrenip öğretmiş, Kur'an okumuş bir kimsedir ki, bu da huzura getirilir. Yüce Allah ona verdiği nimetleri sayar, o da ikrar eder. Allah "Bu nimetlere mukabil ne yaptın?" Der. O da "Ya Rabb! İlim öğrendim ve öğrettim, Kur'an okudum" cevabını verince, Allah (c.) "Hayır, yalan söylüyorsun. İlmi, sana âlim desinler diye öğrendin. Kur'an-ı sana Kurra (Kur'an okuyucusu) desinler diye okudun. Nitekim bu söz de söylenmiştir," buyurur. Verilen emir üzerine yüzü koyun sürüklenerek ateşe atılır. Üçüncüsü de yüce Allah'ın zengin kıldığı ve her türlü servetten ihsan buyurduğu kimsedir ki, huzura getirilir. Cenab-ı Hak ona ihsan buyurduğu nimetleri sayar, o da itiraf eder. Allah: "Bunlara mukabil ne yaptın?" der. O: "Ya Rabb! Servetimi sırf senin uğrunda, sevdiğin yollarda harcadım." deyince Allah (c.) "Hayır, yalan söylüyorsun. Riyâkarsın bunları sana cömert desinler diye yaptın; bu söz de söylenmiştir." buyurur. Sonra emrolunur, o da sürüklene sürüklene ateşe atılır. Hadisi, Müslim rivayet etmiştir.

Ebû Hâtim Râzî'den yapılan rivayete göre o, Abede b. Süleyman'ı şöyle söylerken işittiğini söylemiştir: Abdullah b. Mübarek'le Rum beldesinde savaştaydık. Bir gün ansızın düşmanla karşılaştık. İki tarafın birbirine girdiği bir vakit düşmandan biri çıktı ve dövüşe çağırdı. Karşısına bizden bir adam çıktı. Uzun süre kavga ettikten sonra onu öldürdü. Sonra başkasını öldürdü, sonra başka birine vurup öldürdü, sonra bir başkasını öldürdü. Sonra mübarezeye çağırdı. Düşmandan biri çıktı ve uzun süre döğüştükten sonra bu adamı öldürdü. İnsanlar yanına koştular, ben de koşanlar arasındaydım. Bir de baktım ki yüzünü elbisesinin yeniyle örtmüş. Yeninin ucundan çekip uzattım. Bir de ne göreyim: O Abdullah b. Mübarek! Bana: "Sen de mi beni teşhir edeceklerdensin ey Ebû Amr?" dedi. Etrafımdakilere "Allah size rahmet eylesin, bakın şu ihlası büyük insana; ihlasına rağmen insanların kendisini görmelerinden ve medhetmelerinden korktu da kendin gizledi." dedim.

İbrahim b. Edhem de cihad eder, ganimet elde edildiğinde sevabı tam olsun diye ondan hiçbir şey almazdı.

GANİMETTE ALDANIŞ

İblis, mücahidi ganimet elde edildiğinde de kandırır. Bazıları ganimetten hakkı olmayanı alırlar. Bunların bir kısmı cahilliğinden kâfirlerin tüm mallarının helâl olduğunu sanır ve ganimet paylaşılmadan ondan alınan malın haram olduğunu bilmez. Buhârî ve Müslim'de geçen bir hadiste Ebû Hureyre (r.) şöyle der: Rasulullah'la (s.) Hayber'e çıktık ve Allah bize oranın fethini nasip etti. Ganimet olarak elimize ne altın geçti ne de gümüş. Sadece eşya ve elbise ele geçirdik. Sonra vadiye doğru yöneldik. Rasulallah'ın (s.) kölesi de bizimleydi. Konaklamak için bir yerde durduğunuzda bu köle devenin semerini çözerken atılan bir okla yere düşüp öldü. Biz "Şehadet ona mübarek olsun" deyince "Rasulullah (s.) "Hayır, Muhammed'in (c.) canını elinde bulunduran Allah'a (c.) andolsun ki üzerindeki örtü onu cehennem gibi yakmakta. Onu Hayber günü bölüştürülmemiş ganimetten aldı" buyurdu. Bunun üzerine insanlar çığlık attılar. Adamın biri bir veya iki ayakkabı bağı getirerek "Bunu Hayber günü almıştım" dedi. Rasulullah (s.): "Cehennemden bir bağ veya: cehennemden iki bağ!" dedi.

Bazı mücahidler de haram olduğunu bildikleri halde yığınla ganimeti bir arada görünce kendine hâkim olamazlar. Cihadın sevabının o günahı sileceğini sanırlar. İşte iman ile ilmin etkisi burada ortaya çıkar. Hubeyre b. Eş'as'tan rivayet ettik, o da Ebû Ubeyde Anberî'den şöyle rivayet etti: Müslümanların şehirleri fethedip girdikleri ve ganimetleri topladıkları bir anda adamın biri ganimet sorumlusuna gelerek bir eşya verdi. Oradakiler: Böylesini hiç görmedik, dediler. Ganimet sorumlusu ona: Bundan hiçbir şey aldın mı? Diye sordu. O: Vallahi Allah (korkusu) olmasaydı bunu size getirmezdim. dedi. Oradakiler "Böylesini hiç görmedik. Bizde ne onun gibisi, ne de ona yakın biri var" dediler. Görevli "Sen kimsin?" diye sordu. O: "Vallahi beni övüp methetmeniz için size ismimi söylemek istemem. Bilakis Allah'a (c.) hamdeder sevabına razı olurum"

dedi. Onu, arkadaşlarının yanına gidene kadar ardından izlediler ve onlara onun kim olduğunu sordular. Bir de öğrendiler ki o Âmir b. Abdulkays'mış.

İBLİSİN İYİLİĞİ EMREDİP KÖTÜLÜKTEN MEN'EDENLERİ ALDATIŞI

Bunlar iki kesimdir: âlimler ve cahiller. İblis âlimi iki yolla aldatır.

Birincisinde kişi yaptığından hoşlanır, insanlar tarafından övülmekten zevk alır ve gururlanır. Ahmed b. Ebî Havarî'den şöyle rivayet edildi: Ebû Süleyman'ı işittim, şöyle diyordu: Halife Ebû Câfer Mansûr'u Cuma hutbesinde ağlarken işittim. Sinirlendim ve hutbeden indiğinde ona bilgilerim ışığında nasihat etmeye karar verdim. Ancak insanların ortasında ona nasihat edeceğimi, insanların gözlerini bana dikeceklerini ve nefsimin bundan hoşlanacağını sonra da halifenin beni öldürme emrini verip doğru bir gerekçe olmaksızın öldürüleceğimi düşündüm de yerimde oturdum, konuşmadım.

İkinci yol: Kişinin Allah için değil kendi nefsi için kızmasını sağlamak. Bu bazen baştan itibaren böyle olur. Bazen ise, kişinin niyeti Allah rızası iken, nasihat ettiği kimsenin küçültücü davranışları sonrasında oluşan kin ve düşmanlıkla Allah rızasını gözetme niyeti kaybolur. Ömer b. Abdülaziz bir adama "Sinirli olmasaydım seni cezalandırırdım!" demişti. Bu sözüyle beni kızdırdın ben de Allah için cezalandırma niyetimin kaybolup nefsimin de bu ortak olmasından korktum demek istemiştir.

DAVETÇİNİN CEHALET TUZAĞINA DÜŞMESİ

İyiliği tavsiye eden ve kötülükten meneden kimse cahilse şeytan onu parmağında oynatır. Böylece onun bozgunculuğu, yapıcılığından fazla olur. Çünkü olabilir ki icmayla câiz olan bir şeyden men'eder, bazı mezheplere uyarak ve nassı tevil ederek bir görüşe uyan kimsenin bu hareketine karşı çıkar. Belki de kapıyı kırar, duvarlara tırmanır ve günah işleyeni döver, bilmeden iftira atar. Muhatabı tahammül edemeyeceği bir cevap ve-

rebilir ve o adamın Allah için kızgınlığı nefis için kızgınlığa dönüşebilir. Bu kimse Şeriatın gizlenmesini emrettiği bir şeyi tutup açığa vurabilir. Ahmed b. Hanbel'e yanlarında üstü örtülü çalgı aleti veya içki bulunan kimselerden sorulur. Bir rivayete göre "Üstü örtülüyse kırma" başka bir rivayete göre "kır" demiştir. Birinci rivayetteki sözü, altındaki göstermeyecek kalın bir örtüyle örtülü, ikinci rivayeti ise altındakini belli edecek derecede şeffaf (dolayısıyla örtülü değilmiş gibi olan) kumaşla örtülü eşya için söylemiş olmalı. Yine ona davul ve zurna sesini işiten, ama nereden geldiğini bileyen kimsenin ne yapması gerektiği soruldu. "Bilgin dışındaki şeyden sorumlu değilsin, araştırma yapma!" dedi. Cahil kimse kötülük yapanları tutup onlara zulmedecek kimselere şikâyet edebilir. Ahmed b. Hanbel: "Sultanın hadleri uyguladığını biliyorsan meseleyi ona götür" demiştir.

SERTLİK TUZAĞINA DÜŞMEK

İblisin aldattığı bu kimselerden bazısı bir toplulukta yaptıklarını anlatır, onunla övünür, kötülük yapanlara hınçla sövgü yağdırır, onlara lanet eder.

Oysa belki de o kişiler tevbe etmiştir. Belki de onların yaptıklarına pişman olduklarından ve bu adam büyüklük tasladığından dolayı, onların hali daha iyidir. Bu kimse bu hareketiyle aynı zamanda müslümanların sırlarını açığa vurma günahını işler; çünkü mümkün oldukça müslümanın ayıbını örtmek vacip iken onu bundan habersiz kimselere duyurmuş olur. Kötülüklerden men'eden bazı cahillerin, yaptıkları kötülükten emin olmadıkları halde bir takım kimselere hücum ettiklerini, dövdüklerini, kap ve bardaklarını kırdıklarını duydum. Tüm bunlar cehaletin sebep olduğu şeylerdir. Ama âlim biri seni kötülükten men ettiğinde ondan bir zarar gelmeyeceğini bilirsin. Selef, kötülüğü men etmede yumuşak davranırdı. Sıla b. Üşeym, bir kadınla konuşan bir adam gördü ve onlara "Şüphesiz Allah (c.) sifi görüyor. Allah (c.) sizi de bizi de korusun." dedi. Oyun oynayan bir grup insanı yanından geçiyordu. "Kardeşlerim, Yolculuk niyetinde olup gece boyunca uyuyup gün boyu

oyun oynayan kimse için ne dersiniz? Bu kimsenin yolculuğu ne zaman biter?" dedi. Onlardan biri hemen kendine geldi ve "Ey millet, bu adam bizi uyarmayı amaçlıyor!" dedi ve tevbe edip onunla arkadaş oldu.

Kötülüğü men ederken kendilerine yumuşak davranılması en uygun kimseler sultanlardır. Onlara "Bakın Allah (c.) sizi yüksek mevkiilere getirmiş. Sizde O'nun (c.) nimetinin değerini bilin. Çünkü nimetlerin devamı şükre bağlıdır. Nimetlere günahla karşılık vermek hoş bir şey değildir" gibi sözler söylemek güzeldir.

SORUMLULUKTAN KAÇIŞ TUZAĞI

İblisin kandırdığı bazı âbidler bir kötülükle karşılaşsalar "İyiliği emir, kötülükten nehiy salih insanların işidir. Ben ise salih biri değilim, başkasına nasıl nasihat edeyim" diyerek ona karşı çıkmazlar. Bu yanlıştır. Çünkü aynı günahı kendisi de işliyor olsa, başkasını ondan men'etmesi vaciptir. Ancak tabii ki kötülükten uzak bir haldeyken insanları men ettiğinde daha etkili olur. İbn Akil der ki: Ebû Bekir Akfalî Halife Kaim devrinde bir kötülükten men'etmek istese sadece kendi ellerinin kazancıyla geçinen salih bir âlim olan fırıncı Ebû Bekir Habbâz gibizatları yanına alırdı. Bu kimseler sadaka almayan, sultan hediyesi kabul etmeyen, gecesini ihya eden, gündüzünü oruçla geçiren, gözleri yaşlı temiz ve salih insanlardı. Beraberlerinde hediye kabul eden birileri gelecek olsa onu geriçevirir ve "Beraberimizde böyle birisi varken düşmanla karşılaşacak olursak yeniliriz" derdi.

DOKUZUNCU BÖLÜM
İBLİSİN ZAHİDLERİ, YANİ DÜNYAYA EĞİLİMLİ OLMAYAN KİMSELERİ ALDATIŞI

Bazen halktan biri Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde dünyayı yeren ifadeler işitir de kurtuluşun onu terkte olduğunu sanır; yerilen dünyanın ne olduğunu bilmez. Şeytan ona "Ahirette kurtulabilmen ancak dünyayı terketmenle mümkündür" diye vesvese verir! O da hemen dağa çıkar, Cuma ve cemaatten, ilimden uzaklaşır, yabani hayvanlara döner. Hakiki zühdün bu olduğunu sanır. Bazen "Filan kimse dağa çekilmiş, falan kimse dünyadan el etek çekip mağaraya sığınmış" diye bir şeyler duymuştur. Belki de onun eşi veya annesi ayrılıktan dolayı gece gündüz ağlayıp bitkin düşerler. Belki de bu kimse namazın farzlarını dahi doğru biçimde bilmiyordur. Bazen başkalarına ödemesi gereken borç vs. olur da onları ödemeden gider. İblis bunu ilminin kıtlığından dolayı aldatır. Bildiklerinden memnun olup onlarla yetinmesi de âbidin cahilliğinin bir parçasıdır. Şayet bir fakihle beraberliği olsaydı gerçekleri anlardı. Çünkü o vakit dünyanın haddizatında kendisinin yerilmediğini anlardı. Allah'ın ihsan ettiği, yiyeceği içeceği giyeceği ve içinde namaz kılacağı camisiyle ilim tahsiline ve ibadetine yardımcı olmaya vesile olan şeyler nasıl yerilir ki? Yerilen sadece bir şeyin haram yolla alınması, ihtiyaç miktarı değil israfla harcanması, Şeriata göre değil nefsin arzularına göre kullanılmasıdır. Yine bu kimse tek başına dağlara çıkıp uzlete çekilmenin de şer'an yasaklandığını bilirdi. Çünkü Rasulullah

(s.) kişiyi yalnız gecelemekten nehyetmiştir. Ayrıca kişiyi Cuma ve cemaatten mahrum bıraktığından dolayı bu uzlette hiçbir kazanç yoktur. İlimden ve âlimlerden uzak kalmak cehaletin hâkimiyetini güçlendirir. Bu yolda ana-babadan ayrılmak ana babaya itaatsizlik sınıfına girer ki o da büyük günahlardandır. Onun, dağa çıktıklarını duyduğu kimselere gelince; onlar çoluğu çocuğu anası babası olmayan kimseler olup cemaatle ibadet etmek için bir yere toplanan kimseler olabilirler. Bu ve benzeri geçerli gerekçesi bulunmayanların dağa çekilmeleri ise bunu kim yaparsa yapsın hatadır. Nitekim selef-i sâlihinden bir zat "İbadetle meşgul olalım diye bir dağa çıktık. Büyük imam Süfyan-ı Sevrî gelerek bizi geri döndürdü." demiştir.

Zahidler zühdle meşguliyetlerinden dolayı ilimden yüz çevirmekte de aldanmışlardır. Böylece en hayırlıyı daha değersiziyle değiştirmişlerdir. Çünkü zahidin faydası kendi kapı eşiğini aşmaz. Âlimin faydası ise başkalarına da dokunur. Hatta alimler tarafından doğru yola iletilen nice âbidler vardır.

HELÂLLERİ TERKETME YOLUYLA ALDANMA

İblis onları zühdün mübahları tamamen terketmek olduğunu söyleyerek aldatmıştır. Bu yüzden onlardan kimisi arpa ekmeğinden başka bir şey yemez, kimisi meyvadan hiç tatmaz. Kimisi bedeni kuruyacak derecede yiyeceğini azaltır, yün elbise giyerek kendisini soğuk sudan mahrum ederek nefsine zulmeder. Bunlar Rasulullah'ın (s.) sahabilerin de; onları güzel biçimde takip edenlerin de yolu değildir. Onlar sadece hiçbirşey bulamadıklarında yemiyorlar, bulduklarında ise yiyorlardı. Rasulullah (s.) etten hoşlanır ve yerdi. Tavuk yerdi, helva yerdi soğuk sudan hoşlanır dinlenmiş suyu tercih ederdi. Çünkü taze akarsu mideyi ağrıtır, susuzluğu gidermez. Bu âbidlerden biri "Ben meyvalı tatlıyı yemem. Çünkü şükrünü yerine getiremem" derdi. Hasan-ı Basrî onun bu sözüne "Bu adam ahmak. Sanki soğuk suyun şükrünü eda edebiliyor mu?" dedi Süfyan-ı Sevri yolculuğa çıkarken yanına kızartılmış et ile fâlûzec tatlısı alırdı.

İnsan bilmeli ki nefis binek gibidir. Varılmak istenen yere ulaşabilmek için ona güzel davranmak gerekir. Öyleyse onun

yararına olanı yapmalı; aşırı tokluk veya her türlü arzu ve isteğini verme gibi ona eziyet veren şeyleri de bırakmalıdır. Çünkü bunlar bedene de dine de zarar verir.

Sonra, insanların tabiatları farklıdır. Bedevîler yün giyseler, sadece sütle yetinseler onları yermeyiz. Çünkü "beden binekleri" bunu kaldırır. Zenciler yün giyseler ve turşu yeseler onları da eleştirmeyiz. Bu kimseler için "nefsine eziyet etti" demeyiz; çünkü bu onların adetidir. Ancak beden, rahat ve bolluk üzere yetiştiğinden dolayı müreffeh ise; kişiyi kendine eziyet verecek şeyi yüklenmekten nehyederiz. Ancak kişi israfın haram olduğu, lezzetli yiyeceğin çok yemeye yol açacağı, çok yenince çok uyunup tembelleşileceği gerekçesiyle zahidlik yapıp arzu ve isteklerini terketmek istiyorsa, burada terkedilmesi zararlı olanla olmayanı bilip olmayandan bedene eziyet etmeyecek şekilde ve gerekli miktarda almak gerekir. Bazı kimseler azıksız yavan ekmeğin bedenin yaşamı için yeterli olduğunu iddia etmişlerdir. Bu yeterli olsa dahi bununla yetinmek ona zarar verir. Çünkü insan vücudunun yapısı ekşi ve tatlı, sıcak ve soğuk, müshil ve kabızlık yapıcı gıdaların hepsine ihtiyaç duyar. İnsanın tabiatı kendine uygun şeylere meyleder. Bazen ekşiye bazen tatlıya düşkünlük gösterir. Bunun birtakım sebepleri vardır. Örneğin yaşantısı için zorunlu olan balgam unsuru azaldığında süte istek duyar. Böylece onda sofra çoğalır; o da ekşi yiyeceklere meyleder. her kim bedenini tabiatına uygun ve yararına olan şeylerden mahrum bırakırsa ona eziyet etmiş olur. Onu tokluktan, oburluktan ve kötü sonuçlar doğuracak şeylerden men'etmesi iyi bir şeydir. Ama onu tamamen engellemek hatadır. Bunu iyi anla ve Haris-i Muhasibî ile Ebû Talib-i Mekkî'nin yemeği aşırı azaltma ve mübahları terketmek suretiyle nefisle mücadele etme hususundaki sözlerine kulak asma! Zira Şeriata uymak ve ona yapışmak daha evladır. İbn Akil şöyle derdi: "Din hususundaki tavrınız ne garip! Ya hevâ ve arzulara tamamen uymak ya da bid'atçılık, ruhbanlık ve şımarıklık eteğini çocuksu hareketler ile oyun oynaşta sürtmek; böylece Hak ve hukuku ihmal edip aile efradını kenara atarak mescidlere kapanmak! Allah'ı dinleyip akıl ve Şeriata göre ibadet etseler ya!"

ZÜHD RİYÂSI

İblis onları bir de zühdün sadece yiyecekte ve giyecekte aza kanaat etmek olduğu vesvesesiyle kandırır. Onlar da kalpleri şöhret ve sevilen kimse olma sevgisiyle dolu iken bunlara kanaat getirirler, böylece zahid olduklarını sanırlar. Onların, valilerin kendilerini ziyaret etmelerini gözlediklerini, fakirleri bırakıp zenginlere ihsan ve ikramda bulunduklarını, insanlarla bir aradayken sanki müşahade halinden çıkmışçasına kendilerini huşûlu halde göstermeye çalıştıklarını görürsün.

Aslında onlar insanların kendilerini akın akın ziyaret edip ellerini öpmelerinden dolayı en büyük saltanatı yaşamaktadırlar. Çünkü dünyalığın zirvesi liderlik ve meşhur olmaktır.

İblisin âbid ve zahidleri en çok aldattığı husus gizli riyâdır. Kişinin zuhdüne delalet etmesi için yapılan hal değişikliğini izhar etme, yüzün sarılığı ve saç dağınıklığı gibi şeylerle, huşûya delalet etsin diye ses kısma, ayrıca namazda ve zekâtta yapılan riyalar açıktır, kimseye gizli kalmaz.

Biz burada gizli riyâya işaret edeceğiz. Rasûlullah (s.) "Ameller ancak niyetlere göredir" buyurmuştur. Yapılan amelle Allah rızası kastedilmezse kabul olunmaz. Mâlik b. Dinar: "Samimi olmayana "Boşuna yorulma" deyin!" demiştir.

Bil ki mü'min ameliyle işin başında Allah'ı kasteder. Sonra ameline gizli riyâ girer, onu kandırır. Mü'minin ondan kurtuluşu zordur. Yesar'dan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: Yusuf Esbât bana "Düzgün amellere bakarak sakat ameli öğrenin! Zira ben onu yirmi iki yılda öğrendim" dedi.

İbrahim Hanzalî'den aktarılıyor: Bakiyye b. Velid'i işittim, dedi ki: İbrahim b. Ethem'i işittim, şöyle diyordu: Allah'ı Sem'ân adında bir rahipten tanıdım. Manastırına gidip yanına girdim ve "Ey Sem'ân! Kaç yıldır bu manastırındasın?" diye sordum. "Yetmiş yıldan beri" dedi "Yemeğin nedir?" dedim. "Ne diye soruyorsun?" dedi. "Öğrenmek istedim" dedim. "Her gece bir nohut" dedi. Ben "Neyle avunuyorsun ki bu sana yetiyor?" dedim. "Şu karşındakileri görüyor musun?" dedi. "Evet" dedim. Dedi ki: "Onlar her yıl bir gün geliyorlar ve manastırımı şenlendiriyor, etrafında tavaf yapıyor, bunlarla bana saygılarını sunuyorlar. İbadet nef-

sime ağır geldiği her vakit bu sermayeyi aklıma getiriyorum. Böylece bir saatlik şeref hatırına bir yılın meşakkatini çekiyorum. Sen de ebedî şeref için bir anlık mesakkate göğüs ger, ey Hanîf dinle" dedi. o anda kalbime Allah'ı tanıma bilgisi yerleşti. Bana: "Senden bir şey isteyebilir miyim?" dedi. "Evet" dedim. "Manastıra in" dedi, indim. Bana içinde yirmi nohut bulunan küçük bir cezve uzattı. Sonra "manastıra gir, sana bir şey sarkıttığımı gördüler" dedi. Manastıra girince etrafıma hristiyanlar toplandı. "En Hanîf dinli, sana ne sarkıttı o hoca?" dediler. "Yiyeceğinden bir şeyler" dedim. "Onu ne yapacaksın ki, seninle yararına olacak şekilde alış-veriş yaparız" dediler. "Yirmi dinar" dedim, yirmi dinarı verdiler. Rahibin yanına çıktım. Dedi ki "Yanlış yaptın, şayet onlardan yirmi bin isteseydin verirlerdi. Bu, Allah'a ibadet etmeyenin izzet ve şerefi. Düşün ki, O'na ibadet edenin şerefi nasıl olur? Rabbına tam yönel ey Hanîf dinli!"

Derim ki: Salihler riyâ korkusundan dolayı amellerini korumak için onları zıtlarıyla gizlemişlerdir. İbn Sirin gündüz güler, gece ağlardı. Eyyûb Sahtiyanî'nin elbisesi biraz uzuncaydı. İbrahim Ethem hastalandığında yanında sağlıklı kimselerin yiyeceği şeyler bulundururdu. Abdullah b. Mübarek'in Bekkâr'dan yaptığı rivayete göre o Vehb b. Münebbih'i şöyle derken işitmiştir: Zamanının en faziletlisi, herkesin ziyaret ettiği, onun da herkese saygı gösterdiği bir adam vardı. Bir gün toplanıp yanına geldiler. Dedi ki: Biz, azgınlık yaparız korkusuyla dünyalıklardan sıyrıldık, yakınları terkettik, zorlukları göğüsledik. Şimdi de mal sahiplerinin mallarının içinde bulundukları azgınlık halinden daha çetin bir azgınlık hali içinde olmamızdan korkuyorum! Kendimize bakıyorum da, biz içimizdeki muradın herkes tarafından görülmesini istiyoruz. Bir şey satınalsak dinî konumumuz nedeniyle indirim yapılmasını arzuluyoruz. Halkla karşılaşsak saygı bekliyoruz!" Bu söz herkesin dilinde dolaştı ve yayıldı. Sonunda bunu duyan ve çok hoşuna giden kral da onu görüp selâm vermek için bineğine bindi. Adam onu görünce kendisine "Bu kral, selâm vermek için yanına geldi" denildi. "Ne yapacakmış?" dedi. "Verdiğin vaaz ve nasihatten dolayı geldi" dediler. Kölesine "Yanında bir yiyecek var mı?" diye sordu. O da "iftarda yiyeceğim bir meyva" dedi. Onu ver-

mesini istedi. Getirince alıp önüne koydu ve ondan yemeye başladı. Halbuki gündüzleri oruç tutar, hiçbir gün oruç tutmazlık etmezdi. Kral geldi ve ona selâm verdi. O da hafif bir sesle selâmını aldı ve meyvayı yemeğe devam etti. Kral "O, adam nerede?" diye sordu. "O işte şu!" dediler. "Şu yiyen mi?" dedi. "Evet" dediler. "Bunda bir hayır yok!" dedi ve oradan çekip gitti. Adam: "Kralın bana gelmesine vesile olan şey uzaklaşmasına da vesile oldu! Allah'a hamdolsun!" dedi. Vehb'den yapılan başka bir rivayete göre kral yaklaşınca adam kendi yemeğini ortaya koydu; otu ekmeğin arasına koyup büyük bir lokma yapıyor, sonra onu zeytin yağına batırıyor ve hızlı hızlı yiyordu. Kral ona "Nasılsın ey filan?" dedi. O da "Diğer İnsanlar gibi" diye cevap verdi. Kral "Bunda bir hayır yok!" deyip bineğini döndürüp gitti. Bu zat da "Onu, beni kınar halde yanımdan ayıran Allah'a (c.) hamdolsun!" dedi. Atâ'ya kadar varan senetle rivayet edildiğine göre Atâ şöyle anlatmıştır: Ebû Velid b. Abdulmelik, Yezîd b. Mersed'i vali yapmak istedi. Bunu duyan Yezîd bir kürk giydi. Kürkün derisini içeri yünlü tarafını dışarı getirdi. Eline bir ekmek ile bir içecek alıp gömleksiz takiyyesiz, ayakkabısız, mestsiz dışarı çıktı ve çarşı pazarda bunları yiyerek gezmeye başladı. Bunun üzerine Velîd'e "Yezid aklını kaybetti!" dediler ve olanları anlattılar. O da onu vali tayin etme niyetinden vazgeçti. Buna benzer olaylar çoktur.

Zâhidlerden bazıları zahirî ve batınî zühdü birden yaşar. Ancak İbrahim Edhem'le rahip kıssasında geçtiği gibi, sabır için dünyayı terkettiğini dostlarına veya eşine anlatmak ister. Şayet zühdünde samimi olsaydı; ailesiyle birlikte nefsin ihtiyacı kadar yer, bu konuyu da kimseye açmazdı.

Davud b. Ebî Hind yirmiyıl boyunca oruç tuttu da ailesi bunu bilmedi. Sabah kahvaltısını alıp çarşıya çıkar, yolda onu sadaka olarak verirdi. Çarşı komşuları onun evde yediğini sanır, evdekiler çarşıda yediğini sanırlardı. İşte o insanlar böyleydi!

ZÜHDÜN İMAJ İÇİN YAPILMASI

Zahidlik taslayanlardan kiminin gıdası mescide kapanmak veya bir dağa çekilmektir. Onun hazzı insanların onun uz-

lette olduğundan haberdar olmalarındadır. Bazen uzletinin gerekçesini "Dışarı çıktığımda kötülüklerle karşılaşmaktan korkuyorum." sözüyle açıklar. Onu buna iten sebeplerden bazıları insanları küçümsemesi, ona hizmette gevşek davranmaları korkusu şöhretini ve konumunu koruma hevesidir. Çünkü insanlar arasında yaşaması bu imajını yok eder. O ise bunların sürekli kalasını ahiretinin devam etmesini arzular.

Bazen de maksadı; kusurlarını, ayıplarını çirkinliklerini ve cahilliğini gizlemek olur. Ziyaret etmekten değil edilmekten hoşlanır, sultanların ayağına gelmesinden, halkın kapısına akın edip elini öpmesinden zevk alır. Kendisi ise hasta ziyareti yapmaz, cenazelere katılmaz. Adamları "Onu mazur görün. Çünkü adeti böyle" der. Şeriata aykırı düşen adet olmaz olsun! Bu kimse yine yiyecek alma ihtiyacı duysa ama yanında onu satın alacak biri olmasa halk arasında gezerek şanına halel getirmemek için çarşıya çıkmaz ve açlığa katlanmaya çalışır. Kendisi çıkıp satın aldığında şöhretinin bitmesinden korkar. Halbuki Rasulullah (s.) çarşı pazara çıkar, ihtiyaçlarını satın alır, onu eve kendisi taşırdı. Ebû Bekir de boynuna elbise atıp çarşıda dolaşarak satmaya çalışırdı. Muhammed b. Kasım'a kadar ulaşan senetle yapılan rivayette o Abdullah b. Hanzala'dan şu sözünü nakletmiştir: Abdullah b. Selâm başında bir yük odunla geçti. İnsanlar "Allah (c.) seni zengin kılmışken seni bunu yapmaya iten nedir?" diye sordular. Dedi ki: Onunla kibrimi gidermeyi amaçlıyorum. Çünkü Rasulullah'tan (s.) şöyle işittim. "Kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimse cennete giremez."

Müellif der ki: Sözünü ettiğim ihtiyaçları satın almak için çarşıya çıkmak ve benzeri davranışlar selef-i salihininde âdetiydi. Ancak haller ve şartlar değiştiği gibi bu da değişti. Bu yüzden günümüzde âlimin ihtiyaçlarını görmek için çarşıya çıkmasını uygun bulmuyorum. Çünkü bu cahiller nezdinde ilmin nurunu karartır, saygınlığını götürür. İlmin onlar nezdinde saygın kalmasını sağlamak meşrû bir davranıştır. Böylesi bir durumda onların düşünce tarzlarına riayet etmek, kalplerde heybet ve saygı doğuran şeyleri kullanmak riyâdan sayılmaz. Selef döneminde insanların düşüncelerini değiştirmeyen hareketlerin bugün de yapılması gerekmez. İmam Evzâî der ki: "Biz güler şaka-

laşırdık. Örnek alındığımız bir ortamda ise bunu yapmamızın câiz olmadığını düşünürdüm." Bize kadar intikal ettiğine göre İbrahim b. Edhem'in arkadaşları bir gün şakalaşırken kapı çalındı. İbrahim b. Edhem susmalarını emretti. "Bize riyâyı mı öğretiyorsun?" dediler. "Sizden dolayı Allah'a karşı günah işlenmesini istemiyorum" dedi.

Müellif der ki: İbrahim b. Edhem cahillerin bunu laf etmelerinden korkmuştur. Bakın bu zahidlere, bunları avamın maslahatı için yapmışlardır. Çünkü halk bu tür davranışları âbidlerde görmeyi kabullenemezler.

Bu kimselerin bir kısmından yumuşak elbise giymesi istense zühdeki şanı zarar görmesin diye bunu yapmaz. Onu öldürseler de insanlar ona bakarken bir şey yemez. Gülmek şöyle dursun, tebessümden dahi kaçınmaya çalışır. İblis ona bunun halkı ıslah olduğunu vehmettirir. Oysa bu riyâdır ve kişi onunla şân şöhretini korumaya çalışır. Onu başını öne eğmiş hüzünlü görürsün. Yalnız kaldığında ise arslan gibidir, keyiflidir.

Selef-i sâlihîn, insanların övdükleri ve parmakla işaret ettikleri kimse durumuna gelmekten korkar, buna yol açan hareketlerden sakınıp, öylesi yerlerden uzaklaşırdı. Abdullah b. Hafif'ten şöyle rivayet ettik: Yusuf b. Esbat şöyle anlattı: Bir gün çantam omuzumda sıradan biri gibi Sebec'ten Masîsa'ya gittim. Filan selâm veriyor, dükkanından çıkıp merhaba diyordu; çantamı bırakıp camiye girdim ve iki rekat namaz kıldım. Gözlerini bana dikip baktılar; kendi kendime "Kalbim bu kötü hal üzere ne kadar kalacak?" dedim. Hemen çantamı alıp kan-ter içinde Sebec'e geri döndüm. İki yıl boyunca kalbim kendine gelmedi.

PEJMURDELİK VE ZÜHD

Zahidlerden kimisi de yırtık elbise giyer, onu dikip yamamaz, sarığını düzeltmez, sakalını taramaz. Ta ki dünyayı hiç önemsemediği sanılsın. Bu, riyâ kapılarından biridir. Davud-ı Tâi'ye "Sakalını neden taramıyorsun?" dendiğinde "Ben onunla uğraşamayacak kadar meşgulüm" diye cevap verilmesi örneğinde

olduğu gibi kişi bu hareketinde ihlaslı ve samimi olsa bile bilsin ki bu hareket doğru bir şey değildir. Çünkü Rasululah (s.) ahiretle en çok meşgul kimse olmasına rağmen, saçını tarar, aynaya bakar, yağ ve koku sürünürdü. Ebû Bekir ve Ömer sahabilerin en zahidleri ve Allah'tan (c.) en çok korkanları oldukları halde kına yakarlardı. Eğer sünnetin ve büyük insanların hareketlerinin üstünde bir dereceyi iddia eden biri çıkarsa ona itibar edilmez!

CİDDİYET VE ZÜHD

Zâhidlerden bazısı sürekli sükût eder, ailesiyle oturup kalkmaz böylece kötü ahlâkı ve içe kapanıklığı nedeniyle onlara acı çektirir. Rasulullah'ın "Ailenin de senin üzerinde hakkı vardır" sözünü unutur. Rasulullah (s.) şaka yapar, çocuklarla oynar, eşleriyle sohbet eder, Âişe'yle yarış yapardı ve buna benzer latifeci davranışlarda bulunurdu. Aile efradından ayrı durması ve onlara kötü davranması nedeniyle hanımını dul, çocuklarını yetim gibi bırakan bu zahid; onlara karışmasının kendisini ahiretten alıkoyduğu inancındadır ama bilgisinin kıtlığından aileye açılıp onlarla hoş yaşam sürdürmenin ahirete yardımcı olacağını bilmez. Buhârî ve Müslim'de geçtiği üzere Rasullulah Cabir'e (r.) "Bâkire bir kızla evlenseydin ya; birbirinizle oynayıp şakalaşırdınız" buyurmuştu. Bazen bu zahid kişinin cildi nasır tutar; kendi yabanîleşir, dolayısıyla hanımıyla oynaşmayı ve cinsel ilişkiyi bırakır. Böylece övgüye değer olmayan bir nafile hatırına bir farzı terketmiş olur.

ZÜHD VE MEGALOMANİ

Zahidlerden kimisi amellerine bakar ve ondan hoşlanır, beğenir. Ona "Sen yeryüzünü tutan manevî direklerdensin; kutupsun!" dense bunu doğru söz kabul eder. Kimisi de kerametinin zuhur etmesini gözetler. Suya yaklaştığında üzerinde yürüyecekmiş gibi hayal eder. Olmayınca içinden homurdanır, olaydan memnun kalmaz. Anlayıştan biraz nasibi olsaydı kendisinin bir köle olduğunu kölenin ise yaptığı iş için efendisine minnet edemeyeceğini bilirdi. Kendisini bu amelleri yapmaya Allah'ın (c.) muvaffak kıldığına baksaydı onun için şükretmesinin

gerektiğini görür ve onu gereği gibi yapmamaktan korkardı. Nitekim Râbia "Sözümdeki samimiyetsizliğimden dolayı Allah'tan mağfiret dilerim." derdi. Ona "Hiç kabul edildiğini düşündüğün bir amel yaptın mı?" diye sordular. "Öyle bir amelim olsa dahi, korkum, onun tekrar bana iade edilmesidir." (Veya; korkum, kabul edildiğini düşündüğümde onun başıma çalınmasıdır.)

ZÜHD VE CEHALET

İblis bazı zâhidleri cehâletleri nedeniyle kandırmıştır. Onlar kendi görüşleriyle amel ederler, fakihin sözüne kulak asmazlar. İbn Akil der ki: Ebû İshâk Harrâz salih bir insandı. Kendisi bana Kur'an'ı öğreten ilk kişidir. Bunun alışkınlıklarından biri Ramazan ayı boyunca konuşmamaktı. İhtiyaç duyduğunda da Kur'an ayetleriyle hitap ederdi. İçeri girmeye izin vermek için "kapıdan girin içeri" ayetini, oğluna bakla satın almasını emretmek istediğinde "... bize yerin bitirdiği sebzesinden..." (Bakara, 2/61) ayetini okurdu. Ona: "İbadet diye düşündüğün bu hareket bir günahtır!" dedim. Ağırına gitti ona dedim ki: "Bu aziz Kur'an şer'î hükümleri açıklamak için indirilmiştir, dolayısıyla dünyevî maksatlar için kullanılmaz. Bu tavrın, Kur'an'a sabunlu su bulaştırmana benzer" Sözüme kulak vermedi ve benimle ilişkisini kesti. Kıt bilgili zahidin avamdan işittikleriyle fetva verdiği olur. Bana fakih Ebû Hakim İbrahim b. Dinar şöyle anlattı: Adamın biri "Nedersin; bir adam hanımını üç talakla boşar, kadın bir erkek çocuğu dünyaya getirirse, kocasıyla tekrar evlenmesi helâl midir?" diyerek fetva sordu. Ben "Hayır!" dedim. Yanımda avam arasında değerli, zühdüyle meşhur biri olan Şerif Dahhalî vardı. Bana "Hayır, helâl olur!" dedi. Ben: "Bunu hiçbir âlim söylememiştir" dedim. "Vallahi, buradan basra'ya kadar olan bölgede insanlara böyle fetva verdim!" dedi!

Müellif der ki: Cehaletin kendisine cahil gözüyle bakılmasın endişesiyle zahide neler yaptırdığına bak; oysa selef bilgi sahibi de olsa bir zahidin, fetva şartlarına sahip olmadığından ötürü fetva vermesine karşı çıkardı! Şayet bugün zahidlik taslayan kimselerin karşılaştıkları her meseleye saçma sapan fetvalar verdikleri görseler ne yaparlardı acaba?

İsmail b. Şeb'an şöyle anlatır: Ahmed b. Hanbel'in yanına vardım. Ahmed b. Harb Mekke'den yeni gelmişti. Ahmed b. Hanbel bana "Şu gelen Horasanlı kimdir?" diye sordu. "Zühdü şöyle şöyle, takvası şöyle şeyle birisi..." diye anlattım. Dedi ki: "Bir takım iddiaları bulunan ve özellikleri olan kimsenin ona dayanarak fetvaya dalmaması gerekir."

İblisin aldattığı bazı zâhidler de âlimleri küçümser, onları yererler. "Asıl gaye ameldir" derler, ancak ilmin kalbin nuru olduğunu bilmezler. Alimlerin "Şeriatı muhafaza" konumlarını bilselerdi, kendilerini edebiyatçılar karşısında dilsiz, görenler yanında kör gibi sayarlardı. Âlimler bu yolun rehberleri, halk da onların izleyicileridir.

Buhârî ve Müslim'in Sehl b. Sa'd'den yaptıkları rivayete göre o şöyle demiştir: Rasulullah (s.) Ali b. Ebû Talib'e şöyle dedi: "Vallahi Allah'ın senin vesilenle bir adama hidayet etmesi senin için kırmızı develerden daha hayırlıdır."

Onlar, âlimleri, ilim tahsilinde kendilerini güçlendiren mübah yiyecek ve içeceklerden bol bol yeyip içmelerinden dolayı da tenkit ederler. Ayrıca mal biriktirenlerini de ayıplarlar. Onlar mübahın anlamını bilselerdi onu işleyenin yerilemeyeceğini bilirlerdi. Olsa olsa mübahlardan çok yemeyen, çok yiyenden daha iyi denebilir. Örneğin gece namazı kılan kişinin farz namazını kılıp uyuyan kimseyi ayıplaması iyi bir şey midir?

Ebû Abdullah Havvas anlatıyor: Hâtem-i Belhî'yle ve beraberinde hacca giden üç yüz yirmi adamıyla Rey şehrine girdik. Her birinin üzerinde yün ve zürmankat denen elbise vardı. Yanlarında hiçbir çanta yiyecek yoktu. Sofi bir tüccarın evine gittik. O gece bizi misafir etti. Sabah olunca adam: "Ey Ebû Abdurrahman, bir ihtiyacın var mı? Ben hasta bir fakih dostumuzu ziyarete gideceğim." dedi Hâtem: "Hasta bir fakihiniz varsa, fakihi ziyaret etmek sevaptır, ona bakmak ibadettir. Ben de seninle geleyim." dedi. Hasta, Rey kadısı Muhamed b. Mukatil'di. Tüccar: "Bizimle gel ey Ebû Abdurrahman" dedi. Evin kapısına vardıklarında kapıcıyla karşılaştılar. Hâtem düşünceye daldı ve "Aman Allahım! Bir âlimin evi şu halde!" dedi. Sonra izin verildi, girdiler. Evde bir keten elbise, bir halı bir de perde vardı. Ha-

tem onlara bakarak düşünceye daldı. Sonunda Muhammed b. Mukâtil'in odasına girdiler. Güzel bir yatakta yatıyordu. Üstünde bir cibinlik vardı ve başına insanlar birikmiş, oturuyorlardı. Râzi oturdu, ancak Hâtem ayakta kaldı. Muhammed b. Mukatil ona eliyle "otur" diye işaret etti. Hatem: "Oturmuyorum." dedi. Muhammed: "Bir isteğin mi var?" dedi. "Evet" diye cevap verdi ve aralarında şu konuşma geçti: Muhammed b. Mukatil: "Nedir o?" "Sana bir soru soracağım." "Sor" "Kalk ve otur da sorayım" Muhammed adamlarına söyledi, arkasına bir şeyler koyup oturttular. Hâtem: "Bu ilmi nerden aldın?" "Bana bu ilmi, (ilmine ve eminliğine) güvenilir kimseler, güvenilir kimselerden, onlar da imamlardan nakletti." "O imamlar kimlerden aldı ilmi?" "Tabiînden" "Tabiînler kimden aldı?" "Rasulullah'ın arkadaşlarından" "Rasulullah'ın arkadaşları kimden aldı?" "Rasulullah'tan" "Rasulullah'a nereden geldi?" "Cebrail'den" "Peki Cebrail'in Allah'tan alıp peygambere ilettiği peygamberin sahabilere, sahabilerin tabiîne onların imamlara, imamların güvenilir âlimlere, onların diğer güvenilir âlimlere ilettiğinde, bu ilimde kişinin dünyadaki evi ne kadar güzel yatağı ne kadar yumuşak süsü ne kadar çok ise Allah (c.) katında o kadar kıymetli olduğuna dair bir şey duydun mu" "Hayır!" "Peki o ilimde neler işittin?" "Dünyaya aldırış etmeyen, ahireti arzulayan, fakirleri seven ve ahireti için bir şeyler yapan kimsenin Allah katında daha kıymetli, ona daha yakın olduğunu işittim." "Peki sen kimi örnek aldın? Peygamberi, sahabileri, tabiînileri ve onların izindeki salihleri mi, yoksa Firavun ve Nemrud'u mu? Çünkü tuğla ve kireç taşıyla ilk ev yapanlar bunlardır! Ey saray âlimleri! Dünya düşkünü cahil insanlar sizi gördüklerinde "Bu âlim bu haldeyken ben neden onun gibi olmayayım!" derler!"

Hatem sonra oradan ayrıldı. Muhammed b. Mukatil'in hastalığı daha da arttı. Hâtem ile Muhammed arasında geçen bu olayı duyan Rey ehli Hâtem'e "Kazvin'deki Muhammed b. Ubeyd Tanâfisî ondan daha fazla zahid!" dediler. Hatem bu defa onun yanına gitti. O bir kalabalığa bir şeyler anlatıyordu. Hâtem "Allah sana merhamet eylesin, Ben acemim. Yanına, dinimin temellerini ve namazın anahtarı olan abdesti öğretmen için geldim. Nasıl abdest alayım?" dedi. O "Elbette anlatırım, bu bir

şereftir!" dedi. Sonra bir kap su istedi getirdiler. Muhammed b. Ubeyd oturup azalarını üçer defa yıkayarak abdest aldı. Sonra ona "İşte böyle abdest al" dedi Hatem: "Allah sana rahmetiyle muamele etsin, yerine geç ki önünde abdest olayım. Böylece isteğim daha iyi gerçekleşsin" dedi. Tanafisî kalktı, Hatem onun yerine oturdu. Abdest alırken yüzünü üç defa yıkadı sıra kola gelince dört defa yıkadı. Tanafisî: "İsraf ettin!" dedi. Hatem: "Neyi israf ettim?" dedi. O: "Kolunu dört defa yıkadı" dedi. Hatem: "Aman Allah'ım, dedi ben bir avuç sudan dolayı israf etmiş oluyorum da sen tüm bu gördüklerimle israf etmiş olmuyor musun?" Tanafisi bu sözüyle kendini kastettiğini anladı. Evine kapandı ve kırk gün insanların yanına çıkmadı.

Hâtem çıkıp Hicaz'a gitti. Medine'ye ulaşınca Medine âlimlerini altetmek istedi. Şehre girince "Ey insanlar, bu hangi şehirdir?" diye sordu. "Peygamberin şehri" dediler. "Peygamberin sarayı nerede, gidip de orada iki rekat namaz kılayım!" dedi. "Rasulullah'ın (s.) sarayı yoktu, onun sadece topraktan evi vardı!" dediler. "Peki ailesinin sahabesinin ve eşlerinin sarayları nerede?" dedi. "Onların da sarayları yoktu. Sadece topraktan evleri vardı" dediler. Hatem: "Öyleyse burası Firavun'un şehri!" dedi. Bunun üzerine oradakiler ona kızıp sövdüler. Sonra valiye götürüp "Bu acem adam "Burası Firavun'un şehri" diyor!" dediler. Vali: "Neden öyle söyledin?" dedi. Hatem: "Acele etme ey vali, ben yabancı biriyim. Bu şehre girince hangi şehir olduğunu sordum. Peygamberin şehri dediler. Peygamberin ve sahabilerinin saraylarını göstermelerini istedim, "Onların sadece topraktan evleri vardı" dediler. Ben Allah'ın (c.) "Andolsun ki Allah'ın peygaberinde sizin için en güzel bir örnek vardır" (Ahzâb: 21) buyruğunu işittim, siz kimi örnek edindiniz. Peygamberi mi Firavun'u mu?"

Ben derim ki: Yazıklar olsun o bilgiçlik taslayan cahil zahidin bilgisiyle ikna olan o âlimlere! Zira onun karşı çıktığı şey mübahtır. Mübah şer'an izin verilen şeydir. Şeriat bir şeye izin verip sonra da onu yapanı ayıplamaz. Cehalet ne çirkin bir şey. Şayet o zahid onlara "İnsanlar sizi örnek aldıklarından dolayı bu tür şeyleri fazlaca yapmasanız" deseydi biraz doğru olurdu. Bu kişi Abdurrahman b. Avf, Zübeyir b. Avvam, Abdullah b. Me-

sud ve diğer sahabilerin artlarında büyük mal bıraktıklarını duysaydı acaba ne derdi? Temim-i Dârî bin dirheme bir cüppe almıştı ve gecesini onunla ihya ediyordu. Zahidin âlimlerden ilim öğrenmesi farzdır. Öğrenmemişse sussun!

Sağlam senedle bize intikal eden bir rivayette Mâlik b. Dinar: "Şeytan çocukların cevizle oynaması gibi kurrâlarla oynar!" demiştir.

Ben derim ki: Kurrâlardan maksat zahidlerdir. Zahidlere eskiden kurrâ denirdi. Bu onların meşhur bir ismidir. Doğru yola muvaffak kılan Allahtır. Dönüş yine O'nadır.

ONUNCU BÖLÜM
İBLİSİN ZAHİDLERDEN SOFİ TAYFASINI ALDATIŞI

Müellif der ki: İlk sofiler zahidlerdendi. İblisin zâhidleri aldatışını anlattık. Ancak sofiler zahidlerden belli vasıflarla ve hallerle ayrıldıklarından, dolayı bunları ayrıca ele almaya ihtiyaç duyduk. Tasavvuf başlangıcı "tam zühd" olan bir yoldur. Sonra müntesipleri sema ve raksı helâl görüp yapmışlardır. Onlara, zâhidlik hallerini gören, ahiret tasası içinde bazı avam ile onlardaki rahatlığı ve oyun oynaşı gören dünya düşkünü kimseler meyletmiştir. O yüzden İblisin onları aldattığı noktaları açığa çıkarmak gerekmektedir. Bu ancak yolun aslını ve dallarını ortaya çıkarıp hallerini açıklamakla olur. Doğruya ileten Allah'tır.

PEYGAMBER ZAMANINDA, ZAHİD, ÂBİD VE SOFİ ADLI GRUPLARIN OLMAYIŞI

Müellif der ki: Peygamber zamanında kişi iman ve İslâm'a nisbet edilir, ona "Mü'min" ve "Müslüman" denirdi. Sonra "Zâhid" ve "Âbid" isimleri çıktı, zühde ve ibadete takılıp kalan insanlar türedi. Bunlar dünyadan el etek çekip kendilerini ibadete verdiler ve bunu kendilerine özel bir yol, meşrep ve tarz edindiler. Bunlara göre Beyt-i Haram'da kendini Allah'a adayan ilk kişi, asıl adı Ğavs b. Mürr olan Sûfe adlı biriydi. Kendilerini Allah'a vermek yönünden ona benzediklerinden "Sufi" diye isimlendirdiler.

Bize Muhammed b. Nâsır, Ebû İbrahim b. Said Habbâl'dan, O, Ebû Muhammed Abdulganî b. Sâid Hafız'dan şöyle nakletti: Velîd b. Kâsım'a "Sofiler neye nisbet olunurlar? Onlara neden bu isim verilmiştir?" dedim. Dedi ki: Cahiliye döneminde kendilerini Allah'a (c.) vermiş, Ka'beyi ikametgâh edinmiş "sûfe" denilen bir takım insanlar vardı. İşte bugün onlara benzeyenlere de "Sûfî" denir. Abdulganî der ki: Bunlar Temim b. Mürr'ün amcası oğlu Gavs b. Mürr'ün evladının sûfisi diye bilinirler. Zübeyr b. Bekkâr'dan rivayet edildiğine göre Zübeyr şöyle demiştir: İnsanlara Arafat'ta haccetmeye izin yetkisi Ğavs b. Mürr b. Udd b. Tâbiha'daydı. Sonra oğullarına geçti. Bunlara sûfe denirdi. İzin verme vakti geldiğinde Araplar: "İzin verin ey sûfe!" derlerdi.

Zübeyr der ki: Ebû Ubeyd şöyle dedi: Sûfe ve Sûfân mekkeli olmayıp Kâbe'yle ilgili bir görev üstlenen veya hac ibadetlerinden birini düzenleyen kimselere denir. Zübeyr der ki: Bana Ebû Hasan Esram, Hişâm b. Muhammed b. Sâib Kelbi'den şöyle rivayet etti: Gavs b. Mürr'e Sûfe denmesinin sebebi şuydu: Annesinin hiçbir çocuğu hayatta kalmayıp ölüyordu. Sonunda "Vallahi, şayet bu yaşarsa başına bir yün şapka geçirip onu Kâbe'nin bağlısı yapacağım" diye adakta bulundu. Gavs yaşadı ve annesi adağını yerine getirdi. Ona ve nesline artık "Sûfe: yünlü" dendi. Zübeyr der ki: Bana İbrahim b. Münzirî Abdulaziz b. İmrân'dan, O da İkâl b. Şebbe'den şöyle rivayet etti: Temîm b. Mürr'ün hep kız çocuğu olurdu. "Allah'a söz veriyorum; bir erkek çocuğu doğuracak olursam onu Kâbe'ye hediye edeceğim" diye adakta bulundu. Gavs b. Mürr'ü doğurunca onu alıp Kâbe'ye bağladı. Sıcaktan dolayı çocuğun eti sarkmıştı. Annesi yanına uğradığında onu böyle görünce: "Oğlum yün gibi olmuş" dedi. O günden sonra ona "Sûfe; yünlü" dendi. Hac düzeni ve insanları Arafat'tan Mina'ya, Mina'dan Mekke'ye götürme yetki ve görevi bunlara aitti. Bunu Sûfe'den sonra Advân kabilesi daha sonra da Kureyşliler üstlendi.

TASAVVUFUN SUFFEYLE ALÂKASI YOKTUR

Müellif der ki: Bazıları "Tasavvuf"un "Suffe ehli" ne nisbetle söylendiği görüşündedirler. Bunun sebebi Suffe ehlinin de kendini Allah'a adama ve sürekli fakir kalma özelliğiyle sofiler

gibi oluşundur. Nitekim "Suffe ehli" fakir insanlardı. Rasulullah'a (s.) geldiler. Hiç birinin ailesi, malı yoktu. Onlara Rasulullah'ın (s.) mescidinin içinde bir çardak (=Suffe) yapıldı ve kendilerine "Suffe ehli" dendi. Hasan-ı Basrî'ye kadar ulaşan bir rivayette şöyle deniliyor: Suffe fakir ve güçsüzler için inşa edilmişti. Diğer müslümanlar onlara ellerinden geldiğince yardım sunuyorlardı. Peygamber (s.) yanlarına gelerek "Selamün aleyküm ey Suffe ehli!" der, onlar "Aleyküm selâm ey Allah'ın elçisi" derler, O (s.) "Nasıl sabahladınız?" diye sorar, onlar da "İyi hal üzere ey Allah'ın elçisi" derlerdi. Nuaym b. Mücmer babasından nakletti ki Ebû Zerr şöyle demiştir: Ben Suffe ehlindendim. Her akşam Peygamberin (s.) kapısına varırdık. O (s.) her bir sahabiye emreder, o da suffe ehlinden birini yanına alıp götürürdü, geriye on veya daha az sayıda kimse kalırdı. Onlara da akşam yemeğini Rasulullah yedirirdi. İşimiz bitince bize "Mescidde uyuyun" derdi.

Müellif der ki: Bunlar mescidde zarureten kalmışlar ve sadakadan mecburen yemişlerdir. Ancak Allah (c.) müslümanlara nimetlerini açınca Ehl-i Suffe de bu halden kurtulmuş ve mescidden çıkmışlardır. Sûfî kelimesinin Ehl-i Suffe'ye nisbet edilmesi dil kuralı açısından da yanlıştır. Çünkü "Suffe"nin nisbet kipi "Suffî" gelir. Bazıları bunun "Sufâne" denilen kısa bir baklaya nisbet olduğunu, sebebinin sofilerin çöl bitkileriyle beslenmeleri olduğunu söylemişlerdir. Bu da yanlıştır; çünkü bunun nisbet kipi "Sufanî" gelir. Bazıları bunun kafadaki "Sufe" ye yani kafanın arka kısmında biten kıllara nisbeten söylendiğini sanki sofînin kendini hakka döndürüp halktan uzaklaştırdığı düşünülerek bu sözün söylendiği görüşündedirler. Diğer bazıları ise bunun "Sûf:yün"e nisbeten söylendiğini söylemişlerdir.

İsim bu kimseler hakkında hicrî 200 yılından önce kullanılmaya başlandı. Bunu ilk ortaya çıkaranlar hakkında konuştular, özelliklerini dile getirdiler. Onlar nezdindeki tasavvuf nefisle mücadele etme ve onu düşük huylardan uzaklaştırıp zühd, hilm, sabır, ihlas ve sıdk gibi dünyada övgü ahirette sevap kazandıran hasletlerden ibaret olan "güzel ahlâk"a iletme çabasıdır.

İLK SOFİLERİN DOĞRULARI VE YANLIŞLARI

Tûsî'den yaptığımız rivayette o şöyle demiştir. Ebû Bekir b. Müsakif'ı işittim şöyle diyordu: Cüneyd b. Muhammed'e tasavvuftan sordum. Dedi ki: "Tüm kötü huylardan sıyrılıp bütün güzel ahlâkı kuşanmaktır. Abdulvahid b. Bekir'den senediyle rivayet ettik, dedi ki: Muhammed b. Hafîf'i işittim şöyle diyordu: Rüveym şöyle dedi. Tüm insanlar şekil ve görüntüler üzerinde durdular. Bu taife ise hakikatler üzerinde durdu. Tüm insanlar kendilerini Şeriatın zahiriyle muhatap kıldılar. Bunların talepleri ise hakiki bir verâ ve sürekli bir sıdk idi.

Müellif der ki: Demek ki bunlar bu taifenin ilkleriydi ve İblis bunları bir takım şeylerle aldattı! Sonra onların takipçilerini aldattı. Geçen her asırda İblisin onları aldatma ümidi daha da çoğaldı. Aldatışı öyle arttı ki sonunda onların son taifesi üzerinde tamamen hakim oldu!

İblisin aldatışının temelinde onları ilimden uzaklaştırması ve onlara önemli olanın amel olduğunu söylemesi yatmaktadır. Onlar ilim nuru sönünce karanlıklarda bocalamaya başlamışlardır. Bazılarını, yapılması gerekenin dünyayı tamamiyle terketmek olduğuna inandırmıştır. Onlar da bedenlerinin yararına olan şeyleri reddetmişler, malı uyuşturucu olarak görmüş, dünyanın insanların yararına yaratıldığını unutmuşlardır. Bunlar kendilerine eziyette aşırı gitmişlerdir. Öyle ki onlardan kimi hiç yatmaz. Bunların niyeti iyidir ancak dosdoğru yol üzere değildirler. Bulardan kimi bilgisinin azlığından farkında olmaksızın, öğrendiği bir takım uydurma hadislerle amel eder.

Sonra başkaları geldi, bunlar açlık, fakirlik vesveseler ve akla ansızın gelen düşünceler hakkında konuşup yazdılar Haris-i Muhasibî gibi! Sonra başkaları geldi, bunlar tasavvuf ekolünü gözden geçirip özelleştirdiler onu yıpranmış giysi, sema, vecd, raks ve el çırpma gibi kendine hoş özelliklerle başkalarından ayırıp bir uzmanlık dalı haline getirdiler. Bunlar fazlaca temizlik ve pâklıkla temayüz ettiler. Sonra durum ilerledikçe ilerledi. Şeyhler onlara bir takım kurallar koydular, fetvalar verdiler. İlimden o kadar uzaklaştılar ki kendi ilimlerini en değerli ilim kabul ettiler, ardından onu "Batınî İlim" diye isimlendirip

şer'î ilimleri zahirî ilim kategorisine koydular. Kimilerini aşırı açlık, bozuk hayallere götürdü ve bunlar, güzel görünümlü bir şahsı görüp aşık olmuşçasına Allah aşkı ve kara sevda iddialarında bulundular. O kimseler de küfür ile bid'at arasında bir yerde durmaktadırlar. Sonra yolları çoğaldı türlü türlü fikirleri türedi. Kimileri hulul (=Allah'ın insana girip insan şeklinde göründüğü fikri) kimileri Tanrıyla birleşme iddialarında bulundu. İblis onları türlü türlü bid'atler içinde perişan etti. Sonunda kurallarını sistematik biçimde kaleme aldılar. Ebû Abdurrahman Sülemî onlara "Kitab es-Sünen" ve "Tefsirin Hakikatleri" isimli kitaplarını kaleme aldı. Kur'an'ın tefsirinde mutasavvıflardan garip şeyler naklettiler. Bunları hiçbir ilmî esasa dayandırmadı. Bunlar Kur'an'ı kendi görüşlerine göre yoruma tabi tuttular. Hayret edilecek şey yiyeceğe karşı sakınımlı olmaları ve Kur'an'dan huzur bulmalarıydı.

Muhammed b. Yusuf Kattan Nisaburî şöyle anlattı: Ebû Abdurrahman (hadis literatüründe) sika (güvenilir) değildi. Esam'dan çok az bir hadis dinlemişti: Hakim Ebû Abdillah vefat edince bu Esam'dan Yahya b. Maîn'in tarihiyle ilgili şeyler ve başka bir çok şeyler rivayet etti. Ebû Abdurrahman sofilere nisbet ederek çok söz uydururdu.

Müellif der ki: Ebû Nasr Serrâc da "Lümâ es-Sûfiyye" adında bir kitap kaleme aldı ve onda Allah'ın izniyle ileride bazılarını zikredeceğimiz garip inançlar ve rezil sözler yazdı. Ebû Talib-i Mekkî ise onlara "Kûtu'l-Kulûb" isimli kitabını yazdı ve belli gün ve geceler için özel namazlar hakkında bir takım asılsız hadisler ve daha pek çok uydurma, bozuk inançlar zikretti. Onda "Bazı keşif ehli kimseler der ki" ifadelerini sık sık kullandı. Oysa bu boş bir laftır. Kitabında ayrıca bazı sofilerden "Allah (c.) dünyada bazı dostlarına tecelli eder" türü sözler anlattı.

Bize Ebû Mansûr Kazzâz, ona Ebû Bekir Hatîb, ona Ebû Tâhir Muhammed b. Allâf şöyle anlattı: Ebû Talib-i Mekkî, Ebû Hüseyin b. Sâlim'in vefatının ardından Basra'ya girdi ve onun tarzına intisap etti. Bağdat'a gittiğinde insanlar onun vaaz ve sohbetlerine katıldılar. Vaazlarında saçma sapan laflar etti. Onun "Mahlukat için yaratandan daha zararlısı yoktur" sözü

tespit edildi. Bunun üzerine insanlar bid'atçı diyerek onu terkettiler. Bunun üzerine insanlara vaaz etmeyi bıraktı. Hatîb der ki: Ebû Talib Mekkî sofilerin tarzında "Kûtu'l-Külub" isimli kitabını kaleme aldı. Onda Allah'ın (c.) sıfatlarıyla ilgili çirkin şeyler zikretti.

Müellif der ki: Ebû Nuaym Isfehânî geldi, onlara Hılyetü'l-Evliyâ kitabını yazdı. Tasavvufun ölçüleriyle ilgili garip ve kötü şeyler söyledi. Sofiler arasında Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali ve diğer büyük sahabileri anmaktan utanmadı. Onlar hakkında hayret verici şeyler zikretti. Kadı Şurayh, Hasan-ı Basrî, Süfyan-ı Sevrî ve Ahmed b. Hanbel'i de bunlar arasında zikretti. Sülemî de "Tabakât es-Sufiyye" de Fudayl, İbrahim b. Edhem ve Maruf-u Kerhî'yi sufilerden saydı oysa tasavvuf zühdden ayrı bir şeydir. İkisinin farklı olduğunun delili zühdü hiç kimse yermemişken Allah'ın izniyle ileride zikredeceğimiz gibi tasavvufu bir çoğunun yermiş olmasıdır.

Abdulkerim b. Hevzân Kuşeyrî de sofiler için "Kitab er-Risâle" sini yazdı ve onda "fena, bekâ" "Kabz, bast" "Vakit, hâl" "Vecd ve vücûd" "Cem, tefrik" "Sahv, Sekr" Zevk, Şurb" "Mana ve ispat" "Tecelli, Muhâdara, Mükâsefe" "levaih, tevâli, levâmi" "Tekvin ve temkin" "hakikat ve Şeriat" gibi birlikleriyle bağlantısız ve asılsız terimlerden bahsetti. Onun tefsiri ise daha vahim ve gariptir!

Sonra Muhamed İbn Tâhir Makdisî geldi ve onlara "Safvetü't-Tasavvuf: Tasavvufun özü" kitabını kaleme aldı ve onda aklı başında kişinin ağzına almaktan hayâ edeceği şeylerden bahsetti. Bunların bir kısmını, yeri gelince zikredeceğiz inşaallah.

Hocamız Hafız Ebû Fadl b. Nâsır der di ki: İbn Tâhir "İbaha görüşüne (=her şeyi helâl sayan görüş) sahipti. Hoş şeylere bakmanın helâlliğine dair bir kitap yazdı ve onda Yahya b. Maîn'in "Mısır'da Melîha'yı (bir kadın ismi, anlamı: güzel tatlı kadın) gördüm, Allah ona rahmetiyle muamele etsin" dediğini, kendisine "Onun için rahmet mi okuyorsun?" denilince, "Allah ona ve her güzele rahmetiyle muamele etsin" dediğini yazmıştır. Hocamız İbn Nâsır şöyle dedi: "İbn Tâhir'in naklettiği şey delil olarak kabul edilmez."

Sonra Ebû Hamid Gazâlî geldi; mutasavvıfların tarzına uygun olarak "İhyâ" kitabını yazdı. Onu, bilmeyerek asılsız hadislerle doldurdu; keşif ilmi hakkında konuştu ve fıkıh kurallarının dışına çıktı. Gazâlî kitabında "İbrahim'in gördüğü yıldızlar, Güneş ve Ay'dan maksat Allah'ı perdeleyen nurlardır. Yoksa o bilinen gökcisimleri değil" demiştir. Bu bâtınî bir tefsirdir. "el-Mufsıh bi'l-Ahval" kitabında da: "Sofiler uyanık iken melekleri ve peygamberlerin ruhlarını müşahade ederler, seslerini işitir, onlardan bilgi alır ve faydalanırlar. Sonra bulundukları hal onları gördükleri şeyi müşahadeden ve bunu sözle ifade etmekten aciz bırakacak derecelere yükseltir." demiştir.

Müellif der ki: Bu kimselerin bu tür şeyleri yazmalarındaki sebep İslâm'ı sünnet'i ve selef-i salihin sözlerini az bilmeleri ve hoşlarına giden şu mutasavvıfların yoluna yönelmeleridir. Bunların mutasavvıflardan hoşlanmalarının sebebi şudur; insanın fıtratında zühdü övme vardır. Selefin yaşantısında ise biraz katılık vardır. Sonra, insanların bu kimselerin yoluna meyletmeleri daha önce belirttiğimiz gibi zahiren paklık ve âbidlik yolu olduğundan zor ve çetindir; ancak içinde başıboşluk, tembellik ve semâ gibi nefsin meyledeceği şeyler vardır. Yine örneğin ilk mutasavvıflar sultan ve valilerden kaçarlarken, sonrakiler onların dostu olmuştur.

Sofilerle ilgili yazılan kitapların büyük çoğunluğu hiçbir asla ve delile dayanmamaktadır. Bunlar sadece birbirlerinden naklettikleri ve kitap haline getirdikleri bir takım hikayelerden ve sözlerden ibarettir ki bu külliyata "batınî ilim" adını vermişlerdir! Ebû Yâkup İshak b. Hayve'ye kadar varan ismadla rivayet ettik; o şöyle demiştir: Ahmed b. Hanbel'e "hatarat" yani akla ansızın gelen vesvese ve düşünceler) hakkında soruldu. O "Bu hususta ne sahabiler konuştu, ne de tabiiler" dedi.

Müellif der ki: Bu kitabın başında da Zünnûn-u Mısrî'den buna yakın bir söz naklettik. Ahmed b. Hanbel'in Hâris-i Muhâsibî'yi dinledikten sonra arkadaşına "Onlarla oturup kalkmanı uygun görmüyorum." dediğini rivayet ettik.

Saîd b. Amr Berdeî'den: Bizzat şahit oldum; Ebû Zür'a'ya Hâris Muhasibî'den ve kitaplarından sorulunca o "Bu kitaplar-

dan sakın! Bu kitaplar bid'at ve sapıklıktır. Sen peygamber ve selef-i salihinin sözlerine tutun. Çünkü onlarda seni bunlara muhtaç bırakmayacak bilgiler bulacaksın" dedi. Onlar "Bu kitaplarda ibretli şeyler var" dediler. O: "Allah'ın kitabında ibret ve nasihat bulamayan kişi için onlarda da ibretlik bir şey yoktur." Hiç imam Malik, Süfyan-ı Sevrî ve Evzâî'nin, evvelki imamların akla gelen bir takım düşünceler ve vesveselerle şu garip mevzularla ilgili kitap telif ettiklerini duydunuz mu? Bunlar ilim ehline muhalefet etmişlerdir. Bunlar bize bazen Haris Muhasibî'yi, Bazen Abdurrahim Debîlî'yi, bazı defalar Hatem-i Esamm'ı veya Şakik Belhî'yi getirirler." Ebû Zür'a sonra şöyle dedi. "İnsanlar bid'at ve hurafelere ne kadar da hevesliler!"

Bize Muhammed b. Abdulbâkî, Ona da Ebû Muhammed Rızkullah b. Abdulvahhab Temimî, Ebû Abdurrahman Sülemî'den şöyle nakletti: Beldesinde veliliğin hallerini ve makamlarını ilk tertipleyen Zünnûn-u Mısrî'dir. Bu yüzden Mısır valisi Abdullah b. Abdulhakem onu reddetti. Zünnûn, İmam Malik'in mezhebine uyuyordu. Ancak bu hareketi üzerine İmam Malik onunla ilişkiyi kesti. Selefin hakkında hiç bahsetmedikleri bir ilim peyda ettirdiği haberi yayılınca Mısır âlimleri de onunla ilişkiyi kestiler, hatta onu zındıklıkla suçladılar.

Sülemî der ki: Ebû Süleyman-ı Daranî de "melekleri gördüğünü, meleklerin kendisiyle konuştuklarını iddia ediyor" denilerek Dımaşk'tan kovuldu.

Bir grup insan Ahmed b. Übeyy Havvarî'nin velileri peygamberlerden üstün tuttuğuna şahitlikte bulundu. Bunun üzerine o Dimaşk'tan kaçıp Mekke'ye gitti. Ebû Yezîd Bestâmî'nin adamları da söylediklerinden dolayı onu eleştirdiler. Hatta Hüseyin b. İsa'ya "Benim de peygamberin miracı gibi miracım var" diyor diye şikâyet edildi. Bunun üzerine onu Bestâm'dan çıkardılar. O da iki yıl Mekke'de kaldıktan sonra Cürcan'a geldi. Hüseyin b. İsa vefat edene kadar orada kaldıktan sonra Bestâm'a geri döndü. Sülemî der ki: Bir adam Ebû Sehl Tüsterî'nin meleklerin cin ve şeytanların yanına geldiklerini, kendisinin olarla konuştuğunu söylediğini haber verdi. Bunun üzerine halk onu reddetti. Çirkin şeyler yaptığını söyledi. O da Basra'ya gitti ve orada öldü.

Sülemî der ki: Hâris-i Muhâsibî de kelam ilmi ve Allah'ın sıfatları hakkında bir takım garip laflar etti. Bunun üzerine Ahmed b. Hanbel onunla ilişkisini kesti. O da vefat edene kadar gizlendi.

Müellif der ki: Ebû Bekir Hallâl "Kitab es-Sünnen" inde Ahmed b. Hanbel'in şu sözünü nakletmiştir. Hâris'ten şiddetle sakının. Belânın aslı odur (Belâdan kastı Cehmiyye fırkası belâsıdır.) Çünkü onunla filan filan oturup kalktı. Sonunda hepsinin Cehmiyye fırkasına girmesine neden oldu. Hâris hâlâ kelamcıların sığınağıdır. O bir arslan gibidir; insanların üzerine ne zaman sıçrayacağına iyi bak!

Müellif der ki: İlk mutasavvıflar asıl kaynağın Kur'an ve Sünnet olduğunu kabul ediyorlardı. Şeytanın onları aldatması sadece bilgilerinin kıtlığındandır. İsnadla Câfer Huldî'den naklettik; dedi ki: Cüneyd'i işittim, dedi ki Mutasavvıflardan Ebû Süleyman-ı Dârânî şöyle dedi: "Bazan kalbime bu insanların (Sofilerin) fikirlerinden biri gelirde, iki âdil şahit yani Kur'an ve Sünnet olmaksızın onu kabul etmem" İsnadla Tayfûr ve Bestâmî'den naklettim, dede ki: Mûsâ b. İsa'yı işittim, şöyle dedi: Babam bana dedi ki: Ebû Yezîd Bestamî şöyle dedi: "Kendisine türlü türlü kerametler verilmiş, hatta havada uçan birini gördüğünüzde; ilahî emir ve yasaklara, şer'i kurallara karşı tavrının nasıl olduğuna bakmadan ona inanmayın"

Sağlam bir rivayet zinciriyle Ebû Mûsâ'dan naklettik, dedi ki: Ebû Yezid-i Bestamî'yi işittim, şöyle dedi: "Her kim Kur'an okumayı, zahidliği, daima cemaatle kılmayı cenazelere katılmayı ve hasta ziyaretini terkeder; sonra da bu işi (tasavvufu) iddia ederse o bir bid'atçidir." Sağlam rivayet zinciriyle Abdulhamid'den rivayet ettik ki, o şöyle demiştir: Seriyy'i, işittim, şöyle dedi: "Her kim zahirî hükümleri bozan bir bâtınî ilim iddiasında bulunursa o hatalıdır." Cüneyd'den de onun şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Bizim bu yolumuz asıl kaynaklarla; Kur'an ve Sünnet'le kayıtlıdır, Kur'an ve Sünnet'in ölçütlerine bağlıdır. Cüneyd yine "Bizim bu ilmimiz (yolumuz) Kur'an ve Sünnet'le kayıtlıdır. Kur'an'ı ezberlememiş, hadis yazmamış (Hadis ilmini tahsil etmemiş) ve fıkıh öğrenmemiş kişi örnek alınmaz, ona ta-

bi olunmaz" Cüneyd yine şöyle demiştir: "Biz tasavvufu 'dedi ki demiş ki' ile almadık. Bilakis açlıkla, dünyayı terkle, alışkanlıkları ve haz alınan zevkleri bırakmakla elde ettik. Çünkü tasavvuf, "Allah Teâla ile saf ve temiz bir irtibat kurma kökünden gelmektedir. Onun aslı ise dünyayı terketmektir." Nitekim Hâris de şöyle der: "Dünyevî zevklerden uzak durdum. Gecelerimi uykusuz (namazla) gündüzlerimi susuz (oruçlu) geçirdim. "Ebû Bekir Sakkâf'tan rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir. "Zahirde ilahi emir ve yasakları önemsemeyip çiğneyen kimse iç aleminde kalbî müşâhadeden mahrum kalır!"

Hüseyin Nevevî bazı dostlarına şöyle demiştir: "Allah'la kurduğu bağda kendisini şer'î ilimlerin sınırlarından çıkaran şeylerle meşgul olduğunu iddia edene sakın yaklaşma. Her kim manevî haller iddiasında bulunur ancak onun bu haline işaret eden hiçbir şer'î delil bulunmaz ve hiçbir zahirî güzellik onu desteklemezse bu adama kötü gözle bak."

Cerîrî'den rivayet edilir ki, o şöyle demiştir: "Bizim bu işimiz tümüyle tek bir fazilet üzere toplanmıştır: O da kalbini Allah'ı murakabe etmekten ayırmamandır; ve ilmin gereği neyse onu senin zâhirinde aynen tezahur etmesi şarttır."

Ebû Câfer'den de şöyle rivayet edilmiştir: "Söz, hareket ve hallerini Kitap ve Sünnet'le tartmayan, aklına doğan gelişi güzel düşüncelere şüpheli bakmayan kimseyi adamdan sayma!"

Tasavvuf pirlerinin bazılarından bu tür sözler sabit olması yanında, bazılarından da ilimden uzak olmalarından dolayı çeşitli yanlışlıklar sâdır olmuştur. Bunlar gerçekten doğruysa cevap vermek gerekir. Çünkü hakikat hususunda dostluk işlemez. Şayet bu nakledilenler yanlışsa bu tür sözleri ağzımıza almaktan kaçınır ve kim söylerse söylesin bu görüşlerden ve düşüncelerden uzak dururuz.

Biz burada, onlardan bize kadar ulaşan rivayetlerdeki yanlışlıkların bir kısmını zikredeceğiz. Allah (c.) biliyor ki hatalının hatasını söylüyorsak; Şeriatı yanlışlıklardan ve ona sokulmuş yabancı fikirlerden arındırmak maksadıyla söylüyoruz. Bizim için söyleyen ve yapanın kim olması önemli değil. Biz sadece ilim emanetini yerine ulaştırmaya çalışıyoruz. Âlimler birbir-

lerinin yanlışlıklarını açıklayagelmişler ve bunu yanlış yapanın kusurunu açığa çıkarmak için değil, hakkı beyan etmek maksadıyla yapmışlardır. Dolayısıyla "Kendisiyle teberrük edilen filan yüce zahid zatı nasıl tenkit edersin?" diyen cahilin lafı itibara alınmaz! Çünkü ancak Şeriatın getirdiği ilkelere teslim olunur, şahıslara değil. Bir kimsenin evliyadan olması onun hatasız olmasını gerektirmez. Onun hatasını ortaya koymak onu o dereceden çıkarmaz.

Şunu iyi bil ki bir şahsa büyük saygı gösteren ve onun söz ve hareketlerine şer'î deliller gözüyle bakmayan kimse İsa'nın eliyle vukûbulan olağanüstü olaylara bakıp onun bir ilah olduğunu iddia eden kimseye benzer. Şayet o kimse İsa'ya (a.) baksa ve onun yaşamak için yemeğe ihtiyaç duyan biri olduğunu görseydi, daha dengeli olurdu.

Bize İsmail b. Ahmed Semerkandî, Yahya b. Said'e kadar uzanan senetle rivayet etti ki o şöyle dedi: Şu'be, Süfyan b. Saîd, Süfyan b. Uyeyne ve İmam Malik'e hadis ezberi iyi olmayan ve hadis rivayetinde olumsuz yönleri olan kimseyi sordum. Hepsi de "Durumu insanlara açıklanır!" dedi. Ahmed b. Hanbel de birisini önce övüp durur, sonra yanlışlıklarını teker teker anlatırdı. "Şu adam ne iyi biri; bir de şu hatası olmasa" derdi. Birgün Seriyy Sakatî hakkında: "Yiyeceğinin helâlliğiyle meşhur bir zat" dedi. Sonra ona, Seriyy'in "Allah (c.) harfleri yaratınca Bâ harfi ona secde etti" sözü söylenince; "İnsanları ona karşı uyarın!" dedi.

MUTASAVVIFLARIN; BAZI İTİKADÎ KONULARDAKİ HATALARI VE İBLİSİN MUTASAVVIFLARI SEMÂ YANİ ŞARKI VE ÇALGI HUSUSUNDA ALDATIŞI

Ebû Abdillah er-Ramlî'den şöyle rivayet edildi: Ebû Hamza Tarsus camisinde sohbet yapardı; insanlar da ona kulak verir, dinlerlerdi. Bir gün konuşurken caminin damında bir karga öttü. Ebû Hamza: "Buyur efendim, buyur!" dedi. Bunun üzerine insanlar onu zındıklıkla suçladılar ve "Hulûlcü (Allah'ın, zatının varlıklarda tecelli ettiği inancına sahip) zındık!" dediler. Onun atı, caminin minaresinde "Bu zındığın atıdır!" duyurusu yapıla-

rak satıldı. Ebû Bekir Fergâni'ye varan senetle rivayet ettik ki o (Ebû Bekir) şöyle dedi: Ebû Hamza bir ses işitse "Buyur efendim buyur!" derdi. Bunun üzerine ona "hulûlcü" dendi. Ebû Ali der ki: Sanki o sesi Hak'tan nida olarak algıladı. Ebû Ali Rüzbâri'den şöyle rivayet edildi: Ebû Hamza'ya "hulûlcü" adı takıldı. Çünkü rüzgar esintisi, su akıntısı ve kuş ötmesi gibi bir ses duysa bağırarak "Buyur efendim" derdi. Bunun üzerine onu hulûlcülükle suçladılar.

Serrac der ki: Bana anlatıldığına göre Ebû Hamza, Hâris Muhasibî'nin evine girdi. O arada bir koyun meledi. Ebû Hamza "Buyur, efendim!" diyerek çığlık attı. Buna sinirlenen Hâris eline bir bıçak aldı ve "Bu halinden dönüp tevbe etmeyecek olursan seni boğazlarım" dedi. O da: "Sen bu halimden hoşlanmıyorsan ne diye kepeği külle yiyorsun?" dedi. Serrac der ki: Bir grup âlim Ebû Saîd Ahmed b. İsa'yı "Kitab es-Sırr" adlı eserinde yazdıklarından dolayı eleştirdi ve onun kâfir olduğun söyledi. Kitabındaki bir cümle şöyledir: "İtaatkâr bir kul Allah'a saygı göstermeye devam ederse Allah onun nefsini mukaddes kılar." Serrac der ki: Ebû Abbas şöyle dedi: "Hakkı görmeye gücün yettiği sürece hiç bir dost, arkadaş ve sevgiliyi görme!" Ona "Onlara dua etmeyelim mi?" denildi. "Onlara saygı duymaksızın dua et. Kalbinde onlara hiçbir yer bırakma!" dedi. Serrac der ki: Bana bazı hulûlcülerin şöyle dedikleri anlatıldı: Allah bazı bedenleri seçti, onlardan insanî özellikleri atıp Rabbânî manalarıyla onlara girdi, hulûl eyledi." Bazıları O'nun güzel görüntülü cisimlere girdiğini söylemişlerdir. Bana Şamlı bazı kimselerin, Allah'ın ahirette gözle görülmesi gibi onu dünyada da kalpleriyle gördüklerini iddia ettikleri iletildi.

Serrac der ki: Bana intikal eden habere göre bir genç Ebû Hüseyin Nûrî'nin "Ben Allah'a aşığım, o da bana aşık!" dediğine dair şahitlikte bulundu. Ebû Hüseyin: "Allah'ın "Allah onları sever, onlar da O'nu severler" buyurduğunu işittim. Aşk sevgiden fazla bir şey değildir" dedi. Kadı Ebû Ya'la: "Hulûlcüler: "Allah (c.) aşık olur!" derler" demiştir.

Müellif der ki: Bu söz üç yönden yanlıştır: Birincisi dil yönündendir. Çünkü dilbilimcilere göre aşk ancak evlenilebilir

kimselerle sözkonusudur. ikincisi: Allah'ın sıfatları vahiyden alınır; vahye göredir. Vahye göre Allah "Sever" aşık olmaz. Bunun gibi Allah için "Alîm: bilen" denir, ancak Kur'an ve sünnette geçmediğinden "Ârif: tanıyan" denmez. Üçüncüsü: O iddiâcı Allah'ın kendisini sevdiğini nereden biliyor? Bu, mesnedsiz bir iddiadır. Peygamber (s.): "Her kim "ben cennetteyim" derse, o kimse cehennemdedir" buyurmuştur.

Ebû Abdurrahman Sülemî'den şöyle rivayet edildi: Bana Amr Mekkî'nin şöyle dediğini anlattılar: Hüseyin b. Mansûr'la birlikte Mekke sokaklarında geziniyorduk. Bu arada ben Kur'an okuyordum. Okuduğumu dinledi ve "Böyle bir şeyi ben de söyleyebilirim" dedi.

Bunun üzerine onu terkettim. Muhammed b. Yahyâ Râzî'den şöyle rivayet edildi: Amr b. Osman'ı Hallâc'a lanet eder ve "Gücüm yetseydi onu ellerimle öldürüldüm" derken işittim. Ona "Hocamız ona hangi sebepten dolayı kızıyor?" dedim. Şöyle dedi: Allah'ın kitabından bir ayet okudum da Böyle bir şeyi ben de söyleyebilir, yazabilir, konuşabilirim!" dedi.

Senediyle Ebû Kâsım Bâzî'den şöyle rivayet ettik: Ebû Bekir b. Mimşâd Dineverî şöyle anlattı: Dinever'de yanımıza bir adam geldi. Beraberinde bir yem torbası vardı ve onu gece gündüz yanından ayırmıyordu. Sonunda arama yaptılar ve içinde Hallac'a ait "Rahman ve Rahîm'den filana" yazılı bir kağıt buldular. Kağıt Bağdat'a götürüldü. Hallac çağırtıldı ve kendisine kağıt gösterildi. O "Bu benim yazım, kendim yazdım!" dedi. "Peygamberlik iddiasında bulunuyordun, şimdi de Rabb'lık iddiasına mı başladın?" dediler. Hallâc "Rabblık iddiasında bulunmuyorum Bilakis bu bize göre "aynu'l-cem" dir. Onu asıl yazan Allah değil mi, el bir âletten başka nedir ki?" dedi. "Seninle aynı görüşte olanlar var mı?" diye sorulunca "Evet İbn Atâ Ebû Muhamed Cerîrî, Ebû Bekir Şiblî. Ancak Ceriri de Şibli de kendini gizliyor. Birilerini istiyorsanız İbn Atâ'yı çağırın." dedi. Cerîrî çağırıldı, "Bunu söyleyen kafirdir, her kim söylerse öldürülür" dedi. Şiblî'ye soruldu, "Bunu söyleyen bundan men'edilir!" dedi. İbn Atâ'ya Hallac'ın bu sözü sorulunca kabul etti. İbn Atâ'nın öldürülesinin sebebi de buydu.

Senediyle bize kadar rivayet edildiğine göre İbn Bâkeveyh şöyle dedi. Ebû Abdullah b. Hafif'e, İsa b. Berdeî Kazvinî'ye ait şu dizelerin anlamını sordu:

Seni tenzih ederim ey,
Nâsûti yönünü açığa vurup da,
Keskin lâhûti yönünü bizden gizleyen!
Sonra yaratıkları arasında
Yiyen içen biri görüntüsünde gözüken,
Kulları tarafından sanki,
Biriyle kaş-göz işareti yapıyormuşçasına görünen!"

O da: "Allah'ın laneti bunu şöyle yenin üzerine olsun" dedi. İsa b. Fûrek: "Hüseyin b. Mansûr'un şiiri!" deyince, O: "Şayet buna inanıyorsa o kafirdir. Ancak o bunu söylememiş, hakkında uydurulmuş da olabilir" dedi. Sağlam bir isnadla Kadı Ali b. Hüseyn'den naklettik; O Ebû Kâsım İsmail b. Muhammed b. Zencî'den, O da babasında şöyle nakletti: Sümri'nin kızı, vezir Hâmid'in huzuruna getirildi. Vezir ona Hallâc'tan sordu. Kadın şunları anlattı: Babam beni ona götürdü ve şöyle dedi: "Seni Süleyman'ın oğullarından biriyle evlendiriyorum. O Nisabur'da yaşamaktadır. Aranızda tatsız bir olay geçtiğinde o gün oruç tut ve günün sonunda dama çık. Külün üzeride dur ve iftarını kül ve dövülmüş tuzla aç. Sonra yüzünü benden tarafa dön ve derdini anlat ben ne dediğini duyarım." Bir gün ben damda uyurken bana onun (Hallac'ın) sarıldığını hissettim ve korkuyla uyandım. "Seni namaza kaldırmak için geldim" dedi. Aşağı indiğimizde kızı bana "Ona secde et" dedi. Ben "Allah'tan (c.) başkasına secde edilir mi?" dedim. Hallac sözümü duydu ve "Evet gökte bir ilah yerde bir ilah!" dedi.

Müellif der ki: Dönemin âlimleri Hallac'ın kanının helâlliğinde ittifak ettiler. Bunu ilk olarak Kadı Ebû Anır söyledi, diğer âlimler de bu görüşü desteklediler. Hakkında bir şey demeyen tek kişi Ebû Abbas Şüreyh idi ve o da "Ne dediğini bilmiyorum" dedi. Bilindiği gibi cima yanlış olması imkansız bir şer'î delildir. Ebû Hureyre'ye kadar varan senetle rivayet ettiğimiz bir hadiste Rasulullah (s.) "Allah sizi top yekun sapıklık üzere

birleşmekten muhafaza etti" buyurmuştur. İsnadla Ebû Kasım Yusuf b. Yakup Nu'manî'den naklettik, dedi ki: Babamı işittim, şöyle diyordu: İsfahanlı fakih Ebû Bekir Muhammed B. Davud'u işittim, şöyle diyordu: "Allah'ın (c.) peygamberine indirdiği (bu Kur'an) hak ise Hallac'ın söylediği batıldır." Hallac hakkında çok katıydı.

Müellif der ki: Cahilliklerinden ve fakihlerin icmasını önemsememelerinden bir grup sofi Hallac'ın yanında yer alarak ona bağlılıkta bulunmuştur. Nitekim bize isnadla Muhammed B. Hüseyin Nisâbûrî'den nakledildiğine göre o şöyle anlattı: İbrahim b. Nasrâbâdî'yi işittim, şöyle diyordu: "Peygamberlerden ve sıddıklardan sonra muvahhid biri varsa o da Hallâc'tır" Ben derim ki: Günümüzün kıssacıları ve sofileri de Şeriatı bilmemelerinden ve vahiy bilgisinden uzak olduklarından dolayı bu hal üzeredirler. Hallâc hakkındaki haberleri içeren bir kitap telif ettim ve hilelerini, ondan sadır olan olağan üstü halleri ve alimlerin, onun hakkında söylediklerini yazdım. Cahilleri susturmaya yardımcı olacak varlık ancak Allah'tır.

Sağlam bir isnadla Hâfız Ebû Nuaym'dan rivayet ettiğimize göre o şöyle dedi. Mekke de Ömer Benna'dan şunları dinledim: "Gulam Halil kovuşturması başlayıp sofiler zındıklıkla suçlanınca halife onların tutuklanması emrini verdi. Nûrî bir grupla birlikte halifenin yanına getirildi. Halife boyunlarının uçurulmasını emretti. Nûrî boynunu uçurması için celladın yanına koştu. Cellat: Seni buna iten şey nedir? diye sordu o: "Birkaç saniyelik de olsa arkadaşlarımın yaşamını kendi yaşamıma tercih ettim" dedi. Cellat görevini bırakarak durumu halifeye iletti. Halife de haklarında yargısını vermesi için onları başkadı İsmail b. İshak'a gönderdi. O da serbest bırakılmalarını emretti.

Ebû Abbas Ahmed b. Atâ'dan yapılan rivayete göre o şöyle dedi: Bağdat'ta ki sofileri Halil adlı bir adam halifeye şikâyet ediyor ve "işte şurada zındık kimseler var!" diyordu. Bunun üzerine Ebû Hüseyin Nûrî, Ebû Hamza Sufî, Ebû Bekir Dakkâk ve akranları tutuklandı. Cüneyd b. Muhammed ise Ebû Sevrî'nin mezhebinden olma kılıfına bürünüp kurtuldu. Bunlar halifeye götürülünce o boyunlarının vurulmasını emretti.

Öldürülmek için en öne Ebû Hüseyin Nûri geçti. Cellat: "Neden arkadaşlarının arasından kendini öne attın, neden korkmadın?" dedi. O "Arkadaşlarımın şu kadar saat daha fazla yaşamalarını tercih ederek kendimi feda ettim" diye cevap verdi. Bunun üzerine halife meseleyi kadıya gönderdi. O da onları serbest bıraktı.

Müellif der ki: Bu hadisenin sebeplerinden biri de Nûrî'nin "Ben Allah'a aşığım, Allah da bana aşık" demesiydi. Böyle söylediğine dair biri şahitlikte bulundu. Sonra Nûri'nin öldürülmek için kendini celladın önüne atması, kişinin kendi zararı olan bir karara yardımcı olmasıdır ki, o da hatadır.

Sağlam bir İsnadla İbn Bâkeveyh'den şöyle naklettik: Ebû Amr şunları anlatırken işittim: Bir misafirhanemiz vardı. Bize üzerinde iki hırkası bulunan Ebû Süleyman diye biri geldi ve "Misafir edilmek istiyorum" dedi. Oğluma "Onu eve götür" dedim. Yanımızda dokuz gün kaldı. Her üç günde bir defa yemek yedi. Daha fazla kalmasını istedimse de "Misafirlik hakkı üç gündür" dedi. Ona "Bizden haberlerini kesme!" dedim. On iki yıl sonra çıkageldi. Ona "Nereden?" diye sordum. Dedi ki: "Ebû Şuayb Mukaffa adında başı belâlı bir Şeyh gördüm; yanında kalıp ona hizmet ettim. Bir yıl sonra aklına kendisine bu belanın nereden kaynaklandığını sormak geldi. kendisine yaklaştığımda daha konuşma firsatı vermeden "Ne diye seni ilgilendirmeyen şeyden sual ediyorsun?" dedi. Üç yıl boyunca sabrettim. Bana "Mutlaka öğrenmek mi istiyorsun?" dedi. "Uygun görürsen" dedim. Bana şöyle anlattı: Bir gün gece vakti namaz kılarken mihraptan bir nur göründü. Ben "Hadi oradan ey mel'ûn! Rabbım yaratıklarına gözükmekten müstağnidi" dedim. Sonra mihraptan "Ey Ebû Şuayb" diye bir ses duydum. "Buyur efendim" diye cevap verdim. Dedi ki: "Şu anda canının alınmasını mı, seni geçmişte yaptıklarınla ödüllendirmemizi mi yoksa seni yüceler makamına yükselmene sebep olacak musibetlerle denememizi mi tercih edersin?" Ben belâyı tercih ettim. Bunun üzerine gözlerim, ellerim ve ayaklarım döküldü!" Bu adama tam on iki yıl hizmet ettim. Bir gün "Bana yaklaş" dedi, yaklaştım. Âzâlarını işittim; birbirlerine "ortaya çık" diye sesleniyorlardı. Sonunda tüm azaları önüne döküldü! Kendisi hâlâ tesbih ve tenzihle meşguldü, hemen öldü.

Müellif der ki: Bu hikâye, adamın Allah'ı gördüğü bunu inkâr edince de cezalandırıldığını vehmettirmektedir. Bir takım kimselerin "Allah dünyada görülür" dediklerini daha önce anlattık. Ebû Kâsım Abdullah b. Ahmed Belhî de "Kitab el-Makâlât" kitabında şöyle der:

Bazı müşebbiheler (=Allah'ı yaratıklara benzeten grubun mensupları) Allah'ın dünyada gözle görülebileceğini iddia etmişlerdir. Bunlar onun yolda gördükleri bir takım kimseler olduğunu söylerler. Bazıları ayrıca onunla konuştukları, oturup kalktıkları, dokundukları ve birbirlerini ziyaret ettikleri iddiasında bulunmuşlardır. Bunlara Irak'ta "Ehl-i Bâtın", "Vesveseciler" "Kuruntucular" denir. Müellif der ki: Bunlar çirkinin de ötesinde bir şey! Bu hallere düşmekten Allah'a sığınırız.

İBLİSİN SOFİLERİ TAHARETTE ALDATIŞI

Müellif der ki: İblisin taharet hususunda âbidleri aldatışını daha önce zikretmiştik. İblisin sofileri aldatışı ise bundan daha fazladır. Onların çok su kullanma vesveseleri daha güçlüdür. Hatta duyduğuma göre büyük âlim İbn Akil bir tekkeye girdiğide abdest aldı. Az su kullandığı için oradakiler güldüler. Halbuki mükemmel bir abdest için bir ratıl[68] rahatlıkla yeterlidir.

Yine bana kadar ulaşan habere göre Ebû Hâmid Şirâzî bir sofiye "Nereden abdest alırsın?" diye sordu o: "Nehirden, bende taharet hususunda vesvese var da" dedi. Ebû Hâmid: "Benim bildiğim sofiler şeytanla alay ederlerdi. Şimdi ise şeytan onlarla alay ediyor." dedi.

Bunlardan kimisi açık arazide dahi sandaletle yürür. Bunda bir beis yoktur. Ancak İslâmla yeni tanışan kişi örnek alınma konumunda birisini böyle gördüğünde bunun şer'î bir kural olduğunu sanır. Oysa selef böyle yapmazdı. İşin tuhafı; pisliklerden bu derece sakınan; zahirî ve bâtınî temizlik iddiasında bulunan bu kimselerden bazılarının aslında pislik yığını olmalarıdır!

Başarıya ulaştıran sadece Allah'tır.

68. Ratıl eskiden Mısır'da: 449, 28 gr; Suriye'de: 3,202 kg, Beyrut ve Halepte: 2,566 kg civarında olan tarihî bir ölçü birimi.

İBLİSİN ONLARI NAMAZ HUSUSUNDA ALDATIŞI

Müellif der ki: İblisin âbidleri namaz hususundaki aldatışlarını daha önce anlattık. İblis sofileri de namaz konusunda fazlasıyla aldatır. Muhammed b. Tâhir Makdisî sadece onlara ait olan ve tamamen sahiplendikleri âdetlerden birinin de hırka giyip tevbe ettikten sonra iki rek'at namaz kılmaları olduğunu söylemiş ve buna Rasulullah'ın (s.) müslüman olduğunda Sümame b. Üsâl'a gusletmeyi emretmesi hadisini delil getirmiştir.[69]

Müellif der ki: Cahil kendi işi olmayan şeylerle uğraşınca ne de çirkin oluyor! Sümâme kafirdi, müslüman oldu. Ahmed b. Hanbel ve bazı âlimlere göre bir kafir, müslüman olduğunda gusletmesi vaciptir. Rasulullah (s.) işte bu onu emir buyurmuştur. İki rek'at namaza gelince hiçbir âlim bunu İslâm'a giren kimseye tavsiye etmemiştir. Sümâme hadisinde de namaz yok ki ona kıyas edilsin. Bu hakikatte onların sünnet adını verdikleri bir bid'at değildir de nedir? İbn Tâhir'in en çirkin ifadelerinden biri de "sofilere ait bir takım sünnetlerin (adetlerin) bulunduğu" ifadesidir. Çünkü şayet bunlar Şeriatte olan şeylerse; onda tüm müslümanlar ortaktır, âlimler onu daha iyi bilirler. Öyleyken onun sofilere özel olması ne diyedir? Şayet bunlar kendi görüşleri ise; bunların kendilerine özel olmasının anlamı, kendilerinin uydurup çıkardığı şeyler olmasıdır.

İBLİSİN SOFİLERİ TUTTUKLARI MESKENLER HUSUSUNDA ALDATIŞI

Müellif der ki: Eski âbidler tekkeleri, inzivaya çekilip ibadet için inşa etmişlerdi. Bunların niyetleri iyiyse de bu hareketleri şu altı açıdan yanlıştır.

Bir: Bu onların türetmesidir. Müslümanların ibadetgâhları mescid ve camilerdir.

İki: Onlar bu hareketleriyle caminin cemaatini azaltmaya sebep olan alternatif bir bina yapmış olmaktadırlar.

69. Buhârî nr: 462

Üç: Kendilerini camiye gidip gelirken kazanılan sevaplardan mahrum bırakmaktadırlar.

Dört: Onlar bu hareketleriyle manastırlara çekilen Hristiyanlara benzemektedirler.

Beş: Bunlar evlenmeye ve cinsî münasebete ihtiyaç duydukları genç yaşta bile bekâr yaşamaktadırlar.

Altı: Bu hareketleriyle kendilerinin zahid olduklarını ilan ederek insanların kendilerini teberrüken ziyaret etmelerine neden olmaktadırlar.

Şayet bunların niyetleri düzgün değilse, aslında tavla, kumar dükkanı, işsizler hanesi veya zühdlerini ilan merkezi kurmuşlardır. Nitekim son dönem mutasavvıfların tekkelerinin geçim derdinden ve yorgunluğundan istirahat etme yeri edinildiğini, oradakilerin hep yeme içme, şarkı ve raksla meşgul olduklarını, her zâlimden rahatça dünyalık isteyip hiçbir zorbanın hediyesini kabulden kaçınmadıklarını görüyoruz. Zaten tekkelerinin çoğunu zâlimler yapmış, pis mallarını oraya vakfetmişlerdir. İblis onları "size ulaşan ne varsa o sizin rızkınızdır. Onun için kendinizden harama karşı ihtiyatlı davranma meşakkatini kaldırın." diye kandırır. Artık onların temel uğraşıları mutfakta yemek yapmak, soğuk su bulmak vs. ile ilgilenmektir.

Nerede Bişr'in açlığı, nerede Seriyy'in verâsı, nerede Cüneyd'in ameldeki ciddiyeti ve gayreti? Şimdikilerin vakti sohbet ederek eğlenmeyle veya dünya ehli insanların kendilerini ziyaretiyle geçer. Onlardan biri bu halden kurtulup da inziva odasına çekilirse, bu defa da üzerine hüzün çöker, garip hallere girip "Kalbim Rabbımdan şöyle şöyle haber verdi!" diye saçmalamaya başlar! Ben bizzat duydum; birisi tekkenin birinde Kur'an okumaya kalkışmış da onu engellemişler. Bir grup insan bir tekkede hadis okumaya kalkışmışlar, onlara "Burası onun yeri değil!" denmiş. Başarı Allah'tandır.

İBLİSİN SOFİLERE MALI TERK VE ONDAN SIYRILMA HUSUSUNDA ALDATIŞI

İblis ilk sofîleri, samimiyetlerinden dolayı ancak, aşırı zühdle kandırıyor ve onları dünyadan tamamen soyutlama

amacıyla dünya malının kötülğünü gösteriyor, şerrinden korkutuyordu. Onlar da tüm dünyalıklardan sıyrılıp fakirlik pastuğuna oturuyorlardı. Onların niyetleri düzgündü. Ancak bu hareketleri hatalıydı; sebebi ise bilgi kıtlığıydı. Şimdi ise İblis bu yükten ve yöntemden kurtulmuştur. Zira şimdikiler ellerinde bir mal bulunsa onu saçıp savurur, zayi ederler. İbn Hüseyin'in Süleymî'ye varan rivayetinde Süleymî, İbn Nasr Tûsî'nin söyle dediğini işitmiştir: Bazı Reyli bilgiler dediler ki: "Ebû Abdullah Mukrî'ye babasından, bağ-bahçe ve diğer gayri menkuller dışında sırf para olarak elli bin dinar miras kaldı. O bunların hepsini alıp infak etti!

Buna benzer şeyler pek çok kimse hakkında rivayet edilmiştir. Bu eylemin sahibi şayet kendisinin yeterli malı bulunduğundan; veya onunla çalışıp kazanarak insanlara ihtiyaç duymayacağı bir kazanç elde etmiş olmasından dolayı; yahut miras şer'an şüpheli olduğu gerekçesiyle böyle yapıyorsa onu yermem! Ancak helâl malı elinden çıkarıp dağıtır, sonra da insanların ellerindekine muhtaç olur veya ailesini muhtaç yaparsa, bu durumda ya arkadaşlarının veya dostlarının desteğine muhtaç kalabilecek veya zâlimlerden yahut mallarının helâlliği şüpheli kimselerden alacaktır ki eleştirilen ve men'edilen hareket işte budur. Bunu, bilgilerinin azlığından ötürü zahidlerin yapmasına hayret etmiyorum. Asıl hayret ettiğim şu ki aklı ve Şeriat bilgisi bulunan bir takım kimseler akla ve Şeriata ters düştüğü halde, nasıl bu harekete teşvik edip tavsiyede bulunuyorlar? Nitekim Haris Muhasibî bu konuda uzun sözler etmiş, Gazâlî onu desteklemiştir. Benim nezdimde Muhâsibî daha mazeretli; çünkü Gazâlî daha fakih biridir. Ancak Gazâlî'nin tasavvufa girmiş olması içinde bulunduğu sistemi ve muhiti desteklemeye onu mecbur bırakmıştır.

HÂRİS MUHASİBÎ'NİN MAL KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ

Haris uzun bir söylevinde şöyle dedi: "Ey müftü! Helâli toplamanın onu terkten daha üstün ve faziletli olduğunu nereden çıkardın? Sen bu sözünle Muhammed'i (s.) ve peygamberle-

ri yalanlamış ve mal toplama ümmet için daha hayırlıyken Muhammed'in (s.) onları menettiğini; böylece aslında zararlarına olanı emrettiğini iddia etmiş olmuyor musun? Allah'ın da (c.) mal toplamak daha hayırlıysa kullarını bundan alıkoyarken onların maslahatını gözetmediğini söylemiş olmuyor musun? Belki bazı sahabilerin malının çok olması delil olarak işine yarayabilir! Ama Abdurrahman b. Avf kıyamet günü kendisine dünyada sadece yeme içme miktarınca mal verilseydi diye temenni edecekti. Bana kadar ulaşan habere göre Abdurrahman vefat edince bir grup sahabi "Biz geriye bıraktığı maldan dolayı Abdurrahman için endişe duyuyoruz" dedi. Ka'b: "Aman Allahım! Abdurrahman için neden korkuyorsunuz? Helâl kazandı, helâl harcadı!" dedi. Bu söz Ebû Zerr'e ulaşınca sinirlendi ve onu aramaya koyuldu. Öyle sinirliydi ki bir devenin yanında geçerken devenin çenesindeki tüyleri tutmuştu. Sonra onu aramaya devam etti. Kab'a: "Ebû Zerr seni arıyor!" denilince kaçtı ve Hz. Osman'ın yanına gidip ona sığındı; olayı anlattı. Ebû Zerr izini takip ede ede sonunda Osman'ın evine vardı. İçeri girince Ka'b ayağa kalktı ve ondan kaçarak Osman'ın arkasına sığındı. Ebû Zerr: "Hahh, işte burdasın, ey Yahudi kadının oğlu! Abdurrahman b. Avf'ın terkettiği malda bir beis olmadığını mı söylüyorsun? Vallahi Rasulullah (s.) bir gün yanımıza çıkageldi ve "(Malları) çok olanlar kıyamet günü yoksul olacak. Ancak şöyle şöyle diyen müstesna!" dedi. Sonra öteki şöyle dedi: "Ey Ebû Zerr sen çoğu ben ise azı istiyorum!" Ebû Zerr devam etti: Allah Rasulü bunu istiyor. Sen ise ey Yahudi kadının oğlu 'Abdurrahman b. Avf'ın geride bıraktığı malda bir beis yoktur' diyorsun! Sen de yalan söylüyorsun, senin bu sözünü söyleyen de" dedi. Ka'b ise bir kelime dahi cevap vermedi, çıkıp gitti:

Haris devamla şöyle demiştir: İşte, Abdurrahman faziletine rağmen, başkasına muhtaç olmamak ve insanlara iyilik yapmak için kazandığı helâl malından dolayı mahşer yerinde durdurulacak ve yoksul muhacirlerle birlikte cennete girmesi engellenecek ve o da onların izinde emekleyerek yürüyecek. Sahabiler bir şeyleri olmayınca sevinirlerdi. Sen ise fakirlik korkusuyla malı biriktirip depoluyorsun! Bu Allah'a karşı kötü zan beslemekten ve rızka kefil oluşuna yakinen inanmamak-

tan dolayıdır ki, bu da kişiye günah olarak yeter. Belki de malını dünya nimetleri ve lezzetleri için toplamaktasın. Oysa bize kadar ulaştığına göre Rasullulah (s.) "Her kim dünyalık bir şey için üzülürse cehenneme bir yıllık yol mesefasi kadar yaklaşır." buyurmuştur.[70] Sen ise Allah'ın (c.) azabına yaklaştığını umursamamaksızın kaçırdığın fırsatlara üzülüp tasalanıyorsun. Yazıklar olsun sana! Sahabiler gibi helâl mal bulabiliyor musun? Helâl nerede ki bulasın? Yazıklar olsun sana! Ben sana nasihat ediyor, senin sana yetesi mala kanaat etmeni, iyilik yapmak için mal biriktirmemeni uygun görüyorum! Nitekim bir ilim adamına iyilik yapma maksadıyla mal biriktiren kimse soruldu, O: "Malı biriktirmeyi terketmesi kendisi için daha salih bir ameldir." dedi. (Haris devam ediyor:) Bize kadar ulaşan habere göre, tabiîlerin en hayırlılarından birine helâl mal kazanmaya çalışan, kazanıp onu akraba ve yakınlarına infak eden, kimseyle, dünyadan uzak durup para kazanmayan, onu infak etmeyen kimseden hangisinin daha faziletli olduğundan soruldu. O: "Vallahi! Dünyadan uzak duran daha faziletlidir ve onunla diğeri arasıdaki fark yeyüzünde doğu su ile batı sı arası gibidir!" dedi.

Hâris'in uzun risalesi burada bitti.

Müellif der ki: Bunların hepsi Haris Muhasibî'nin sözleridir. Ebû Hâmid de bunları zikretmiş ve Sa'lebe hadisiyle desteklemiştir.[71] Zira rivayete göre o kendisine büyük zenginlik verildiği halde malının zekâtını vermemiş. Gazâlî şöyle demiştir "Peygamberlerin, velilerin söz ve hallerini iyice inceleyen kişi mala sahip olmamanın, hayırlara harcansa da mala sahip olmaktan daha faziletli olduğundan şüphe duymaz. Çünkü mal sahibi olmanın asgari zararı, sahip olunan malı muhafaza etmek için meşgul olurken Allah'ı (c.) zikirden uzak ve mahrum olmaktır. Öyleyse mürid zaruri ihtiyaçlarına yetecek kadar mal dışında tüm malını dağıtmalıdır. Çünkü yanında kalbini meşgul edecek bir kuruş para kalsa, bu onunla Allah arasında perde olmaya yeter."

70. Zayıf hadistir.
71. Sâlebe hadisi zayıftır. İbn Cerir 10/13

Müellif der ki: Bunların tümü Şeriata ve akla aykırıdır, bu saçmalıkların hepsi maldan muradın ne olduğunu yanlış anlamaktan doğmuş kuruntulardır!

BU SÖZLERE REDDİYE

Evvela malın değerini ve şerefini anlatalım: Allah (c.) ona değer vermiş ve korunmasını emretmiştir. Allah (c.) malı, insanoğlu için yaşamını temeli kıldığına göre mal değerli ve şereflidir. Çünkü Allah (c.) "Allah'ın sizin için geçim kaynağı yaptığı mallarınızı aklı ermezlere vermeyin" (Nisa 4/5) buyurmuştur. Malın aklı olgun olmayan kimselere teslim edilmemesini emrederek şöyle buyurmuştur: "Şayet onlarda bir olgunluk görürseniz hemen onlara mallarını veriniz" (Nisa, 4/6) Sahîh bir hadiste Rasulullah (s.) malı boş yere harcamaktan nehyetmiş, Sa'd a: "Ardından varislerini zengin kimseler olarak bırakman, onları insanlardan isteyen fakir kimseler olarak bırakmadan daha hayırlıdır." buyurmuştur.[72] Yine "Bana Ebû Bekir'in malı kadar hiçbir mal faydalı olmadı" demiştir.[73] Amr b. Âs'a kadar varan rivayet zinciriyle nakledilen hadiste Amr şöyle demiştir: Rasûlullah (s.) bana birini göndererek giysimi ve silahımı alıp yanına gitmemi istedi. Yanına vardım, "Seni bir ordunun başında savaşa göndermek istiyorum. Allah (c.) sana selâmet verecek ve seni ganimetle rızıklandıracak. Senin malın olmasını çok istiyorum!" buyurdu. Ben "Yâ Rasulullah! Ben mal için müslüman olmadım, İslâm'ı sevdiğimden dolayı müslüman oldum" dedim. Rasulullah (s.) "Ey Amr, salih birinin elindeki iyi mal ne güzeldir!" buyurdu.[74] Enes b. Malik'ten rivayet edilen bir hadiste Râsulullah (s.) Enes'e her türlü hayır için dua etti. Duasının son cümlesi şöyleydi: "Allahım! Onun malını ve evlatlarını çoğalt, onları ona bereketli kıl."[75]

Yine senediyle Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlikten rivayet edildiğine göre, Ubeydullah b. Ka'b şöyle dedi. Ka'b b. Malik

72. Buhârî, 3936
73. Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1628
74. Ahmed b. Hanbel, Müsned 4/197
75. Buhârî, 6334

(Ubeydullah'ın babasıdır) tevbe olayını anlatırken şöyle dedi: Ben "Ya Rasulullah (s.) tevbemin bir parçası olarak tüm malımı Allah'a (c.) ve Rasûlüne vereceğim" dedim. O (s.) "Malının bir kısmını yanında tut; bu senin için daha hayırlıdır." buyurdu.[76]

Müellif der ki: Bu hadisler sahîh hadis kitaplarında geçmektedir. Bunlar mutasavvıfların çok malı Allah'la kul arasında perdeye ve Ahirette cezaya sebep olacağı, mal biriktirmenin tevekkülle çeliştiği, malın bir fitne olduğu; bir çok kimsenin bu korku sebebiyle maldan sakındıkları, helâlinden kazanmanın zor olduğu, kalbin ondan etkilenme ihtimalinin çok olduğu, mal varken kalbin ahiretle meşgul olmasının zor olduğu, malın fitnesinden de bu yüzden korkulduğu vs. görüşleriyle çelişmektedir.

Para kazanmaya gelince; Geçim sağlayacak miktarda helâl para kazanmak zaten şarttır. Mal biriktirme ve helâlinden bol bol para kazanma konusu da niyete bağlıdır. Şayet kişi onunla övünmeyi ve büyüklük taslamayı niyetliyorsa; ne kötü bir niyet. Ancak kendisini ve ailesini kimseye muhtaç bırakmamak, onların veya kendisinin ileride karşılaşması muhtemel zor ve sıkıntılı günler için para biriktirmek; dost ve kardeşlerine bol bol ikramda bulunmak, fakirlere infak etmek ve hayırlarda bulunmak maksadıyla yapıyorsa bu niyet ve kastından dolayı sevap alır. Bu niyetle çalışıp para mal biriktirmesi bir çok nafile ibadetten daha faziletlidir. Bir çok sahabinin (Allah hepsinden razı olsun) mal toplamadaki niyet ve kasıtları iyiydi. O yüzden bu hususta gayret gösterdiler. Fazlasını istediler. İbn Ömer'den (r.) rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.) Zübeyr'e (r.) Süveyn denen yerdeki at koşuşu sahasını tımar olarak verdi. O da atını yorulup kalana kadar koşturdu. Rasulullah (s.) sopasını attı ve "Sopanın ulaştığı yere kadar ki yeri O'na verin" dedi. Sa'd (r.) zaman zaman "Allahım bana rızkını bollaştır!" diye dua ederdi.[77]

Müellif devamla der ki: Bunlardan daha kuvvetli deliller de var: Oğulları, Mısır dönüşünde babaları Yâkup'a (a.) "Bir de-

76. Buhârî, 3676
77. Ebû Davud, 3072

ve yükü fazla (erzak) alırız" (Yûsuf 12/65) deyince Yakup ikinci seferlerinde onlarla birlikte buna müsbet bakmış ve oğlu Bünyamin'i göndermişti. Şuayb (a.) da Mûsâ'dan, kızının mehri olarak yedi yıl hizmet istedikten sonra fazlasını arzulamış ve ona "Şayet yedi yılı ona tamamlarsan, o da senden bir güzellik olur" (Kasas, 28/27) demişti. Eyyûb (a.) hastalığından şifa bulduğunda üzerine altından çekirge yığını saçılmış, o da bol bol cebine koymaya çalışırken kendisine "Doymadın mı?" denilmiş, o ise "Ey Rabbim! Senin lütuf ve ihsanına kim doyar ki?" demiştir. Velhasıl mal kazanma isteği insan tabiatında varolan bir şeydir. Onunla hayır ve iyilik kastedilirse bu katışıksız hayır olur.

Muhasibî'nin söyledikleri ise yanlıştır ve kendisinin ilimden bîhaber olduğunu gösterir!

Onun "Allah (c.) kullarını mal toplayıp biriktirmekten nehyetmiştir. Rasûlullah (s.) ümmetini mal toplamaktan men'etmiştir!" sözü yanlıştır. Çünkü nehyedilen kötü niyetle veya helâl olmayan yollardan mal toplama eylemidir. Anlattığı şu Ka'b ve Ebû Zerr olayı ise aslında olmamıştır. O cahillerin uydurmasıdır! Senedi sahih olmayan bir rivayette bunun bir kısmı zikredilmektedir: Mâlik b. Abdullah Ziyadî'den yapılan rivayete göre Ebû Zerr ona şöyle anlatmıştır:

Hz. Osman'ın yanına girmek için izin istedim, verdi. Elimde âsâ vardı. Osman: "Ey Ka'b, Abdurrahman vefat etti ve büyük miktarda mal bıraktı; görüşün nedir?" dedi. Ka'b: "Onda Allah'ın hakkını yerine getirmiş ise hiçbir beis yoktur." dedi. Bunun üzerine asâmı kaldırıp Ka'b'a vurdum ve Rasulullah'ı (s.) "Şu dağ kadar altına sahip olup onu infak etmeyi, bu infakın gerçekleşmesi ile birlikte ardımdan altı ukiyye[78] para bırakmayı asla arzulamam!" derken işittim. Allah aşkına ey Osman, sen bunu işittin mi? dedim. Son sözümü üç defa tekrarladım. Osman: "Evet!" dedi.[79]

Müellif der ki: Bu hadis, sahih değildir. Senedindeki İbn Lühey'a hadiste makbul biri değildir. Yahya b. Maîn onun için:

78. Bir ölçü birimi
79. Zayıf, Müsned-i Ahmed, 1/63

"Rivayet ettiği hadisler hüccet olmaz!" demiştir. Tarih kitaplarında geçtiğine göre en doğru görüş Ebû Zerr'in hicrî 25, Abdurrahman'ın ise hicrî 32 yılında vefat ettiğidir. Yani Abdurrahman Ebû Zerr'den sonra yedi yıl daha yaşamıştır. Sonra... hadiste geçen kelimeler ve cümleler de onun uydurma olduğunu göstermektedir! Sahabiler "Abdurrahmman için korkuyoruz" sözünü hangi gerekçeyle söylemişlerdir. Malın helâl yoldan kazanılıp biriktirilmesinin helâl olduğunda icma edilmemiş midir? Hem Şeriatın bir şeye izin verip sonra onu yapanı cezalandırması mümkün müdür? Bu anlayış fıkıh kıtlığından kaynaklanmaktadır. Adamın sadece Abdurrahman kıssasına saplanması, onun sahabilerin siretini bilmediğini gösterir. Çünkü Talha her birinin içinde üç kantar bulunan 300 bihar mal bırakmıştır. Bihar bir deve yükü maldır. Zübeyr'in malı 50.200.000 idi. İbn Mesud da 90.000 bırakmıştı. Sahabilerin çoğu para kazanmış ve miras bırakmış, hiç kimse de onları bu hareketlerinden ötürü tenkit etmemiştir.

"Abdurrahman kıyamet günü emekleyerek yürüyecek" sözüne gelince; bu onun hadis bilgisinin olmadığını gösteriyor. Ya da o bunu uyanıkken değil uykuda söylemiş! Hâşâ nasıl olur da Abdurrahman kıyamet günü cennete emekliyerek girer? Acaba o emekliyerek girerken onu kimler geçecek? Halbuki Abdurrahman cennetle müjdelenen on sahabiden biri, günahları bağışlanan Bedir savaşçılarından ve şûra ehli kimselerdendir!

Sonra... Bu hadisi Umâra b. Zâzân rivayet etmiştir. Buhârî onun için: Hadisleri birbirine karıştırır (ezberi iyi değildir) demiştir. Ahmed b. Hanbel "Bu adam (Umâre) Enes'e nisbet ettiği münker hadisler rivayet eder." demiştir. Ebû Hâtim Râzi: Umâre Hüccet olmaz, demiştir. Dârekutni ise şöyle demiştir: Bu hadis zayıftır. Bize İbn Husayn, Umâra'ya varan senetle, onun Enes'ten şu rivayetini nakletti: Âişe (r.) bir gün evinde otururken Medine sokakların da bir ses işitti. "Bu nedir?" diye sordu. "Abdurrahman'ın kafilesi Şam'dan geliyor ve her türlü eşyayla yüklü" dediler. Kafilesi 700 deveden oluşuyordu ve gürültüden Medine sarsılıyordu. Âişe (r.) şöyle dedi: Rasûlullah'ı (s.) işittim, şöyle dedi: "Abdurrahman'ı emekleyerek cennete giderken gördüm". Bu, Abdurrahman'a ulaşınca "Yapabilirsem mutlaka

ayakta gireceğim!" dedi ve hayvanlarıyla üzerindeki yüklerler birlikte hepsini Allah (c.) yolunda infak etti.

Muhâsibî'nin "Helâl malı terketmek, onu biriktirmekten daha faziletlidir" sözü de yanlıştır. Bilakis niyet düzgün olduğu taktirde mal biriktirmek tüm âlimlerce daha faziletlidir. Onun hadis diye zikrettiği "Bir dünyalık şey için üzülen kimse...." sözünü ise Rasulullah'ın (s.) söylemiş olması imkânsızdır, bu uydurma bir hadistir. "Şu vakitte helâl bir mal görüyor musun?" sözüne gelince; ona denir ki: Helâl nedir? Peygamber efendimiz "Helâl bellidir, haram bellidir" buyurmuştur. Acaba helâlden, hiçbir buğday tanesine, topraktan çıktığından itibaren hiçbir şüphe bulaşmamasını mı kastediyor? Bu uzak bir ihtimal. Zaten onunla sorumlu da tutulmadık. Bilakis bir müslüman Yahudiye mal satsa, aldığı para helâldir, onda hiç şüphe yoktur. Fakihlerin görüşü budur. Ben Gazâlî'nin fakih biri olarak buna ses çıkarmayışına, hatta anlattıklarını naklederek desteklemesine çok hayret ediyorum. Yine Muhasibî nasıl olur da "Malın yokluğu -hayra harcansa da- varlığından daha iyidir" diyebilir? Şayet bunun aksine söyleseydi ve bu hususta icma var deseydi sözü daha doğru olurdu. Ancak onun tasavvuf merakı, fetvasını değiştirdi. Mervezî'den rivayet edildi ki o şöyle demiştir: Adamın biri Ebû Abdillah'a: Benim kendime yetesi malım var, dedi. O: "Çarşı pazara git meyi ve ticaret yapmayı bırakma. Böylece kazandığınla akrabalarına yardımda bulunur. Hastaları ziyaret edersin" dedi.

"Mürid tüm malını elden çıkarmalı" gözüne gelince; daha önce de anlattığımız gibi, şayet malı haramsa veya şüpheliyse veya az bir malla veya çalıştığı işten elde edeceği kazancıyla yetinmek istiyorsa bunu yapması helâldir. Yoksa bunun bir anlamı yoktur. Sa'lebe'ye ise malı zarar vermedi. Bilakis ödemesi vacip olan kısımdaki cimriliği zarar verdi.

Peygamberlerden İbrahim'in (a.) tarlası ve malı vardı. Şuayb'ın (a.) ve diğer peygamberlerin de malları vardı. Büyük tabii Saîd b. Müseyyeb ise şöyle derdi: "Borçlarını ödemek, namus ve şerefini korumak, akrabasına ihsanda bulunmak için bir de öldüğünde kendinden sonrakilere miras kalsın diye mal talep etmeyende hayır yoktur." Saîd b. Müseyyeb vefat ettiğinde ar-

dında 400 dinar bıraktı. Sahabilerin ne kadar miras bıraktıklarını daha önce anlattık. İmam Süfyan Sevri 200 dinar miras bıraktı. O "Mal günümüzde bir silahtır!" derdi. Selef-i Sâlihin malı hep överler, onu zor günler için ve fakire yardım maksadıyla biriktirirlerdi. Seleften sadece bir kesim ibadetle meşgul olmayı tercih ederek, dinî güç ve gayret toplamak için azla yetinmiş, mal kazanıp biriktirmekten uzak durmuştur. Şayet bunu söyleyen kimse "malın azıyla yetinmek daha iyidir." dese doğruya yaklaşınış olurdu. Ancak kendisinin sözü mal kazanmayı günah derecesine vardırmaktadır.

FAKİRLİĞİN HASTALIK OLUŞU

Bil ki fakirlik bir hastalıktır. Her kimin başına fakirlik belâsı verilir, o da bunu sabrederse sevap alır. Bu yüzden fakirler bu belâya sabrettiklerinden dolayı cennete zenginlerden 500 yıl önce girecekler. Mal bir nimettir. Nimet şükre ihtiyaç duyar. Zengin Allah'a kulluk eder ve zenginliğin riskini aşarsa, fetva veren müftü ve cihad eden mücahid derecesinde olur. Fakir ise inzivaya çekilmiş kimse gibidir.

Ebû Abdirrahman Sülemî "Sünen es-Sûfiyye" kitabında "Sofinin miras bırakmasının mekruhluğu" başlığıyla bir bölüm koymuş, onda Suffe ehlinden vefat edip de sadece iki dinar miras bırakan kimsenin hikayesini ve Rasûlullah'ın (s.) "İki ateş parçası" dediğini zikretmiştir.

Müellif der ki: Bu, hadiseyi anlamayan kimsenin delillendirmesidir. Çünkü o fakir sadaka almada başka fakirlere yarış ederdi. Aldığı iki dirhemi de yanında alıkoymuş saklamıştı. Bu yüzden Rasulullah (s.) "iki keyt" buyurdu. Şayet, ardında miras bırakmanın kendisi mekruh olsaydı, Rasûlullah (s.) "Senin varislerini (ardında) zengin kimseler olarak bırakman, onları insanlara el açan muhtaç kimseler olarak bırakmandan hayırlıdır." demez, hiçbir sahâbi de miras bırakmazdı. Hz. Ömer de (r.) "Rasulullah (s.) infak etmeyi teşvik ve tavsiye etti. Ben de malımın yarısını götürdüm. Rasulullah (s.): Ailene ne bıraktın? diye sordu. Ben "Bir bu kadarını." dedim. Rasulullah (s.) Hz. Ömer'in bu hareketini tenkit etmemiştir.

İbn Cerir Taberî der ki: Bu hadiste cahil mutasavvıfların "kişinin yarını için mal biriktirip saklaması câiz değildir. Bunu yapan kimse Rabbine karşı sû-i zan beslemiş, ona hakkıyla tevekkül etmemiştir. "Sözlerinin yanlışlığına delil vardır. Yine İbn Cerir der ki: Peygamberin (s.) "Küçükbaş hayvan besleyin; çünkü onda bereket vardır." hadisinde de "Kulun Rabbine hakkıyla tevekkül etmiş olması için sabaha çıktığında yanında hiçbir para ve ticaret eşyası olmaması, akşama da öyle çıkması gerektiği" iddialarının yanlışlığına delil vardır. Baksana; Rasulullah (s.) da eşleri için bir yıllık yiyecek depolamıştı!

KENDİ MALINI ATIP BAŞKASININ KİRİNE MUHTAÇ OLMAK

Bazıları mallarını ellerinden çıkarmışlar sonra dönüp artıklara, pis mallara muhtaç kalmışlar, insanlardan bu pis malları dilenir hale düşmüşlerdir. Çünkü insanların ihtiyaçları tükenmez. Onun için akıllı kimse geleceği için hazırlık yapan kişidir. Bunların, dünyadan el-etek çekmeye ilk adım olarak mallarını ellerinden çıkarmaları, hacca gidecek kimsenin tüm malını insanlara dağıtması gibidir. Câbir b. Abdillah'a varan senetle rivayet ettik ki, Câbir şöyle demiştir: Ebû Hüseyn Sülemî maden ocaklarından bir miktar altın getirdi ve borcunu ödedi. Geriye güvercin yumurtası büyüklüğünde bir altın parçası arttı. Onu Rasulullah'a (s.) getirdi ve "Yâ Rasulullah! Bunu Allah'ın sana gösterdiği uygun bir yere veya senin uygun gördüğün bir yere harca" dedi. Rasulullah'a (s.) sağdan yaklaştı, O (s.) kabul etmedi. Soldan yaklaştı, kabul etmedi. Önünden yaklaştı, o (s.) yine yüzünü çevirdi. Israr edince Rasulullah (s.) onun elinden aldı ve gerektiğinde yine ona harcanmak üzere ayrıldı. Sonra Rasûlullah (s.) ona döndü ve şöyle dedi:

"Kiminiz malını alıp infak eder, sonra oturup insanlardan dilenir. Sadaka ancak zengine vaciptir. Evvela kendilerine bakmakla sorumlu olduğun kimselerden başla[80]" Bunu Ebû Dâvûd "Sünen" inde Mahmud b. Lübeyd'in Cabir b. Abdullah'tan riva-

80. Ebû Davud, 1673

yetiyle zikretti. Cabir şöyle anlatır: Biz Rasulullah'ın (s.) yanındayken adamın biri yumurta büyüklüğünde bir altın getirdi ve "Yâ Rasulullah bunu bir maden ocağından buldum. Bunu al, bu bir sadakadır. Sahip olduğum başka bir şeyim de yok" dedi. Ancak Rasulullah (s.) ondan yüz çevirdi. Adam sonra Rasulullah'ın sağ tarafından geldi, O (s.) yüz çevirdi. Sonra sol tarafından geldi O (s.) yine yüz çevirdi. Sonra sol tarafından geldi, O (s.) yine yüz çevirdi. Sonra arkasından geldi, Rasulullah da (s.) onu aldı ve adamın başına bir şey geldiğinde kullanır diye ayırdı. Sonra şöyle buyurdu: "Kiminiz sahip olduğu her şeyi getirip "Bu sadakadır" diyor, sonra da oturup insanlara el açıyor. Sadakanın en hayırlısı zengin sırttan olanıdır."[81] Başka bir rivayete göre Rasulullah (s.) adama "Malını al; bizim ona ihtiyacımız yok." dedi.[82]

Yine Ebû Davûd'un Ebû Saîd-i Hudrî'den (r.) yaptığı rivayete göre o şöyle anlatmıştır: Bir adam mescide girdi. Rasûlullah (s.) oradakilere ortaya elbise koymalarını emretti, onlar da koydular. Adamın o elbiselerden iki tanesini almasını emretti. Sonra sadaka ve infaka teşvik eden sözler etti. Bunun üzerine adam gelerek elbiselerin birini attı. Rasulullah (s.) ise ona "Elbiseni al" diye seslendi.

Müellif der ki: Bizzat büyük âlim Ebû Vefâ İbn Akil'in kendi el yazısıyla yazdığı kitabından naklettim, şöyle diyor:

İbn Şâzân dedi ki: bir grup sofi Şiblî'nin yanına gittiler. O da bunlara para vermesi için birisini bir zengine gönderdi. Adam elçiyle şu cevabı gönderdi: "Ey Ebû Bekir! Sen Hakk'ı biliyorsun, O'ndan isteseydin ya!" Şiblî gelen elçiye: Ona gidip "Dünya âdidir onu senin gibi adî birinden istiyorum. Hakkı ise Hakk'tan istiyorum" de, diyerek tekrar gönderdi. Bunun üzerine adam yüz dinar gönderdi. İbn Akil devamla şöyle der: Zengin adam yüz dinarı o çirkin sözden kurtulmak için yapmışsa o durumda Şibli pis rızık yemiş, misafirlerine de pis rızık yedirmiş demektir!

---

81. Ebû Davud, 1673
82. Ebû Davud, 1674

TEVEKKÜLÜN ANLAMI

Birisinin bir miktar malı vardı. "Güvenimin yalnızca Allah'a (c.) olmasını istiyorum" diyerek hepsini infak etti. Bu, anlayış kıtlığından doğmaktadır. Çünkü bunlar tevekkülün kazanç vesilesine tutunmayı bırakmak ve her şeyi elden çıkarmak olduğunu sanmaktadırlar.

Bize Kazzâz, Ona Hatîb, Ona Hâfiz Ebû Nuaym, ona da Cafer Huldî kendi kitabından şöyle nakletti: Cüneyd'i işittim, şöyle anlatıyordu: Bir grup arkadaşımla Ebû Yâkup Ziyâd'a verip kapısını çaldım. "Sizin Allah ile meşguliyetinizden bizi ziyarete vakit kaldı mı ki?" dedi. Ben "Seni ziyaret etmemiz de Allah'la olmak anlamına geleceğinden ne diye O'ndan (c.) ilişkiyi kesmiş olalım ki?" dedim. Sonra tevekkül hakkında bir mes'ele sordum. Yanındaki bir dirhemi çıkarıp sadaka verdi. Tevekkülün hakkını vermişti. Sonra şöyle dedi: "Yanımda az da olsa bir şey bulunurken sana cevap vermekten Allah'tan (c.) utandım."

Müellif der ki: Bunlar tevekkülün anlamını anlasalar ve onun, malı elden çıkarmak değil "Kalbin Allah'a (c.) güven duyması" olduğunu bilselerdi bu sözleri sarf etmezlerdi. Ancak onların anlayışı azdır!

Büyük sahabiler ve tabiiler ticaret yapar mal biriktirirlerdi ve bunların hiç biri buna benzer sözler etmedi! Bize kadar rivayet edildiğine göre Ebû Bekir'den halifelik meşguliyetinden dolayı çalışmayı terketmesi istendiğinde, o "çoluk-çocuğumu ne ile doyurayım?" dedi. Bu söz sofilik taşlayanlara göre çirkin bir söz olmalı ve söyleyeni tevekkülden çıkarmalı... Mutasavvıflar "Bu yemek bana zarar veriyor" sözünü hoş karşılamazlar. Bu hususta Ebû Tâlib Râzi'den şu hikayeyi anlatırlar: Râzî derki: Bazı arkadaşlarımla bir yere gittim. Süt ikram ettiler ve "iç" dediler. Ben "Onu içmem çünkü bana zarar veriyor" dedim. Kırk yıl sonraydı; Makam-ı İbrahim'in arkasında namaz kıldım ve dua ettim. "Ey Allah'ım, dedim, sen biliyorsun ki sana bir göz açıp kapama süresinde dahi ortak koşmadım" Hafif bir ses işittim, "Süt gününde de mi?" diyordu.

Müellif der ki: Bu hikayenin doğru olup olmadığını Allah (c.) bilir. Bil ki: Zararı kendisinin verdiğini değil de, zarara se-

bep olduğunu düşünerek "Şu şey bana zarar veriyor" demekte bir beis yoktur. Çünkü İbrahim (a.): "Rabbim, onlar (Putlar) bir çok insanı saptırdılar" (İbrahim 13/36) demişti. Sahih bir hadiste Rasulullah (s.) "Bana Ebû Bekir'in (r.) malı kadar hiçbir mal fayda vermedi" buyurmuştur. "Fayda verdi" ile "Zarar verdi" burada eylemin öznesi bakımından aynı şeylerdir. Yine sahih bir hadiste Rasulullah (s.) "Hayber yiyecekleri bana kesintisiz geldi. Şu günler ise, sırtımın terini bitiren (beni perişan eden) günler" buyurdu.[83] Bilindiği gibi peygamberlik, rütbesinden üstün bir rütbe yoktur. Peygamber sözlerinde de fayda mala, zarar yiyeceğe nisbet edilmiştir. Rasulullah'ın (s.) yaşantısından ve yolundan uzak durmak, Şeriata karşı faaliyette bulunmak demektir ki, bu tür hezeyan savuranların hezeyanlarına aldırılmaz!

BAZI DERVİŞLERİN TUFEYLÎ OLUŞU

Müellif der ki: Daha önce açıkladığımız gibi ilk mutasavvıflar zühdlerinden ve mala eğilim duymalarından dolayı mallarını dağıtırlardı. Onların niyetlerinin iyi, ama hareketlerinin hatalı olduğunu belirttik. Bu hareketleriyle Şeriata ve akla aykırı düştüklerini açıkladık. Son mutasavvıflar ise rahatlığı tercih ederek arzu ve heveslerini tatmin amacıyla dünyaya meyletmiş, her türlü yollarla mal toplayıp biriktirmeye çalışmışlardır. Onlardan kimisi para kazanabileceği halde çalışmaz ve tekkede veya mescidde oturur. İnsanların vereceği sadakalara güvenir. Gözü hep kapıdadır. Oysa bilindiği gibi sadakayı zengin sağlıklı ve güçlü kimsenin alması helâl değildir. Bunlar kendilerine bu yiyecekleri kimin gönderdiğine aldırış etmezler. Bazen zâlim ve zorba gönderir, ama yine de reddetmezler. Bu hususta kullandıkları bir takım terimler ve cümleler vardır. Örneğin bir yerden yiyecek gelmesine "futûh" derler. Örneğin "Rızkımız enisonu bize ulaşacaktır", "Bu Allahtandır; dolayısıyla geri çevirmeyiz, O'ndan (c.) başkasına da teşekkür etmeyiz" derler. Bunların hepsi de Şeriata aykırıdır, selefin yolunun zıddıdır, kara cahilliktir. Çünkü Rasulullah (s.) "Helâl bellidir,

83. Buhârî 4428

haram bellidir. Bunlar arasında ise bir çok insanın bilmediği bir takım şüpheli şeyler vardır. Her kim bu şüphelerden sakınırsa dinin ve namusunu korumuş olur."[84] buyurmuştur. Ebû Bekir (r.) yediği şüpheli bir lokmayı kusarak dışarı atmıştır. Salihler hiçbir zâlimin ve malında şüphe bulunan hiçbir kimsenin hediyesini kabul etmezlerdi. Bir çok selef âlimi, şeref ve haysiyetini koruma maksadıyla, müslüman kardeşlerinin sadakalarını kabul etmezlerdi. Ebû Bekir Mervezî'den şöyle rivayet edilmiştir: Ebû Abdillah'a (Ahmed b. Hanbel'e) bir hadisçi âlimin (hadis kriterlerine göre) durumunu sordum. "Ne adamdı bir de o kusuru olmasaydı" dedi ve sustu. Sonra "Gerçi kişi her güzel haslete sahip olmayabiliyor" dedi. Ben "sünnete uyan biri değil miydi ki?" dedim. "Ömrüme andolsun ki, ondan hadis alıp yazdım. Ancak bir kusuru verdi: Malı kimden aldığına aldırış etmezdi."

Müellif der ki: Bize kadar intikal ettiğine göre, bir sofi zâlim bir valinin yanına gidip ona nasihat etti. Sonra vali para verdi. Bu da kabul etti. Bunun üzerine vali: "Hepimiz avcıyız, farklı olan ise sadece ağlar/tuzaklar" dedi.

Rasulullah (s.) "Yüksek el alttaki elden üstündür" buyurmuşken, nerede o dünyaya tenezzül etmeyen izzetli kimseler?" Yüksek/Yüce el" veren eldir. Âlimler bunu böyle tefsir etmişlerdir. Hakiki anlamı da böyledir. Ancak kimileri bunu tevil ederek yüksek elden maksadın alan el olduğunu söylemişlerdir. İbn Kuteybe: "Bu olsa olsa insanlardan istemekten ve dilenmekten hoşlanan kimselerin tevilidir!" demiştir.

ŞİMDİKİLERİN AKSİNE İLK MUTASAVVIFLARIN KAZANÇ KONUSUNDAKİ DOĞRU TUTUMLARI

İlk mutasavvıflar malın nereden geldiğine nasıl kazanılmış olduğuna bakar, yediklerinin helâl olup olmadığını araştırırlardı. Ahmed b. Hanbel'e Seriyyi-i Sakatî soruldu; "yiyeceğinin helâlliğiyle bilinen şeyh" dedi.

84. Sahihtir, Ebû Davud, 1634

Seriyy der ki: "Bir grup insanla savaşa gitmek üzere yola çıktık. Bir yerde ev kiraladık; oraya bir tandır yaptım. Beraberimdekiler takvalarından ötürü tandırın ekmeğinden yemekten kaçındılar."

Kişi günümüzün yeni sofilerinin gelenin nereden geldiğine aldırış etmeyişlerini görünce hayret ediyor. Bir gün tekkeye gittim. Şeyhlerinin nerede olduğunu sorunca "Yeni atanan valiyi tebrike gitti" dediler. Söyledikleri vali de büyük zâlimlerdendi. Onlara dedim ki: "Yazıklar olsun size! Bir dükkan açsaydınız ve içine mal koyup satsaydınız kazancı size yetmez miydi? Her biriniz gücü yettiği halde çalışmayıp oturuyor ve zekâtlara, sadakalara bel bağlıyor. Sonra o yetmiyor, şundan bundan alıyor; sonra o da yetmiyor, nihayet zâlimlerin ayağına varıp onlardan istiyor ve helâl yoldan elde edilmeyen makam ve adil olmayan yönetimi kutluyor. Vallahi siz İslâm'a en çok zarar veren kimselersiniz!"

MAL TOPLAYAN SOFİLER

Müellif der ki: Hadise o noktaya gelmiştir ki bazı şeyhler şüpheli malları toplayıp aralarında bölüşürler. Bunlardan kimisi, o kadar çok malına ve mal toplama hırsına rağmen zühd iddiasında bulunmaya devam eder. Oysa bu iddia onun asıl haliyle uyuşmayan bir iddiadır. Kimisi de mal toplayıp biriktirdiği, hiç de fakir olmadığı halde kendisini fakir gibi gösterir. Bunların çoğu, zekât almaları için müridlerine baskı yaparlar. Halbuki bu câiz değildir.

İbn Micyan tekkesi şeyhi Ebû Hasan Bestamî yazın da kışında bir hırka giyerdi. İnsanlar bereket umarak onu ziyarete gelirlerdi. Öldüğünde baktılar ki ardında 4000 dinar bırakmış.

Müellif der ki: Bu çirkinlik üstü bir şey! Suffe ehlinden birinin öldüğünde ardında iki dinar bıraktığı ve Rasûlullah'ın (s.) da: "İki ateş parçası!" buyurduğu hadis kitaplarında geçer.

İBLİSİN SOFİLERİ GİYİM KUŞAMDA ALDATIŞI

Müellif der ki: İlk mutasavvıflar Rasulullah'ın (s.) zaman zaman elbiselerini yamadığını; Âişe'ye (r.) "Yamamadıkça hiçbir

elbiseyi atma"[85] buyurduğunu; Hz. Ömer'in giysilerinde yamalar bulunduğunu; Vaysel Karanî'nin atılmış eski elbiseleri toplayıp Fırat nehrinde yıkadıktan sonra onarıp giydiğini duyduklarından dolayı yamalı elbiseleri tercih ettiler. Ancak bu kıyaslarında isabet etmediler. Rasulullah (s.) ve sahabiler zühdlerinden ötürü sade giyerler, dünyalıklardan yüz çevirirlerdi.

Onların çoğu bunu fakirliğinden dolayı yapardı. Nitekim bize kadar intikal eden habere göre Mesleme b. Abdulmelik halife Ömer b. Abdulaziz'in yanına girdiğinde onu biraz kirlenmiş elbiseleriyle gördü. Halifenin hanımı Fatıma'ya "Halifenin elbiselerini yıkasana!" dedi. Kadın "Vallahi onun başka elbisesi yoktur." dedi. Eğer kişinin sade ve eski giyinmesi fakirliğinden veya sade giyime zevkinden kaynaklanmıyorsa hiçbir anlamı yoktur.

KIRK YAMA TARZI GİYSİLERİN RİYÂ İÇİN KULLANILIŞI

Müellif der ki: günümüz sofileri her biri farklı renkte iki üç giysi alıp bunların her birinden parçalar keser ve yamalı elbise oluştururlar. Böyle bir giysi aslında iki vasfı, şöhret ve nefsin hevesini yerine getirmeyi barındırır. Çünkü böylesi yamalı elbise giyınek bunların bir çoğu için ipek elbiseden daha haz vericidir. Adam, zühd şöhretini bununla elde eder! Görüyor musun kendilerini yamalı elbiselerle selef gibi göstermeye çalışıyor, böylece onlar gibi olduklarını sanıyorlar. İblis de onları kandırıyor ve "Siz sofisiniz çünkü sofiler yamalı elbiseler giyerlerdi, sizde onu giyiyorsunuz" diyor. Tasavvufun şekil değil mana olduğunu bilmiyorlar mı bunlar? Üstelik bunlar o zatlara şekil yönünden de mana yönünden de benzemeden uzaktırlar. Şekil yönünden uzaktırlar; çünkü eskiler yamalı elbiseyi zaruretten giyerler, bununla güzel görünmeyi hedeflemezlerdi. Farklı renklerde bir çok elbise alıp, her birinden parçalar kopararak bunları en güzel şekilde bir araya getirip dikmezler; sonra buna "yamalı elbise" adını vermezlerdi.

85. Zayıf, Tirmizî 1780

Hz. Ömer kıssası ise şöyledir: Ömer (r.) Kudüs'e vardığında ruhanlar ve papazlar müslümanların emrini sordular. Onlara Ebû Ubeyde ve Halid b. Velid gibi ordu komutanları gösterildi. "Bunlar bize anlatılan kimse gibi değiller. Sizin bir emîriniz yok mu?" dediler. Müslümanlar "Evet, Ömer (r.)" dediler. Onlar "Onu gönderin de bakalım. Şayet o bizim vasıflarını bildiğimiz kişiyse savaşmadan şehri size teslim ederiz, değilse teslim etmeyiz. Kuşatsanız da bize güç yetiremezsiniz!" dediler. Müslümanlar Ömer'e adam göndererek durumu bildirdiler. O da biri deriden on yedi yamalı elbiseyle yanlarına geldi. Onu bu şekilde gören ruhbanlar ve papazlar Kudüs'ü ona savaşsız teslim ettiler. Bu nerede, günümüzde cahil sofilerin yaptıkları nerede? Allah'tan (c.) mağfiet ve afiyet dileriz. Şimdiki sofilerin eskilere mana yönünden benzememesine gelince; çünkü evveliler hakikaten nefis tezkiyesine sahip zahid kimselerdi.

ZÜHD KİSVESİ ALTINDA RİYÂ

Müellif der ki: Bu yergiyi hakeden kimselerin bazısı elbisesinin altına yün elbise giyer ve görünsün diye onu elbisenin yeninden belli eder. Bu kişi gece hırsızıdır. "Kimisi de vücuduyla temas eden elbiseyi yumuşak seçip üzerine yün hırka giyer ki bu da gün ortasında hırsızlık yapan gibidir! Sofilik davasında olan ve onlara benzemek isteyen bazı kimselere de onlar gibi pejmurde olmak zor geldi, nimetler içinde yaşamayı arzuladılar. Gelirleri kesilmesin diye tasavvuf görüntüsünü terketmek istemediler. Kaliteli paştemal ile nakışsız ama çok değerli Rum elbisesi giydiler. Öyle ki onlardan birinin üzerindeki sarıkla gömleğin fiyatı beş ipek elbise fiyatı kadardır! İblis onlara da kendilerinin izzet sahibi sofiler(!) oldukları düşüncesini aşıladı. Bunlar hem tasavvufî sembolleri hem de dünya ehli kimselerin rahat yaşamını bir arada bulundurmayı istediler. Bunların alâmeti emirlerle dost olup, kibir ve gururlarından dolayı fakirlerden uzak durmalarıdır. Hz. İsa (a.) şöyle demiştir: "Ey İsrail oğulları! Kalbiniz aç ve azgın kurdun kalbi gibi iken neden yanıma ruhban giysilerini giymiş halde geliyorsunuz! Kralların giysisini giyin; kalbinizi Allah'ın (c.) korku ve saygısıyla yumuşatın."

Cafer b. Süleyman, Malik b. Dinar'dan şu sözü nakletti: "İnsanlardan öyleleri vardır ki kurrâlarla (Sofilerle) karşılaştıklarında onlara iştirak ederler, zorbalarla ve dünyaya tapmış kimselerle karşılaşınca onlardan da nasiplerini alırlar. Allah (c.) sizi mübarek kılsın, siz Rahman'ın sofileri olun."

Hazm şöyle anlattı: Mâlik b. Dinar'dan işittim şöyle diyordu: "Siz alaca karanlık bir zamanda yaşıyorsunuz. Zamanınızın gerçeklerini ancak basiretli kimseler görür, siz ağızlarında dilleri şişen, ahiret amellerini öne sürüp dünyayı talep eden müstehçen dillilerin bol olduğu bir zamanda yaşıyorsunuz. Kendinizi onlardan koruyun; sizi de avlarına düşürmesinler"

Saîd b. Şibl şöyle anlattı: Mâlik b. Dinar mescidden ayrılmayan bir genç gördü, yanına oturdu. Ona "Sana sürekli bir şeyler getirecek ve onlarla dostluk kurup sürdüreceğin vergi tahsildarlarıyla senin için konuşayım mı?" dedi. Genç: Nasıl itersen ey Ebû Yahya, deyince Malik bir avuç torak alıp adamın başından aşağı döktü!

Malik b. Dinar şöyle anlattı: Bir genç hırka giyip sofîlik yapardı, yanıma gelip giderdi. Sonra başına bir belâ geldi. Sonra köprü müdürü oldu. Bir gün namaz kılarken bir gemi geçiyordu. Adamları gemidekilere "Yaklaşın ki müdüre bir ördek alalım" diye seslendiler. Genç eliyle "Sübhânallah!" diye işaret etti. Yani: "Bir de ne, yetmez ki! iki olsun!" demek istiyordu. Bunu anlatanlardan biri (Kutn olmalı) derdi ki: "Babam bunu anlattığında ağlar, dinleyenleri ise güldürürdü."

Bize Ebû Bekir b. Habib, ona Ebû Saîd b. Ebû Sâdık, ona İbn Bâkeveyh şöyle anlattı: Muhammed b. Hafîf'i şöyle anlatırken işittim: Ruveym'e "Bana nasihat et" dedim. "Bu yol aslında canı ortaya koymaktır. Sen sofilerin saçmalıklarıyla ve yalanlarıyla meşgul olma, oyalanma!" dedi.

Bize İbn Nâsır, ona Abdullah b. Humeydî, ona Ebû Bekir Ahmed b. Muhammed Ürdüstanî, ona Abdurrahman Sülemî, ona da babası şöyle anlattı Bana kadar ulaşan habere göre adamın biri Şiblî'ye "Arkadaşlarından bir grup geldi, şu anda camideler" diye haber verdi. Yanlarına gittiğinde üzerinde pahalı kumaşlardan yapılan yamalı elbiseler gördü. Ve şu şiiri okudu:

Çadırları onların çadırları gibi ama
Mahallenin kadınları o kadınlar değil!

Müellif der ki: Ben derim ki iyi bil, bunların o hakiki sofilere benzeme çabalarındaki yapaylığı ancak son derece aptal kimseler farkedemez. Akıl sahibi herkes bunun kendi hallerini gizleme anlamına geldiğini bilir. Bu husustaki durum, şairin şu dizelerindeki gibidir:

Ceylanın gözleri onlarınki gibi.
Senin evinde kalsa rahat etmez!
Susan ile konuşan; yabani ile cana yakın
Tasasız ile kederli hiç benzer mi birbirine?
Biliyorum onu. Ancak hata ettin,
Arkadaşıma, "Kimin evi?" diye sorduğunda.

SOFİLERİN YAMALI ELBİSELER GİYMELERİNDEKİ TUTARSIZLIK

Müellif der ki: Pahalı kumaşlarla yamalı giysilerin giyilmesinin hoş olmaması şu dört sebeptendir. *Birincisi:* Bu, selefin giysisi değildir. Onlar ancak zaruret durumunda yamalı giysi giyiyorlardı. *İkincisi:* Bu kendini fakir gibi göstermektir. Oysa insan Allah'ın (c.) nimetini açığa vurmakla emrolunmuştur. *Üçüncüsü:* Bu zühdü açığa vurmaktır. Halbuki biz onu gizlemekle emrolunduk. *Dördüncüsü:* Bu Şeriattan uzaklaşmış kimselere benzemektir. Birilerine benzeyen kimse onlardan sayılır.

İbn Ömer (r.) Rasulullah'ın (s.) şöyle buyurduğunu haber verdi: "Her kim bir topluluğa benzerse o da onlardandır."[86] Bize Ebû Zür'a Tâhir b. Muhammed b. Tâhir dedi ki: Babam bana şöyle anlattı: İkinci yolculuğumda Bağdat'a girdiğimde kendisinden hadis okumak için doğruca Muhammed Abdullah b. Ahmed Sükkerî'nin yanına gittim ve ondan ders okumaya başladım. Kendisi mutasavvıflara karşı biriydi. Bir gün bana "Sen bu

86. Sahih, Ebû Davud, 4031

cahil sofilerden olsaydın seni mazur görebilirdim! Ancak sen Rasulullah'ın (s.) hadisleriyle meşgul olan, onu tahsil etme çabası içerisinde bulunan ilim ehli birisin." dedi. Ben "Ey hocam, hangi halimi kötü gördün? Söyle de bakayım, şayet onun Şeriatta yeri varsa yapayım; yoksa terkedeyim" dedim. "Şu yamalarındaki boyalı ipekten mamul parçalar da nesi?" dedi. Ona dedim ki: "Ey hocam! Ebû Bekir'in (r.) kızı Esmâ (r.) Rasulullah'ın (s.) cebinin ve yenlerinin kenarlarının dibaclı (ipek) olduğunu haber vermiştir. Boyalı ipeğe eleştiri, onun elbise kumaşından olmaması yüzünden yapılmıştır. Dibac da cübbe cinsinden değildir. İşte bu hadisi, yaptığımızın Şeriatta bir aslının olduğuna ve yapılmasının câiz olduğuna dair bir delil olarak getirdik."

Müellif şöyle demiştir: Ben derim ki: Sükkerî eleştirisinde haklı olup İbn Tâhir'in ona göre zayıftır. Çünkü cebi ve yenleri kıvrımlı cübbenin giyilmesi bir âdettir ve onu giymede şöhret söz konusu değildir. Bunların yamalarındaki ipek parçalar ise hem kişiyi insanlar arasında belli ettirmekte, hem de bu hareket zühd iddiası içermektedir. Sana daha önce söylediğim gibi, bunlar sağlam elbiselerden kesip yamalı elbise oluşturuyorlar, bunu mecburiyetten dolayı yapmıyorlar. Bilakis elbisenin güzel görüntülü olmasından dolayı kendilerini belli etmeyi ve zühd niteliğiyle meşhur olmayı amaçlıyorlar. Mekruh olması da bundan ileri gelmektedir. Zaten açıkladığımız gibi bunu bir grup mutasavvıf da hoş olmayan bir hareket olarak görmüştür.

Hüseyin b. Hind, Câfer-i Hazzâ'yı şöyle söylerken işittiğini söylemiştir: "Bu insanları kalplerindeki yararlı şeyleri (duyguları) yitirince şekil ve görüntüyü süslemekle meşgul oldular." Bununla, renkli renkli pahalı kumaşlardan oluşturulan yamalı giysiler giyenleri kastetmiştir.

Bize İbn Ebû Sâdık, Ona İbn Bâkeveyh, Ona da Ebû Yâkup Harraf şöyle anlattı: Sevri'yi şöyle derken işittim: "Eskiden yamalı giysiler, inci üzerindeki örtüydü. Şimdi ise çöplük üzerine konmuş leş!" İbn Bakeveyh der ki: Bana Ebû Hasan Hanzalî şöyle anlattı: Muhamed b. Muhamed b. Ali Kettâni özel yapılmış yamalı giysilere baktı ve şöyle dedi. "Kardeşlerim! Şayet içinizde dışınız gibiyse bu hareketinizle insanların bundan haberdar

olmalarını arzuluyorsunuz demektir. Şayet içinizle dışınız farklıysa, Kâbe'nin Rabbına andolsun ki helâk oldunuz demektir!"

Ebû Abdillah Muhammed b. Abdulhalık Dîneverî şöyle dedi: "Bunların üzerindeki zahiri giysilere hayran kalma. Çünkü bunlar zahirlerini, ancak batınlarını harap ettikten sonra, süslemeye başladılar." İbn Akil anlatıyor: Bir gün hamama gittim; askıların birinde ipekli kumaşlardan özel yapılmış yamalı bir cübbe gördüm! Hamamcıya "Askılarda cübbe görüyorum. Buraya sürekli geçen biri mi var? dedim. Bana birinden bahsetti, adam insanlardan para koparmak için elbiselerini eskimeye terkediyormuş burada!

YAMAYI BİLE YAMAYANLAR

Müellif der ki: Sofîlerden kimisi yamayı da yamar ve giysisi haddinden fazla kalınlaşır. İbn Habbab Ebû Hüseyin (İbn Küreyzî'nin müridi) şöyle anlatı: İbn Küreyzî yamalı cübbesinin ölümünden sonra bana verilmesini vasiyet etti. Yenlerinden birini tarttım da on bir rıtl geldi. Câfer der ki: O zamanlar yamalı elbiselere "keyl" denirdi.

ŞEYHTEN YAMALI HIRKA ALMA HİKÂYESİ

Bunlar bu yamalı giysilerin ancak şeyhin elinden giyileceği kaidesini koymuş ve güya peygamberin bunu yaptığını ifade eden hadisler uydurmuş o ve yalan senetler yakıştırmışlardır. İbn Tâhir de kitabının "Hırkayı şeyhin elinden giymenin sünnet oluşu" bölümünde bunu sünnetten saymış ve şu hadisi delil göstermiştir: Ümmü Halid şöyle anlatıyor: Allah Rasûlü (s.) siyah noktalı bir elbise getirdi ve "Sizce bunu kime giydireyim?" dedi. Oradakiler sustu. Bunun üzerine kendisi: "Bana Ümmü Halid i getirin" buyırdu. Yanına götürüldüm. Onu bana kendi eliyle giydirdi ve "Eskit ene kadar giy!"[87] buyurdu.

Müellif der ki, Rasulullah (s.) elbiseyi ona, henüz çocuk yaşta olduğundan dolayı giydirdi. Babası Halid b. Said b. As,

---

87. Sahih, Buhârî 5823

annesi ise Halef kızı Hümeyne'dir. Birlikte Habesistana hicret ettiler ve kadın orada Ümmü Halid'i ki asıl adı Eme'dir doğurdu. Sonra Medine'ye döndüler. Rasulullah da (s.) ona yaşının küçüklüğünden dolayı ikramda bulundu. Bu aslında gelişi güzel vukubuldu, Rasulullah (s.) özellikle, kasten yapmadı. Dolayısıyla bu bir "Sünnet" olamaz. İnsanlara elbise giydirmek Rasulullah'ın (s.) adeti de değildi. Bunu hiçbir sahabi, hiçbir tabii yapmadı.

Sonra Şafiilere göre; "büyüğe değil küçüğe giydirilmesi sünnettir, hırka siyah renkli olmalıdır" diye bir şey yoktur. Bilakis yamalı veya peştamal giyerler. Bu kadar iler gittiler, delil olarak aldıkları şu hadise dayanarak hırkanın siyah olmasının sünnet olduğunu da söyleselerdi ya! İbn Tâhir kitabında "Şeyhin yamalı giysi giydirmede müride koşacağı şartlar ile ilgili sünnetler" adını verdiği bölümde Ubâde b. Samit hadisini delil getirmiştir. Ubade der ki: "Rasulullah'a (s.) zorlukta da kolaylıkta da işitip itaat etmek üzere biat ettik."

Müellif der ki: İbn Tâhir'deki anlayışa bak! Şeyhin el verirken müride bir takım şeyleri yapmasını mecbur kılıp şart koşmasıyla itaat edilmesi vacip olan peygamberin insanlardan, "islam biatı" nı alırken bazı şeyleri şart koşması arasında ne alaka var?

SOFİLERİN ALACA BULACA GİYMESİ

Sofilerin renkli ve boyalı giysiler giymelerine gelince; Şayet giydikleri elbisenin rengi maviyse beyazı terketmiş olurlar. Şayet giysi peştemalse bu, kişiyi genelden ayrı gösteren şöhret giysisidir ve şöhreti mavinin şöhretinden fazladır. Şeriat ise beyaz giysiyi tavsiye etmiş, kişiyi tanınmış kılan şöhret giysisinden nehyetmiştir.

Şeriatın beyaz giysiyi emretmesine gelince; İbn Abbas (r.) şöyle anlattı: Rasulullah (s.) şöyle buyurdu: "Beyaz elbise giyin, çünkü o en hayırlı elbisenizdir. Ölülerinizi de onunla kefenleyin" Semüra b. Cündüb, Rasulullah'ın (s.) şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Beyaz elbise giyin; zira o daha temiz ve daha hoştur. Ölülerinizi de onunla kefenleyin" Tirmizî şöyle demiştir: Bu iki

hadis de sahihtir. Bu konuda İbn Ömer'den bir rivayet vardır. İlim ehli bunun müstehap (müekked olmayan sünnet) olduğunu söylemişlerdir.

Ahmed b. Hanbel ve İshak da "Bizim için en hoş elbise ve kefen beyaz renkli olanıdır" demişlerdir.

Muhammed Ebî Tâhir kitabında "Sofilerin renkli elbise giymelerinin sünnet olduğu babı" diye bir bölüm açmış ve Rasullullah'ın (s.) kırmızı cüppe giydiğini, fetih günü Mekke'ye irdiğinde üzerinde siyah sarık bulunduğunu ifade eden hadisleri delil getirmiştir.

Ben derim ki: Rasulullah'ın (s.) bunları giymediğini bunları giymenin câiz olmadığını söylemiyoruz. Nitekim Rasulullah'ın renkli elbiselerden de hoşlandığı rivayet edilmiştir. Ancak bir şeyin sünnet olması için Rasulullah'ın (s.) onu emretmiş ve sürekli yapmış olası gerekir, Peştamal ve yamalı elbise ise kişiyi insanlar arasında belli eden şöhret giysisidir.

KİŞİYİ ÜNLÜ YAPAN GİYSİLERİ GİYMEME

Kişiyi insanlar arasında belli eden "Şöhret giysisi" nin nehyedilmiş ve mekruh kılınmış olmasına gelince;

Zirr b. Hubeyş, Ebû Zerr'den aktarıyor: Rasulullah (s.) şöyle buyurdu: "Her kim şöhret elbisesi giyerse onu çıkarana kadar Allah (c.) ona lanet eder."[88]

Saîd b. Müseyyeb, Ebû Hureyre (r.) ile Zeyd b. Sâbit (r.)'ten aktarıyor: Rasulullah (s.) "iki şöhret" ten nehyetti. "İki şöhret nedir Yâ Rasulullah?" diye soruldu. "Elbisenin çok ince veya çok kalın; çok yumuşak veya çok sert; çok uzun veya çok kısa oluşu. Aslolan bunların arasında dengeli ve ölçülü giyinmektir."[89] Buyurdu.

İmam Buhârî Abdullah b. Ömer'in şöyle söylediğini aktardı: "Her kim şöhret giysisi giyerse Allah (c.) onu kıyamet günü zelil eder."

88. Zayıftır, İbn Mace 2607
89. Mevzudur. Beyhakî Şuab, 6231

Müellif der ki: Bize İbn Husayn, ona İbn Müzehheb, ona Ahmed b. Câfer, ona Abdullah b. Ahed, ona babası, ona Haccâc, ona Şerik, ona Osman b. Ebi Raşid, ona Muhâcir Şami, ona da İbn Ömer (r.) şöyle aktardı: Rasûlullah (s.): "Her kim şöhret giysisi giyerse, Allah ona kıyamet günü zillet giysisi giydirir."[90]

Leys'ten rivayet edildi; o şehr'den, o da Ebû Derdâ'dan (r.) şöyle rivayet etti. "Her kim meşhur bir bineğe binerse, ondan inene kadar Allah (c.) ondan yüz çevirir. Cömert biri olsa da!"

Müellif anlatıyor: Bize kadar rivayet edildi ki; İbn Ömer (r.) oğlunun üstünde çirkin ve kalitesiz bir elbise gördü ve "Bunu giyme, çünkü bu şöhret elbisesidir." dedi. Mukâtil b. Bürey-de, babası Büreyde'den aktarıyor: "Rasulullah'la (s.) birlikte Hayber fethine katıldım. Ben -kalenin- yarıklarına çıkıp savaşanlar arasınaydım. Yerim belli oluncaya kadar orada savaşmaya devam ettim. Sonra üzerimde kırmızı elbiseyle geri geldim. Benim, İslâm'a girdikten sonra, şöhret giysisi olması hasebiyle bundan daha büyük bir günah işlediğimi bilmiyorum"

Süfyân-ı Sevrî şöyle demiştir: "Onlar (Selef) iki şöhretten de hoşlanmazlardı: Meşhur olmaya ve insanların gözlerini dikip hayranlıkla bakmalarına sebep olacak çok güzel giysi ile insanların giyeni hor ve hakir görmelerine yol açacak eski, yıpranmış kötü giysi."

Muammer der ki: Fistanının uzunluğu sebebiyle Eyyûb'u azarladım. "Şöhret vasfı (şöhret giysisi oluşu) eskiden uzunluğundaydı, bu gün ise kısalığındadır." dedi.

YÜNLÜ GİYMEK, TAKVÂ DEĞİLDİR

Müellif der ki: Sofîlerin kimisi yün elbise giyer ve Rasulullah'ın (s.) bunu giydiğini ifade eden hadisi ve güya yün elbise giymenin fazileti hususunda yapılan rivayetleri delil getirir. Rasulullah'ın (s.) yün elbise giydiği doğrudur. Ama O (s.) bunu (sürekli değil) bazen giyiyordu ve bu Araplarda şöhret elbisesi ola-

90. Hasendir. Ebû Davud, 4029

rak algılanmıyordu. Yün elbise giymenin faziletiyle ilgili rivayetlere gelince; hiç birinin aslı yoktur, hepsi uydurmadır.

Sonra... yün elbise giyen kişinin durumu, şu ikisinden biridir: Ya ona ve benzeri kalın elbiseleri giymeye alışmıştır. Bu durumda giymesi mekruh olmaz, çünkü (insanlar onu giydiğini bilip alıştıklarından) şöhret amacı gütmemiş sayılır. Ya da o kişi zengin biridir; buna alışmamıştır. Bu durumda şu iki sebepten dolayı onu giymemelidir. Birincisi, bu hareketiyle nefsine gücünün yetmediğini yüklemektedir. Bu câiz değildir. İkincisi: Bunu giymekle hem şöhret elbisesi giymiş olmakta hem de zühdünü açığa vurmaktadır. Abbâd b. Kesîr, Enes (r.)'den aktarıyor: Rasulullah (s.) "Her kim, kendisini tanısınlar diye yün elbise giyerse ona, damarları dökülene kadar, pislikten bir elbise giydirmek Allah (c.) üzerine görev olur"[91] buyurdu. İbn Abbas (r.) şöyle anlattı: Rasulullah (s.) buyurdu ki: "Hakikaten, yeryüzü, riyâyla yün elbise giyenlere karşı çığlıklar atarak Rabbından yardım ister."[92]

Bize Muhamed b. Nâsır, ona Câfer b. Ahmed, ona Hasan b. Ali Temimî, ona Ahmed b. Câfer, ona Abdullah b. Ahmed ona babası Ahmed b. Hanbel, ona Abdussamed, ona da Halid b. Şevzeb şöyle anlattı: Bizzat tanık oldum; Hasan-ı Basrî'nin yanına Ferkad gelmişti. Hasan onu elbisesinden yakaladı ve kendine doğru çekerek "Ey Ferkadçık, Ey Ferkadçığın anasının oğlu! Birr (iyilik, takva) bu elbisede değildir. Birr, ancak, kalpte yerleşmiş ve amelle onaylanmış şeydir!" dedi.

Hasan-ı Basrî kendisine yün elbise giyenlerden bahsedildiğinde şöyle demiş: "Ne oluyor onlara şu üç kötü şeyle akitleşmişler (bunları âdet haline getirmişler): Kalplerinde kibiri gizlemiş, giysileriyle alçak gönüllülüğü açığa vurmuşlardır. Vallahi onlardan her biri bu elbisesiyle mıtraf (denen süslü ve cafcaflı giysiyi) giyenden daha havalı hissetmektedir kendini.

Ebû Mâlik Kûfi, Hasan-ı Basrî'yle ilgili şunu anlattı: Yün elbise giyenlerden biri üzerinde yün bir cüppe, yün bir sarık ve

91. Mevzudur.
92. Mevzûdur.

yün bir ridâ ile Hasan-ı Basrî'nin yanına gelip oturdu. Gözünü yere dikti, başını hiç kaldırmıyordu. Hasan onun kendini beğenmişliğini sezdi ve şöyle dedi. "İşte bir takım kimseler kibirlerini kalplerinde tuttular, bu yünle din ve imanlarını mahvettiler." Sonra "Rasulullah (s.) münafıkların kıyafetinden Allah'a (c.) sığınırdı." dedi. "Ey Ebû Saîd nedir münafıkların kıyafeti?" diye sordu oradakiler. "Kalpte huşu olmadığı halde huşu ve takvayı ima eden elbise!" dedi.

İbn Akil der ki. Bu, insanları tanıyan ve giysilerine aldanmayan adamın sözüdür. Yün cüppe giyen birini gördüm, kendisine (alelade bir hitapla) "Ey falancanın babası!" dendiğinde, o ve müridleri bunu hiç de hoş karşılamazlardı; anlaşılıyor ki yün bu adamlarda ipek kumaşların ayak takımı adamlarda yapmadığını yapmış. Damra şöyle anlattı: Birini işittim. Şöyle anlatıyordu. Büyük âlim Hammad b. Ebî Süleyman Basra'ya geldiğinde, yanına, üzerindeki yün elbiseyle Ferkad Sebehî geldi. Hammad "At üzerinden şu hristiyanlığını, vallahi biz İbrahim-i Nehâi'yi (ders almak için) beklerdik de yanımıza usfur boyasıyla boyalı elbiseyle çıkardı." dedi.

Halid-i Hazzâ; Ebû Kılâbe'nin" yün elbise giyenlerden uzak durun" dediğini rivayet etti:

İbn Hâlid şöyle anlattı: Abdulkerim Ebû Ümeyye üzerinde yün elbiseyle Ebû Âliye'nin yanına gitti. Ebû Âliye ona "Bu ruhbanların elbisesi. Müslümanlar birbirlerini ziyaret ederlerken süslenirler!" dedi.

Fayd b. İshak şöyle anlatı: Fudayl'ı şöyle derken işittim: "Önce insanlara karşı yün elbiseyle süslendin. Ama başlarını kaldırıp da sana bakmadıklarını görünce Kur'an'la süslendin. Sana yine aldırmadıklarını görünce onlara çeşit çeşit şeylerle süslenmeye devam ettin. Bu ancak dünya sevgisinden dolayıdır."

Ahmed b. Ebi Havârî, Ebû Süleyman'ın şöyle dediğini söyledi: "Onlardan kimi üç buçuk dirhemlik aba giyer ama kalbindeki şehveti (heva ve hevesi) beş dirhemliktir. Şehvetinin elbisesini geçmesinden utanmıyor mu? Zühdünü iki beyaz elbiseyle gizleseydi bu onun için daha selâmetli olurdu!" Ahmed b. Ebi Havârî anlatıyor: Ebû Süleyman'ın oğlu Süleyman (ki babası

kadar faziletli biriydi) "Yün elbise giymekle neyi hedefliyorlar?" dedi Ben, "Tevazuyu" dedim. "Aksine; onlardan ancak yün elbise giyen kimseler kibirlilik yapıyor!" dedi.

Ahmed b. Muhamed b. Ziyâd şöyle anlattı: Ebû Davûd'u işittim şöyle diyordu: Süfyan-ı Sevri, üzerinde yün elbise bulunan bir adama "Bu elbisen bid'attir!" dedi.

Hasan b. Rabî şöyle anlattı: Abdullah b. Mübarek'i, üzerinde havalı bir yün elbise bulunan bir adama "Bundan hoşlanmıyorum, bundan hoşlanmıyorum!" derken işittim.

Bişr b. Hâris şöyle anlattı: "Mavsılî, üzerinde yün bir cübbeyle Muâfî'nin yanına gitti. Meâfî: "Bu ne şöhret (giysisi) böyle ey Ebû Hasan!" dedi. O: "Ey Ebû Mesud dışarı sen de çık, ben de çıkayım. Bakalım hangimiz daha çok tanınıyoruz?" dedi. Muâfî "Şahsın şöhreti ayrı giysinin şöhreti ayrı" dedi.

Bişr b. Haris şöyle anlattı: Büdeyl, Eyyûb Sahtiyanî'nin yanına gitti. Eyyûb tozu engellemesi için yatağının üzerine kırmızı bir örtü örtmüştü. Büdeyl "Bu ne (israf)" dedi. Eyyûb: "Bu, üzerindeki yün elbiseden daha hayırlıdır!" dedi.

Muhammed Yesâr şöyle anlattı: Bişr b. Haris'e yün giymekten soruldu. Bu onu rahatsız etti; bundan hoşlanmadığı yüzünden belli oluyordu. Sonra "İpek elbise ve usfurla boyalı elbise giymek benim için şehirlerde yün elbise giymekten daha sevimlidir." dedi.

Yezid Sakâ şöyle anlattı: Yün elbise giymiş bir genç gördüm ve "Bunu hangi âlim giydi, bunu hangi âlim yaptı?" dedim. "Benî Bişr b. Hâris Ebû Nasr gördü de bir şey demedi!" dedi. Ben de Bişr'in yanına gittim ve Ey Ebû Nasr, filanı gördüm. Üzerinde yün bir cübbe vardı. Onu eleştirince bana "Beni Ebû Nasr gördü de bir şey demedi" dedi, dedim... Bişr bana "Ey Ebû Hâlid, beni ne diye suçluyorsun? Şayet ona bir şey desem bana "Falan giydi, filan giydi" diyecek dedi.

Hişam b. Halid şöyle anlattı: Ebû Süleyman Darânî'yi işittim, yün elbise giymiş birine şöyle diyordu. "Sen üzerinde zühd alâmetini taşıdın. Peki bu yün sana ne kazandırdı?" Adam sustu. Süleyman "Aksine, zâhirin pamuklu bâtının (için) yünlü olsun" dedi.

İbn Sireveyh şöyle anlattı: Mârûf Kerhî'nin kardeşinin oğlu Ebû Muhammed üzerindeki yün elbisesiyle Ebû Hasan b. Beşşâr'ın yanına girdi. Ebû Hasan: "Ey Ebû Muhammed! Kalbini mi yünlü yaptın yoksa bedenini mi? Sen önce kalbine yün giydir. Sonra da kuhâ üzerine kûhâ (güzel beyaz giysi) giy!" dedi. Ahmed b. Said; Nadr b. Şümeyl'in kendisine şöyle söylediğini anlattı: "Sofinin birine "Yün cübbeni satar mısın?" dedim. "Avcı tuzağını satarsa, neyle avlanacak?" dedi.

İmam Ebû Câfer b. Cerir et-Taberî der ki: "Helâlinden elde etmesi mümkün olduğu halde pamuk ve keten elbiseleri bırakıp yün ve kıldan yapılma (sert) elbiseleri tercih eden, mercimek ve eşek baklası yiyip bunları buğday ekmeğine tercih eden ve cinsel duygusunun kabarması korkusuyla et yemeyi bırakanlar... Onların hepi de hatalıdır."

GİYSİDE ÖLÇÜYÜ KORUMAK

Müellif der ki: Selef-i sâlihîn normal giysileri giyer, çok pahalıyı da çok düşüğü de giymekten sakınırdı. Ancak Cuma namazı, bayram namazları, kardeşlerle buluşma vs. için en güzel elbiselerini seçerlerdi. Bununla birlikte diğer elbiseler de kötü ve iğrenç olmazdı. Nitekim İmam Müslim, Sahih'inde, Ömer b. Hattab'tan (r.) onun (r.) cami önünde satılan bir ipek elbise gördüğünü, Rasulullah'a (s.) "Şunu Cuma günü ve heyetler geldiği vakit giymek için satın alsaydın" dediğini, Rasulullah (s.) "Bunu ancak ahirette (bundan) nasibi olmayacak kimse giyer" buyurduğunu rivayet etmiştir. Görüldüğü gibi Rasulullah (s.) güzel elbise giyerek şık ve süslü gözükmeyi eleştirmemiş, o elbiseye sadece ipek olduğu için karşı çıkmıştır.

Müellif der ki: Ebû Âliye'nin "Müslümanlar ziyaretleştikleri vakit süslenirlerdi/güzel görünüme bürünürlerdi" sözünü daha önce zikrettik. İbn Avn, Muhammed'den şöyle rivayet etti. Muhacirler ve ensar kaliteli elbiseler giyerlerdi Temim-i Dârî bin dirheme bir cübbe almıştı. Onu sadece namaz kılarken giyerdi. Muhammed b. Şirin şöyle anlattı: Temim Dârî bin dirheme bir cübbe aldı. Gece ibadetinde bunu giyerdi.

Ben derim ki İbn Mesud'un (r.) elbisesi herkesin elbisesinden güzel, kokusu herkesinkinden daha hoştu. Hasan-ı Basrî güzel elbiseler giyerdi. Gülsüm b. Cevşen anlatıyor: Hasan üzerinde Yemen cübbesi ve Yemen ridâsıyla çıkageldi. Ferkad ona baktı ve "Ey üstad! Senin gibi birinin böyle olmaması gerekir" dedi. Hasan şöyle dedi. "Ey Ferkad'ın anasının oğlu! Cehennemliklerin çoğunun yün elbise giyenler olduğunu bilmiyor musun?" İmam Mâlik çok kaliteli "Adn elbiseleri" giyerdi. İmam Ahmed b. Hanbel'in elbisesi bir dinar değerindeydi.

Selef-i sâlihîn bazen belli dereceye kadar kötü elbise giyebilirdi. Evlerinde yıpranmış elbise giydikleri olurdu, ama dışarı çıkarken süslenirlerdi.

İnsanların dikkatini çekip kişiyi meşhur edecek çok kaliteli veya çok kötü ve yırtık pırtık elbiseleri değil normal ve temiz elbise giyerlerdi. Muhammed Halef İsa b. Hazim'in şöyle anlattı: "İbrahim Edhem'in elbisesi keten, pamuk ve kürktü Onun üzerinde hiçbir zaman şöhret elbisesi görmedim. Ebû Nuaym Ahmed b. Abdullah, Muhammed İbrahim'in kendisine şöyle dediğini haber verdi: Muhamed İbn Reyyân'ı işittim şöyle diyordu: Zünnûn-u Mısrî ayağımdaki kırmızı mesti görünce "Oğlum, bunu çıkar. Çünkü bu şöhret giysisidir. Bunu Rasulullah da (s.) giymemiştir; O (s.) sadece sade ve siyah bir mest giymiştir." dedi. Rebî b. Yunus, Ebû Câfer Mansûr'un şöyle dediğini haber verdi. "Tam çıplaklık, onur kırıcı giyimden daha iyidir."

KİŞİYİ ZAHİD GİBİ GÖSTEREN GİYSİLER

Kişi itibarını düşürecek, insanların gözünde küçük kılacak şekilde giyindiğinde hem kendini zahid göstermiş, hem fakir gibi görünmüş olur ki bu hal Allah'ı insanlara şikâyet anlamına gelir insanların kendisini her görmelerine sebep olur. Tüm bunlar da Şeriatın yasakladığı ve hoş görmediği şeyledir. Ahves, babasından nakille anlattı: "Bakımsız ve kötü görünümlü halimle Rasulullah'ın (s.) yanına gittim. "Senin malın var mı?" diye sordu. "Evet" dedim. Hangi tür mal?" dedi. "Allah bana her türlü mal, deve, at, köle ve koyun verdi" dedim. Rasulul-

lah (s.) "Allah (c.) sana mal (nimet) vermişse onu üzerinde göster!" buyurdu.[93]

Muhammed b. Münkedir Câbir'in (r.) kendisine şöyle anlattığını söyledi: Rasulullah (s.) bizi ziyaret için evime gelmişti. Saçı başı dağınık birini gördü, "Saçını düzene koyacak bir şey bulamamış mı?" dedi. Üzerinde pis bir elbise bulunan birini gördü, "Elbisesini yıkayacak bir şey bulamamış mı?"[94] dedi. Hz. Ali (r.) hasta olan Rebî b. Ziyad'ı ziyarete gitti. Rebî: "Ey mü'minlerin, emiri! Kardeşim Âsım'dan şikâyetçiyim" dedi. Hz. Ali "Durum nedir?" diye sordu. Rebî "Lezzetleri terketti, abâ giymeye başladı. Âilesini hüzne boğdu; oğlunu üzdü" dedi. Hz. Ali (r.) "Asım'ı bana getirin" dedi. Gelince ona gülümseyerek "Allah'ın (c.) dünyayı sana helâl kılıp sonra da senin ondan almanı (faydalanmanı) hoş görmediğini mi düşünüyorsun? Vallahi sen Allah (c.) nezdinde bundan değersizsin. Vallahi Allah'ın nimetlerini sarfetmen, O'nun (c.) için, lafını rastgele kullanmandan daha sevimlidir." Âsım "Ey mü'minlerin emiri, ben senin sert giysi giymeyi, arpa buğday yemeyi tercih ettiğini görüyorum" dedi. Hz. Ali derin bir nefes aldı ve "Yazık sana ey Âsım! Allah (c.) âdil yöneticilere kendilerini halka göre ayarlamalarını emretti; tâ ki fakir, kendi yoksulluğunu görüp isyan etmesin!" dedi. Ebû Bekir Enbâri der ki: Anlam şöyledir: Aşırı gitmesin, haddi aşmasın, isyan etmesin diye. Fiilin kökü; artmak, haddi aşmak anlamını ifade eder; örneğin "tebeyyeğa bihid-dem"in anlamı, "Kanı artı, taştı" dır.

GÜZEL GİYİNMEK

Müellif der ki: Birisi "Güzel giyinmek nefsin arzuladığı bir şeydir. Biz ise ona aykırı davranmakla emrolunduk. Bu iş, insanlar için süslenmektir. Oysa bize hareketlerimizin insanlar için değil Allah (c.) için olmasıyla emrolunduk." derse, cevaben deriz ki: Nefsin arzuladığı her şey yerilmez; insanlar için süslemenin her türlüsü de kötü sayılmaz. Ancak Şeriatın yasakladı-

93. Sahih, Ebû Davud 4063
94. Sahih, Ebû Davud, 4026

ğı veya riyâ için yapılanlar kötüdür, ondan sakına gerekir. Çünkü insan güzel görünmekten hoşlanır; bu nefsin zevkidir. Bu sebeple saçını tarar, aynaya bakar, sarığını düzeltir, sert elbisesinin altına astar giyer. Dışa karşı güzel görünmek ve bu tür giysileri giymek yerilemez, buna kötü gözle bakılamaz.

Nitekim Mekhûl, Âişe'den (r.) şöyle rivayet etti: Bir grup sahabi dışarıda Rasulullah'ı (s.) bekliyordu. Yanlarına çıkarken evde içinde su bulunan bir kap gördü. Ondaki suya bakarak saçını ve sakalını düzeltti. "Yâ Rasulallah! Sen de mi yapıyorsun bunu?" dedim. Buyurdu ki: "Evet, kişi kardeşlerinin yanına çıkarken kendine çeki düzen versin. Zira Allah (c.) güzeldir, güzeli sever."[95]

Âişe'den şöyle rivayet edildi: Rasulullah (s.) dışarı çıkarken içi su dolu bir kovanın yanından geçti ve suyun gölgesine bakarak sakalını, saçını düzeltti. Sonra gitti. Geri döndüğünde "Ya Rasulullah! Böyle yapıyorsun (öyle mi)?" dedim. "Ne yaptım ki? Suyun gölgesine baktım ve sakalımı, saçımı düzelttim. Zira müslümanın kardeşlerinin yanına çıkarken kendine çeki düzen vermesinde hiçbir beis yoktur." buyurdu.[96]

Müellif der ki: Biri çıkıp itiraz edebilir: "Peki Seriyy-i Sakatî'den naklettiğiniz şu sözün anlamı nedir? "Bir kimsenin yanıma geldiğini gördüğümde sakalımı şöyle yaparsam -elimi sakalı üzerinde gezdirdi, bununla gelenden dolayı sakalını düzeltmesini kastediyordu.- Allah'ın (c.) beni ateşle azaplandırmasından korkarım." Böyle derse cevaben deriz ki: Seriyy bu sözüyle kişinin bunu huşulu ve takvalı görünme niyetiyle riyâkârca yapmasını kastetmiş olmalıdır. Sözü bu anlama yorumlanır. Ancak, kendisinde hoşlanılmayacak bir şey görülmemesi için şeklini ve görüntüsünü düzeltmesi yerilecek bir şey değildir. Bunun kötü bir şey olduğunu söyleyen ne riyâyı anlamıştır, ne de şer'an yerilecek kötü şeyleri!

İbn Mesud (r.) şöyle rivayet etti. Rasulullah (s.) "Kalbinde zerre miktarı kibir bulunan kimse cennete girmez" buyurdu: Bi-

95. Mevzudur.
96. Münkerdir.

risi "Aramızdan bazıları elbisesinin ve ayakkabılarının güzel olasından hoşlanır" deyince, O (s.) "Allah güzeldir, güzeli sever. Kibir; hakka karşı mağrur olmak ve insanları küçümsemektir." buyurdu. Bunu Müslim rivayet etmiştir.[97] Anlamı "Asıl kibir, hakka karşı büyüklük taslayanın, insanları hor ve hakir görenin kibridir" şeklindedir.

ABARTILI VE PAHALI ELBİSE GİYEN SOFİ

Müellif der ki: Sofîlerden bazıları da çok lüks elbiseler giyerler. Bize Ebû Tâhir Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sakr, ona Ali b. Hasan b. Cahhâf ona da Ebû Abdillah Ahmed b. Atâ şöyle anlattı: Abbas b. Atâ ketenden yapılmış çok değerli elbiseler giyer, inciden yapılmış tesbihle tesbih çeker ve elbiselerin uzununu tercih ederdi.

Müellif der ki: Bu da şöhretin tesiri açısından yamalı elbiseler gibidir. İyilerin elbisesi mutlaka normal olmalıdır. Şeytana bak; bunları nasıl da birbirine zıt şeylerde parmağında oynatıyor?

VAROLAN İYİ MALI ZAYİ EDEREK ZÜHD SATANLAR

Müellif der ki: Sofîlerden bazıları bir elbise alsalar onun bir kısmını yırtarlar veya pahalı ve kaliteli elbiseleri bozarlardı. Vezir Ali'nin oğlu İsa şöyle anlattı: Bir gün İbn Mücahid babamın yanındayken babama "Şiblî kabıda." denildi. Babam "Girsin" diye emir verdi. İbn Mücahid: "Onu gözünün önünde susturacağım" dedi. Giydiği elbiseyi yırtmak Şiblî'nin adetiydi. Şiblî oturunca İbn Mücahid "Ey Ebû Bekir Şiblî! Faydası görülen bir şeyi bozmanın ilimdeki yeri nedir?" dedi. Şiblî "Peki" Süleyman, atının bacaklarını ve boyunlarını okşamaya başladı (Sâd: 33) ayetinin ilimdeki yeri nedir?" dedi. Bunun üzerine İbn Mücahid sustu. Babam "Onu susturmak istedin ama o seni susturdu" dedi. Sonra Şiblî İbn Mücâhid'e: "İnsanlar senin bu zamanın Ku-

97. Sahih-i Müslim, 91

ran uzmanı olduğunda ittifak etmişlerdir. Şöyle bakalım; Sevenin sevdiğine azap etmeyeceği Kur'an'da nerede geçmektedir?" diye sordu İbn Mücahid yine sustu. Babam ona Ey Ebû Bekir! Ona şu ayeti okusana! "Yahudiler ve hristiyanlar: Biz Allah'ın (c.) oğulları ve sevgilileriyiz, dediler. De ki: Öyleyse ne diye günahınız sebebiyle size azap ediyor? İbn Mücahid der ki: sanki bu ayeti daha önce hiç işitmemiştim.

Müellif der ki: Ben anlatılan bu hadisenin vuku bulduğundan şüpheliyim. Çünkü râvîlerden Hasan b. Galib güvenilir biri değildir. Bize Kazzâz, Ebû Bekir Hattab'ın şöyle söylediğini haber verdi: "Hasan b. Galib, yalan ve uydurma olduğu sonradan ortaya çıkan bir takım şeyler rivayet etti." Ama, eğer haber doğruysa, bu, Şiblî'nin o ayeti delil getirmekle ne kadar cahil, buna ses çıkarmayan İbn Mücahid'in ne kadar kıt anlayışlı olduğunu gösterir. Çünkü günahlardan korunmuş peygamberlerden biri olan Süleyman'a (a.) ifsat filini nisbet etmek câiz değildir. Müfessirler bu âyetin anlamı hususunda farklı görüşler beyan etmişlerdir. Bazıları "Süleyman (a.) atın bacaklarını ve boyunlarını okşardı ve: Sen Allah yolunda fedasın derdi" demişlerdir. Bu bozma değil, yapmadır; ıslah etmedir. Bazıları da "Onu boğazladı" demişlerdir. Bu durumda da israf sözkonusu değildir; çünkü atı kesip etini yemek câizdir. Bu durumda Süleyman (a.) günah olan hiçbir şey yapmamıştır. Sağlam bir elbiseyi doğru ve geçerli bir sebep ve maksada dayanmaksızın bozmak ise câiz değildir. Süleyman'ın yaptığının kendi Şeriatında câiz olması da mümkündür. O durumda bunun bizim Şeriatımızda da öyle olması gerekmez.

Ebû Ali Ruzbârî'nin meşrebinde elbise yenlerini yırtmak, elbisesinin dikişlerini söküp parça parça yapmak vardı. Pahalı bir ridâyı yırtıp ikiye böler, yarısını gömlek yarısını peştamal yapardı. Hatta bir gün hamama gitmişti. Arkadaşlarının peştamal olarak kullanabilecekleri bir şeyleri yoktu. Üzerindeki elbiseyi onların sayısınca parçalayıp dağıttı. Onlar da bunları peştamal olarak kullandılar. Hamamdan çıkarken o bez parçalarını hamamcıya vermelerini tembihledi. İbn Atâ der ki: Bana Ebû Saîd Kâzrûnî şöyle dedi. O gün ben de orada, onunlaydım. Yırttığı elbisenin değeri otuz dinar civarındaydı.

Müellif der ki: Buna benzer başka bir garabet de şu hadisedir: Abdullah b. Yusuf, Ebû Hasan Büşenci'den şöyle aktardı: Yüz dirhem değerinde bir kekliğim vardı. Bir gece iki yabancı misafir geldi. Anneme "Misafirlerim için bir şeyler var mı?" dedim. "Ekmekten başka bir şey yok" dedi. Bende kekliği keserek onlara ikram ettim.

Müellif der ki: Onun borç para alıp bir şeyler satın alması, sonra kuşu satıp borcunu ödemesi mümkündü. Ancak, yapılması gerekeni yapmada gevşek davrandı. Bu bir tefrittir! Ebû Abdurrahman Sülemî, dedesinden aktarıyor: Ebû Hüseyin Derrâc el-Bağdâdî Rey şehrine girdi. Ayağı için bir sargıya ihtiyacı vardı. Bir adam ona ipek bir mendil verdi. O bunu yırtıp ikiye böldü ve onlardan biriyle ayağını sardı. Ona "Şunu satsaydın sonra bir kısmıyla bez alıp kalanı sadaka olarak verseydin ya!" denilince, o Ben meşrebime (=ilkem) ihanet etmem!" dedi.

Müellif der ki: Ahmed Gazâlî Bağdat'taydı. Değirmene gitti. Dönen su dolabının üzerine çıktı ve atkısını oraya attı. Dolap dönünce atkıyı paramparça yaptı.

Müellif der ki: Ben derim ki şu cehalete, tefrite ve ilimden uzaklığa bak! Zira sahih bir hadiste Rasulullah'ın (s.) malı zayi etmekten nehyettiği sabittir. Şayet bir kimse sağlam bir dinarı (dinarın madeni altındır) kesip onu altın olarak harcasa, fakihlere göre yanlış bir iş yapmış olur. Hâl böyleyken tam anlamıyla haram olan israfa ne dersin?

Sofilerin buna benzer bir başka hareketi, ileride anlatacağımız gibi vecde gelip kendinden geçtiklerinde ortaya attıkları elbiseleri daha sonra yırtmalarıdır." Bu özel bir durumdur" derler. Oysa Şeriata aykırı hiçbir durumda hayır yoktur. Acaba onlar nefislerinin köleleri midirler, yoksa kendi görüşlerine göre hareket etmekle mi emrolunmuşlardır? Şayet bunu Şeriata aykırı olduğunu bilerek yapıyorlarsa bu (Şeriata karşı) bir inattır. Ama bunun böyle olduğunu bilmiyorlarsa, vallahi büyük bir cehalettir. Vefat ederken Ebû Osman'ın rengi değişmeye başladı; oğlu Ebû Bekir üzüntüden kendi üzerinde bulunan gömleği yırttı. Ebû Osman gözlerini açtı ve "Ey oğlum! Bu görüntü olarak sünnete aykırı bir harekettir ve kalpte gizlenen riyâdır." dedi.

KISA ELBİSE GİYMEK

Müellif der ki: Sofilerden kimisi de çok kısa elbise giyer. Bu da şöhret giysisidir. Ebû Said'e peştemalden sorulunca o şöyle dedi: Rasulullah'ı (s.) işittim, şöyle buyuruyordu. "Müslümanın peştemalı (alt kısma giyilen elbise) dizle ayak arasının ortasıdır. Burayla aşık kemiği arasında olmasında da hiçbir beis yoktur. Daha aşağı olursa o cehennemdedir"[98] Abdürrezzak, Muammer'den naklen şöyle yazdı: Eyyûb'un fistanı biraz uzuncaydı. Ona bu sorulunca, "Günümüzde şöhret bunun kısaltılmasındadır. (Şöhret giysinden kaçınmak için uzun giyiyorum)" dedi.

İshak b. İbrahim b. Hâni şöyle demiştir: Bir gün Ahmed b. Hanbel'in yanına vardım. Üstümdeki fistanım dizin biraz altında baldırın yukarısındaydı; üstümde ise baldırın üstüne dizin altına kadar uzanan (kısa) bir fistan vardı."Bu ne?" diye çıkıştı ve "Kesinlikle böyle yapılmamalı" dedi.

TAKKE YERİNE BAŞLARINA BEZ BAĞLAYAN SOFİLER

Müellif der ki: Sofilerden kimisi de başına sarık yerine bir bez parçası sarar. Bu da şöhret giysisidir. Çünkü bölge halkının giyiminden farklıdır. Şöhrete ve kişinin kendisini belli ettirmesine sebep olan her şey mekruhtur. Abdulazîm Anberi, kendisine Bişr b. Haris'in şöye anlattığını söyledi: Abdullah b. Mübarek bir Cuma günü camiye girdi. Hiç kimsenin başında takke görmeyince takkesini çıkarıp elbisesinin cebine koydu.

NAMAZ İÇİN AYRI, TUVALET İÇİN AYRI ELBİSE TAHSİS EDENLER

Müellif der ki: Sofiler arasında vesveseden dolayı bir çok elbise giyen, tuvalet için ayrı elbise tahsis eden kimseler vardı. Bu tarz, aralarında Ebû Yezid in de bulunduğu bir grup kimseden rivayet edilmiştir. Bunda bir beis yoktur. Ancak bu hareketin âdet haline getirilmesinden korkmak gerekir. Nitekim Ali b.

---

98. Malik 2/914

Hüseyin öyle dedi: "Ey oğul! Bir de hela için bir elbise edinmelisin. Çünkü sineklerin pisliklere sonra da elbiseye konduklarını görüyorum" Sonraki yanına gidişinde ise "Bunu ne Rasulullah (s.) yaptı ne de sahabiler" diyerek bu hususta olumsuz konuştu.

TEK GİYSİLİ OLMAK

Müellif der ki: Sofilerden dünyaya karşı zahidliklerinden dolayı sadece bir elbisesi olanlar vardır. Bu iyidir. Ancak Cuma ve bayram namazları için bir elbise daha edinmek mümkün olursa daha uygun olur. Nitekim Abdullah b. Selâm şöyle rivayet etti: Rasulullah (s.) bir Cuma günü bize verdiği hutbede "Bilerleriniz iş elbisesi dışında Cuma için iki elbise satın alsa ne zararı olur ki?"[99] dedi. Mârûf Ebû Seleme, Ebû Hureyre'den şöyle rivayet etti Muhammed b. Ömer der ki: Bana Muhamed b. Abdurrahman dışında pek çok kimse bunun bir kısmını rivayet ettiler ve şöyle dediler: Rasulullah'ın (s.) bir Yemen cübbesi ile Umman yapımı bir peştemali (=izarı) vardı. Bunları Cuma ile bayram günleri giyerdi. Sonra bunlar dürülüp kaldırılırdı.

İBLİSİN SOFİLERİ YİYECEK VE İÇECEKLERİNDE ALDATMASI

Müellif der ki: İblis evvelki sofileri oldukça farklı biçimde aldatarak onlara az ve kuru (katıksız) yemelerini emretmiş, soğuk su içmemelerini tavsiye etmiştir. Ancak son dönem sofileri için buna gerek duymayarak rahatlamış; hatta onların çok yemelerine ve refah içinde yaşamalarına İblis bile hayret etmiştir!

ESKİ SOFİLERİN YAPTIKLARINDAN BAZI ÖRNEKLER

Müellif der ki: Bunlardan bazıları güçten kuvvetten düşecek derecede, günlerce yemek yemezlerdi. Bazıları ise günlük, bedeni ayakta tutamayacak kadar az yiyecek yerlerdi. Bize kadar intikal ettiğine göre Sehl b. Abdullah başlangıçta bir dir-

99. Sahihtir; Ebû Davud, 1078

hemlik şeker, iki dirhemlik eritilmiş yağ ve bir dirhemlik pirinç unu satın alırdı. Bunları birbirine karıştırır ve 360 top yapardı. Sonra her gün iftarını biriyle açardı. Ebû Hamid Tûsi Gazâlî der ki: Sehl uzun süre Arabistan kirazı yaprağıyla beslendi. Üç yıl boyunca incir unu yedi. Üç yıl boyunca üç dirhemlik yiyecekle beslendi.

Ebû Abdullah Husrî şöyle anlattı: Ebû Câfer Haddâd'ı işittim, şöyle diyordu: Bir gün bir havuz başında otururken Ebû Turab çıkageldi. On altı gün boyunca hiçbir şey yememiş ve içmemiştim. "Burada oturuşunun sebebi nedir?" diye sordu. "İlim ile Yakîn arasındayım. Bakıyorum; hangisi üstün gelir ise onunla olacağım" dedim. "Sen şan ve şöhret sahibi büyük biri olacaksın. (Veya) bu halde devam edersen harika haller yaşayacaksın" dedi.

Muhammed b. Fulayh, İbrahim b. Bennâ Bağdâdî'nin kendisine şöyle dediğini anlattı: Zünnûn-i Mısrî'yle İhmim'den İskenderiye'ye kadar arkadaşlık yaptım. Onun yemek yeme vakti geldiğinde torbamdan bir somun ile bir miktar tuz çıkardım ve "Buyur!" dedi "Tuzun öğütülmüş tuz mu?" dedi. "Evet" dedim. Bana "Kurtuluşa eremezsin!" dedi. Azık torbasına baktım, az miktarda arpa ezmesi vardı. Ona parmağını batırıp yiyordu. Ebû Süleyman'ı işittim: "Tereyağıyla bol (yemek) israftır." diyordu.

Ebû Abdillah Zübeyrî, Zekeriyya Sâcî ve İbn Ebî Evfâ'ya ulaşan habere göre Sehl b. Abdullah "Ben kullara karşı Allah'ın hüccetiyim!" demiş. Bunun üzerine bunlar toplanıp yanına gittiler. Zübeyrî ona yönelerek "Senin, Ben kullara karşı Allah'ın hüccetiyim dediğini duyduk. Bu nasıl oluyor; sen peygamber misin, sıddık mısın?" dedi. Sehl "Senin sandığın düşünceler içerisinde değilim. Bunu sadece, helâl kazancımdan dolayı dedim. Hadi, gerçekten helâl yiyelim" dedi. "Sen bunu becerebildin mi?" dediler. "Evet" dedi. "Nasıl?" diye sordular. Dedi ki: "Aklımı bilgimi ve besinimi yedi parçaya bölüyorum. Bunları altısı gidene kadar serbest bırakıyorum. Altısı gidip biri kalınca ve onun da gideceğinden ve böylece öleceğimden korkunca nefsime zulmetmiş ve öldürmüş olacağım korkusuyla diğer altısını da yerine getirecek miktarda gıda veriyorum nefsime."

Ebû Abdillah b. Müfettih'in babası Ebû Abdillah İbn Zeyd'in kendisine şöyle dediğini haber verdi: "Kırk yıldır nefsime, Allah'ın leş yemeyi helâl kıldığı (ölme tehlikesiyle karşı karşıya olma) haline düşmedikçe yemek yedirmedim" İsa b. Âdem şöyle anlattı: Bir adam İbn Ebî Zeyd'e gelerek "Senin bulunduğun camide kalmak istiyorum" dedi. O "Buna dayanamazsın" dedi. Adam "Uygun gördüğün hususlarda bana bir parça kolaylık sağla (böylece dayanabilirim)" deyince izin verdi. Bir gün geçti, yemek yenmedi. Adam sabretti. İkinci gün olunca "Ey üstad, zorunlu ihtiyaç (yeme-içme) mutlaka yerine getirilmeli" dedi. O "Ey genç, olmazsa olmaz şey Allah'tır" dedi. Adam "Ey üstad yiyecek istiyoruz." dedi O "Ey genç bizde gıda Allah'a ibadet" dedi. Adam "Ey Üstad, Allah'a ibadet için bedenimi ayakta tutacak bir şeyler istiyorum" dedi. O "Ey genç, bedenler ancak Allah'a (c.) ibadetle ayakta durur." dedi.

Ebû Osman Âdemî, İbrahim'den nakletti ki: Ebû Turab'ı tanıyan bir kardeşim bana şöyle anlattı: Ebû Turâb üç gündür hiçbir şey yememiş bir sofinin elini karpuz kabuğuna uzattığını görünce ona "Tasavvuf sana göre değil, sen en iyisi, çarşı pazardan ayrılma (İşine gücüne bak)" dedi. Hasan Nusaybî yedi adamıyla birlikte birkaç gün Harem de kaldı. Bu süre zarfında hiç biri bir şey yemedi. Bir gün temizlenmek için biri oradan ayrıldı. Bir karpuz kabuğu gördü ve onu alıp yedi. Gören birisi onu takip etti ve arkadaşlarının yerini öğrendi. İçi yemek dolu bir deri tulum getirip önlerine koydu. Durumu anlayan Şeyh Hasan: "Bu cinayeti sizden kim işledi?" diye sordu. "Bir karpuz kabuğu buldum da onu yedim" diye cevap verdi adamcağız. Şeyh "Yaptığın cinayetle başbaşa bu arkadaşla birlikte ol" dedi. Şeyh adamlarıyla birlikte Harem'den ayrıldı. Adam arkadaşlarının yanına gitti. Şeyh "Cinayetinle birlikte ol, demedim mi?" dedi. Adam "Yaptığımdan ötürü Allah'a (c.) tevbe ediyorum" dedi. Şeyh "Tevbe ettiysen daha bir şey diyemem" dedi.

Bünân b. Muhammed şöyle anlattı: Mekke'de Kâbe'nin yakınındaydım. Orada bir ara İbrahim b. Havvas'ı gördüm. Günler geçti, ama bir kez ağzını açıp benimle konuşmadı. Mekke'de fakirleri (sofileri) seven bir hacamatçı vardı. Hacamat için yanına gelen fakire et alıp pişirerek ona yedirmek onun

adetiydi. Yanına gittim ve hacamat yaptırmak istediğimi söyledim. Hemen et alması için birisini gönderdi, temizlenip pişirilmesini emretti. Önüne oturdum. Hacamat yaparken kendi kendime "Hacamatın bitimiyle birlikte et de hazır olur herhalde" dedim. Sonra kendime geldim ve "Ey nefis, hacamat için geldin, yemek yemek için değil. Allah'a (c.) söz veriyorum ki ondan bir lokma olsun tatmayacaksın" dedim. Hacamat bitip ben oradan ayrılırken adam "Allah Allah, sen adeti biliyorsun" dedi. Ben "Ama başka bir sözüm var" dedim. Bunun üzerine sustu. Sonra Mescid-i Haram'a geldim. O gün hiçbir şey yemek nasip olmadı. Ertesi günü de ikindi vaktine kadar denk gelmedi, bir şey yiyemedim. İkindi namazı için ayağa kalktığımda düşüp bayıldım. Etrafıma toplandılar ve beni deli sandılar. İbrahim b. Havvas kalktı ve insanları yararak yanıma geldi ve oturdu. Benimle bir şeyler konuştu. Sonra "Bir şeyler yer misin?" dedi. "Geceye doğru" dedim "iyi yaptınız, aferin ey bu yolun yeni yolcuları! Bu hal üzere Sebat edin ki felaha eresiniz" dedi. Sonra kalktı. Yatsı namazını kıldıktan sonra içinde mercimek çorbası bulunan bir tabak, iki parça ekmek ve bir su sürahisi ile geldi. Bunları önüme koydu ve "Ya bunları" dedi. İki ekmeği ve çorbayı yedim. Bana "Senin durumun farklı biraz daha yer misin?" dedi. "Evet" dedim. Gitti ve bir tabak mercimek ve iki ekmek daha getirdi. Bunları da yedim ve "Yeterli" dedim. Sonra yattım. Gece kalkamayarak sabaha kadar uyudum. Gece ne namaz kıldım ne de tavaf ettim. Ebû Ali Ruzbârî derki: "Sofi beş günün sonunda "ben acıktım" derse onu çarşıya dikin ve para kazanmasını emredin"

Bize Abdulmün'im, ona babası, ona Ebû Ahmed Sağir şöyle anlattı: Ebû Abdillah b. Hafif iftar için kendisine her akşam on kuru üzüm tanesi getirmemi emretti. Bir akşam ona acıdım ve on beş tane götürdüm. Bana baktı ve "Sana bunu kim emretti?" dedi. Sonra onunu yeyip gerisini bıraktı.

Bize Ebû Bekir b. Habib, ona Ali b. Ebî Sâdık, ona da İbn Bakeveyh şöyle söyledi. Abdullah b. Habib'i şöyle anlatırken işittim: Bu işin başlangıcındayken kırk ay boyunca her akşam bir avuç ot yedim. Bir gün kan aldırmaya gittim. Damarımdan et suyuna benzer bir sıvı çıktı ve oracıkta bayıldım. Hacamatçı

hayretler içinde kaldı ve "Böyle kansız bir bedeni ilk defa görüyorum!" dedi.

ET YEMEME KONUSU

Müellif der ki: Mutasavvıflar arasında hiç et yemeyen kimseler vardı. Hatta onlardan biri "Bir dirhem et yiyenin kalbi kırk gün boyunca katı olur" demişti. Bunlar arasında lezzetli yiyeceklere dokunmayan kimseler vardı. Buna şu hadisi delil getirirlerdi: Buzayğ, Hişam'dan o babasından, babası da Hz. Âişe'den (r.) şöyle rivayet etti: "Rasulullah (s.) şöyle buyurdu: "Nefsinizi hoş ve güzel yiyeceklerden mahrum bırakınız. Çünkü şeytan damarlarda gezinme gücünü bunlardan alır"[100] Bazı mutasavvıflar saf dinlendirilmiş su içmezler, bazıları soğuk su içmeyip sadece sıcak su içerlerdi. Bazıları soğuk suyu yere gömülü bir testiye boşaltarak onun ısınmasını sağlarlardı. Kimisi de nefsini bir süre su içmemekle cezalandırırdı.

Ebû Yezîd'in hizmetçisi, babasından naklediyor: Amcamı şöyle anlatırken işittim: "Kırk yıl boyunca insanoğlunun yediği şeylerden yemedim." Yine şöyle dedi: "Nefsimin benden çektiği en basit şey şu oldu: bir gün ondan bir şey yapmasını istedim, yapmadı. Ben de bir yıl su içmemeye karar verdim, bir yıl boyunca içmedim." Ebû Hâmid Gazâlî Ebû Yezîd'den şu sözünü nakleder: "Bir gün nefsimi Allah'a (ibadete) çağırdım, dinlemedi; ben de bir yıl boyunca su içmemeye, bir yıl uykuyu tamamlamamaya söz verdim ve bunu yerine getirdim."

Müellif der ki: Ebû Tâlib Mekkî mutasavvıflara yiyecekleri hususunda bir takım düzenlemeler getirmiş ve şöyle demiştir: "Müridin bir gün boyunca iki küçük ekmekten fazla yememesini uygun görüyorum." Ebû Tâlib yine şunları söylemiştir: "(Sofilerden) bazıları yiyecekler üzerinde çok durur ve onu oldukça azaltırlardı. Bazıları günler boyunca yiyeceğini bir hurma tahtasıyla tartardı. Bu tahta zamanla kuruyup ağırlığı azaldığından karşı kefedeki yiyecek de o oranda azalırdı. Bazıları başta her gün bir kez yer sonra bunu yavaş yavaş iki üç günde bire in-

---

100. Mevzûdur.

dirirdi. Açlık kalbin kanını azaltır, böylece kalbi beyazlaştırır. Onun nuru da beyazlığındandır. Kalbin yağını eritir. Böylece kalbi incelir. Manevî dünyayı keşf etmenin anahtarı da kalbin inceliğindedir."

Müellif der ki: Mutasavvıflara yazdığı "Riyazetü'n-nüfus" isimli kitabında Ebû Abdillah b. Ali Timizî şöyle der: Bu işe yeni başlayan kimse Allah'a (c.) tevbe etme sadedinde aralıksız iki ay oruç tutar. Sonra orucu bırakır. Ancak az yer. Katıkları, meyvaları ve lezzetli her türlü şeyi bırakır sadece ekmek kırıntılarını yer. Kardeşlerle oturup kalkmayı ve kitap okumayı terkeder; zira bunların hepsi nefsi için düğün ve eğlencedir. O yüzden nefis, kederle dolana kadar zevklerinden menedilir.

Müellif der ki: Son dönem mutasavvıfları bir de "Kırk çıkarma" diye bir şey ortaya attılar. Buna göre kişi kırk gün boyunca ekmek yemez, ama yağ ve bol bol lezzetli meyveler yer.

Anlattıklarımız, bunların yiyecekleri hususundaki adetlerinden bir parçadır ve gafletlerini, yanlışlıklarını açık biçimde ortaya koymaktadır.

YEMEKLE İLGİLİ BU ÂDETLERDE İBLİSİN ONLARI NASIL ALDATMIŞ OLDUĞUNUN BEYANI

Müellif der ki: Sehl'in yaptığı rivayet edilen hareket câiz değildir. Çünkü bu nefse gücünün yetmeyeceğini yüklemektir. Sonra Allah (c.) ademoğullarına buğdayı ihsan etmiş, kabuğunu ise hayvanlar için yiyecek yapmıştır. Dolayısıyla saman yeme hususunda hayvanlara ortak olmak uygun değildir. Zaten samanda ne gıda vardır ki? Bu tür şeylerin yanlışlığı, cevap vermeye gerek bırakmayacak kadar açıktır.

Ebû Hâmid Gazâlî, Sehl'den yiyecekle güç kazanarak ayakta kılmaktansa açlıktan güçsüz kalıp oturarak namaz kılmak daha faziletlidir, görüşünü nakletmiştir. Bu yanlıştır! Bilakis kişiye namaz için ayakta durma gücü veriyorsa yemenin kendisi ibadettir. Çünkü ibadete yardımcı olmaktadır. Oturarak namaz kılmak zorunda kalacak derecede aç kalmak ise farzları terke sebep olacağından câiz değildir. Şayet bu durumda yenen şey leş dahi olsa bu câizken helâl ise o şeyi yemekte ne beis var-

dır ki? Sonra ibadete vesile olan uzuvları devre dışı bırakacak derecedeki bir açlığın ibadet oluşu da nereden çıktı?

Haddâd'ın "Ben ilim mi yakîn mi galip gelecek diye bakıyorum" sözü de katıksız bir cehalettir! Çünkü ilim ile yakîn arasında bir tezat yoktur. Sadece yakin ilim, (bilgi) derecelerinin en üst noktasıdır! Kaldı ki nefsin ihtiyaç duyduğu yeme içmeyi terketmek ilim ve yakinin neresinde? Adam ilimle Şeriatın emrine yakinle de sabır gücüne işaret etmiştir. Bu da çirkin bir mukayese ve delilik (örneği) dir! Bunlar kendilerinin türettiği kurallara sıkı sıkıya bağlı kimselerdir ve mankafalılıkları yönüyle Kureyş gibiydiler. Öyle ki bunlar taassupçu diye isimlendirilmiştir. Bunlar temellere ve asıllara aldırış etmemiş, cüz'î meselelerde son derece katı davranmışlardır.

Diğer birinin "Senin tuzun öğütülmüş tuz, iflah olamazsın!" sözü de sonderece çirkin bir söz. Kendisine mübah kılınmış bir şeyi yapana nasıl olur da "İflah olamazsın!" denir. Hem onların yemek diye yedikleri arpa ezmesi de mide ağrısına sebep olur!

Bir diğerinin "Tereyağıyla birlikte bal (yemek) israftır" sözü ise rezil bir laftır. Çünkü israf Şeriatın yasakladığı hususlardır; bu ise izin verdiği bir şeydir. Sahih hadislerde sabittir ki; Rasulullah (s.) hurmayla salatalık yerdi; tatlıyı ve balı severdi.

Sehl'den nakledilen "Gıdamı ve aklımı yedi parçaya böldüm" sözü de övülecek değil yerilecek bir şeydir. Çünkü Şeriat böyle bir şey emretmemiştir, dolayısıyla bu hareketi harama daha yakındır. Çünkü bu nefse zulümdür, ona hakkını vermemektir. "Leş yemenin helâl kılındığı (ölme tehlikesiyle karşı karşıya olma) hali dışında hiç yemek yemedim" sözüyle ifade edilen hareket de, bu rezil görüşünün uygulamasıdır. Bu iş, helâl yiyecek varken nefse çok yüklenmek ve ona zulmetmektir. Ebû Yezîd'in "Bizde gıda Allah'a (c.) ibadettir" sözü seviyesiz bir laftır. Çünkü insan bedeni, yemeğe ihtiyaç duyarak şekilde yaratılmıştır. Cehennemlikler bile cehennemde yemeğe ihtiyaç duyacaklar! Uzun süren açlık sonrasında karpuz kabuğunu yiyeni ayıplamanın ise hiçbir doğru yönü yoktur. Çünkü üç gün aç kalan kimse Şeriatın niye yemedin tarzındaki eleştirisinden kendini kurta-

ramaz. Hacamat yaptırırken, yemeyeceğine kendi kendine söz veren, sonra zayıf ve güçsüz düşen kimsenin hareketi de câiz değildir. İbrahim'in ona "Ey bu yolun yolcuları iyi yaptınız!" demesi de katmerli yanlıştır. Zira aç adam Ramazan'ı tutarken bile bu hale gelmişse yanındakinin hemen onu doyurması gerekirdi. Çünkü bir kişi günlerce yemek yemese, sonra hacamat yaptırsa ve bayılsa, bu durumda onun oruç tutması câiz olmaz.

İbn Ömer (r.) Rasulullah'ın (s.) şöyle buyurduğunu söyledi: "Her kim Ramazan da güçsüz düşer, ama orucunu bozmaz, ölürse cehenneme girer" Ben derim ki: Bu hadisin senedindeki Ravilerin tümü güvenilirdir.

Müellif der ki: İbn Hafif'in yiyeceği son derece azaltması ise çirkin bir harekettir; hoş karşılanacak bir şey değildir. Bunları onlardan ancak Şeriatın temellerini bilmeyen kimse hoş görerek aktarır. İlminde derin bir âlimi ise, bırakın içi kof cahilin hareketleri, insanlar tarafından saygı gören büyük insanların sözleri dahi hiç mi hiç etkilemez.

Bunların et yememeleri de hayvan kesmeyi doğru bulmayan brahmanların yoludur, Allah (c.) bedenlerin yararına olan şeyleri en iyi bilir. O, bedeni güçlendirmesi için eti helâl kılmıştır. Et yemek gücü çoğaltırken, onu terketmek bedeni güçsüzleştirir, yıpranmasına zemin hazırlar. Rasulullah da (s.) et yer koyun budundan hoşlanırdı. Bir gün eve girdi, kendisine evin mütad yiyeceklerinden biri getirildi. O "Kaynayan bir tencere görmedim mi?" (yanlış mı hatırlıyorum siz et pişiriyor muydunuz onu getirseydiniz ya) buyurdu.[101] Hasan Basrî her gün et satın alırdı. Selef-i Salihin böyleydi. Ancak fakirlikleri sebebiyle etle pek alış verişi olmayanlar müstesna. Bunlar da fakirliklerinden dolayı yemezlerdi. Kişinin, nefsini (yeme içme gibi) arzularından mutlak biçimde men'etmesi doğru değildir. Çünkü Allah (c.) insan bedenini belli bir ısıda belli bir nemde yarattı. Onun sağlığını şu dört salgının dengesinde yaptı: Kan, balgam, safra ve karasafra. Bazen bunlardan biri vücutta çoğalır, bu defa beden kendinde az bulunana meyleder. Örneğin safra çoğalınca insan

101. Buhârî, 5097

tabiatı ekşiye, balgam çoğalınca yaş gırdalara eğilim gösterir. İnsan tabiatına nefsin meylettiği ve onunla uyuştuğu şeyler yerleştiriliştir. Nefis kendine yararlı olana meyleder. Ancak bundan men'edilirse Allah'ın (c.) hikmet dolu işine ters bir karşılık verilmiş olur. Sonra, bu beden etki eder. Dolayısıyla bu hareket Şeriata da akla da aykırı bir hareket olur. Bilindiği gibi beden insanoğlunun bineğidir. Bineğe iyi ve yumuşak davranılmazsa hedefe ulaştıramaz. Bu kimselerin bilgileri az olduğundan kendi bozuk görüşlerini ortaya koymuşlardır. Bunlar sözlerini bir delile dayandırmaya kalksalar ya bir zayıf veya uydurma hadise dayandırırlar, ya da kötü ve düşük bir anlayışla algıladıkları sahih hadislere. Ancak vallahi, kudretli fakih bir zat olarak Gazâlî'nin fıkıh rütbesinden aşağı inip bunların meşrebine yanamasına hayret ediyorum! Gazâlî, cinsel ilişkiye girme arzusu doğan müride yemek yememesini tavsiye eder ve aksi taktirde nefse iki şehvet ve arzusunu birden vermiş olacağını, böylece onu güçlendireceğini söyler...

Ben derim ki: Bu son derece çirkin bir şey! Öyleyse; katık da bir şehvettir (nefsin arzusudur); başka bir şehvet olan ekmekle birlikte alınıp nefse iki arzusu birden verilmesin öyleyse! Su da başka bir şehvettir; hem su içip hem de ekmek yememelidir ki nefsine iki arzusunu birden vermiş olmasın! Ayrıca, Sahih hadiste Rasulullah'ın (s.) arada gusletmeksizin hanımlarına uğradığı belirtilmiyor mu? Bu mantığa göre Rasulullah da bir şehvet ve hevesle yetinseydi ya[102] Buhârî ve Müslim'de Peygamberimizin salatalığı hurmayla yediği sabit değil mi? Oysa bunlar da iki şehvettir! Peygamberimiz Ebû Heysem b. Teyhan'ın yanında da ekmek kızartması ve ham hurma yeyip soğuk su içmemiş miydi?[103] Süfyan Sevrî et, üzüm ve faluzec tatlısı yeyip sonra namaz kılmaz mıydı? Sonra ata, arpa, saman ve yonca, deveye lop ve hıbız verilmez miydi? İnsan da onlar gibi bir canla değil midir? Seleften bazılarının sürekli iki katığı birlikte yemekten nehyetmeleri kişi bunu adet edinmesin, böylece külfete ve zorluğa girmek zorunda kalmasın diyedir. Şehvetin arzularına

---

102. Buhârî, 5215
103. Tirmizî, 2369

dalmaktan uzaklaşmak, çok yememek ve çok uyumamak içindir. Kişinin bunlara alışıp yemeden duramamasına; böylece onu kazanmak için çok çalışıp vaktini zayi etmesine, belki de haram yoldan elde etmesine yol açmaması içindir. Selefin abur cubur yemeyi terklerindeki yol (=hikmet) budur. Sofilerin delil olarak sundukları "Nefsinizi hoş yiyeceklerden mahrum bırakın" hadisi ise uydurmadır. Ravi olarak geçen Büzeyğ'in işidir. Kaldı ki insan sadece arpa ekmeği ve tuzla yetinirse onun mizacı bozulur. Çünkü arpa ekmeği kuru, tuz da kuru ve tutucudur. Bunlar beyne ve göze zarar verir. Çok az yemek, midenin ıslaklığının gitmesine ve küçülmesine yol açar.

Yusuf Hemedanî, şeyhi Abdullah Havfi'nin sürekli, katıksız biçimde pelit (ten öğütülmüş unla yapılan) ekmeği yediğini, arkadaşları birazcık hayvan yağı ve eritilmiş yağ yemesini söyleseler de onun bunu yapmadığını söylemiştir. Ben derim ki bu âdet şiddetli mide ağrılarına yol açar!

İyi bil ki; yeme hususunda yerilen, sadece aşırı doyacak kadar yemektir. Yemede en güzel edep Şeriatın koyduğu edep ve kurallardır. Mikdâm b. Ma'dikerb (r.) şöyle anlattı: Rasulullah'ı (s.)işittim şöyle buyuruyordu: "Ademoğlu karnından daha kötü bir kap doldurmamıştır. Ademoğluna belini doğrultabilecek birkaç lokma yeter. Şayet mutlaka fazla yiyecekse (midenin) üçte birini yemeğe, üçte birini içeceğe üçte birini de nefesine ayırmalıdır."[104]

Müellif der ki: Şeriat bedeni korumak ve onun yararına olanı sağlamak maksadıyla onu ayakta tutacak miktarda yemeyi emretmiştir. Ünlü doktor Hipokrat "üçte biri üçte biri, üçte biri" ifadesindeki bölüşmeyi işitseydi, bu hikmet dolu sözden dehşete düşerdi. Çünkü mideye giren yiyecek ve içecekler orada şişerler ve hemen hemen mideyi doldururlar. Böylece nefes için üçte bir kadar yer kalır. Bu en dengelisidir. Çünkü biraz daha az yenirse bir zarar vermez. Ama çok az olduğu taktirde gücü azaltır, yemeğin geçiş yerini (sindirim sistemi organlarını) daraltır.

104. Sahihtir, Tirmizî 2380

GENÇ İNSANIN GIDAYA OLAN İHTİYACI

Müellif der ki: Bil ki sofiler az yemeği gençlerine ve yolun başındakilere emrediyorlar. Halbuki genç için en zararlı şey açlıktır. Çünkü ihtiyarlar ve yetişkinler açlığa dayanabilirler, ama gençler dayanamazlar. Bunun sebebi şudur: Gencin beden ısısı yüksektir. Bu yüzden hazmını güzel yapar ve yiyecekler bedende çabuk çözülür. Böylece, yeni lambanın çok yağa ihtiyaç duyması gibi delikanlılar çok yemeğe ihtiyaç duyarlar. Eğer bir ergen çocuk veya genç, açlığa dayanmaya çalışır da, gelişme döneminin başlangıcında yememek için kendini kontrol altında tutarsa bedenin gelişmesini engeller. Böylece dizlerindeki kirişleri kesmiş kimse gibi olur. Sonra mide ihtiyaç duyduğu besini almak için elini bedende birikmiş yağ gibi artıklara uzatır, bedeninin salgılarıyla beslenir. Böylece yağlar ve beden bozulur erir, delikanlı zayıf ve kavruk kalır. Bu, düşünülesi gereken önemli bir durumdur.

BİLGİNLERİN ÇOK AZ YEME KONUSUNDAKİ FİKİRLERİ

Müellif der ki: Âlimlerin bedeni zayıflatıp güçsüz düşüren aşırı açlık hakkında bir takım sözleri vardır. Ukbe b. Mükrem Ahmed b. Hanbel'e "Şu çok az yiyip, yiyeceklerini oldukça azaltanlar hakkında ne dersin?" dedi. O şöyle cevap verdi: "Bu hoşuma gitmiyor. Abdurrahan b. Mehdi'yi işittim, 'Bir takım kimseler bunu yaptılar da bu onları farzları edadan alıkoydu.' dedi.

Abdurrahman b. Mehdi'ye 'Ey Ebû Saîd, memleketimizde bu sofilerden bir grup insan var' dedim. 'Bunlara yaklaşma. Çünkü bunlar arasında bu işten dolayı deliren veya zındıklaşan kimseler gördük!' dedi. Sonra dedi ki: Süfyan Sevrî'yi bir yolculuğa çıkarken uğurladım. Yanında azık torbası içinde faluzec tatlısı ve başka yiyecekler vardı."

Hallâl der ki Bana Mervezî şöyle anlattı: Adamın biri Ahmed b. Hanbel'e "On beş yıldan beri İblis beni deli etmeye çalışıyor. Bazen öyle vesveselere dalıyorum ki, Allah'ın (c.) zatı hakkında düşündüğüm oluyor" dedi. Ahmed b. Hanbel: "Herhalde sen kesintisiz oruç tutup aç kalmışsın. Orucu bırak, hayvan ya-

ğı ye ve büyüklerin kıssalarını anlatan vaizlerin sohbet halkalarına katıl!" dedi.

Müellif der ki: Bunlardan kimileri besin değeri olmayan kötü yiyecekler yer, yağlı yemeklerden yemezler. Bu hâl, ham salgıların midede toplamasına sebep olur. Çünkü mide sindireceği bir takım yiyeceklere ihtiyaç duyar. Bunları sindirdikten sonra yeni şeyler bulamayınca bedensel salgıları sindirir ve besin yapar. Bu değersiz besin de kişiyi vesveselere, deliliğe ve kötü ahlâka götürür.

Şu çok az yiyen kimseler, en kötü yiyecekleri yediklerinden salgıları çoğalır ve mide bu salgıları sindirmekle uğraşır. Yiyecekleri yavaş yavaş azalttıklarından mideleri de yavaş yavaş küçülür; böylece günlerce aç kalmaya dayanabilirler. Gençliğin gücü de onlara yardımcı olur. Sonra da az yemeyi bir keramet sayarlar. Halbuki sebep az önce söylediğimiz tedrîcî alıştırma yoludur.

Nitekim bize Abdulmün'im b. Abdulkerim şöyle dedi: "Bana babam şöyle anlattı: Yaşça epey ilerlemiş bir kadına manevî halinden soruldu. Kadın "Gençliğimde kendimde bir takım haller görürdüm de bunu manevî hâlimin yüceliği sanırdım. Yaşlanınca bu hal benden gitti. Anladım ki o gençliğin gücüymüş de ben manevî haller sanmışım." dedi. Babam dedi ki: Ebû Ali Dakkak'ı işittim, şöyle dedi: "Bu kadının sözünü âlimlerden her kim işittiyse onu takdir etti ve 'kadın gerçekten insaflı biriymiş' dedi."

Müellif der ki: Şayet "Az yemeye nasıl karşı çıkarsınız? Oysa size de intikal ettiği gibi Hz. Ömer günde on bir lokma yer, İbn Zübeyr haftalarca bir şey yemezdi. İbrahim Temimî de iki ay aç kalırdı." denirse; deriz ki: insan bazen belli bir süre için bu ağır rejimi uygulayabilir ama bunda devam etmemeli, bu yolla yükselmeyi hedeflememelidir. Selefe gelince, onlardan bazıları fakirliğinden dolayı aç kalırdı; bazılarının açlığa dayanma alışkanlığı vardı ve bu bedenlerine bir zarar vermiyordu. Çünkü eskiden beri Araplar arasında günlerce hiçbir şey yemeyen; sadece sütle yetinenler vardı. Biz tam bir tokluğu tavsiye etmiyoruz; sadece gücü azaltan, bedene eziyet veren açlıktan menediyoruz.

Çünkü beden zayıf düştüğünde ibadet gücü azalır ve kişi az ibadet eder. Beden bineğine genç ve kuvvetli gibi muamele edip ona bütün ağırlığınla yüklenirsen seni taşıyamaz ve yere atar.

Enes (r.) şöyle anlattı; Hz. Ömer (r.) bir avuç hurmayı ortaya döker ve en kötüsüne kadar yeyip kalkardı. Bize İbrahim b. Edhem hakkında intikal eden habere göre kendisi tereyağı, bal ve kaliteli beyaz ekmek satın aldı. Sonra "Bulduğumuzda yiğidin yeyişiyle yeriz, bulamadığımızda yiğitlerin sabrı gibi sabrederiz!" dedi.

İÇME SUYUNDA ZÜHD MÜMKÜN MÜ?

Müellif der ki: Saf ve temiz su içmeye gelince; Rasulullah'ın (s.) özellikle saf su istediği olmuştur. Sâid b. Hâris, kendisine Câbir b. Abdullah'ın şöyle dediğini anlattı: Rasulullah (s.) ensardan hasta birini ziyarete gitmişti. Yakında bir dere olduğu halde su istedi ve "Sizde matarada bekleyip [süzülmüş] su varsa getirin, yoksa şuradan yudumlayalım." buyurdu.

Âişe şöyle anlattı: Rasulullah (s.) Sukyâ kuyusundan tatlı su getirtirdi.

Müellif der ki: İyi bilinmesi gerekir; bulanık su böbrekte taş üretir, karaciğerde tıkanma yapar. Soğuk su da şayet soğukluğu normalse mideyi sağlamlaştırır şehveti güçlendirir, rengi değiştirir, kanın kirlenmesini ve buharın beyne çıkmasını engeller ve sağlığı korur. Şayet su sıcak olursa sindirimi bozar, şişmanlık yapar, bedeni soldurup kurutur, bedende su toplanmasına yol açar. Su güneş ısısıyla ısınmışsa abraş hastalığından korkulur.

Bazı zahidler: "Hoş şeyler yersen, soğuk su içersen, ölümü nasıl seveceksin?" derlerdi. Gazâlî de öyle diyor: "İnsan lezzet duyduğu şeyleri yerse kalbi katılaşır ve ölümden hoşlanmaz. Ancak nefsini şehvet ve arzularından men eder, lezzetlerden mahrum bırakırsa nefsi dünyadan kurtulmayı ve ölümü arzular."

Müellif der ki: Hayret!... Böylesi bir söz, fakih birinden nasıl sâdır olur? Sen nefse türlü türlü işkenceler yapsan yine de ölümü arzulamaz. Sonra, Allah "Kendinizi öldürmeyin" (Nisâ

4/29) buyurmuşken, nefse kolaylık olsun diye yolculukta oruç tutmamamıza izin vermiş ve de "Allah sizin için kolaylık diler, size zorluk dilemez." (Bakara, 2/185) buyurmuşken nefse işkence etmek nasıl helâl olur? Hem o bizi hedefe ulaştıracak bineğimiz değil mi? Kolayı da zoru da onunla birlikte aşmışken nasıl olur da onu koruyup barındırmayız?

Ebû Yezid'in nefsini bir yıl sudan mahrum etmek suretiyle cezalandırmasına gelince; bu yerilecek bir haldir, bunu güzel bir hareket olarak ancak cahiller görür. Kötü bir şey olmasının sebebi, nefsin bir takım haklarının olup hakkı sahibine vermemenin zulüm olmasındandır. İnsanın nefsine eziyet etmesi de yazın güneşin karşısında acı çekene kadar oturması da, kışın karın üzerinde oturması da helâl değildir. Su bedendeki rutubet oranını korur, besinleri bedene yayar. Bedenin ayakta durması da besinlerledir. Kişi nefsini normal insanların gıdalarından men eder, sudan mahrum bırakırsa onun aleyhine faaliyette bulunmuş olur ki, bu da en fahiş hatalardandır. Nefsi uykudan mahrum bırakmak da böyledir.

İbn Akîl şöyle der. İnsanların kendilerine ceza uygulamaları da kendilerinden alacaklarını almaları da câiz değildir. Kişinin kendisine had cezası uygulamasının geçerli kabul edilmeyip onu yapsa bile bunun müslümanların imamı (=yöneticisi) tarafından tekrar uygulanmasının zorunlu olması bunun delilidir. Bu nefisler, bu canlar Allah'ın (c.) bizdeki emanetleridir. Kaldı ki malların tasarrufu bile sahiplerine tamamen serbest bırakılmamış, bunlara belli ölçüler getirilmiştir.

Müellif der ki: Ben derim ki rivayet ettiğimiz hicret hadisinde Rasulullah'ın bir kayanın dibine sofra serdiği, bir tabağa süt sağıp sonra kabın üstüne su eklediği ve altı soğuyana kadar beklettiği geçmektedir. Tüm bunlar nefse karşı yumuşak davranışın örnekleridir.

Ebû Talib Mekkî'nin belirlediği yeme-içme programı ise, nefse, onu güçsüz düşürecek şeyi yüklemektir. Açlık ancak belli ölçüde olduğu taktirde övgüye değerdir. Kalbî keşifle ilgili söyledikleri de boş laflardır. Hakîm Tirmizî'nin yazdıkları da bozuk görüşüyle çıkardığı yeni ibadet türleri ve türettiği bidatlerdir.

Tevbeden sonra aralıksız iki ay orucun gerekçesi nedir? Mübah meyvaları tamamen terketmenin ne yararı vardır? Kitap okunmayacaksa kimin yaşantısı örnek alınacak? Kırklar meselesi de boş şeydir. Bunu "Her kim kırk sabah boyunca Allah'a ihlaslı olursa, ebediyyen ihlastan kopmaz" uydurma hadisine dayandırmışlardır.[105] Peki kırk sabahla sınırlandırılmasının hikmeti nedir? Sonra bunu kabul etsek bile, ihlas kalp işidir, yemenin ne işi var burada? Hem meyvaları ve ekmeği yasaklamanın iyiliği nereden geliyor? Tüm bunlar cehaletten başka nedir?

Bize Abdulmün'im b. Abdulkerim Kuşeyrî babasından şöyle rivayet etti: Sofilerin delilleri herkesin delilinden daha güçlüdür, meşreplerinin kuralları her meşrebin kuralından daha kuvvetlidir. Çünkü insanlar ya nakil (=vahiy ve sahih hadis) ve eser (=sahabi sözü) ehlidir, ya da akıl fikir ehlidir. Bu taifenin şeyhleri bunların hepsinin üstüne yükselmiştir. İnsanlar için gayb olan onlar için açıktır; onlar gerçeğe ulaşmış kimselerdir, başkaları ise delil getirmekle uğraşan delil ehlidir. Müridlerine düşen ise dünyayla ilgili tüm bağlantıları kesmektir. Bunların ilki maldır. Sonra şan-şöhretten kaçmak gelir. Sonra uykusu gelmedikçe uyumaması, yiyeceğini tedricî olarak azaltması gelir.

Müellif der ki: Azıcık anlayışı olan kişi, bu sözün saçmalık olduğunu bilir. Çünkü hem nakilden hem de akıldan ayrılmış kimse saygın insanlardan sayılmaz. Her insan delil getirir. "Hakikate ulaşma" ifadesi de boş laftır. Allah'tan (c.) bizi müridlerin ve şeyhlerin saçmalıklarından korumasını dileriz! Başarı Allah'tandır.

BUNLARIN HAREKETLERİNİN YANLIŞLIĞINI ORTAYA KOYAN HADİSLER

Said b. Müseyyeb şöyle anlattı. Osman b. Maz'ûn (r.) Raslullah'a (s.) gelerek "Ya Rasulullah! Bana bir takım düşünceler galebe çaldı. Sana söylemedikçe kimseye açmak istemedim" dedi. Peygamber (s.) "O vesveseler sana ne diyor ey Osman?" diye sorunca, O "Hadımlaşmamı söylüyor!" dedi. Peygamber (s.) "Yavaş

105. Zayıf bir hadistir. Bk.; Ebû Nuaym, Hilye, 5/189

ey Osman! Ümmetimin hadımlığı oruçtur, o kadar!" buyurdu. Osman "Yâ Rasulullah! İçimden dağlara çekilip ruhbanlık yapmak geçiyorsa?" dedi. Allah Rasûlü (s.) "Yavaş ol ey Osman! Ümmetimin ruhbanlığı mescidde oturup bir sonraki namazı beklemektir" dedi. Osman (r.) "Ya Rasulallah! İçimden sürekli seyahat etme düşüncesi geçiyor" dedi. Peygamber (s.) "Acele etme ey Osman! Çünkü ümmetimin seyahati Allah yolunda savaş ile Hac ve Umredir." Buyurdu. Osman "İçimden, tüm malımı elimden çıkarma düşüncesi geçiyor" dedi. Peygamber (s.) "Yavaş ol ey Osman! Çünkü kendinin ve çoluk çocuğunun ihtiyacını göreceğin, yoksula ve yetime iyilikte bulunarak yedirip içireceğin malının bulunması bundan daha iyidir" dedi. Osman "Ya Rasulullah! İçimden hanımım Havle'yi terketmek geçiyor" dedi. Peygamber (s.) "Yavaş ey Osman! Ümmetimin hicreti, Allah'ın (c.) haram kıldıklarını terketmesi ve ben yaşarken benim yanıma hicret etmesi, ölümümden sonra kabrimi ziyaret etmesi veya öldüğünde geriye bir, iki, üç veya dört hanımının kalmasıdır." buyurdu. Osman "Yâ Rasulallah! İçimden hanımımla cinsel münasebete hiç girmeme düşüncesi geçiyor" dedi. Peygamber (s.) "Yavaş ol ey Osman! Çünkü müslüman biri hanımıyla ilişkiye girer de o ilişkiden çocuğu olmazsa cennette kendisine yeni bir hizmetçi tahsis edilir. Ancak o ilişkiden bir çocuğu olursa; şayet çocuk kendisinden önce ölürse kıyamet günü ona şefaatçi olur, sonra ölürse kıyamet günü ona nûr ve aydınlık olur." dedi. Osman "Ya Rasulullah! İçimden hiç et yememe düşüncesi geçiyor" dedi. Peygamber (s.) "Yavaş ol ey Osman! Zira ben eti seviyor ve bulduğumda yiyorum. Her gün Rabbımın bana ondan vermesini istesem verir" dedi. Osman "Ey peygamber! İçimden hiç koku sürünmeme düşüncesi geçiyor" Peygamber (s.) "Yavaş ey Osman! Zira Cebrail bana iki günde bir ve Cuma günleri koku sürünmemi; bunu terketmememi emretti. Ey Osman! Sünnetimden yüz çevirme. Çünkü her kim sünnetimden yüz çevirir, sonra tevbe etmeden ölürse melekler onun Havz'ıma gelmelerini engellerler." buyurdu.

Müellif der ki: Bu Umeyr b. Mirdas'ın rivayetiyle gelen bir hadistir.[106]

---

106. Mevzûdur.

Ebû Bürde şöyle anlattı: Osman b. Maz'un'un hanımı bir gün peygamberin hanımlarının yanına gitti. Kötü ve darmadağınık halini gören peygamber hanımları ona "Sana ne olmuş böyle? Oysa Kureyşliler arasında kocan kadar zengin hiç kimse yoktur." dediler. Kadın: "Ondan bize hiçbir fayda yok. Gecesi ibadetle, gündüzü oruçla geçiyor." dedi. Bunun üzerine Peygamber hanımları peygamberin yanına girip durumu anlattılar. Peygamber (s.) Osman'la karşılaştığında ona "Ey Osman! Bende senin için güzel örneklik yok mu?" dedi. O "Anam babam sana feda olsun. Sen elbette öylesin" dedi. Rasulullah (s.) "Gündüzleri oruç tutuyor, geceleri namaz kılıyorsun" dedi. Osman "Evet, gerçekten öyle yapıyorum" dedi. Rasulullah (s.) şöyle buyurdu. "Öyle yapma; çünkü gözünün sende hakkı var, bedeninin sende belli bir hakkı var, ailenin sende bir hakkı var. Hem namaz kıl, hem de uyu; bazen oruç tut bazen tutma."[107]

Ebû Kılâbe şöyle anlattı: Osman b. Maz'un kendisine ait bir ev ayırdı ve orada sürekli ibadet yapmaya başladı. Haber Rasûlullah'a (s.) ulaşınca Osman'ın evine geldi ve kapının iki tarafından tutarak iki-üç defa şöyle seslendi "Ey Osman! Allah (c.) beni ruhbanlıkla göndermedi. O'nun (c.) katında en hayırlı din hoş görülü Hanif dinidir."

Kehmes Hilâlî şöyle anlattı: Müslüman oldum ve gidip Rasulullah'a (s.) haber verdim. Bir yıl sonra tekrar yanına uğradığımda çok zayıflamış, bir deri bir kemik kalmıştım. Beni baştan ayağı süzdü. "Beni tanımadın mı?" dedim. "Kimsin sen?" dedi. "Kehmes Hilalî" dedim. "Seni şu hale ne getirdi?" diye sordu "Sen (inle son görüşmemiz) den beri hiçbir günüm oruçsuz geçmedi, hiçbir gece uyumadım" dedim. "Kendine işkence etmeyi sana kim emretti? Sabır ayı (Ramazan ayı) orucunu tut; sonra her ayda bir gün oruç tut" dedi. "Biraz artır" dedim. "Sabır ayı orucunu ve her ayda iki gün oruç tut" dedi. "Benim için artır" dedim. "Sabır ayı orucunu ve her aydan üç gün oruç tut" dedi.[108]

---

107. Sahihtir.
108. Hasen derecesindedir.

Ebû Kılabe şöyle anlattı: Peygamberе (s.) bir grup sahabinin kadınlara yaklaşmayı, et yemeyi vs. terkettikleri ve bir araya toplanıp ibadetle meşgul oldukları haberi ulaşmış. Bize, kadınları ve et yemeyi terketmekten bahsetti ve büyük tehditlerde bulundu. "Bunu yapsaydım ben yapardım!" dedi. Sonra "Ben ruhbanlıkla gönderilmedim. En hayırlı din hoş görülü haniflik (=tevhid) dinidir." buyurdu.

Müellif der ki: Bize intikal eden başka bir hadiste Rasûlullah (s.) şöyle buyurmuştur: "Allah kuluna verdiği nimetlerinin eserini onun yiyeceğinde içeceğinde görmekten hoşlanır."

Bekir b. Abdullah der ki: "Her kime Allah (c.) katından bir mal ihsan edilir de o kişinin üzerinde görülürse o kimse "Allah'ın sevgilisi, Allah'ın nimetlerini dile getiren" diye isimlendirilir. Her kime de ihsan edilir ama bunun eseri üzerinde görülmezse, o da "Allah'ın sevimsizi, Allah'ın nimetlerinin düşmanı" diye isimlendirilir.

ESKİLERDE AZ YEME, YENİLERDE ÇOK YEME HASTALIĞI

Müellif der ki: Eski mutasavvıfların yaptığı ama aslında nehyolunduğumuz "yeme-içmeyi aşırı derecede azaltma" olayı günümüz sofilerinde aksine dönmüştür. Eskilerin tüm gayret ve himmeti az yemekte iken, bunların tüm gayretleri taamın türlü türlüsünü, tatlıyı vs. yemek olmuştur. Bunların hepsi veya çoğu da pis maldan elde edilmektedir. Para kazanmayı terketmişler, sürekli ibadetten yüz çevirmişler ve tembellik postuna oturmuşlardır. Çoğunun tek derdi yeme içmedir. Onlardan birisi bir iyilik yapsa "Teşekkür sun" birisi bir günah işlese "istiğfar et" derler. Şeyhin mecbur kıldığı şeye vacip derler. Oysa Şeriatın vacip demediğine vacip demek ona karşı yapılan bir cinayettir.

Muhammed b. Abdus Sirâc Bağdâdî şöyle anlattı: Basra'da kadılık yapan Ebû Merhum kalkıp vaaz verdi, kıssalar anlattı ve insanları ağlattı. Vaazı bitince "Allah rızası için bize kim pirinç yedirecek?" dedi. Meclisteki bir genç kalkarak "Ben" dedi. Kadı "Otur, Allah sana rahmetle muamele etsin. Yerini öğrendik" dedi. İkinci ve üçüncü defalarda da bu genç kalkıyor, kadı

ona "Otur, yerini öğrendik" diyordu. Sonunda beraberindekilere "Kalkın ona gidelim" dedi. Birlikte çıkıp gencin evine gittiler. Bize bir kazan bakla yemeğe getirildi. Onu tuzsuzca yiyip bitirdik. Sonra kadı "Bana beş kişilik bir yemek masası, beş fincan pirinç, beş menn (bir menn iki ratıldır) tereyağı, on menn şeker, beş menn şam fıstığı, beş menn fıstık getirin" dedi. Bunların hepsi getirildi. Kadı "Kardeşlerim, dünyanın sabalıki hali nasıl?" dedi. "Rengi parlak! Güneşi beyaz!" dediler. Kadı "Dünyanın gündüzünü yırtın!" dedi. Bunun üzerine tereyağı getirildi ve sofraya kondu. Kadı tekrar adamlara dönerek "Kardeşlerim, dünyanın sabahı ne haldedir?" dedi. "Rengi parlakta, güneşi beyaz ve nehirleri akmakta!" dediler. Kadı "Kardeşlerim, ona ağaçlarını dikin!" dedi. Fıstık ile şam fıstığı getirilip yağın üzerine atıldı. Kadı "Kardeşlerim! Atın taşları dünyaya!" deyince şeker getirildi ve serpildi sofraya! Kadı yine "Kardeşlerim dünya ne haldedir?" dedi. Onlar "Rengi parlak, güneşi beyaz, nehirleri akmakta, ağaçları dikili, meyvaları yere doğru iyice sarkmış durumda!" dediler. Kadı "Kardeşlerim!" Dünyadan bize ne! Üzerinde istediğimiz gibi rahatlıkla gezin durun!" Her biri gezinip duruyordu çevresinde.

Ebû Fadl Ahmed b. Seleme der ki: Bunu Ebû Hâtim Razi'ye anlattım. "Bana bunu yazdır!" dedi, okuyup yazdırdım. Sonra "İşte bu sofilerin hali!" dedi.

Müellif der ki: Bunlardan öylelerini gördüm ki bir davete gitse bol yemek yer; hatta ev sahibinin izni olmaksızın elbise yenlerini yemekle doldururdu. Bu ise icmâyla haramdır. Vallahi bir defasında bir şeyhin beraberinde götürmek için yemek aldığına, ev sahibinin de hızla atılıp şeyhin elinden o yemeği aldığına bizzat şahit oldum.

İBLİSİN SOFİLERİ SEMÂ, RAKS VE VECD İLE ALDATIŞI

Müellif der ki: Bil ki şarkı şu iki kötülüğü birlikte barındırır. Birincisi kalbi Allah'ın büyüklüğünü tefekkürden ve O'na hizmet etmekten alıkoyar. İkincisi, kalbi her türlü dünyevî lezzete ve hissî şehvete meylettirir. Bu lezzetlerin en büyüğü cin-

sel ilişkidir. Bu husustaki lezzet ve haz sürekli yeni kadınlarla birlikte olmakla elde edilir. Bunlar ise helâl yoldan elde edilemez. Bu sebeple müzik, insanı zinaya teşvik edebilir. Müzik ile zina arasındaki ilişki müziğin ruhun en büyük lezzeti, zinanın ise nefsin en büyük lezzeti olması yönüyledir. Bu yüzden eski bir sözde "Müzik zinanın büyüsüdür" denmiştir.

Ebû Cafer Taberî der ki: Çalgı aletlerini ilk icat eden Kabil'in neslinden gelen Thuvbal isimli biridir. Bu, Kaynan oğlu Mihlâil devrinde davul, zurna ve ud gibi çalgı aletlerini icad etti. Kabil'in torunları eğlencelere daldı. Haberleri Şit Peygamberin neslinden gelen ve bir dağda yaşayan insanlara ulaştı. Bunlardan bir grup insan dağdan inip bu çalgı aletlerinin icad edildiği yere gitti. Fuhuş ve içki yayılmaya başladı.

Müellif der ki: Çünkü bir şeyden haz alma ona uygun başka bir şeyle hazlanmaya iter. İblis âbidlerden ud sesi gibi haram kılınmış sesleri işitmekten ümidini yitirince ud ile elde edilen zevke ve manaya baktı ve onları udsuz söylenen şarkılara yöneltti; bunları onlara güzel gösterdi. Asıl maksadı ise bu yolda yavaş yavaş ilerlemekti. Gerçek fakih, sebeplere ve sonuçlara bakan, Şeriatın hükümlerde gözettiği gayeleri göz önünde bulunduran kimsedir. Bu sebeple; örneğin tüysüz erkeğin yüzüne bakmak şehvetin kabarmayacağından emin olunduğunda helâldir. Ama emin olunmazsa helâl değildir. Üç yaşındaki kız çocuğunu öpmek helâldir. Çünkü genelde şehvet kabarmaz. Ancak şehvet hissedildiğinde kim olursa olsun öpmek haram olur. Evlenmesi imkansız yakın akrabalarla başbaşa kalmak helâldir, ama bu durumda harama düşmekten korkulursa haram olur. Bu kaide üzerinde iyi düşün.

Müellif derki: Âlimler şarkı hakkında çok konuşmuş, çok şeyler söylemişlerdir. Bazıları haram olduğunu söylemiş, bazıları tamamen mübah olduğunu belirtmiş, bazıları da helâl demekle birlikte mekruh görmüştür. Meseleyi son noktayı koyabilmek ve hadiseyi tamamen ortaya sermek için deriz ki: Bir şeye haram, mekruh veya mübah diyebilmek için onun mahiyetini ve hakikatini bilmek icap eder. Şarkı ismi (Arapçası: ğına, teğanni: nağmeli şey, şarkı) birden çok şeye kullanılır. Bunlardan biri ha-

cıların yolda söyledikleri şarkılardır ki hac yolunda Kâbe'yi zemzemi, Makam-ı İbrahim'i anlatan şiirler okurlar, bazen beraberinde davul çalarlar. Bu şiirleri dinlemek mübahtır, onların bu şekilde söylemesi kişiyi coşturan, dengesizlik yaptıran şeylerden değildir. Savaşçılar da böyledir: Askerler savaşa çıkarken savaşa teşvik edici şiirler söylerler. Savaş esnasında ilk kızıştırıcı karşılaşmayı yapanların övünç şiirleri söylemeleri de bu türdendir. Bedevîlerin develeri coşturmak için Mekke yolunda söyledikleri nağme de (=hadâ) bundandı. Örneğin bunlardan biri şöyledir:

"Rehberleri müjdeledi ve dedi ki: Yarın taze hurmaları ve dağları da göreceksiniz."

Bu deveyi ve insanı hareketlendirse de haddi aştıracak derecede coşmaya ve neşelenmeye yol açmaz. Bunun câiz olduğunun delili şudur: Talha Mekkî, Mekkeli bazı âlimlerden şöyle rivayet etti: Rasulullah (s.) Mekke yolculuğu gecesinde bir grup insanla oturan hâdi (=deve coşturucusu) nin yanına gitti. Onlara selâm verdi ve "Bizim hâdimiz uyumuş. Sizinkinin sesini duydum da geldim. Hâdi'nin ilk defa nasıl çıktığını biliyor musunuz?" dedi. Onlar "Hayır, vallahi" dediler O (s.) şöyle anlattı: "Bunların ataları Mudar bir gün çobanlarının birini kontrole çıkmış, ama deve sürüsünü dağınık halde bulmuş. Bir sopa olarak çobanın eline onunla vurmuş. Çoban elinin acısıyla vadiye doğru koşmuş, "Aah elim, ah elim" diye bağırmış. Bunu duyan develer ona acımış ve bir araya toplanmışlar. Bunu gören Mudar da "Böylesi hâdiler türerse develer için faydalı olur; onları bir araya toplamak işe yarar" demiş.[109] İşte hâdiler bundan sonra ortaya çıkmışlar.

Müellif der ki: Rasulullah'ın da (s.) Enceşe adında bir hâdisi vardı. Bir gün ona "Ey Enceşe! Yavaş sür, testilere bir şey olmasın!" demişti. Seleme b. Ekva'dan rivayet edilen hadiste de şöyle geçmektedir. Rasulullah'la (s.) birlikte Hayber'e doğru yola çıktık ve gece boyunca yürüdük. Birisi Âmir b. Ekva'a "Bize neşe verici şeyler söylemeyecek misin?" dedi. Amir şair biriydi. İndi ve nağmeyle şiir söylemeye başladı. Şöyle diyordu:

---

109. Mevzûdur.

Hayır sen olmasaydın hidayet bulamazdık.
Zekâtı aslâ veremez, namazı kılamazdık.
Allahım; üzerimize sükûnet ve huzur gönder!
Düşmanla buluştuğumuzda ayaklarımızı sabit kıl!

Rasulullah (s.) "Kim bu deve sürücüsü?" diye sordu. "Âmir b. Ekva" dediler. "Allah (c.) ona merhamet etsin!" buyurdu.

Müellif der ki: Arapların şarkılarından biri de Rasulullah (s.) Medine'ye teşrif ettiğinde Medinelilerin söyledikleri şu şarkıdır:

Üzerimize Bedir doğdu.
Veda dağı tepelerinden
Bize şart oldu şükür
Allah'a çağıran çağırdıkça[110]

Bu babtan olarak Medineliler de şiir söylerler; bazen bunu def eşliğinde yaparlardı. Zührî, Hz. Âişe'den (r.) şöyle rivayet etti. Ebû Bekir bir gün Âişe'nin yanına gitti. Âişe'nin yanında iki kız çocuğu def çalıyordu. Rasulullah da oradaydı ve yüzü örtülüydü.

Ebû Bekir kız çocuklarını azarladı Bunun üzerine Rasulullah yüzünü açtı ve "Bırak onları ey Ebû Bekir! Zira bu günler bayram günleri!" dedi. Bunu Buhârî ve Müslim kitaplarında zikretmişlerdir.[111]

Müellif der ki: Büyük ihtimalle onlar küçük yaşta çocuklardı. Çünkü o zamanlar Âişe'nin yaşı küçüktü ve Rasulullah (s.) onunla oynamaları için yanına kız çocuklarını getirtirdi. Mansur b. Velid b. Cafer b. Muhammed şöyle anlattı: İmam Ahmed b. Hanbel'e Zührî'den, ona Urve'den ona da Âişe'den (r.) rivayet edilen "şarkı söyleyen cariyeler" hakkındaki hadisle ilgili olarak "O şarkı neydi?" diye sordum. Dedi ki: "Size geldik size geldik" sözleriyle başlayan kafile şarkısıydı." Hz. Âişe'den şöyle

110. Talaa'l-bedru diye başlayan meşhur ilâhî.
111. Bk.; Buhârî, nr.: 987; Müslim, nr.: 892

rivayet edildi: Yanımızda ensardan yetim bir kız vardı. Onu ensardan bir adamla evlendirdik. Ben onu damada götürenler arasındaydım. Geldiğimde Rasulullah (s.) "Ey Âişe! Ensar gazelci (aşk şiiri söyleyen) kimselerdir. Neler söylediniz bakalım?" dedi. Ben "Bereket için dualar ettik" dedim. Rasulullah (s.) buyurdu ki "Şunu da söyleseydiniz ya;

Size geldik size geldik.
Sizi selâmladık selâmlıyoruz,
Kırmızı altın (=develerimiz) olmasaydı
Çölümüz süslenmeyecekti.
Çörek otu olmasaydı.
Kızlarımız şişmanlayamayacaktı!

Cabir b. Abdullah (r.) şöyle anlattı: Rasulullah (s.) Âişe'ye "Gelini evine yolladın mı?" diye sordu, O "Evet" dedi. Rasulullah (s.) şöyle dedi: "Beraberinde, Onlara:

Size geldik size geldik.
Sizi selâmladık, selâmlıyoruz,

diyerek şarkı söyleyecek birini gönderseydiniz ya! Çünkü ensar şarkıcı bir millettir."

Müellif der ki: Şu ona kadar anlattıklarımızdan onların şarkılarında neler söyledikleri, bunun insanı coşturacak ve şehvetini kabartacak türden olmadığı, deflerinin de günümüzde bilinen defler gibi olmadığı ortaya çıktı. Bu helâl nağme türünden biri de zahidlerin şarkı tarzında söyledikleri, ahireti hatırlatan ve "zühdiyat" adı verilen şiirlerdir. Meselâ biri şöyle der:

Ey gaflet içinde gidip gelen,
Daha ne zamana kadar çirkin şeyleri güzel göreceksin?
Ne zamana kadar korkmayacaksın?
Allah'ın tüm azaları konuşturacağı o dehşetli andan!
Apaçık hâlini gördüğün halde
Nasıl olup da hak yoldan uzaklaştın?

Bu da mübahtır. Ebû Hamid Halfanî şöyle anlattı: Ahmed b. Hanbel'e "Ey Ebû Abdullah! cennet ve cehennemden bahseden ve gönlü yumşatan şu kasideler hakkında ne dersin?" dedim. "Ne gibi?" diye sordu. Dedim ki: Meselâ söyle diyorlar:

Rabbim bana derse ki:
Utanmadan bana asi mi oldun?
Kullarımdan günahları gizledin?
İsyanla bana geldin?

Bana "Tekrar şöyle" dedi, tekrarladım. Kalktı, evine girdi ve kapıyı kapadı. Sesini duydum; feryatla ağlıyor, hem de bu şiiri tekrarlıyordu.

Rabbim bana derse ki
Utanmadan bana asi mi oldun?
Kullarımdan günahları gizledin,
İsyanla bana geldin?"

Bir şiir türü de ağıtçıların hüzün ve kederleri artırıcı tarzda söyledikleri şiirlerdir. Bu tür şiir, içerdiği menfî anlam sebebiyle şer'an yasaklanmıştır.

Bir diğer tür ise ancak özel şarkı eğitimi görmüş hânendelerin söylediği, güzel kadın ve içki gibi insanın duygularını harekete geçirip onu normallikten çıkaran, içindeki oyun ve eğlence tutkusunu ateşleyen şarkılardır. Günümüzde şarkı olarak bilinen şey de budur. Meselâ biri şöyle der:

Rengi altın rengi, yüzünü sanki,
Tutuşmuş alevli bir ateş sanırsın!
Beni korkuttular güyâ insanı rezil ediyormuş.
Keşke o işi yapaydı da rezil olaydım!

Bu şarkılara türlü türlü nağmeler tutturmuşlardır ki hepsi de dinleyeni normal halden çıkarır ve nefsin arzularını hare-

kete geçirir. Bunlar işe "Basît" adını verdikleri insanın içini gıcıklayan bir nağmeyle başlarlar. Sonra insanı çıldırtan, feryat ettiren şiir faslı gelir. Sonra şiire ve nağmeye uygun şekilde sopalarla ritimli bir şekilde vururlar. Çıngırak çalarlar, nefesli saz yerine geçen kaval türü bir şey çalarlar. Bugün bilinen şarkı işte budur.

Müellif der ki: Şarkının helâl, haram veya mekruh olduğu hususunda konuşmadan önce deriz ki: Aklı başında kimseye düşen, kendine ve kardeşlerine nasihat etmesi, İblisin başta zikrettiğimiz şiir ve nağme türleriyle şarkıyı aynı kefeye koydurma hilesine karşı uyarması ve hepsini aynı kabul etmemesidir. Ayrıca "Filan helâl görüyor, falan âlim mekruh görüyor" dememesidir. Şimdi kendimize ve kardeşlerimize nasihate başlıyor ve diyoruz ki:

Bilindiği gibi insanların fıtratları birbirine yakındır, hatta neredeyse aynıdır. Sağlıklı bir bedene ve normal bir mizaca sahip bir delikanlı, güzel kız ve kadınları seyretmenin kendisinde hiçbir etki yapmadığını ve dinî duygularına hiçbir zarar vermediğini söylerse tabiatımızın aynı olduğu bilgisine dayanarak onu yalanlarız. Şayet sözünde doğru ve gerçekten de kendisi öyleyse, onda bir anormallik bulunduğunu anlarız. Şayet "Güzellere sadece ibret olsun diye bakıyorum. Allah'ın o kara gözler, ince kaşlar ve saf beyaz tendeki san'atını tefekkür ediyorum" diye mazeret beyan ederse, ona deriz ki: "Mübah şeylerde yeterince ibret alınacak hikmetler var. Bunda ise fıtratının ve nefsinin başka şeylere meyli seni tefekürden alıkor, senin kabaran şehvetin tefekküre fırsat bırakmaz. Çünkü fıtratın eğilimi onu bundan oyalar." Şayet biri: "Bu coşku verici, aşka ve dünya sevgisine tahrik edici şarkılar bende bir etki yapmıyor, kalbimde onda anlatılan dünyalıklara karşı sevgi doğurmuyor" derse, insan mizacının ortak yönlerinin bulunduğundan dolayı onu yalanlarız.

Şayet kalbinin Allah korkusundan dolayı hevâ ve nefisle ilişkisi kesikse bu ne kadar uzun sürmüş olursa olsun o bunları tekrar işittiğinde kalp nefsî duygularla tekrar irtibat haline geçer. En çirkin şey boş gösterilerde bulunmaktır. Sonra... bu boş gösteri ve göz boyama, gizliyi bilen Allah'tan (c.) nasıl gizli kala-

cak? Durum o mutasavvıfın söylediği gibi olsaydı şarkının sadece bu niteliklere sahip kimselere helâl olduğunu söylememiz gerekirdi. Oysa bu adamlar şarkıyı tasavvufa yeni adım atmış gence de, cahil çocuğa da helâl kılıyorlar. Öyle ki Gazâlî şöyle der: Asıl doğru olan görüşe göre kadının yanakları, zülüfleri, boy-bosu ve diğer güzelliklerini dile getiren şiir ve şarkı söylemek haram değildir.

Müellif der ki: "Ben şarkıyı dünya için dinlemiyorum. Sadece ondan bir takım işaretler alıyorum." diyen kimse şu iki yönden hatalıdır: Birincisi: İnsanın tabiî meyilleri daha çabuk davranır ve daha o işaretleri almadan maksuduna erer. Böylece bu kimsenin sözü "Güzellere Allah ın güzel sanatını tefekkür etmek için bakıyorum" diyenin sözü gibi olur. Ayrıca şarkılarda yaradana işaret eden şeyler çok azdır. Çünkü "Allah'a âşık olmak, Rabb'a tutulmak"tan bahsetmek doğru değildir, O bunlardan menezzehtir. Bizim O'nu tanımamızdan O'nunla irtibatımızdan nasibimiz sadece saygı ve tazimdir. Nasihatimiz burada sana erdi. Şimdi de şarkı hakkında âlimlerin söylediklerine geçelim.

İMAM AHMED B. HANBEL'İN GÖRÜŞÜ

Şarkı-teğanni Onun zamanında zühd kasidelerini söylemekten ibaretti. Ancak bunu nağmeli söylediklerinden dolayı Ahmed b. Hanbel'den bu hususta farklı rivayetler gelmiştir. Oğlu Abdullah babasının "Şarkı kalpte nifak bitirir, hoşuma gitmiyor!" dediğini rivayet etmiştir. İsmail b. İshak Sekafî de ona kaside dinlemekten sorulduğunda "Hoş bir şey olarak görmüyorum. Bu bid'attir. Onlarla oturup kalkılmaz" dediğini söylemiştir. Ebû Haris onun "Nağme bid'attir" dediğini, kendisine "Ancak o kalbi yumuşatıyor" denildiğinde, yine "O bid'attir" dediğini nakletmiştir. Yakub Haşimî onun "Nağme bid'attir, sonradan çıkma şeydir" dediğini rivayet etmiştir. Yakub b. Gavvas ise Ahmed b. Hanbel'in "Nağmeyi mekruh buluyorum" dediğini ve onu dinlemekten nehyettiğini rivayet etmiştir.

Müellif der ki: Bu rivayetlerin hepsi de Ahmed b. Hanbel'in şarkının mekruh olduğu görüşünde olduğunu delildir.

Ebû Bekir Hallal der ki: Ahmed'e kaside okuyanların maskaralık ve soytarılık yaptıkları söylenince, kasidenin mekruh olduğunu belirtti.

Ancak Ahmed b. Hanbel'den şarkıda bir beis görmediği de rivayet edilmiştir. Mervezî der ki: Ahmed b Hanbel'e kasidenin hükmünü sordum. Sadece; "Bid'attır" dedi. "Açık saçık şeyler söylüyorlar" dedim. "Hepsi öyle yapmıyor" dedi.

Müellif der ki: Bize kadar gelen rivayete göre Ahmed b. Hanbel, oğlu Sâlih'in yanında kaside okuyan birini gördü de bir şey demedi, Salih "Babacığım, daha önce buna karşı çıkmaz mıydın?" dedi. Ahmed "Bana onların günah şeyler yaptıkları söylendi de onun için mekruh buldum. Bunu ise mekruh görmüyorum" dedi.

Müellif der ki: Âlimlerimiz (=Hanbelî âlimleri) Ebû Bekir Hallal ve öğrencisi Abdulaziz'in şarkıyı helâl gördüklerini belirtmişlerdir. Onların kastettikleri şey, o devirde söylenen zühd kasideleridir. Ahmed b. Hanbel'in mekruh olmadığı istikametindeki görüşünü de bu manaya yorumlamak gerekir. Şu hâdise buna delalet eder: Ahmed b. Hanbel'e ölen bir adamın geride bir çocuğunu ve miras olarak da şarkıcı bir cariye bıraktığı, çocuğun onu satma ihtiyacı duyduğu söylendi. "O cariye şarkıcı olarak satılmaz" dedi. Ona "Cariye, şarkıcı olarak 1030 dirhem eder, ancak vasıfsız bir cariye olarak satıldığında belki yirmi dinar dahi etmeyecek" dendi. O ise yine "O, ancak alelâde, vasıfsız bir cariye olarak satılabilir" dedi.

Müellif der ki: Böyle demesi şarkıcı cariyenin zühd kasideleri değil, coşturucu ve insana aşk heyecanı verici şiirler söylediğindendir. Bu şarkının onun nazarında haram olduğunu gösterir. Çünkü haram olmasaydı yetimin zarara uğramasına yol açacak bir şeyi söylemezdi. Bu Ebû Talha'nın Peygambere "Bende yetimlere ait içki var" dediğinde, O'nun (s.) "Onu dök!" demesi gibidir. Çünkü bu bir şekilde işe yarayacak olsaydı Rasulullah (s.) yetimin malını zayi etmeyi emretmezdi. Mervezî Ahmed b. Hanbel'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Kadınsı şarkıcının kazancı pistir, o şarkıdan kazanır. Çünkü bu zühd kasideleriyle nağme yapmaz, bilakis aşk şiirleriyle ve gazelle şarkı söyler."

Bu açıklama, Ahmed b. Hanbel'den nakledilen şarkının mekruh olup olmadığına dair iki farklı rivayetin nağmeli zühd şiirleriyle ilgili olduğunu, günümüzde bilinen şarkının ise onun nezdinde haram olduğunu ortaya çıkmaktadır. Hele hele bu gün insanların yeni yeni türettikleri şeyleri görseydi ne derdi!

İMAM MALİK'İN GÖRÜŞÜ

Müellif der ki: Ahmed kendisine İshak b. İsa Tabba'ın şöyle dediğini anlattı: Malik b. Enes'e (=İmam Mâlik'e) Medinelilerin, câizmişçesine sürdürdükleri şarkı işini sordum. "Onu sadece fasıklar yapar" dedi. Yine bize Hibetullah b. Ahmed Harirî, Ebû Tayyib Taberî'nin kendisine şöyle dediğini aktardı: Mâlik b. Enes şarkı söylemekten ve dinlemekten men'etti ve "Bir kimse bir cariye satın alsa sonra onun şarkıcı olduğunun farkına varsa onu kusurlu olduğu gerekçesiyle iade edebilir." dedi. Bu İbrahim b. Sa'd dışında tüm Medineli âlimlerin görüşüdür. Zekeriyya Sâci'nin İbrahim'den rivayet ettiğine göre o şarkıda bir beis görmezdi.

EBÛ HANÎFE'NİN GÖRÜŞÜ

Ebû Hanîfe'nin (r.) görüşüne gelince: Bize Hibetullah b. Ahmed Harîrî, Ebû Tayyib Taberî'den şöyle nakletti: Ebû Hanife üzüm, hurma vs. şırasını helâl görmekle birlikte şarkıyı mekruh görür, şarkı dinlemeyi günahlardan sayardı. İbrahim, Şabî, Hammad, Süfyan-ı Sevrî gibi diğer Kûfeli âlimler de bu görüştedir, aralarında hiçbir ihtilaf yoktur. Ubeydullah b. Hasan Anberî dışında tüm Basralı âlimler de bunun mekruh veya haram olduğunu söylemişlerdir. O ise bundan bir beis olmadığını söylemiştir.

İMAM ŞAFİÎ'NİN GÖRÜŞÜ

Şâfiî'nin görüşü hususunda Hasan b. Abdülaziz Herevî şöyle söyledi: İmam Şafiî'yi işittim şöyle diyordu: Irak'tan gelirken ardımda zındıkların türettiği ve onunla insanları Kur'an'dan meşgul edip oyaladıkları; adına da kendinden geçme, değişme (=tağyir) dedikleri bir şey bıraktım.

Müellif der ki: Ebû Mansur Ezherî der ki; "Kendinden geçiciler (=Muğayyira) dua ve niyazda bulunmak suretiyle Allah'ı zikreden kimselere denir. Allah'ı anma yoluyla insanları coşturan şiire kendinden geçirici adını vermeleri, izleyenleri coşturup harekete geçirterek raksettirmesinden dolayıdır."

Zeccâc der ki: "Bunlara bu ismin verilmesi, insanları fani dünyaya karşı zahidleştirip ahirete teşvik etmelerinden ötürüdür."

Bize Hibetullah b. Ahmed Harîrî, Ebû Tayyib Tâhir b. Abdullah Taberî'den şöyle rivayet etti: Şafiî şöyle dedi: "Şarkı boştur ve hoş olmayan bir eğlencedir. Bunu çokça yapan sefihtir, şahitliği kabul edilmez." Taberî devamla der ki: Şafıî "Tağyir"i mekruh olarak görür, bundan hoşlanmazdı. Yine şöyle der: İslâm aleminin tüm âlimleri şarkının mekruh ve haram olduğunda ittifak etmişlerdir. Bu çoğunluktan ayrılan sadece İbrahim b. Sa'd ile Ubeydullah Anberî'dir. Rasulullah (s.) "En büyük kalabalıktan (=ümmetin cumhur ulemâsından) ayrılmayın. Zira kenarda tek duran ateşe düşer, Cemaatten ayrılan cahiliyye ölümü üzere ölür." buyurmuştu.

Müellif der ki: Şafıî mezhebinin önde gelen âlimleri semâya karşıydılar. Şafıîlerin ilk dönem âlimlerinin arasında bu hususta hiçbir ihtilaf yoktur. Son dönem âlimlerinin (=müteahhirin) ekâbiri de bu görüşteydi. Bunlardan biri olan Ebû Tayyib Taberî'nin şarkının yerilmesi ve yasak olduğunun beyanı hususunda bir kitabı vardır ki, onu bize kendisinden Ebû Kasım Harirî nakletmiştir. Şarkıya karşı olanlardan biri de Ebû Bekir Muhammed b. Muzaffer Şâmî'di. Nitekim Abdulvahhâb b. Mübarek Enmâtî ondan şu sözünü nakletmiştir: "Şarkı söylemek ve dinlemek ve kadîb (=ney) çalmak câiz değildir." O yine şöyle demiştir: Her kim bunu, (helâl olduğunu) İmam Şâfiî'ye nisbet ederse ona iftira atmıştır. Zira Şafıî Edebu'l-Kadâ kitabında, şarkı dinlemeye devam edenin adalet vasfının kaybolacağını ve sahitliğinin kabul edilmeyeceğini bizzat belirtmiştir.

Müellif der ki: İşte Şâfiî mezhebi âlimlerinin ve onlardan dinin kurallarına sıkı sıkıya bağlı olanların görüşü budur. Bu

hususta sadece ilmi az, hevâsı kendisine galip gelmiş bir takım son dönem âlimleri ruhsat vermiştir. Bizim âlimlerimiz de (=Hanbelîler) "Şarkıcının ve raksçının şahitliği kabul olunmaz" demişlerdir. Başarıya ulaştıran ancak Allahtır.

ŞARKININ VE FERYADU FİGAN'IN MEKRUH VEYA HARAM OLUŞUNUN DELİLLERİ

Müellif der ki: mezhep âlimlerimiz (=Hanbelîler) buna Kur'an ve sünnetten delil getirmişlerdir. Kur'an'dan üç ayeti delil getirmişlerdir. Birinci ayet "İnsanlardan bazıları eğlence sözlere başvururlar ki Allah yolundan saptırsınlar..." (Lokman: 6) buyruğudur. Nitekim Ebû Sahbâ şöyle der: İbn Mesûd'a "İnsanlardan bazıları..." ayetini sordum "Vallahi o şarkıdır" dedi. Saîd b. Cübeyr, İbn Abbas'ın "İnsanlardan bazıları..." ayetinde söz konusu edilen için "Bu; şarkı ve benzerleridir" dediğini rivayet etmiştir. Hasan b. Müslim, Mücahid'den onun (=Mücahid'in) o ayet hakkında "Bu şarkıdır" dediğini rivayet etti. Saîd b. Yesar şöyle anlattı: "İkrime'ye eğlence söz"den sordum; şarkıdır dedi. Hasan Basrî, Said b. Cübeyr, Katade ve İbrahim Nehaî de ayet hakkında böyle demişlerdir.

İkinci ayet: "Şu Kur'an'a karşı alay ederek gülersiniz ve ağlamazsınız da teğanni edersiniz ha?" (Necm: 53) İkrime, İbn Abbas'tan (r.) bu ayetteki "Sâmidûn" kelimesi hakkında "Bu Himyer lehçesinde şarkıdır; örneğin "Samüde lena" cümlesi bize şarkı söyledi, anlamına gelir." sözünü rivayet etmiştir. Mücahid der ki: Bu şarkıdır Yemenliler "şarkı söyledi" anlamını "Samüde" fiiliyle ifade ederler.

Üçüncü ayet: "Onlardan güç yetirdiklerini sesinle kışkırt" (İsrâ, 17/64) Leys Mücahid'den şöyle rivayet etti: 'Onlardan güç yetirdiklerini...' ayetinde bahsedilen şey, şarkı ve zurna gibi nefesli çalgılardır."

Sünnet'ten delile gelince; Nâfi şöyle haber verdi: İbn Ömer bir çoban kavalı sesi işitti. Hemen parmaklarını kulağına götürdü, bineğini başka yöne çevirdi (zaman zaman) "Ey Nâfi, hala ses işitiyor musun?" diye soruyor; ben "Evet" diyordum. Ben "Hayır" diyene kadar böyle devam etti. Sonra parmaklarını kulağından

çekti, bineğini kendi yoluna çevirdi ve şöyle dedi: "Rasululah'ı (s.) gördüm; bir çoban kavalı sesini işitti de böyle yaptı."[112]

Müellif der ki Eğer kişiyi tahrik etmeyecek derecedeki bu ses karşısında onların tavrı böyle olursa, zamâne şarkı ve zurnaları hakkındaki tavırları nasıl olurdu acaba? Ali b. Zeyd, Kâsım b. Ümame'den şöyle rivayet etti: Rasulullah (s.) şarkıcı cariyeleri satmaktan, almaktan ve onlara şarkı öğretmekten nehyetti ve "Bunların kazançları haramdır" dedi.[113] Sonra şu ayeti okudu. "İnsanlardan bazıları eğlence sözlere başvururlar." (Lokman 6)

Ali b. Zeyd, Kâsım Ebû Ümâme'den şöye rivayet etti: Rasulullah (s.) şarkıcı cariyeleri satmaktan, onlarla ticaret yapmaktan ve onlara şarkı öğretmekten nehyetti ve "Paraları da (=şarkılarıyla kazandıkları da) haramdır" buyurdu. Devamla: "İnsanlardan bazıları..." ayeti, bana bu ve buna benzer şeyler hakkında nazil oldu, deyip ekledi: "Herhangi biri sesini şarkı için yükseltirse Allah (c.) ona iki şeytan gönderir. Biri sağdan, biri soldan adam susana kadar ayaklarıyla karnına vurup dururlar."[114] Âişe de Rasulullah'tan (s.) şöyle rivayet etti: "Şüphesiz Allah şarkıcı cariyeyi, onu satmayı, onun parasını, ona şarkı öğretmeyi ve ondan dinlemeyi haram kıldı." Sonra şu ayeti okudu: "İnsanlardan bazıları..."[115] Abdurrahman b. Avf da (r.) Rasulullah'tan (s.) şöyle rivayet etti: "Ben ancak şu iki ahmak ve sefih sesten men'edildim: Şarkı sesi ile bir musibet esnasındaki (feryadu figan) sesleri."[116]

İbn Ömer'den şöyle rivayet edildi: Rasulullah'ın (s.) yanına girdiğimde bir de baktım ki oğlu İbrahim o anda rûhunu teslim etmiş. Rasulullah (s.) onu alıp kucağına koydu ve gözlerinden yaşlar boşaldı. "Ya Rasulullah! Bizi ağlamaktan nehyettiğin halde kendin ağlıyor musun?" dedim. Buyurdu ki: "Ben ağlamaktan nehyetmiyordum. Sadece iki ahmak ve sefih sesten

112. Zayıftır. Ebû Dâvûd bu hadisin münker olduğunu söyler.
113. Zayıftır.
114. Zayıf hadis.
115. Zayıftır.
116. Zayıftır.

nehyettim: Oyun ve şeytan zurnaları sesinden, bir belâ esnasında (elini) yüzüne çarpma, elbise yırtma ve şeytanca feryad seslerinden."[117]

İkrime, İbn Abbas'tan şöyle rivayet etti: Rasulullah "Ben zurna ve davulu yıkmak için gönderildim." buyurdu.[118]

Hz. Ali'den şöyle rivayet edilir: Rasulullah (s.) "Ben zurnaları kırmak için gönderdim."[119]

Ali b. Ebû Talib şöyle rivayet edildi: Rasulullah (s.) "Ümmetim şu on beş şeyi yaparsa başına belâ çöker" dedi ve bunları sayarken "Şarkıcı kadınları ve müzik aletleri edinirse" buyurdu.[120] Ebû Hureyre'den şöyle rivayet edildi: "Rasulullah (s.) şöyle buyurdu: "Ganimet zenginlerin elinde dolaşan bir mal, emanet ise ganimet, zekât da borç gibi sayıldığı, başka maksatlar için din öğrenildiği; adam hanımına itaat edip anasına âsî olduğu, arkadaşına yakın olup babasından uzaklaştığı, camilerde sesler yükseldiği, kabileyi fasıklar yönettiği, bir milletin başkanının onların en âdisi olduğu, şerrinden korkulduğu için kişiye ikram edildiği, şarkıcı kadınların ve çalgı aletlerinin yaygınlaştığı, içki içildiği ve bu ümmetin sonrakilerinin öncekilere lanet okuduğu vakit; işte o zaman kızıl bir kasırga, yıkıcı bir deprem, yere batma, sûret bozulması, gökten taş yağması bekleyin![121]

Sehl b. Saîd Rasulullah'tan (s.) şöyle rivayet etti: "Ümmetimde yere batma, gökten taş yağması ve sûret bozulması olacak!"

"Ya Rasulallah, bu ne zaman olacak?" denildi "Çalgı aletleri ve şarkıcı kadınlar yaygınlaştığı, içki helâl kabul edil(ip bol bol içil)diği vakit" buyurdu."[122] Safvân b. Ümeyye anlatıyor: Rasulullah (s.) ile birlikteydik. Amr geldi ve "Ya Rasulallah! Allah bana bedbahtlığı takdir etmiş. Sadece elimle çaldığım defimin geliriyle rızıklanacağımı düşünüyorum. Bana müstehcen olma-

117. Zayıftır.
118. Zayıf hadis.
119. Uydurmadır.
120. Zayıf hadis.
121. Zayıf hadis.
122. Birinci cümle sahih rivayetlerle desteklenmiştir.

yan şarkı türü için izin ver" dedi. Rasulullah (s.) şöyle cevap verdi: "Sana izin vermiyorum. O işte hiçbir şeref, hiçbir nimet yoktur. Yalan söylüyorsun ey Allah düşmanı, Allah seni helâl nimetle rızıklandırdı. Sen ise Allah'ın sana helâl kıldığını bırakıp haram kıldığını tercih ettin. Şayet bunu yapmış olsaydın sana yapacağımı yapardım. Çekil git yanımdan ve yüce Allah'a tevbe et! Sen şayet bunu yaptıktan sonra yanıma gelip durumunu arzetseydin sana vurur, saçını keser, ailenin yanından alıp sürgün eder, malının Medine gençlerinin yağmalamasına izin verirdim." Bunun üzerine Amr oradan öylesine kötü ve rezil şekilde ayrıldı ki onu ancak Allah bilir. Gidince Rasulullah (s.): "Aah bu âsiler... Bunlardan her kim tevbe etmeksizin ölürse, Allah onu çıplak haşreder, saçakla dahi örtünemez, her ayağa kalkışında yere çarpılır." dedi.[123]

Bu husustaki sahabi ve büyük zatların sözlerine gelince: İbn Mes'ûd (r.) der ki: "Şarkı, suyun ot bitirişi gibi, kalpte nifak bitirir." Başka bir sözünde şöyle der: Bir kimse besmelesiz bineğe binerse arkasına şeytan biner. Ona "Şarkı söyle" der, iyi söyleyemiyorsa "Boş temenni ve hayallerde bulun" der. İbn Ömer bir grup ihramlının yanından geçerken, aralarında şarkı söyleyen birini gördü de onlara "Allah size işittirmesin" dedi. Kendi kendine şarkı söyleyen bir kızın yanından geçti, "Şeytan birinin peşini bıraksaydı bunun peşini bırakırdı" dedi. Bir adam Kâsım b. Muhammed'e şarkı hakında soru sordu. O "Seni ondan nehyediyor, onu senin için kerih görüyorum." dedi. Adam "O haram mı?" diye sorunca Kâsım "Bak yeğenim, dedi: Allah hak ile batılı ayırsaydı şarkıyı hangisine koyardı?" Şabî'den yapılan rivayete göre o şöyle demiştir "Şarkıcı ve şarkı söylenen lanet edilmiş, rahmetten kovulmuştur!" Ömer b. Abdülaziz oğlunun eğitimcisine şunları yazdı: "Senin terbiyenden ilk alacakları şey şeytan tarafından başlatılan ve Allah'ın gazabıyla biten eğlencelerden nefret etmeleri olsun. Zira bana, güvenilir ilim taşıyıcılardan çalgı aletlerinin çalındığı yerlerde bulunmanın, şarkı dinlemenin ve şarkı terennüm etmenin, suyun ot bitirişi gibi, kalpte nifak bitirdiği bilgisi ulaşır. Ömrüme andolsun ki akıllı kişi için

123. Uydurmadır.

mekânları terketmek suretiyle bundan korunmak, kalbine nifakın yerleşmesinden (ve onu atmaya çabalamasından) daha kolay ve daha iyidir."

Fudayl b. İyad "Şarkı zinanın merdivenidir." der. Dahhâk "Şarkı kalbi bozar, Rabbi kızdırır" der. Yezîd b. Velid ise şöyle demiştir: "Ey Ümeyye oğulları! Şarkıdan uzak durun; çünkü o şehveti artırır. Mürüvveti yok eder. Vallahi o içki gibidir; onun yaptığı sarhoşluğu yâpar. Mutlaka yapacaksanız hiç olmazsa kadınları (o meclislerden) uzak tutun çünkü şarkı zinaya davet eder."

Müellif der ki: Nice âbid ve zahidler şarkı sesinden dolayı yoldan çıkmışlardır. Bunların hikâyelerinden bazılarını "Zemmül-Hevâ" isimli kitabımızda zikrettik. Ma'n b. Abdurrahman b. Ebî Zenad babasından şöyle aktardı: Halife Süleyman b. Abdulmelik bir geceyi sarayının damında adamlarıyla sohbetle geçirdi. Herkes dağıldıktan sonra abdest için su istedi. Suyu bir cariyesi getirdi. Suyu dökerken halife zaman zaman eliyle "dök dökme" gibi işaretle bulunuyordu. Birden onun dalgınlaştığını hissetti. Kulağını karargâh tarafından gelen sese kabartıyor bedeni farkında olmadan o yöne doğru eğiliyordu. Ona gitmesini emretti. Gidince kulak verdi ve o sesi tespit etti. Bu ses, şarkı söyleyen bir erkek sesiydi. Dikkatlice dinledi ve söylediği şarkının sözlerinin hangi şiirden alınma olduğunu anladı. Sonra başka bir cariyeyi çağırdı ve abdestini tamamladı. Sabah olunca insanlara toplu izin verdi. Herkes sohbete dalınca konuyu şarkıya getirdi ve ılımlı konuştu. Öyle ki işitenler onun şarkı dinlemeyi arzuladığını sandılar. Ve şarkı bilenler başladılar şarkılar söylemeye; sonunda "Şarkısı dinlenir güzel sesli başka kimse kaldı mı?" dedi. Bir adam kalkarak "Ey mü'minlerin emiri! Bulunduğum yerde Eyle'li iki usta şarkıcı var" dedi. "Karargâhtaki yeriniz neresi?" diye sordu, adam gece şarkı sesinin geldiği yönü işaret etti. Halife "Gelıneleri için adam gönderilsin" diye emretti. Adam gitti, ancak birisini buldu, onu alıp halifenin huzuruna getirdi.

Halife "Adın ne?" dedi. Adam "Semir" dedi. Ona şarkı ve şarkıcılıkla arasının nasıl olduğunu sordu. "Mükemmel ve usta-

ca" dedi. "En son ne zaman söyledin?" diye sordu, "Geçen gece" dedi. "Karargâhın neresindeydin?" dedi. Adam gece sesin geldiği yönü gösterdi. "Hangi şarkıyı söyledin?" dedi. Adam halifenin işittiği şarkıyı söyledi.

Halife nihayet insanlara yöneldi ve şöyle dedi: "Erkek deve böğürdü, dişi deve kuyruk salladı. Keçi atladı, dişi keçi mayıştı. Erkek güvercin öttü, dişi güvercin cevap verdi. Adam şarkı söyledi, kadın coştu!" Sonra onun hadımlaştırılmasını emretti! Etrafındakilere şarkının en çok nerede yaygın olduğu hakkında sorular sordu. En çok Medine'de yaygın olduğunu, bu işin ustalarının ve başı çekenlerin kadınımsı erkekler olduğunu söylediler. Bunun üzerine Medine valisi Ebû Bekir b. Hazm'a "Yörendeki kadınımsı şarkıcıları hadımlaştır." diye ferman gönderdi.

Müellif der ki: Şarkının haramlığına mana ve hikmet yönünden delile gelince; şarkı insanın dengesini bozar, aklını başından alır. Bunu açıklayalım: Kişi coştuğu vakit başını sağa sola sallama, ellerini çırpma, yere ayaklarıyla vurma gibi beyinsiz insanların yaptığı ve normal haldeyken çirkin bulup iğrendiği hareketleri yapar. Buna sebep de şarkı ve müziktir. Müzik aklı baştan almada içkiye yakın tesir yapar. Bu sebepten onun şer'an men edilmesi icap eder.

Muhammed b. Mansur'un yanında kasidecilerden bahsedildi. Dedi ki: "Şayet Allah'tan kaçan bu firarcılar, Allah a ve Rasulüne karşı samimi olsalardı kendilerini oyalayan şeyler onların iç dünyalarına fayda verirdi."

Ebû Abdullah b. Batta Akberî şöyle anlattı: Birisi bana müziğin hükmünü sordu. Onu bundan nehyettim ve şunları söyledim: Bu âlimlerin karşı çıktığı beyinsizlerin hoşlandığı bir şeydir. Bunu sûfiyye denen bir taife yapar ki âlimler onları "Cebriyyeciler" diye isimlendirirler! Bunların seviyesiz ve bayağı hareketleri, hurafe ve bid'at türü âdetleri vardır. Kendilerini zahid gösterirler, oysa tutundukları her ip çürüktür. Onlar havf (korku) ve recâyı kalplerinden atmışlardır; sevgi ve muhabbet iddiasındadırlar. Şarkıyı yeni yetişme gençlerden ve kadınlardan dahi dinlerler. Coşarlar, bayılırlar, kendilerinden geçerler, sanki ölmüşçesine garip hareketler sergilerler. Bunun Rabbe

olan büyük sevgi ve iştiyaklarından kaynaklandığını iddia ederler. Allah bu cahillerin söylediklerinden berîdir; münezzehtir, yücedir!

ŞARKI DİNLEMEYE HELÂL DİYENLERİN TUTUNDUKLARI ŞÜPHELER VE ÇÜRÜK DELİLLER

Güyâ delil olarak getirdikleri şüphelerden biri Hz. Âişe'nin rivayet ettiği iki kız çocuğunun onun yanında def çalmaları hadisidir. Bu hadisin rivayetlerinden birinde ifade aynen şöyledir: Ebû Bekir yanıma girdi. Yanımda ensardan iki kız çocuğu, kervanların yola çıkışında ve dönüşünde söyledikleri şarkıları söylüyorlardı. Bana "Rasulullah'ın (s.) evinde bir şeytan düdüğü mü?" dedi. Bunun üzerine Rasulullah (s.) müdahele ederek "Bırak kızları ey Ebû Bekir! Her milletin bir bayramı vardır, bu da bizim bayramımız." buyurdu. Hadis daha önce geçti.[124]

Bir diğer hadis Hz. Âişe'nin rivayet ettiği, ensardan biriyle evlenen kadının düğün alayıyla ilgili hadistir. Buna göre Rasulullah (s.) ona "Ey Âişe, ne tür eğlenceler yapmışlardı? Zira ensar oyunu eğlenceyi sever" buyurdu. Bu hadis de geçti.[125]

Bir diğeri de Fudâle b. Ubeyd'in Rasulullah'tan (s.) rivayet ettiği şu hadistir:[126] "Allah Kur'an'ı güzel sesle okuyan adama, sahibinin şarkıcı cariyeye kulak vermesinden daha çok kulak verir." Bunu delil oluşunu İbn Tâhir şöyle açıklar: Helâl bir şeyin haram bir şeye kıyas edilmesi câiz değildir. Güzel sesle Kur'an okuyan kişi şarkıcıya kıyas edildiğine göre şarkı da Kur'an okuma gibi helâldir

Başka bir hadis de Ebû Hureyre'nin Rasulullah'tan (s.) naklettiği şu hadistir: "Allah Peygamberlerine hiçbir şey hususunda verdiği Kur'an'ı teğanni etme kadar izin vermemiştir."

Bir başka şüphe ise Hâtîb'ın Rasulullah'tan (s.) naklettiği "Helâl ile haramın arasındaki noktada def çalma vardır." sözüdür.

124. Bkz.; Buhârî 952, Müslim 892.
125. Buhârî, 5162.
126. Zayıf hadistir.

Cevap vermeye başlıyoruz: Hz. Âişe hadisini daha önce zikretmiştik. Orada, onların aslında şarkı söylemeyip şiir okuduklarını açıkladık. Onun şarkı diye isimlendirilesi ise eda ve nakarat yönünden birbirlerine benzemelerindedir. Şiir kişiyi dengeden çıkarmaz. Saf ve duru kalplilerin yaşadığı sağlıklı bir devirde vukû bulan bir şey nasıl olur da hevâ ve hevesin galebe çaldığı bulanık nefislerin zamanında yapılan coşturucu seslere kıyas edilir? Bu yanıltmacadan başka bir şey değildir! Sahih bir hadiste Âişe şöyle demiyor mu: "Rasulullah (s.) kadınların (şu zamanda) türettikleri şeyleri görseydi, onları mescidlerden men'ederdi."

Müftü tıpkı doktorun zaman, yaş ve memleketi göz önünde bulundurup ona göre ilaç belirlemesi gibi herşeyi ölçüp biçmelidir. Ensarın Buâs günü söylediği şarkı nerede, yakışıklı tüysüz erkeklerin nefsi okşayan çalgı aletleriyle ve insanı cezbeden nağmeyle dişi ile erkek ceylanın (=aşık ile maşukun) ve cariyelerin, yüzünün boy bosunun anlatıldığı aşk şarkıları nerede? Nefis bunlarda kendini tutabilir mi? Heyhat... Aksine lezzet ve hazlara can atar, yerinde duramaz! Bunu hissetmediğini söyleyen ya yalancıdır, ya da insanlıktan çıkmıştır. Her kim de bunlarda Yaratıcıya işaretler bulduğunu söylerse O'nun hakkında aslâ razı olmadığı şeyi kullanmış olur. Kaldı ki tabiat ve mizacı gereği nefis ondan önce davranır ve kendi hazzını alır! Taberî buna başka bir cevap vermiştir. Ebû Kasım Harîrî şöyle rivayet etti: Bu hadis bize delildir. Çünkü Ebû Bekir bunu şeytanın düdüğü diye isimlendirmiş, Rasulullah (s.) onun bu sözüne karşı çıkmayıp, sadece özellikle bayramdan dolayı, böyle bir şeyin yapılmasına aşırı karşı çıkmaktan men etmiştir. Âişe ise o zaman küçük yaştaydı. Büluğa erdikten sonra söylediği sözlerinde şarkıyı hep yermiştir. Kardeşinin oğlu Kasım b. Muhammed de şarkıyı yerer, onu dinlemekten insanları alıkordu. Kâsım ilmi Hz. Âişe'den (r.) almıştır.

Müellif der ki: diğer hadiste zikredilen eğlencenin şarkı hakkında olduğu kesin değildir. Söylenenin şarkı veya başka şeyler olması mümkündür. Şarkıcı kadınları dinlemeyi Kur'an dinlemeye benzetmeye gelince; haram ile helâl arasında başka yönden benzetme yapmada bir sakınca yoktur. Örneğin bir kim-

se "Bal içkiden daha lezzetli" dese doğru konuşmuş olur. Yukarıda benzetme sadece "dinleme" hususunda yapılmıştır. Dolayısıyla birinin helâl diğerinin haram olması benzetmeye engel değildir. Bunun bir benzeri de Rasulullah'ın (s.) şu hadisidir. "Şüphesiz siz Ay'ı görmektesiniz...." Hadiste Allah'ın kıyamet günü, bizim dünyada Ay'ı gördüğümüz gibi görüleceği ifade edilmiştir. Bu hadiste görmenin net olacağı hususunda benzetme yapılmıştır. Tüm yönleriyle benzetme değil. Çünkü Ay bakanın bakışıyla kuşatılabildiği halde Allah bundan münezzehtir. Ancak bu fark benzetmeye engel teşkil etmez. Bir başka örnek: Bazı fakihler "Abdest suyuyla ıslanan azalar kurulanmaz. Çünkü o ibadetten kalma eserdir, meshedilip silinmesi sünnet olmaz; şehid kanı gibidir; diyerek abdest suyunu şehid kanına kıyas etmişlerdir. Bunlar temizlik ve pislik yönüyle farklı olsalar da benzetme ikisinin de ibadet olması yönünden yapılmıştır.

İbn Tâhir'in Kur'anla nağme yapmak hakkındaki sözlerine gelice: Süfyan b. Uyeyne o hadisteki "Teğanna"yı "İsteğna" diye açıklamıştır. Yani: "Her kim Kur'anla yetinmezse" demektir. İmam Şafiî bunu açıklarken "Yani onu hüzünlü hüzünlü okumaz ve onu terennüm edip mırıldanmazsa" demiştir. Bu ikisinin dışındakiler ise "Kur'anı, yola çıkan kafilenin şöylediği şarkının yerine aldırtmazsa" (yani şarkı yerine Kur'an okumazsa) şeklinde tefsir etmişlerdir.

Def çalmaya gelice; bazı tabiîler birinin elinde def görseler onu kırarlardı. O zamanlar şimdiki çalgı aletleri yoktu, bunları görselerdi ne yaparlardı acaba? Hasan-ı Basrî: "Defin, peygamberlerin yolunda hiçbir yeri yoktur." derdi. Ebû Ubeyd Kasım b. Selâm şöyle demiştir: Bu görüşü söyleyen sofiler Rasulullah'ın (s.) sözünü tevil ederek O'na (s.) karşı hata işlemişlerdir. Bize göre defin anlamı sadece düğünü duyurmak, insanlar arasında gezerek düğün olduğunu bağırarak ilan etmektir.

Müellif der ki: Hadisteki def asıl anlamında algılanacaksa, sadece hakiki def anlamında alınmalıdır. Nitekim Ahmed b. Hanbel de: "Düğün ve benzeri münasebetlerde def çalmada bir beis olmayacağını umuyorum. Davulu ise mekrıh görüyor, tavsiye etmiyorum." demiştir. Âmr b. Sa'd Beclî şöyle anlattı: Bir

gün Sabit b. Sa'd'ı (ki kendisi Bedir savaşına katılanlardandır.) ararken onu bir yakınının düğününde buldum. Bir de baktım kız çocukları def çalıp şarkı söylüyorlar. Ona "Onları bundan men etmiyor musun?" dedim. "Hayır! Rasulullah (s.) bu hususta bize izin verdi" dedi.

Âişe'den (r.) şöyle rivayet edildi: Rasulullah (s.) şöyle buyurdu: "Düğünü çevreye belli edin, duyurun. Onunu için elek, yani def çalın."[127]

Müellif der ki: Getirdikleri hadislerin hiç birinin insanlara etki eden şu şarkı vs. ye delil olması mümkün değildir. Tasavvuf aşığı bazı kimseler delil teşkil etmeyecek bir takım şeyler getirmişlerdir. Bunlardan biri Ebû Nuaym İsfahânî'dir. O der ki: Berrâ b. Malik şarkı dinlemeye eğilimliydi, şarkı mırıldanmaktan zevk alırdı.

Müellif der ki: Ebû Nuaym bu cümleyi Berrâ hakkında rivayet ettiği, onun bir gün sırt üstü yatıp mırıldanarak nağmeli şeyler söylediği haberine dayanarak sarfetmiştir! Şu alâkasız delillendirmeye bak! Çünkü insan her zaman mırıldanır. Ama bununla coşturucu şarkı dinlemenin ne münasebeti var? Muhammed b. Tâhir de öyle deliller zikretmiştir ki, cahil birinin bu tür şeyleri görüp aldanacağından korkulmasaydı zikredilip cevap verilmeye değmezdi. Çünkü onun delilleri bir hiçtir. Örneğin kitabında "Ozanla Atışma ve Bunun Sünneti" adında bir başlık atmış, söze karışmayı sünnet saymıştır. Buna da Amr b. Şerid'in, babasından rivayet ettiği şu sözü delil getirmiştir: "Rasulullah (s.) benden Ümeyyelilerin şiirlerinden okumamı istedi. Ben okurken ara ara sözümü kesip "öyle öyle" diyordu. Bu şekilde 100 kafiye okudum." İbn Tâhir kitabın bir başka yerinde de "gazel (aşk şarkısı) dinlemenin (câizliğinin) delili" başlığını atmış ve şöyle demiştir. Accac der ki: Ebû Hureyre'ye (r.) "Hayaller uçuştu, adam hasta düştü" şiirinden sordum Dedi ki: "Rasulullah'ın (s.) yanında da böylesi şiirler söylenirdi."

Müellif der ki: İbn Tâhir'in getirdiği delile bak, ne garip! Şarkı söylemenin câizliğine, şiir söylemenin câizliği nasıl gerek-

127. Zayıftır.

çe gösterilebilir? Böylesi bir söz "Eli saza vurmak câiz olduğuna göre tellerine ritimli şekilde vurmak da câizdir." sözü gibidir. Bu kimse şiirin şarkı gibi olmadığını unutuyor. Şerif Ebû Muhammed Temîmî'den şöyle rivayet edildi: Şerif Ebû Ali b. Ebû Mûsâ Hâşimi'ye şarkı dinleme hakkında sordum. Dedi ki: "Bilmiyorum, ne diyeyim. Ancak şunu anlatayım: Bir gün hocamız Ebû Hasan Abdülaziz b. Haris Temîmî'nin dostlarına verdiği bir ziyafete gittim. Yıl hicri 370 idi. Bu ziyafete Malikîlerin en yetkini Ebû Bekir, vaiz ve zahidlerin efendisi Ebû Hüseyin b. Sem'ûn, Kelamcıların en yetkini Ebû Abdullah b. Mücahid Ebû Bekir Bakıllanî de gelmişti. Ev sahibi hocam Ebû Hasan Temimî de Hanbelîler arasında "hocalarının hocası" idi. Velhasıl, bina çöküp altında kalsalardı Irak'ta Sünnet'e göre fetva verecek kimse kalmazdı. Beraberlerinde güzel sesle Kur'an okuyan Ebû Abdullah Gulam da vardı. Ona: Bir şeyler söyle, dediler. O da onların işiteceği şekilde şöyle dedi:

Parmakları bir kağıdın içinde
Nefesle değil gözyaşıyla bir mektup yazdı:
Kurban olayım, uğra bana, gurur ve kibir yapma, benden yana ol.
Bana olan sevgin artık yayıldı insanlar arasında,
Ona mektubu ulaştırana da sözüm şu oldu,
Gözlerim ve başım sağlam yürüyebileyim diye benden yana ol.

Ebû Ali şöyle dedi: Bunu gördükten sonra bu mesele hakkında haram veya helâl diye bir fetva veremem.

Müellif der ki: Bu rivayetin senedindeki ravilerden biri olan Muhammed b. Tâhir'i doğru sözlü varsaysak bile hocamız İbn Nasr Hafız onun ezberiyle ilgili olarak şöyle derdi: Muhammed b. Tâhir, bu beyitleri olduğu gibi ezberleyip aktarabilecek kadar ezberine güvenilir değildir. Sonra... O kişi bunu şiir olarak söylemiş, çalgı çalıp şarkı şeklinde söylememiştir. Çünkü öyle olsaydı rivayette belirtilirdi. Sonra... Ebû Ali'nin sözünde kapalılık var. Çünkü kendisi taklid ehli ise mübah diye fetva vermesi gerekir. Şayet delillere bakıyorsa bu olay âlimlerin hu-

zurunda olmuş olsa bile haram diye fetva vermesi, gerekir. Sonra... Bu olayın olduğunu varsaysak bile mezhebe uymak mezhep mensubu bir takım kimselere uymaktan daha evladır. Biz Ebû Hanife, Malik, Şafiî ve Ahmed'in (Allah hepsinden razı olsun) görüşlerini zirtettik. Yetmiyorsa, bunları delillerle destekledik.

İbn Tâhir söz konusu kitabında "Sofilerin ozanlara ikramda bulunmaları, onlara yer vermeleri babı" adında başlık atmış ve buna "Rasulullah, (s.) Ka'b b. Züheyr kendisine Bânet Suad şiirini okuyunca, üzerindeki cübbeyi ona atmıştı" diye delil getirmiştir. Bunları zikretmenin sebebi bu adamın bilgi seviyesinin ve saçma sapan hüküm çıkarma tarzının bilinmesidir. Yoksa zaman, böylesi saçmalıklarla harcanmaktan daha değerlidir.

İbrahim b. Abdullah şöyle anlattı: Bana Şafiî'nin talebesi Müzenî şöyle anlattı: Şafiî ve İbrahim b. İsmail'le birlikte birilerinin evine uğradık. Bir cariye şu dizelerle şarkı söylüyordu.

Dostum ne olmuş o bineklere
Sanki insanlardan yüz çevirmişler.

İmam Şafiî "Yavaş olun da dinleyelim!" dedi. Cariye şarkısını bitirince İmam Şafiî, İbrahim'e "Bu seni coşturdu mu?" dedi. O "Hayır" dedi. İmam Şafiî "Öyleyse sende duygu diye bir şey yokmuş." dedi.

Müellif der ki: Bu İmam Şafiî hakkında imkânsız bir şeydir. Zaten rivayet zincirinde meçhul kimseler vardır. Muhammed b. Tâhir de sika (=sağlam aktarıcı) kabul edilmeyen biridir. İmam Şafiî bütün bunları yapmayacak kadar yüce bir zattır. Söylediğimizin doğruluğunun delili, Ebû Kâsım Harirî'nin Ebû Tayyib Taberî'den yaptığı şu rivayettir: Namahrem bir kadından şarkı dinlemeye gelince; Şafiî'nin öğrencileri "Bu kadın ister hür ister cariye olsun câiz değildir." demişlerdir. İmam Şafiî: "Şarkıcı cariyenin sahibi insanları şarkı dinletmek için topluyorsa sefihtir ve âdidir, şahitliği reddedilir" demiş, sonra katı bir ifade kullanarak "O bir deyyustur" demiştir. İmam Şafiî'nin adamı adî ve fasık olarak nitelemesinin sebebi onun insanları batıla çağırmasıdır. Batıla çağıran kimse de âdidir, fasıktır.

Müellif der ki: Bize Muhammed b. Kasım Bağdâdî, Ebû M. Temîmî'den, o da Ebû Abdurrahman Sülemî'den şöyle rivayet etti: Sa'd b. Abdullah Dımeşkî sofilere şarkı söyleyen, kaside okuyan bir cariye satın aldı.

Ebû Talib Mekkî de kitabında şöyle demiştir: Kadı Mervan'ın zamanına yetiştik. Onun sofilere şarkı söylemeleri için elinde bulunduğu cariyeleri vardı. İbn Abbas'ın öğrencisi Ata'nın da şarkı söyleyen iki cariyesi vardı. Kardeşleri ve dostları bunlardan şarkı dinlerlerdi.

Ben derim ki: Birinci rivayetteki Sa'd Dımeşkî cahil biridir. Ata'dan yapılan rivayet de imkansızdır, yalandır. Mervan hakkında yapılan rivayet doğruysa bu Mervan'ın fasık olduğunu gösterir. Delilimiz İmam Şafiî'den nakledilen sözdür. Bunlar Şeriat bilgisinden mahrum kalmışlar hevâ ve heveslerine uymuşlardır. Nitekim bize Zâhir b. Tâhir, ona Ebû Osman Sâbunî ile Ebû Bekir Beyhakî, Ebû Abdullah Hakim Nisaburî'den şöyle rivayet ettiler: Nice defalar Faris b. İsa Sûfi'yle Ebû Bekir İbrisîmî'nin evinde bir araya gelip merhum Hezâra'nın şarkılarını dinlerdik. Hezâra iffetli ozan müzisyen hanımlardandı.

Müellif der ki: Hakim hakkında son derece çirkin bir şeydir. Nâmahrem bir kadının şarkısını dinlemenin haram olduğu nasıl olmuş da ona gizli kalmış? Sonra da tutup bunu, gereksiz ve önemsiz bilgilerden uzak tutarak kaleme aldığı Nisabur Tarihi kitabında zikretmiş. Bu onun adaletine leke getirmek için yeterlidir.

Bazıları şöyle itiraz edebilir: Muğire'den aktarılan şu söze ne dersin? "Avn b. Abdullah ibret verici hikayeler anlatır, sonra raksedip oynaması için bir cariye çağırtırdı. Ben de "Sen salih bir evin evladısın. Allah (c.) nebisini ahmakça şeylerle göndermemiştir. Bu hareketin ahmakça bir harekettir" diye haber gönderdim."

Cevap: Biz onun erkeklere söylemesi için şarkıcı bir cariye çağırttığını sanmıyoruz. Bilakis kendi cariyesini tek başına dinlemek istemiştir. Fakih bir zat olan Muğire de ona bu sözü söylemiş, kendi cariyesini dahi dinlemesini hoş karşılamamıştır. Muğire bunu dahi böyle görürken erkeklerin, şarkı söyleyip oynayan kadınları izleyip dinlemelerine ne dersin?

Ebû Talib Mekkî "Abdullah b. Cafer şarkı dinlerdi" demiştir. Müellif der ki: O, ancak, cariyelerinin şiir okumalarını dinlerdi.

İbn Tâhir biraz önce zikrettiğimiz İmam Şâfiî'den yaptığı rivayetin ardından Ahmed b. Hanbel'den yaptığı şu rivayeti zikretmiştir: Ebû Abdurrahman, Hüseyin b. Ahmed'den o Abbas Fergânî'den, O da İmam Ahmed'in oğlu Salih'ten şöyle rivayet etti: Ben şarkı dinlemeyi severdim. Babam Ahmed ise bundan hoşlanmazdı. Bir gece İbn Habbaze'yi davet ettim. Babamın uyuduğundan emin oluncaya kadar yanımda bekledi. Sonra şarkı söylemeye başladı. Bir ara babamın dam üzerindeki ayak seslerini işittim. Yukarı çıktığımda babamı, elbisesinin sarkan kısmını koltuğu altına almış ve rakseder gibi ayak hareketleri yaparak şarkıyı dinler halde buldum.

Müellif der ki: Bu rivayet bize de bir çok yoldan geldi. Bu rivayetlerin birinde Salih şöyle demektedir: "İbn Habbaze'yi kasidelerimi okuması için çağırırdım. O kasideleri nağmeyle okurdu. Babam sokakta hem gidip gelir, hem de onu dinlerdi. Aramızda bir kapı vardı. Babam kapının ardından dinlerdi." Yûsuf b. Amr Kavvâs şöyle anlattı: Ebû Bekir b. Malik'i dinledim, sanıyorum İmam Ahmed'in oğlu Abdullah'tan şöyle rivayet ediyordu: İbn Habbaze'yi kasidelerim için davet ederdim. Onları nağmeyle söylerdi. Babam ise beni nağme yapmaktan, şarkı söylemekten men ederdi. Duymasın diye İbn Habbaze yanımdayken bunu babamdan gizlerdim. İbn Habbaze yine bir gece yanımdaydı ve şarkı söylüyordu. Babama, bir işimiz var diye haber gönderdim. Biz evimizin önündeki sokakta idik. Babam geldi ve İbn Habbâze'nin nağmeli okuyuşunu işitti. Onu bir süre dinledi. Kulağında ondan bir şeyler yerleşmiş olmalı. Ona bakmak için dışarı çıktığımda babamın sürekli gidip geldiğini gördüm. Kapıyı kapayıp içeri girdim. Sabah olduğunda babam "Ey oğlum! Şayet söylediği buysa ne güzel söz" veya buna benzer bir şey dedi.

Müellif der ki: Bu İbn Habbaze, ahiretin anıldığı zühd kasideleri söylerdi. Bu nedenle İmam Ahmed onu dinlemiştir. Bazılarının "insan bundan rahatsız olur" gerekçesi ise geçersizdir. Çünkü insanı bazen coşku rahatsız eder de, o sağa sola eğilme ihtiyacı duyar.

Ahmed b. Hanbel'in damda elbisesinin sarkan kısmını koltuğu altına almış rakseder gibi yaptığını ifade eden İbn Tâhir'in rivayetine gelince; bu kendi meşreplerinin doğruluğunu desteklemek maksadıyla anlamda değişiklik yapan ravilerin tahrif ve değiştirmelerinden başka bir şey değildir. Bu lafızları rivayet eden ravi ile İbn Tâhir hakkındaki olumsuz yargıları daha önce zikrettik.

Ebû Tâlib Mekkî "semâ"nın câizliği hakkında rüyalardan kanıt getirmiştir. Mekkî semâyı birkaç kısma ayırmıştır. Ancak bu tasavvufî bir kısımlandırmadır, aslı yoktur. Nitekim daha önce şarkının kendisinde heva hevese tahrik edici bir etki bırakmadığını iddia eden kimsenin yalancı olduğunu söylemiştik.

Bize Ebû Kasım Harirî, Ebû Talib Taberî'den şöyle rivayet etti: Bazıları şöyle demiştir. "Biz şarkıyı, avamın ve havasın müşterek mizacıyla dinliyoruz." Bu lâf şu iki sebepten dolayı onun cehaletini gösterir. Birincisi: Bu sözüne binaen onun ud, tambur ve diğer çalgı aletlerini de helâl kabul etmesi icap eder. Helâl kabul etmediği taktirde bu sözüyle çelişir, helâl görürse fasık olur. İkincisi: Bu iddia o kişinin, insan tabiatından ayrılıp melekler makamına yükseldiği iddiasını da gerekli kılar. Bunu söylerse kendisi hakkında asılsız iddiada bulunmuş olur. Akıl sahibi herkes kendi nefsine baktığında bunun yalan olduğunu anlar. Bu kendisinin nefsiyle cihad etmemesini heva-hevesine muhalefet etmemesini, lezzetleri ve şehevî arzuları terketmesine karşılık sevap görmemesini gerektirir. Bunu ise akıllı hiç kimse söylemez. Şayet bu kimse "Ben heva-heves ve şehvet üzere yaratılmışım ve beşer tabiatı üzereyim" derse, bu defa da ona şöyle denir: Peki nasıl oluyor da coşturucu şarkıyı tabiatının dışında bir halle dinleyebiliyor veya nefsine yerleştirilmemiş bir şey ise onu dinlediğinde nasıl coşuyorsun?

Ebû Kasım Dımeşkî şöyle anlattı: Ebû Ali Ruzbarî'ye müzik aletlerini dinleyen ve "Bunlar bana helâldir. Çünkü ben öyle bir dereceye ulaştım ki hallerin farklılaşması bende bir etki yapmıyor" diyen kimse hakkında soruldu. O "Evet, vallahi ulaşmış, ancak cehenneme!" dedi.

Müellif der ki: Şöyle bir soru sorulabilir: Bize bazı zatlar hakkında gelen rivayetlere göre onlar şiir okur aşk vs. konulu şiirleri dinlediklerinde isteklerine uygun, güzel biçimde yorumlarlar, böylece ondan istifade ederlerdi.

Cevap: Biz insanın bir beyit şiir ve hikmetli bir sözü işittiğinde onu kendi anlamından çıkararak güzel anlamlara yormasına ve onlara işaret olarak algılamasına karşı çıkmıyoruz. Burada kişiyi etkileyen sesin coşturuculuğu değil, anlamın etkileyiciliğidir. Örneğin:

Her gün renkten renge giriyorsun.
Bundan başkası da sana güzel yakışır.

Diyen şarkıcı kadını işitip, çığlık atarak oracıkta vefat eden mürid, o kadının şarkı söylemesini kasıtlı olarak dinlemiş, nağmeye kulak asmamıştır. Onu anlam öldürmüştür. Sonra... kasıtsız olarak bir kelime veya beyit dinlemek, coşturucu bir çok beyiti çalgılar ve el çırpmaları eşliğinde dinlemek üzere hazırlanmak ve özel olarak dinlemekle bir değildir. Söz konusu kimse işitmeyi kastetmemiştir. Bize "Bunu kasten dinlemem câiz midir?" diye sorsa ona bunu yasaklardık.

Müellif der ki: şarkı ve semayı helâl kabul edenler için Ebû Hâmid Tûsî bir takım şeylerle delil getirmiş, ancak bununla aslında kendi anlayış eksikliğini ortaya koymuştur. Tûsî, "sema"nın haramlığına ne bir nass (Kur'an ve Sünnetten delil) ne de kıyas delalet eder." demiştir. Şimdiye kadar anlattıklarımız buna cevap niteliğindedir. O yine şöyle demiştir: "Hoş bir sesi haram kılmanın hiçbir anlamı yoktur. Eğer ses ahenkli ise yine haram olmaz. Ayrıca bir şeyi oluşturan parçalar tek tek haram değilse topluca da haram olmaz. Çünkü mübah parçalar bir araya toplandığında bu parçalar bütünü de helâl olur." O der ki: "Ancak bunun anlamına bakılır: Şayet onda haram bir şey varsa onun nesri de nazmı da onu şarkı biçiminde seslendirmek de haram olur."

Müellif der ki Ben derim ki: Ben böylesi söze hayret ediyorum. Çünkü tele tek başına veya uda telsiz olarak vurulduğun-

da bu coşturmaz, haram da olmaz. Ancak bunlar bir araya gelip belli ritimle vurulduğunda çıkan ses coşturur, dolayısıyla haram olur. Bunun gibi üzüm suyunu içmek de helâldir. Ancak bir süre bekleyip sarhoşluk verici hale dönüşünce haram olur. Ayrıca bunlar bir bütün haliyle kişiyi dengeden çıkartan bir coşku ve şımarıklık verir ki bu da haramdır. İbn Akîl der ki. Sesler üç çeşittir; haram mekruh ve mübah sesler. Haram olanları zurna, ney, tambur, saz, kemençe ve benzeri aletlerdir. İmam Ahmed b. Hanbel bunların haram olduğunu bizzat zikretmiştir. Harp ve cerafe gibi müzik aletleri de bu türdendir. Çünkü bunlar kişiyi normal halinden çıkarır, çoğu kimsede içkinin yaptığı tesiri yapar. İster hüzünlendirici olsunlar, ister sevindirici! Çünkü Rasulullah (s.) iki "ahmak ses"ten men etmiştir: Birisi müzikli ses diğeri musibet esnasındaki ah vah sesleri. Mekruh olanı davul gibi vurmalı çalgıdır. Bu, haddi zatında coşturucu ve şımartıcı değildir. Coşturuculuğu beraberindeki şarkıdan dolayıdır. Şarkı mekruh olduğundan bu da mekruhtur. Mezhep âlimlerinizden (Hanbelî mezhebi) davula, diğer çalgı aletleri gibi haram diyenler vardır. Dolayısıyla bu hususta da bizzat şarkıda olduğu gibi mezhepte iki görüş olmuştur. Mübah çalgı deftir. Ahmed b. Hanbel'den, onun şöyle dediğini rivayet ettik: "Düğün vb. merasimlerde def çalınmasında bir beis görmüyorum. Davulu ise mekruh görüyorum."

Ebû Hâmid Tûsî "Her kim Allah'ı (c.) sever O'na aşık olup O'nunla buluşma arzusunda olursa, semâı aşkını perçinleştirici etki yapar." demiştir.

Müellif der ki: Ben derim ki Allah'a aşık olmak ifadesi çirkin bir ifadedir. Daha önce bunun yanlışlığını açıkladık. Sonra... Örneğin şarkıcının şu sözünde aşkı perçinleştiren ne yön var:

Altın renkli yanağını değdirdiğinde
Sanki ateş yanıyor sanırsın.

Müellif der ki: Ben derim ki: İbn Akil bir sofinin şöyle dediğini işittiğini söyler: "Bu taifenin şeyhleri tabiatları her köreldiğinde onu ilahi ve marşlarla bilerler." İbn Akil der ki: Bu sö-

zün hiçbir değeri yok. Çünkü kalpler ancak Allah'ın (c.) Kur'an'daki vaad ve tehditleriyle, Rasulullah'ın (s.) sünnetiyle bileylenir. Çünkü yüce Allah "Onlara Allah'ın ayetleri okunduğunda imanlarını artırır." (Enfal, 8/2) buyurur. Bu kimselere kasideler söylendiğinde coşup oynarlar. Duyguları nağmelerle harekete geçirmek ise kişiyi Allah'tan koparır. Şiirler yaratıkların ve maşukların sıfatlarını içerir. Bunlar kişide şehvet doğurur. Her kime, güzellere bakmak ve şarkı vs. dinlemekle ibret elde edileceği hoş gösterilmişse o aldanmıştır. Bilakis Allah'ın (c.) bize işaret ettiği yerlere, deve at, rüzgar vs. ye bakarak ibret almak gerekir. Bunlar şehveti tahrik etmeyen, bilakis kişinin gönlünde yaradana karşı saygı uyandıran manzaralardır. Sizi şeytan aldattı da şehvetlerinizin kölesi haline geldiniz. Sonunda bu tür sözleri sarfettiniz! Siz âbid kıyafetleri içindeki zındık, zahid giysileri içindeki aç gözlülersiniz. Allah'a (c.) âşık olunacağına, O'na kara sevdayla tutulunacağına, Onunla (aşk türü) ünsiyet ve ülfet kurulacağına inanıyorsunuz. Bu ne kötü bir vehim; çünkü Allah (c.) varlıkları birbirleriyle uyumlu ve benzer yaratmıştır. Çünkü onlar asılları itibariyle birbirlerinin eşleri benzerleridirler. Bunlar temel unsurları ve birbirlerine benzer yapılarıyla yani şekillerinde ve zatlarında birbirleriyle ünsiyet ve ülfet kurarlar. Birbirleriyle uyuşmaları, eğilim göstermeleri ve aşık olmaları işte buradan kaynaklanmaktadır. Ülfet şekil yönüyle birbirine yakınlık ve benzerlik oranında olur. Biz suya, içimizde de su bulunduğundan dolayı yakınlık duyarız. İnsan, bitkiye cansız maddeden daha yakıdır. Çünkü ikisi de "gelişebilen ve büyüyen canlı" olma yönünde ortaktırlar En spesifik yönlerden ortağı veya türler arasında en yakın bulunduğu hayvana ise bitkiden daha yakın ve ünsiyetlidir. Peki yaradan ile yaratılan arasındaki ortak payda nedir ki ikisi arasında bir meyil, aşk ve şevk oluşsun? Çamur ve su ile gökyüzünü yaradan arasında ne alâka vardır? Bunlar Yüce Yaratıcıyı kalplerde yerleşik bir şekil gibi görüyorlar. Allah (c.), şekli şehvet ve şeytan olan bir put değildir. Allah'ta şehvetlerin meylettiği, nefislerin iştiyak duyduğu bir vasıf da yoktur. Bilakis İlâhlık niteliğiyle "Sonradan olmaklık" niteliği arasındaki zıtlık ve uzaklık insanların içinde heybet, korku ve saygı doğurur. Allah aşığı sofilerin iddia

ettikleri Allah sevgisi ise geçici bir vehim ve nefislerde şekillenip Kadim (evveli bulunmayan) olan Allah'a kulluktan perdeleyen bir haldir. Onlar bu görüntüye bağlanmışlardır. Akıl ve tabiat gereği bu kaybolduğunda o şekle olan arzuları sebebiyle kaygılanırlar. Bunun üzerine kara sevdalının aşkı esnasında duyduğu üzüntü, sızıntı, şehvetin harekete geçişi ve tutku gibi halleri yaşarlar. Biz putların kırılması gibi kalplerden atılması şer'an vacip olan alçak vesveselerden ve bu saçma sapan şehevî hallerden Allah'a sığınırız!

İLK MUTASAVVIFLAR VE SEMÂ

Müellif der ki: Eski sofilerden bazıları kişinin kalbinde yaptığı etkiyi bildiklerinden dolayı bu tasavvuf yolunun başlangıcındaki müridi semâdan (şarkı, müzik dinlemek) men'ederlerdi. Abdullah b. Salih şöyle anlattı: Cüneyd bana şöyle dedi: Müridin şarkı vs. dinlediğini gördüğünde bil ki onda oyun oynaş kalıntıları vardır.

Ahmed b. Muhammed Berdeî şöyle anlattı: Ebû Hüseyin Nurî'yi bir talebesine şöyle derken işittim: "Bir müridi kaside dinler ve rahat yaşama meyleder görürsen ondan bir hayır umma."

Müellif der ki: Bunlar mutasavvıfların şeyh ve önderlerinin sözleri. Sonrakiler ise eğlenmeye, oynamaya ruhsat vermişler, böylece iki yönden zarar açmışlardır. Birincisi: Halkın eski mutasavvıflar hakkında kötü zan beslemesi. Çünkü onlar hepsinin böyle olduğunu sanırlar. İkincisi: Bunlar halkı oynamaya cesaretlendirmişlerdir. Çünkü halkın bundaki yegane delili "Filan da böyle yapıyor falan da yapıyor öteki de yapıyor" sözüdür. Görüyorsun, falanın bir işi yapmış olması halka delil oluyor!

Müellif der ki: Semâ (şarkı kaside vs. dinlemek) onların bir çoğunun kalbini peşine takmıştır; bu yüzden semayı Kur'an okumaya tercih etmişler, kalpleri Kur'an dinlemekten daha çok etkilenip yumuşamıştır şarkı ve semâdan! Bu, gizli bir hevanın yerleşmesinden ve şehvetin galebesinden başka bir şey değildir. Onlar ise başka şey sanırlar. Ebû Nasr Serrac şöyle anlattı: Bir dostum bana Ebû Hüseyin'den şöyle hikaye etti. Yusuf b. Hüseyin Razî'nin yanına gitmek üzere Bağdat'tan çıkıp Rey'e gittim.

Evini kime sorsam "Bu zındığı ne yapacaksın?" diyordu. Bunun üzerine kalbim daraldı Hatta çekip gitmeye karar verdim Geceyi bir mescidde geçirdim. Sonra "Buraya kadar geldim. Hiç olmazsa onu ziyaret edeyim" dedim. Sora sora onun mescidine ulaştım. Mihrapta oturuyordu. Önünde Kur'an okuyan biri vardı. Selâm verdim. Selâmımı aldı ve "Nerelisin?" dedi. "Bağdatlıyım, Şeyhi ziyarete geldim" dedim. "Güzel şeyler söylemeyi becerir misin?" dedi. "Evet" dedim ve ekledim: "Görüyorum ki daima arazime bina yapmaktasın. İyi niyetli ve azimli biri olsaydın yaptıklarını yıkardın!"

Bunun üzerine Kur'an'ı kapadı ve sakalı elbisesi ıslanana kadar ağladı. Çok ağlayışından dolayı kendisine acıdım. Sonra bana "Oğlum, dedi, yoksa Reylileri "Yusuf b. Hüseyin zındıktır" sözlerinden dolayı yadırgadın mı? İşte namaz vaktinden beri Kur'an okuduğum halde gözümden bir damla yaş gelmedi de bu beyitle kıyametlerim koptu!" dedi.

Ebû Abdurrahman Sülemî şöyle anlattı: Üstad Ebû Sehl Sa'lûkî hayatta iken Merv'e, onu ziyarete gittim. Önceleri Cuma sabahları Kur'an ve hatim meclisleri vardı. Oraya vardığımda bu meclisin kaldırılıp yerine İbn Ferganî'nin aynı vakitteki şarkı-mûsikî meclisi konulmuştu. İçimi bir şüphe ve hüzün kapladı. "Hatim meclisleri kaldırılıp yerine şarkı meclisleri konmuş" dedim. Bir gün bana "İnsanlar ne diyorlar" dedi. "Kur'an meclisi kaldırılıp yerine şarkı-musiki meclisi kondu diyorlar" dedim. O da "Her kim şeyhine "Niçin?" derse iflah olmaz!" dedi.

Müellif der ki: işte bu tasavvuf savunucularının sözü! Onlar "şeyhin her hali hatadan uzaktır" derler. Oysa hiç kimse hatadan uzak olamaz. Çünkü insanoğlu hevâ ve heveslerinden Şeriat ve akıl sayesinde; hayvanlar da sopayla alıkonur! Bunlarda hiç mi akıl ve iz'an yok?

SEMÂI SEVAP GÖRENLER

Bazı mutasavvıflar bazı âlimlerden haram, bazılarından mekruh olduğunu aktardığımız bu şarkı-mûsikinin belli kişiler hakkında müstehab (şer'an güzel addedilen şey) olduğuna inanırlar. Ebû Ali Dakkâk şöyle söylerdi: "Mûsikî dinlemek nefisle-

rinin dipdiri bulunması nedeniyle avam hakkında haram, mücahedeyi gerçekleştirdiklerinden dolayı zahidler hakkında mübah, kalplerinin diri olması nedeniyle (bize emsal) arkadaşlarımız hakkında da müstehabtır."

Müellif der ki: Bu beş açıdan yanlıştır. *Birincisi:* Biz Ebû Hamid Gazâlî'den, bunun herkes için helâl olduğunu söylediğini aktardık. Gazâlî bu kimseden daha bilgilidir. *İkincisi:* Nefislerin tabiatı değişmez. Nefisle mücahede ancak onun çalışmasını engeller. Tabiatların değiştiğini iddia eden imkansız bir şeyi iddia etmiş olur. Şehveti tahrik edecek etkenler bulunup, onu alıkoyacak engeller ortadan kalktığında nefis eski alışkanlığına tekrar döner. *Üçüncüsü:* Âlimler haramlığı ve mübahlığı hususunda ihtilaf etmişler, ama hiç biri bunu dinleyicisine göre farklı farklı değerlendirmeye tabi tutmamıştır. Çünkü onlar tabiatının aynı olduğunu bilirler. Her kim tabiatının insan tabiatından çıkıp daha yüksek biri hâline geldiğini iddia ederse imkansızı iddia etmiş olur. *Dördüncüsü:* Âlimler onun müstehab olmadığı hususunda ittifak etmişlerdir. Olsa olsa helâl olur. Müstehab olduğu iddiası icmaya aykırı bir iddiadır. *Beşincisi:* Bu, tabiatını değiştirmeyeceğine şehvetini tahrik etmeyeceğine güvenen kimsenin ud dinlemesinin mübah veya müstehap olmasını gerektirir. Çünkü ud insanın nefsini tahrik eder. Bundan da emin olunduğunda (bu kimse halktan biri de olsa) onun mübah olması gerekir. Bunu Ebû Tayyib Taberî'den zikrettik.

Müellif der ki: Sofilerden bazıları bu semâ'nın Allah'a yaklaştırıcı bir ibadet olduğunu iddia etmiştir. Ebû Talib Mekkî der ki: Bazı şeyhlerimiz Cüneyd'den şöyle rivayet ettiler: Bu taifenin üzerine üç yerde rahmet yağar. Yemek yerken; çünkü ancak iyice acıktıkları ve yemeğe ihtiyaç duydukları vakit yerler. İkincisi zikrederken. Çünkü onlar sıddıkların makamlarını ve nebilerin hallerini geçerler. Üçüncüsü de sema esnasında. Zira onlar vecdle (kendilerinden geçerek) dinlerler, hakkı seyrederler.

Müellif der ki: Cüneyd'den yapılan bu rivayet şayet doğruysa ve onun hakkında hüsn-ü zanla hareket edecek olursak buradaki semâyı zühd kasideleri adını verdikleri şeyleri dinleme anlamına yorumlarız. Zira bunlar kalbi yumuşatır, kişiyi ağ-

latır. Ancak Su'dan ve Leylâ'dan bahsedilirken rahmetin inmesi ve bunların yüce Yaratıcıya yorumlanmasına gelince buna inanmak câiz değildir. Bundan Allah'a (c.) işaretler alınsa bile, şehvetin galebe çalması anında eriyip yok olur.

Bu yorumumuzu Cüneyd zamanında bu günkü şarkıların bulunmaması destekler. Ancak bazı son dönem mutasavvıfları her söyleneni Cüneyd'e niset etmişlerdir! Abdulvahhab b. Mübarek Hafız'dan şöyle rivayet etti: Zevzenî tekkesi şeyhi Ebû Vefâ Feyruzabadî benim arkadaşımdı. Bana "Vallahi senin için dua ediyor, yastıklar konulup şarkılar musikiler söylendiğinde seni hatırlıyorum" derdi. Şeyh Abdulvahhab buna hayret eder ve "Görüyor musunuz, bunun duaya icabet vakti olduğuna inanıyor. Bu hakikaten büyük bir günah!" derdi. İbn Akil der ki: Bizzat onlardan şarkı-kaside okunduğunda ve minderler konduğunda duanın kabul olacağını işittik. Zira onlar bunu, kişiyi Allah'a (c.) yaklaştıran bir ibadet olduğuna inanırlar. Bu küfürdür; çünkü haram veya mekruha ibadet diye inanmak küfürdür. Âlimlerin bir kısmı semaya haram, bir kısmı mekruh demiştir (helâl diyen yoktur.) İbrahim b. A'yün, Salih Mürrî'den şöyle nakletmiştir: En güçsüz ve zavallı kişi hevasının esiri olup Allah'a yakınlık iddiasında bulunan kimsedir. Kıyamet günü ayakları en sağlam ve sabit olacak kişiler Kur'an ve Sünnet'e en çok yapışanlardır." Ebû Hâris Avlâsi'den şöyle rivayet edilmiştir: İblisi rüyamda Avlaslıların damlarının üzerinde gördüm. Ben de başka bir dam üzerindeydim. Sağında ve solunda üzerinde ince elbiseler bulunan birer grup vardı. İblis onlardan bir gruba "Şarkı söyleyin, müzik çalın!" dedi. Onun çekiciliği beni öylesine sardı ki neredeyse damdan düşecektim. Sonra "raksedin" dedi, onlar da en hoş biçimde raksettiler. Sonra bana "Size bundan daha etkili başka bir şeyle sızamadım." dedi.

İBLİSİN SOFİLERİ VECD HUSUSUNDA ALDATMASI

Müellif der ki: Bu taife şarkı ve musikî dinlediklerinde vecde gelir, kendilerinden geçerler. El çırpar, çığlık atar ve giysilerini yırtarlar. İblis onları bunda da aldatmış, bir hayli aşırı-

lıklara götürınüştür. Buna şunları delil getirmişlerdir: Ebû Nasr Abdullah b. Ali Serrac Tûsî'den şöyle nakledildi: "Hakikaten cehennem onların hepsinin buluşma yeridir." ayeti nâzil olunca Selman-ı Farisi çığlık atarak yere düştü. Sonra üç gün boyunca ortadan kayboldu. Ebû Vâil şöyle anlattı: Abdullah'la dışarıda geziyorduk. Beraberimizde Rabî b. Huseym de vardı. Bir demirciye uğradık. Abdullah gözünü ateşteki bir demir parçasına dikti. Rabî de bir demir parçasına baktı ve birden düşecek gibi oldu. Sonra Abdullah yoluna devam etti, biz de beraberinde yürüdük. Fırat kenarında bir fırına geldik. Abdullah ateşin fırında alevlendiğini görünce "Onu (cehennemi) uzaktan gördüklerinde homurtusunu ve öfkesini işitiverirler...." (Rahman 25/12-14) ayetlerini okudu. Rabî birden bayıldı. Onu taşıyıp ailesine götürdük. Abdullah öğle namazını kılana kadar başında bekledi, ayılmadı. Sonra akşama kadar bekledi, ayılmadı. Akşam namazına kadar bekledi, sonunda Rabî uyandı. Abdullah da evine döndü. Bir çok âbid insan için Kur'an'ı işittiklerinde bazılarının öldüğü, bazılarının bayılıp kendinden geçtiği bazılarının çığlık attığı rivayet olunmuştur. Bu şeyler, zühd kitaplarında pek çoktur.

Cevap: Selman hakkında anlatılan imkânsızdır ve yalandır. Zaten isnadı da yoktur. Söz konusu âyet Mekke'de inmişti, Selman ise Medine de müslüman olmuştur. Hiçbir sahabiden böylesi bir şey kesinlikle rivayet edilmemiştir. Rabî b. Huseym hikayesine gelince, bunun ravîlerinden İsa b. Süleym Zayıf bir ravidir.

Ukaylî der ki: Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah bana şöyle dedi: Babam bana şöyle anlattı: "Bana bir ademoğlu şöyle anlattı." (Ya'ni İsa b. Süleym'den alelade bir insan olarak bahsetti.) Ukaylî der ki: Hamza Zeyyat'ı Süfyan'a şöyle derken işittim: Raviler Rabî'den Huseym'in bayıldığını rivayet ederler. Bunu rivayet edenler sadece bu hikayeciyi İsa b. Süleym'i kastediyorlardı. Onlar tenkit için, kendilerinin ona çıkışarak "Bunu sen kimden rivayet ettin ki?" dediklerini anlatmak için rivayet etmişlerdir.

Müellif der ki: Süfyan-ı Sevrî, Rabî b. Huseym'in böyle bir şey yapacağını kabul etmiyor. Çünkü adam, ilk nesilden. Ne sahabiden ne de tabiînden böylesi bir durumu yaşayan görülme-

miştir. Sonra doğru olması ihtimaline binâen deriz ki: Kişinin bazen korkudan, dilinin tutulduğu ve ölü gibi hareketsiz kaldığı anlar olur. Fakat samimiyetinin alameti, bir duvarın üstünde olsa dahi yere düşmesidir. Çünkü o kendinden tamamen geçmiştir. Ancak hem vecd iddiasında bulunup hem de yere düşmemek için ayaklarına dikkat eden, sonra giysilerini yırtan ve şer'an kötü sayılan şeyleri yapan kimseyle şeytanın oynadığında hiç şüphe etmeyiz!

Ahmed b. Atâ şöyle anlattı: Şiblî'nin Cuma günleri bir garip bakışı, ardından tiz bir çığlığı vardı. Bir gün öyle çığlık attı ki etrafındakileri çok rahatsız etti, dikkatlerini dağıttı. Ebû Ömer Eşyeb'in halkası onun halkasından uzak dururdu. Ebû İmran ve halkası da bundan sonra ondan uzak durmaya başladı.

Müellif der ki: Allah seni muvaffak etsin, sahabiler en temiz kalpli kimselerdi; etkilendiklerinde (=vecd esnasında) ağlarlar, korku ve saygı içinde olurlardı. Onların içerisinde yaşamayan bazı yabancılardan bizim şimdi eleştirdiğimiz bu tür hareketler sadır olmuş, Rasulullah da (s.) onları men'etmiştir. Sâbit, Enes'ten şöyle rivayet etti: Rasulullah (s.) bir gün vaaz ve nasihat ederken bir adam aniden bayıldı. Rasulullah (s.) "Kim bu ibadetimizi kargaşaya veren? Şayet bu hareketinde dürüstse kendini açığa vurmuş olur, yalancıysa Allah sevabını yok eder."[128] buyurdu. İbn Şahin der ki: Bize Abdullah b. Süleyman b. Eş'as ona Abdullah b. Yusuf Cübeyrî, ona Ruh b. Ata b. Ebû Meymûn ona babası şöyle anlattı: Enes b. Malik'in yanında Kur'an okunurken bayılanlardan bahsedildi. O dedi ki: Rasulullah (s.) bir gün bize vaaz ediyordu. Orada bulunan ve etkilenenlerden sadece inilti işittik ve hiç biri düşüp bayılmadı.

Müellif der ki: Arbâd b. Sâriye'nin rivayet ettiği hadiste şöyle geçmektedir: Rasulullah (s.) bir gün bize gözleri yaşla dolduran kalpleri korkuyla kaplatan bir vaaz verdi.[129] Ebû Bekir Âcurrî der ki: O, şeytanın makarasına sardığı bir çok cahilin yaptığı gibi ne çığlık atma ne de göğüslerine vurma türünden iş-

128. Mevzû hadistir.
129. İsnadı zayıftır.

ler yaptıklarından bahsetmedi. Husayn b. Abdurrahman şöyle anlattı: Hz. Ebû Bekir'in kızı Esma'ya "Rasulullah'ın (s.) sahabileri ve ev halkı Kur'an okunurken ne yaparlardı?" diye sordum. "Allah'ın bahsettiği gibiydiler; gözleri yaşla dolar, tüyleri ürperirdi." dedi. Ona "Bizim burada Kur'an okunurken bayılan bir takım kimseler var" dedim. "Kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım!" dedi.

İkrime şöyle anlattı: Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ'ya "Seleften, korkudan bayılan hiç kimse var mıydı?" diye sordum. "Hayır, bilakis onlar ağlarlardı." dedi.

İbn Hâzim şöyle anlattı: İbn Ömer Yere düşmüş Iraklı birini gördü. "Derdi nedir?" diye sordu. "Kur'an dinlediğinde böyle oluyor" dediler. "Vallahi biz de Allah'tan korkuyoruz, ama yere düşmüyoruz" dedi.

Abdullah b. Ebû Bürde şöyle anlattı: İbn Abbas'a (r.) Haricîlerden ve Kur'an okurken ne yaptıklarından bahsedildi. "Onlar hem Yahudi ve Hristiyanlardan da sofu değiller hem de sapkın ve saptırıcıdırlar."

Enes b. Malik'e "Bir takım kimseler Kur'an'ı işittiklerinde bayılıyorlar" denildi. O "Bu Haricîlerin hareketidir" dedi.

Ahmed b. Saîd Dımeşkî şöyle anlattı: Abdullah b. Zübeyr, oğlu Amr'ın Kur'an okuma esnasında bayılan kimselerle arkadaş olduğunu işitince ona "Ey Amr! Kendileriyle arkadaşlık yaptığın şu adamların; Kur'an okuma esnasında bayılan kimselerin kimler olduklarını öğrenecek ve senin derini yüzeceğim!" dedi.

Abdullah b. Zübeyr'in oğlu Amr şöyle anlattı: Babamın yanına gittim. Bana "Neredeydin?" diye sordu. "Daha hayırlısını görmediğim bir toplulukla karşılaştım. Bunlar Allah'ı andıklarında Allah korkusundan titriyorlardı. Işte onlarla birlikteydim" dedim. Babam "Onlarla bir daha oturma!" dedi. Bir gün benim, nasihatını tutmadığımı gösteren halimi görünce şöyle dedi: "Rasulullah'ı (s.) da Ebû Bekir ve Ömer'i de Kur'an okurlarken gördüm; onlara bu haller olmuyordu. Yoksa bunların Allah korkusunun Ebû Bekir ve Ömerden daha fazla olduğuna mı inanıyorsun?" dedi. Babamın söylediğinin doğru olduğuna kanaat getirdim ve onları terkettim.

Amr b. Mâlik şöyle anlattı: Bir gün biz Ebû Cevzâ'nın sohbetini dinlerken adamın biri yere yığıldı ve titremeye başladı. Ebû Cevzâ hemen sıçradı ve ona doğru gitti. Ona "Ey Ebû Cevzâ, bu vecdli biri" denince şöyle dedi: "Onun gerçek vecdli değil şu kendilerini yere atanlardan olduğunu sanıyorum. Bunu başta kesin olarak bilseydim camiden çıkartılmasını emrederdim. Allah gerçek vecd sahiplerini anlatırken "Gözlerinin yaşla dolduğunu görürsün" ve "Onların tüyleri diken diken olur" buyurmuştur. dedi.

Ömer b. Malik Bekrî şöyle anlattı: Kurrâlardan biri Ebû Cevzâ'nın yanında Kur'an okudu,. oradakilerden biri çığlık attı. Ebû Cevzâ kalkıp o adama doğru giderken, ona "Ey Ebû Cevzâ! Bu adam kendinde bir hal bulunan biridir, deliler! O "Sanıyorum o kendini yere atanlardan. Şayet kesin olarak onlardan olsaydı ayağımı boynuna başardım!" dedi.

Ebû Ömer der ki: Bize Cerîr b. Hâzım şöyle anlattı: bizzat tanık oldum; tabiînin önde gelenlerinden Muhammed b.. Sirin'e "Burada, Kur'an'ı işittiklerinde bayılan kimseler var" denildi o: "Onlardan biri bir duvarın üzerine oturtulsun, sonra kendisine Kur'an baştan sona okunsun. Şayet bu durumda düşerse o samimidir." dedi. Ebû Amr der ki Muhammed b. Sirin bunun yapmacık olduğu, o kimselerin açığa vurduklarının kalplerindekini yansıtmadığı görüşündeydi.

İmran b. Abdulaziz şöyle anlattı: Muhammed b. Sirin'i işittim kendisine Kur'an'ı işittiklerinde bayılanlar hakkında sorulmuştu. Dedi ki: "Bir duvarın üzerine oturmaları ve Kur'an'ın onlara başından sonuna kadar okunması hususunda onlarla anlaşalım. Şayet bu durumda düşerlerse onlar hakikaten söyledikleri gibidirler."

Ebû İsâm Ramlî, bir adamdan şöyle aktardı: Hasan Basrî bir gün vaaz verirken meclisindeki adamın biri derin nefes aldı. Bunun üzerine Hasan "Şayet bu Allah içinse kendini teşhir ettin, Allah'tan başkası içinse helâk oldun!" dedi.

Abdulkerim b. Reşid şöye anlattı: Hasan'ın vaaz halkasındaydım. Bir adam ağlamaya başladı ve sesini yükseltti. Bunun üzerine Hasan "Şu anda bu adamı şeytan ağlatıyor" dedi.

Ebû Safvan şöyle anlattı: Fudayl b. İyad (Kur'an'dan etkilenerek) yere düşen oğluna şu nasihatte bulundu: "Oğlum! Şayet bunda sadık idiysen kendini açığa çıkardın. Eğer yalancı idiysen kendini helâk ettin."

Mürteiş şöyle anlattı: Vaiz Ebû Osman Saîd b. Osman'ı gördüm; huzurunda biri vecde gelince ona "Ey oğlum, dedi şayet bunda sadık idiysen tüm sermayeni açığa vurdun. Eğer yalancı idiysen Allah'a ortak koştun." dedi.

SOFİLERİN VECD ANLAYIŞININ TENKİDİNE DAİR BİR FASIL

Müellif der ki: Şayet birisi "Zaten vecdin câizliği hususundaki sözümüz riyâ ehli değil, samimiler hakkındadır. Öyleyse vecde kapılan ve onu def etmeye güç yetiremeyen kişi hakkında ne dersin?" derse; cevaben deriz ki: Vecdin başlangıcı içten uyanan bir kıpırdanmadır. Şayet insan dikkat eder, kendini açığa vurmamaya çalışırsa şeytan ondan ümidin keser ve uzaklaşır. Eyyûb Sahtiyânî'nin yaptığı gibi bir şeyler anlatırken kalbi yumuşadığında burnunu siler ve "Nezle ne de ağırmış!" der. Şayet insan kendini ihmal eder; vecdinin ortaya çıkışına veya birilerinin halinden haberdar olmasına kulak asmazsa, şeytanın ona üflemesinin gücü nisbetinde titrer, vecde gelir.

İbn Ahî Zeyneb, Abdullah'ın hanımından şöyle aktardı: Abdullah bir gün evime geldi. Yılancık hastalığına karşı bana tılsım yapması için evime getirdiğim ihtiyar kadını hemen yatağın altına sakladım. Abdullah eve girdi ve yanıma oturdu. Boynumdaki ipliği görünce "Bu iplik nedir?" dedi. "Bana tılsım yapılırken boynuma takılan iplik!" dedim. Onu aldı ve kopardı, sonra "Abdullah'ın ailesi şirke muhtaç değildir. Rasulullah'ı (s.) 'Büyü muska ve tılsımda şirk vardır' buyururken işittim" dedi. Ben 'Neden öyle söylüyorsun. Oysa ben gözüm kayarken tılsım yapması için filan Yahudi'ye gidip geldim de gözüm sonunda düzeldi!' dedim. Dedi ki: "O şeytanın işiydi, gözüne elini dürtüyordu. O Yahudi tılsım yapınca bunu bıraktı. Halbuki Rasulullah'ın (s.) dediği gibi "Ümitsizliği gider ey insanların Rabbı! Şifa ver; sensin şifa veren, senin şifandan başka şifa yok. Hiçbir hastalık bırakmayan

bir şifa istiyorum!" deseydin bu sana yeterdi"[130] Müellif der ki: Buradaki hadiste geçen (ve tılsım diye tercüme ettiğimiz) "tevle"den maksat kadını kocasına sevdiren bir büyü çeşididir.

Ebû İsâ anlattı: Abdullah b. Ömer'in yanına gitmiştim. Ebû Sevvâr ona "Ey Ebû Abdurrahman! Bizde Kur'an'ı işittiklerinde Allah korkusundan koşan kimseler var" dedi. O "Yalan söylüyorsun!" deyince, Ebû Sevvâr "Şu yapının Rabbına andolsun ki öyle" dedi. Abdullah "Yazıklar olsun sana! Şayet doğru söylüyorsan onların karnına şeytan girmiş. Vallahi Rasulullah'ın (s.) sahabileri öyle değillerdi!" dedi.

VECD MESELESİNİN HALLİNE DAİR BİR FASIL

Şayet birisi "Vecdi def etmeye çalışan, ancak ona güç yetiremeyip mağlup olan kimseyi düşünelim. Böyle birine şeytan nereden girsin?" derse; cevaben deriz ki: Biz bazı kimselerin bunu def etmekten aciz kalmadığını inkâr etmiyoruz. Ancak samimi kimsenin alâmeti bunu def etmeye hakikaten güç yetirememesi ve olup bitenden habersiz olmasıdır. Bu "Mûsâ baygın düştü" (A'raf, 7/143) türünden bir durumdur.

Abdullah b. Vehb'e kıyametin korkunç sahneleri okununca baygınlık geçirip yere düştü. Ayıldıktan sonra hiç konuşmadı ve birkaç gün sonra da öldü. Vaaz dinleyip ölen veya bayılan çok sayıda kişi vardır. Fakat piyasada vecde kapılanların bir takım hareketlerini, çığlıklarını ve sağa sola çarpılışlarını içeren bu görünüşler yapmacıktır ve buna şeytan yardımcı olmaktadır.

Müellif der ki: Şayet "Peki o adam ihlaslı ise bu durum bir noksanlık mıdır?" denirse cevaben deriz ki: Evet öyle! Bunun iki delili var. Birincisi: onun bilgisi sağlam olsaydı kendini tutardı. İkincisi: Bununla sahabilerin ve tabiîlerin yoluna aykırı davranılmaktadır ki bu noksanlık olarak yeter.

İbn Havşeb anlatıyor: Hayyât zikir esnasında titrer ve gürlerdi. İbrahim ona şöyle dedi: "Eğer bunu, engelleyebileceğin

130. Sahih hadis, Ebû Davud, 3883

halde yapıyorsan seni hiç itibara almam ve benim için önemli değil. Eğer elinden gelmiyorsa o durumda da kendinden öncekilere (sahabilere vs.) muhalefet etmiş oluyorsun." Başka bir rivayete göre "Senden daha hayırlı kimselere aykırı davranmış oluyorsun" dedi.

Müellif der ki: Bu İbrahim, büyük fakihlerden İbrahim Nehaî'dir. (Ebû Hanifenin hocası Hammâd'ın hocası) Sünnete çok bağlı, sahabinin söz ve hareketlerine uyan biriydi. Hayyât da yapmacıklıktan uzak salih bir kimseydi. İşte bu İbrahim gibi birisinin onun gibi birisine sözü. Peki yapmacıklığı şüphe götürmeyen kimselerin hareketlerine ne dersin?

VECD ESNASINDA ISLIK ÇALMAK VE EL ÇIRPMAK

Ebû Süleyman Mağribî, Ebû Ali b. Kâtib'ten şöyle rivayet etti. İbn Bünân vecde gelir, Ebû Said Harrâz da ona el çırpardı.

Müellif der ki: El çırpmak hoş görülmeyen bir harekettir. Kişiyi coşturur ve vakarını bozar. Akıllılar bu tür şeylerden uzak dururlar. El çırpan adam, Kâbe'yi tavaf ederken bu tür hareketleri yapan müşriklere benzer. Allah onları bu hareketlerinden ötürü yermiş ve şöyle buyurmuştur: "Onların Kâbe'deki duaları ıslık çalmak ve el çırpmaktan başka bir şey değildir." (Enfal, 8/35) İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet edildi: Ayetteki "mükâ" dan maksat ıslık çalmak, "tasdiye" den kasıt da el çırpmaktır.

Müellif der ki: El çırpmakla aynı zamanda kadınlara da benzemiş olur. Aklı başında bir erkek vakarını bırakıp kadınların hareketlerini yapmaz.

VECD ESNASINDA DANSA BAŞLAMAK

Bunların coşkusu arttığında rakseder, devran yaparlar. Bazıları Yüce Allah'ın Eyyûb'a söylediği "Ayağını yere vur" (Sâd, 38/42) buyruğunu delil getirirler.

Müellif der ki: Ben derim ki, bu alâkasız bir delillendirmedir. Çünkü Allah (c.) ona ayağını sevincinden yere vurmasını

emretmiş olsaydı iddiaları bir ihtimal doğru olabilirdi. Ancak, ayağını yere vurmasını su çıksın diye emir buyurmuştur. İbn Akîl der ki: Bir belâya uğratılmış kimseye bundan kurtulacağı anda mucize olsun diye ayağını yere vurmasını emreden bir buyruk nasıl olur da raksa delalet edebilir? Bu nasıl mantık böyle? Şayet böceklerin yeyip çürüttüğü bir ayağı yere vurmak İslâm'da raksın câizliğine delil alınırsa, Yüce Allah'ın Mûsâ'ya "Âsânı taşa vur!" (Bakara, 2/60) emri de davula vurmaya delil alınabilir! Ancak Şeriatla oynamaktan Allah'a (c.) sığınırız. Bunları destekleyen bazıları şunu delil getirmişlerdir: Rasulullah (s.), Ali'ye "Sen bendensin ben de sendenim!" buyurduğunda Ali hoplayıp zıplamış, Câfer'e "Sen görünüş ve ahlâk yönüyle bana benziyorsun" buyurduğunda o da hoplamıştı. Zeyd'e "Sen kardeşimiz ve dostumuzsun!" buyurduğunda o da sevinçten hoplamıştı. Bazıları da "Habeşliler sıçrayıp oynuyorlar, Rasulullah da (s.) onları izliyordu...." ifadesi yer alan hadisi delil getirmişlerdir.

Cevap: Ali, Cafer ve Zeyd'in yaptığı (=Arapçası hacel) bir çeşit yürümedir ve (bu, seke seke yürümek) sevinç anında yapılır. Bununla raksın ne alâkası var? Habeşlilerin yaptığı da (Arapçası: Zefen) yine bir tür yürüme şeklidir, savaşta düşmanla karşılaşıldığında yapılır.

Sülemî'ye göre raksın câizliği şu olaya dayanır: Tabiînin önde gelenlerinden Saîd b. Müseyyeb Mekke sokaklarında yürürken, aşık Ahdar'ın Âs b. Vail'in evinde şu beyitlerle söylediği şarkıyı işitti:

Zeyneb'in bir grup kokulu kadınla Numan Vadisi'nden geçmesiyle
Vadi misk kokusuyla doldu.
Numeyrî'nin kafilesini görünce,
Onunla karşılaşma korkusuyla yollarını değiştirdiler.

Bunu dinleyen Saîd b. Müseyyeb bir süre ayaklarını ritimli şekilde yere vurdu ve "Bu dinlemesi zevk veren şeylerden" dedi. İnsanlar Saîd b. Müseyyeb'e gelip şiirlerini okurlardı.

Müellif der ki: bu rivayet kopuktur, karanlıktır, müphemdir. Ne bu haber sahih senetle sabit olmuştur, ne de bu şiir onundur. Saîd de bunu yapmayacak kadar vakarlı bir zattır. Bu beyitler şair Muhammed b. Abdullah b. Numeyr Numeyrî'ye nisbet edilir, ancak o Numeyr kabilesinden değildi. Numeyrî denmesi dedesinin isminin Numeyr olasından dolayıdır. O Sakif kabilesindendir. Şiirdeki Zeynep de Yusuf'un kızı Haccac'ın kızkardeşidir. Halife Abdulmelik b. Mervan ona şiirde geçen kafilenin ne olduğunu sormuş, o da "Üzerine Taif katranı yüklenmiş hamur gibi merkepler" demiş, Abdulmelik buna gülmüş ve Haccac'a, ona eziyet etmemesini emretmişti.

Müellif der ki: Sonra Saîd b. Müseyyeb'in ayağını yere vurduğu haberini doğru varsaysak bile bunda raksın câizliğine delil yoktur. Çünkü insan bir şey dinlerken ayağını yere vurabilir veya eliyle bir yeri tıklatabilir, ama buna raks denmez. Tutundukları bu delil ne de çirkin! Ayağı bir iki defa yere vurmak nerede, akıllıların tarzına yakışmayan raks oyunları nerede! Sonra... bu delillendirmeleri bırakın da sâlim aklı hakem yapalım: Raksda ancak çocuklara yakışan "oyun" dan başka ne mânâ vardır? Onda kalbi ahirete meylettiren ne bulunmaktadır? Vallahi bu insanın değerini azaltan, düşüren bir şeydir. Bazı şeyhler bana Gazâlî'nin şöyle dediğini aktardılar: Raks iki omuz arasındaki ahmaklıktır ve bu ancak yorulmakla ortadan kalkar. Ebû Vefâ b. Akil'e göre Kur'an raksın haram olduğunu belirtmiş, "Yeryüzünde şımarık yürüme" (İsra, 17/38) buyurmuş, kibirliyi vermiş ve "Şüphesiz Allah her kibirli ve gururluyu sevmez" (Lokman, 31/18) buyurmuştur. Raks şımarıklığın son haddidir. Biz şarabı da içkiye, her ikisinin coşturma ve sarhoş etme yönünden ortak olmaları nedeniyle kıyas etmedik mi? Peki neden sazı ve onunla birlikte nağmeli şiir okumayı, coşturma yönünden aynı olmalarından dolayı tambur, zurnaya kıyas etmiyoruz? Bir de ak saçlı sakallı kimsenin nağıneler ve çalgılar eşliğinde raksedip el çırpmasına özellikle bunu kadınların ve tüysüz gençlerin şarkıları eşliğinde yapmasına ne denir? Önünde ölüm, hesap, haşr ve sırat bulunan; ya cennete ya cehenneme gidecek olan kimsenin hayvanlar gibi tepelenerek raksetmesi kadınlar gibi el çırpması yakışık alır mı? Vallahi çağımda Ebû Kâsım b. Zeydân, Ab-

dulmelik b. Bişrân, Ebû Tâhir b. Allâf, Cüneyd ve Dîneverî gibi öyle şeyhler gördüm ki uzun süre birlikteliğimiz olduğu halde, onların bırakın gülmeyi dişleri gözükecek kadar gülümsemelerine dahi tanık olmadım!

Raksederlerken aralarındaki biri coşup ayağa kalktığında, diğerleri de kalksın diye yanındakini tutup ayağa kaldırırlar. Onların görüşüne göre cezbeye gelen kimsenin oturması câiz değildir. O kalkınca diğerleri de ona uyarak kalkarlar. Aralarındakilerden biri başını açsa ona uymak için diğerleri de başlarını açarlar. Oysa her akıllı bilir ki durup dururken basındaki takkeyi, sarığı yere fırlatmak çirkin ve edep dışı bir harekettir, vakarı giderir. Hac ibadetlerinde başın açılması ise hikmetine bakılmaksızın sırf Allah emrettiği bir iş olduğu için yapılır.

ATILAN ELBİSELER, YIRTILAN HIRKALAR

Bunlar raksederken coşkuları arttığında elbiselerini şarkıcının üzerine atarlar. Kimisi sağlam haliyle kimi de yırtıp öyle atar. Bazı cahiller buna gerekçe olarak şöyle demişlerdir: Bunlar kendilerinde geçtiklerinden dolayı ayıplanamazlar. Mûsâ (a.) kavmininin buzağıya ibadet ettiğini duyduğunda o hüzün ve kederiyle levhaları yare atmış ve kırmış kısaca ne yaptığını bilmemişti. Buna cevabımız şudur: Mûsâ'nın levhaları, kırmak üzere attığını kim söylüyor? Kur'anda zikredilen sadece attığı. Onun kırmayı kastettiğini nereden çıkarıyoruz? Bunu doğru kabul etsek bile: Mûsâ kendisinden öylesine geçmişti ki önünde bir ateş denizi olsaydı levhaları yine atardı. Peki şarkıyı başkalarından ayırtedebilen var ise kuyudan sakınan bu adamların tam bir kendinden geçme halinde olduklarını kim iddia edebilecek? Sonra peygamberlerin halleri nasıl sefihlerin hallerine kıyas edilebilir?

Genç bir sofi biliyorum. Bu sokaklarda yürür ve bağırır çağırır, gençler de arkasından yürürler. Anlamsız gürültülü sesler çıkarır. Cumaya gittiğinde çığlıklar atar. Cuma namazını da kılar. Bana onun namazını sordular. Dedim ki: "Bağırırken kendinde değilse abdesti bozulmuş demektir. Kendindeyse bunu sun'î olarak yapmaktadır." Bu adam güçlü kuvvetli biriydi, ama

çalışmazdı. Her gün bir sepet gezdirilir, o ve arkadaşları için yiyecek toplanırdı. *Bu, mütevekkilerin (tevekkül ehlinin) değil müteekkillerin (yiyicilerin) halidir!*

Sonra... bunların kendilerinden tamamen geçmiş halde bağırıp çağırdıklarını varsaysak bile, aklı baştan alan coşturucu haram şeyleri dinlemekten geri durmayıp o tür meclislere gitmeleri; kişinin kendisini eziyet göreceği şeye bırakmasına benzer. İbn Akil'e onların cezbeye tutulmaları ve elbiselerini yırtmaları hakkında sorulduğunda: "Yanlıştır, haramdır. Rasulullah (s.) malı zayi etmekten ve giysileri yırtmaktan men etmiştir." diye cevap verdi. Birisi "Ama onlar ne yaptıklarını bilmiyorlar" deyince İbn Akil şöyle dedi: "Büyük ihtimalle coşup cezbeye geleceklerini, akıllarının başlarından gideceğini bile bile bu yerlere giderlerse, daha sonra yaptıkları giysi yırtma gibi fesad edici hareketleriyle günah işlemiş olurlar. Şeriatın yasaklık buyruğu onlardan düşmez; çünkü onlar oraya gelmeden önce bu tür şeylere yol açacak yerlerden uzak durma emriyle muhataptırlar. İçki de böyle; insanlar sarhoş edici şeyleri içmekten menedilmişlerdir. Tutup içki içerek sarhoş olurlar ve mal zayi ederlerse, sarhoş olmaları gerekçesiyle israfın haranılılığı hitabı onlardan kalkmaz. Mutasavvıfların cezbe diye isimlendirdikleri bu coşku hali de böyle: şayet bunda samimi iseler hâdise nefsin sarhoşluğudur. Her iki halde de bu tür hareketlerden selâmette kalınmaz. Harama götürmesi şüpheli yerlerden kaçınmak vaciptir.

İbn Tâhir mutasavvıfların elbiselerini yırtmalarına Âişe'nin şu sözünü delil getirmiştir: "Pencereye resimli bir perde astım. Rasulullah (s.) ona uzanıp aldı ve ikiye böldü."

Müellif der ki: Şu zavallının fıkhına, anlayışına bak! Nasıl olup da, Rasulullah (s.) mal zayi etmeyi yasaklamışken mutasavvıfların tutarsızlığını, kasıtsız veya içindeki resimlerden dolayı kasıtlı olarak perdeyi yırtan kimsenin haline kıyas ediyor? Bu, Şeriatın yasaklar hakkındaki hassasiyetindendir. Nitekim içki yasakladığında şarap testilerinin kırılmasını emretmişti.

Şayet elbisesini yırtan kişi o esnada aklının başında olmadığı iddiasında bulunursa, deriz ki: Senin aklını başından şey-

tan aldı. Çünkü sen Hakk'la birlikte olsaydın, o seni bundan korurdu. Çünkü Hakk bozgunculuk yapmaz.

Câfer b. Süleyman, Ebû İmrân Cevnî'nin şu sözünü nakletti: Mûsâ bir gün vaaz ederken adamın biri elbisesini yırttı. Bunun üzerine Allah (c.) Mûsâ'ya şöyle vahyetti: "Gömleğin sahibine şöyle de gömleğini yırtmasın. Bana kalbini mi açıp gösterecek?"

Tasavvuf şeyhleri atılan hırkalar hakkında da konuşmuşlardır. Muhammed b. Tâhir şöyle demiştir: Hırkanın atılan kimsenin malı olduğunun delili Cerir hadisidir. Cerîr der ki: Üstü başı dağınık bir takım kimseler geldiler; Rasulullah, sahabileri onlara sadaka vermeye teşvik etti. Bunun üzerine ensardan biri, bir çuval dolusu eşya getirdi. İnsanlar da onun ardından teker teker sadaka getirdiler. Sonunda biri elbise diğeri yiyecekten oluşan iki yığın gördüm. Hırkanın dağıtılması törenine gelenlere bunun paylaştırılacağının delili ise Ebû Mûsâ'nın şu sözüdür: Rasulullah (s.) a ganimet ve "Seleb"in (=düşmanın üzerinden çıkan ganimet) dağıtılması için gelir ve Rasulullah da (s.) onu gelenlere paylaştırdı.

Müellif der ki: Bu adam Şeriatla oynamış ve o seviyesiz anlayışıyla son dönem mutasavvıflarının görüşüne uyan deliller çıkarmaya çalışmıştır. Bunun evvelki mutasavvıflardan olmadığını kaydettikten sonra delillerinin çürüklüğünü açıklayalım: Elbiseyi yırtıp savuran kişi eğer o esnada kendindeyse onu yırtması câiz olmaz. Eğer kendinde değilse onda Şer'an hiçbir tasarruf yapamaz. Ne hibe edebilir, ne öylesine verebilir. Yine bunlar bu durumdaki adamın elbisesinin insandan, farkında olmadan düşen şey gibi olduğunu iddia ediyorlar. Oysa kişi aklı başındayken onu ortaya atsa bile hiç kimsenin onu mal edinme hakkı yoktur. Elbisenin şarkıcının üzerine atılması mülkiyetinin ona geçmesine yol açmaz. Çünkü mülk edinme ancak şer'î bir akitle olur, atmak ise akit değildir. Sonra... bunun şarkıcının mülkiyeti altına girdiğini kabullensek bile diğerlerinin onda tasarruf hakkı nereden doğmaktadır? Sonra... onda kendi malları gibi tasarruf edip parça parça ederlerse bu da iki sebepten dolayı câiz olmaz. Birincisi: Bu, sahip olmadıkları mal üzerinde tasarruftur. İkincisi: burada mal zayi edilmektedir. Ayrıca... ora-

da bulunmayana pay edilmesinin gerekçesi nedir? Ebû Mûsâ hadisine gelince: aralarında Hattabî'nin bulunduğu âlimler şöyle demişlerdir: Rasulullah'ın (s.) bunu savaşa katılanlara vermesi veya humustaki hissesinden gönül hoşluğuyla vermiş olması muhtemeldir. Sofilerin kuralında ise bu hırka gelene verilir. Bu âlimlerin icmasına aykırıdır. Bunların bozuk fikirleri de, uydurdukları hüküm ve kurallara benzemektedir.

İbn Tâhir şöyle der: Şeyhlerimiz yırtılan hırkaların ve sağlam hırkalardan çıkan eşyaların "toplama" usülüne göre, şeyhin isteğine uygun olarak dağıtılması hususunda ittifak etmişlerdir. Buna da Ömer'in "Ganimet savaşa katılanlarındır" sözünü delil getirmişlerdir. Bu hususta şeyhimiz Ebû İsmail Ensâri "öteki sofilere muhalefet ederek hırkayı yırtık ve sağlam olarak iki kısma ayırmış, yırtığı herkese, sağlam ise şarkıcıya verilir demiştir. Buna şu hadisi delil getirmiştir: Rasulullah (s.) "Bu adamı kim öldürdü?" diye sordu. "Seleme b. Evka" dediler. Rasulullah (s.) "Onun "Seleb"i (=üzerindeki eşyalar) Seleme'nindir" buyurdu. Ölme (=yani kendinden geçme) olayı aslen şarkıcı sebebiyle vuku bulduğuna göre ganimet de onundur.

Müellif der ki: Bakın kardeşlerim! Allah bizi de sizi de İblisin ayak oyunlarından korusun, bakın şu cahillerin Şeriatla oynamalarına, bir hayvan pisliği kadar değer taşımayan şeyhlerinin anlamsız icmalarını delil saymalarına! Fakihlerin önde gelenleri hibe edilen şeyin yırtık veya sağlam olsun hibe edilen kimsenin malı olduğu, başkasının onda tasarruf hakkı bulunmadığı hususunda icma etmişlerdir. Sonra "Seleb" ölünün üzerinde bulunan her şeydir. Peki ne diye ortaya atılanı da böyle "Seleb" gibi kabul ediyorlar? Ayrıca durum Ensârî'nin söylediğinin aksi olmalıdır. Çünkü yırtık elbise cezbe nedeniyle öyle olmuştur. Dolayısıyla sağlamın değil yırtığın şarkıcının olması icap eder. Bu husustaki tüm sözleri hezeyandır, saçma şeylerdir kendi içinde bile tutarlı değildir.

Sofî Ebû Abdullah Tekritî bana Ebû Fettûh İsferânî (ki kendisini küçüklüğümde görmüştüm. Bir tekkede büyük bir kalabalıktaydı. Orada döşek davul, def ve ziller bulunuyordu. Ebû Fettûh kalktı ve raksetmeye başladı. Raksederken sarığı yere

düşüp başı açık kalmıştı) hakkında şunu anlatı: Ebû Fettûh bir gün mestiyle raksetti. Sonra ayakta mest giyili halde raksetmenin sofilerce yanlış olduğunu söyledi ve kenara çekilip mestini çıkardı. Daha sonra üzerindeki şalı alıp bu hatasının keffareti olarak kalabalığın önüne koydu. Oradakiler de onu parça parça yapıp paylaştılar.

İbn Tâhir şöyle der: Hırkayı atan kimsenin onu o topluluktan satın almasının câiz olmadığının delili Ömer'in (r.) Rasulullah'tan rivayet ettiği "Sakın verdiğin sadakadan geri dönme" hadisidir. Müellif der ki: Bir bak şu adamın hadisleri anlama gücünden ne kadar uzak oluşuna... Çünkü atılan hırka hala sahibinindir; ne diye satın alına ihtiyacı duysun ki?

PARÇALANAN HIRKANIN HEBÂ EDİLMEMESİ(!)

Sofilerin atılan giysileri parça parça yapıp oradakilere dağıtmalarına gelince; daha önce sadece atmakla onun şarkıcının malı olmayacağını; malı olması için mal sahibinin onu bizzat vermesi gerektiğini söyledik. Malın sahibi o olduktan sonra başkası onu ne hakla kullanabilir? Bir sofi şeyhini gördüm, elbiseyi parça parça yapıp dağıtıyor ve "Bu parçalardan faydalanılacak. Bunda israf yoktur" diyordu. Ona "Bu israfın ta kendisi!" dedim. Başka bir şeyh gördüm, "Memleketimizde bir elbise parçalayıp dağıtmıştım. Parçalardan birini alan birisi ondan gölgelik yapıp beş dinara satmış" dedi. Ona dedim ki: "Şeriat böylesi nadir durumlar hatırına bu saçmalığa izin vermez" İşin daha garibi Ebû-Hâmid Tûsî Gazâlî'nin şöyle demesidir: "Elbisenin, onunla elbise ve seccade yamanacak şekilde kare biçiminde yırtılmasında bir beis yoktur. Çünkü dikınek için bir elbisenin yırtılması vakidir. Bu onu zayi etmek olmaz." Bu adama hayret ediyorum: tasavvufa olan sevgisi onu nasıl olup da Fıkıh'tan, Şafiî mezhebinden koparmış ve özel maslahatı gözettirmiş? Sonra... kare biçiminde olmasının anlamı ne? Zira dikdörtgenden de aynı şekilde faydalanılır. Saç bağı koparıldığında da faydalanılır, kılıç kırılıp ikiye bölündüğünde de yararlanılır. Ancak Şeriat genel faydaları göz önünde tutar. Bundan ötesini "zayi etme"

"telef etme" diye adlandırır. Bu yüzden sağlam dirhemi (dirhemin madeni gümüştür) kırmayı yasaklar. Çünkü kırığının değeri daha azdır. İblisin cahilleri aldatması şaşılacak bir durum değildir. Asıl şaşılacak durum sofilerin hurafelerini Ebû Hanife, Şafiî, Malik ve Ahmed'in (Allah hepsinden razı olsun.) görüşlerine tercih eden fakihleri aldatışıdır!

YENİ VÂCİPLER TÜRETME

Sofiler bid'atlerinde aşırı gitmiş ve tuhaf şeyler söylemişler, onların hevâlarına meyledenler de onları temize çıkarma çabasına girmişlerdir. İbn Tâhir kitabında "tevbe edenden bir şeyler alma babı" adında bir başlık atmış, buna cihada katılayan Ka'b b. Mâlik'in tevbe öyküsünde geçen Rasulullah'ın (s.) "Üçte birini vermen senin içni yeterli" hadisini delil getirmiştir. Sonra "Sofilerden bir cezası olup da onu ödemeyenleri daha fazlasını ödemeye mecbur etmeleri" babı başlığını atmış Muaviye b. Ca'de'nin Rasulullah'an (s.) rivayet ettiği "Her kim onu (=zekâtı) vermezse, onu ve malının yarısını alırım!" hadisini delil getirmiştir.

Müellif der ki: Ben derim ki: Bunların Şeriatla oynamalarına ve bu çirkin oyuna delil getirenin cehaletine bak; ödemeleri şart olmayan şeyi ceza ve borç diye isimlendirmesine ve bunu bir görev ve vâcip addetmesine bak. Oysa bir şey ancak Şeriatın bildirmesiyle vâcip olur. Vâcip olmayan şeye vâcip diye inanmak küfürdür.

Sofilerin bir âdeti de istiğfar esnasında başı açmaktır. Bu mürüvveti gideren, vakara aykırı bir bid'attır. İhramda baş açılma olmasaydı bunun tutunulacak hiçbir yönü olmazdı.

Ka'b b. Mâlik hadisine gelince: Kendisi "Tevbemin bir parçası olarak malımın tümünü vereceğim" demiş, Rasulullah da (s.) "Üçte biri senin için yeterli olur" buyurmuş, bunu vâcip anlamında söylememiştir. Ka'b bunu nafile sadaka olarak vermiş, Rasulullah da (s.) ondan bunu almıştır. Şeriatın zekâtı terkedeni ceza olarak daha fazlasını vermeye mecbur etmesiyle, vâcip olmayan bir "borcu" müride vâcip kılmaları, ödemediğinde ise borcunu katlamaları arasında ne alâka var? Mecbur kılma Şeri-

ata mahsustur. Tüm bunlar cehalettir, Şeriatla oynamaktır. Bunlar, Şeriatın kurallarını çiğneyen kimselerin ta kendileridir!

İBLİSİN BİR ÇOK SOFİYİ GENÇ OĞLANLARLA ARKADAŞLIK KURDURARAK ALDATMASI

Müellif der ki: Bil ki çoğu mutasavvıf sofiler, zâten birlikteliklerinin ve arkadaşlıklarının olmaması nedeniyle kendilerini yabancı kadınlara bakmaktan men ettiler. Yeni yetme gençlerle arkadaşlıklarını ise kasten ve zühd amacıyla yaptılar. Böylece İblis onları genç oğlanlara meylettirdi.

Bil ki mutasavvıflar genç oğlanlarla arkadaşlık hususunda yedi kısımdır.

Birinci Kısım; en pisleridir. Bunlar kendilerini sofi gibi gösterir. Allah'ın (c.) zatının insanlara girdiğine, insanlarda tecelli ettiğine (=hulûl) inanırlar. Ebû Nasr Abdullah b. Ali Serrac şöyle anlattı: "Bana kadar intikal ettiğine göre bir grup hulûlcü, Allah'ın bir takım bedenleri seçip onlara Rabblık mânâlarıyla girdiğini iddia ediyorlarmış. Bunlardan bazıları O'nun (c.) güzellere girip tecelli ettiğini söylerler. Mezhep âlimlerimizden Ebû Abdullah b. Hâmid diyor ki; bir grup sofi dünyada Allah'ı gördüklerini, Allah'ın insan görünümünde olabileceğini, güzel bedenlere girmiş olmasının akıldan uzak olmadığını söylerler.

İkinci Kısım: Bunlar giyim kuşamlarıyla sofilere benzeyen, ama işleri güçleri fısk ve fücur olan kimselerdir.

Üçüncü Kısım: Güzele bakınayı helâl sayan gruptur. Ebû Abdurrahman "Sünen'üs-Sûfiyye" (=Sofilerin Yolları) adını verdiği bir kitap yazmış ve kitabın sonlarında "Farklı konuları içeren bölüm" adında bir başlık almış ve orada rakstan, semadan ve güzele bakmadan bahsetmiştir. Rasulullah'ın (s.) "Hayrı güzel yüzlüler yanında arayın"[131] buyurduğunu, "Şu üç şey gözü parlatır: Yeşile bakmak, suya bakınak, güzele bakmak"[132] dediğini yazmıştır.

131. Uydurma hadis.
132. Uydurma hadis.

Müellif der ki: Bu iki hadisin aslı astarı yoktur.

Sonra Ebû Abdurrahman Sülemî "güzele bakmak"dan bahsederken onu "Eşe veya cariyeye bakmak" ile kayıtlaması gerekirdi. Onu mutlak olarak zikretmesinde (peygambere) sû-i zan vardır. O, ayrıca "Hocamız Hafız İbn Tâhir Makdisî genç tüysüz oğlana bakmanın câiz oluşuna dair bir kitap kaleme almıştır." demiştir.

Fakihler derler ki. Sakalsız gence bakan kimsenin şehveti kabarıyorsa bakması haram olur. Saîd b. Müseyyeb der ki: "Birisini, gözünü tüysüz gence dikerken görürseniz ona şüpheyle bakın."

Dördüncü Kısım: Bunlar "Biz şehvetle değil ibret bakışıyla bakıyoruz. Dolayısıyla bakmak bize zarar vermiyor" derler. Bu onların saçmalıklarıdır. Çünkü nefisler aynıdır. Her kim, türünün bireylerinden farklı bir doğaya, fıtrata sahip olduğunu iddia ederse imkansızı iddia etmiş olur. Bunu, semâ hakkındaki sözümüzün başlangıcında zikrettik.

Abdullah b. Zübeyr Hanefî şöyle anlattı: Ebû Nadr Ganevî ile oturuyorduk Kendisi gözde âbidlerdendi. Yakışıklı bir genç gördü ve gözlerini ona dikip uzun uzun baktı. Sonra ona yaklaşarak "İşiten Allah, Onun yüce Şânı ve erişilemeyen saltanatı hakkı için... Ne olur gitme de sana bakmaya doyayım!" dedi. Genç biraz durdu, sonra gitmek üzere kalktı. Ebû Nadr "Hakim, Mecîd, Kerim, ilk yaradan tekrar dirilten Allah aşkına otur!" dedi. O da bir süre bekledi. Gözünü ona dikmiş hala uzun uzadıya bakıyordu. Genç yine gitmek üzere ayağa kalktı. Ebû Nadr "Tek olan, Cebbar Samed, doğmayan doğrulmayan Allah aşkına dur, gitme!" Genç bir süre bekledikten sonra gitmeye kalkıştı. Ebû Nadr yine "Latif, Habir (=herşeyden haberdar), işiten, gören ve benzeri olmayan Allah aşkına dur gitme!" dedi. Bir süre ona baktıktan sonra gözlerini yere indirdi. Genç de kalkıp gitti. Epey bir süre sonra başını kaldırdı. Hem ağlıyor hem şöyle diyordu: "Bu bakışım her türlü benzetmeden uzak, teşbihten beri, sınırlamadan münezzeh zatı hatırlattı. Vallahi arzuladığım o güzel yüzüne ve büyük güzelliğine bakmaya kavuşmak için ey Rabbim, tüm düşmanlarıyla mücadele edip tüm dostlarıyla dost

olmak suretiyle senin rızana ulaşmak için tüm gayretimle çalışacağım. Tek bana yüzünü göster de, gökler ve yer var olduğu sürece beni cehenneminde tut!" Sonra bayıldı.

Muhammed Abdullah Fizârî şöyle anlattı: Hayr Nessac'ı işittim, şöyle diyordu: Muharib b. Hassân Sufi'yle birlikte Hayf camisindeydik. İkimiz ihramlıydık. Yanımıza Faslı yakışıklı bir genç oturdu. Muharib'in gence hoşlanmadığım bir şekilde baktığını gördüm. Genç kalktıktan sonra ona "Sen haram bir ayda haram bir beldede haram topraklarda ihramlı birsin. Gence, ancak âşıkların bakacağı bir bakışla baktığını gördüm!" dedim. "Ey kalbi ve gözü şehvetli, böyle mi söylüyorsun? Bilmiyor musun ki, beni İblisin aldatmasına düşmekten men edecek üç şey vardır!" dedi. "Nedir onlar?" dedim "İman sırrı, İslâm iffeti ve en önemlisi de Allah'ın men'ettiği bir haramı işlerken beni görmesinden haya etmem." dedi. Sonra çığlık attı ve insanlar başımıza topladı.

Müellif der ki: Ben derim ki: Bakın şu aptalın cehaletine, güyâ Allah'ı noksanlılardan tenzih edici laflar etse de onu mahlukata benzetici imâlarına! Bakın günahı sadece fuhuş olarak gören ahmaklığına! Bu adam şehvetli bakışın haddizatında haram olduğunu biliyor. Bakın, "Şehvetten uzaklık" iddiasında bulunarak fıtratta bulunan nitelikleri kendinde yok gibi göstermesine! Oysa bakış tarzı onun bu iddiasını yalanlamaktadır. Âlimin biri bana, bir çocuğun kendisine şöyle anlattığını haber verdi: Filan sofi beni seviyordu. Bir gün bana "Oğlum, Allah'ın bende sana iltifat etme ve ilgi gösterme hakkı var. Çünkü gereksinimimi sende kıldı." Anlatılır ki bir grup sofi Ahmed b. Gazâlî'nin yanına gittiler. Tüysüz bir gençle başbaşaydı ve aralarında bir gül vardı. Bir güle, bir gence bakıyordu. Yanlarına oturduklarında aralarından biri "Yoksa bulandırdık mı/rahatsız mı ettik?" dedi. O "Evet vallahi!" deyince oradakiler cezbeye tutulup çığlık attılar.

Ebû Hüseyin b. Yusuf anlattı: Birisi ona "Sen Türk oğlanı seviyorsun!" yazılı bir kağıt göndermiş. Onu okuyunca genci çağırmış. Gözünü dikip uzun uzadıya bakmış ve öpüp "İşte mektubun cevabı" demiş.

Müellif der ki: Ben derim ki, bu adamın hareketine ve haya örtüsünü yüzünden atmasına hayret etmiyorum. Sadece oradaki hayvanların buna karşı çıkmayıp susmalarına şaşıyorum. Ancak hakikat şu ki Şeriat o insanların gönlünde sönmüş! Bize Ebû Kâsım Harîrî, ona Ebû Tayyib Taberî şöyle anlattı: Şarkı-mûsiki dinleyen bu taife hakkında bazılarının tüysüz gencin yüzüne uzun uzadıya baktıkları bazen onu takılarla ve güzel elbiselerle süsledikleri haberi bana ulaştı. Onlar bunu imanlarının artması ve yaratılanı düşünerek yaratıcıya ulaşma maksadıyla yaptıklarını iddia ediyorlar. Bu, hevâ hevese uymanın, aklı aldatmanın ve ilme muhalefetin zirvesidir. Allah "Ve nefislerinizde de ibretler var. Görmüyor musunuz?" (Zâriyat, 51/21) buyurur. Yine "Bakmıyorlar mı develere, nasıl yaratıldı?" (Gâşiye sûrisi, 88/17) Göklerin yerin melekutuna bak (ıp ibret al) madılar mı?" (A'râf, 7/185) buyurınuştur. Bunlar ise Allah'ın bakıp ibret almalarını emrettiği şeyleri bırakıp bakmaktan men'ettiğine bakmaktadırlar. Bu taife, söylediklerimizi türlü türlü hoş ve lezzetli yiyecekler yedikten sonra yapalar. Nefisleri buna doyunca ardından semâ, raks ve tüysüz oğlanlara bakmak ister. Onlar yemeği azaltsalardı ne semâyı arzularlardı ne de harama bakmayı! Ebû Tayyib devamla şöyle der: Onlardan biri şarkı dinleyenlerin hallerini ve semâ esnasında hissettiklerini bir şiirinde şöyle dile getiriyor:

Hatırlıyor musun sabaha kadar
Hoş şarkılar dinlemek için toplanışımızı?
Aramızda şarkı kadehleri dolaşır,
Onlar nefisleri içkisiz sarhoş ederdi.
Onlarda ancak mutluluk görürüz.
Neşe orada canlıdır, ayaktadır.
Orada zevklerin dostu icabet ettiğinde
Haydi falana diyen eğlence nidâcıları vardır.
Elimizden ancak kan dökmek geldi.
Onu güzellere bakmak için döktük.

Ebû Tayyib devamla şöyle der: Semânın kalplere etkisi bunun söylediği gibiyse ne fayda verecek, neye yarayacaktır?

İbn Akil der ki: "Güzele bakmaktan korkmuyorum" sözü bir hiçtir. Çünkü Şeriatın hitabı geneledir, o şahısları ayırt etmez! Ayrıca Kur'an ayetleri bu iddialara yalanlar Allah (c.) buyurur ki: "Mü'minlere şöyle gözlerini sakınsınlar, namuslarını korusunlar." (Nûr, 24/30) "Bakmıyorlar mı develere nasıl yaratıldı, göğe, nasıl yükseltildi, dağlara, nasıl dikildi?" (Gâşiye, 88/17-19) Kur'an sadece şehvetin meyletmeyeceği ve haz duymayacağı şeylere ve ibret verici manzaralara bakmamızı emretmiştir. Şehvet kabartan görüntüler şehvetle karışık ibret verir. İbret taşımayan hiçbir görüntüye bakmak câiz değildir; çünkü fitneye sebep olur. Bu yüzden Allah hiçbir kadını peygamberlikle göndermemiş, onu kadı, imam ve müezzin yapmamıştır. Tüm bunlara kadının şehvet mahalli olduğundandır. Kadın Şeriatın bakmaktan hedeflediği amacı yok edebilir. Her kim "Ben güzel yüzlerden nice ibretler alıyorum" der ve böylece kendisinin bizden farklı tabiat, fıtrat ve duygulara sahip olduğunu iddia ederse onu yalanlarız. Bunlar şeytanın aldatmacalarından başka bir şey değildir.

Beşinci Kısım: Bunlar tüysüz oğlanlarla arkadaşlık yapan ve kendilerini fuhuştan engelleyen, bununla da nefisleriyle cihad ettiklerine inanan kimselerdir. Bunlar onlarla yakın arkadaşlıklarının ve onlara şehvetle bakışlarının haddizatında bir günah olduğunu bilmiyorlar.

Tüm bunlar yerilen kötü sofilerin hasetlerindendir. Eski mutasavvıflar aslâ böyle değildi. Bazıları onların da böyle olduğunu söylemiş ve buna Ahmed b. Ali b. Sâbit'in Ebû Ali Ruzbâri'den naklettiği şu şiiri delil getirmişlerdir.

Gözümü güzellikler bahçesinde gezdirir,
Nefsimi harama düşmekten men'ederim.
Hevâmın, üzerinde koca gür dağlar olsa yıkacağı
O ağır yükünü taşıyorum.

Müellif der ki: Yûsuf b. Hüseyin'in sözü ileride gelecek. Sözünün bir yerinde o şöyle diyor: "Rabbıma genç oğlanlarla arkadaşlık yapmayacağıma yüz kez söz verdim. Ama bu ahdimi bana o boy boslar ve kara gözler bozdurdu."

Kâtibe hanım Şehde bana Ebû Muhtar Dabbî'den, o da babasından şöyle rivayet etti: Ebû Kümmeyt Endülüsî'ye (ki kendisi yeryüzünde seyyahtı.) "Bana sofilerde gördüğün en tuhaf şeyi anlat" dedim. Dedi ki: Mehircan adında bir sofiyle arkadaşlığım oldu. Bu mecusiyken müslüman olmuş ve tasavvufçuların arasına katılmıştı. Beraberinde ondan hiç ayrılmadığı bir genç oğlan vardı. Gece olduğunda kalkıp namaz kılar, sonra gencin yanına gidip yatardı. Sonra tekrar kalkıp namaz kılar ve gencin yanına yatar, sonra seher vakti kalkıp vitir namazı kıldıktan sonra ellerini açıp şöyle dua ederdi: "Allah'ım! Biliyorsun ki bu gecem de selâmetle geçti, onda hiçbir günah işlemedim, hafaza melekleri hiçbir günahımı kaydetmediler. Kalbimde gizlediğimi de dağlar yüklenseydi param parça olurlar, yer yüklenseydi ufalıp kül olurdu." Sonra "Ey gece sen de yaptıklarıma şahit ol. Zira Allah korkusu beni haramı talepten ve günahları işlemekten men etti" derdi. Sonra da şöyle derdi: "Efendim! Sen bizi takva üzere bir araya getirdin. Sevgililerin, dostların bir araya toplanacağı günde de bizi birbirimizden ayırma." Onunla uzun süre birlikte kaldım. Her gece böyle yapıyordu ve bu sözleri ondan her gece işitiyordum. Yanından ayrılmaya niyetlendiğimde ona "Seni işittim; gece yarısı şöyle şöyle diyordun?" dedim. "Beni duydun mu?" dedi. "Evet" dedim. "Vallahi, dedi ey kardeşim. İyi biliyorum ki kalbimde olanı bir hükümdar halkına karşı hissetseydi Allah (c.) ın onu affetmesi hak olurdu." Bende ona "Öyleyse ne diye tarafından sana zarar geleceğinden korktuğun kimseyle arkadaşlık yapıyorsun?" dedim.

Ebû Muhammed b. Câfer b. Abdullah Sûfî der ki: Ebû Hamza Sûfî şöyle anlattı: Beyt-i Makdis'de uzun süre bir oğlanla arkadaşlık yapan genç bir sofi gördüm. Genç öldü, oğlan üzüntü ve kederden bir deri bir kemik kaldı. Ona "Arkadaşına üzüntün çok uzadı. Öyle ki bundan sonra seni hiçbir şeyin teselli etmeyeceğini sanıyorum." dedim. Dedi ki: "Yüce Allah'ın bir göz kırpması süresince dahi benimle bir kötülük işlemesinden korktuğu, onunla arkadaşlığım ve gece gündüz başbaşa kalışlarım süresince beni fısk ve fücur pisliğinden muhafaza buyurduğu kişiyi kaybettikten sonra nasıl teselli bulabilirim?"

Müellif der ki: Bunlar İblisin, fuhuşa sürükleyemediğini görüp fuhuşun mukaddimelerini süslü gösterdiği kimselerdir. O zavallılar, sohbet etme ve arkadaşlık yapma zevkini yaşamak istemiş ve fakat fuhuş işlememek için nefisleriyle mücadele içinde kalmış kimselerdir. Şayet bunda sadık ve samimî iseler bilmeleri gerekirdi ki meşguliyeti başka değil sırf Allah olması gereken kalbi başka şeylerle meşgul etmiş, kalbin ahirette fayda verecek şeylerden bir an uzak olmaması gereken zamanı, nefsi fuhuştan alıkoymak için mücadele de harcamışlardır. Bunlar cehalettir, Şeriatın edep ve kurallarına aykırıdır. Çünkü Allah, gözü şehveti tahrik edici şeylere bakmaktan men'etmeyi emretmiştir. Zira göz kalbe giden yoldur. Kalbin korkulacak her türlü leke ve şaibeden selâmette olması, gözün korunmasına bağlıdır. Bunların hali aynen, koca ormanda kendi halindeki sakin bir arslanın üzerine gidip onu kızdıran ve onunla kavga eden kimsenin haline benzer. Kişi helâk olmasa bile aldığı yaradan büyük ihtimalle kurtulamaz.

Bunlardan kimileri bir süre nefisleriyle güçlü biçimde mücadele ederken, bir süre sonra zayıflamışlar, nefisleri onları apaçık fuhuşa davet etmiştir. Bunun üzerine onlar da oğlanlarla arkadaşlığı bırakmışlardır.

Bize Kâtibe hanım Şehde, Ömer b. Yûsuf Bâkıllânî'den o da Ebû Hamza'dan şöyle rivayet etti: Sofilerin üstadı M. b. Alâ Dımeşkî'ye, bir süre parlak yüzlü bir oğlanla arkadaşlık yaptıktan sonra onu bırakınca sordum: "Seni sürekli bir gençle görüyordum. Onunla birlikteydin, onu çok seviyordun. Niçin ayrıldın?" Dedi ki: "Vallahi onu ne darıldığımdan ne de bıktığımdan dolayı terkettim!" 'Peki neden yaptın?' dedim. Dedi ki: "Onunla başbaşa iken bana yaklaştığında kalbimin beni, Allah'ın (c.) gözünden düşeceğim harekete çağırdığını gördüm. Allah'ı tenzih etmek ve nefsimi fitne bölgesinden uzak tutmak için onu terkettim."

Nessâc'dan şöyle rivayet edildi: Sofi Ümeyye b. Sâmit'leydim. Bir oğlana baktı "O, nerede olursanız olun sizinledir. Allah yaptıklarınızı görücüdür." ayetini okudu. Sonra şöyle dedi: "Allah'ın, güçlü ve çetin meleklerle kuşattığı zindanından kaçmak ne mümkün? Allah'ı tenzih ederim. Beni, bu oğlana bakmayla sınamakla ne büyük bir sınava tabi tuttu. Ona bakışım aynen

rüzgarlı bir günde kamış üzerine düşerek her şeyi yakıp yok eden bir ateşe benzer." Sonra şöyle dedi. "Gözlerim sebebiyle kalbimin başına açılan belâdan ötürü Allah'dan mağfiret diliyorum. Kıyamet günü Allah'ın huzuruna kırk sıddıkın ameliyle gelsem bile bunun günahından ve ayıbından kurtulamamaktan korkarım." Sonra neredeyse ölecek gibi ağladı ağladı. Ağlarken şöyle diyordu. "Ey göz, seni ağlamakla meşgul edip belâya dalmana fırsat bırakmayacağım."

Bunlar n kimisi aşırı sevgiden dolayı daimî bir hastalığa yakalanmıştır. Kâtibe hanım Şehde Ebû Hamza Sufi'den şöyle rivayet etti: Abdullah b. Mûsâ sofilerin seçkinlerinden ve önde gelenlerden biriydi. Bir gün pazarda yakışıklı bir gence baktı ve ona tutuldu. Sevgi ve aşkından neredeyse aklı gidecekti. Onu görebilmek için her gün geçtiği yol üzerinde durup beklemeye başladı. Tutkusu daha da arttı ve onu hareketsiz, eli kolu bağlı hale getirdi. Bir adım dahi yürüyemiyordu. Bir gün ziyaretine gittim. "Ey Ebû Muhammed! Hikayen nedir, seni bu hallere düşüren oğlan necidir?" dedim. Dedi ki: "Allah'ın beni sınadığı, benim de güçsüzlüğümden dolayı sabredemediğim bir takım belâlar. İnsanın küçümsediği nice günahlar Allah nezdinde büyük günahlardan daha büyüktür. Harama bakmaktan kendisini alıkoymayan kimse hep hastalıklı olmayı hak etmiştir." Sonra ağladı. "Neden ağlıyorsun?" dedim. "Bahtsızlığımın cehennemde de devam etmesinden korkuyorum" dedi. Onun kötü haline acır bir halde yanından ayrıldım.

Ebû Hamza der ki: Muhammed b. Abdullah b. Eş'as Dımeşkî de güzel bir oğlana baktı, bayıldı. Evine götürüldü. Hastalık onu öylesine yakaladı ki ayakları tutamaz oldu. Uzun süre ayaklar üzerine basamadı. Biz onu ziyaret ediyor, hâl hatırını soruyor, başına geleni öğrenmeye çalışıyorduk. Ancak bize hikayesini de hastalığın n nedenini de anlatmıyordu. İnsanlar aralarında onun oğlana bakma hikayesini konuşuyorlardı. Bir gün bunu duyan oğlan adamı ziyarete geldi. Adamın neşesi birden yerine geldi, hareket etmeye ve gülmeye başladı ve onu görmekten çok mutlu oldu. Oğlan onu artık zaman zaman ziyaret ediyordu. Sonunda adam ayakları üzerine bastı ve önceki haline döndü. Oğlan bir gün evine davet etmiş, ama o bunu kabul et-

memiş. Oğlan yanıma geldi ve onu evine gitmeye ikna etmemi isterdi. Söyledim, ama reddetti. "Bunu neden istemiyorsun?" dedim. "Belâdan emniyette olamam; günaha düşmekten güvencede değilim. Şeytanın beni kandırıp belâya sokmasından, günah işleyip hüsrana uğrayanlardan olmaktan korkuyorum" dedi.

Bunlardan ikisini nefsi fuhuşa zorlamış, o da kendini öldürmüştür. Ebû Abdullah Hasan b. Muhammed Damgânî bana şöyle anlattı: Fars beldesinde büyük bir sofî vardı. Bir oğlana vuruldu, bu yüzden nefsinin fuhşa davetine karşı koyamadı. Sürekli Allah'ın onu daima gördüğünü düşündü. Sonunda bu niyetinden vazgeçti. Evi yüksek bir yerdeydi ve arkası denizdi. Kendisini pişmanlık duygusu kapladığı bir anda dama çıktı ve "Yaradanınıza tevbe edip kendinizi öldürün" (Bakara, 2/54) ayetini okuyup kendini yere attı ve denizde boğuldu.

Müellif der ki: Görüyor musun İblisin bu zavallıyı yavaş yavaş nasıl helâka götürdüğünü! Onu önce oğlana baktırdı, sonra bakışlarını onda sabitleştirdi. Sonra sevgisini kalbine yerleştirdi, sonra fuhşa teşvik etti, sonra da kendini fuhuştan koruduğunu görünce cehaletinden istifade ederek intiharı ona sevimli gösterdi ve kendini öldürttü. Belki de fuhşu aklından geçirdi ama ona karar vermedi. Bir şeyi yapmayı akıldan geçirmek, Rasulullah'ın (s.) "Ümmetimin, nefislerinin kendilerine fısıldamaları (vesveseleri, akıllarından geçen düşünceleri) affolunmuştur." hadisinden dolayı bağışlanmış bir durumdur. Sonra aklından geçen bir düşünceye pişman olunca tevbe etmiş sayılır. Çünkü pişmanlık bir tevbedir. Fakat İblis ona tevbesinin ancak İsrail oğullarında olduğu gibi kendini öldürmekle tamamlanacağını söyledi ve ona büyük bir günah işletti. Oysa "kendinizi öldürün" (Bakara, 2/54) emri İsrail oğullarına verilmiş bize ise yasaklanmış, "Kendinizi öldürmeyin" (Nisa, 4/29) buyrulmuştur. Sahih-i Buhârî ve Sahih-i Müslim'de Rasululah'ın şu hadisi sabittir: "Her kim kendini bir dağdan atıp öldürürse, kendini ebedî olarak kalacağı cehennem ateşine atıp yuvarlamış demektir."

Bunlardan kimi de sevdiği oğlandan ayrılmış, böylece sevdiğini öldürmüştür. Bana anlatıldığına göre Bağdat'taki bir tekkede bir çocukla aynı odada kalan bir sofî vardı. Oradakiler iftira attılar ve onları birbirinden ayırdılar. Bunun üzerine sofi eli-

ne bir bıçak alarak çocuğun yanına girdi ve onu öldürdü. Sonra oturup ağlamaya başladı. Tekkedekiler yanına gelip ne olduğunu sordular. O da çocuğu öldürdüğünü itiraf etti. Durumu polise bildirdiler. Suçunu itiraf etti. Çocuğun babası gelip cesedin başında ağladı. Sofi de oturup ağlamaya başladı. "Allah aşkına bana kısas uygula!" diyordu. Adam "Seni affettim" dedi. Sofi kalkıp çocuğun kabrine gitti ve ağladı durdu. Sonra ölene kadar defalarca haccetti ve sevabını çocuğa hediye etti.

Bunlardan kimisi de fuhuşa çok yaklaşmış ve sabır, nefisle cihad iddiaları ona bir fayda vermemiştir. İdris b. İdris'in şu anlattıkları bize sağlam senedle ulaştı: Mısır'da bir sofi topluluğunun arasında bulundum. Aralarında şarkı söyleyen bir oğlanları vardı. Bir defasında onlardan biri kendine hakim olamadı ve ne yaptığını bilmeksizin "Ey adam, Lâilâhe illallah" demeye başladı. Oğlan sürekli "Lailahe illallah" diyor, ardında sofi "Lailahe illallah diyen ağzını öpeyim" diyordu.

Altıncı Kısım: Bunlar oğlanlarla kasten arkadaşlık yapmazlar. Çocuk tevbe eder, zühd hayatı yaşamaya başlar ve kendi isteğiyle bunlara katılıp arkadaş olur. İblis onları aldatır ve "Çocuğu hayırdan mahrum bırakmayın" der. Sonra kasıtsız olarak oğlana çokça bakar ve bu onların kalbindeki kötülük duygusunu harekete geçirir. Sonunda şeytan onlardan elde edebildiğini eder. Bazen dindarlıklarına güvenirler. Şeytan da onları alıp günahın en uç noktasına savuruverir. Rahip Barsîsa'ya yaptığı gibi.

Müellif der ki: Bunun hikayesini kitabın baş tarafında anlatmıştık. Bunların yanlışlıkları, kendilerini belâya açık bırakmaları ve fitneye düşürmesinden güvencede olmadıkları kimselere arkadaşlık yapmaları sebebiyledir.

Yedinci Kısım: Bunlar oğlanlarla arkadaşlığın ve onlara bakmanın câiz olmadığını bilen, fakat, sabredemeyen, kendilerini tutamayan kimselerdir. Senediyle yapılan bir rivayette Râzî şöyle demiştir: Yûsuf b. Hüseyin şöyle dedi. Yaptığımı gördünüz her şeyi yapın. Ancak yeni yetme oğlanlarla arkadaşlık müstesna. Zira o fitnelerin fitnesidir. Rabbıma oğlanlarla arkadaşlık yapmayacağıma yüz kere söz verdim. Ama bu sözümü güzel yanaklar, boy bos ve kara gözler bozdurdu.

Sarî-i Gavânî bu anlamda şöyle der:

Gül yanaklar, iri gözler
Ön dişlerdeki güzel dizi.
Yanaklara sarkmış eğri zülüfler.
Ve göğüslerdeki topuz
İşte beni bunlar Gavâne'nin mecnunu yaptı
İşte onun için bana Ğavânî'nin sarîi (=mecnunu) derler.

Müellif der ki. Bu adam Allah'ın insanlardan gizlediği rezaletini açığa vurmuş, her fitneye düşürücü kişi gördüğünde tevbesini bozduğunu haber vermiştir. Peki tasavvufun nefisleri zorluklara karşı koyma gücü nerede kaldı? Sonra, cahilliğinden, günahın sadece fuhuş yapmak olduğunu sandı. İlmi olsaydı onlarla yakın arkadaşlık yapmanın ve onlara bakmanın günah olduğunu bilirdi. Cehalete bak, sahiplerine neler yapıyor. Muhammed b. Ömer'den senedle yapılan rivayete göre o şöyle demiştir: Bana Ebû Müslim Huşûî hakkında şöyle anlatıldı: Ebû Müslim güzel bir gence uzun uzadıya baktı, sonra şöyle dedi: "Allah'ı tenzih ederim. Gözümü kötü görüntüden engellemedi, onu efendisinin kızgınlığına alıştırdı, nehyettiği şeyin tutkunu yaptırdı, uyardığı şeyle mutlu kıldı. Bakışımı bana bıraktı, engellemedi. Beni affetse de Allah'tan haya ediyorum!" Sonra çığlık attı. Ebû Bekir Muhammed b. İyd'e varan senedle yapıla rivayete göre o şöyle demiştir: Ebû Hüseyin Nûrî'yi işittim, şöyle diyordu: Bağdat'ta yakışıklı bir genç gördüm ve iyice baktım. Sonra ona tekrar tekrar bakmak istedim ve ona "cır cır öten ayakkabılar giyip sokaklarda yürüyorsunuz" dedim. "Bilgi toplamayı iyi becerdin!" dedi.

İLMİN FAYDASI VE İSLÂM'IN BU MESELE HAKKINDAKİ HÜKMÜ

İlimden yoksun kişi soğa sola çarpar, ne yaptığını bilmez. İlmi elde ettiği halde onunla amel etme fırsatını kaçıran kişi ise daha şaşkındır. Yüce Allah'ın "Mü'minlere söyle gözlerini bakmaktan menetsinler" (Nûr, 24/30) buyruğunda ifade edilen Şeri-

at adabına uyan kimse, baştan itibaren, kendisine zor gelen şeyden selâmette olur. Şeriat tüysüz oğlanlarla oturup kalkmayı men'etmiş, âlimler de bunlardan kaçınmayı tavsiye edegelmişlerdir. Enes'e kadar varan senedle rivayet edilen hadise göre Rasulullah (s.) şöyle buyurmuştur: "Hükümdar oğullarıyla oturup kalkmayın. Çünkü nefisler onlara azad edilmiş cariyelerden daha çok meyleder."[133] A'meş'in Ebû Sâlih'den, onun Ebû Hureyre'den yaptığı rivayete göre Rasulullah (s.) şöyle buyurmuştur: "Gözünüzü hükümdar çocuklarıyla doldurmayın. Zira onların fitnesi bekar kızların fitnesinden daha şiddetlidir."[134]

Senedle Şa'bî'den yapılan rivayete göre o şöyle demiştir: Abdukays kabilesinden bir grup Rasulullah'ın (s.) yanına geldi. Aralarında çok parlak bir genç vardı. Rasulullah (s.) onu arkasına oturttu ve "Davud (a.)'ın hatası bakmaktı"[135] buyurdu. Ebû Hureyre'den yapılan bir rivayete göre o şöyle demiştir: "Rasulullah (s.) erkeğin tüysüz genç oğlana gözünü dikip bakmasını nehyetti." Ömer b. Hattab der ki "Alim bir kimse için tüysüz genç oğlandan daha korkunç ve zararlı bir yırtıcı hayvan yoktur." Hasan b. Zekvân'dan, senedle yapılan rivayete göre o şöyle demiştir: "Zengin çocuklarıyla oturup kalkmayın. Zira onların kadın gibi yüzleri vardır. Fitneleri bekar kızlarınkinden daha çetindir." Necib Sırrî şöyle demiştir: "Erkek geceyi tüysüz oğlanla birlikte aynı bir evde geçirmesin." Abdulaziz b. Ebû Sâib'den yapıları rivayete göre o babasından şöyle rivayet etmiştir: "Vallahi bir âbid için tüysüz bir oğlandan, yetmiş bekâr kızdan daha çok korkarım." Ebû Ali Rûzbârî'den şöyle rivayet edilmiştir: Cüneyd'i şöyle anlatırken işittim: Bir adam yanında yakışıklı bir oğlanla Ahmmed b. Hanbel'in yanına geldi. Ahmed "Kim bu?" dedi. Adam "Oğlum" dedi. Ahmed "Onu bir daha yanında getirme" dedi. Adam giderken Hafız Muhammed b. Abdurrahman eğilip Ahmed b. Hanbel'e "Allah hocamıza yardımını eksik etmesin. Bu iyi bir adam, oğlu ondan da iyi" dedi. İmam Ahmed: "Kastettiğimiz şey onların namuslu ve iyi kimseler olmalarına

133. Mevzûdur.
134. Mevzûdur.
135. Mevzûdur.

engel değildir. Biz hocalarımızdan böyle gördük, onlar da seleflerinden bize böyle aktardılar" dedi.

Senedle Ebû Bekir Mervezî'den şöyle rivayet edilmiştir: Hasan Bezzâz yakışıklı bir oğlanla Ahmed b. Hanbel'in yanına geldi ve onunla bir şeyler konuştu. Oradan ayrılmak istediğinde Ahmed b. Hanbel "Ey Ali! Bu gençle yolda yürüme" dedi. Adam "Bu kızkardeşimin oğludur" dedi. Ahmed b. Hanbel "Öyle olsa da, İnsanların helâkına sebep olma" dedi. Senedle, Şucâ b. Mahled'den, onun Bişr b. Hâris'i şöyle derken işittiği rivayet edilmiştir: "Yeni yetme oğlanlardan kaçının" Senedle Feth b. Mavsılî'den şöyle rivayet edilmiştir: "Abdallardan sayılan otuz şeyhle arkadaşlık yaptım. Hepsi de ayrılırken bana "Yeni yetme oğlanlarla oturup kalkmaktan sakın" tavsiyesinde bulundular." Halebî'den, isnadla şöyle rivayet edilmiştir: Ebû Mansûr Abdulkadir b. Tâhir'den, senedle şu söz rivayet edilmiştir: "Oğlanlarla arkadaşlık yapan fitnelere düşer." Ebû Abdurrahman Sülemî'den şöyle rivayet edilmiştir: Muzaffer Karmîsînî şöyle dedi: "Her kim nasihat etme niyeti ve selâmette kalma çaba ve azmiyle delikanlılarla arkadaşlık yaparsa, yine de belâya sürüklenir."

SELEF'İN OĞLANLARDAN KAÇINMALARI

Selef-i sâlihîn tüysüz delikanlılardan şiddetle sakınırdı. Rasulullah'ın (s.) yakışıklı genci arkasına oturttuğunu biraz önce zikrettik. Ata b. Müslim'den yapılan senedli rivayete göre o "Süfyan hiçbir delikanlının kendisiyle oturup kalkmasına izin vermezdi." demiştir. İbrahim b. Hani, Yahya b. Maîn'den şöyle rivayet eder: "Hiçbir tüysüz delikanlı benimle arkadaşlık yapmayı arzulamaz." Ebû Yakup'tan, senedle şöyle rivayet edilmiştir: Ebû Nasr b. Haris'le birlikteydik. Yanına son derece güzel bir kız gelip dikildi ve "Ey hoca Harb Kapısı nerededir?" diye sordu. Kıza "İşte şu kapı" diye cevap verdi. Sonra son derece yakışıklı tüysüz bir delikanlı geldi ve "Hoca, Harp Kapısı nerede?" diye sordu. Şeyh başını öne eğdi. Genç sorusunu yineledi. Bu defa şeyh gözünü kapadı. Bunun üzerine biz delikanlıya "Gel, ne istiyorsun?" dedik. "Harp Kapısı'nı" dedi. "İşte şu önündeki kapı" dedik. Delikanlı gidince şeyhe "Ey Ebû Nasr! Yanına bir kız

geldi, konuştun ve cevap verdin. Bir delikanlı gelince de onunla konuşmadın?" dedik. Dedi ki: Süfyan'dan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: "Genç kızın beraberinde tek, delikanlı oğlanın beraberinde iki şeytan bulunur. Ben de onun iki şeytanında korktum" Abdullah b. Mübarek'ten şöyle rivayet edilmiştir: Süfyan Sevrî hamama girdi. Biraz sonra içeriye parlak bir delikanlı girince "Çıkarın onu, çıkarın onu ben her kadının yanında tek, her delikanlının yanında on küsür şeytan görüyorum." dedi. İsnadla, Ebû Ümâme'den şöyle rivayet edilmiştir: Kur'an dinleyen ve okutan bir hocanın yanındaydık. Bir delikanlı geldi ve ona Kur'an dinletti. Ben oradan kalkacak oldum. "Bu delikanlı çıkana kadar bekle" dedi. O delikanlıyla başbaşa kalmak istemedi. Ebû Ali Rüzbâri'den senedle şöyle rivayet edilmiştir: Ebû Abbâs Ahmed Müeddib bana "Ey Ebû Ali, çağımızın sofileri tüysüz delikanlılarla arkadaşlığı nereden çıkarmışlar?" dedi. Ben "Efendim, sen onları daha iyi bilirsin. Benimle muamelelerinde onlardan bir zarar görmüyorum" dedim. "Heyhat, dedi, bunlardan daha güçlü imana sahip olanlarını gördüm. Onlar bir delikanlının kendilerine doğru geldiğini gördüklerinde savaştan firar edercesine kaçarlardı. Bu zamana ve insanlarda hakim olan hallere göre farklılık gösterir. Nefisler ve şehvetleri göz önünde bulundurmak gerekir. Tehlike ne kadar çoksa yanlış da o kadar çok işlenir."

Delikanlılarla sohbet, İblisin sofileri avlamakta kullandığı en güçlü ağıdır. Bize İbn Nâsır, ona Ebû Abdurrahman Sülemî, ona Ebû Bekir Razî, Yusuf b. Hüseyin'den şöyle rivayet etti: "Halkın afetinin ne olduğuna baktım, nereden kaynaklandığını bildim. Sofilerin afetlerinin ve kendilerini helâka sürükleyen belâlarının delikanlılarla sohbet, muhaliflerle arkadaşlık, kadınlara da yumuşak davranma olduğunu gördüm."

Senediyle İbn Ferec Rüstem Sufi'den şöyle rivayet ettik: İblisi rüyamda gördüm. Ona "Görüyor musun bizi, dünyadan, lezzetlerinden ve dünya malından nasıl yüz çevirdik? Artık sen bize ulaşmaya yol bulamazsın" dedim. "Şarkı dinleme ve delikanlılarla arkadaşlık yapma sebebiyle kalbinizi doldurduğum şeylere ne dersin?" dedi. Ebû Saîd Harraz'dan şöyle rivayet edilmiştir: Rüyamda İblisi uzağımdan geçerken gördüm. Ona "Gel" dedim.

"Size ne yapayım? Siz insanları kendisiyle aldattığım şeyleri nefsinizden attınız." dedi. "Nedir o?" dedim. "Dünya" dedi. Giderken bana doğru döndü ve "Ancak sizde bana göre hoş bir şey var" dedi. "Nedir o?" dedim. "Delikanlılarla arkadaşlık" dedi. Ebû Saîd der ki: "Sofiler arasında bundan kurtulan çok azdır."

TÜYSÜZ DELİKANLILARA BAKMANIN CEZASI

Ebû Abdullah b. Celâ'dan şöyle rivayet edilmiştir: Yakışıklı bir hristiyan delikanlıya bakıyordum. O sırada Ebû Abdullah Belhî yanımdan geçiyordu. "Ne diye burada dikilmişsin?" dedi. "Amca, şu güzelliğe baksana, buna ateşle nasıl azap edilecek?" dedim. Eliyle omuzuma vurdu ve "Bakmanın kötü etkisini eninde sonunda göreceksin" dedi. Gerçekten de onun etkisini kırk yıl sonra gördüm: Kur'an ezberini unuttum! Ebû Edyan'dan şöyle rivayet edilmiştir: Seyhim Ebû Bekir Dakkak'la birlikteydim. Önümüzden bir delikanlı geçti. Ona baktım. Şeyhim, ona bakarken beni gördü ve "Oğlum, bunun kötü tesirini eninde sonunda gereceksin" dedi. Yirmi yıl geçti. Sözünü aklına getiriyor, ancak bahsettiği kötü tesiri görmüyordum. Bir gece bu husus aklımda olduğu halde uykuya daldım. Sabah kalktım ki Kur'an ezberim zihnimden tamamen silinmiş! Ebû Bekir Kentenî'den şöyle rivayet edilmiştir. Bir dostumu rüyamda gördüm. "Allah sana ne yaptı?" dedim. "Önüme günahlarımı serdi ve "Şöyle şöyle yaptın" dedi. Ben "Evet" dedim. "Şunu şunu yaptın" dedi. Ancak ben ikrar etmekten utandım ve onu ikrar etmekten utanıyorum dedim. "Ben de utanmandan dolayı bu günahını affettim!" buyurdu. Rüyamda ona "O günah nedir?" diye sordum. "Yanından yakışıklı bir delikanlı geçmiş sen de ona bakmıştın." dedi. Bunun benzeri Ebû Abdullah Zerrâd hakkında anlatıl nıştır: Buna göre birisi onu rüyasında gördü ve "Allah sana ne yaptı?" diye sordu. "İkrar ettiğim tüm günahlarımı affetti. Ancak bir günahı ikrar etmekten utandım, haya ettim. Bu beni tere boğdu, öyle ki yüzümün eti yere döküldü." dedi. Ona "O günah nedir?" dendi. "Yakışıklı birine baktım" dedi.

Bize kadar intikal eden habere göre Ebû Eyyûb Taberî şöyle dedi: Bana sürekli hizmet eden yakışıklı bir delikanlım vardı.

Bir gün Bağdatlı bir sofi bize geldi. Bu gence çok bakıyordu. Bu yüzden ona çok acıyordum. Bir gece rüyamda izzet ve şerefin sahibi Allah'ı gördüm. Bana delikanlılara bakan Bağdatlıya işaretle "Ey Ebû Yakup onu neden men'etmedin? İzzetime andolsun ki, ben ancak benden uzak olanları delikanlılarla oyalarım." dedi. Ebû Yâkup der ki: Korku içinde, titreyerek uyandım ve rüyayı Bağdatlıya anlattım. Birden çığlık attı ve oracıkta öldü. Onu yıkayıp defnettik. Aklım hep onunla meşguldü. Bir ay sonra onu rüyamda gördüm. "Allah sana ne yaptı?" dedim. "Beni azarladı. Öyle ki kurtulamayacağımdan korktum. Sonra beni affetti." dedi.

Müellif der ki: Bu konuda sözü fazla uzatmamın nedeni bunun çok yaygın olmasındandır. Gözü haramdan alıkoyma ve diğer heva ve arzular hakkında daha çok şey okumak isteyen "Zemmü'l-Hevâ" (=Hevanın Yerilmesi) adlı kitabımıza baksın. Zira orada bunların tümünden fazlasıyla bahsedilmiştir.

İBLİSİN SOFİLERİ TEVEKKÜL İDDİASINDA BULUNUP SEBEPLERE TUTUNMAYI BIRAKMA VE MAL AYIRMAYI TERKETME HUSUSUNDA ALDATIŞLARI

Bize Muhammed b. Nâsır ile Muhammed b. Abdulbâkî, senedleriyle Ahmed b. Ebû Havarî'den şöyle rivayet etmişlerdir: Ebû Süleyman Daranî'yi şöyle derken işittim: "Biz Allah'a tevekkül etseydik hırsız korkusuyla duvarlar inşa edip evin kapısına kilit yapmazdık. "Zünnûn- u Mısrî'den senedle şöyle rivayet edilmiştir: "Yıllarca seyahat ettim de sadece bir kez gerçek tevekkül ettim: Bir gün denizde gemideyken gemi parçalanıp dağıldı. Ben de bir tahtaya tutunuverdim. Sonra kendi kendime "Eğer Allah (c.) senin boğulmanı takdir etmişse bu tahta sana bir fayda vermez" dedim ve kendimi denize bıraktım, sonra yüzüp sahile ulaştım."

Bize Muhammed şöyle anlattı: Ebû Yakup Zeyyât'a tevekkül hakkında sordum. Yanında bulunan bir dirhemi çıkarıp sadaka verdi de bana sonra cevap verdi. Sonra "Yanımda az da olsa bir mal varken cevap vermekten haya ettim" dedi. Ebû Nasr

Serrac "Lüma" adlı kitabında şöyle der: Bir adam Abdullah b. Celâ'ya gelerek tevekkül hakkında soru sordu. Yanında bir kalabalık vardı. Cevap vermedi. Eve girdi ve içinde dört danik para bulunan bir kese getirdi. Oradakilere verdi ve "Bununla bir şeyler alırsınız" dedi. Sonra adama sorusunun cevabını verdi. Ona bunun sebebi soruldu şöyle cevapladı: "Bende dört danik varken tevekkülden bahsetmekten Allah'tan (c.) utandım." Sehl b. Abdullah der ki: "Her kim para kazanma derdine düşerse sünneti yara alır. Her kimin tevekkülü yara alırsa, imanı da yara alır."

Müellif der ki: Bu karmaşıklığa bilgi kıtlığı yol açmıştır. Tevekkülün ne olduğunu bilselerdi; onunla sebeplere tutunma arasında bir çelişki olmadığını bilirlerdi. Zira tevekkül kalbin sadece vekil edinilene dayanıp güvenmesidir. Bu ise sebeplere tutunup harekete geçmekle de mal biriktirmekle de çelişmez. Allah "Allah'ın sizin için geçim kaynağı yaptığı mallarınızı, aklı ermezlere vermeyin" (Nisâ 4/5) buyurur. Rasulullah (s.) "Salih adamla birlikteki iyi mal ne iyidir"[136] buyurmuştur. Yine ölmeden önce malının tümünü sadaka vereceğini söyleyen Abdurrahman b. Avf'a "Varislerini ardında zengin kimseler olarak bırakman, onları insanlara el uzatan fakir kimseler olarak bırakmandan hayırlıdır."[137] buyurmuştur.

Bil ki tevekkülle tedbiri almak da emrolunmuştur: "Tedbirinizi alın" (Nisâ, 4/71) "Düşmanlarınız için elinizden gelen güç kuvvet hazırlığı yapın" (Enfâl 8/60) Allah Mûsâ'ya, Firavun'un zulmünden kurtarması için Kullarımı gece vakti yola çıkar dedi (Tâhâ, 20/77) Rasulullah (s.) savaşta zırh giymiş, hayatında iki defa doktorda tedavi olmuş ve hicret esnasında mağarada saklanmıştır. "Beni bu gece kim koruyacak?" buyurmuş, kapının kapatılmasını emretmiştir. Buhârî ve Müslim'in Cabir'den yaptığı rivayette Rasulullah (s.) "Kapını kapa"[138] buyurmuştur.

Enes b. Malik'ten (r.) şöyle rivayet edilmiştir: Bir adam deveyi caminin önüne bırakıp Rasulullah'ın (s.) yanına girdi.

136. Sahihtir.
137. Sahihtir.
138. Sahihtir.

Rasulullah (s.) deveyi ne yaptığını sorunca adam "Allah'a tevekkül edip (serbest) bıraktım" dedi. Rasulullah (s.) "Onu bağla da öyle tevekkül et"[139] buyurdu. Hüseyin b. Ziyad Mervezî şöyle anlattı: Süfyan b. Uyeyne'yi şöyle derken işittim: Tevekkül'ün anlamı kişinin kendisine yapılana yani Allah'ın yapacağına razı olmasıdır."

İbn Akîl der ki: Bazıları ihtiyatın ve tedbirin tevekküle ters düştüğünü, tevekkülün tedbiri elden bırakmak ve sonuçlara aldırış etmemek olduğunu sanırlar. Bu âlimler nezdinde "acizlik" ve "tefrit" tir, ve akıllılar nezdinde ayıplanacak ve yerilecek bir harekettir. Allah tevekkülün ancak tedbiri aldıktan, korunmak için elden gelen her şeyi yaptıktan sonra yapılmasını emretmiştir. Allah (c.) "Bu hususta onlarla istişare et" (Al-i İmrân: 3/159) kesin karar verince Allah'a tevekkül et" (Aynı ayet) buyurmuştur. Şayet ihtiyat tevekkülü yaralayıcı bir şey olsaydı. Allah Peygamberine "Bu hususta onlarla istişare et" diyerek bunu emretmezdi. İstişare düşmandan nasıl sakınıp korunulacağı hususunda bilgi almaktan başka nedir ki? Allah tedbir hususunda, peygamberini sahabilerin görüş ve içtihadlarını almaya teşvikle yetinmemiş; tedbiri en önemli ibadet olan namazda dahi emretmiştir: Allah "(Savaş esnasında topluca namaz kılarken) onlardan bir grup seninle namaza dursunlar ve silahlarını alsınlar." (Nisâ 4/102) buyurmuş, bunun gerekçesini şu buyruğuyla açıklamıştır: "Kâfirler sizin silahlarınızdan ve eşyalarınızdan (bir an) gafil olmanızı ve üzerinize baskın yapmayı arzularlar" (Nisa 4/102) Tevekkül, elden gelen bir şeyi bile bile terketmek değildir. Bilakis tevekkül elden bir şey gelmeyen ve aciz kalınan bir hususu Allah'a havale emektir. Rasulullah (s.) "Deveni bağla da öyle tevekkül et" buyurmuştur. Şayet tevekkül tedbiri terk etmek olsaydı, yaradılanların en hayırlısı en hayırlı ibadet olan namazda onunla emrolunur, ona bu ayrıcalık tanınırdı. İmam Şafiî ayetteki "Ve silahlarını alsınlar" ifadesine dayanarak o esnada üzerinde silah bulundurmanın vacip olduğunu söylemiştir. Tevekkül tedbir ve ihtiyata engel değildir. Zira Mûsâ (a.) kendisine "Eşraf seni öldürmek için oralarında konu-

139. Hasendir.

şuyorlar." (Kasas 28/20) denilince şehirden çıkmıştı. Peygamberimiz (s.) kendisini öldürme planları yapanlardan korktuğundan Mekke'yi terketti. Ebû Bekir (r.) mağaranın deliğini kapayarak Rasulullah'ı (s.) korumaya çalıştı. Onlar tam tedbir alıp sonra tevekkül etmişlerdir. Allah (c.) ihtiyat hususunda şöyle buyurur: "Yâkup, rüyasını anlatan Yusuf'a şöyle dedi: Rüyanı kardeşlerine anlatma" (Yusuf 12/5) "(Yakup Mısıra giden oğullarına şöyle dedi) Tek bir kapıdan girmeyin" (Yusuf 12/67). "Yeryüzünün omuzlarında yürüyüp dolaşın ve O'nun rızkından yiyin" (Mülk 67/15) kendini korumak için harekette bulunmak, Allah'ın (c.) nimetini kullanmaktır. Allah (c.) hali hazırdaki nimetlerinin açığa vurulmasından hoşlandığı gibi, emanet bıraktığı ileride çıkacak nimetlerinin açığa vurulmasından da hoşlanır. Öyle olunca Allah'ın ihsan ettiğine dayanarak ileriye attığı nimeti kullanılmaz kılmanın anlamı yoktur. Bilakis elinde bulunanı kullanmalı, sonra Allah katındakini elde etmeye çaba sarfetmelisin. Allah (c.) kuşlara da yabani hayvanlara da azık, rızık ve tehlikeleri kendilerinden def'eden pençe, tırnak ve diş gibi silahlar vermiştir. İnsanoğluna da kendisini silahlarla, binalarla ve zırhlarla korumasını sağlayacak akıl vermiştir. Her kim tedbiri bırakmak suretiyle Allah'ın nimetlerini zayi ederse Allah'ın hikmetini de hiçe saymış olur. Besinleri veya ilaçları almayı terkedip açlıktan veya hastalıktan ölen kimse gibi. Akıl ve ilim iddiasında bulunup da belâya teslim olandan daha aptalı yoktur. Tevekkül eden kimsenin eli para kazanmayla meşgul, kalbi ise sakin ve rahat, versin veya vermesin her hâlükârda durumu Hakk'a (c.) havale eder halde olmalıdır. Çünkü o, Allah'ın (c.) yaptığını mutlaka bir hikmet ve maslahat için yaptığına inanır. O durumda vermemesi de verme anlamına gelir. Nice tembellere tembellikleri ve nefisleri tevekkülün oturup bir şey yapmamak olduğu görüşünü doğru ve sevimli göstermiştir. Böylece bunlar öylesine aldanmışlardır ki neredeyse zayıflığa "cesaret," çekingenliğe "kararlılık" der olmuşlardır.

Vesileler ve sebepler önüne çıktığı halde onları kullanmamak, o vesileleri koyan Allah'ın hikmetinden cahil kalmaktır. Örneğin Allah yemeği doymaya, suyu kanmağa, ilacı da hastalıktan şifa bulmaya sebep kılmıştır. İnsan sebebi önemsemeye-

rek bunu terkeder sonra başkalarından istemeye kalkışırsa belki de ona "Senin şifan için bir sebep koyduk. Onu almayınca ihsan ve iyiliğimizi küçümsemiş oluyorsun. Sırf sebebi küçümsediğinden dolayı sana sebepsiz yere direkt şifa vermeyebiliriz" denilir. Bu aynen kaynak suyu ile dere arasında bulunup da yağmur yağması için yağmur namazı kılan kimsenin haline benzer! Bu kimsenin hareketi şer'an da aklen de iyi bir hareket değildir.

Müellif der ki: Birisi; "Kader varken nasıl tedbir alayım? derse, cevaben deriz ki: Peki kaderle birlikte neden emirler hususunda da tedbiri bırakmıyorsun. "Namazı bırakıp, kaderimde varsa yaparım, demiyorsun? Zira kaderi belirleyen de emri veren de aynı zattır. Allah da (c.) "tedbirinizi alın" (Nisa 4/102) buyurmuştur. Hattab b. Kâsım, Ebû Osman'ın şöyle dediğini rivayet etti: İsa (a.) bir dağın tepesinde namaz kılarken İblis ona gelerek "Şimdi sen her şeyin bir kaza ve kadere göre olduğunu mu sanıyorsun?" dedi. O "Evet" deyince, İblis "Öyleyse, kaderimde böyle yazılıymış, diyerek kendini dağdan at" dedi. İsa (a.) "Ey lanetli, kulları Allah dener; kulların Allah'ı deneme yetkileri yoktur!" dedi.

Bu anlamda, İblis bir çok kimseyi tevekkülün para kazanmak için çalışmakla çeliştiği düşüncesiyle aldatmıştır. İbn Münzir anlatıyor: Tüsterî'yi şöyle derken işittim: "Tevekkülü yara alanın imanı da yara almıştır. Para kazanma derdi olan sünneti yaralamıştır." Abdullah Razî şöyle anlattı: bir adam Ebû Abdullah b. Salim'e "Biz para kazanmakla mı yoksa tevekkülle mi sorumluyuz?" diye sordu. O şöyle cevap verdi: "Tevekkül Rasulullah'ın (s.) sünnetidir. Para kazanmak için çalışma sadece tevekkülden aciz kalan, Rasulullah'ın (s.) tevekkül hali derecesinden düşen kimseler için sünnet kılınmıştır. Ancak tevekküle gücü yeten kimsenin para kazanmaya çalışması hiçbir şekilde helâl değildir. Ona güvenip dayanma değil, sadece destek alma maksadıyla çalışabilir. Rasulullah'ın (s.) hali olan tevekküle gücü yetmeyen kimseye O'nun (s.) hali derecesinden düşerken sünnet derecesinden de düşmemesi için çalışması mübah kılınmıştır." Ebû Kasım Râzî, Yûsuf b. Hüseyin'i şöyle söylerken işittiğini haber verdi: "Bir müridi ruhsatlarla ve çalışmayla iştigal eder görürsen bil ki ondan hayır gelmez."

Müellif der ki: Ben derim ki: Bunlar tevekkülün manasını anlamayan onu işi gücü bırakmak, bedeni çalışmayla yormamak sananların sözlediridir. Daha önce anlattığımız gibi tevekkül bir kalbî eylemdir, azaların hareket etmesiyle çelişmez. Her çalışan tevekkülcü olmasaydı peygamberler tevekkülcü insanlar olmazlardı. Zira Âdem çiftçi, Nûh ve Zekeriyya marangoz, İdris terzi, İbrahim ve Lût çiftçi, Salih tüccardı. Süleyman hüs denen hurma yapraklarından sopa yapar, Davut zırh yapıp onun parasıyla geçinirdi. Mûsâ Şuayb ve Muhammed de (a.) çobanlık yaptılar. Peygamberimiz (s.) "Mekkelilerin kırat karşılığı koyunlarını güderdim" demişti. Allah (c.) ganimetten ona pay ayırınca çalışmaya ihtiyacı kalmadı. Ebû Bekir, Osman, Abdurrahman b. Avf Allah hepsinden razı olsun M. b. Şirin ve Meymun b. Mihran kumaş tüccarı, Zübeyir b. Avvâm, Amr b. Âs elbise dokuyucusu idiler. Ebû Hanife de böyleydi. Sa'd b. Ebi Vakkâs ok keskinleştirirdi. Osman ve Talha terziydi. Tabiîler ve sonrakiler hep çalışmışlar ve çalışmaya teşvik etmişlerdir.

Atâ şöyle anlattı: Ebû Bekir (r.) Halife seçilince ticaretini yapmak üzere omuzuna astığı elbiselerle pazara indi. Yolda Ömer ve Ebû Ubeyd'le karşılaştı. Ona "Nereye gidiyorsun?" diye sordular. "Pazara" dedi. "Müslümanların başkanı seçildin, ne yapacaksın orada?" dediler. "Aile efradımı nasıl doyurayım?" dedi. İbn Sa'd der ki: Bize Ahmed b. Abdullah b. Yûnus, ona Ebû Bekir b. Ayyâs, Ona Amr b. Meymûn, ona babası şöyle anlattı: Ebû Bekir (r.) halife seçilince ona 2000 tutarında maaş bağladılar. Ebû Bekir (r.) "Biraz artırın. Zira bir sürü evladım var. Beni ticaretten de alıkoydunuz, meşgul ettiniz" deyince 500 daha eklediler.

Müellif der ki: Birisi sofilerden birine "Evlatlarımı nasıl doyurayım?" dese sofi ona "Allah'a şirk koştun!" der. Ticarete çıkan hakkındaki görüşünü sorsalar "O tevekkül ehli, yakin ehli değil!" derler. Tüm bunlar tevekkül ve yakinin anlamından bîhaber olmalarındandır.

Bu kimseler kapıyı üzerlerine kapayıp tevekküllerine devam etselerdi iddiaları biraz mantıklı olurdu. Ama bunlar iki çeşittirler. Büyük çoğunlukları ya dilencilik yaparak dünya peşin-

de koşar, ya da çocuğunun eline sepet verip gönderir ve mal toplatır. Dükkanlara alış veriş için gidenleri eksik olmayacağı gibi, tekkelere yiyecek içecek getirenlerin eksik olmayacağını bildikleri halde miskin miskin tekkelerde oturmaya gelince; İbrahim b. Edhem şöyle anlattı: Tabiîlerin önde gelenlerinden Saîd b. Müseyyeb şöyle derdi: "Her kim çalışmayı bırakıp mescidde oturur ve kendisine getirileni kabul ederse dilencilik yapmıştır." Ebû Turab müridlerine şöyle derdi: "Sizden her kim yamalı elbise giyerse dilencilik yapmıştır, her kim tekke veya camide sürekli oturursa yine dilencilik yapmıştır."

Müellif der ki: Selef-i Sâlihîn bu durum düşmekten men'eder çalışıp para kazanmayı emrederlerdi. Hayyat Teynî şöyle anlattı: Ömer b. Hattâb şöyle dedi: "Ey fakirler topluluğu başlarınızı kaldırın. Artık yol belli: Hayırlarda yarışın ve müslümanlara yük olmayın!"

İbn Âsım şöyle anlattı. Bana anlatıldığına göre Hz. Ömer bir genç görür ve onun iyi biri olduğunu düşünürse mesleği olup olmadığını sorardı. "Yok!" denirse, "Gözümden düştü" derdi.

Saîd b. Müseyyeb'in şöyle dediği anlatılır: Rasulullah'ın (s.) sahabileri Şam pazarında ticaret yaparlardı. Talha b. Ubeydullah ve Saîd b. Zeyd bunlardan bazılarıdır.

Ebû Kâsım b. Huttalî şöyle anlattı: Ahmed b. Hanbel'e "Rızkım ne olsa bana gelecek" diyerek evinde veya camisinde oturan kimsenin durumunu sordum. Dedi ki: Bu kimse cahildir! Rasulullah'ın "Allah (c.) rızkımı mızrağımın gölgesi altında kıldı!" hadisini duymadın mı?[140] Kuşun sabah yuvasından karnı aç çıkıp tok döndüğünü söylediği diğer bir hadis açıkça, kuşun rızık elde etme çabasında olduğunu ifade etmiyor mu? Allah (c.) "Diğerleri de yeryüzünde dolaşarak Allah'ın ihsanından elde etmeye çalışırlar" (Müzzemmil 73/20) "Rabbınızın kereminden bir şeyler elde etmeye çalışmanızda size hiçbir günah yoktur." (Bakara 2/198) buyuruyor. Rasulullah'ın (s.) sahabileri karada ve denizde ticaret yapıyorlar, hurma bahçelerinde çalışıyorlardı. Onlarda bizim için güzel örneklik vardır. Daha önce zikrettik:

---

140. Sahihtir.

Ahmed b. Hanbel'e birisi gelerek "Tevekkül edip (yanıma hiçbir şey almadan) hacca gideceğim!" demiş, Ahmed "Öyleyse kafileden ayrı git!" demiş, adam "Hayır!" deyince Ahmed b. Hanbel "Öyleyse sen insanların azıklarına tevekkül etmişsin!" demiştir.

Ebû Bekir Mervezî şöyle anlattı: Ahmed b. Hanbel'e "Bu tevekkül ehli insanlar 'Biz otururuz. Rızkımızı Allah üstlenmiştir' diyorlar" dedim. Dedi ki: Bu seviyesiz bir söz! Allah (c.) "Cuma günü namaza nida edildiği vakit Allah'ı zikre koşun, alış-verişi bırakın" (Cuma 62/9) buyurmuyor mu? 'Ben çalışmam!' deyip sonra ona çalışıp kazanılan bir şey getirildiğinde ne diye onu Allah'tan başkasından kabul ediyor?" Hallal der ki: İmam Ahmed'in oğlu Abdullah bana şöyle anlattı: Babama "Biz Allah'a tevekkül eder, çalışmayız" diyenleri sordum. Dedi ki: "Tüm insanlar Allah'a tevekkül etmeli, sonra çalışarak para kazanmalılar. Bu söz, ahmak insanın sözüdür."

Ahmed b. Hanbel'in oğlu Sâlih'ten şöyle rivayet edilmiştir: Babama tevekkülü sordum. Dedi ki: "Tevekkül güzeldir. Ama, kendini ve aile efradını kimseye muhtaç bırakmamak için çalışıp kazanması, işi bırakmaması icap eder" Yine Salih der ki: Babama, "Bir tevekkül ehli kimseleriz" diyerek çalışmayanlardan soruldu. Babam "Onlar bid'atçilerdir!" dedi.

Hallâl der ki: Mervezî bana, kendisinin Ahmed b. Hanbel'e, "İbn Uyeyne bunlar hakkında 'Bid'atçiler!' derdi" dediğini, Ahmed'in 'Bunlar dünyanın durmasını, alt üst olmasını isteyen kötü kimselerdir!' dediğini anlattı. Hallal der ki: Mervezî bana kendisinin Ahmed b. Hanbel'e "Evimde oturup sabrederim, halimden kimseyi haberdar etmem" diyenler hakkında sorduğunu, Ahmed'in "Çıkıp çalışması bana göre daha iyi; oturursa daha kötü şeyler yapar" dediğini, kendisinin "Ne yapar?" sorusuna Ahmed'in "Kendisine gönderilmeyi bekler" dediğini rivayet etmiştir.

Hallâl der ki: Bana Ebû Bekir Mervezî şöyle anlattı: Bir adamı Ahmed b. Hanbel'e "Benim bir şeye ihtiyacım yok" derken işittim. O "Çarşıya git. Kazandığınla yakınlarına iyilikte bulunur, aile efradının geçimini sağlarsın!" dedi. Başka bir adama "Çalış, artan malını akrabalarına ikram edersin." dedi. Ah-

med b. Hanbel der ki: "Onlara, yani adamın çocuklarına pazara gidip ticaret yapmalarını emrettim."

Cassâsî şöyle anlattı: Ahmed b. Hanbel'i şöyle derken işittim: "En çok değer verdiğim para, ticaretten kazanılan para, en değer verdiğim hediye de dostların hediye ettiğidir."

Müellif der ki: İbrahim b. Edhem ekin biçer, Selman Havvâs meyva devşirir, Huzeyfe Mar'aşî yoğurt çalardı. İbn Akil der ki: Sebebe tutunmak tevekküle zarar vermez; çünkü peygamberlikten üstün bir derece iddiası dinde noksanlıktır. Bakın, Mûsâ "Eşraf takımı seni öldürmek için plan yapıyorlar" (Kasas, 28/20) dendiğinde şehri terketti. Aç kalıp şerefini koruma ihtiyacı duyunca sekiz yıl hizmet akdi yaptı. Allah (c.) "Yeryüzünün dört bir yanında yürüyün" (Mülk, 67/15) buyurmaktadır. Çünkü rızık için çalışma da Allah'ın verdiği güç nimetini kullanmaktır. Öyleyse sen olanı kullan, sonra Allah'ın (c.) katındakini ara! Bazen insan Rabbından bir şey ister, rızkını O'nun katındaki hazinelerden bekler. Bu, gecikince de kızar. Bazılarını görürsün; gayri menkulü veya ev eşyası vardır. Sıkıntıya düşüp borcu biriktiğinde ona "Şu gayri menkulünü satsana" dense, o "Nasıl malımı satıp insanlar nezdindeki itibarımı düşürürüm?" der. Bu aptallıkları kişiye yaptıran, geleneklerdir. Bir çok kişi de çalışmaya üşenir; çalışmayan miras zenginlerine öykünür... Böylece bunlar iki çirkin şey arasında kalmışlardır: Ya çoluk-çocuklarını perişan bırakacak, böylece farzları terketmiş olacaklar, ya da "Tevekkül ehli" adıyla süslenecekler: kazananlar da acıyıp bunlara bir şeyler verecekler. Bu rezaleti ancak izzet-i nefsi bulunmayan düşük kişiler kabul eder! Oysa erkek adam, tembelliği veya sofi denen cahiller arasında güzel bir adla anılmayı tercih etmez; Allahın kendisine verdiği cevheri zayi etmez. Çünkü Allah (c.) bazen kişiyi mal ve paradan mahrum bırakır, ama ona dünyalık çok şey kazanacağı bir cevheri, insanlar arasında kabulü verir.

TEMBEL SOFİLERİN BAHANELERİ

Bazen çalışmayanlar çirkin bahaneler uydururlar. Bunlardan biri "Rızkımız bize eninde sonunda ulaşacaktır" sözleridir.

Bu son derece çirkindir. Çünkü, şayet birisi ibadet ve itaatı terkedip "Ben ibadetle, Allah'ın bana takdir ettiği hiçbir şeyi değiştiremem. Şayet cennetliksem zaten cennete, cehennemliksem zaten cehenneme gideceğim" derse, ona deriz ki: "Bu, tüm emirlerin reddini gerektirir. Çünkü öyle olsa Âdem cennetten çıkarılmazdı. Çünkü o da "Ben ancak Allah'ın bana takdir ettiğini yaptım" diyordu. Bilindiği gibi biz kaderle değil emirlerle muhatabız, onlardan mesulüz.

Bir de "Helâl nerede ki arayalım?" derler. Bilindiği gibi helâl Şeriatın alınmasına izin verdiği şeydir. Bu lâf tembelliklerine geçirdikleri kılıftan başka bir şey değildir.

Bir de şöyle derler: "Biz çalışıp kazanırken zâlimlere ve âsilere yardım etmiş oluruz." Şu rivayette geçen buna örnektir: Seyrevânî, İbrahim Havvâs'ı şöyle derken işittiğini haber verdi: Helâle ulaşmak için her şeyi denedim. En son balık avlamaya karar verdim. Bir kamış sapı alıp ona kıllar bağlayarak olta yaptım. Sonra bir suyun başına oturdum. Oltayı attım. Bir balık çıktı. Onu alıp yere attım. Sonra oltayı ikinci defa attım. Çıkan balığı yine yere attım. Üçüncü defa oltayı atarken birden kimin attığını bilmediğim bir tokat yedim. Ortada hiç kimse yoktu. Bir ses işittim; "Sen hiçbir rızık elde etmedin. Sadece bizi zikreden hayvanları yakalayıp öldürdün" diyordu. Bunun üzerine kılları kopardım, kamış sapını kırdım ve oradan ayrıldım.

Müellif der ki: Ben derim ki bu rivayet şayet doğruysa (ki her iki rivayette de şüpheli kişiler vardır) tokatı atan da, o sözleri fısıldayan da İblistir! Çünkü Yüce Allah avlanmayı helâl kılmıştır. Dolayısıyla helâl kıldığı şeyden dolayı hiç kimseyi cezalandırması mümkün değildir. Allah (c.) helâl kılmışken nasıl olup da "Bizi zikreden hayvanları yakalayıp öldürdün!" diyebilir ki? Helâlden kazanmak yerilecek değil övülecek bir eylemdir. Şayet, Allah'ı (c.) anıyorlar diye balık avlamayı, hayvan kesmeyi bırakacak olsak elimizde bedenlerimize güç verecek hiçbir şey kalmaz. Çünkü bedenleri ancak et ayakta tutar. Balık avlamaktan ve hayvan boğazlamaktan sakınmak sadece Brahmanların dininde vardır. Cehaletin kişiyi ne hallere getirdiğine, İblisin ona neler yaptırdığına bak! Ahmed b. Abdullah b. Abdulmelik

şöyle anlattı: Ebû Turâb (Toprağın babası) lakaplı birini şöyle derken işittim: Fetih Mavsılî'ye "Sen ağla balık avlıyor, her yakaladığını aile efradına yediriyorsun. Neden avlanıp onu satmıyorsun?" denildi. O "Suda Allah'a itaatkâr bir mahlûku avlayıp onu yeryüzündeki âsî birine yedirmekten korkuyorum" dedi.

Müellif der ki: Ben derim ki: Şayet Fetih Mavsılî'den yapılan bu rivayet sahîh ise, bu Şeriata ve akla aykırı zayıf ve sönük bir mazerettir. Çünkü Allah (c.) para kazanmayı mübah kılmış, ona teşvik etmiştir. Birisi "Ekmek pişiriyorum ama, belki de onu asî birisi yiyecek" derse boş laf etmiş olur. Çünkü bu tavır, Yahudilere ve Hristiyanlara ekmek satmamızın helâl olmamasını gerektirir, oysa bu tür ticaret helâldir.

İBLİSİN SOFİLERİ, TEDÂVİ OLMAYI TERK ETTİREREK ALDATMASI

Müellif der ki: Tedavi olmanın mübahlığı hususunda âlimler arasında hiçbir ihtilaf yoktur. Sadece, bazı âlimler tedaviyi terkin "azimet" olduğu görüşündedirler. "Lukat el-Menâfi fi't-Tıbb" isimli kitabımızda âlimlerin bu konudaki görüşlerini beyan edip tercih ettiğimiz görüşü açıkladık. Burada ise söyleyeceğimiz şu: Tedavi tüm âlimlere göre mübah hatta bazılarınca sünnet olduğuna göre, tedavinin tevekküle aykırı olduğunu söyleyen bir takım kimselere kulak asılmaz. Çünkü icma bunun tevekküle aykırı olmadığını ifade etmektedir. Rasulullah'ın da (s.) tedavi olduğu, tedaviyi emir ve tavsiye ettiği sahih hadislerde sabıttir. Elbette o (s.) tedavi görmesiyle de tedaviyi emretmesiyle de tevekkülü bırakmış değildir.

Osman b. Affan'da şöyle demiştir; Rasulullah (s.) ihramlı kimsenin gözünden şikâyet ettiğinde gözüne ödoğacı yağıyla sıvamasına izin verdi."[141] İbn Cerir Taberî der ki: Bu hadiste ahmak mutasavvıf ve âbidlerin söyledikleri, "bedeninde bulunan bir yarayı tedavi eden kimsenin tevekkülünün kalmayacağı" iddiasına red vardır. Zira onlara göre bu, âfiyet, zarar ve fayda bulunmayan şeyde fayda aramaktır. Rasulullah'ın ise (s.) ihramlı-

141. Sahihtir.

nın, acıyı gidermek için gözüne ödağacı yağı sürmesine izin vermesi, tevekkülün anlamının bunların söylediği gibi olmadığına, bu davranışın, sahibini Allah'ın (c.) kaderine razı olmaktan çıkarmadığına en büyük delildir. Aynı şekilde aç kimsenin yemeğe saldırması tevekküle ve kadere rızaya ters düşmediği gibi, tedavi de ona ters düşmez. Çünkü Allah (c.) ölüm hariç hangi hastalık vermişse onun bir de devasını vermiş ve yemek yemeği açlığı gidermeye sebep kıldığı gibi bir takım ilaçları da hastalıkları gidermeye sebep kılmıştır. O kullarını başka şekilde de yaratabilirdi, ama onları muhtaç olarak yaratmıştır. Açlık acısı onlardan ancak açlığı giderici sebepleri kullanmakla gideceği gibi, başlarına gelen hastalık da onun şifası için sebep kılınmış ilaçlarla geçer. Doğru yola ileten Allah'tır.

İBLİSİN SOFİLERİ UZLETE ÇEKEREK CUMA VE CEMAATİ TERKETMEKLE ALDATMASI

Müellif der ki: Selef-i Sâlihîn'in en hayırlıları ilim ve ibadetle meşgul olmak için uzlete çekilmeyi tercih ederlerdi. Ancak uzletleri onları cumadan, cemaatten, hasta ziyaretinden, cenazeye katılmaktan, herhangi bir hak hukuku yerine getirmekten koparmazdı. Uzletleri sadece şer ve şer ehlinden, tembellerle birliktelikten kaçmaktan ibaretti. Ancak İblis bir takım sofileri bu hususta aldattı. Bazıları ruhbanlar gibi dağlarda uzlete çekilip, yalnız başına orada kaldılar. Böylece Cuma, cemaatle namaz ve ilim ehliyle birlikte olma nimetlerinden mahrum kaldılar. Büyük çoğunluğu ise tekkelerde uzlete çekildiler, böylece camiye gitme sevabından mahrum kaldılar ve çalışıp para kazanmayı terkettiler. Gazâlî "İhya" kitabında şöyle der: "Riyazetten maksat kalbi boşaltmaktır. Bu ise karanlık bir yerde yapayalnız kalmakla mümkün olur. Karanlık bir yer yoksa başına cübbesini veya bir örtü ya da peştamalini geçirir. Böylesi bir halde iken Hakk'ın nidâsını işitir, celalini müşahede eder."

Müellif der ki: Ben derim ki. Bak şu kurallara, düzenlemelere! Hayret, âlim ve fakih bir zattan nasıl çıkıyor bu sözler? İşittiğinin Hakın nidası, müşahede ettiğinin Rabblık celali olduğunu nereden çıkartıyor? Duyduklarının ve gördüklerinin ves-

veseler ve kötü hayaller olmadığını ona garantileyen nedir? Hatta yemeği çok azaltan kimselerin halleri de zaten budur. Onlarda "malihulya" (=melankoli) çoğalır. İnsan bu durumda belki vesveselerden selâmette kalabilir. Ama bir de elbiseye bürünüp gözünü kapatırsa bu tür şeyleri zihninde hayal etmeye başlar. Çünkü beyinde üç kuvvet vardır; hayali sağlayan kuvvet, düşünmeyi ve tefekkürü sağlayan kuvvet, bir de hatırlama kuvveti. Hayal etme yeri beynin öndeki iki lobdur. Düşünmeyi beynin ortasındaki lob sağlar. Ezberi de arkasındaki boşluk sağlar. İnsan başını öne eğip gözlerini kapadığında düşünme ve hayal harekete geçer bir takım hayaller görür ve bunu Rabblık celalinden, Allah katından vs. sanır! Bu vesveselerden ve bozuk hayallerden Allah'a sığınırız.

Ebû Osman b. Âdemi şöyle anlattı: Ebû Ubeyd Tüsterî Ramazan ayının ilk günü gelince evine girer ve hanımına "Evin kapısına hoş koku sür. Bana her gün bir ekmek al." derdi. Bir defasında bayram günü yanına girdim. Ay boyunca atılan otuz ekmek de bir köşede duruyordu. Ne yemiş ne de içmişti. Bayram namazına da bir hazırlık yaptığı yoktu. Bir ay boyunca bir abdestle kalmıştı.

Müellif der ki: Bu rivayet bana göre şu iki sebepten dolayı doğruluktan uzak: Birincisi: insanın bir ay boyunca uykusuz, büyük ve küçük tuvalet ihtiyacını görmeksizin, yel kaçırmaksızın kalması imkansızdır. İkincisi: Müslümanın, vacip olan, terkedilmesi helâl olmayan Cuma ve cemaati terketmesi doğru değildir. Anlatılan doğruysa İblis bu olayda, aldatacağı bir şey bırakmamış hepsini yapmış! Bize Zahır b. Tâhir, ona Ahmed b. Hüseyin Beyhakî ona Hakim Ebû Abdullah Nisabûri şöyle anlattı: Sofi Ebû Hasan Büşencî Cuma ve cemaati terkettiğinden dolayı defalarca azarlandı. O ise hep şöyle dedi: "Bereket cemaatteyse, selâmet de uzlettedir."

Şeriat, ilimden ve düşmanla savaştan uzaklaşmayı gerektiren yalnızlıktan men'etmiştir. Ebû Ümame şöyle anlattı: Rasulullah'la (s.) beraber çıktığımız seriyyelerden birindeydik. Adamın biri içinde su kaynağı bulunan mağaranın önünden geçerken içinden mağaraya yerleşip kalmak, orada bulunan su ve etrafındaki otlarla beslenerek dünyadan el etek çekmek geçmiş.

Sonra "Rasulullah'a (s.) gidip izin isteyeyim. İzin verirse yapar, vermezse yapmam" demiş. Rasulullah'a (s.) gelerek "Ey peygamber! Bir mağaranın önünden geçtim. İçinde beni doyuracak kadar su ve ot var. Aklımdan burada kalmak ve dünyadan sıyrılmak geçti." dedi. Bunun üzerine Rasulullah (s.) şöyle buyurdu: "Ben ne yahudilikle gönderildim ne de Hristiyanlıkla! Bilakis Hanif (=tevhid) ve hoşgörü dini (olan İslâm) ile gönderildim. Muhammed'in canını elinde tutan Allah'a andolsun ki cihada bir gidiş geliş, dünyadan ve içindekilerden hayırlıdır! Vallahi birinizin cihad saflarının birinde durması, altmış yıl namaz kılmasından hayırlıdır."

İBLİSİN SOFİLERİ HUŞÛLU GÖRÜNME VE BAŞI ÖNE EĞMEYLE ALDATIŞLARI

Müellif der ki: Allah korkusu kalbe yerleştiğinde âzâlarda huşû etkisi yapar. Kişi bunu defedemez. Onu edepli, başı öne eğik ve mütevazi görürsün, Selef-i Sâlihîn bu hallerini gizlemeye gayret ederdi. Tabiînden Muhammed b. Sirin gündüzleri güler, geceleri ağlardı. Biz âlimin halk arasında öyle fazla fazla gülüp neşe içinde olmasını tavsiye ediyor da değiliz. Zira bu onlara zarar verir. Hz. Ali'den "İlimden bir şey anlattığınızda onu muhafaza edin, karıştırmayın. Yoksa kalpler onu dışarı atar, kusar." sözü rivayet edilmiştir. Buna riyâ denmez. Çünkü halkın kalbi, mübahları bol bol işlediğinden âlimin halini tevil edip iyiye yoracak kadar geniş değildir. Bu yüzden onların arasında biraz suskun ve edepli olmak gerekir. Burada yerilen husus sadece, insanlar kendisini zahid bilsin diye huşûlu görünme, ağlar gibi yapma ve başı öne eğmektir. Bu adam musafaha yapmaya hazırlanır ve karşıdakinin elini öper. Ona "Bize dua et" dense, duası kesin kabul olacakmış edasıyla duaya hazırlanır. İbrahim b. Edhem'e "Bize dua et" denildiğinde onun rahatsız olduğunu ve çok üzüldüğünü daha önce zikrettik. Allah'tan çok korkanlar arasında korkudan dolayı aşırı haya ve zillet halinde olanlar, başını göğe hiç kaldırmamış kimseler vardır. Ama bu da bir fazilet değildir. Çünkü Rasulullah'ın (s.) huşûnun üstünde bir huşû yoktur. O ise böylesi şeyler yapmamıştı.

Müslim'in, Sahih'inde, Ebû Mûsâ'dan (r.) yaptığı rivayette o şöyle demektedir: "Rasulullah (s.) başını göğe çok kaldırırdı."[142] Bu hadiste, ibret almak için göğe bakmanın müstehab olduğuna delil vardır. Yüce Allah da "Üstlerindeki göğü görmüyorlar mı, onu nasıl kurduk?" (Kaf, 6) "De ki: Bakın, göklerde ve yerde neler var?" (Yunus, 101) buyurmaktadır. Bunda da mutasavvıfların görüşünü reddiye vardır. Zira onlar arasında yıllarca göğe bakmayanlar bulunur. Bunlar bid'atlerine ayrıca, teşbihe (=Allah'ı mahlukata benzetmeye) işaret eden şeyler katmışlardır. Bunlar, Allah'dan haya hususunda, başlarını yere dikmekle göğe kaldırmak arasında bir fark bulunmadığını bilselerdi bunu yapmazlardı. Ancak İblisin uğraşısı hep cahillerle oynamaktır. Allah'dan hakikatiyle korkan âlimler ise bu tür şeylerden uzaktırlar. Çünkü onlar Allah'ın (c.) tüm emirlerini bilirler, her türlü çirkinliklerden uzak dururlar.

Ebû Seleme b. Abdurrahman şöyle anlattı: "Rasulullah'ın (s.) sahabileri taşkın da değillerdi, ölü gibi de değillerdi. Sohbetlerinde karşılıklı şiirler söylerler, Cahiliye dönemi anılarını anlatırlardı. Onlardan birine dinî bir hususta bir talep gelse deli gibi ona koşardı. Hz. Ömer başını öne eğmiş bir gence baktı ve "Heey başını kaldır. Çünkü huşûlu görünme kalpteki huşuyu artırmaz. Her kim insanlara kalbindekinden fazla bir huşû gösterirse nifak üzerine nifaf göstermiş olur!" dedi.

Kehmes b. Hüseyin şöyle anlattı: Bir adam Ömer'in yanında (dinî bir hususta) hassâsiyetini gösterme babında hüzünlenircesine derin nefes aldı. Ömer de ona tokat attı!

İbn Âsım şöyle anlattı: Babam sokakta Ebû Abdurrahman b. Esved'le yürürken öteki yumuşak adımlarla ve başı öne eğik yürürdü. Boynunu biraz döndürünce babam: "Sana ne oluyor, yumuşak adımlarla yürüyorsun? Vallahi Ömer, yürürken yere sert basardı. Sesi de gördü!" dedi.

Süleyman b. Ebû Hayseme, babasından aktarıyor: Abdullah kızı Şifâ kısa adımlarla yürüyen, yavaş konuşan başı eğik gençler gördü ve "Kim bunlar?" diye sordu. "Abidler" denilince,

142. Müslim, 2531

"Vallahi Ömer konuştuğunda işittirir, yürüdüğünde hızlı adımlarla yürür, vurduğunda ses çıkarırdı! Gerçek âbid de o idi!" dedi.

Müellif der ki: Ben derim ki: Selef-i Sâlihîn takvâ hallerini gizlerler, sunî hareketler yapmamaya özel çaba sarfederlerdi. Eyyûb Sahtiyânî'nin halini gizlemek için hep biraz uzun elbise giydiğini daha önce zikrettik. Süfyan-ı Sevrî: "Açığa çıkan amelimi amelden saymam" derdi. Bir arkadaşını (nafile) namaz kılarken gördü de "İnsanların gözü önünde ne cesaretle namaz kılıyorsun?" dedi. Muhammed b. Ziyâd şöyle anlattı: Ebû Ümame secdeye kapanmış birini gördü, "Aah keşke şu secden evinde olsaydı!" dedi.

Hüseyin b. Ammâr şöyle anlattı: Adamın biri Hasan b. Umâra'nın sohbetinde "Aah" dedi. Hasan sağa sola bakıyor ve "Kim bu?" diyordu (Öyle kızgındı ki) kimin söylediğini öğrense onu kovacak sandık!

Harmale şöyle anlattı: İmam Şafiî'yi -Allah ondan razı olsun- şöyle derken işittim: "Bırak yanına geldiklerinde âbid görüntüsünde olup, ıssız yerde ayakkabı kurtları haline gelenleri!"

İbrahim b. Saîd şöyle anlattı: Halife Me'mun'un baş ucunda ayakta idim; bana "Ey İbrahim" dedi, "Buyrun" dedim. "On amel Allah (c.) katına yükselmez, Vallahi ondan hiç biri yükselmez!" dedi. "Nedir onlar ey mü'minlerin emiri?" dedim. Dedi ki: "Sofi İbrahim'in minberde ağlayışı, Abdurrahman b. İshak'ın tevazuu, İbn Semâa'nın sade yaşantısı, Hayaveyh'in gece namazı, Abbas'ın duhâ namazı, İbn Sindî'nin Pazartesi ve Perşembe günü oruçları, Ebû Recâ'nın hadis rivayeti, Hacî'nin vaazları, Hafsaveyh'in sadakaları ve Şâmî'in Ya'la b. Kureyş'e mektupları."

İBLİSİN SOFİLERİ EVLENMEYİ TERKETME HUSUSUNDA ALDATMASI

Müellif der ki: Evlenmek âlimlerin büyük çoğunluğuna göre zinaya düşme korkusu durumunda vacip; bu korku olmadığında sünnet-i müekkededir. Ebû Hanife ve Ahmed b. Hanbel'e göre o durumda evlilik her türlü nafile ibadetten üstündür. Çün-

kü, çocuğun olmasına sebeptir. Rasulullah (s.) ise "Evlenin, üreyin"[143] "Evlenmek benim sünnetimdir (=yolumdur.) Sünnetimden yüz çeviren benden değildir" buyurmuştur.[144] Saîd b. Müseyyeb Sa'd b. Vakkas'dan (r.) şu rivayet etti. "Rasûlullah (s.) Osman b. Maz'un'u ruhbanlıktan men etti. ona bu hususta izin verseydi biz de kendimizi hadımlaştırırdık"[145] İbn Sa'd der ki: Bize İbn Affan, ona Hammâd b. Seleme ona Sabit ona da Enes b. Malik şöyle anlattı: Bir grup sahabi Rasulullah'ın (s.) hanımlarına O'nun (s.) gizli amellerini sordular, onlar da anlattılar. Bunun üzerine kimisi "Artık et yemeyeceğim" kimisi "Hanımımla ilişkiye girmeyeceğim" kimisi "Gece yatağa yatıp uyumayacağım" kimisi de "Sürekli oruç tutacağım, hiçbir günümü oruçsuz geçirmeyeceğim" dedi. Bundan haberdar olan Rasulullah Allah'a (c.) hamd ve senâ ettikten sonra şöyle dedi. "Ne oluyor, bir takım kimseler şöyle şöyle demişler? Oysa ben hem namaz kılar hem uyurum, bazen oruç tutarım, bazen tutmam, kadınlarla beraber olurum. Her kim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir."[146] Şeddad b. Evs şöyle dedi: "Beni evlendirin. Zira Alah Rasulü bana Allah'ın huzuruna bekar gitmememi tavsiye etti:" Ebû Zer şöyle anlattı: Rasûlullah'ın (s.) huzuruna Akkâf b. Bişr Temimî Hilalî adında biri vardı. Rasulullah (s.) "Ey Akkâf, hanımın var mı?" diye sordu. "Hayır" dedi. "Cariye de mi yok" diye sordu. "Hayır" dedi "Maddî durumun iyi, zenginsin?" dedi. "Evet" dedi. Bunun üzerine Rasulullah (s.) Şöyle buyurdu: "Öyleyse sen şeytanların kardeşlerindensin. Hristiyanlardan olsaydın ruhbanlarından olurdun. Ama bizim yolumuz evlenmektir. En şerlileriniz bekârlarınız, en rezil ölüleriniz bekâr ölülerinizdir. Başınızı tutup şeytanlarla belâya mı sokuyorsunuz? Halbuki Şeytanın sâlih kimselere karşı kullandığı en güçlü silah kadınlarla evlenmeyi terketmektir."[147] Atâ b. Ebi Rebâh, Ebû Hureyre'nin şöyle dediğini rivayet etti: "Rasulullah (s.) kadınlara benzemeye çalışan kadınsı erkeklere, erkeklere benzemeye çalışan erkeksi kadınla-

143. Zayıftır.
144. Sahihtir.
145. Buhârî, 5073
146. Buhârî, 5063
147. Zayıf hadis.

ra, "Kadınlarla evlenmeyeceğim" diyen erkeklere ve benzerini söyleyen kadınlara lanet etti." Ahmed b. Hanbel'den şöyle rivayet edildi: "Bekârlık İslâm'da hiç yeri olmayan bir şeydir. Rasulullah on dört kadınla evlendi ve vefat ettiğinde dokuz hanımı vardı. Bişr b. Haris evlenseydi kemale ermiş olurdu. İnsanlar evlenmeyi terkedecek olsalar savaşamazlar, haccedemezler, şu olmaz, bu olmazdı. Rasulullah (s.) evlenmeye teşvik eder, dünyadan el etek çekmekten nehyederdi. Öyle olunca her kim Rasulullah'ın yaptığından yüz çevirirse hak üzere olmamış olur. Yakup Peygamber o hüzünlü halinde evlendi, çocukları oldu. Peygamber "Bana kadınlar sevdirildi" buyurdu.

İbrahim b. Edhem'den rivayet edilir ki: O çoluk çocuk sahibi Rav'a ile konuşurken daha sözünü tamamlamadan Rav'a bağırdı ve "Yoldaki çukurlara düştük. Allah sana afiyet versin. Bir bak Rasulullah'ın (s.) ve sahabilerin hallerine!" dedi. Sonra şöyle dedi. "Vallahi babasından ekmek isteyen çocuğun ağlayışı, şundan şundan hayırlıdır. Bekâr âbidin evli kimseye yetişmesi ne mümkün? Evli mümin, daha yüksek derecelere çıkar!"

EVLENMEYENLERİN SAÇMA BAHANELERİ

İblis bir çok Sofiyi aldatarak evlenmekten men etmiştir. Eski mutasavvıflar bunu ibadetlerinden dolayı terketmiş, evliliği Allah'a (c.) ibadetten alıkoyucu olarak görmüşlerdir. Bunlar, şayet evliliğe ihtiyaçları oldukları veya biraz istekli oldukları halde terketmişlerse bedenlerini ve dinlerini tehlikeye sokmuş, ihtiyaçları olmadığından terketmişlerse fazilet fırsatını kaçırmışlardır.

Buhârî ve Müslim'in Ebû Hureyre'den rivayet ettiği hadiste Rasulullah (s.) "Sizin hanımınızla cinsel ilişkinizde de sadaka sevabı vardır." buyurdu. Oradakiler "Birimiz şehvetini tatmin edecek, hem de ona sevap olacak (öyle mi)?" dediler. Rasulullah (s.) : "Söyleyin bakalım, o organını haramda kullansaydı günah işlemiş olmaz mıydı?" diye sordu "Evet" dediler. "İşte onu helâlde kullanınca da ona sevap olur" buyurdu. Sonra "Şerri hesaba katıyor da hayrı hesaba katmıyor musunuz?" buyurdu.[148]

148. Müslim, 1006

Onlardan kimisi "Evlilik geçim parasını gerektirir. Para kazanmak ise zor bir şeydir" der. Bu, para kazanma külfetinden kurtulma bahanesidir. Buhârî ve Müslim'in Ebû Hureyre kanalıyla rivayet ettiği bir hadiste Rasulullah (s.) şöyle buyurmuştur: "Allah yolunda harcadığın para, köleyi azad için harcadığın para, sadaka olarak verdiğin para, aile efradına harcadığın para... Bunların en hayırlısı aile efradı için harcadığın paradır."[149]

Sofilerin bazıları ise "Evlenmek insanı dünyaya meylettirir" derler. Ebû Süleyman Dâranî'den bize onun şu sözü intikal etti: "Kişi hadis öğrenmek için veya kazanç sağlamak için yolculuk yapar ya da evlenirse dünyaya iyice meyletmiş hattâ yaşlanmış demektir."

Müellif der ki: Bunların hepsi de Şeriata aykırıdır! Melekler ilim öğrencisinin üzerine kanatlarını gererlerken kişi ne diye hadis ilmini talep etmeyecek? Hz. Ömer "Ayaklarımın üzerinde beni kimseye muhtaç bırakmayacak geçim paramı kazanırken ölmek, bana Allah yolunda savaşırken ölmekten daha sevimli gelmektedir." dediği halde, para kazanmak için neden çalışmasın insan? Şeriatı getiren "Evlenin, türeyin!" buyurduğu halde ne diye evlenmesin? Bu garip tavırların, Şeriata aykırılığından başka bir yönünü bilmiyorum.

Bazı son dönem mutasavvıfları ise evliliği kendilerine "Zâhid" denilsin diye terketmişlerdir. Halk evli olmayan sofiye saygı gösterir ve "Hiçbir kadınla tanışıklığı olmamış (cima yapmamış)" derler. Bu ruhbanlıktır, Şeriatımaz aykırıdır!

Ebû Hamid Gazâlî der ki: Müridin kendisini evlilikle meşgul etmemesi gerekir. Çünkü bu onu sülûktan (girdiği Allah'a ulaşma yolundan) oyalar, hanımıyla ünsiyet ve ülfet kurdurur. Allah'dan başkasıyla ünsiyet ülfet kuran kimse de Allah'dan uzaklaşır.

Müellif der ki: Ben onun bu sözüne hayret ediyorum! Acaba o, kendi namusunu ve hanımının namusunu korumayı, çocuklarının olmasını amaçlayan kimsenin sülûk yolundan çıkmadığını bilmiyor mu? Yoksa fitrattan gelen "eşle ünsiyet" ile Al-

---

149. Müslim, 995

lah'a itaat sebebiyle kalplerde oluşan Allah'la ünsiyet arasında çelişki mi görüyor? Oysa Allah bu hususta insanlara şöyle buyurmaktadır: "Size, onlarda huzur bulasınız diye kendinizden eşler kıldı, aranızda sevgi ve şefkat oluşturdu" (Rum, 30/21) Câbir'den sahih senetle yapılan rivayete göre Rasulullah (s.) ona "Kendisiyle oynaşacağın, onun da seninle oynaşacağı bir bekârla evlenseydin ya!" demiştir. Evliliğin kişiyi Allah'la ünsiyetten kopardığını gösterecek ne görmüş ki? Acaba Rasulullah (s.) hanımlarıyla olmaktan mutluluk duyarken ve Hz. Âişe ile yarış yaparken Allah'la ünsiyetten çıkmış mıydı? Bunların hepsi de cahildir, evlilikten uzak duruşları cehalettir.

Bil ki genç sofîler evlenmemeye devam ettiklerinde şu üç belâdan birine düçar olurlar. *Birincisi:* Meniyi hapsetmelerinin yol açtığı hastalık; çünkü kişi meniyi uzun süre hapsedince menisi beyne çıkar derler. Tabib Zekeriyyâ Râzî der ki: "Bazılarını biliyorum, bunların menisi çoktu. Bir takım felsefeler üreterek evlilikten uzak kalınca bedenleri kurudu, hareketleri zorlaştı, sebepsiz yere üzerine hüzün çöktü, malihulya (=melankoli) hastalığı belirtileri gözüktü, şehvetleri azaldı, hazmları yavaşladı." Razî yine şöyle der: "Cimadan uzak durmuş bir adam gördüm. Yeme iştahını tamamen kaybetmişti. Az bir şey yese onu midesi kabul etmiyordu, kusuyordu. Önceki cima alışkanlığına dönünce bu şikâyetleri hızla ortadan kalktı." *İkincisi:* Bir süre sonra şiddetle terkedilene koşmak problemi ortaya çıkar; onlardan bir çoğu kendini uzun süre cimadan uzak kalmaya zorlamış, toplanan meni onlarda cima açlığı peyda etmiş bunlar sonunda kadınlarla cima ve dünyalık şeylerle iştigalde terkettiklerinin kat kat fazlasını yapmışlardır. Bu uzun süre aç kalan, sonra o süre içinde yemediği yiyecekler kadarını bir oturuşta yiyen kimsenin haline benzer. *Üçüncü belâ:* Parlak delikanlılarla arkadaşlıktır; sofîlerden bazıları kendilerini evlenmekten uzak tutmuşlar, ancak biriken meni onları rahatsız etmiş, onlar da delikanlılarla sohbetle rahatlamış, onunla tatmin olmuşlardır.

İblis bunlardan evlenen bazılarını da aldatmış, "Biz şehvetten dolayı cima yapmayız" dedirtmiştir. Şayet bununla cimayı sünnet olduğu için yaptıklarını kastediyorlarsa bunda bir be-

is yoktur. Ama kendilerinde cima arzu ve şehveti olmadığını iddia ediyorlarsa, bunun imkansızlığı ve saçmalığı apaçık ortadadır. Şehvetsiz nasıl cimâ olacak? Kimi kandırıyorlar?

Cahillik bazılarını cinsel organlarını kesmeye kadar götürmüştür. Bunu da Allah'tan haya ettiklerinden dolayı yaptıklarını söylerler. Bu ahmaklığın zirvesidir. Çünkü Allah (c.) erkeği kadından bu organla ayırmış, onu üremeye sebep olsun diye yaratmıştır. Organını kesen kimse lisan-ı hâl ile sanki "Doğru olanı bu organın olmamasıdır" demektedir. Kaldı ki organı kesmek şehveti ortadan kaldırmaz. Dolayısıyla, bununla maksatları gerçekleşmemiştir. Ahmakça bir karar ve telâfi edilemez bir hatâ!

İBLİSİN SOFİLERİ ÇOCUK İSTEMEME HUSUSUNDA ALDATIŞI

Ebû Süleyman-ı Dârânî'yi şöyle derken işittim: Dünya için olsun, ahiret için olsun çocuk sahibi olmayı isteyen ahmaktır. Yemek veya uyumak ya da cima etmek istese çocuk onu kişiye zehir eder! İbadet emtek istese onu oyalar, meşgul eder.

Müellif der ki: Ben derim ki: Bu büyük bir hatadır. Bunu biraz açıklayalım: Allah (c.) ın dünyayı yaratmaktan muradı, belirlediği süreye kadar onun devam etmesidir; ve insanın dünyadaki kalış süresi kısa olduğundan dolayı Allah (c.) insanı birbirinin ardından yaşatarak birbirinin halifesi kılmış; neslinin devamının sebebi olan evliliğe hem insanın içine yerleştirdiği şehvetle, hem de Şeriatıyla teşvik etmiştir. Ayrıca "Yetimleri ve kölelerinizden iyileri evlendirin" (Nûr, 24/32) buyurmuş, Rasulullah (s.) "Evlenin, türeyin!" buyurmuştur. Peygamberler (Allah'ın salat ve selâmı üzerlerine olsun) Allah'tan (c.) çocuk istemişlerdir. Allah (c.) onların dualarını "Rabbım bana katından hoş bir nesil bahset, Şüphesiz sen duaları işitensin" (Al-İmran, 3/38) "İbrahim dedi ki: Rabbım beni namazı hakkıyla eda edenlerden eyle, neslimden kimseleri de" (İbrahim, 14/40) ve benzeri bir çok ayette bize haber vermiştir. Bazı cimâlardan Şafiî ve Ahmed b. Hanbel gibi zatlar doğmuş ve bu cimâlar bin yılık ibadetten hayırlı bir amel olmuştur. Cimâya, aile efradına yapılan

harcamalara, evladı ölen kimseye, ardında hayırlı evlat bırakana, sevap verileceğine dair hadisler sabittir. Öyle olunca evlenmekten ve çocuk sahibi olmaktan yüz çeviren kimse belirlenen yola (Sünnete) muhalefet etmiş, büyük bir sevaptan mahrum kalmıştır. Bunu yapan kimse aslında bencil davranmakta kendi rahatlığı için çalışmaktadır.

Huldî şöyle anlattı: Cüneyd'i şöyle derken işittim: "Çocuklar helâl şehvetin cezasıdır. Haram şehvetin cezasını da siz düşünün."

Müellif der ki: Bu yanlıştır. Zira mübah bir şey iç in "ceza" demek iyi değildir. Çünkü bir şeyin helâl kılınıp ondan doğacak şeyin ceza olması imkânsızdır. Bir şeye teşvik edilmişse onun sonucu mutlaka bir ödüldür.

İBLİSİN SOFİLERİ YOLCULUK VE SEYAHAT HUSUSUNDA ALDATMASI

İblis sofilerden bir çoğunu aldattı ve onları ilim talebi ve ibret gibi bir amaç da bulunmaksızın rastgele yerlere seyahate çıkardı! Çoğu seyahate yalnız ve azıksız çıkar, ve bununla da tevekkül iddiasında bulunur. Nice faziletli amellerden ve farzlardan mahrum kalır. Bu hareketiyle ibadet ve itaat halinde olduğunu, velîlik makamına yaklaştığını sansa da o Rasulullah'ın (s.) sünnetine aykırı davranan asilerdendir.

Müellif der ki: Daha önce İbn Maz'ûn hadisini zikrettik: O "Ya Rasulullah (s.) içimden yeryüzünde seyahat etmek geçiyor" demiş, Rasulullah (s.) "Yavaş ey Osman, Zira ümmetimin seyahati Allah yolunda savaş, hac ve umredir." buyurmuştu.

İshak b. İbrahim b. Hânî der ki: Ahmed b. Hanbel'e yeryüzünde gelişigüzel dolaşıp hep ibadetle meşgul olan kimse ile şehirlerde yerleşik bulunan kimse soruldu. Şöyle cevap verdi: "Böyle bir seyahatin İslâm'da hiçbir yeri yoktur. O peygamberlerin de salihlerin de hareketi değildir."

Tek başına yolculuğa çıkmaya gelince: Rasulullah (s.) kişinin tek başına yolculuk yapmasını yasaklamıştır. Amr b. Şuayb yoluyla gelen rivayette, Rasulullah'ın (s.) şöyle dedi: "Tek yolcu

şeytan, iki yolcu iki şeytandır. Üç kişi ise bir kafiledir." Atâ b. Ebî Rabâh, Ebû Hureyre'den şöyle rivayet etti: Rasulullah (s.) çöle tek başına çıkana lânet etti."[150]

Bunlar bazen geceleri de yalnız yürürler. Oysa Rasulullah (s.) bundan da nehyetmiştir. Bize İbn Husayn, ona İbn Müzehheb, ona Ahmed b. Câfer, ona Abdullah b. Ahmed, ona babası ona Muhammed b. Ubeyd, ona Âsım, ona babası, ona da İbn Ömer (r.) şöyle anlattı: Peygamber (s.) şöyle buyurdu: "İnsanlar yalnızlığın zararlarını bilselerdi, hiç kimse geceleyin yalnız başına yürümezdi." Cabir b. Abdullah şöyle anlattı: Allah Rasulü (s.) şöyle buyurdu: "Ayak (sesleri) durulduğu vakit dışarı çıkmayı azaltın (mümkün oranda çıkmayın! Zira Allah (o vakit) kulları arasına dilediği şeyleri dağıtır."[151]

Müellif der ki: Sofilerden bazıları seyahati alışkanlık edinir. Oysa seyahat haddi zatında arzulanan bir şey değildir Peygamber (s.) "Yolculuk azaptan bir parçadır. Biriniz yolculuktaki amacını gerçekleştirince, ailesine dönmekte acele etsin" buyurmuştur. Seyahati alışkanlık edinen hem ömrünü zayi etmiş, hem de kendisine işkence yapmış olur ki ikisi de kötü şeydir. Ebû Hasan Mısrî şöyle anlattı: Ebû Hamza Horasânî'yi işittim, şöyle diyordu: "Sürekli bir abayla ihrama girmiş, her yıl bin fersah (5000 km. civarında) geziyordum. Güneş üzerime doğup, üzerime batıyordu. İhramdan her çıkışımda, hiç beklemeden tekrar ihrama giriyordum."

İBLİSİN BUNLARI AZIKSIZ ÇÖLE ÇIKMADA ALDATIŞI

Müellif der ki: İblis bunların bir çoğunu da, tevekkülün seyahatte yanına azık almama olduğu vesvesesini vererek aldatmıştır. Bunun yanlış olduğunu daha önce açıkladık. Ancak bu cahil sofilerin arasında çok yaygın hale gelmiştir. Ahmak vaizler de tutup bunların hikayelerini övgüyle anlatırlar. Bu ise insanları bunlar gibi yapmaya teşvik etme anlamına gelir, insan-

150. İsnadı zayıftır.
151. İsnadı zayıftır.

ların bunları övmelerine yol açar. İnsanların halleri artık bozulmuş, doğru yol, halka gizli kalmıştır.

Fetih Mavsılî şöyle anlattı: Hac için yola çıkmıştım. Çölü yarıladığımda birden küçük bir gençle karşılaştım. "Hayret, dedim. Çorak çöl, susuz toprak ve küçük bir genç!" koşarak yetiştim ve onu selâm verip "Ey oğlum, sen küçük bir çocuksun. Şerî hükümler senin hakkında geçerli değil (Hac sana farz değil)" dedim. "Amca, benden yaşça daha küçüğü öldü (ben ölsem ne olur ki)" dedi. "Adımlarını büyük at ki evine varasın. Yol çok uzak" dedim. Dedi ki: "Amca, bana düşen yürümektir. Ulaştırmak ise Allah'a kalmıştır. Yüce Allah'ın "Yolumuzda üstün gayret sarfedenleri (=cihad edenleri) andolsun ki onları yollarımıza ileteceğiz (Ankebût 29/69) buyruğunu duymadın mı?" Ben "Ne o; yanında ne bir azık ne bir binek görüyorum!" dedim. "Ey amca, azığım yakinim, bineğim ise umudumdur!" dedi. "Sana ekmekten, sudan soruyorum" dedim. "Amca, şöyle bana, bir kardeşin veya dostun seni evine davet etse, beraberinde ekmek götürüp evinde yemen hoş bir hareket olur mu?" dedi. "Sana azık vereyim" dedim. "Bırak beni ey tembel; bana O yediriyor, O içiriyor" dedi. Fetih der ki: "Ondan daha tevekkülcü bir küçük, daha zahid bir büyükle hiç karşılaşmadım."

Müellif der ki: İşte bu tür anlatmalar ve hikaye etmelerle işler bozulur, doğru olanın bu olduğu sanılır! Büyük adam "Küçük bir çocuk bunu yapmışsa, bir büyük olarak ben buna daha lâyığım." der. Şaşılacak şey, çocuğun durumu değildir. Bilâkis onunla karşılaşanın yaptığı şeyin İslâm'da olmadığını anlatmaması, "Seni çağıran hem azık almanı emretti, hem kendi malından azık edinmeni emrediyor" diye onu uyarmamasıdır. Ancak bunların büyükleri dahi bu yoldan gitmişlerdir; küçüklere ne dersin?

Hüseyin b. Ali Yaîzî şöyle anlattı: Ebû Abdullah Celâ'yı ziyarete gitmiştim. Kendisine, tevekkül ehli olduklarını iddia ederek azıksız ve katıksız çöle giren ve orada ölen kimselerden soruldu. "Bunlar hak ehli erlerdir. Ölürlerse diyeti öldürenin (=Allah'ın) üzerinedir." dedi. Adamın biri Ebû Abdullah b. Celâ'ya "Yanına azık almaksızın çöle giren kişi hakkında ne dersin?" di-

ye sordu. "Bu, Allah'ın yiğitlerinin hareketidir" diye sordu. dedi. Adam "Peki ölürse?" diye sordu. "Diyeti öldürenin üzerine" dedi.

Müellif der ki: Ben derim ki. Bu, Şeriatın hükümlerinden bîhaber kimsenin fetvasıdır. Çünkü çöle azıksız girmenin câiz olmadığı; bunu yapıp da açlıktan ölen kimsenin yüce Allah'a âsi olduğu ve cehenneme girmeyi hakettiği hususunda İslâm fukahâsı arasında hiçbir ihtilâf yoktur. Yaptığında büyük ihtimalle telef olacağını sandığı her hareket de böyledir. Çünkü Allah bedenleri bize emanet bırakmış ve "Kendinizi öldürmeyin!" buyurmuştur. Daha önce eziyet verici şeyden kaçınmanın, ona karşı tedbir almanın vacipliğinden bahsettik. Azıksız yola çıkan kimse Allah'ın "Azıklanın!" (Bakara 2/197) buyruğuna aykırı hareket etmiştir. Ebû Abdullah b. Hafîf şöyle anlattı: "Şiraz'dan üçüncü yolculuğuma çıktım. Yalnızdım ve çölde yolumu kaybettim. Açlık ve susuzluktan sekiz dişim çıktı, saçım tamamen saçılıp dağıldı."

Müellif der ki: Görülen o ki adam bu olayı, kendisini övsünler diye anlatmaktadır. Oysa yaptığı yerilecek bir harekettir. Ebû Hamza Sûfî'nin şöyle dediği aktarıldı: "Ben tevekküle inanan biri olarak çöle tok çıkmaktan, tokluğum yanıma aldığım azık olur diye Allah'tan hayâ ederim."

Müellif der ki: Ben derim ki: Bu konuda daha önce konuştuk. Bu adamlar tevekkülün "sebepleri bırakmak" olduğunu sanıyorlar. Öyle olsaydı, Rasulullah (s.) mağaraya çıkarken yanına azık aldığında tevekkülü bırakmış olurdu. Mûsâ peygamber Hızır'ı ararken azığına balık koymuştu. Ashâb-ı Kehf şehirden çıkarlarken yanlarına para almışlar ve ötekilerden gizlenmişlerdi. Bu sofilerin, tevekkülün anlamını bilmemelerinin nedeni cehaletleridir. Ebû Hâmid Gazâlî bunlara mazeret bularak şöyle demiştir: Azıksız olarak mağaraya girmek ancak şu iki şartla câizdir. Birincisi: İnsan kendisini bir hafta civarında aç kalmaya alıştırmış olması. İkincisi: Otlarla beslenebilmesi. Çölde bir hafta sonra birileriyle mutlaka karşılaşacak veya kendini idare edecek ot ve bitkiler bulacaktır.

Müellif der ki: Bu sözdeki en garip şey bunun bir fakih zâttan sadır olmasıdır. Mağaraya çıkan adam, hiç kimseyle karşı-

laşmayabilir. Belki yolunu kaybeder, belki hastalanır ve otlar ona bir fayda vermez. Ona yiyecek vermeyecek ve misafir etmeyecek biriyle karşılaşabilir. Zaten cemaatle namazı kesin olarak kaçırır. Belki çölde ölür ve onunla hiç kimse karşılaşmaz.

Ayrıca, biz yalnızlıkla ilgili söylenenleri daha önce zikrettik. Sonra bu adamın işi icabı bir şahısla karşılaşması ve otlarla beslenebilmesi gibi zorluklara dayanıyorsa bu mağarada uzlet işkencesi neden? Bunda ne fazilet var ki kişi onun için canını tehlikeye atsın. İnsana otla beslenme emri nerede? Bunu seleften kim yapmış? Sanki bunlar Allah'a onları çölde rızıklandırmayı şart koşuyorlar. Yiyeceği çölde arayan kişi, olağan olmayan şeyi aramaktadır. Baksana; Mûsâ'nın kavmi ondan ot, hıyar, sarımsak, mercimek ve soğan isteyince Allah (c.) Mûsâ'ya şöyle emretti: "Şehre inin, zira (orada) istedikleriniz vardır." (Bakara 2/61) Çünkü onların istedikleri şeyler şehirlerde bulunan şeylerdi. Allah onlara, bunları bulabilecekleri yerlere gitmelerini emretti. Bu kimseler Şeriata ve akla aykırı davranmakta, nefse uygun hareket etmektedirler.

İkrime, İbn Abbas'tan şunu rivayet etti: Yemenliler haccederken yanlarına azık almazlar, "Biz tevekkül ehliyiz" derlerdi. Sonra Mekke'ye geldiklerinde insanlardan isterlerdi. Bunun üzerine Yüce Allah "Azıklanın; şüphesiz en hayırlı azık takvadır" (Bakara, 2/197) ayetini indirdi. Mûsâ Cürcâni şöyle anlattı: Muhammed b. Kesir San'anî'ye yanlarına azık almayan, ayakkabı ve mest giymeyen zahidlerden sordum; "Bana şeytanın evlatlarından sordun, zahidlerden sormadın" dedi. "Peki zühd nedir?" dedim. "Sünnete tutunmak, peygamberin sahabilerine benzemektir." dedi. Ahmed b. Hanbel'e azıksız çöle çıkan adamdan sual edildi. Buna şiddetle karşı çıktı ve bağırarak "Öff öff, hayır hayır, ancak azıkla ve kafile arkadaşlarıyla!" dedi.

Hallâl der ki: Ebû Bekir Mervezî şöyle anlattı: Bir adam Ahmed b. Hanbel'e gelerek "Bir adam yol çıkıyor. Senin için hangisi iyi; yanına azık mı alsın, yoksa tevekkül mü etsin?" dedi. Ahmed "Yanına azık alsın ve Allah'a tevekkül etsin. Ta ki insanlardan istemesin" dedi. İbrahim b. Halil bana Ahmed b. Nasr'ın kendisine şöyle anlattığını söyledi: Bir adam Ahmed b.

Hanbel'e gelerek "Kişi Mekke'ye Allah'a tevekkül edip yanına hiçbir şey almayarak çıksın mı?" diye sordu. Ahmed "Bu hoşuma gitmedi. Adam nereden yiyecek?" dedi. Adam "Tevekkül edecek, insanlar da ona verecek" dedi. Ahmed "Vermezlerse kendisi onlardan istemeyecek mi? Hayır, bu hoş bir şey değil. Bana, hiçbir sahabinin ve tabiînin böyle yaptığına dair haber ulaşmadı." Bir adam Ahmed b. Hanbel'e "Azıksız hacca gidebilir miyim?" diye sordu. "Hayır, çalış kazan, öyle çık! Peygamber arkadaşlarına yanlarına azık almalarını emretmişti." dedi. Adam "Öyleyse azıksız yola çıkanlar hatalılar?" dedi. Ahmed "Evet, hatalılar!" dedi.

Horasanlı biri Ahmed b. Hanbel'e gelerek "Ey Ebû Abdullah, bir dirhemim var, onunla hacca gideyim mi?" diye sordu. Ahmed "Kerh kapısına git ve bu bir dirhemle buğday al ve onu, üç yüz dirhemin oluncaya kadar başında taşı (götür getir, alıp sat) Sonra haccet!" dedi. Adam "Ey Ebû Abdullah, insanların kazançlarını görmüyor musun?" (İnsanlar zengin, onlardan alayım ya) dedi. Ahmed "Ona bakma. Zira onda gönlü olan kimse insanların kazançlarını ve geçim paralarını ellerinden almış olur" dedi. Adam "Ey Ebû Abdullah, ben tevekkülcüyüm" dedi. Ahmed "Peki çöle yalnız mı gireceksin, insanlarla mı?" dedi. Adam "Hayır, insanlarla birlikte" deyince, Ahmed: "Yalan söyledin, sen tevekkülcü değilsin. Öyleyse yola yalnız çık. Aksi taktirde sen insanların torbalarına tevekkül etmiş olursun." dedi.

SOFİLERİN YOLCULUKLARINDA VE SEYAHATLERİNDE YAPTIKLARI ŞERİATA AYKIRI HAREKETLER

Hayyat Sûfî şöyle anlattı: Ebû Hamza'yı şöyle derken işittim: Tevekkül üzere yolculuğa çıkmıştım. Bir gece gözümden uyku akar halde yürürken birden kuyuya düştüm. Derin oldğundan dolayı çıkamadım. Çaresiz bir halde kuyuda otururken kuyunun başına iki adam dikildi. Birisi "Buraya dokunmayıp müslüman yolculara, buradan gelip geçenlere bırakalım!" dedi. Diğeri "Peki ne yapalım?" dedi. Hemen onlara seslenme-

ye yeltendim. Birden bana "Bize tevekkül ediyor, sonra belânı bizden başkasına mı şikâyet ediyorsun?" diye nida edildi. Sustum. Onlar da gittiler. Sonra yanlarında bir şeyle geri döndüler ve kuyuyu onunla kapadılar. Nefsim bana "Kuyunun belâlarından kurtuldun, ama bu defa da hapsoldun" dedi. Bir gün bir gece orada oturup bekledim. Ertesi günü hiç görmediğim biri bana şöyle seslendi. "Beni sıkıca tut!" Elimi attım ki sert bir şey! Onu tuttum. Beni aldığı gibi kuyunun dışına yere attı. Bir de ne göreyim! Vahşi bir hayvan; içimi dehşet ve korku kapladı. Bu arada bir ses bana şöyle sesledi: "Ey Ebû Hamza! Seni belâdan kurtardık, seni korktuğundan yine korktuğun şeyle güvencede kıldık."

Horasanlı Ebû Hamza şöyle anlattı: Hac için yola çıktığımda, bir kuyuya düştüm. Nefsim "İmdat" diyerek yardım istemem için benimle mücadele etti, ama bu düşünceyi gerçekleştirmedim. Bir ara kuyunun başından iki adam geçiyordu. Biri diğerine "Gel de yol üzerindeki şu kuyuyu kapatalım" dedi. Sonra kamış sapları ve taşlar getirdiler. Mırıldandım ve "Bunlardan hangisi sana yakın (Allah mı, bu adamlar mı)?" dedim ve sustum. Sonunda kuyunun ağzını kapattılar. Sonra aniden bir şey geldi, kuyunun ağzını açtı ve iki ayağını aşağıya sarkıttı. Ona tutundum, beni dışarı çıkardı. Bir de baktım ki yırtıcı bir hayvan. Bana bir ses şöyle sesleniyordu: "Ey Ebû Hamza! Bu iyi değil mi? Seni helâktan helâkla kurtardık." Dımeşkli sofi Ebû Hamza'nın, onun kuyudan çıkınca şu şiiri söylediği rivayet edildi:

Senden utanışım, beni hevâmın arzusunu
Açığa vurmaktan men eyledi.
Sen de sana yakınlığımı nasib ederek
Açığa vurmama gerek bırakmadın.
Bana gaybdan haber saldın,
Beni koruduğunun müjdesini verdin sanki,
Senden korkumdan dolayı sana karşı soğukluk duyuyorum.
Senin şefkat ve lütfun beni sana ısındırıyor.
Diriltirsin sen sevginde öleni
Şaşılacak şey ölümle birlikte hayatın oluşu!

Müellif der ki: Bu, kuyuya düşen Ebû Hamza hakkında ihtilaf edilmiştir; Ebû Abdurrahman Sülemî onun Cüneyd'in akranlarından Horasanlı Ebû Hamza olduğunu söyler. Rivayetlerin birinde onun Dımeşkli olduğunu söyledik. Hafız Ebû Nuaym ise onun Bağdatlı Ebû Hamza olduğunu söylemiştir. Hatib-i Bağdâdî de ondan Bağdat tarihini yazdığı kitabında bahsetmiş, hakkında bu hikayeyi anlatmıştır. O kim olursa olsun, yaptığı hatadır. Susmakla kendi aleyhine çalışmıştır ki bu Şeriata aykırıdır. Bağırarak yardım istemesi, kuyunun ağzının kapatılmasını engellemesi vacipdi. Bu, kendini öldürmeye kastedeni engellemesinin vacip oluşu gibidir. "Yardım istemem, imdat demem" sözü "Yemek yemeyeceğim, su içmeyeceğim!" diyenin sözüne benzer. Bu cehalettir, dünyanın varlığının hikmetine aykırıdır! Çünkü Yüce Allah varlıkların durumunu bir hikmet üzere belirlemiştir. İnsana kendini savunacağı el, konuşacağı dil, faydaları celbedip zararları def edeceği akıl vermiştir. Besinleri ve ilaçları insanların maslahatı için yaratmıştır. Her kim bunları Allah'ın yarattığı ve insanlara gösterdiği maksada uygun kullanmazsa Şeriatın emrini reddetmiş, yaratıcının hikmetini geçersiz saymıştır.

Şayet biri "Kaderle birlikte nasıl tedbir alabilirim?" derse deriz ki: Nasıl kader olduğu halde tedbir alınamasın ki? Oysa yüce Allah "Tedbirinizi alın" buyurmuştur. Rasulullah (hicret esnasında) mağaraya gizlenmiş, Sürâka'ya "Bizi kimseye haber verme" demiş, kendilerini Medine'ye götürecek bir rehber kiralamıştı. "Tevekkül edip yola çık" dememişti. Vefat edene kadar da sebeplere tutundu, sonuçlara göre sebepleri göz önünde bulundurdu. Bu kaideyi daha önce etraflıca işledik.

Ebû Hamza'nın "İçimden şöyle dedim" sözüyle ifade ettiği konuşması; tevekkülün, sebepleri terk demek olduğuna dair cahilce inancından doğan bir şeydir. Çünkü Şeriat insandan, nehyettiği şeyi yapmasını talep etmez. İçinden elini yukarı uzatma geçseydi ya! Peki aşağı sarkan şeye tutunup yapışması da tevekkül adını verdiği "Sebepleri terk" e aykırı değil mi? Çünkü "Ben kuyudayım" demesiyle aşağı sarkan şeye tutunması arasında ne fark var? Hatta bu daha güçlüdür. Çünkü fiil sözden daha güçlüdür. Susup da yukarı sebepsiz çıkarılsaydı ya! Şayet "Bunu

bana Allah gönderdi" derse, deriz ki: Aşağı sarkan şey Allah'ın göndermesiyle ise, "İmdat" diyen dil de onun yaratmasıyladır. Çünkü "imdat" derken Allah'ın kendisini korumada kullanması için yarattığı sebepleri kullanmış, sustuğunda Allah'ın sebep olarak yarattığını sebeplikten çıkarmış, hikmeti reddetmiş olur. Bu durumda, sebepleri terkinden dolayı yerilmeyi hak eder. Onu arslanın kurtarmasına gelince; şayet bu doğruysa böylesi olayın tesadüfen olması mümkündür. Sonra... Allah'ın kuluna yine acıyarak ona lütuf ve ihsanıyla muamele etmesi yadırganmaz, kişinin Şeriata aykırı hareketi yadırganır.

Muhammed b. Semîn şöyle anlattı: Ben Kûfe yolunda, Kabba ile kasabamızın ayrıldığı noktadaki kayalık yere ulaştığımda yol çıkmaza girdi. Yol üzerinde düşüp ölmüş ve başında, etini paramparça edip yiyen yedi veya sekiz yırtıcı hayvanın bulunan bir deve gördüm. Onları görünce içimi korku saldı, dehşete kapıldım. Nefsim bana "Sağa veya sola sap" dedi. Ancak onu kabul etmeyerek ısrarla yoluma devam ettim. Yanlarına kadar vardım ve onlardan biriymişçesine durdum. Sonra "Nasıl?" diye nefsime baktım, hala korku içindeydi. Bu hal üzereyken orayı terketmek istemedim ve aralarına oturdum. Sonra nefsimi tekrar yokladım ve hala korku içinde olduğumu gördüm. Yine bu hal üzereyken orayı terketmek istemedim. Yere yatıp uzandım. Beni uyku bastı uyudum. Hayvanlar oldukları yerdelerdi. Bir süre uyuduktan sonra uyandım. Bir de baktım ki hayvanlar dağılmışlar ve hiç biri kalmamış. İçimdeki korku da gitmiş. Kalkıp yürüdüm, oradan ayrıldım.

Müellif der ki: Bu adam kendini yırtıcı hayvanlara teslim ederken Şeriata aykırı hareket etmiştir. Oysa kişinin kendini yırtıcı bir hayvana veya yılana bırakması câiz değildir. Bilakis ya ondan kaçması, ya da onu öldürmesi icap eder. Buhârî ve Müslim'de geçen bir hadiste Rasulullah (s.) "Bir yerde veba hastalığı olur, siz de başka bir yerde bulunursanız oraya gitmeyin!" buyurmuş, "Cüzzamlıdan arslandan kaçarcasına kaç!" emrini vermiş, eğik bir duvarın yanından geçerken hızlı adımlarla yürümüştür. Bu adam ise tabiatına aykırı hareket etmiş, fıtratından, korkmamasını istemiştir. Oysa bu, Mûsâ'nın (a.) bile kurtulamadığı bir duygudur. O yılanı gördüğünde korkmuş ve ar-

kasını dönüp kaçmıştı. Muhammed b. Semîn'nin anlattığı olmuş ise, doğru bir hareket değildir. Çünkü insanların fıtratları aynıdır. Her kim "Ben fıtraten vahşi hayvanlardan korkmam" derse, onu yalanlarız. "Güzele bakmaktan hoşlanmam" diyene inanmamamız gibi. Sanki kendisini zorlamış, sonunda, onun tevekkül olduğunu sanarak helâka teslim olarak uyumuştur. Bu hatalı bir davranıştır. Belki de hayvanlar kendi uğraşlarıyla meşgul olduklarından bununla ilgilenmemişler, yedikleri deveden karınları doyunca da ona saldırmamışlardır. Çünkü yırtıcı hayvanlar genelde doyduklarında saldırmazlar. Sûfiye tayfasının önde gelenlerinden Ebû Turab dağda yırtıcı hayvanlarla karşılaşmış, hayvanlar onu parçalayıp öldürmüşlerdi. Allah hakkında hüsn-ü zan beslediğinden dolayı ona acıyıp kurtarmış olması muhtemeldir, garipsenecek durum değildir. Ancak, işittiğinde bunun büyük bir azimet ve yakînî iman olduğunu sanmaması için, biz halka bunun yanlışlığını açıklarız. Zira bunu işiten kişi bu adamın hareketini, yılan kaçtığındaki Mûsâ'nın halinden, eğik bir duvarın önünden geçerken hızlı adımlarla yürüyen, tüm savaşlarda çatışma esnasında zırh giyen Rasulullah'ın (s.) halinden, (ki Rasulullah (s.) Hendek savaşında "Hiçbir peygamberin ümmeti için savaşmak maksadıyla zırhını giyip sonra onu savaşmadan çıkarma hakkı yoktur" buyurmuştu) yılanlar eziyet eder korkusuyla mağaradaki delikleri takayan Ebû Bekir'in halinden üstün kabul edebilir. Heyhat... Şeriata aykırı hareket eden bu adamın derecesinin, tevekkülün bu olduğuna dair fasid zan ve hayali sayesinde peygamberlerin ve sıddıkların derecelerinden yüksekte olması ne uzak!

Muğabî şöyle anlattı: Muhammed b. Semîn'in müridlerindendim. Tekrit ile Musul arasında onunla yolculuk yaptım. Çölde yürürken bir ara yakınımızdan arslan kükremesi sesi geldi. Koktum, rengim ve halim değişti. Hemen orayı terketmeye yeltendim. Beni tuttu ve "Tevekkül işte burada, camide değil!" dedi.

Müellif der ki: Ben derim ki tevekkülün etkisinin sahibinde, ancak belâlar esnasında ortaya çıktığından şüphe etmiyorum. Fakat bunun için kendini yırtıcı hayvanlara teslim etmek şart değil. Çünkü bu helâl değil.

Ali Razî'ye "Neden seni Ebû Talib Cürcanî'yle beraber görmüyoruz?" diye sorulunca şöyle dedi: Birlikte bir seyahate çıkmıştık. Vahşi hayvanların bulunduğu bir yerde uyumak için yattık. Bana bakıp uyumadığımı görünce kovdu ve "Bu günden sonra benimle arkadaşlık yapma" dedi.

Müellif der ki: Bu adam arkadaşından buna gücü ve kudreti yetmeyeceği halde fıtratını değiştirmesini istemekle hata etmiştir. Bu gibi bir şeyi Şeriat da istemez. Buna, yılandan kaçarken Mûsâ'nın da gücü yetmemişti. Tüm bunların tek açıklaması var; o da cehalet.

Sinan'ın kardeşi Hasan şöyle anlattı: Mekke yolunda yürürken ayağıma diken batardı da, tevekkül inancım onu ayağımdan çıkarmamı engellerdi ve ayağımı yere sürtüp yoluma devam ederdim.

Yine benzer bir olay; Dîneverî on iki kez yalın ayak, başı açık hacca gitti. Ayağına diken batsa, tevekkülündeki samimiyetinden ayağını yere sürüp yürümeye devam eder eğilip onu çıkarmazdı.

Müellif der ki: Cehaletin neler yaptırdığına bak! İnsanın o çölü yalın ayak kat edip geçmesinin Allah'a ibadet denecek hiçbir yönü yoktur. Çünkü bedenine büyük işkence yapmaktadır. Başı açık yürümesi de bir ibadet değildir. Bundaki ibadet yönü de nereden? İhramlıyken başı açmanın vacip olması hükmü olmasaydı, başı açmak saçma olurdu. Ona dikeni ayağından çıkarmamasını kim emretmiş? Bununla gerçekleştirilen ibadet ne ibadetidir? Şayet dikenin kalan kısmı ayağını şişirse ve ölse intihar etmiş sayılır. Ayağını yere sürtmek suretiyle dikenin zararının bir kısmını gidermişken, geri kalan zararını da giderse ya. Akla ve Şeriata aykırı bu hareketlerin tevekkülle ne alâkası var? Zira akıl ve Şeriat bedene yararlı olanların işlenmesini, zararlı şeylerin terkedilmesini ister. Bu yüzden Şeriat ihramında zarar ve sıkıntı gören kimseye ihramdan çıkıp elbise giymesine, başını örtmesine, buna karşılık da fidye vermesine izin verir. Ebû Ubeyd'i şöyle derken işittim: "Ben adamın, güneşi bırakıp gölgede gittiğinde akıllı olduğunu anlıyorum"

Ebû Bekir Dakkâk şöyle anlattı: Daha gençken bir sene ortasında Mekke'ye doğru yola çıktım. Sırtıma ve omuzuma yarımşar torba hayvan gübresi koydum. Yolda gözüm iltihaplanıp şişti. Göz yaşlarımı hayvan tersiyle silerdim. Gözyaşıyla birlikte kan çıkardı da güçlü iradem ve halimden memnuniyetimden dolayı gözyaşıyla kanı birbirinden ayırt edemezdim. O hacda gözümü kaybettim. Güneş bedenime etki edecek olsa elimi öper ve bu belâya hoşnutluğumdan dolayı onu gözüme koyardım.

Başka bir rivayette Ebû Bekir Dakkâk şöyle anlattı: Gözümü kaybetmem şöyle oldu: Bir sene ortasında Mekke'ye doğru yola çıktım. Sırtımda ve omuzumda yarımşar torba hayvan pisliği vardı. Yolda gözüm şişti. Gözyaşlarımı hayvan pisliğiyle sildim, oradan irin aktı. Gözümden hem gözyaşı hem kan birlikte akıyordu.

Müellif der ki: Yolun başlangıcında olan kişi bu kıssayı işittiğinde bunun nefisle cihad olduğunu sanır. Oysa övündüğü bu yolculuk türlü türlü günahlar ve Şeriata aykırılıklarla dolu. Yola yıl ortasında ve tek başına azıksız ve bineksiz çıkması, çul denen sert elbise giymesi, gözlerini onunla silmesi, bunun kendisini Allah'a yaklaştırdığını sanması bunların sadece bazıları. Oysa Allah'a (c.) nehyettikleri ve men'ettikleriyle değil, ancak emrettikleri şeyleri yapmakla yaklaşılır. Şayet bir kimse "Allah'a karşı günah işlediğimden dolayı kendime sopayla vuracağım" dese yine günah işlemiş olur.

Sonra, adamın halinden hoşnut ve mutlu olması çirkin bir kabahattir. Zira belâya ancak, kendisi sebep olmaksızın Allah'tan gelmişse sevinilir. Şayet biri ayağını kırar ve buna sevinirse son derece aptallık yapmış olur. Sonra, sıkıntılı halde bile insanlardan yardım istemeyi terketmek ve gözü kör olacak derecede aç kalarak nefse yüklenmek, sonra da buna verâ ve takva adını takmak... Bunlar zahidlerin ahmaklıklarıdır. Esasen onların en büyük ahmaklıkları cahil olmalarıdır. Süfyân-ı Sevrî'den şöyle rivayet edildi: "Her kim aç kalır, kimseden istemez ve sonunda ölürse cehenneme girer."

Müellif der ki: Fakihlerin sözlerine bak, ne güzel! Bu hususu biraz açıklayalım: Yüce Allah aç kimseye bir takım karnı-

nı doyurma vesileleri kılmıştır. Bu tür vesileler kalmadığında onun başkasından isteme gücü vardır. Bu halde istemek onun için para kazanma yerine geçer. Bunu da terkettiğinde kendisine emanet bırakılan bedeni hususunda ihmalkâr davranmış olur ve cezayı hak eder.

Ebû Bekir Dakkak şöyle anlattı: Bir Arap kabilesine ziyafet verdim. Gelenler arasında güzel bir cariye gördüm ve ona baktım. Sonra baktığım gözü yuvasından çıkararak "Senin gibisi baktığına Allah için bakmalı!" dedim.

Müellif der ki: Ben derim ki: Bu zavallının Şeriattan bîhaberliğine ve uzaklığına bakın! Çünkü şayet cariyeye kasıtsız baktıysa onda bir günah yoktur. Kasıtlı baktıysa küçük günahlardan birini işlemiştir ki, bunun için tevbe etmesi yeterliydi. Fakat o tevbe etmek şöyle dursun, günahına bir de gözünü oymak suretiyle büyük günah ekledi. Çünkü gözünü oymanın ibadet olacağını düşündü! Harama ibadet diye inanan kimse cehaletin son haddine varmıştır. Belki de bu bir kadına baktığından dolayı gözünü oyan İsrail oğullarından birinin hikayesini işitti de böyle yaptı. O hikayenin doğru olma ihtimali zaten az olmakta birlikte, eğer doğru ise onların Şeriatında bu hareket câiz olabilir. Bizim Şeriatta ise bu haramdır. Bunlar sanki adını "Tasavvuf" koydukları bir Şeriat türetmiş, peygamberleri Muhammed'in (s.) Şeriatını terketmişler. Biz Şeytanın ayartmasından Allah'a sığınırız.

Salih bir kadın komşum vardı. Bir gün pazara çıkmıştı. Birisi ona vuruldu ve evine kadar takip etti. Kadın "Benden ne istiyorsun?" deyince "Sana vuruldum" dedi. Kadın "Neremden hoşlandım?" dedi. Adam "Gözlerinden! diye cevap verince kadın içeri girip iki gözünü çıkardı. Kapının ardından attı ve "Al bunları! Allah sana bereket vermesin!" dedi.

Müellif der ki: Bakın kardeşlerim, İblis bu cahillerle nasıl oynuyor? Bu adam bakmakla küçük günah işledi, kadın ise büyük günah işledi ve sevaplı bir iş yaptığını sandı. Halbuki yabancı bir adamla konuşmaması gerekirdi. Ama bu taifeden bazı kimseler buna aykırı davranmışlardır. Zünnün-u Mısrî ve başkalarından "Bir kadınla çölde karşılaştım. Onunla konuş-

tum, o da benimle konuştu" gibi sözler rivayet edilmiştir. Bu da helâl değildir. Nitekim akıllı bir kadın Zünnûn'a bu hareketinden dolayı karşı çıkmıştır: Zünnûn şöyle anlatır: Yılların birinde tevekkül ederek çöle girdim. Orada 17 gün boyunca bir şey yemeden kaldım. Artık yürümekte güçlük çekiyordum. Birkaç gün daha ağzıma hiçbir şey koymadan kaldım ve sonunda yüzüm üzeri düşüp bayıldım. Üzerime bitler öylesine hücum etmişti ki benzerini ne görmüş ne işitmiştim. O esnada oradan bir kervan geçiyormuş, beni görmüşler. Birisi bineğinden inip geldi ve başımı, sakalımı tıraş edip elbisemi kesip, sağlığıma kavuşayım diye sıcak kum üzerine bırakıp gitti. Sonra bir kervan daha geçti ve beni alıp evlerine götürdüler. Beni baygın bir halde bir kenara attılar. Bir kadın gelerek baş ucuma oturdu ve boynumu sütle ısladı. Gözümü biraz açtım ve onlara "Size en yakın (bilinen) bir yer neresi?" dedim. "Şirat dağı" dediler ve beni oraya götürdüler.

Müellif der ki: Birisine bir delinin kendine zincirle vurduğu, eline bir bıçak alıp kendisini dilim dilim kestiği anlatılsa, o da "Böylesi delilik hiç görmedim" dese doğru konuşmuş olur. Bir de bu zavallıya ve yaptığına bakın! Üstelik bu hareketinin bir ibadet olduğuna inanıyor. Allah'tan afiyet dileriz!

İbrahim Havvas şöyle anlattı: Marifet ehli bir şeyh gördüm. Çölde geçen on yedi günün sonunda bir sebebe tutundu. Beraberindeki şeyh men ettiyse de onu dinlemedi. Böylece derecesi düştü ve "Sebeplere tutunma" mertebesinden öteye yükselemedi.

Şebbe şöyle anlattı: İbrahim Herevî'yle çöle çıktık. Bana "Ey Şebbe, yanında bulunan her türlü sebebi at!" dedi. Hepsini attım, yanımda sadece bir dinar bıraktım. Birkaç adım yürüdükten sonra "İçimi meşgul etme; yanında her ne varsa at!" dedi. Cebimdeki dinarı çıkarıp ona verdim, o da attı. Birkaç adım daha attıktan sonra tekrar "Yanındakini at!" dedi. "Bende bir şey yok" dedim. "İçin hala meşgul" dedi. Sonra ona yanımda sadece, bir bıçağın olduğunu söyledim. Onu aldı ve attı. Sonra "yürü" dedi, yürüdüm. Sonra her ne vakit ihtiyacım olduysa onu hemen önümde buluverdim. Şeyh bana "İşte Allah'la dürüst mu-

amele edenin hali böyle olur!" dedi. Müellif der ki: Bu hareketlerin hepsi de hatalıdır. Malı atmak haramdır. Kendi malını atıp sonra nereden geldiğini, helâl mi haram mı olduğunu bilmediğini alması hayret edilecek bir harekettir!"

Ebû Said Harrâz şöyle anlattı: Bir defasında azıksız yola çıktım. İyice bitkin düştüğüm bir vakitte uzakta bir konaklama yeri gördüm. Oraya ulaştığımda sevindim. Sonra içimde "Ben şikâyet etmiş, Allah'tan gayrisine tevekkül etmiş oluyorum." dedim. Oraya, zorla götürülmem hariç kendi ayaklarımla gitmeyeceğime yemin ettim. kendime bir yer kazdım ve göğsüme kadar içine girip etrafımı kumla kapadım. Gece yarısı "Ey handakiler, kendisini kuma sokup hapsetmiş bir Allah dostu var, ona yetişin!" diyen yüksek sesli bir nida işittim. Biraz sonra bir grup insan gelerek beni taşıdılar.

Müellif der ki: Bu adam kendini fıtratında olmayan şeye zorlamıştır. Çünkü, sevdiği şeye ulaştığında sevinmek insanın fıtratında vardır. Susuzun sevinçle su içmesi, açın neşeyle yemek yemesi yerilecek hareketler değildir. Sevdiği şeyden neşe bulan her kişinin hali de böyledir. Rasulullah da (s.) seferden dönerken, Medine'yi gördüğünde vatan sevgisiyle adımlarını hızlı atmaya başlardı. Mekke'den çıktığında ona dönüp kederle bakmıştı. Bilal de "Allah Utbe ve Şeybe'ye lanet etsin, bizi Mekke'den çıkardılar." der ve şu şiirini okurdu: "Aah acaba bir gece olsun geçirecek miyim o vadide su şırıltısı ve kuş cıvıltısı arasında."

İlmin ve aklın gerektirdiğinden farklı bir iş yapmaktan Allah'a sığınırız. Sonra kişinin kendisini, cemaatle namaz kılmasına engel olacak şekilde hapsetmesi uzaklara kaçması çirkin bir harekettir. Bunda Allah'a yaklaştırıcı ne vardır ki? Bu, katıksız cehaletten başka bir şey değildir.

Bekir b. Muhammed anlattı: Ebû Hayr Nisabûrî'nin yanındaydım. Köylülerinden anlatarak beni neşelendirdi. En son elinin kesilme sebebini sordum. "Günah işleyince kesildi" dedi. Sonra bazıları yanına toplandı ve bunun sebebini sordular. Dedi ki: Buradan ayrılıp İskenderiye'ye gittim ve orada on iki yıl kaldım. Orada bir kulübe yapmıştım. Oraya geceden geceye uğ-

ruyordum. Dervişlerin attıklarından yiyor, sofraların döküldüğü çöplükleri karıştırmada köpeklerle yarışıyor; kışın papirüs bitkisi yiyordum. İçimden bir ses şöyle dedi: "Ey Ebû Hayr, sen insanların arasında onlarla birlikte olduğun halde tevekkül ettiğini ve insanların yiyeceklerine ortak olmadığını mı sanıyorsun?" Ben "İlahım, efendim, senin izzetine yemin ederim ki yeryüzüne biten hiçbir şeye elimi uzatmadım tâ ki bana ulaşan şey saf rızkım olsun." dedim. Orada on iki gün daha kalarak farz ve nafile namazlarla meşgul oldum. Sonra nafile namazları kılamayacak kadar güçsüzleştim. On iki gün daha kaldım ve sadece farz ve sünnetleri kıldım. Daha sonra sünnetleri kılmaktan da aciz kaldım. On iki gün daha kaldım ve sadece farzları eda ettim. Sonunda ayakta kılmaktan âciz kaldım. En son kaldığım on iki gün süresince sadece oturarak namaz kıldım. Sonra oturmaktan da âciz kaldım. Neredeyse kendimi bir yerden aşağıya atacaktım. Sonra Allah'a sığınarak şöyle dedim: "İlahım, efendim! Bana hesabını soracağın farzlar koydun. Rızkımı ayırdın ve benim için garantiledin. Lütfunla bana onu ver. Seninle yaptığım ahitleşmeden dolayı beni cezalandırma. Sana söz veriyorum ki seninle bir daha böylesi ahitleşme yapmayacağım." Birden önümde, arasında yiyecek bir şeyler bulunan sepet gibi bir şey gördüm. Her gece bunu görüyordum. Sonra cihada çağrıldım. Giderken, Ferma şehrindeki bir camiye girdiğimde vaizin Zekeriyya (a.)'ın hızarla kesilmesi hikayesini anlattığını gördüm. Kesilirken Allah'ın ona "Şayet bana senden bir inilti sesi yükselirse andolsun ki seni peygamberler divanından (listesinden) sileceğim!" dediğini, onun sabrettiğini ve sonunda ikiye bölündüğünü anlatıyordu. "Zekeriyya ne kadar sabırlıymış. Allah'ım, başıma bir belâ verip beni sınayacak olursan mutlaka sabredeceğim!" dedim ve Antakya'ya girdim. Beni bir dostum gördü ve cihada gittiğimi anladı. Bana bir kılıç, kalkan ve mızrak verdi. Sonunda küffar sınırına ulaştım. O vakitler düşman korkusuyla surların ardına gizlenmekten Allah'tan haya ediyor, korkuyordum. İkametgâhımı ormanda bir yer olarak belirledim. Gündüzleri orada oluyor, geceleri ise deniz kıyısına gidip mızrağı sahile dikiyor, kalkanı bir mihrap gibi ona yaslıyor, kılıcı da kuşanıp sabaha kadar namaz kılıyordum. Sabah namazını kıl-

dıktan sonra ormana dönüyor, gün boyu orada kalıyordum. Bir gün gezerken bir ağaç gördüm, meyvası hoşuma gitti. Allah'a verdiğim "elimi yerden biten hiçbir şeye kesinlikle uzatmayacağıma" dair ahdimi ve yeminimi unuttum. Elimi uzatıp biraz topladım. Ağzıma alıp çiğnerken ahdimi hatırladım. Elimdekini hemen atıp elim başımın üzerinde yere oturdum. Birden etrafımı atlılar çevirdi. "Kalk" dediler ve beni alıp sahile götürdüler. Bir de baktım bir komutan ve etrafında süvariler ve yaya askerler. Önünde de bir grup zenci. Bunlar yol kesicilermiş ve komutan tutuklamış. Tutuklulardan firar eden birini yakalamak için süvariler dört tarafı aramışlar. Beni siyahî, elimde kılıç kalkan ve mızraklı görünce, o sanarak alıp götürmüşler. Emir bana "Necisin sen?" dedi. "Allah'ın zayıf kullarından bir kul" dedim. Zencilere dönerek "Bunu tanıyor musunuz?" diye sordu, "Hayır" dediler. Benim için "O sizin başkanınız. Kendinizi ona feda ediyorsunuz. Andolsun ki ellerinizi ayaklarınızı keseceğim." dedi. Onları teker teker getirtti, ellerini ve ayaklarını kesti. Sonunda sıra bana geldi. "Elini uzat!" dedi, uzattım. "Ayağını uzat!" dedi. Uzattım ve başımı göğe kaldırarak "İlahî! ellerim günah işledi, ama ayaklarım ne yaptı?" dedim. Birden süvarinin biri halkayı yardı ve kendini yere atarak bağırdı: "Ne yapıyorsunuz siz? Yeşili taş rengine dönüştürmek mi istiyorsunuz? Bu, Ebû Hayr (İyiliklerin atası) adıyla bilinen salih bir zattır!" dedi. Bunun üzerine emir atıldı ve yerdeki kopuk eli alarak öptü. Bana yapıştı. Göğsümü öpüyor, ağlıyor ve "Allah aşkına, hakkını helâl etmeni istiyorum!" diyordu. Dedim ki: "Sana hakkımı ta başta helâl ettim. Zira bu, günah işleyip de kesilen bir eldir."

Müellif der ki: Allah size rahmetiyle muamele etsin; bakınız, iyi insanl
yaptırdığına! Onun biraz ilmi olsaydı yaptığı şeyin haram olduğunu bilirdi. Âbidleri ve zahidleri aldatmasında cehaletten daha çok yardım eden bir şey yoktur, İblise.

Hadik şöye anlattı: Hatem-i Esam'la birlikte Masîsa şehrine girdik. Ağzını açtığında bir şey konulursa onu yiyip başka hiçbir şey yemeyeceğine yemin etti. Müridlerine "Dağılın, gezin!" dedi. Kendisi de dokuz gün hiçbir şey yemeden oturdu. Onuncu gün biri geldi, önüne bir yiyecek koydu ve "ye" dedi. Hiç

cevap vermedi. Adam üç defa söyledi, bu yine cevap vermedi. Adam "bu deli" dedi. Bir lokmalık yiyecek hazırladı ve ona ağzına götürmesini işaret etti. Hatem ağzını açmadı ve bir şey konuşmadı. Adam yanından bir anahtar çıkardı ve "ye" dedi. Ağzını anahtarla açıp, lokmayı soktu. O da yedi. Adama da "Benim sebebimle Allah'ın sana fayda vermesini diliyorsan müridlerini işaret ederek yedir!" dedi.

Kadı Ahmed b. Seyyâr'a sofilerden birisi şöyle anlattı: Bir yolculukta bir grup insanla birlikte, bir şeyhe arkadaş olduk. Söz geldi, tevekkülden, rızıktan ve insanların rızık hususundaki yakînî imân eksikliğinden konuşuldu. Şeyh "Bana cam bir tabakta sıcak bir Falûzec tatlısı getirilip ben onu yemedikçe hiçbir şey yemeyeceksiniz!" diye büyük yeminler verdirdi. Çölde yürürken diğerleri ona "Sen yavaşsın!" dediler. Sonunda bir kasabaya vardık. Bir gün iki öğün boyunca hiçbir şey yememişti. Benim dışımda herkes onu bırakıp gittiler. Kendini kasaba mescidine bıraktı ve ölüme teslim etti. Ben de onun yanında kaldım. Dördüncü günü gece yarısı, şeyh ölmek üzereyken aniden mescidin kapısı açıldı. Elinde üzeri örtülü bir tabakla bir cariye gözüktü. Bizi görünce "Siz yabancı mısınız, yoksa buralı mısınız?" diye sordu. "Yabancıyız" dedik. Tabağın örtüsünü açtı ki sıcaklıktan neredeyse kaynayan bir tabak faluzec tatlısı! Bize tabağı sundu ve "Buyrun, yeyin" dedi. Şeyh'e "Ye" dedim, "Yemem" dedi. Cariye elini kaldırıp ona büyük bir tokat attı ve "Vallahi eğer bunu yemezsen, yiyinceye kadar seni böyle tokatlarım" dedi. Şeyh "Sen de ye" dedi. Birlikte yedik. Tabaktaki bittikten sonra cariye gitmeye yeltenirken Şeyh cariyeye "Senin ve bu tatlı tabağının öyküsü nedir?" diye sordu. Cariye anlatmaya başladı: "Ben bu kasabanın başkanının cariyesiyim. Kendisi sinirli birisidir. Bizden biraz önce faluzec tatlısı yapmamızı istedi. Kalkıp onu yapmaya başladık. Geçen süre ona uzun geldi ve acele etmemizi söyledi. "Tamam oluyor" dedik. Biraz sonra tekrar geldi; biz yine "Evet, birazdan" dedik. Sonunda bunu evden ve köyden hiçbir kimsenin yememesi; yabancı birinin yemesi aksi taktirde hanımının boş olması üzerine yemin etti. Biz de çıkıp belki yabancı birini uluruz ümidiyle camileri dolaşmaya çıktık. Size ulaşıncaya kadar kimse bulamadık. Hanımefendim efendimden boş ol-

masın dedim; bu adam yemese yiyinceye kadar onu vura vura öldürürdüm." Bunun üzerine Şeyh "Görüyor musun; O, rızıklandırmak isterse ne yapıyor?" dedi.

Müellif der ki: Bunu cahil biri işitse keramet sanacak. Oysa adamın yaptığı son derece çirkin bir şey. Çünkü o Allah'ı denemekte, ona karşı üstünlük taslamakta, nefsine şer'an câiz olmayacak derecede yüklenmektedir. Bu adam Allah'ın ona acıyıp da lutfettiğini inkar ediyor. Belki de bu olay onun zararına. Çünkü Allah'ın kendisine ikramda bulunup yücelttiğine, bunun yüksek bir derece olduğuna inanmaktadır. Bir önceki Hâtem hikayesi de böyle. Çünkü şayet rivayet doğruysa bu tavır ilimden bîhaberliktir, câiz olmayanı irtikap etmektir. Çünkü tevekkülün ancak, sebebe tutunmayı terketmek olduğunu sanmıştır. Yemininin gereğini yapacak olsa yemeği çiğnememesi, yutmaması icap eder. Çünkü bunlar da sebeplere tutunmadır. Bu Şeriatı az bilmelerinden dolayı, İblisin onlarla oynamasından başka nedir? Sonra bu garip hareketin, Allah'a yaklaştırıcı ibadet oluşu nerede? Bunların çoğunun hep melankoli hastalığından kaynaklandığını sanıyorum.

Câfer Huldî şöyle anlattı: Arafat'ta 65 defa vakfe yaptım. Bunların 21'i bizim yol üzereydi. Ahmed b. Ali der ki: Ebû İshak'a "(Bizim) yol üzere" den ne kastediyor? dedim. Dedi ki: Nasiriyye köprüsünün üzerine çıkar ve yanında hiçbir azık ve suyun olmadığı bilinsin diye elbisesinin yenini çırpar, sonra "Lebbeyk..." okuyarak yola çıkardı.

Müellif der ki: Bu Şeriata aykırıdır. Çünkü Yüce Allah "Azıklanın" buyurmuş, Rasulullah (s.) hacca vs. ye giderken yanına erzak almıştır. "Bu insan birkaç ay boyunca hiçbir şeye, ihtiyaç duymaz" denemez. Şayet ihtiyaç duyar, yanına erzak almadığından ölürse günah işlemiş, insanlardan ister veya onların sadakalarını alırsa tevekkül iddiasının gereğini tam olarak yerine getirmemiş olur. Kendisinin üstün tutularak ona özel davranıldığını, sebep olmaksızın rızıklandırıldığını iddia ederse; bunu kendisinin hak ettiğine dair inancı başlı başına bir belâdır. Her halükârda Şeriatın emrine uyup yanına erzak alsaydı kendisi için daha iyi olurdu.

İbn Tâhir bir sofiden naklediyor. Mekke'den bir grup sofi Medine'ye gelmişti. Onlara "Kimlerle geldiniz?" dedim. "Diğer Yemenli hacılarla" dediler. "Oof dedim, tasavvuf bu hale mi gelmiş yoksa tevekkül ortadan kalkmış mı? Siz tasavvuf ve tarikat üzere gelmediniz. Yemen sofralarından Harem sofralarına geldiniz." dedim. Sonra şöyle anlattım: "Dostların ve gençlerin hakkı için, vallahi dört kişiyle birlikte yalın ayakla bu yola çıkmış peygamberi ziyarete geliyorduk. Hiçbir kula dönüp bakmayacağımıza, hiçbir şeye bel bağlamayacağımıza dair aramızda ahitleştik. Peygamberin huzuruna geldik ve üç gün boyunca bize hiçbir nasip ulaşmadı... Yola çıktık. Cuhfe'ye varıp konakladığımızda, karşımızda yerleşmiş bulunan bir grup bedevî bize Sevik (=buğday, hurma vs. ile yapılan kavut) gönderdi. Birbirimize bakıştık ve "Biz bu makamın adamları olsaydık Harem'e (Mekke'ye) girene kadar bize hiçbir nasip ulaşmazdı" dedik. Üzerine bir de su içtik. Mekke'ye girene kadar ki yiyeceğimiz işte buydu.

Ben derim ki: Kardeşlerim, bunların tevekkülünü dinleyin; onları azıklanmaktan ve emrolunanı yapmaktan nasıl alıkoydu da sonra onları insanların sadakalarını almaya mecbur bıraktı? Sonra, yaptıklarının yüksek bir derecenin bereketi olduğu zanları ise o derecelerden bîhaber oluşlarını açıkça gösterir.

Ebû Şuayb Mukaffa şöyle anlattı: Yetmiş defa yalın ayakla haccettim. Her defasında Kudüs kayasında, hac ve umre için ihrama girer, Tebuk çölüne tevekkül üzere (yanımda hiçbir şey bulunmaksızın) girerdim. Son hacda çölde susuzluktan dilini çıkartan bir köpeğe rastladım. "Kim bir haccı bir içimlik suyla satın olmak ister?" dedim. Birisi ona bir içimlik su verdi. Ben de suyu köpeğe verdim ve "Bu benim için haccımdan daha üstün ve hayırlı. Zira Rasullullah (s.) "Her bağrı yanıka sus vermekte sevap vardır" buyurmuştur. Ebû Ali Rûzbârî şöyle anlattı: Çölde bir grup insanla yolculuk yapıyorduk. Beraberimizde Ebû Hüseyin de bulunuyordu. Kafile zaman zaman bize yetişiyor ve yolu bize gölgeliyordu (ilerimizi göremiyorduk). Ebû Hüseyin bir tepeye çıkar ve köyün köpekleri havlasın da köy halkı bizi farketsin diye kurtlar gibi ulurdu. Sonra evlere uğrar ve bize onlardan yardım getirirdi.

Ben derim ki: Bu tür hikayeleri zikretmemin sebebi aklın, bu adamların tevekkül ve diğer konulardaki bilgi ve anlayışlarından sakınması, bunların Şeriata aykırılığını görmesi içindir. Aman Allah'ım! Yanına abdest ve namaz için gerekli şeyleri almaksızın yolculuğa çıkan bu adamlar bunu nasıl yaparlar? Üzerindeki elbiseyi yırtsa yanında iğne iplik yok, ne yapacak?

Bazı Sofi şeyhleri ise yolculuğa çıkmadan önce hazırlık yapılmasını tavsiye ederlerdi. Ferganî şöyle anlattı: İbrahim Havvas tevekkülde çok ince ve hassastı. Ama yanından iğne, iplik, makas ve ibriği ayırmazdı. Ona "Sen (Kişinin yanına alacağı) her şeye karşı çıktığın halde ne diye bunları yanına alıyorsun?" denilince, şöyle cevap verdi: "Bu tevekküle bir zarar getirmez. Çünkü Yüce Allah bize bir takım şeyleri farz kılmıştır. Fakirin üzerinde sadece bir giysi bulunur. Onun da yırtıldığı olur. Yanında iğne ipliği bulunmazsa avreti gözükür ve namazları olmaz. Bir fakiri (=sofiyi) ibriksiz, iğne ve ipliksiz görürsen onun namazından şüphe et."

İBLİSİN SOFİLERİ YOLCULUK DÖNÜŞLERİNDE ALDATMASI

Müellif der ki: Sofilerin adaplarından birine göre de yolculuktan dönen kişi tekkeye geldiğinde orada bulunan kimseler selâm vermez. Abdesthaneye gider, abdest alır, iki rekat namaz kılar. Sonra gelip şeyhe ve topluluğa selâm verir. Bu son dönem mutasavvıflarının Şeriata aykırı olarak türettikleri bir bid'attır. Çünkü İslâm fakihleri bir topluluğa giren kişinin, abdestli olsun veya olmasın, onlara selâm vermesinin sünnet olduğunda icma etmişlerdir. Olsa olsa bu âdeti çocuklardan almışlardır. Zira onlardan birine "Neden selâm vermedin?" dense "Henüz yüzümü yıkamadım" der. Ya da çocuklar bunu bu bid'atçilerden öğrenmişlerdir. Ebû Hureyre Rasûlullah'ın (s.) şöyle buyurduğunu haber verdi: "Küçük büyüğe, yürüyen oturana az (sayıdakiler) çoğa selâm versin!" Hadisi Buhârî ve Müslim "Sahih"lerinde zikretmişlerdir.

Ebû Zür'a Tâhir b. Muhammed bana, babasının, kitabında "Sofilerin, yolculuktan döneni yorgunluğundan dolayı sıvaz-

lama sünnetleri" adında başlık attığını ve bunu Ömer'den (r.) rivayet edilen "Rasulullah'ın (s.) yanına girdim. Habeşistanlı bir kölesi sırtını sıvazlıyordu. 'Ey Allah'ın Rasulü ne oldu?' dedim. 'Deve beni fırlatıp düşündü' dedi." hadisini delil getirdiğini anlattı.

Müellif der ki: Bakın kardeşlerim bunu delil getiren adamın fıkhına, anlayışına! Halbuki başlığın "Deveden düşenin sırtının sıvazlanmasının sünnet oluşu babı" olması, yolculuktan dönenin değil, sırtın sıvazlanmasının sünnet olması icap ederdi. Rasulullah'ın (s.) seferden döndüğünü, sefer dönüşünün ilk gecesinde sıvazlandığını nereden çıkartıyor? Sonra, Rasulullah'ın (s.) olağan olarak sırt ağrısından dolayı sırtını sıvazlamasını nasıl olup da "Sünnet" olarak algılıyor? Bu hassas fakihin (!) hüküm çıkarmayı terketmesi daha hayırlıdır.

Sofilerin bir âdeti de yolculuktan dönene ziyafet vermeleridir. İbn Tâhir "Sofilerin yolculuktan dönene atîre[152] edinmeleri babı" diye başlık atmış ve Hz. Âişe'nin şu rivayetini delil getirmiştir: Peygamber bir sefere çıkmıştı. Kureyşli bir cariye de "Şayet yüce Allah onu sağ salim döndürürse Âişe'nin evinde def çalacağım" diye adakta bulunmuştu. Rasulullah (s.) seferden dönünce ona "Adak adadıysan defi çal!" buyurdu.

Müellif der ki: Defin mübah olduğunu daha önce açıkladık. Bu cariye de mübah bir şeyi adayınca peygamber ona bunu yerine getirmesini emretmiştir. Nasıl olur da bu hadis birisi yoldan döndüğünde şarkı söyleyip raksetmeye delil getirilir.

İBLİSİN SOFİLERİ ÖLÜM HUSUSUNDA ALDATMASI

İblisin bu hususta iki yöntemi vardır. Birincisi Sofiler "Ölene ağlanmaz ölene ağlayan marifet ehli olmaktan çıkar." derler. İbn Akil der ki: Bu Şeriata eklemedir, hurafedir. Tabiata aykırı olduğundan mizacın ve insan yapısının gereğinden sapmadır. Onun için, böyle birisi fıtratı düzelten bir takım ilaçlarla

152. Atire: Cahiliyye döneminde putlar için kesilen, kanı başından aşağı aktarılan koyun.

tedavi edilmeye gereksinim duyor. Çünkü Yüce Allah büyük bir peygamberden (Yakup (a.) "Hüzünden gözleri ağardı. Acısını açığa vurmamağa çalışıyor) (Yusuf s: 12/84) diye bahsetmiş, O'nun "Ey Yusuf üzerindeki tasam!" dediğini haber vermiştir. Peygamberimiz de çocuğu ölünce ağlamış ve "Şüphesiz göz ağlar..." demiş, "Aah, kederim" demiştir. Kızı Fâtıma da "Aah babacığımın kederi" demiş, Rasulullah (s.) ona karşı çıkmamıştır. Hz. Ömer, Mütemmin'i kardeşi hakkında şu mersiyeyi söylerken işitmiş:

Biz uzun bir süre iki iyi dost idik.
Öyle ki hakkımızda "Bunlar parçalanmazlar" denmişti.

Ve "Keşke bu şiiri ben söylemiş ve kardeşime ağıt yakmış olaydım!" demiş Mütemmim ise "Kardeşim senin kardeşin gibi ölseydi ona ağıt yakmazdım!" demişti. Zira Ömer'in kardeşi küfür üzere ölmüş, Zeyd ise şehid düşmüştür. Bunun üzerine Ömer "Beni kardeşim hakkında senin kadar etkili teselli eden olmadı!" dedi. Yüreği katı develer bile ünsiyet kurdukları kimseler ve yavruları için ağlarcasına böğürürler. Güvercinler acılı hallerinde ritimli sesler çıkartırlar. Başına belâ gelen herkes üzülür, yalvarır. Coşturucu şeylerin harekete geçirmediği hüzün verici şeylerin rahatsız etmediği kimse cansız cisimlere daha yakındır Rasulullah (s.) tabiatın gerektirdiği halden uzak olmayı ayıplamış, on çocuğu olmasına rağmen "Ben hiçbir çocuğumu öpmedim" diyen adama "Allah kalbinden merhameti söküp atmışsa ben sana ne yapabilirim?" buyurmuştur. O, Mekke'den çıkarken oraya dönüp dönüp bakmıştı.

İşte bu tip tasavvufçular kişilerden Şeriata aykırı ve tabiata ters şeyler istemektedirler. Şeriat bize, yüzümüze vurmamamızı, elbisemizi parçalamamızı emretmekle yetinmiştir. Akan göz ve hüzünlü kalpte ise ayıplanacak hiçbir şey yoktur.

İblisin ikinci aldatması şudur: Sofiler birisi öldüğünde "düğün" adını verdikleri bir tören düzenlerler. Orada şarkı söyler, rakseder ve oynarlar. "Rabbına ulaştığından dolayı ölü için seviniyoruz." derler. Bunun yanlışlığı şu üç sebeptendir:

Birincisi: Sünnet olan, ev halkının başına gelen musibetten dolayı yemek hazırlamakla meşgul olmadıklarından dolayı onlara başkasının yemek yapmasıdır, Ev halkının yemek yapıp başkalarına yedirmesi değil, ölü evine yemek vermek hususundaki delil şudur: Abdullah b. Cafer şöyle anlattı. Câfer-i Tayyar'ın nâşı gelince peygamber (s.) "Cafer'in ailesi için yemek yapın. Zira onlara kendilerini meşgul edecek şey geldi." buyurdu. Tirmizî der ki: Bu sahih bir hadistir.

İkincisi: Bunlar ölü için seviniyor ve "Rabbına kavuştu" diyorlar. Ancak buna sevinmenin bir anlamı yok. Çünkü onun affedildiğini bilmiyoruz. Belki de o azap edilenler arasındadır. Öyleyken neye güvenerek onun hakkında seviniyoruz? Nitekim Ömer b. Zirr, oğlu öldüğünde şöyle demiştir: "Senin için olan üzüntüm beni, seni kaybımdan dolayı üzülmekten alıkoydu." Ümmü Alâ şöyle anlattı: Osman b. Maz'ûn (r.) vefat edince Rasulullah bize gelmişti. Ben bir ara ölü için "Allah'ın rahmeti üzerine olsun ey yitiklerin atası. Ben şahitlik ederim ki Allah sana ikram etmiştir" dedim. Peygamber (s.) "Allah'ın ona ikramda bulunduğunu nereden biliyorsun?" dedi.

Üçüncüsü: Bunlar ziyafette oynayıp raksetmekle sağlıksız bir mizaç sergilerler. Çünkü sağlıklı bir mizaç, ölüm gibi ayrılıktan doğal olarak hüzünlenir, kederlenir. Sonra, eğer ölüleri affolunmuşsa raksetmenin ve oynamanın şükürde ne yeri var? Şayet azap görüyorsa, ondan dolayı (içinde bulunmaları gereken) hüzünlü halin etkisi nerede?

İBLİSİN SOFİLERİ İLMİ TERK ETTİREREK ALDATIŞI

Müellif der ki: Şunu iyi bil ki İblisin insanları ilk kandırışı onları ilimden uzaklaştırmasıdır. Çünkü ilim nurdur. Onların ilim lambalarını söndürdüğünde, karanlıkta dilediği gibi sağa sola çarptırabilir. O hususta sofilere birkaç kapıdan yaklaşmıştır.

Birincisi: Büyük çoğunluğunu ilimden tamamen engellemiş, ilmi bir sürü yorucu yönü olan bir çalışma gibi sunmuş, rahatlığı güzel göstermiştir. Onlar da yamalı elbiselerini, hırkalarını giyip tembellik koltuğuna kurulup oturmuşlardır! İbn Sâid

şöyle anlattı: İmam Şâfiî'yi şöyle derken işittim: "Tasavvuf neredeyse tembellik üzerine inşa edilmiştir." Şafiî'nin sözünün açıklaması şudur. Çünkü eğer ilim öğrenecekse, nefisin hedefi, ya velîliğe ulaşmak, ya da dünyalıklara ulaşmaktır. Kişi ilimde uzun süre çalışır, beden yorulur ama maksat ya gerçekleşir, ya gerçekleşmez. Sofiler ise velâyet makamına çabucak ulaşmayı isterler. Onlar meseleye zahidliğe ulaşmak açısından bakarlar. Kendileri ise güyâ sofilikle bu mertebeye çabucak ulaşırlar.

Ebû Hafs b. Şâhin şöyle anlattı: Sofilerden âlimleri yeren, ilimle iştigali boş gören ve "Bizim ilmimiz vasıtasızdır" diyenler vardır. Bunlar ilim yolunun uzun olduğunu görünce onu bırakmışlar ve elbiselerini kısaltmışlar, yırtık ve yamalı elbiseler giyinmişler, yanlarına ibrik almışlar, kendilerine zahidlik görüntüsü vermişlerdir.

İkincisi: Bazıları az bir ilimle yetinmiş, geride kalan ilmin yararından mahrum kalmışlardır. Bunlar hadislerin boş taraflarını öğrenmekle yetinmişlerdir. İblis bunlara, "Yüksek isnad" elde etmenin ve hadis ilmini tahsil etmenin dünyalık ve şöhret nedeni olduğunu, nefsin bundan haz duyduğunu vehmettirmiştir. Bu aldatmacaya şu düşüncelerle karşı konulur: Her yüksek makamın hem fazileti hem de tehlikeleri vardır. Valilik, kadılık, müftülük makamlarının hepsinde tehlike ve nefsin hazzı vardır. Ancak büyük fazilet, gül ve dikene benzer. Öyle olunca faziletlerin elde edilmeye çalışılması, içerdiği âfet ve tehlikelerden de korunulmaya çalışılması icap eder. İnsanın fıtratındaki "baş olma sevdası" ona ancak bu fazileti elde etsin diye konmuştur. Evlenme arzusunun, içine çocuk olması için konması gibi. Âlimin niyeti de ilim öğrenmekle düzelir. Nitekim Yezid b. Harun "İlmi Allah'tan gayrisi için talep ettik. Ancak o Allah (c.) için olmaktan başkasını reddetti." demiştir. Yani ilim bizi ihlas ve samimiyete iletti, böylece öğrendiğimiz ilim, nihayetinde Allah rızası için olmuş oldu. Her kim kendisini fıtratında olmayan şeye zorlarsa bunu başaramaz.

Üçüncüsü: Şeytan bunlardan bazılarına da ilimden gayenin sadece amel olduğu vesvesesiyle aldatmıştır. Bunlar ilimle iştigalin en büyük ibadetlerden olduğunu idrak etmemişlerdir.

Sonra, âlim amelinde ihmalkâr davransa da en azından doğru yol üzeredir. Âbid ise ilimsiz olduğundan doğru yolun dışındadır.

Dördüncüsü: İblis bunların bir çoğuna âlimin batınî hiçbir şey kazanmadığı düşüncesini aşılamıştır. Öyle ki onlardan birinin hayaline bir takım vesveseler gelir ve "Kalbim bana Rabbimden şöyle anlattı" der. Şiblî derdi ki:

"Benden kağıt ilmini istediklerinde karşılarına hırka ilmiyle çıkıp galip geldim."

Bu zavallılar Şeriat ilmini "Zahir ilmi" içlerindeki vesveseleri "Batın ilmi" diye adlandırmışlar ve buna şunu delil getirmişlerdir: Hasan b. Ali, ona da Hz. Ali Rasulullah'ın (s.) şöyle buyurduğunu anlattı: "Batın ilmi Allah'ın sırlarından bir sır, onun hükümlerinden bir hükümdür. Allah onu dostlarından dilediğinin kalplerine koyar."[153]

Müellif der ki: Ben derim ki: Bu aslı olmayan uydurma bir hadistir! İsnadında, bilinmeyen kimseler vardır. Ebû Mûsâ şöyle anlattı: Ebû Yezid'in memleketinde âlim ve fakih bir zat vardı. Bir gün Ebû Yezid'in yanına gitti ve "Hakkında bana acayip şeyler anlatıldı." dedi. Ebû Yezid: "İşitmediklerin daha fazla" dedi. Âlim "Ey Ebû Zeyd, bu ilmi kimden nereden?" diye sordu. O "İlmim Allah vergisidir ve Rasululah'ın (s.) 'Bildiğiyle amel edene Allah, bilmediklerinin bilgisini verir', 'İlim iki çeşittir. Birincisi zâhir ilmidir. Bu Allah'ın (c.) kullarına karşı (bahaneleri kalmasın diye beyan edip) hüccet kıldığı ilimdir. Bir de batın ilmi vardır ki asıl faydalı ilim odur.' hadislerinin hakikatinin tezahürüdür. Senin ilmin ey hoca, dilden dile aktarılan, öğretmeye dayalı bir ilim, benim ilmim ise Allah'tandır, ondan ilhamdır!" dedi. Âlim "Benim ilmim güvenilir kimselerin Rasulullah'tan, O'nun Cebrail'den onun yüce Allah'tan aldığı ilimdir!" dedi. Ebû Yezid: "Ey hoca; peygamberin Allah'tan aldığı ve Cebrail'in ve Mikail'in de bilmediği ilimler var değil mi?" diye sordu. O "Evet" dedi. Âlim; "Ancak Allah'tan dediğin ilminin doğruluğunu ispat et" dedi. Ebû Yezid "Peki ondan senin kalbinde Allah'ı tanımak ne kadar yerleşikse o kadarını anlarsın" Sonra

153. Uydurma bir hadistir.

"Ey hoca biliyorsun ki Allah Mûsâ'yla konuştu, Muhammed'le konuştu, onunla yüzyüze geldi ve yine biliyorsun ki peygamberlerin rüyaları vahiydir." Âlim "Evet" dedi. Ebû Yezid: "Sıddıkların ve velilerin sözlerinin Allah katından bir ilham, kalplerinde neş'et eden bir feyiz olduğunu, Allah'ın (c.) onlara hikmeti konuşturduğunu böylece bu ümmete fayda verdiğini bilmiyor musun? Söylediğimi Allah'ın (c.) Mûsâ'nın annesine "Mûsâ'yı bir sandığa koy" diye vahyedip Mûsâ'yı koydurması, Hızır'a gemi, genç ve duvar hususunda vahyedişi ve Hızır'ın Mûsâ'ya "Bunu kendimden yapmadım" sözü destekler. Ebû Bekir de Âişe'ye önceden "Harice'nin kızı bir kız çocuğuna hamile" demişti, Allah (c.) Ömer'e ilham etmiş, o da hütbede cihad dağlarındaki Sariye'ye "Ey Sâriye, dağa dağa!" demişti. İşte böyle ey hoca!"

İbrahim b. Sebtiye şöyle anlattı: Ebû Yezîd'in sohbet meclisindeydim. İnsanlar aralarında "Filan âlim, filan âlimden ders almış..." gibi sözlerle konuşuyorlardı. Bunun üzerine Ebû Yezid şöyle dedi: "Zavallılar. İlimlerini ölüden, onlar da başka ölüden almışlar. Biz ise hiç ölmeyen Allah'tan aldık."

Müellif cevap veriyor: Birinci hikâyedeki anlayış, ilim kıtlığından kaynaklanmaktadır. Çünkü şayet o âlim olaydı ilhamla ilmin birbirine ters düşmediğini, kalbin her ikisini birlikte kabul edebileceğini bilirdi. Allah'ın insana ilham etmesi inkâr edilemez. Zira peygamber (s.) "Eski ümmetlerde ilham edilenler vardı. Ümmetimde öyle birileri varsa o da Ömer'dir." buyurmuştur. Burada ifade edilen "tahdîs" hayrın ilham edilmesidir. Ancak ilham edilen kimse Şeriata aykırı ilham alırsa bununla amel etmesi câiz olmaz. Hızır'a (a.) gelince; bazıları onun nebi olduğunu söylemişlerdir. Nebilerin de vahiy yoluyla geleceği, bilmesi garipsenecek durum değildir. İlham hiçbir şekilde ilim değildir. O sadece ilmin ve takvanın meyvasıdır, sahibini doğruya iletir, hayra yöneltir. Ama kişinin ilmi bırakıp da ilhama ve kalbe gelen düşüncelere dayanması hiçbir şey ifade etmez. Çünkü nakil yoluyla gelen bir esasa dayanmaz ise kalbe doğan şeyin hayırlı ilham mı, yoksa şeytandan bir vesvese mi olduğu bilinemez. İyi bil ki aklî ilimlerin şer'î ilimlere ihtiyaç bırakmaması nasıl mümkün değilse, kalplere atılan ilhamın da nakli ilimlere ihtiyaç bırakmaması mümkün değildir.

Aklî ilimler besinlere, şer'î ilimler ilaçlara benzerler ve birbirlerini yerini tutamazlar.

"İlimlerini ölülerden nakil yoluyla aldılar" sözüne gelince; Bu sözün sahibi hakkında düşünülecek en hafif şey bunun içerdiği anlamı hiç bilmiyor oluşudur! Yoksa bu Şeriata vurulmuş bir darbedir, onda şüphe uyandırmadır. Ebû Hafs b. Şâhin şöyle anlattı: Sofilerden ilimle iştigali boş görüp, "Bizim ilmimiz vasıtasız ilimdir" diyenler vardır. Ebû Hafs der ki: Eski mutasavvıfların her biri Kur'an, Fıkıh, Hadis ve Tefsir ilimlerinde önder kimselerdi. Ancak günümüzdekiler tembelliği tercih etmişlerdir.

Ebû Hamid Tûsî Gazâlî der ki: İyi bil, tasavvuf ehlinin eğilimi ilmin öğretim yoluyla olanına değil ilahî olanınadır. Bu yüzden ilim öğrenmeye ve âlimlerin kaleme aldıkları kitapları okumaya önem vermemişler, 'asıl yol nefisteki kötü vasıfları atmak, tüm bağları kesmek, himmet künhüyle Allah'a yönelmek suretiyle mücahede yapmaktır' demişlerdir. Bu da insanın çoluk-çocuk mal ve ilim tasasını bırakıp bir köşeye çekilerek kendiyle başbaşa kalması, farz ve sünnet-i müekkede namazlarla yetinmesi, gayretini ne Kur'an okumaya ne kendini tefekkür etmeye ayırınası, ne hadis ne başka bir ilimle uğraşması sadece sürekli biçimde, "Allah Allah Allah" demesi, buna dilin hareketinin durup kalpten lafız şeklinin silinmesine kadar devam etmesiyle mümkündür.

Müellif der ki: Ben derim ki: Bu sözün fakih birinden sâdır olması beni çok üzüyor. Bunun çirkinliği açık. Çünkü bu, gerçekte Kur'an okumaya ve ilim öğrenmeye teşvik eden Şeriat kitabının dürülmesi anlamına gelir. Dört bir yandaki büyük âlimlerin de Şeriat üzere olduğunu gördüm ben. Onlar bu yolu takip ettiler, evvelâ ilimle iştigal ettiler.

Ebû Hamid'in söyledikleri yapıldığında nefis vesvese ve hayalleriyle başbaşa kalır, yanında onunla şeytanı kovacağı hiçbir silah yoktur. Şeytan da onunla öyle oynar, onu parmağında öyle dolaştırır ki adam vesveseyi Allah'la karşılıklı konuşma, münacât sanar. Kalbini temizlediğinde üzerine hidayet nurlarının yağacağını, böylece Allah'ın nuruyla bakacağını inkar etmi-

yoruz. Ancak onun temizlenmesi ilmin gerektirdiği şekilde olmalıdır, ona aykırı yollarla değil. Çünkü uzun süre açlık, sabahlara kadar uyumama ve tüm vakti bir takım hayallerde zâyi etme gibi şeyler Şeriatın nehyettiği şeylerdir. Şeriatın nehyettiği şeyler yapılarak onun övdüğü şeyleri elde etmek doğru değildir. Nitekim Şeriatın nehyettiği bir yolculuğa çıkıldığında, Şeriatın yolcuya tanıdığı ruhsatlardan yararlanılamaz. Sonra ilim ile nefis terbiyesi arasında bir çatışma yoktur ki! Bilakis ilim terbiye yöntemini öğretir, onda yapılacak yanlışlıkları düzeltir. Şeytan ancak ilimden uzaklaşan, ilmin nehyettiği usullerle riyâzet (=nefis terbiyesi) yapan kimselerle oynamıştır. İlim onlardan uzaktadır. Bazen nehyedileni yaparlar, bazen öncelikli olmayanı tercih ederler. Halbuki bu hususlarda fetvayı ilim verir. Onlar ise ilmi bir kenara atmışlardır. Rezaletten Allah'a sığınırız!

Bize İbn Nâsır, Ebû Ali b. Bennâ'dan şöyle nakletti: Memleketimizde, silah çarşısında bir adam vardı. "Kur'an perdedir, peygamber perdedir. Sadece kul ile Rab vardır!" derdi. Bir grup insan onun bu sözlerine kandı ve ibadetleri terketmeye başladı. Sonra öldürülme korkusuyla ortadan kayboldular. Bekr b. Ahnes, Dırar b. Amr'ın şöyle dediğini aktardı: "Bir grup insan ilmi ve ilim meclislerini terketti, mihraplar yapıp namaz kıldı, kemikleri kuruyuncaya kadar oruç tuttu. Bunlar sünnete aykırı davrandılar, böylece helâk oldular! Kendinden başka ilâh bulunmayan Allah'a andolsun ki, cehalet üzere amel eden kimsenin bozduğu şey, yaptığından daha çok olur.

ŞERİAT-HAKİKAT AYIRIMININ ASILSIZLIĞI

Sofilerin bir çoğu Şeriatla hakikati birbirinden ayırmışlardır. Bu olsa olsa, söyleyenin cehaletindendir. Çünkü Şeriatın hepsi hakikattir. Bununla ruhsat ve azimeti (Şeriatın ruhsata, hakikatin azimete sarılmak olduğunu) kastediyorlarsa bunların her ikisi de Şeriattır. Şavane'nin Basra'daki kölesi Ebû Hasan'dan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: Ebû Hasan b. Salim'i işittim, şöyle diyordu: Adamın biri elinde bir mürekkep şişesi ve kalemle Sehl b. Abdullah'a gelerek "Allah'ın bana fayda vereceği şeyler yazmak için geldim" dedi. O "Yaz eğer Al-

lah'la, elinde mürekkep şişesi ve kalem varken buluşabilirsen bunu yapmaya gayret göster!" dedi. Adam: "Ey Ebû Muhamed, bana faydalı bir şey söyle!" deyince Sehl dedi ki "İlim hariç her türlü bilgi cehalettir. Amel edileni hariç ilmin hepsi aleyhine delildir. Kitap ve sünnete uygun olanı hariç ilmin hepsi geçersizdir. Sünnet takva üzere kurulur." Yine Sehl b. Abdullah'tan onun şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Siyahı beyaza karşı koruyun. Zira zâhiri terkeden zındıklaşır." Yine ondan şöyle rivayet edilir: "Allah'a giden yollar arasında ilimden üstünü yoktur. Bir adım olsun ilimden saparsan kendini kırk gün boyunca karanlıklarda kaybedersin." Ebû Bekir Dakkâk'an şöyle rivayet edilir. Ebû Saîd Harrâz'ı şöyle derken işittim: "Zahire aykırı düşen her batın batıldır, geçersizdir." Ebû Bekir Dakkâk'tan şöyle rivayet ediliştir: İsrailoğulları çölünde yürüyordum. Aklımdan hakikat ilminin Şeriattan farklı olduğu düşüncesi geçti. Birden bir ağacın altından şöyle ses geldi: "Şeriatın ardından gitmediği onaylamadığı her hakikat küfürdür."

Müellif der ki: Ebû Hâmid Gazâlî de İhyâ kitabında bu hususta uyarı yaparak şöyle demiştir: Her kim "Hakikat Şeriata aykırıdır" veya "Batın zahire aykırıdır" derse bu kimse imandan çok küfre yakındır. İbn Akil der ki: Sofiler Şeriatı sadece bir isim olarak kabul etmişler ve "Ondan maksat hakikattir" demişlerdir. Bu çirkin bir sözdür. Çünkü Şeriatı Hak Teâlâ kulların maslahatları ve kulluklarını yerine getirmeleri için koymuştur. Bunun ötesindeki "hakikat" şeytanların insanın içine koyduğu bir vesveseden başka nedir? Hakikati Şeriattan başka bir şeyde arayan kimse aldanmıştır.

İBLİSİN BUNLARDAN BAZILARINI, İLİM KİTAPLARINI TOPRAĞA GÖMME VE SUYA ATMAYA TEŞVİK EDEREK ALDATMASI

Müellif der ki: Bunlardan bazıları bir süre ilmi yazmakla iştigal etmişler, sonra İblis bunlara gelerek "Asıl gaye ameldir" demiş, bunlar da kitaplarını toprağa defnetmişlerdir. Ahmed b. Ebû Havarî'nin kitaplarını denize attığı ve "Ne iyi bir rehberdin. Ama ulaştıktan sonra rehberle iştigal saçmadır" dediği ri-

vayet edilir. Ahmed b. Havarî otuz yıl boyunca hadis ilmini tahsil etmiş, onda zirveye ulaşınca kitaplarını denize atmış ve "Ey ilim, bunu seni küçümsediğimden ve hakkını hafife aldığımdan dolayı yapmıyorum. Ancak ben seni, Allah'a ulaşmak için talep ediyordum. Ona ulaşınca sana ihtiyacım kalmadı!" demiştir. Ahmed b. Muhammed b. İsmail şöyle anlattı: Ebû Hüseyin b. Hallâl iyi bir anlayış ve zekâya sahipti; uzun süre hadis ilmini tahsil etmiş biriydi. Zaman zaman tasavvufa eğilir, bir süre hadis ilmiyle iştigali bırakır, sonra tekrar ilme dönüp hadis yazmaya devam ederdi. Bir ara ilk aldığı hadisleri attığını haber aldım. Başlarda Ebû Abbas ve onun akranlarından hadis almış, pek çok hadis yazmıştı. Ebû Tâhir Cüneydî şöyle anlattı: Mûsâ b. Harun bize hadis okuyor, elindeki kitap bitince onu Dicle'ye atıyor ve "Bunu da ulaştırdım!" diyordu. Ebû Nasr Tûsî, bir grup Reyli âlimden aktarıyor: Ebû Abdullah Mukrî'ye babasından gayr-i menkuller ve mallar hariç sırf para olarak elli bin dinar miras kaldı. O bunların tümünü alıp fakirlere dağıttı. Ebû Abdullah'a bu hareketini sordum. Dedi ki: Ben daha geçliğimin ilk yıllarındayken ihrama girdim ve tek başıma Mekke'ye doğru yola koyuldum. Başvuracağım hiçbir kitap yoktu. Kitaplara ve elde ettiğim ilimlere karşı zahid olma mücadelem, Mekke'ye gitmekten, yollarda perişan olmaktan ve şu malı elimden çıkarıp dağıtmaktan daha zor idi. Ebû Abbâs b. Hüseyin Bağdâdî şöyle anlattı: Şiblî'yi şöyle derken işittim: "Öyle birini tanıyorum ki o bu yola ancak, tüm malını mülkünü infak edip hattıyla yazıp ezberlediği şöyle şöyle okuduğu ve rivayet ettiği yetmiş yük kitabı Dicle'ye attıktan sonra girdi." Bununla kendisini kastediyordu.

Müellif der ki: Daha önce ilmin nur ve aydınlık olduğunu, İblisin karanlıkta insan üzerinde hükümranlık kurabilmek için ona bu nuru söndürmeyi sevimli gösterdiğini (ki cehaletten daha büyük bir karanlık yoktur) anlatmıştık. İblis kitap okumaya tekrar dönecekleri korkusuyla bunlara kitabı toprağa gömmeyi, onu yakmayı hoş göstermiştir. Bu çirkindir haramdır, kitapların değerini anlamamaktır! Bunu biraz açıklayalım: ilimlerin aslı Kur'an ve Sünnet'tir. Şeriatın sahibi bunları ezberlemenin güç olduğunu görünce Kur'an'ın yazılmasını emretti. Kur'an'dan

bir ayet nazil olduğunda Rasulullah (s.) kâtibi çağırır ve onu yazdırırdı. Onu yapraksız hurma dallarına, taşlara ve omuz kemiklerine yazıyorlardı. Daha sonra Ebû Bekir onu koruma amacıyla bunları bir araya getirdi. Daha sonraları Osman ve diğer sahabiler bundan alıp yazdılar. Tüm bunlar Kur'an'ın korunması, ondan hiçbir şeyin kaçmaması içindi. Sünnet'e gelince; Peygamber (s.) İslâm'ın ilk dönemlerinde insanları Kur'an üzerinde yoğunlaştırdı ve "Benden Kur'an'dan başkasını yazmayın" buyurdu. Fakat hadisler çoğalıp, sahabilerin onları tam ezberleyemedikleri görünce yazmalarına izin verdi. Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre o Rasulullah'a (s.) giderek hafızasının zayıflığından dert yandı. O (s.) "Elbiseni yere ser" dedi, Ebû Hureyre serdi. Ona bazı sözler (=hadis) söyledi ve "Onu giy" dedi. Ebû Hureyre der ki: "Ondan sonra Rasulullah'ın (s.) bana anlattığı hiçbir şeyi unutmadım." Bir rivayete göre Rasulullah (s.) ona "Ezberlemene elinle yardımcı ol" buyurmuştur. "Elle yardım" dan maksat yazmaktır. Abdullah b. Amr Rasulullah'ın (s.) "Bu ilmi kaydedin" buyurduğunu, kendisinin "Ya Rasulallah, onun kaydedilmesi nedir?" sorusuna "Yazmak" diye cevap verdiğini rivayet etmiştir. Rafi b. Hudey de (r.) şöyle der: Biz "Ya Rasulallah, senden işittiğimiz şeyleri yazabilir miyiz?" dedik, "Yazın, onda bir beis yoktur" dedi.

Müellif der ki: Bil ki sahabiler Rasulullah'ın sözlerini, hareketlerini ve eylemlerini (yazma veya ezberleme yoluyla) kaydetmişler, böylece şu sahâbînin, bu sahâbinin rivayeti şeklinde Şeriat oluşmuştur. Peygamber (s.) "Benden (alıp, başkalarına) ulaştırın" "Allah, sözümü işitip kavrayan, sonra onu işittiği gibi başkasına aktaranı nurlandırsın" buyurmuştur. Hadisin işitildiği gibi aktarılması hemen hemen ancak yazılmasıyla mümkündür. Çünkü ezber zayıf bir yöntemdir. Ahmed b. Hanbel bazen sözlü olarak hadis anlatır, "bunu bize yazdır" diyenlere "hayır, yazdırmak ancak defterden" derdi. Ali b. Medînî der ki: Efendim Ahmed b. Hanbel bana hadisi ancak kitaptan (defterden) yazdırmamı emretti. Sahabiler sünneti rivayet etmişler, tabiîler onlardan almışlar, muhaddisler hadis almak için gezmişler, buradan şu hadisi şuradan şu hadisi almak için yeryüzünü batısından doğusuna kat'etmişler, sahih ve zayıf olanlarını be-

yan etmişler, ravilerin hallerini "cerh ve ta'dîl" yoluyla ortaya koymuşlar, hadisleri iyi bir süzgeçten geçirip kaleme almışlardır. Böyleyken bu hadislerin yazılı olduğu kitapları suyla silen, o yolda ortaya konan çabaları zayi eden ve hiçbir hususta Allah'ın hükmünü bilmeyen ve Şeriatla böylesine inatlaşan başka birisi yoktur. Bizden önceki herhangi bir Şeriatta Peygamberlerine kadar ulaşan "senet" var mıdır? Bu, sadece şu ümmete özgü bir şeydir. Bize kadar intikal ettiğine göre; yeryüzünü batısından doğusuna gezerek hadis ilmini tahsil eden Ahmed b. Hanbel, oğluna "Filan âlimden hangi hadisleri yazdın?" dedi. O "Peygamber (s.) bayram günü namaza bir yoldan gider, başa yoldan dönerdi" hadisini zikretti. Ahmed b. Hanbel "Aman Allah'ım, Rasulullah'ın (s.) bana ulaşmayan sünnetlerinden bir sünnet!" dedi. Binlerce hadis toplayıp yazmış biri olarak bunu söyleyen zata bakın, bir de hadis yazmamış, yazmışsa silmiş kimseye bakın. Acaba kitapları yıkayarak silince, toprağa gömünce fetvâda ve mes'elelere çözümde neye dayanacak? Filan zahidin, falan sofinin sözüne mi veya zihnine gelen gelişi güzel hayal ve fikirlere mi? Hidayetten sonra sapıklığa düşmekten Allah'a (c.) sığınırız.

Müellif der ki: toprağa gömdükleri bu kitaplarda ya hak vardır, ya batıl vardır, ya da hak ile batıl karışıktır. Eğer batıl varsa defnedilmesinde yerilecek bir şey yoktur. Şayet hak ile batıl karışıksa ve bunları birbirinden ayrıştırmak mümkün olmamışsa bu da onu ortadan kaldırmaya haklı gerekçe olabilir. Zira hem güvenilir kimselerden hem de yalancılardan hadis alıp yazmış, sonra da bunları birbirinden ayrıştıramadığından, hangisinin sahih hangisinin zayıf veya uydurma olduğunu hatırlayamadığından yazdıkları defterleri gömen bazı âlimler vardır. Ama kitap veya defterde sadece hak varsa onu yok etmek hiçbir şekilde câiz değildir. Çünkü kitap ilmin kaybolmasını önleyicidir.

İlim kitaplarını yok edene gayesi sorulsun. Şayet "Beni ibadetten oyalıyor" derse ona şu üç yönden cevap verilir:

Birincisi: Sen iyi bir anlayışa sahip olsaydın ilimle iştigalin ibadetlerin en mükemmeli olduğunu idrak ederdin.

İkincisi: İçinde olduğun diri ve uyanık halin sürekli devam etmez. Sonra bu yaptığına pişman olabilirsin. Bil ki kalpler hep berrak hali üzere kalmaz. Bilakis paslanır ve cilalanmaya ihtiyaç duyar. Cilası da ilim kitaplarını okumaktır. Yusuf b. Esbat kitaplarını gömmüş, sonra hadis dersi vermemeye dayanamamış bu defa ezberinden vermek zorunda kalmış, ama karıştırmıştır.

Üçüncüsü: Zihninin ve tavırlarının berraklığını, mükemmelliğini, bunun devamlılığını ve bu kitaplara ihtiyaç duymadığını varsayalım; onu senin seviyene ulaşmamış, ilim yolunun başında bulunan birine versen veya faydalanacak kimselere vakfetsen ya da onu satıp parasını sadaka versen daha iyi olmaz mı? Mervezî, Ahmed b. Hanbel'e kitaplarının defnedilmesini vasiyet eden bir adam hakkında sorulduğunu, onun "ilmin gömülmesini uygun görmüyorum" dediğini rivayet etmiştir. Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed b. Nuhas, Mervezî'den aktarıyor: Ahmed b. Hanbel'i "Kitapları gömmenin hiçbir manasını bilmiyorum" derken işittim.

İBLİSİN, SOFİLERİ İLİMLE İŞTİGAL EDENLERE KARŞI ÇIKMA HUSUSUNDA ALDATIŞI

Müellif der ki: Bunların bir kısmı ilmi tembelliklerinden dolayı öğrenmemişler, bir kısmı ilmi ibadetin insanın içindeki tesirinin meyvası olarak görüp ona "batın ilim" adını vermiş, zahirî ilimleri tahsilden kaçınmışlardır.

Ebû İshak İbrahim b. Ahmed b. Muhammed Taberî şöyle anlattı: Câfer Huldî'yi şöyle derken işittim: Sofîler beni bırakmış olsalardı size dünyanın (hadis) isnadını getirirdim; şöyle ki küçük yaşta Abbas Dûrî'nin dersine gidip katıldım. Yanından çıktığımda yolda bir sofî arkadaşımla karşılaştım. Bana "Beraberindeki nedir?" diye sordu, elimdeki kağıtları ona gösterdim. Yazıklar olsun sana hırka ilmini bırakıp kağıt ilmini mi alıyorsun?" dedi ve kağıtları yırttı. Sözü bende etki yaptı ve bir daha Abbas'ın dersine katılmadım.

Müellif der ki: Bana Ebû Saîd Kindî'nin şu sözü ulaştı: Sofîlerin tekkesine gidip onların haberleri olmayacak şekilde gizlice hadis ilmine çalışıyordum. Bir gün divitim elbisemin yanından düştü. Bunu gören bazı Sofîler bana "Avretini ört!" dediler.

Hüseyin b. Ahmed Saffar şöyle anlattı: Elimdeki mürekkep hokkasını gören Şiblî bana "Senin (mürekkebinin) siyahlığını benden uzak tut. Kalbimin siyahlığı bana yeter" dedi. Ali b. Mehdî şöyle anlattı: Bağdat'ta Şiblî'nin sohbet halkasında duruyordum. Beni mürekkep hokkasıyla birlikte görünce şu şiirini söyledi:

Harp için "dalgıç giysisini" giydim.
Endişe ve sıkıntımdan beldeleri dolaştım.
Azgınlık kalkanını senin için yırttım.
Konuşanların yanında senden konuştum.
Bana kâğıt ilmiye hitap ettiklerinde
Onlara hırka ilmiyle galip geldim.

Müellif der ki: Ben derim ki: Allah yolundan alıkoymaya karşı en güçlü silâh ve Allah'ın en açık yolu ilimdir. Çünkü ilim Allah'a götüren delil, Allah'ın hükümlerini ve Şeriatının beyanı, O'nun sevdiklerinin ve sevmediklerinin açıklanmasıdır. Dolayısıyla ondan alıkoymak Allah'a ve Şeriata düşmanlıktır. Fakat bunu yapanlar hareketlerinin ne anlama geldiğinin farkında değiller.

İbn Bâkeveyh, Ebû Abdullah b. Hafif'in şöyle dediğini rivayet etti: "İlim öğrenmekle iştigal edin; sofilerin sözleri sizi aldatmasın. Zira ben mürekkep hokkamı hırkamın cebine, kağıdı şalvarımın cebine koyar ve gizlice ilim ehline giderdim. Sofiler bunu öğrendiklerinde "Sen iflah olmazsın" derler, benimle tartışırlardı. Ama daha sonra buna muhtaç oldular." Ahmed b. Hanbel mürekkep hokkalarını ilim öğrencilerinin elinde gördüğünde "Bunlar İslâm'ın lambalarıdır." derdi. Yaşı ilerlemiş olmasına rağmen yanında mürekkep hokkasını taşırdı. Adamın biri ona "Daha ne zamana kadar böyle ey Ebû Abdullah?" dedi. Ahmed b. Hanbel "Mihbara (mürekkep hokkası) Maqbara'ya (kabre) kadardır" dedi.

Peygamberimizin (s.) "Ümmetimden bir taife kıyamet kopana kadar galip olacaklar, onları mağlup ve rezil etmeye çalışanlar bir zarar veremeyecekler" hadisi hakkında Ahmed b.

Hanbel "Bunlar eğer hadis ehli değilse... kim olduklarını bilmiyorum" demiştir. Yine "âbidler ve hadisçiler değilse başka kimler olacak?" dediği rivayet edilmiştir. Ahmed b. Hanbel'e adamın biri hadisçiler hakkında 'onlar kötü bir taifedir' diyor denildi, o "o adam zındıktır" dedi. İmam Şafiî "Hadisçilerden birini görsem peygamberin sahabilerinden birini görmüş gibi oluyorum" demiştir. Yûsuf b. Esbat da "Allah yeryüzü sakinlerinden belâları, sadece hadis talebelerinin hatırına def eder." demiştir.

Ahmed b. Muhammed b. Mesrûk şöyle anlattı: Rüyamda sanki kıyamet kopmuştu ve insanlar mahşere toplanıyorlardı. O sırada biri "Namaza durun" diye seslendi ve insanlar saf tuttular. Yanıma bir melek geldi. Biraz dikkat ettim; iki gözünün ortasında "Allah'ın emin (kulu) Cebrail" yazılıydı "Peygamber (s.) nerede?" dedim. "Sofi kardeşlerine sofra hazırlamakla meşgul" dedi. "Ben de sofilerdenim" dedim. "Evet ama hadisle fazlaca iştigalin seni oyaladı!" dedi.

Müellif der ki: Maazallah, Cebrail'in ilimle iştigale karşı olması ne mükün? Bu hikayenin isnadında İbn Cehdam vardır. O yalancı biridir, bunu kendisi uydurmuş olabilir.

İBLİSİN SOFİLERİ İLMÎ KONULARDA KONUŞTURARAK ALDATIŞI

Bil ki bunlar ilmi bırakıp sadece, kendi görüşleri doğrultusunda bir nefis terbiyesiyle meşgul olunca ilmî konularda konuşmaktan kendilerini alamadılar ve kendi bildiklerini konuştular. Böylece hatalara düştüler. Bunlar bazen Kur'an ilimlerinde bazen hadiste bazen fıkıhta bazen de başka ilimlerde konuşurlar. İlimleri, kendilerine özgü biçimde açıklarlar. Ama Allah (c.) hiçbir dönem ve devri Şeriatını uygulayanlardan, yalancılara cevap veren ve hataları açıklayan kimselerden eksik etmez.

KUR'AN TEFSİRİ İLE İLGİLİ SÖZLERİNDEN BİR DEMET

Cafer b. Muhammed Huldî şöyle anlatı: şeyhimiz Cüneyd'in meclisindeydim. Keysan ona yüce Allah'ın "Sana

(Kur'an'ı) okuyacağız; Artık unutmayacaksın..." (A'lâ, 6) buyruğundan sual etti. Cüneyd ona "Yani, onunla amel etmeyi unutma" dedi ona "Ve onlar (İsrailoğulları) kitaptakini okumamışlar mıydı?" (A'raf, 169) ayetinden sordu. Cüneyd "Ve onlar kitaptakiyle ameli terkettiler" diye tefsir etti: Keysan "Allah ağzını kapamasın" dedi. Ben derim ki: "Onunla amel etmeyi unutma" sözü, hiçbir geçerliliği olmayan ve yanlışlığı açık bir yorumdur. Çünkü ayetteki fiil haberdir, onun tefsir ettiği gibi nehiy değildir. Çünkü şayet nehiy olsaydı merfû değil meczum olurdu. İkinci ayet de öyle; ayetteki "ders" "Okumakta olduğunuz kitap uyarınca" (Al-i İmrân, 3/79) ayetinde geçen ve tilavet etme, okuma, okutma anlamındaki "ders"ten gelmektedir; bir şeyin yok olup gitmesi anlamındaki "dürûs"tan değil. Ahmed b. Muhammed b. Mukassem şöyle anlattı: Ebû Bekir Şiblî'nin sohbetine gitmiştim. Kendisine "Şüphesiz ki bunda kalbi (aklı) olan ve hazır bulunup kulak veren kimseler için bir öğüt vardır." (Kâf, 50/37) ayetinden sual edildi. Dedi ki: "Yani Kalbi Allah için olan" İbn Cehdam, Muhammed b. Cerir'den şöyle aktardı: Kendim işittim; Abbas b. Atâ'ya "Seni endişeden kurtardık, seni iyiden iyiye denemeden geçirdik." (Taha, 20/40) buyruğundan sual edildi. Dedi ki: "Seni kavminin derdinden kurtardık, seni kendimiz dışında her şeyden soyutlatıp kendimize aşık yaptık."

Müellif der ki: Bu Allah'ın (c.) kitabına karşı küstahlıktır! Mûsâ'ya Allah sevgisiyle sarhoş olmayı nisbet etmek, Allah sevgisini meftun olunan bir şey olarak nitelemek son derece çirkin bir şeydir. Abdullah Râzî şöyle anlatı: Abbas b. Atâ'yı "Fakat (ölen kişi Allah'a) yakın olanlardan ise; ona rahatlık, güzel rızık ve Naîm cenneti vardır" (Vâkıa, 56/89) ayeti hakkında şöyle derken işittim: "Ravh" Allah'ın yüzüne bakmak, "reyhân" kelâmını dinlemek, "Naîm cenneti" ise orada Allah'la arasında perde olmamasıdır. Ben derim ki: Bu gerçekte, tefsircilerin sözlerine aykırı bir sözdür!

Ebû Abdurrahman Sülemî "Hakikat Tefsiri" adında çoğu hezeyandan ibaret iki ciltlik kitabında mutasavvıfların bu tür saçma yorumlarını bir araya getirmiştir. Sülemî onlardan, Fatiha suresi hakkında şunu nakleder: Yüce Allah ona Fatiha (açılış) ismi verirken sanki insana şöyle demiştir: Bu sana hitabımı-

zın anahtarı ve ilk hitabımızdır. Ona karşı edepli olmazsan daha sonra latif ve ince manalardan mahrum kalırsın.

Müellif der ki: Bu söz gariptir. Çünkü tefsirciler fatihanın ilk nazil olan sure olmadığında müttefiktirler.

Sülemî der ki: Fatiha'daki "Âmin"in anlamı, "Sana yöneliriz" dir.

Müellif der ki: Bu da çirkin bir tefsirdir. Çünkü "Âmin" "emme: Kastetti yöneldi" fiilinden türeme değildir. Öle olsaydı Mim şeddeli olurdu ve biz "Âmmîn" derdik.

Sülemî (Ey İsrail oğulları)... size esirler olarak geldiklerinde fidye verip oları kurtarıyorsunuz" (Bakara, 2/85) ayeti hakkında şöyle demiştir: Ebû Osman "Esirler" den maksat "günahlarda boğulanlar"dır demiştir. Vasıtî: kendi hareketlerini, ibadetlerini görmede boğulanlardır, demiş, Cüneyd: (Tam tevekkül etmeyip) dünyevî sebeplere tutunan, sebeplerin esiri, demiştir. Cüneyd cümlenin gerisini: Onları sebepleri ve vesileleri kesmeye iletiyorsunuz, diye tefsir etmiştir.

Ben derim ki: Bu ayette eleştiri manası vardır. Anlamı onları esir aldığınızda tutup fidye vererek onları kurtarıyor, onlarla savaştığınızda onların altlarını üstlerine getiriyorsunuz. demektir. Bunlar ise âyeti övgü anlamında tefsir etmişlerdir.

Muhammed b. Ali "(Allah) tevbekârları sever" âyeti hakkında, "tevbeleri için tevbe edenleri" demiştir.[154] Nûrî "(Allah dilediğine rızkı) daraltır ve genişletir"[155] ayeti için "Seni kendisiyle daraltır, kendisine açar." demiştir. "Her kim oraya (Harem'e) girerse emniyette olur." (Bakara, 3/97) ayeti hakkında da "Nefsinin kışkırtmalarından ve şeytanın vesvesesinden emniyette olur" demiştir. Bu son derece çirkin bir tefsirdir. Çünkü "emniyette olur" fiili emir anlamında haber cümlesidir. Takdiri: "Her kim Harem'e girerse onu emniyette kılın, ona dokunmayan" dır. Bunlar ise fiili haber cümlesi anlamında tefsir etmişlerdir. Sonra bu tefsirleri vakıaya aykırıdır. Çünkü Harem'e

154. Tevbe sûresi 9/4 Ayetin anlamı: "Allah Rabbından sakınan müttakileri, ahitlerine sadık kimseleri sever" şeklindedir. (Beyzâvî tefsiri, 218)
155. Bakara sûresi 2/245 Bkz: Muhtasar-ı İbn Kesîr 1/222)

girip de kışkırtmalardan vesveselerden kurtulamayan nice kimseler vardır.

"Şayet nehyolunduğunuz büyük günahlardan sakınırsanız" (Nisa, 4/31) ayeti hakkında Ebû Turab: "Bunlardan maksat bozuk, asılsız iddialarda bulunmaktır" demiştir. Ebû Sehl "Yakın komşu" yu kalp "uzak (akraba olmayan) komşu" yu "nefis", "Yolcu" yu da "uzuvlar" diye tefsir etmiştir.[156] "Andolsun ki kadın ona meyletti. Eğer Rabbının işaret ve ikazını görmeseydi o da kadına meyletmişti." (Yusuf, 1/24) ayeti hakkında, "Yusuf ona meyletmedi, her iki meyil de kadının meylidir." demiştir. Bu ise Kur'an ın açık ifadesine aykırıdır. "Bu bir beşer değildir." (Yusuf, 12/31) ayeti hakkında Muhammed b. Ali yarii, "Bu mübaşerete (cinsel ilişkiye) çağrılacak biri değildir" demiştir. Zincânî "Gök gürlemesi meleklerin kükremeleri, şimşek onların inlemeleri yağmur da ağlamalarıdır." demiştir. Sülemî, "Halbuki bütün tuzaklar Allah'a aittir."[157] ayeti hakkında Hüseyin'in şöyle dediğini yazmıştır: "Allah'ın şundan daha büyük tuzağı yoktur: İnsanlara, kendisine ulaşılacak bir yol bulunduğu ve yolun başlangıcındakiyle epey yol kat'etmiş kişinin Cennette beraber olabileceği zannını vermiştir."

Bu adamın sözünü düşünen bunun katıksız bir küfür olduğunu anlar! Çünkü o bunun bir oyun ve olay gibi olduğuna işaret etmektedir. Ancak O, Hüseyin Hallac-ı Mansur diye tanınan kişidir. Dolayısıyla böylesi ona yakışır. "Senin ömrüne andolsun ki" ifadesini de "Sırrını, iç alemini, bizi müşahade etmek suretiyle ihya etmen hakkı için" diye tefsir etmiştir.

Sülemî'nin kitabının tümü, bu tür tefsirlerdir. Buraya ondan pek çok alıntı yapmayı düşünüyordum. Ama küfür, hata ve hezeyan arasında dönen bu tür şeyleri yazmanın vakti ziyan etmekten başka bir şeye yaramayacağını gördüm. Bu, daha önce Bâtınîlerden naklettiğimiz türdendir. O kitapta bulunanların ne tür şeyler olduğunu öğrenmek isteyene, şu ana kadar yazdıklarım nümûne olarak yeter. Fazlasını isteyen ise o kitaba baksın.

156. Bunların geçtiği ayet Nisâ sûresi (4/36) dır.

157. Ra'd sûresi: 13/42 Ayetin anlamı şöyledir: Onların size tuzakları ancak Allah'ın izin vermesiyle gerçekleşir. Çünkü herşey O'nun elindedir, ona bağlıdır.

Ebû Nasr Serrâc der ki: Sofilerin bir takım çıkarımları vardır. Örneğin "Ben basiret üzere Allah'a çağırıyorum" (Yusuf, 12/108) ayetini Vasıtî "Kendimi görmeksizin" diye tefsir etmiştir. Şiblî de "Eğer ashab-ı kehf'in durumlarına muttali olsa idin dönüp onlardan kaçardın." (Kehf, 18/18) ayetini "Bizim dışımızda her şeye muttali olsaydın onlardan dönüp bize kaçardın" diye yorumlamıştır. Ben derim ki: Bu helâl değildir. Çünkü Allah (c.) "ashâb-ı kehf" i kastetmiştir. Bu Serrâc denen zavallı da tutmuş bunları "çıkarımlar" (istinbat) diye isimlendiriyor.

Ebû Hâmid Tûsî Gazâlî "Malın zemmedilmesi babı"nda, "(İbrahim şöyle dua etti) Beni ve evlatlarımı putlara tapmaktan uzak tut." (İbrahim s. 14/35) ayetini zikrettikten sonra şöyle der: "Burada altın ve gümüş kastedilmiştir. Çünkü peygamberlik makamı ilâhlara ve putlara kulluktan korkmayacak kadar yücedir. Ona (mala) ibadetten maksat ise onu sevmek, ona aldanmaktır. Ben derim ki: Bunu hiçbir tefsirci söylememiştir.

Bize Abdulhak b. Abdulhalık, ona Mübarek b. Abdulcebbar ona Hüseyin b. Ali Tanacirî aktardı: Bir grup sofi bizzat Kur'an'da câiz olmayan şeyler yapmışlar, "şüphesiz göklerin yerin yaratılışında, gece ve gündüzün farklılaşmasında akıl sahipleri için ayetler vardır." (Al-i İmran, 3/190) ayetinin sonunu (le ayâtin li uli'l-elbâb: Akıl sahipleri için ayetler vardır), "le âyâtün lî: onlar benim ayetlerimdir" şeklinde okumuş, "akıl sahipleri" ne nisbet edileni Yüce Allah'a nisbet etmiştir. Bu Kur'anı değiştirmek, tahrif etmektir. Bunlar "ve lisüleymâne r-riyha" (Süleyman'a fırtınayı boyun eğdirmiştik) Enbiya: 21/81 ayetini "velî Süleymân" (veli Süleyman) okumuşlardır.

Bize İbn Nasır, ona Ahmed b. Ali b. Halef, ona da Ebû Abdurrahman Sülemî, Ebû Hamza'nın şöyle dediğini aktardı. Bazen cennettekilerin Allah'la irtibatları kesilir ve onlara "Geçmiş günlerde yaptıklarınızdan ötürü afiyetle yeyin için" (Hakka, 24) denilir. Böylece Allah onları yeme içmeyle kendinden meşgul eder. Ondan daha büyük bir tuzak, daha üzücü bir şey yoktur.

Müellif der ki: Allah sizi muvaffak eylesin, bakın şu ahmaklığa, ihsan ve iyiliği tuzak diye isimlendirmeye! Bu, peygamberlerin orada yeyip içmeyecekleri, sürekli Allah'la birlikte

onunla meşgul olacakları anlamına gelir. Şu çirkin sözlerin sahibi ne cür'etkâr! Allah'a anladığımız anlamda bir tuzağın nisbet edilmesi câiz midir? (Ayetlerde geçen) Allah'ın tuzağından maksat, O'nun tuzak ve komplocuları cezalandırmasıdır. Ben şüpheli bir lokma, (çirkin) bir kelime hususunda Allah'tan korkan bu adamların Kur'an tefsirinde böylesine rahat davranmalarına şaşıyorum!

Bize Ali b. Ubeydullah, Ahmed b. Hasan ve Abdurrahman b. Muhammed Onlara Abdussamed b. Me'mun, ona Ali b. Ömer Harbî ona Ahmed b. Hasan b. Abdulcebbar Sûfî, ona Bişr b. Velid ona Hazm'in kardeşi Süheyl, ona Ebû İmrân Cûnî, ona da Cündüb, Rasulullah'ın şöyle buyurduğunu haber verdi: "Her kim Kur'an hakkında kendi görüşüne göre konuşursa hata eder."[158]

Müellif der ki: Bize bazılarından tuzakla ilgili tüylerimi diken diken eden sözler rivayet edildi. Ancak bunları söyleyerek bu cahillerin saçmalıklarının ne dereceye ulaştığını gösterip uyarmak istiyorum: Ebû Abdullah b. Hafif, Ruveym'den aktarıyor: Şam'da bir grup şeyh bir araya toplandıklarında şöyle dediler. "Böylesi hoş bir gece görmedik. Gelin; gecemiz boşa gitmesin diye bir konuda sohbet edelim" Sonra "Sevgi hakkında konuşalım; o bu taifenin temel kavramıdır" dediler. Her biri olduğu yerde sevgi hakkında bir şeyler söyledi. Aralarında bir de Amr b. Osman Mekkî diye biri vardı. Hiç adeti değilken küçük tuvalet ihtiyacı geldi. Kalkıp evin avlusuna gitti. Gökyüzündeki ay ortalığı aydınlatıyordu. Üzeri yazılı bir kağıt gördü. Onu alıp yanlarına geldi ve "Ey millet, durun. İşte cevabınız burada. Bu kağıtta yazılı olanlara bir bakın" dedi. Baktılar ki onda "Hepiniz onun sevgisini iddia etseniz de tuzakçı tuzakçıdır!" yazılıydı. Bunun üzerine kalabalık dağıldı. Hac mevsimine kadar da bir araya gelmediler.

Ben derim ki: Bu gerçek olma ihtimali çok zayıf bir rivayettir. İbn Hafif güvenilir biri değildir. Eğer doğruysa o kağıdı oraya atan şeytandır. Ama onlar kendi bozuk zanlarıyla bunun

158. Zayıf hadistir.

Allah'tan bir mektup olduğunu sanmışlardır. Halbuki daha önce "Allah'ın tuzağı"nın, "tuzağa karşılık vermek, tuzak kuranları cezalandırmak" anlamında olduğunu söyledik. O'nun (c.) hakkında "tuzakçı" demek ise cehalet ve ahmaklık ötesi bir şeydir!

İbn Cehdam, Rüveym'in şöyle dediğini aktardı: "Allah bir takım şeyleri başka şeylerde gizlemiştir. Tuzağını ilminde, aldatışını lütfunda, cezalarını da kerametlerinde gizlemiştir." Derim ki: Bu da bu taifenin saçmalıklarından ve cür'etkârlıklarından biridir.

Hasan b. Aleveyh şöyle anlattı: Ebû Yezîd bir kardeşini ziyaret için yola çıktı. Ceyhun nehrine vardığında nehrin iki ucu birleşti; bunun üzerine Ebû Yezid "Efendim! Nedir bu gizli tuzağın! İzzetine andolsun ki sana bunun (=keramet) için ibadet etmedim." dedi ve nehri geçmeyip geri döndü. Sehlekî der ki: Muhammed b. Ahmed'i işittim, Ebû Yezid'in şöyle dediğini söylüyordu: "Allah'ı tanıyan cennete kapıcı, cennet ise onun üzerinde bir vebal olur." Ben derim ki: Bunlar Allah'a tuzak nisbet etme, arzulananların doruğu olan cenneti vebal olarak görme cür'etkarlığıdır. Eğer cennet arifler için vebal olursa diğerleri için ne olur? Tüm bunların kaynağı bilgi kıtlığı ve kötü anlayıştır.

Ahmed b. Abbas şöyle anlattı: Tayfur'u şöyle derken işittim: "Arifler Allah'ı (c.) ahirette ziyaret hususunda iki kesimdirler. Biri onu (c.) dilediği vakitte, istediği şekilde ziyaret eder, diğer kesim ise O'nu (c.) bir defa ziyaret eder, sonra hiç ziyaret etmez." Ona "Bu nasıl olacak?" dendi. Dedi ki: "Arifler Allah'ı ilk gördüklerinde, onlarla alış-verişin yapılmadığı, sadece erkek ve kadın görüntülerinin cansız cisimlerinin bulunduğu bir yerde kılar. Oraya giren kişi bir daha Allah'ı ziyarete dönemez." Ebû Yezîd şöyle dedi. "Seni dünyada da çarşı-pazarla aldatır, ahirette de çarşı-pazarla aldatır. Sen hep çarşının kulusun."

Müellif der ki: Cennetten "tuzak" ve Allah'tan "koparıcı" diye bahsedilmesi çirkindir. Allah (c.) önce onların pazardan almalarına izin verip, sonra onları kendini ziyaretten mahrum bırakmakla cezalandırınca mükâfat cezaya dönüşmüş olur. O pa-

zardan bir şey alan kimsenin bir daha Allah'ı ziyaret edemeyeceklerini nereden çıkarıyor? Saçmalamadan, ilmî konularda rastgele konuşmaktan, ve ancak peygamberin bileceği gaybî konulardan haber vermekten Allah'a sığınırız. O bilgiyi nereden almış? Peki, pazar hadisini rivayet eden Ebû Hureyre'nin Saîd b. Müseyyeb'e "Allah beni ve seni cennet pazarında buluştursun" sözü ne demek oluyor?

Ne diye "Allah'tan uzak bırakılma cezası"ndan kurtulma duası etmedi? Fakat bunların ilimden uzaklıkları, içinde bulundukları bozuk vakıayı kabullenmiş olmaları işte şu saçmalıkları doğurmuştur. Bilmelisin ki kalbine doğan düşünceler ve yaşadığın bu vakıa, bilgilerin meyvasıdır. Âlim kişinin aklına gelen düşünceleri de doğru olur. Çünkü o ilminin meyvasıdır. Cahil kimsenin tüm nasibi de cehalettir.

İbn Akîl'in kendi eliyle yazdığı kitabında şunları okudum: Ebû Yezid bir Yahudi kabristanından geçerken şöyle dedi: "Bunlar kim ki azap edesin! Belâlar görmüş bir avuç kemik! Onları affet!" Müellif der ki: Bu cahilliktir. Zira "Bir avuç kemik" ifadesi insanoğlunu küçümsemedir. Bir mü'min de öldüğünde bir avuç kemiğe dönüşür. "Belâlar görmüş bir avuç kemik": Firavun da öyle biridir. Onun "onları affet" sözü de Şeriattan bîhaberliğini gösterir. Çünkü Allah (c.) kafir olarak ölen kimsenin şirkini bağışlamayacağını haber vermiştir. Onun kâfir için şefaati kabul edilecek olsa, daha önce İbrahim'in (a.) babası hakkındaki, Hz. Muhamed'in (s.) annesi hakkındaki aracılık girişimleri de kabul edilirdi. Velhasıl, bilgisizlikten Allah'a sığınırız.

Ebû Nasr Abdullah b. Ali Tûsî Serrac şöyle anlattı: İbn Salim şöyle derdi: Ebû Yezid Yahudi kabristanından geçti, "mazeretliler güruhu" dedi. Müslümanların kabristanından geçerken de "mağrurlar güruhu" dedi. Müellif der ki: O hâlde Serrac bunu şöyle açıklamıştır: Sanki onların yaşamadan önce ezelde kaderlerinde yazılı bedbahtlığı, Allah'ın onların nasibini de "Allah'ın gazabı" kılmış olmasını kastetmiştir. Serrac'ın bu açıklaması çirkindir. Çünkü bu Firavun'un da başkalarının da cezalandırılmamasını icap ettirir.

MUTASAVVIFLARIN HADİS İLMİNE DAİR SÖZLERİ

Bize Ebû Mansûr Kazzâz, ona Ebû Bekir Hatib, ona Ezherî, ona Ahmed b. İbrahim b. Hasan, ona da Ahmed b. Hanbel'in oğlu Ahmed şöyle anlattı: Ebû Turab Nahşebî babamın yanına gelmişti. Babam "Filan zayıf" tır. Falan güvenilirdir" diye anlatıyordu. Ebû Turâb "Hoca, âlimlere gıybet etme!" dedi. Bunun üzerine babam ona doğru yöneldi ve "Yazıklar olsun sana; bu nasihattir, gıybet değil!" dedi.

Muhammed b. Fadl Abbasî şöyle anlattı: Abdurrahman b. Ebî Hatem'in yanındaydık, bize "el-Cerhu ve't-Ta'dîl" kitabını okutuyordu. "İlim ehlinin en önemli özellikleri rivayette güvenilir olup olmamalarıdır." dedi. Yusuf b. Hüseyin "Senin adına utandım ey Ebû Muhammed! Bunların niceleri ta yüz iki yüz yıl öncesinde cennetteki yerlerini almış oldukları halde tutup onlara dünyada gıybet ediyorsun" dedi. Bunun üzerine Abdurrahman ağladı ve "Ey Ebû Yâkup, bu sözü bu kitabı kaleme almadan önce işitseydim bunu yazmadım." dedi.

Ben derim ki: Allah İbn Ebi Hatim'e rahmet eylesin, o iyi bir fakih olsaydı, Ahmed'in Ebû Turab'a cevap verdiği gibi Yûsuf'a cevap verirdi. Cerh ve Ta'dil (ravilerin ezber ve güvenilirlik gibi konularda hallerini ele alan ilim) olmasaydı sahihler asılsızlardan nasıl ayırt edilebilecek, nasıl bilinebileceklerdi? Sonra onların cennette oluşları bizim bu tür hallerini dile getirmemize engel değildir. Bunun gıybet olarak adlandırılması kötü bir adlandırmadır. Sonra cerh ve tadili bilmeyen kimse rivayetlerin hakikatlerini nereden bilecek? Aslında Yusuf'un o acayip hikâyelerle meşgul olup bu tür ilmi konulara karışmaması gerekir!

Bize Ebû Bekir b. Habib, ona Ebû Saîd b. Ebî Sâdık, ona İbn Bakûveyh, Abdullah b. Yezid Erdebilî'nin, Ebû Abbas b. Atâ'yı şöyle derken işittiğini söylediğini aktardı: "Allah'ı tanıyan, O'nun her halinden haberdar olduğunu bildiğinden, ihtiyaçlarını ona arzetmekten geri durur" Derim ki: Bu dua etme ve isteme kapısını kapamaktır; açıkçası cahilliktir.

Bize Muhammed b. Abdulmelik b. Hayrûn, ona Ahmed b. Hasan Şahid, ona Muhammed b. Hasan Ehvâzî, ona da Ebû Be-

kir Dayf Sûfî şöyle anlattı: Bir genç Şiblî'ye "Ey Ebû Bekir, neden lailahe illallah demiyor da hep Allah Allah diyorsun?" diye sordu. Şiblî "Nefiyden (olumlu'dan) sonra Müsbeti (olumsuz'u) söylemekten haya ediyorum." dedi. (tevhid kelimesinin Türkçe'ye Arapçadaki sırasına göre tercümesi şöyledir. Hiçbir ilah yoktur, sadece Allah vardır. Yani başı olumsuz, sonu olumlu cümledir müt.) Genç "Daha güçlü bir delil istiyorum" dedi. Şiblî "Tevhid cümlesinin sonunda, ikrara ulaşmadan önce canımın alınmasından korkuyorum" dedi. Müellif der ki: Bakın hele şu hassas ilme! Oysa Peygamber (s.) "Lailahe illallah" denmesini emreder, ona teşvik ederdi. Buhârî ve Müslim'in Sahihlerinde her namazın sonunda (tesbihlerden sonra) hep Lâilahe illallahu vahdehû lâ şerike le hû.... dediği gece namazlarına kalkışlarında "Lâ ilahe illâ ente" (Senden başka hiçbir ilah yoktur.) dediği geçmektedir. Peygamber (s.) "Lâ ilahe illallah" diyene büyük sevaplar olduğunu belirtmiştir. Bakın şu Şeriatla uğraşıp Allah Rasulü'nün seçmediği her şeyi seçişe!

Abdullah b. Ali Serrâc şöyle anlattı: Bana, bizzat tanık olan kimseler şöyle anlattılar: Ebû Hasan Nûrî müezzin ezan okurken "Onu ölüm oku yaraladı" dedi. Köpek uluması sesini işittiğinde de "Buyur efendim, emret efendim" dedi. Ona bunun sebebi sorulunca şöyle dedi. Müezzinin gafilce ve karşılığında ücret alarak ezan okuması zoruma gitti. Onun için öyle dedim. Köpek ise riyâsız Allah'ı anıyor. Zira Allah (c.) "Her şey O'nu tenzih eder, över." (İsra, 17/44) buyurmuştur.

Müellif der ki: Allah bizi de sizi de ayak kaymasında muhafaza eylesin. Bakın şu ince anlayışa ve zarif hüküm çıkarımına(!)

Bize Ebû Bekir b. Habib, ona Ebû Sa'd b. Ebî Sadık, ona İbn Bakûveyh, ona Ebû Yâkup Harrât ona da Nûrî şöyle anlattı: Kendi sakalını tutmuş birini gördüm ve "Elini Allah'ın sakalından çek" dedim. Durum halifeye intikal ettirilmiş. Arandım ve yakalanıp halifenin huzuruna götürüldüm. Bana "Duyduğuma göre havlayan bir köpek görmüş "Buyur efendim" demişsin, müezzin ezan okurken "Onu ölüm oku yaraladı" demişsin." dedi. Dedim ki: Evet Yüce Allah "Her şey O'nu tenzih eder, över" buyurmuştur. Ben de, Allah'ı zikrettiğinden dolayı ona "Buyur

efendim" dedim. Müezzin ise Allah'ı, günahlarla kirlemiş, Ondan gafil halde anıyor." Halife "Peki adamın birine elini Allah'ın sakalından çek' sözün?" dedi. "Evet, dedim, kul da, sakalı da, dünyadaki ve ahiretteki her şey de onun değil mi?"

Ben derim ki Bu adamları bu saçmalamaya bilgisizlik düşürmüştür. Bunlar Mülk oluş niteliğini "zâtının bir sıfatı oluşu" gibi vehmettirmeye ne diye gerek duymuşlardır?

Bize İbn Habîb, ona İbn Ebi Sâdık, ona İbn Bâkuveyh, ona Ahmed b. Muhammed b. Abdulaziz şöyle anlattı: Bizzat işittim; Şiblî'ye marifetten (Allah'ı tanımaktan) soruldu. "Yazıklar olsun sana! Allah diyen Allah'ı tanımamış demektir. Vallahi O'nu tanımış olsalardı. "Allah" demezlerdi. dedi. İbn Bâkeveyh der ki: Ebû Kâsım Ahmed b. Yûsuf Berdânî'yi işittim, şöyle anlatıyordu: Şiblî bir gün adamın birine "Adın ne?" diye sordu. "Âdem" dedi. Şiblî "Vay başına gelenlere, biliyor musun Âdem ne yaptı? Rabbını bir lokmaya sattı" dedi. Şiblî zaman zaman "Siyahlığımdan dolayı benden özür dileyen Allah'ı tenzih ederim" derdi.

İbn Bâkeveyh der ki: Bekrân b. Ahmed Cîlî'yi şöyle derken işittim: Şiblî'nin sohbetine katılan biri vardı. Ona tevbe etme niyetini bildirdi. Şiblî "Mal-mülkünü sat, borçlarını öde, hanımını boşa!" dedi. Adam da yaptı. Şiblî "Seninle olan ilişkilerinden ümitlerini kestirmek sûretiyle evlatlarını yetim bırak" dedi. Adam "Onu da yaptım" dedi. Beraberinde bir miktar kemikli et getirmişti. Şiblî "Onu sofilerin önüne koy ve onlarla birlikte ye!" dedi.

Bir sofi şöyle anlattı: Ebû Hasan Harkânî'yi şöyle derken işittim: "Lâ ilâhe illallah kalbin içinden, Muhammedun Rasulullah boğazdan!" Halfavî şöyle anlattı: Şiblî hamamda peştemalsiz bir genç gördü ve "Ey genç avretini örtmeyecek misin?" dedi. Genç "Sus ey miskin, dedi, eğer hak üzereysen ancak hakkı görürsün, batıl üzereysen ancak batılı görürsün. Çünkü Hak hak ile meşguldür, batıl da batıl ile meşguldür." dedi.

Bize Ebû Bekir Muhammed b. Ebî Tâhir ona Ali b. Muhsin Tenûhî ona babası, ona Ebû Kâsım Abdurrahîm b. Câfer Seyrâfî el-fakih şöyle anlattı: Şiraz'da, Şiraz kadısı Ebû Saîd Bişr b.

Hasan Davudî'nin yanındaydım. Mahkemeye bir sofi erkekle bir sofi karısı gelmişti. Sofiler orada çok güçlüdürler. Öyle ki sayıları binlercedir; kadın "Ey kadı, bu kocam beni boşamak istiyor. Halbuki bunu yapmaya hakkı yok. Onu engelleyebilirsen engelle! dedi. Kadı buna hayret etti. Sofilerin görüşlerine sinirlendi, kızdı. Sonra kadına "Nasıl yani, onun bunu yapmaya hakkı yok mu?" dedi. Kadın şöyle dedi: "Çünkü o benimle evlendi, mânâsı bende kâim. Şimdi manasının benden sıyrıldığını söylüyor. Fakat benim de mânâm (=hakikatim) onda kaim ve bu sona ermedi. Onun mânâsının benden gittiği gibi benim de mânâmın ondan gidene kadar sabretmesi gerekir." Ebû Saîd bana "Bu anlayışı nasıl görüyorsun?" dedi. Sonra aralarını buldu ve boşanma olmasızın oradan ayrıldılar.

Ebû Hâmid Tûsî Gazâlî İhyâ kitabında bazılarının şöyle dediğini kaydeder. Rabblığın bir sırrı vardır, açığa vurulursa peygamberlik yok olur. Peygamberliğin öyle bir sırrı vardır, açığa vurulursa ilim yok olur. Allah'ı bilenlerde bir sırr vardır, açığa vursalar hükümler ortadan kalkar.

Ben derim ki: bakın kardeşlerim şu çirkin saçmalığa ve Şeriatın zâhirinin bâtınına aykırı düştüğü iddiasına! Ebû Hâmid der ki: Bir sofi çocuğunu kaybetti. Ona "Oğlunu sana döndürmesi için Allah'a dua et" denildi. O "Kaderimde belirlediğine itiraz etmek bana evladımı kaybetmekten daha ağır gelir."

Derim ki: Ebû Hâmid'e çok hayret ediyorum; nasıl olup da bu tür hikâyeleri güzel ve hoş görerek anlatır? Oysa kendisi biliyor ki Allah'a dua etmek, ondan istemek aslâ ona itiraz değildir.

Ahmed Gazâlî der ki: Yahudinin biri Ebû Saîd b. Ebi Hayr Sûfi'nin yanına gitti ve "Senin elinde müslüman olmak istiyorum" dedi. Ebû Saîd "İsteme" dedi. Bunun üzerine etraftaki insanlar oraya toplandılar ve "Ey Şeyh, onu İslâm'dan menetmek mi istiyorsun?" dediler. Şeyh "Elsiz mi (tasavvuftaki el alma) istiyorsun?" dedi. O "Evet" dedi. Şeyh "Nefsinden ve malından beraat ettin, onlardan geçtin mi?" dedi. O da "Evet" deyince şeyh "Bana göre İslâm bu işte" dedi. Sonra "Şimdi onu Ebû Hâmid'e götürün. Zira o münafıkların Lâ'sını yani La ilâhe İllallâh'ını bilir." dedi.

İslâm'a girmek isteyeni bundan alıkoyma hususunda buna benzer bir rivayet de şudur: Bize Ebû Mansûr Kazzâz, ona Ebû Bekir b. Sâbit, ona Muhammed b. Ahmed b. Yâkup, ona Muhammed b. Nuaym Dabbî, ona Ebû Ali Hüseyin b. Muhammed b. Ahmed Maserahsî, dedesinden ve diğer aile efradından şöyle rivayet etti: İsa b. Maserahsî'nin iki oğlu Hasan ile Hüseyin insanların giyim kuşamlarına yakışıklılıklarına hayranlık duydukları iki kardeşti. Bunlar bir gün müslüman olmaya karar verdiler ve müslüman olmak için Hafs b. Abdurrahman'ın yanına vardılar. Hafs "Siz Hristiyanların en değerlilerindensiniz. Abdullah b. Mübarek bu yıl hacca gelecek; onun elinde müslüman olursanız bu müslümanlar için daha büyük bir olay olur. Çünkü kendisi doğunun ve batının âlimidir." dedi. Onlar da yanından ayrıldılar. Hüseyin, Abdullah b. Mübarek hacca gelmeden hastalandı ve hristiyan olarak öldü. Hasan da, hacca geldiğinde onun elinde İslâm'a girdi.

Ben derim ki: Bu belâya sebep olan cehalettir. Onun için ilmin kıymeti bilinsin. Çünkü ilimden bir nasibi olsaydı "Şimdi müslüman olun" derdi. Çünkü bunun bir saniye olsun geciktirilmesi câiz değildir. Bundan daha garibi Ebû Saîd'in İslâm'a girmek isteyen yahudiye söyledikleridir.

Ebû Nasr Serrâc "Lüma" kitabında şöyle demiştir: Sehl b. Abdullah bir müridi hastalandığında ona şöyle derdi: "Derdini açığa vurmak istediğinde "Ooh" de. Çünkü bu Allah'ın isimlerinden biridir, mü'min onunla rahatlar. "Beni kurtar" deme çünkü o şeytan isimlerindendir."

Bunlar bu taifenin sözlerinden ve anlayışlarını ortaya koyan hikayelerinden bir demektir. Bunları yazmakla, onların bilgileri, kötü anlayışları ve çok sayıdaki hatalarına karşı uyarmayı amaçladım.

İBLİSİN ONLARI İDDİALI VE KESİN KONUŞTURARAK ALDATMASI

Müellif der ki: Bil ki kişideki ilim kalpte Allah korkusuna, tevâzuya, fazla konuşmamaya yol açar. Selef âlimlerine dikkatle baktığında onlarda korkunun gelip olduğunu, iddialı ifadele-

rin onlardan uzak bulunduğunu görürsün. Örneğin Ebû Bekir (r.) "Keşke bir mü'minin göğsündeki bir kıl olsaydım" Ömer (r.) vefat ederken "Vaah Ömer'e, affedilmeyecek olursa"; İbn Mesûd (r.): "Keşke ölünce tekrar diriltilmeyecek olsam"; Âişe (r.): "Keşke tamamen yok olup unutulan biri olsaydım" Süfyan-ı Sevrî ölüm anında Hammâd b. Seleme'ye "Benim gibi birinin bağışlanacağını mı sanıyorsun?" demişti.

Bu gibi sözlerin bu büyük zatlardan sadır olması onların Allah'ı iyi bilmelerindendir. Bu güçlü bilgileri onlarda korku ve saygı doğurur. Yüce Allah "Allah'dan ancak âlimler korkar" buyurmuş, peygamber (s.) "Ben sizin Allah'ı en çok tanıyanınız ve Ondan en çok korkanınızım" buyurmuştur.

Ancak ilimden uzak oluşlarından dolayı bazı sofiler amellerini gözlerinde büyütmüşler, bazıları keramete benzer lütuflar görmüşler; böylece sevinip büyük iddialarda bulunmuşlardır. Ebû Mûsâ Düeylî şöyle anlattı: Ebû Yezid Bestamî'yi "Çadırımı cehennem üzerine kurayım diye bir an önce kıyametin kopmasını arzularım" derken işittim. Bir adam "O neden ey Ebû Yezid?" diye sordu. "Çünkü ben biliyorum ki cehennem beni görünce sönecektir. Böylece insanlar için rahmet olacağım" dedi. Ebû Mûsâ Şiblî şöyle anlattı: Ebû Yezid şöyle derken işittim: "Kıyamet günü gelip cennetlikler cennete cehennemlikler cehenneme girdiklerinde Allah'tan beni cehenneme koymasını isterim" Ona "Neden?" dendi: "Ta ki insanlar Allah'ın lütuf ve iyiliğinin cehennemde de dostlarıyla beraber olduğunu bilsinler" dedi.

Ben derim ki: bu son derece çirkin bir sözdür! Çünkü Allah'ın mühim bulduğu bir şeyi küçümsemeyi içerir. Zira Allah (c.) cehennemi dehşetle anlatmış ve "Yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennemden korkun!" (Bakara, 2/24) "Cehennem onları uzaktan gördüğünde onun homurtusunu ve iniltisini işitirler." (Furkan, 25/12) buyurmuştur. Ebû Hureyre şöyle rivayet etti: Rasulullah (s.) "Şu ateşiniz; insanoğlunun kullandığı ateş, cehennem sıcaklığının yetmiş parçasından sadece bir parçadır." buyurdu. Sahabiler "Vallahi bu kadar (dünyadaki ateş kadar) olsaydı bile (dehşet ve azap olarak) yeterdi." dediler. Peygamber (s.) "O, buna 69 gibisi daha eklenmiş bir ateştir. Her birinin ısı-

sı da bunun ısısı gibidir." buyurdu. Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir. Müslim'in İbn Mesûd'dan (r.) rivayet ettiği bir hadiste Rasulullah (s.) şöyle buyurdu: "O gün cehennem, her birinde bin melek bulunan yetmiş bağla getirilir. Bunlar hep birlikte cehennemi yürütürler."

Ka'b şöyle anlattı: Ömer b. Hattab "Ey Ka'b bizi korkut" dedi. Ka'b "Ey mü'minlerin emiri kıyamet günü yetmiş peygamberin ameliyle dahi gitsen gördüklerin karşısında yaptıklarını küçümseyeceğin şekilde amel yap!" dedi. Ömer gözlerini yere dikip biraz düşünceye daldı sonra kendine geldi ve "Devam et ey Ka'b" dedi. Ka'b: "Ey müminlerin emiri, şayet doğuda cehennem bir öküz burnu deliği miktarınca açılacak olsa sıcaklığının şiddetinden batıdaki adamın beyni kaynar ve akar." dedi.

Ömer (r.) yine başını yere eğip bir süre tefekkür ettikten sonra kendine geldi ve "Söyle ey Ka'b!" dedi. Ka'b şöyle dedi: "Ey müminlerin emiri, cehennem kıyamet günü öylesine iniler ki istisnâsız her mukarreb (Allah'a yakın, seçkin) melek ve seçilmiş peygamber diz üstü çöker ve "Rabbım, nefsimi, nefsimi, bugün nefsimi (kendimi) kurtarmak istiyorum" der.

Zâzân şöyle anlattı: Ka'b Ahbar'ı şöyle anlatırken işittim: Kıyamet günü Allah evvelkiler ve sonrakileri (yani herkesi) bir tepede toplar. Melekler inip orada saf olurlar. Allah (c.) "Ey Cebrail, cehennemi getir" der. O da getirir. Cehennem yetmiş bin halatla çekilir. Yüz yıl geçtikten sonra Cehennem öyle iniler ki yaratıkların kalpleri yerinden fırlar. Sonra ikinci kez iniler. Bu defa her mukarreb melek ve her gönderilmiş peygamber diz üstü çöker. Sonra üçüncü defa iniler. Kalpler boğaza dayanır, akıllar gider ve herkes kendi derdine bakar. Öyle ki İbrahim (a.) "Dostun oluşumun hatırı için, kendimden başkasını istemiyorum senden" der. Mûsâ (a.) "Seninle konuşmamın hatırı için... senden sadece, beni (kurtarmanı) istiyorum" der. İsa (a.) "Bana lütuflarının hatırı için senden sadece kendini istiyorum," der.

Ben derim ki: Bize kadar ulaşan bir rivayete göre: Rasulullah (s.) "Ey Cebrail, neden Mikail'i hiç güler halde görmüyorum?" diye sordu. O "Cehennem yaratıldığından beri Mikail'in yüzü gülmedi. Cehennem yaratıldığından bu yana, Allah'a asi

olurum da beni ona koyar korkusuyla benim gözyaşlarım hiç dinmedi" dedi. Bir gün Abdullah b. Revâha ağlarken hanımı "Niçin ağlıyorsun?" diye sordu. Abdullah: "Bana (her fert gibi) cehenneme uğrayacağım haber verildi. Ama çıkacağıma dair bir şey söylenmedi." dedi.

Müellif der ki: Günahlardan temizlemiş pâk meleklerin, peygamberlerin ve sahabilerin hali böyleyken, onlar cehennem için dehşete kapılırken, nasıl olup da cehennem şu iddiacının gözünde basitleşiyor? Sonra nasıl kendisinin veliliğine ve kurtulacağına kesin gözüyle bakıyor? Belli sahabiler dışında kim için cehennemden kurtulma garantisi verilmiştir ki? Nitekim Rasulullah (s.) "Her kim ben cennetliğim derse o cehennemliktir!" buyurmuştur. Bakın Muhammed b. Vâsi vefat ederken ne diyor: "Kardeşlerim biliyor musunuz nereye götürülüyorum? Kendinden başka hiçbir ilah bulunmayan Allah'a andolsun ki Allah'ın beni affetmemesi durumunda cehenneme götürülüyorum"

Yukarıda zikrettiğimiz rivayetler eğer doğruysa bu İblisin aldatmalarının zirvesini teşkil eder. İbn Akil şöyle der: Ebû Yezid'den "Cehennem nedir ki? Vallahi onu gördüğümde hırkamın ucuyla söndürürüm" ve benzeri sözler rivayet edilir. İbn Akil devamla şöyle der: Kim olursa olsun bunu söyleyen zındıktır, katli vaciptir. Çünkü bir şeyi küçümseme onu inkârın sonucudur. Çünkü cinden korkan karanlıktan korkar. İnanmayan ise onu hiç umursamaz, belki de "Cin, gel de bana çarp der. Cehennemi küçümseyenin yüzüne bir mum ateşi yaklaştırılmalı, rahatsız olunca "bu cehennemden sadece bir parça" denmeli!

Bize Muhammed b. Nâsır, ona Ebû Fadl Sehlekî, ona Ebû Abdullah Şîrazî, ona Ebû İshak İbrahim b. Muhammed ona Hasan b. Aleviyye ona küçük Tayfur şöyle anlattı:

Ebû Yezid'in hizmetçisi amcamı işittim, şöyle diyordu. Ebû Yezîd'i şöyle derken işittim: "Kendimi tenzih ederim kendimi tenzih ederim, şanım ne de yüce" sonra şöyle dedi: "Nefsim bana yeter, kâfidir" Ben derim ki: Eğer bu rivayet sahih ise, rivayet eden yanlış anlamış olabilir. Çünkü o Allah'ı tenzih ederek "Sübhânî" (Sübhanım, tenzihe layık Allahım) demiş, kendini tenzih anlamında "Sübhânî" dememiş olabilir.

Cüneyd bunu geçersiz bir teville tevil etmiştir: Bize İbn Nâsır, ona Sehlekî, ona Muhammed b. Kâsım Fârisi ona Hasan b. Ali ona da Câfer Huldî şöyle anlattı: Cüneyd'e "Ebû Yezid, "Sübhânî Sübhanî, ben en yüce Rabbım" diyor dediler. Cüneyd: Adam Allah'ın celalini seyirde yok olmuş ve kendisini yok edenin diliyle konuşmuştur. Hakk Teala onu kendisini seyirden alıkoymuş, o da sadece Hakk'ı seyreylemiş ve onu yüceltmiştir." Cüneyd'in bu açıklaması geçersizdir. Serrac rivayet etti ki: Ahmed b. Sâlim Basrî'yi Basra'daki bir dersinde şöyle derken işittim: Firavun dahi Ebû Yezid Bestâmî'nin dediğini demedi. Çünkü firavun "Ben sizin en yüce Rabbınızım" (A'lâ, 79/24) demişti. Mahluka da "Rabb" denilir. Örneğin "Rabbu'd-dâr" tabiri kullanılır ve evin sahibi demektir. Ama o "Sübhanım, Sübhanım" demiştir. Bu, ancak Allah için olur! Ravi der ki: Ona "Bu rivayet sana kesin biçimde ulaştı mı?" diye sordum. "Evet, o bunu söyledi." dedi. Ben derim ki: Bu sözün başı olabilir ve Allah'ın "Sübhanî" dediğini anlatıyor olmuş olabilir. Çünkü biz bir adamın "La ilahe illa ene: Benden başka ilah yoktur" dediğini duyduğumuzda onun Kur'an okumakta olduğunu biliriz (Çünkü bu Kur'anda bir ayetin parçasıdır) Nitekim Ebû Yezid'in soyundan gelme bir grup Bestamlı'ya bunu sordum. "Böyle bir şey bilmiyoruz" dediler.

Bize İbn Nâsır, ona Ebû Fadl Sehlekî, ona Ebû Abdullah Şirazî, ona Amir b. Ahmed, ona Kettanî, ona Ebû Mûsâ Düeylî, anlatıyor: Ebû Yezîd'i şöyle derken işittim: Kâbe'yi tavaf ediyordum. Sonra Kâbe'ye girdim. Bir de baktım ki o etrafımda dönüyor. Küçük Tayfûr şöyle anlattı: Ebû Yezîd'i işittim, şöyle anlatıyordu: İlk haccımda Kâbe'yi gördüm. İkinci haccımda Kâbe'nin sahibini gördüm, kendisini görmedim. Üçüncü haccımda ise Kâbeyi de sahibini de göremedim. Abdullah b. Sehl Ebû Mûsâ Düeylî'den şöyle dinlemiş: Ebû Yezîd'e Levh-i Mahfuz'dan soruldu, o "Levh-i mahfuz benim" dedi. Ebû Mûsâ Düeylî şöyle anlattı: Ebû Yezid'e "Bana ulaşan habere göre üç kişinin kalbi Cebrail'in kalbi üzerindeymiş" dedim. "O üç kişi benim" dedi. "Nasıl?" dedim. "Biri kalbim, diğeri hüznüm diğeri ruhum" dedi. "Duyduğuma göre birinin kalbi de İsrafîl'in kalbi üzerindeymiş" dedim. "O bir kişi benim. Benim halim uçsuz bucaksız denizin hâli gibi-

dır." dedi. Sehlekî der ki: Bir adam Ebû Yezid'in yanında "Muhakkak ki Rab'ının yakalaması çetindir" (Burûc, 85/12) ayetini okudu. Ebû Yezîd: "Onun hayatına andederim ki benim yakalamam onunkinden daha çetindir." dedi. Ebû Yezîd'e "Duyduk ki sen yedi kutuptan biriymişsin?" dediler. "Ben yedinin hepsiyim" dedi. Ona "Tüm insanlar efendimiz Muhammed'in (s.) sancağı altında olacaklar" denildi, o "Vallahi benim sancağım Muhammed'in sancağından daha büyüktür. Benim sancağım nurdandır. Altında, hepsi de peygamber olan cinler ve insanlar vardır." dedi. Ebû Yezîd şöyle demiştir: "Münezzehim, münezzehim, saltanatım ne büyük, gökte benim gibisi yok, benim niteliğimde yeryüzünde hiç kimse yok. Ben O'yum, O benim ve O O'dur" Mansur b. Abdullah babasından aktarıyor. Ebû Yezîd'e "Sen yeryüzünün temel direkleri olan yedi abdaldan birisin" dediler. O "Ben yedinin hepsiyim" dedi.

Hasan b. Ali b. Selâm şöyle anlattı: Ebû Yezid bir şehire girdi. Onu büyük bir kalabalık takip etti. Ebû Yezid onlara dönerek "Ben o Allahım, benden başka hiçbir ilah yoktur, bana kulluk edin" (Taha, 20/14) dedi. İnsanlar "Ebû Yezîd delirdi" deliler ve onu terkettiler. Fârisi der ki: Ebû İmrân Mûsâ b. İsa (Ebû Yezid'in kardeşi oğlu) babasından aktarıyor: Ebû Yezid bana şöyle anlattı: Bir defasında Allah'ın katına yükseltilip huzurunda durduruldum. Bana "Ey Ebû Yezid, kulların seni görmeyi arzuluyorlar" dedi. Benî "Ey Azizim, beni görmelerini ben de istiyorum" dedim. O "Ey Ebû Yezid ben seni onlara göstermek istiyorum" dedi. Ben "Ey azizim, beni görmek istiyorlarsa, ki bunu sen de istiyorsun sana karşı gelemem. Öyleyse beni vahdaniyetine yaklaştır, rabbaniyetini giydir ve beni birliğine yükselt. Öyle ki onlar beni gördüklerinde bana "seni gördük" desinler, ama o sen olmuş ol, ben orada olmayayım" dedim. Bana öyle yaptı; kaldırdı, süsledi ve yükseltti; sonra "Kullarımın arasına çık" dedi. Yanından çıkıp kullarının yanına gitmek üzere bir adım atar atmaz bayıldım. Allah (c.) "Sevgilimi bana gönderin, çünkü o benden ayrılığa bir an olsun sabredemez" diye seslendi.

Ebû Mûsâ şöyle anlattı: Ebû Yezid'in şöyle dediği rivayet edilir: Mûsâ Allah'ı görmek istedi. Ben ise Allah'ı görmek iste-

medim, o beni görmek istedi. Cüneyd b. Muhammed şöyle, anlattı: Dün yanıma Bestamlı biri geldi ve Ebû Yezid Bestamî'yi şöyle derken işittiğini söyledi "Allahım, eğer geçmiş bilginde kullarından birine ateşle azap etmen geçiyor ise bedenimi cehennem kadar büyüt ki onda başkasına yer kalmasın!"

Müellif der ki: Ebû Yezîd'in evvelce kaydettiğimiz dualarının çirkinliği açık. Bu dua da şu üç yönden hatalıdır. Birincisi: "Eğer geçmiş bilginde geçiyor ise" cümlesi. Çünkü biz bir çok kişinin cehennemde yanacağını biliyoruz. Allah onlardan Firavun ve Ebû Leheb gibilerini bizzat isimleriyle zikretmiştir. Kesin olan bir şeye hâlâ nasıl "Eğer..." denilir? İkincisi: "Bedenimi büyült..." sözü. Şayet "Mü'minlerin kurtarmak için" deseydi neyse, ancak o "Ta ki onda başkasına yer kalmasın" diyerek kâfirlere de acımıştır. Bu ise Allah'ın rahmetine karışmak, kraldan çok kralcı geçinmektir! Üçüncüsü cehennem ateşinin şiddetini bilmemesi veya sabrına güvenmesi. Oysa her iki hususta o âcizdir.

Ben derim ki: Ebû Yezid sonra şöyle demiştir: "Vallahi dün bu konuda Hızır'la konuştum. Melekler sözlerimden hoşlandılar. Sözlerimi Allah duydu, ama beni kusurlu bulmadı. Kusurlu bulsaydı beni dilsiz yapardı." Bu adam hakkında "kendini kaybetmiş, söylediklerinden habersiz hale gelmiş biri" denmemiş olsaydı, ona cevap vermek hak idi. Hızır nerede? Meleklerin onun sözünden hoşlandıklarını nereden çıkartıyor? Nice çirkin sözlerin sahibi hemen cezalandırılmamıştır.

Vallahi bu sözlerden tüylerim diken diken oluyor. Acaba neye meydan okuyor? Bu Allah'ı tanımamanın sonucudur. Tanısaydı, ondan ancak âfiyet isterdi. Ebû Abbas b. Atâ şöyle anlattı: Güvenilir birisi bana Ebû Hüseyin Nûrî hakkında şu olayı anlatana kadar kerametleri inkar ederdim. Şöyle anlattı: Dicle üzerinde, bir kayıktaydık. Ebû Hüseyin'e "Bize Dicle'den içinde üç ratl ve üç ûkiye[159] ağırlığında bir balık nehrin yüzünde belirdi, sonra kayığa düştü. Ebû Hüseyin'e "Allah aşkına söyle; nasıl dua ettin?" dediler. "İzzetine andolsun ki eğer sudan, üç ratl ve üç ûkiye ağırlığında bir balık çıkarmazsan, andolsun kendimi

159. Ratıl ve ûkiye birer ağırlık birimidir.

Dicle'ye atacağım dedim." dedi. Cüneyd, Nûri'yi söyle derken işittiğini anlattı: Rakka denen yerdeydim. Oradaki müridler yanıma gelerek "Balık avlanmaya çıkalım" dediler. Bana "Ey Ebû Hüseyin, ibadetlerin, gayretlerin ve içinde bulunduğun yüce halinin hatırına bize az veya çok değil, tam üç ratl ağırlığında bir balık çıkar." dediler. Efendime "Bana şu anda bunların söylediği şekilde bir balık çıkarmazsan kendimi Fırat nehrine atacağım" dedim. Bir balık tuttum. Onu tarttığımda az veya çok değil, tam üç ratl olduğunu gördüm. Cüneyd der ki: Ona "Ey Ebû Hüseyin, öyle bir balık çıkmasaydı kendini nehre atacak mıydın?" dedim, "Evet" dedi.

Ebû Hüseyin Nûri kendisine şöyle anlattı. İçimde bu kerametlere karşı bir şüphe bulunuyordu. Çocuklardan bir kamış sapı aldım ve iki kayık üzerinde ayakta durarak "İzzetine andolsun ki, bana az veya çok değil üç ratl ağırlığında balık çıkarmazsan artık hiçbir şey yemeyeceğim." dedim. Bu olay Cüneyd'e ulaşınca "Onun hakkı, onu sokacak bir engerek yılanının çıkmasıydı!" dedi. Ebû Saîd Harrâz şöyle anlattı: "Ona karşı en büyük günahım, O'nu tanımamdır."

Müellif der ki: Şayet bu sözüyle "Ben Rabbımı tanıyınca tanımamın gerektirdiği kadar amel edemedim ve bildiği halde Allah'a âsî olan kimsenin günahının büyük oluşu gibi günahım büyük oldu." anlamını kastediyorsa ne alâ. Yoksa bu çirkin bir sözdür.

Ahmed Halfâvî, Şiblî'yi şöyle derken işittiğini anlattı: "Yaratıklarını senin nimetlerinden dolayı seviyorum. Seni de belâ ve musibetlerinden ötürü seviyorum." Hemedâni şöyle anlattı: Şiblî'nin yanına gitmiştim. Ben ve beraberimdekiler yanından çıkıp giderken "Gidin; nerede olursanız olun ben sizinleyim. Siz benim koruma ve kollamam altındasınız." dedi. Mansur b. Abdullah şöyle anlattı: bir grup insan ölüm hastalığında Şiblî'yi ziyarete gitmişti. "Kendini nasıl hissediyorsun ey Ebû Bekir?" dediler. Şiblî şu şiirini söyleyerek cevap verdi:

O'nun sevgi gücü "Rüşvet kabul etmem" dedi.
Bari fidyesini isteyin, beni öldürmek için ne çaba bu?

İbn Akil der ki: Şiblî'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: Yüce Allah "Andolsun Rabba, o sana ileride verecek ve sen hoşnut kalacaksın" (Duhâ, 93/5) buyurdu. "Vallahi o ateşte ümmetinden bir kişi dahi varken memnun ve hoşnut halde olmaz. "Sonra şöyle dedi:" Muhammed, ümmetine şefaat edecek. Sonra ben onda hiç kimse kalmaması için cehennemdeki herkese şefaat edeceğim, kimse kalmayacak." İbn Akil der ki: Peygamber hakkındaki ilk iddia yalandır. Çünkü peygamber (s.) günahkârlara azap edilmesinden memnundur. Nasıl öyle olmasın ki; Peygamber (s.) içki hususunda on kişiye lanet etmiştir. Dolayısıyla Allah'ın günahkârları azaplandırmasından memnun olmaması iddiası asılsız bir iddiadır, şer'î bir konuda cahilce lâf etmektir. Şiblî'nin kendisinin herkese şefaat edeceğini, şefaatinin peygamberinkinden daha kapsamlı olacağını iddia etmek küfürdür. Çünkü kendisinin kesin olarak cennetlik olduğunu iddia eden kimse dahi bu iddiasından dolayı cehennemliktir. Öyleyken, kendisinin peygamberlik makamından, hatta "Makam-ı Mahmûd"dan (ki o en büyük şefaat makamıdır) daha büyük bir makamda olduğunu iddia eden kişinin hali nice olur? İbn Akil der ki: Bid'atçiler hakkında harekete geçirebildiğim şey sadece dilim ve kalbimdir. Kılıca güç kullanmaya gücüm yetseydi toprağı bunların kanıyla sulardım!

Ebû Hüseyin b. Sem'ûn, Ebû Abdullah'dan o da Ebû Abbâs b. Atâ'nın bir adamından şöyle anlattı: Kur'an okudum ve Allah'ın övgüyle bahsettiği her kuluna mutlaka belâ verdiğini gördüm. Bunun üzerine Allah'tan belâ verip beni sınamasını istedim. Birkaç gün geçmeden evimden yirmi küsür ölü çıktı, birisi dahi geri dönmedi . Râvi der ki: Malı gitti, aklı gitti, evlatları ve hanımı öldü. Yedi yıl boyunca mecnûn yaşadı. Kendine geldiğinde söylediği ilk şey şu idi: Hakikat, benden haddinden fazla şeyler istedin: Senin heva ve hevesini yüklenmemi ve sabretmemi istedin; bu gerçekten şaşılacak şey!

Ben derim ki: Bu adamın cahilliği, Allah'tan (c.) belâ istemesine yol açmıştır. Allah'tan belâ istemede ona meydan okuma manası vardır. Bu ise son derece çirkin bir şeydir. Şiirde geçen "şatat" zulüm ve işkence anlamına gelir ve Yüce Allah hakkında kullanılması doğru değildir. Hûsn-ü zan besleyerek onu iyi

bir hale yorumlamak istersek; onun bunu aklı başında değilken söylemiş olabileceğini söyleriz!

Ebû Hasan Ali b. İbrahim Husarî'nin şöyle dediği aktarılır: "Beni belâlarımla başbaşa bırakın. Siz Allah'ın eliyle yarattığı, ruhundan üflediği, meleklerini secde ettirdiği ve bir emir verdiği, ancak onun emrini tutmadığı Âdemin evlatları değil misiniz? Testi baştan kırıksa sonu ne olur?" Sülemî der ki: Husarî şöyle dedi: uzun süredir Kur'an okumaya başlarken "Euzü billahi..." demezdim. Hakkın kelâmı gelsin diye "Şeytan" derdim.

Ben derim ki: Allah'ın (c.) peygamberlere musallat ve belâ olduğunu ifade eden ilk sözü, çirkin bir cür'e kârlık ve edepsizlik örneğidir. İkinci sözü ise Allah'ın (c.) emrine aykırıdır. Çünkü Allah (c.) "Kur'an okumak istediğinde şeytandan Allah'a sığın" (A'râf, 7/200) buyurmuştur.

Ebû Abbâs Ahmed b. Muhammed Dîneverî şöyle diyordu: Tasavvuf'un direklerini kırdılar, yollarını yıktılar ve uydurdukları bir takım isimlerle manalarını değiştirdiler. Fıtrata fazlalık, kötü edebe ihlas, haramla hazlanmaya hoş, kötü ahlâka mücadelecilik, cimriliğe cesurluk, dilenciliğe çalışmak, küfürlü sözler söylemeye eleştiri adını verdiler. Halbuki mutasavvıfların yolu bu değildir. İbn Akîl der ki: Sofiler haramların adlarını değiştirerek, aynı şeylere farklı isimler taktılar. Oyun şarkı ve eğlence toplantılarına "Anlar" tüysüz delikanlılara "Genç" aşık oldukları kıza "Bacı" sevdikleri kadına "Müride Hanım" coşup raksetmelerine "Vecd," eğlence ve tembellik yuvalarına "Tekke" adını verdiler. Bu isim değişse de yapılan işler helâl değildir.

SOFİLERDEN NAKLEDİLEN ÇİRKİN VE GARİP HAREKETLERDEN BİRKAÇI

Geçen sayfalarda bunların pek çok kötü ve çirkin hareketlerini anlattık. Burada ise bu tür hareketlerin en çirkin ve gariplerini yazacağız. Cüneyd'in hocası Ebû Cafer şöyle anlattı: Cünüp oldum. Üzerimdeki sert bir hırka idi. Dicle kıyısına vardım. Hava soğuktu. O yüzden nefsim suya girmek istemedi. Bunun üzerine kendimi hırkayla birlikte suya attım, sonra çıktım.

"Kuruyana kadar üzerimden çıkarmayacağıma söz veriyorum" dedim. Hırka ancak bir ayda kurudu.

Başka bir rivayette Ebû Cafer b. Küreytî şöyle anlattı: Bir gece cünüp oldum ve gusletmeye ihtiyaç duydum. Hava soğuktu. Nefsimin yavaş ve gevşek davrandığını gördüm. Bana "Bekle de sabahleyin ısıttıkları su ile yıkanırsın veya hamama gidersin. Kendini zora koşma" diyordu. Dedim ki: "Benim Allah'la hayatım boyunca muamelem var ve onun bende nice hakları var. Kendimde gayret göremiyorum. Sadece gevşek davranma görüyorum. Yemin ederim ki sadece nehirde gusledeceğim. Yemin ederim ki nehirde gusledeceğim. Andolsun ki bu hırkamı çıkarmaksızın yıkanacağım. Andolsun ki suyunu sıkmayacağım. Andolsun ki onu güneşte kurulamayacağım."

Ben derim ki: Daha önce bu hırkalardan ve İbn Küreytî'nin hırkasından bahsettik. Onun sadece bir yenini tarttığında on ratl geldiğini gördüğünü söyledik. Bunu insanlara ancak, güzel bir şey yaptığını göstermek için anlatmıştır. Sonraki anlatanlar da onun faziletini göstermek için anlatmışlardır. Bu katıksız cehalettir. Çünkü adam bu hareketiyle Allah'a âsî olmuştur. Bundan ancak ahmak avam hoşlanır, âlimler değil! Hiç kimsenin kendisini cezalandırma hakkı yoktur. Bu zavallı kendisine türlü türlü işkence yapmıştır: Kendini soğuk suya atmış, içinde istediği gibi hareket edemeyeceği bir hırka giymiştir. Bir ay boyunca yaş elbisesiyle durmuş, uykusundan zevk almasına (rahatlamasına) engel olmuştur. Ayrıca hırkasının kalınlığından dolayı suyun vücudunun bazı yerlerine ulaşmamış olması ihtimali vardır. Tüm bunlar yanlıştır, günahtır, yaptığı hareketi onun hastalığa yakalanmasına veya ölmesine dahi sebep olabilirdi. Aptallıktır bu!

Hamd b. Ahmed b. Abdullah Isbahânî şöyle anlattı: Ahmed b. Hadraveyh'in hanımı Ümmü Ali evlenirken mehir olarak kendisini Ebû Yezîd Bestamî'ye götürmesini istemişti. Ahmed onu alıp götürdü, kadın huzura varıp oturunca yüzünü açtı. Ahmed ona "Sana hayret ediyorum. Ebû Yezîd'in huzurunda yüzünü açtın" dedi. Kadın: "Çünkü ben ona baktığımda nefsimin istek ve hazlarını kaybettim. Sana her bakışımda ise şehevî duy-

gularım kabarıyor" dedi. Ahmed yanından ayrılırken Ebû Yezid'e "Bana tavsiyede bulun! dedi. O "Yiğitliği hanımından öğren" dedi. Yûsuf b. Hüseyin şöyle anlattı: Ahmed b. Ebi Havârî Ebû Süleyman ile, onun hiçbir emrine karşı gelmeyeceğine dair sözleşmişti. Bir gün sohbet esnasında yanına gelerek "Tandırı yaktık, ne yapmamızı emredersiniz?" dedi. Ebû Süleyman cevap vermedi. Soruyu ikinci üçüncü defa tekrarladı. Üçüncüsünde "Git de içine otur" dedi. O da gidip dediği gibi yaptı. Biraz sonra Ebû Süleyman "Yetişin ona. Çünkü aramızda bana karşı gelmeyeceği hususunda anlaşma var" dedi. Kalkıp tandırın olduğu yere gittiler ve onu tandırın ortasında oturur halde buldular. Ebû Süleyman elinden tutup kaldırdı. Ona hiçbir zarar dokunmadı.

Ben derim ki: Bu, doğruluk ihtimali az bir kıssadır. Doğru olsa bile onun kendini ateşe koyması günahtır. Buhârî ve Müslim'in rivayet ettiği hadiste Ali (r.) şunları anlatır: Rasulullah (s.) bir savaş birliği gönderdi ve başına ensardan birini komutan yaptı. Yolda komutan onlara sinirlendi ve "Peygamber sizi bana itaat etmenizi emretmedi mi?" dedi "Evet" dediler. "Öyleyse odun toplayın" dedi, topladılar. Sonra ateş istedi ve odun yığınının tutuşturdu. Sonra "Şimdi sizden kesinlikle buraya girmenizi emrediyorum" dedi. Oradakiler girmeye yeltenirlerken bir genç "Siz Rasulullah'a (s.) ateşten kaçıp da geldiniz. Peygamber söylemedikçe acele edip girmeyin. Şayet O (s.) girin derse o zaman girersiniz" dedi. Bunun üzerine peygamberin yanına dönerek durumu haber verdiler. Peygamber (s.) onlara "Şayet ateşe girseydiniz ebediyyen ondan çıkamazdınız (öbür dünyada da cehennem ateşine girerdiniz) itaat ancak iyi amellerdedir." buyurdu.

Ebû Hayr Düeylî şöyle anlattı: Hayr Nessac'ın yanındaydım. Bir kadın gelerek ona "Sana verdiğim havluyu ver" dedi. O "Peki" dedi ve verdi. Kadın "Fiyatı ne kadar?" dedi. Hayr "İki dirhem" dedi. Kadın "Şu anda yanımda hiçbir para yok. Defalarca geldim, ama seni bulamadım. Yarın geleceğim inşallah" dedi. Hayr "Gelir de beni bulamazsan o parayı Dicle'ye at, geldiğimde alırım" dedi. Kadın "Onu Dicle'den nasıl alacaksın?" dedi. Hayr "Bunu araştırman bir munasebetsizlik, sen dediğimi yap!" dedi. Kadın "İnşaallah" dedi ve gitti. Ertesi günü oraya gittim. Kadın

hırkanın içinde iki dirhemle geldi ve Hayr'ı bulamadı. Parayı hırkanın içinde nehire attı. Birden bir yengeç gözüktü ve hırkanın üzerine çıktı, sonra suya daldı. Bir süre sonra Hayr geldi. Kulübesinin kapısını açtı ve nehir kenarına oturup abdest almaya başladı. Birden o yengeç gözüktü ve sırtında hırka ona doğru geldi. İyice yaklaşınca onu aldı. Ona "Şöyle şöyle oldu, gördüm" dedim. "Bunu ben hayattayken kimseye anlatmamanı rica ediyorum" dedi, isteğini yaptım.

Müellif der ki: bunun doğru olma ihtimali uzak. Bu gerçekleşmiş olsa bile, bu hareket Şeriata aykırı olmaktan kurtulamaz. Çünkü Şeriat malı korumayı emreder. Bu ise (parayı nehire atmasını söylemesi) malı zayi etmektir. Sahih hadis kitaplarında peygamberin (s.) malı zayi etmekten nehyettiği geçmektedir. Bunun keramet olduğunu sananın sözüne aldırış etme. Çünkü Allah Şeriatına aykırı davrana ikram etmez.[160]

Bize Ebû Mansûr Kazzâz, ona Ebû Bekir b. Sabit, ona Hafız Ebû Nuaym, ona Ebû Ferec Feryâni, ona Ali b. Abdurrahim şöyle anlattı: Bir gün Ahmed Nûrî'nin yanına gittiğimde ayaklarını çıplak gördüm. Sebebini sorduğumda şöyle dedi: Nefsim hurma yemek istedi. Karşı koydumsa da kabul etmedi. Pazara çıkıp satın aldım. Hurmayı yeyince ona "Kalk, namaz kıl" dedim, kabul etmedi. Dedim ki: "Namazda teşehhüd oturması hariç kırk gün boyunca oturmak üzere Allah'a söz veriyorum" dedim.

Ben derim ki: Bu cahilleri duyan "Ne güzel bir cihad ve mücadele" der ve bu hareketin helâl olmadığını bilmez. Oysa bu, nefse taşıyamayacağını yüklemek, onu istirahat hakkında mahrum bırakmaktır.

Ebû Hâmid Gazâlî de İhyâ kitabında bu tür olaylar anlatmıştır. O der ki: Bazı şeyhler başlarda gece namazlarına kalkmakta tembellik ederler, zorlanırlardı. Nefislerine isteyerek namaz kılma imkanı sağlamak için onu gece boyunca ayakta tutmaya zorladılar. Yine şöyle der: Bazıları mal sevgisini, malının hepsini satıp parasını denize atmakla tedavi etmişlerdir. Çünkü

160. Keramet ikram kökünden gelmektedir; Allah'ın insana verdiği bir lütuf ve ihsandır.

malı insanlara sadaka verdiklerinde cömertlik riyâsına düşmekten korkınuşlardır. Yine şöyle der: bazıları nefsini boyun eğmeye alıştırmak için birini kiralarlar ve insanların yanında kendilerine sövdüttürürlerdi. Gazâlî yine şöyle der: Bazıları cesaret kazanmak için kışın dalgalı bir zamanda kayığa binerlerdi.

Müellif der ki. Bana göre bunların en hayret edilecek olanı Gazâlî'dir. Nasıl olup da bunları anlatıyor ve eleştirmiyor. Zaten eleştiriyor olması mümkün değil; çünkü bunları öğretme makamında zikrediyor. Gazâlî bu kıssaları getirmeden önce şunları söylüyor: Şeyhin yolun başlangıcındaki kimsenin hâline iyice bakınası gerekir. Eğer ihtiyacından fazla parası varsa onu alıp fakirlere dağıtmalı, ona hiç aldırış etmemesi için kalbini ondan tamamen boşaltmalıdır. Onda kibrin hakimiyetini görürse onu sıkı sıkıya çalışması için çarşıya göndermeli. Sonra da insanlardan dinlemek ve bunu bir süre devam etmekle görevlendirmelidir. Eğer tembelliğin baskın geldiğini görürse onu kuyuda, kuyunun temizlenmesinde, pis yerleri temizlemede, mutfakta ve dumanlı yerlerde çalışmada kullanmalıdır. Şayet oburluğun galebe çaldığını görürse ona orucu emretmelidir. Eğer bekârsa ve şevheti oruçla kırılmamışsa iftarını bir akşam sadece su, diğer akşam sadece ekmekle yapmasını emretmeli, eti tamamen yasaklamalıdır.

Ben derim ki: Hayret ediyorum: Ebû Hâmid nasıl olup da böylesi Şeriata aykırı şeyler emrediyor. Bütün bu hallerde kişi hasta olursa şiddetli bir hastalığa tutulmaya sebep olmak nasıl helâl olur? Peygamber (s.) malı zayi etmekten nehyetmişken, parayı denize atmak nasıl helâl olur? Bir müslümana sebepsiz yere sövmek helâl mıdır? Müslümanın bunun için adam kiralaması câiz midir? Büyük dalgalar varken kişiden haccı eda etme farziyeti düştüğü halde, o durumda kayığa binmek nasıl helâl olur? Çalışıp para kazanabilecek kişinin dilencilik yapması nasıl helâl olur? Ebû Hamid Gazâlî fıkhı tasavvuf karşılığında ne de ucuza satmış!

Hasan b. Ali Damgânî şöyle anlattı: Bestamlı birisi Ebû Yezîd'in sohbetlerini hiç terketmez, yanında hiç ayrılmazdı. Bir gün ona "Ey üstadım, ben otuz yıl boyunca kesintisiz oruç tuttum, gece namazı kıldım, tüm şevetlerimi heva ve heveslerimi terkettim. Ama söylediklerinin hiç birin kalbimde hissetmiyorum." dedi. Ebû Yezîd: "Sen üç yüz yıl boyunca namaz kılıp ge-

ce namazı kılsan da, bu ilmin bir zerresini dahi hissedeceğini sanmıyorum." dedi. Aralarında şu konuşma geçti. Adam: "Neden üstad?" deyince "Çünkü sen kendinle perdelisin." dedi. "Bu perdenin kalkması için hastalığın bir ilacı var mı?" "Evet, ancak sen kabul etmezsin!" "Bilakis kabul eder ve yaparım" dedi. "Öyleyse hemen bir berbere giderek saçını sakalını traş ettir. Üzerindeki elbiseyi çıkar ve üstüne bir aba al. Boynuna bir torba al ve içine ceviz koy. Sonra çocukların yanına giderek 'Ey çocuklar, her kim bana bir tokat atarsa ona bir ceviz vereceğim' diyerek yüksek sesle bağır. Sonra saygı gördüğün çarşıya git." dedi. Adam: "Ey Ebû Yezid, Sübhanallah, bana böyle yapmamı mı söylüyorsun. Bunu yapmamı hoş mu karşılıyorsun?" "Sübhanallah sözün şirktir." "Nasıl?" "Çünkü sen kendini büyülttün ve Sübhanallah dedin." "Ey Ebû Yezîd, bunu yapamam da yapmam da. Bana başka bir şey söyle de yapayım." "Her şeyden önce bunu yap ki şan ve şöhretin düşsün, nefsin zelil ve hakir olsun. Sonra sana uygun olanını söylerim" "Bunu yapamam" "Sen kabul olunmazsın!" dedi en son Ebû Yezîd.

Ben derim ki: Allah'a hamdolsun ki Şeriatımızda böyle bir şey yoktur. Aksine bu haramdır, yasaktır. Peygamberimiz (s.) "Mü'minin kendini zelil etme hakkı yoktur!" buyurmuştur; Huzeyfe Cuma namazını kaçırmıştı. İnsanların namazdan çıktığını görünce, kendisine namaz hususunda kötü gözle bakılmasın diye gizlendi. Şeriat hiç kimseye fıtratındakini yok etmesini emretmiş midir? Peygamber (s.) "Her kim bir pislik işlerse Allah'ın örtüsüyle gizlensin" buyurmuştur. Tüm bunlar nefsin şerefini korumak içindir. Şayet Behlûl çocuklara kendisine tokat atmalarını emretseydi bu çirkin bir şey olurdu. Yolun başlangıcındaki kimseye Şeriatın razı olmadığı bu tür şeyler emrederek onda Şeriat hakkında nefret doğuran şu eksik akıllardan Allah'a (c.) sığınırız.

Ebû Hâmid Gazâlî İhyâ kitabında Yahya b. Muaz'dan şöyle nakleder: Ebû Yezîd'e "Allah'tan marifet istedin mi?" dedim. "Allah'ı kendinden başkasının tanıması zordur" dedi.

Ben derim ki: Bu cehaleti ikrardır. Eğer Allah'ı genel olarak bilmeyi, onun belli sıfatlara sahip olduğunu bilmeyi kastediyorsa, bu hiçbir müslümanın bilmezlik edemeyeceği şeydir. Eğer

marifetin Allah'ın zatının hakikatini ve künhünü bilmek demek olduğunu sanıyorsa bu da onun Allah'ı bilmediğini gösterir.

Ebû Hamid anlatıyor: Ebû Turab bir müridine "Ebû Yezid'i bir defa görmen, senin için Allah'ı yetmiş defa görmenden daha hayırlıdır." dedi. Ben derim ki: Bu deliliğin kat kat üstünde bir şey!

Gazâlî İbn Küreytî'den şöyle rivayet eder: Bir mahalleye yerleştim. Bir süre sonra salih biri diye tanındım. Bu benim kalbime takıldı ve kurtulamadım. Bir gün hamama gittim. Çıkarken pahalı bir elbiseyi giydim ve üstüne hırkamı giyerek çıktım. Fazla gitmeden arkamdan yetiştiler. Hırkamı çıkarıp elbisemi aldılar ve beni tokatladılar. O günden sonra "hamamın hırsızı" diye bilindim. Böylece nefsim (nefsimin kibir ve gururu) sakinleşti. Gazâlî der ki: İşte onlar, Allah'ın kendilerini insanlara ve övgülerine bakmaktan, kendi hallerini görmekten ve gururlanmaktan kurtarması için nefislerini böyle terbiye ediyorlardı. Hal ehli insanlar ne kadar kalplerini iyi halde görürlerse görsünler, bazen nefislerini fakihin fetva (=izin) vermediği şeylerle tedavi ederler, sonra kusur gözüken şeyleri telafi ederler. Bu kimsenin hamamda yaptığı gibi.

Ben derim ki: Ebû Hâmid'in İhyâ kitabını kaleme alarak fıkıh sınırından çıkmasını takdir eden Allah'ı tenzih ederim! Keşke bu tür kıssaları kitabında anlatmasaydı. İşin garibi onun bunları anlatıp övmesi, o kimselerden "hâl ehli" diye bahsetmesi! Şeriata aykırı hareket eden ve maslahatı Şeriata aykırılıkta gören kimsenin halinden daha çirkin ve dehşetli bir "hal" var mıdır? Kalbin ıslahının günahlara başvurularak elde edilmeye çalışılması nasıl câiz olur? Sanki Şeriatta kalbini ıslah edeceği şeyler bitmiş mi ki onun helâl görmediği vesileler kullanılsın? Bu, kesilmesi câiz olmayanı kesen, öldürülmesi câiz olmayanı öldüren, sonra da buna "siyaset" adını veren cahil yöneticilerin haline benzer. Oysa Şeriatın maksadı ve muhtevası siyasete gerek bırakmayacak kadar geniştir.

Müslümanın kendisini, "hırsız" denilecek duruma maruz bırakması nasıl helâl olur? Allah'ın yeryüzündeki şahitleri huzurunda dinin halini zayıf ve sıfır göstermeye kastetmek câiz midir?

Bir kimse, bilmeyenlerin kendisine "Fasık" demeleri için, sokak ortasında hanımıyla sarmaş dolaş olsa günah işlemiş olur. Sonra, başkasının malını izni olmaksızın kullanması nasıl câiz olur? Kaldı ki Hanbelî ve Şafiî mezheplerine göre bekçisi bulunan bir hamamdan elbise çalan kimsenin elinin kesilmesi vaciptir. Sonra, "hal ehli" kimler ki fetvalarına göre amel edilsin? Hayır! Vallahi bizim öyle Şeriatımız var ki, Ebû Bekir Sıddık bile ona aykırı şahsî bir görüşüyle amel etmek istese, ondan bu kabul edilmez! Fıkıh karşılığında tasavvufa kapılan bu fakih zata hayretim, hamamdan elbiseyi kapıp alan adama hayretimden daha fazladır! Yazık, yazık Şeriatı, ne idiğü belirsiz tasavvufa satanlara!

Neccârî şöyle anlattı: Ali b. Bâbeveyh sofilerdendi. Bir gün bir parça et satın aldı. Onu eve götürmek istedi, ama çarşıdakilerden utandı. Bunun üzerine (gururunu yenmek için) eti boynuna asıp eve öyle götürdü.

Ben derim ki: Nefislerinden, fıtratlarında olmayan şeyleri isteyenlere hayret doğrusu. Bu mümkün olmayan bir şeydir. Şeriatın maksadı da bu değildir. Fıtratta insanın kendini güzel ve süslü görme sevgisi, çıplaklıktan ve baş açıklıktan utanma duygusu vardır sadece. Şeriat bundan dolayı da onu ayıplamaz. Bu adamın kendisini insanlar arasında zelil kılması şer'an da aklen de çirkin bir şeydir. Bu mürüvveti ve saygınlığı gidermektir, nefis terbiyesi değil! Bu aynen Ayakkabıları giymeyip başta taşımak gibidir. Bir hadiste "Yol ortasında ve sokakta yiyecek yemek âdî bir şeydir" buyrulmuştur. Çünkü yüce Allah insanı değerli kılmış, bir çok insana hizmetçiler bahşetmiştir. Kişinin kendisini insanlar arasında zelil ve rezil etmesinin dinde hiçbir yeri ve anlamı yoktur. "Melâmetiyye" adıyla tanınan bazı sofiler türlü türlü günah işlerler ve "Gayemiz insanların gözünden düşerek o şöhret ve riyâ belâsından emniyette olmaktır" derler. Bunların hali bir kadınla zina edip onu hamile bırakan; "Neden azl (hamile kalmaması için meniyi kadının organından başka yere boşaltmak) yapmadın?" denilince de "Duyduğuma göre azl mekruhmuş!" diyen kimsenin durumuna benzer. Ona: "Sana zinanın haram olduğu bilgisi ulaşmadı mı?" denilmelidir. Bu cahiller, müslümanların Allah'ın yeryüzündeki şahitleri olduklarını unuttular ve Allah nezdindeki şân ve şöhretlerini değerlerini kaybettiler.

Ebû Hasan Medînî şöyle anlattı: Bir gün Bağdat'tan çıkıp Nâsıriyye nehrine gittim. Bu nehrin köylerinden birinde bizim yolumuza eğilimli biri vardı. Nehir kıyısında yürürken atılmış bir hırka, ve yırtık bir ayakkabı gördüm. "Bu bir sofinindir" diyerek bunları yanıma aldım. Biraz yürüdükten sonra suda bir uğultu ve el ayak sesi işittim. Baktım ki Ebû Hasan Nûrî kendine su ve çamura atmış çırpınıyor ve kendini her türlü işkence yapıyor. Onu görünce bu elbiselerin onun olduğunu anladım. Yanına indim. Bana baktı ve "Ey Ebû Hasan bana yaptıklarını görüyor musun? Beni defalarca öldürdü" dedi. "Sende bizden, sadece diğer insanlarda da bulunan şöhret var" dedim. Ona acıdım ve çamurunu yıkayıp temizledim. Hırkasını giydirerek o adamın evine götürdüm. İkindiye kadar onun yanında kaldık. Sonra camiye gittik. Akşam namazı olunca baktık ki insanlar kaçışıyorlar, kapılarını kilitliyor, damlara çıkıyorlar. Sebebini sorduk. "Geceleri köye yırtıcı hayvanlar giriyor" dediler. Köyün etrafında büyük bir kafatası yığını vardı. Kamışların uçları kesilmiş, geri kalanı bıçak gibi kalmıştı. Bunu işiten Nûrî kendini, kesilmiş kamışların dibindeki kafataslarına attı. "Neredesiniz ey vahşi havanlar?" diyor, bağırıyordu. Arslanın ona saldırdığından veya kamışların dibinde öldüğünden emin olduk. Sabaha karşı Nûri kendini oraya attı. Ayakları mahvolmuştu. Onu zorla çıkardık. Kırk gün boyunca yürüyemedi. "O neydi?" diye sordum. Dedi ki: "Onlar arslanlardan bahsedince içime korku girdi. Nefsime "Andolsun ki seni korktuğun şeye atacağım" dedim ve böyle yaptım!"

Ben derim ki: Bu adamın kendini suya ve çamura atmadan önce kafasını üşüttüğünden şüphe yok! Kişinin kendisini suya ve çamura atması nasıl câiz olabilir? Bunu delilerden başka kim yapar? "Bana neler yapıldığını biliyor musun?" sözünün neresinde saygı ve tazim? Bu sevincin mantığı nedir? Oysa korkudan dillerin kuruması gerekir. Kendini arslanın önüne atmak ve kesik kamış sapları üzerinde yürümek suretiyle Şeriat sınırını aşan biri! Şeriatta kişinin kendisini vahşi hayvanların önüne atması câiz midir? Acaba bununla fıtratındaki vahşi hayvandan korkma duygusunu mu atmak istiyor? Halbuki bu gücünün yeteceği bir şey değildir, Şeriat da bizden bunu istememiştir. Ahmed Meğâzî şöyle anlattı: Nûrî'yi gördüm; kafası yerde ayakları havada şöy-

le deyip duruyordu. "Beni insanlardan uzak tuttun, beni onlara yabânî eyledin. Beni nefisden, maldan ve dünyadan soyutladın." Yine "Sende sadece ilim ve zikir var" diyordu. Ona "Bu hareketini bırakıyorsan bırak yoksa başını duvara çarparım" dedim!

Ebû Amr b. Alvân şöyle anlattı: Ebû Hüseyin Nûrî satılan arazisinin karşılığı olarak 300 dinarı alıp bir köprünün üzerine oturmuş onları teker teker suya atıyor ve "Beni bu gibi şeylerle aldatmaya mı geldin? diyordu. Serrac der ki: Bazıları "Allah yolunda harcasaydı onun için daha hayırı olurdu" dediler. Ben ise şöyle dedim: Eğer bu paralar onu bir göz açıp kapaması süresince Allah'tan meşgul ediyorsa fitnesinden bir an önce kurtulmak için onları bir defada atması gerekir. Nitekim yüce Allah "Süleyman, atın bacaklarını ve boyunlarını akşamağa başladı." (Sâd, 38/33) buyurmuştur.

Ben derim ki: Bunlar söz ve hareketleriyle Şeriatı bilmediklerini ve akılsız olduklarını ortaya koyuyorlar. Daha önce Şeriatın malı korumayı, onu ancak aklı başında ve saçıp savurmayan kimseye teslim etmeyi emrettiğini onu insanoğlunun geçimi ve desteği kıldığını söylemiştik. Akıl da onun fayda için yaratıldığını bilir, insan onu attığında yararına olan şeyi yok etmiş, onu öyle kılanın hikmetinden cahil kalmış olur. Serrâc'ın ona bulduğu gerekçe ise yapılan hareketten daha çirkin; çünkü o eğer paranın fitnesinden korktuysa onu bir fakire vererek kurtulması gerekirdi. Bunların bir cehaleti de Kur'an'ı kendi bozuk düşüncelerine göre tefsir etmeleri. Çünkü adam Süleyman (a.)'ın atın bacaklarını ve boynunun okşamasını delil getiriyor ve bu nedenle malın yararsız hale getirilmesinin câiz olduğunu sanıyor. Oysa bozmak, ifsad etmek Şeriatta câiz değildi. Süleyman (a.) hayvana bir zarar vermemiş sadece ellerini hayvana sürerek "Sen Allah yolundasın!" demiştir.

Ebû Nasr Serrâc, Lüma kitabında şöyle der: Ebû Câfer Derrâc şöyle anlattı: Üstadım bir gün temizlenmek için gitmişti, elbisesini araştırdığımda cebinde 4 dirhem değerinde gümüş buldum. Vakit geceydi ve akşam hiçbir şey yememişti. Döndüğünde ona "Biz açken, cebinde su kadar para varmış" dedim. "Aldın mı geri ver" dedi. Sonra bana "Onu al ve bir şey satın al" dedi. Ona "Mâbudun Allah hakkı için şöyle; bu paranın hikayesi nedir?" de-

dim. Dedi ki: Allah (c.) dünyada bana bundan başka bir rızık vermedi. Öldüğümde benimle defnedilmesini vasiyet edecektim. Kıyamet günü geldiğinde onu Allah'a verip "İşte bana dünyada verdiğin" demeyi düşünüyordum. Ebû Abdullah Husarî şöyle anlattı: Ebû Cafer Haddad yirmi yıl boyunca her gün çalışıp bir dinar kazandı ve onu fakirlere infak etti. O oruç tutar, akşamla yatsı arası çıkar ve evlerden iftar için yemek toplardı.

Müellif der ki: Ben derim ki: Bu adam çalışıp para kazanabilen kimsenin dilencilik yapmasının câiz olmadığını bilseydi öyle yapmazdı. Câiz olduğunu varsaysak bile "İsteme zilletine tenezzül etmeme" duygusu nerede?

Abdullah b. Ömer, ona da babası, Rasulullah'ın (s.) şöyle buyurduğunu anlattı: "İsteme ve dilencilik sizden herhangi birini öylesine bitirir ki Allah'a kavuştuğunda onun yüzünde bir parça dahi et kalmaz!" (tamamen yüzsüzleşir) Zübeyr b. Avvam, Rasulullah'ın (s.) şöyle buyurduğunu haber verdi: "Kişinin bir bağ alıp odun toplaması, sonra onu çarşıya getirip satması, böylece insanlara ihtiyaç duymaması, onu kendisine (ve varsa ailesine) harcaması, verecekleri veya vermeyecekleri belli olmayan insanlara el açıp onlardan istemesinden daha hayırlıdır.

Bu hadisi Buhârî, bir öncekini ise o ve Müslim rivayet etmiştir. Abdullah b. Amr'ın rivayet ettiği bir hadiste de Rasulullah (s.) "Sadaka (almak) zengine de, güçlü kuvvetliye de helâl olmaz." buyurmuştur. Hadiste geçen "Mirra" kuvvet anlamına gelir; kök olarak ipi iyice eğirmeden gelmedir. Örneğin "Emrartü'l-hable" cümlesi "ipi iyice eğirdim" anlamına gelir. Dolayısıyla hadiste kastedilen, güçlü ve sağlıklı bir bedene, bünyeye sahip olmaktır. Çünkü bu kimse yorgunluğu ve zorlukları yüklenebilir. Şafiî der ki: "Kendinde para kazanabileceği bir gücü hisseden kimsenin sadaka (ve zekât) alması câiz değildir." Ebû Hasan Yûnus b. Ebi Bekir Şiblî şöyle anlattı: Babam bir gece kalktı. Ayağının birini damın üzerine koydu, birini de evin (evin avlusunun) üzerine uzattı ve "Eğer bir an olsun gözlerini kaparsan seni buradan eve (evin avlusuna) atacağım!' dedi. Sabaha kadar bu hal üzere kaldı.

Müellif der ki Bu adam câiz olmayan iki şeyi birden yapmıştır. Birincisi: Kendini tehlikeye sokmak. Çünkü uykusu ba-

sıp yere düşseydi intihar etmiş olurdu. Şüphesiz kendini kasten yere atsaydı büyük günah işlemiş olurdu. Kendisini düşmeye maruz bırakması da günahtır. İkincisi: Gözünü uykudan mahrum bırakmıştır. Oysa Rasûlullah (s.) "Şüphesiz bedeninin senin üzerinde hakkı vardır, gözünün sende hakkı vardır" buyurmuş, devamla "Birinize uyku bastığında yatsın" demiştir. Peygamber (s.) Zeyneb'in, gevşeyip uykusu geldiğinde tutunması için sarkıttığı bağı gördü ve onun çözülmesini emretti.

Ebû Abbas Bağdâdî şöyle anlattı: "Biz daha gençken Ebû Hasan b. Ebû Bekir Şiblî ile arkadaştık. Bir gece bizi davet etti. "Yanımıza babanı getirmemen şartıyla" dedik, "Peki girmesin" dedi. Evine gittik. Yemek yedikten sonra bir de baktık parmaklarının arasında sekiz tane mum ile Şiblî gözüktü. Gelip yanımıza oturdu. Ondan utandık, çekindik. "Efendiler, beni aranızda mum altı (=şamdan) gibi kabul edin" dedi. Sonra "Ebû Abbas nerede?" dedi. Yanına gittim. Dedi ki: Bana, söylediğin şu şarkıyı söyle:

Hayra'ya ulaşınca devem şaşkına döndü.
Dedim yükümü burada indir.
Yola devam edenlerle taşıma.

Ben de bunları şarkı olarak okudum. Birden değişiverdi. Elindeki mumları attı ve çıkıp gitti.

Hüseyin b. Ahmed b. Abdurrahan Saffar şöyle anlattı: Şiblî bir bayram günü kaşları ve kiprikleri traşlı ve başı örtülü halde dışarı çıktı. Şöyle deyip geziyordu:

İnsanların iftarı var, bayramı var.
Ben ise tekim yalnızım.

Ebû Sâbır Dellâl şöyle anlattı: Mansûr camisindeki Şa'râ kubbesinde Şiblî'yi gördünı. İnsanlar etrafında toplanmışlardı. O sırada halkada İbn Müslim adında o vaktin Bağdat'taki en yakışıklı genci bulunuyordu. Onu gören Şiblî "Uzaklaş" dedi. Genç gitmedi. Şiblî ikinci defa: "Git" dedi, genç yine gitmedi. Üçüncü defa "Git, yoksa üzerindeki elbiseyi yırtarım" dedi. Gencin üze-

rinde çok güzel ve pahalı bir elbise vardı. Bunun üzerine genç aradan ayrıldı. Şiblî de şöyle dedi:

"Eti Adn'ın iki tepesi üzerindeki şahinlere attılar; sonra iplerini sökünce şahinleri ayıpladılar. Bizim maslahatımızı isteselerdi onun güzel yüzünü bize göstermezlerdi."

İbn Akîl der ki: Bunu söyleyen Şeriatın yolundan şaşmıştır. Çünkü bu, Allah'ın insanı sadece fitneye sebep olsun diye yarattığını söylüyor. Oysa öyle değildir. Bilakis Allah onu ibret almak, insanları sınamak için yaratmıştır. Güneş de ibadet edilmek için değil aydınlatmak için yaratılmıştır. Şiblî'nin Ali adında bir oğlu öldü. Annesi acısından saçını yoldu. Şiblî'nin uzun bir sakalı vardı, onu kesmelerini emretti. "Ey üstad, buna seni iten nedir?" diye sordular. "Bu kaybettiği biri için saçlarını yoluyor. Ben ne diye var olan biri için sakalımı yolmayayım?" dedi.

Senedle Abdullah b. Ali Serrac'a varan rivayette o şöyle demiştir: Şiblî'nin pahalı bir elbise giydiği, sonra onu çıkarıp ateşin üzerine koyduğu olurdu. İbn Akil devamla der ki: Onun bir parça amberi ateş üzerine koyup onunla merkebin kuyruğunu buğuladığı anlatılır. Birisi: Bir defa yanına vardığımda badem ve şekeri ateşle yakarken gördüm. Serrac: Onu, kendisini Allah'ı anmaktan oyaladığı için yaktı, demiştir. Ben derim ki (İbn Akil söylüyor): Serrâc'ın gerekçelendirmesi Şiblî'nin hareketinden daha garip! Serrâc der ki: Onun bir mülkünü satıp parasını dağıttığı ve aile efradına hiçbir şey vermediği ve "Allah cehennemdekilere şöyle der: Adî ve aşağılık kimseler olarak durun orada!" ayetini okuyanı işitince, "Keşke ben de onlardan biri olsaydım!" dediği rivayet edilmiştir. Ben derim ki: Bu adam bu sözü söyleyenin bizzat Allah olduğunu sanıyor, halbuki konuşan o değildir. Sonra, konuşan O olsa bile, azarlanmanın istenecek, arzulanacak neresi vardır? Serrâc der ki: Şiblî bir sohbetinde "Allah'ın öyle kulları vardır ki cehenneme tükürseler onu söndürürler" dedi. Ben derim ki: Bu, daha önce Ebû Yezîd'den naklettiğimiz türden bir lâftır.

Senediyle Ebû Ali Dakkak'tan yapılan rivayete göre o şöyle demiştir: Bana ulaşan habere göre Şiblî sabaha kadar uyumamaya alışmak için, kendisini uyku tutmasın diye gözüne tuz sürmüştür. Ben derim ki: Bu çirkin bir harekettir. Hiçbir müslümana,

kendini eziyet etmek helâl değildir. Yaptığı iş, körlüğe yol açar. Sabahlara kadar uyumamak câiz değildir. Çünkü o durumda nefsinin hakkını vermemiş olur. Görülen o ki sürekli sabahlara kadar uyumaması ve yemeği çok azaltması, kendisini şu hallere sokmuş yani bunamış, bu durum, ona bu hareketleri yaptırtmıştır.

İsnadla Ebû Abdullah Râzî'den yapılan rivayette o şöyle demiştir: Bir adam bana bir yün elbise vermişti. Şiblî'nin üzerinde elbiseme uyacak bir takke gördüm. Ve içimden ona sahip olmayı temenni ettim. Şiblî dersinden kalkıp giderken bana baktı. Ben de onu takip ettim. Arkasından gelmemi istediğinde bana bakmak âdetiydi. Evine girdiğimizde bana "Elbiseyi çıkar" dedi, çıkardım. Onu dürdü, takkeyi üzerine attı, ateş isteyip yaktı! Ebû Hâmid Gazâlî de Şiblî'nin 50 dinarı alıp Dicle nehrine attığını ve "Seni her kim yüceltirse Allah onu zelil kılar" dediğini anlatır. Derim ki: Ben Şiblî'den çok Gazâlî'ye hayret ediyorum; Çünkü kendisi bunu yererek değil överek anlatmaktadır. Nerede fıkhın etkisi? Hüseyin b. Abdullah Kazvînî'den yapılan rivayete göre kendisi şöyle demiştir: Bana Bûnân'ın bir arkadaşı, onun şöyle anlattığını söyledi: Bir gün yiyecek bir şey bulamadım ve iyice açıktım. Yolda atılmış bir altın parçası gördüm ve yitik mal diyerek almadım. Sonra şu hadisi hatırladım: "Dünyanın tümü kan olsa müslümanın ondaki rızkı helâl olur" ve onu alıp ağzıma koydum. Sonra yoluma devam ettim. Biraz sonra bir çocuk halkasına rastladım. Bir çocuk onlara sohbet ediyordu. Birisi onu "Kul sıdkın hakikatini ne vakit bulur?" diye sordu, "Ağzındaki parçayı atarsa" dedi. Bunun üzerine ağzımdakini alıp attım.

Müellif der ki: Fakihler onu atmasının câiz olmadığında hemfikirdirler. İşin hayret verici yönü onu ne dediğini bilmeyen bir ocuğun sözüyle atmıştır. Gazâlî anlatıyor: Şakik-i Belhî, Ebû Kasım Zâhid'in yanına gitti. Ebû Kâsım'ın elbisesinin kenarında bir kese vardı. Ona "Yanındaki nedir?" dedi. Ebû Kâsım "Bir kardeşin verdiği badem" dedi. O "İftarını onlarla açmanı arzuluyorum" deyince Ebû Kâsım "Ey Şakîk, sen içinden akşama kadar hayatta kalacağını mı geçiriyorsun? Seninle ebediyen konuşmayacağım" dedi ve kapıyı üzerime kapayıp gitti.

Müellif der ki: Şu fıkha bakın! Câiz hatta mendup (tavsiye edilen) bir hareketinden dolayı bir müslümanı nasıl terketti?

Çünkü insan iftarını açacağı yiyeceğini hazırlamakla emrolunmuştur. Bir şeye vaktinden önce hazırlanmak azim ve gayretin ifadesidir. Bu sebeple Allah "Onlar (=kâfirler) için elinizden gelen kuvvet hazırlığını yapın." (Enfal, 8/60) buyurmuştur. Peygamber de hanımlarının bir yıllık erzakını biriktirmişti. Hz. Ömer de Rasulullah'a malının yarısını getirip diğer yarısını ailesine ayırdı ve Rasulullah (s.) onu kınamadı. Bu zahidleri ifsad eden cehaletleridir!

Ahmed b. İshak Ammânî'den şöyle rivayet edilmiştir: Hindistan'da "Sâbir: Sabırlı" adıyla bilinen yüz yaşında bir şeyh vardı. Ve bir gözü kapalıydı. Ona "Ey sâbir, sabrın ne dereceye ulaştı?" dedim. "Ben dünya süsüne baktım ve gönlüm ondan mutluluk duymasın diye hemen kapattım. İşte gözüm seksen yıldır hep kapalı, onu hiç açmadım." dedi. Bize gelen bir başka rivayete göre adamın biri bir gözünü çıkardı ve "Dünyaya iki gözle bakmak israftır" dedi. Derim ki: onun kastı dünyaya tek gözle bakmak, dünyayı tek yanlı görmekmiş! Allahtan akıl selâmeti dileriz!

Yûsuf b. Eyyûb Hemedânî, şeyhi Abdullah Cûnî'nin hep şöyle dediğini rivayet etmiştir: Bu makamı, devleti ve hazineyi mihraptan değil tuvaletten çıkardım! Tuvalette hizmet ediyordum. Bir gün orayı süpürür ve temizlerken nefsim bana "Ömrünü bunda tükettin" dedi. Ben de "Allah'ın kullarına hizmet etmeye burun mu ekşitiyorsun?" dedim ve tuvalet kuyusunun ağzını genişlettim. Sonra kendimi oraya attım ve pisliği ağzıma sokmaya başladım. Hemen gelip beni çıkardılar ve yıkadılar.

Ben derim ki: Bak şu zavallıya; etrafında müridlerin toplanmasına devlet ve haşmet diye inanıyor, buna da kendini pisliğe atmak ve onu ağzına sokmakla ulaştığını, bununla büyük bir fazilet elde ettiğini ve çok müridlilikle ödüllendirildiğine inanıyor. Halbuki onun bu hareketi günahtır, cezalandırılmayı gerektirir. Hülâsâ, bu adamlar ilimden mahrum kaldılar, böylece saçmalıkları çoğaldı.

Hüseyin b. Mansûr henüz bu yolun başlangıcındayken Mekke'ye geldiğinde büyük çaba sarfederek hırkasını aldık. Sûsi der ki: Ondan bir bit yığını çıktı! Tarttık; yarım dânık geldi. Bu, büyük mücahadesinden ve katı nefis terbiyesinden ileri ge-

liyordu. Ben derim ki: Bakın Şeriatın teşvik ettiği temizlikten bîhaber kimseye! Şeriat ihramlıya yasak olan saç kesmeyi, kişi rahatsız olmasın diye normal şartlarda helâl kılmış, ihramlının yasağı çiğnemesi durumunda onu fidye ile telafi etmesi imkanını vermiştir. Bundan daha cahili de şu işe "nefis terbiyesi mücadelesi" diye inanan kimsedir!

Ebû Abdullah b. Mülkah'tan şöyle rivayet edilmiştir: Memleketimizde, camide kalan yoksul bir sofi vardı. Bir defasında çok acıktı ve "Rabbım, ya bana yedirirsin ya da kendimi caminin minaresinden atarım!" dedi. O arada bir karga gelerek minarenin üzerine kondu, bir tuğla düştü ve ayağını yaraladı. Hem kanı siliyor, hem de "Bir âlimi öldürmekten ne anlıyorsun?" diyordu. Ben derim ki: Bu garip çıkarımından dolayı Allah onu öldürsün, hayatta bırakmasın! Para kazanmaya mı gitti, çalışıp çabaladı mı? Halil'in kölesinden şöyle rivayet edilmiştir: Bir sofi gördüm; Sağa sola bakarak yürüyor ve "Sizi Allah'a karşı şahit tutuyorum ki beni o öldürüyor" diyordu ve hemen düşüp öldü.

MELÂMETİYE'YE DAİR BİR FASIL

Sofilerden "Melâmetiyye" denen bir grup vardır. Bunlar günah işlerler ve "Gayemiz insanların gözünden düşmek, böylece şöhretten selâmette kalmaktır!" derler. Bunlar asıl, Şeriata aykırı davranmakla Allah katındaki şereflerini kaybetmişlerdir. Sofilerden bazıları da en kötü hasletlerini açığa vurup en güzel hal ve hareketlerini gizlerler. Bu son derece çirkin bir şeydir. Zira Rasulullah (s.) "Sizden her kim bu pisliklerden birini yaparsa kendini Allah'ın örtüsüyle saklasın" buyurmuştur. Zina yaptığını itiraf eden Maiz hakkında da "Onu örtünle gizleseydin ya" demiştir. Rasûlullah (s.) hanımı Safiyye ile konuşurken yanlarından bazı sahabiler geçti. Rasulullah (s.) onlara "Bu Safiyye'dir" dedi. O, insanlar sû-i zanna yol açacak hareketlerden uzak durmayı öğretmişlerdi. Çünkü mü'minler Allah'ın yeryüzündeki şahitleridirler. Huzeyfe, Cuma namazına çıktı, ama yetişemedi. İnsanların namazdan dağıldıklarını görünce, hakkında kötü zan beslemesinler diye bir köşeye gizlendi. Bunu daha önce zikrettik. Ebû Bekir, "Ben bir kadını okşadım ve öptüm" di-

yen birisine "Allah'a tevbe et ve bunu kimseye anlatma!" demiştir. Bir adam Peygambere (s.) gelerek "Ben bir kadınla zinanın daha küçüğünü yaptım!" dedi. O (s.) "Sen hiç bizimle namaz kılmadın mı?" diye sordu, adam "Evet ya Rasulullah!" deyince O (s.) "İki namazın aradaki günahları yok ettiğini namazın onlara keffaret olduğunu bilmiyor musun?" buyurdu. Bir adam sahabinin birine "Ben şu, şu günahları işledim" deyince, o "Allah onu senin için gizlemiş, sen de gizleseydin ya!" dedi.

HER TÜRLÜ DÎNÎ YASAĞI ÇİĞNEYENLER

Sofiler arasına İbahîler (her şey, mübah sayanlar) sızmış, canlarını korumak için onlar gibi gözükmüşlerdir. Bunlar üç kısımdırlar *Birinci Kısım:* Kâfirlerdir. Bunların bazıları Allah'ı kabul etmezler. Bazıları kabul ederler, ama peygamberliği inkâr ederler ve peygamberlerin getirdikleri şeylerin saçma olduğuna inanırlar. Bunlar nefislerini şehvet ve arzularında yüzdürmek isteyince, kanlarını koruyacakları, kendilerini gizleyecekleri ve nefislerinin arzularına ulaşacakları en uygun yolun tasavvuf yolu olduğunu görmüşler ve hakikatte kâfir oldukları halde zahirde mutasavvıf gibi gözükmüşlerdir. Bunların hakkı ancak kılıçtır. Allah onlara lanet etsin. İkinci ve üçüncü kısımlar müslümandırlar. *İkinci Kısım:* Hareketlerinde delillere uymaksızın körü körüne şeyhlerini taklid eden kimselerdir. Bunlar şeyhlerinin kendilerine emrettiği ve onlarda gördükleri gibi amel ederler. *Üçüncü Kısım:* Bunlar akıllarına bir takım şüpheler gelip onunla amel eden kimselerdir. Bunların şüpheleri şundan doğmuştur: Sofilerin yolunu araştırmaya başladıklarında İblis onları aldatmış ve şüphelerinin delillerle çatıştığı, bunları birbirinden ayırt etmenin zor olduğu, asıl hedefin ilimle ulaşılmayacak kadar yüce olduğu ve ilme çalışıp öğrenmekle ulaşılamayacağı, onun Allah katından bir rızık olduğu düşüncesini empoze etmiştir. Böylece onlara asıl kurtuluş kapısı olan ilim talep etme kapısını kapamıştır. Bunlar Râfızî'nin Ebû Bekir ve Ömer adlarından nefret edişi gibi ilim adından nefret eder ve "ilim perdedir, âlimler asıl gayeden perdelilerdir" der hale gelmişlerdir. Âlimin biri onları bundan dolayı eleştirecek olsa "Biz batın-

da, hakikatte Allah'ın muradına uygun hareket ediyoruz. Bizim hareketlerimiz ancak zayıf akıllı avamlara göre Şeriata aykırı gibi gelmektedir." derler. Birisi onunla tartışmaya devam ederse "Bu ahmak, Şeriat bağıyla bağlı, asıl gaye ile arasına perde çekilmiş biri" derler ve içinde bulundukları asılsız fikirlere göre hareket ederler. Onlar akıllarını kullansalardı kendilerinin şüphelerine ve temelsiz düşüncelerine göre hareket etmelerinin de bir ilim olduğunu, böylece ilime karşı çıkışlarının geçersiz olduğunu görürlerdi. Ben burada onların şüphelerini zikredecek, bunların yanlışlıklarını ortaya koyacağım. Bunlar altı tanedir.

Birinci Şüphe: Derler ki: Her şey ezelde kaderde belirtilmiş olduğuna, bazılarına mutluluk bazılarına bedbahtlık yazıldığına, mutlunun bedbaht; bedbahtın da mutlu olmayacağına amellerden gayenin amellerin kendileri değil, mutluluğu kazanın mutsuzluğu def etmek olduğuna, dünyada neler yapacağımız da kaderimizde belli olduğuna göre; nefsimizi hiçbir şeyde yormamızın, onu zevklerden mahrum bırakmamızın hiçbir anlamı yoktur. Çünkü kaderde olan kaçınılmaz olarak gerçekleşecektir.

Cevap: Bu tüm Şeriatları reddetme, semâvi kitapların tüm hükümlerini iptal etme ve getirdikleri hükümlerden dolayı tüm peygamberleri yerme anlamına gelir. Çünkü Kur'an'da "Namaz kılın" denilince birisi kalkıp" Neden kılayım ki? Eğer (kaderimde) mutlu biriysem sonum mutluluk, bedbaht biriysem sonum bedbahtlık olarak. Dolayısıyla namaz kılmak bana bir yarar sağlamayacak" diyebilir. Yine Kur'an'da "Zinaya yaklaşmayın" denildiğinde, kişi "Neden nefsimi, cinsî şevkinden mahrum bırakayım? Mutluluk ve bedbahtlık kaderde belirtilmiş, değiştirilmesi imkansız şeylerdir" der. Öyle olsaydı kendisine "Arınmağa gönlün var mı?" (Nâziât, 79,18) denildiğinde Firavun'un bu tür söz söyleme hakkı olur, sonra yaradana "Senin peygamber göndermenin ne faydası var? Çünkü eninde sonunda senin kaderde belirlediğin vuku bulacak" derdi. Kitapları reddetmeye ve peygamberleri cahil kabul etmeye yol açan şey de saçmadır, geçersizdir. Bu sebeple sahabiler "Öyleyse (kaderde belirtilene) yaslanıp amel etmeyelim mi?" dediklerinde Rasulullah (s.) "Amel edin; zira herkes yaratıldığı şeye kolaylaştırılır." buyurmuştu. Bil ki insanoğlunun, yaptığı hareketlerde kendi eli vardır. Yaptığı hareketlerde

kendi "kesb"i vardır, o da seçme özgürlüğüdür. Sevap ve ceza da onun seçimine göre verilecektir. Allah (c.) onu, daha önce kaderinde yazdığından dolayı değil karşı geldiğinden dolayı cezalandırılır. Bu yüzden katil öldürülerek cezalandırılır, kaderinden dolayı mazur görülmez. Peygamberin (s.) onları kaderde olana bakmayı bırakıp amel etmeye teşvik etmesinin sebebi emir ve yasaklarına görünebilir şeyle olmaları, kaderdekinin ise bilgimiz dışında olmasından dolayıdır. Rasûlullah'ın (s.) "Herkes yaratıldığı şeye kolaylaştırılır" ifadesi kaderin sebeplerine, vesilelerine işarettir. Çünkü kaderinde ilim yazılı kimseye, ilim talep etmek, ilim sevgisi ve anlayışı kolaylaştırılır. Kaderinde cehalet yazılı kimsenin kalbinden ilim sevgisi atılır. Yine kaderinde çocuk yazılı kimseye evlilik kolaylaştırılır, çocuk yazılı olmayana kolaylaştırılmaz.

İkinci şüphe: Yüce Allah bizim amellerimize muhtaç değildir; günah olsun sevap olsun onlardan etkilenmez. Öyle olunca bizim kendimizi faydasız bir şeyde yormamız gerekmez.

Cevap: Buna evvela bir önceki cevabı verir ve şöyle deriz: Bu, emrettiği hususlarda Şeriata karşı gelmektir. Bu sözümüzle bir peygambere de onu gönderene de "Bize emrettiğin şeylerde hiçbir fayda yok" demiş oluruz. Şimdi de bu şüpheye asıl cevaba gelelim: Her kim Allah'ın itaatten fayda gördüğünü, günahtan zarar gördüğünü veya bunlarla belli maksatlarına ulaştığını zannederse Yüce Allah'ı tanımamış demektir. Çünkü Allah (c.) değişimlerden, menfaatlerden, fayda ve zarar görmekten münezzehtir. Amellerin faydaları ancak bizedir. Nitekim Allah "Her kim cihad ederse kendisi için cihad eder. Her kim arınırsa kendisi için arınır" (Fâtır, 35/18) buyurmuştur. Doktorda ilacı hastaya kendisinin yararı için değil hastanın yararı için tavsiye eder. Bedene yarar ve zarar veren besinler bulunduğu gibi, nefis için de ilim, cehalet inanç ve amel gibi yararlı ve zararlı şeyler vardır. Şeriat doktor gibidir, emrettiği faydalı şeyleri daha iyi bilir. Bu Allah'ın fiillerini gerekçelendiren, hikmet ve sebebini açıklayan kimselerin görüşüne göre bir cevaptır. Çoğu âlimler ise: Allah'ın fiilleri sebeplendirilmez (sebebi sorulmaz, hikmeti araştırılmaz) demişlerdir.

Başka bir cevap: Allah kendisini tanımamıza ihtiyacı olmadığı halde bize O'nu tanımamızı emrettiği gibi, kendisine ita-

at etmemizi de emretti. Öyle olunca verdiği emirlerdeki maksada değil emirlere bakmak gerekir.

Üçüncü şüphe: Yüce Allah'ın rahmetinin enginliği bulunduğuna göre, bu rahmet bizden bir zarar görmez. Dolayısıyla nefislerinizi isteklerinden mahrum bırakmamızın bir anlamı olmaz.

Bunun cevabı ilk şüphenin cevabı gibidir. Çünkü bu söz peygamberlerin getirdikleri tehditleri bir kenara atma, şiddetle uyardığı ve çetin cezalar belirttiği şeyleri küçümseme anlamı içerir. Bu aldatmacayı deşifre edecek hakikatlerden biri şudur: Yüce Allah kendisini rahmet sahibi olarak nitelendirdiği gibi "cezası çetin" olarak da nitelendirmiştir. Biz velilerin ve peygamberlerin hastalıklara ve açlığa maruz bırakıldıklarını, küçük hatalardan dolayı azarlandıklarını görüyoruz. Cehennemden kurtuluşu kesinleşenler bile Allah'tan korkarlardı. Allah'ın halili; dostu İbrahim kıyamet günü "nefsim, nefsim", diyecek, Allah'ın (c.) dünyada konuştuğu Mûsâ (a.) da "nefsim, nefsim", diyecektir. Ömer (r.) "Vaah, eğer bağışlanmazsa yazık Ömer'e" diyordu. Bil ki rahmeti uman kimse onun sebeplerine tutunur. Onun sebeplerinden biri yaptıklarına tevbe edip pişman olma (ve bir daha yapmama)dır. Nitekim biçmeyi isteyen ve uman kimse eker. Yüce Allah da "İman edenler ve Allah yolunda hicret edenler, işte onlar Allah'ın rahmetini umarlar" buyurmuş. (Bakara, 2/218) Hem, günahlarda ısrar ettikleri halde rahmet umanların ümitleri uzak bir ümittir. Peygamber (s.) "Asıl akıllı, nefsini (Allah'ın emrine) boyun eğdiren ve ölüm sonrası için çalışan kimsedir. Aciz ise arzu ve hevâsının peşinden giden, sonra da Allah'a karşı boş temennîler besleyen kimsedir." Buyurmuştur. Mâruf Kerhî de "Kendisine itaat etmediğinin rahmetini ummak, rezillik ve ahmaklıktır." demiştir. Bil ki Allah'dan (s.) sâdır olan fillerde, cezasından güvende olmayı gerektirecek bir durum yoktur; sadece rahmetinden ümit kesmeyi engellenecek durum vardır.

Döndüncü şüphe: Bunlardan bazıları asıl istenilenin nefsi bulanıklardan arındırmak, onu terbiye edip temizlemek olduğuna inanmışlar, bir süre terbiyeyle uğraştıktan sonra tamamen arınmanın imkânsız gibi olduğunu görerek "Ne diye hiçbir insanda gerçekleşmeyecek şey için kendimizi yoralım?" demişler ve

ameli terketmişlerdir. Bu şüphe şundan kaynaklanmıştır: Bunlar istenilenin; insanı, içindeki şehvet, gazap gibi tüm beşeri sıfatların tamamen arındırmak, bunları onun içinden kırmak olduğunu sanmışlardır. Oysa Şeriatın gayesi bu değildir. Fıtratta bulunan özelliklerin riyâzet yoluyla yok edilmesi imkansızdır. Şehvetler, arzular elbette bir fayda için yaratılmıştır. Çünkü yeme şehveti olmasaydı insan helâk olur, evlenme ve cinsel ilişki şehveti olmasaydı nesil devam etmez, öfke olmasaydı kendine eziyet edeni def edemezdi. Bunun gibi mal sevgisi de kişiyi bu şehvetlere ulaştırıcı olduğundan fıtrata yerleştirilmiş bir duygudur.

Riyazetten, nefis terbiyesinden gaye, tüm bu özellikleri zarar verici halden normale getirmektir. Yüce Allah nefsi, haram arzu ve isteklerinden alıkoymayı emretmiştir. Bu o isteklerine var olmasını gerektirir. Şayet nefsin fıtratından bu istekler kaybolsa insan nefsini onlardan men'etmeye ihtiyaç duymazdı. Yine yüce Allah "Öfkelerini yutanlar" (Al-i İmrân, 3/134) dan övgüyle bahsetmiş, "öfkelerini tamamen yitirenler" dememiştir.

Ayette geçen "Kâzım" bir şeyi geri çevirmeye denir. Örneğin "Kezama'l-baîru ala cerratihi" cümlesi "Midesindekini ağzına geri döndürüp geviş getirdi" anlamına gelir. Böylece Allah, nefsini, öfke heyecanının sevkettiği şekilde hareketten menedeni övmüştür. Riyazetin fıtratı değiştirdiğini iddia eden imkânsızı iddia etmiş olur. Riyazetten gaye, nefsin şehvetinin ve öfkesinin açacağı tahribatı kırmaktır, onu kökünden sökmek değil! Riyazet ehli, akıllı doktor gibidir; yemek getirildiğinde kendisine yararlı olanı yer, zararlı olana yaklaşmaz. Riyazet ehli olmayan kişi de cahil çocuk gibidir; canı neyi çekerse yer, yararlısına, zararlısına aldırış etmez.

Beşinci Şüphe: Bunlardan bazıları da bir süre riyâzete (nefis terbiyesine) devam etmişler, kendilerinde bazı cevherlerin ortaya çıktığını görünce "Artık yaptığımız amellere aldırış etmeyeceğiz. Emir ve yasaklar avamlar için konulmuş birer formalite şeylerdir. Onlar da özü yakalasalardı bu sorumluluk onlardan düşerdi." demişlerdir. Bunlar "Peygamberliğin özü, hikmet ve maslahattır. Bunlar da avamı tutmak zaptetmek içindir. Biz avamdan değiliz ki mükellefiyet hücresine girelim. Çünkü biz

artık cevhere ulaştık, hikmeti öğrendik!" derler. Bunlar cevhere ulaşmalarının bir etkisinin de kıskançlıklarının kalkması olduğuna inanırlar ve şöyle derler: "Mükemmellik rütbesine ancak, hanımını yabancı biriyle gördüğü halde tüyleri diken diken olmayan kimse ulaşmış demektir. Eğer tüyleri diken diken oluyorsa hala nefsinin zevkine kulak asıyor ve mükemmelliğe henüz ulaşmamış demektir. Çünkü kemale ulaşsaydı nefsi tamamen ölürdü" Bunlar kıskançlığa "nefis" demişler, homoseksüellerin ve deyyusların vasfı olan kıskançsızlığı da imanın kemali saymışlardır. İbn Cerir Taberî "Farih"inde Râvendîlerin haramları helâl kabul ettiklerini, örneğin birinin bir grup insanı evine davet ettiğini ve yedirip içirdiğini, sonra onları hanımına gönderdiğinin vaki olduğunu anlatmıştır.

Cevap: Can bedende olduğu sürece zahirî ibadetlerin terkedilmesinin hiçbir yolu yoktur. Çünkü bu ibadetler ve kurallar insanların maslahatı için konulmuştur. Bazen kalbin sâfiyeti nefsin bulanıklığına yenilebilir. Fakat hayra devam edildiğinde bulanıklık azalır, ama az bir şey onu tekrar harekete geçirir. Bu, altında balçık bulunan suya düşmüş çamur gibidir. Nefis, üzerinde gemi yürüyen suya, akıl ise yelkene benzer. Eğer yelken açılır, gemi yirmi fersah gittikten sonra indirilirse gemi tekrar eski yerine akar. Fıtratının değiştiğini söyleyen yalan söyler. "Ben güzele şehvetle bakmıyorum" diyene inanılmaz. Nasıl olur ki; bunlar bir lokma yiyemeseler veya birisi onlara sövse değişiverirler. Hevâ ve hevesleri onları sürüklerken akıllarının etkisi nerede? Onlardan kadınlarla uzun uzun musafahalaşan kimseler gördük. Peygamber ise günahtan korunmuş biri olduğu halde kadınlarla tokalaşmazdı. Bize intikal eden haberlere göre bunlardan bazıları kadınlarla kardeşlik kuruyorlar, onlarla başbaşa kalıyorlar, sonra da günahtan selâmette olduklarını iddia ediyorlar. Onlar zinaya girmediklerine bakarak bunu söyleyebilirler. Ama nâmahrem bir kadınla başbaşa kalmanın, namahrem kadına bakmanın günahından da selâmette olmamışlardır, kötü düşünceden de kurtulamamışlardır ya. Nitekim Ömer ihtiyar kadın ve erkeğe işaret ederek "Ölü iki kemik bir araya gelse yine de biri diğerine meyleder" demiştir. İbn Şâhin der ki: Sofilerden, kardeşlik iddiasıyla kadınlarla cinsel ilişkiyi helâl sa-

yanlar vardır. Onlardan biri kadına "Aramızdaki herhangi bir konuda itirazı terketmek üzere benimle kardeş olur musun?" diyen sofiler vardır. Ebû Abdullah Muhammed b. Ali Hakim-i Tirmizî "Riyazetü'n-Nüfûs" kitabında şunu anlatmıştır: Bize rivayet edildiğine göre Sehl b. Ali Mervezî evinde bulunan kardeşinin hanımına bir süre hep "Bana gözükme" dedi. Sonra ona "İstediğin gibi yap" dedi. Hâkim-i Tirmizî "Bu sözü onu, şehveti azalınca söyledi" demiştir. Şehvetin ölmesi, insan hayatta olduğu sürece imkansız bir şeydir. Şehvet sadece zayıflar. İnsanın bazen cimaya karşı iştah azalabilir, ama bu defa dokunma ve bakma istahı kabarır. Sonra tüm bunların doğruluğunu, şehvetinin vs. kalmadığını varsayalım; Şeriat bakmaktan men'etmemiş midir? Bakma ise tüm bu durumlarda vardır ve yasak geneldir. Nitekim İbn Nâsır bize, senediyle, Ebû Abdurrahman Sülemî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Nasr Nasrâbâzî'ye "Bazı insanlar kadınlarla oturup kalkıyorlar ve "kadınlara bakmakla günaha düşmekten korunmuş haldeyim" diyorlar dediler. "Kişi hayatta olduğu sürece emirler ve yasaklar onun için geçerlidir, o helâl ve haramlarla muhataptır. Şüpheli şeylere ancak harama girecekler cesurca davranır!" diye cevâp verdi.

Ebû Ali Rûzbârî'ye "Öyle bir dereceye ulaştım ki bende hallerin farklılığı hiçbir tesir yapmıyor" diyen kimse hakkında soruldu. "Evet ulaşmış, ama cehenneme!" dedi. Senedle Cerîrî'den yapılan rivayette o şöyle demiştir: Ebû Kasım Cüneyd'in yanındayken marifetten konuşuldu. Adamın biri "Allah'ı bilenler (=marifet ehli) Allah'a öyle yaklaşırlar ve öylesi bir takva derecesine yükselirler ki hareketleri (=ibadetleri) terkederler!" dedi. Cüneyd ona şu cevabı verdi: "Bu amellerin kişiden belli durumlarda düşeceğini söyleyenlerin lafı. Bana göre bu çok büyük bir günahtır ve hırsızlık yapan, zina eden kimsenin hali bununkinden daha iyidir. Allah'ı bilenler amelleri Allah'tan almışlardı ve o hususta hep Allah'a başvururlar. Şayet bin yıl yaşasam bile salih amellerimden bir zerre olsun eksiltmem. Çünkü o Allah'ı bilmemi daha pekiştirir, halimi daha güçlendirir. Ancak (yaşlılık veya hastalık gibi sebeplerden dolayı) Amelle arama engeller çıkarsa o başka!"

Ebû Muhammed Mürteiş'den şöyle rivayet edilmiştir. Ebû Hüseyin Nûrî'yi şöyle derken işittim: Allah ile, şer'î yükümlü-

lükleri üzerinden atacak derece bir ilişki ve hal üzere olduğunu iddia eden kimseye sakın yaklaşma. Batınî haller iddiasında bulunan, ama bu halini destekleyici Şeriata uygun zâhîri hali bulunmayan birini gördüğünde onun dinî haline şüpheyle bak!

Altıncı şüphe: Bunlardan bazıları yoğun riyâzetleri sonucu keramete benzer şeyler veya salih rüyalar görmüşler veya bunlara tefekkürlerinin ve uzletlerinin bir sonucu olarak latif ve hoş düşünceler açılmış, bunlar da gayeye ulaştıklarını sanmışlar ve "Artık ulaştık, bize hiçbir şey zarar vermez. Kâbe'ye ulaşan yolculuğu bırakır!" demişler ve amelleri terketmişlerdir. Ancak bunlar zahirlerini ve görünümlerini yamalı giysi, seccade raks ve vecdle süslerler, marifet vecd ve aşk hususunda sofilerin ağzından diliyle konuşurlar. Bunlara cevap bir önceki şüphenin cevab aynısıdır.

İbn Akîl der ki: Bil ki insanlar Allah'a karşı gelerek Şeriatın koyduğu kurallardan uzaklaşmışlar, kendi uydurdukları kurallara tutunmuşlardır. Kimileri Allah'tan başkasına tazim ve saygı göstererek onlara kulluk yapmışlar, kendi zanlarınca bunları Allah'a ulaşmak için vesileler kılmışlardır. Bazıları Allah'ı bir kabul etmiş ancak ibadet yükümlülüklerinin kendilerinden kalktığını iddia ederek "Bunlar, marifet ehli olmadıklarından dolayı avam için konulmuş şeylerdir." demişlerdir. Bu bir tür şirktir. Çünkü yüce Allah, cehennem ateşi korkusunu bilmeyenin onun emir ve yasaklarına uymayacağını, insanların ateşin acısını bildiklerinden dolayı onunla korkutulduklarında sakınacaklarını bildiğinden onları cehennemle korkuttu, dini tanıyanlara "Allah sizi kendinden sakındırır, korkutur" (Âll-i İmrân, 3/25) diye seslendi. Koyduğu ibadetlerin de insanlara yabancı şeyler olmaması gerektiğini, yön, mekân, yapı (hac için) taş ve (namaz için) kıble gerektirdiğini bildiğinden (bunları belirlemek ve belirtmekle birlikte) "hakiki iman"ın ne olduğunu açıklamak üzere "Asıl takva yüzlerinizi doğu ve batı yönüne çevirmeniz değildir. Bilakis asıl takva Allah'a inananın halidir." (Bakara, 2/177) "Allah'a kurbanların etleri de kanları da ulaşmayacaktır. Bilakis ona sizden takva ulaşır" (Hac, 22/37) buyurmuştur. Böylece aslolanın hedeflenen gaye ve hedef olduğu, ancak inkarcı Batınîlerin ve pervasız sofilerin yaptığı gibi emirlere uymaksızın, Allah'ı tanıma olmadığı bilinmiş oldu.

Ebû Kasım b. Ali b. Muhsin Tennûhî babasından şöyle rivayet etmiştir: Bana bir grup ilim ehli şöyle anlattı: Şiraz'da, İbn Hafif Bağdâdî adıyla bilinen bir şeyh vardı. Bu o bölgenin şeyhiydi. İnsanlar yanına toplanırlar, o da aklına gelen düşüncelerden vesveselerden anlatırdı. Sohbetine binlerce insan katılırdı. Kendisi kurnaz ve işinin ustası biriydi. Biçare insanlar bu tarikata kapılıp gittiler. Bunlardan birisi öldü ve ardında sofi bir hanımını dul bıraktı. Bir sofi kadın kalabalığı toplandı. Taziyeye sadece kadınlar geldiler. Defin işlemi bitince İbn Hafif ve çok sayıda önde gelen adam eve gittiler. Şeyh kadını sofilerin üslubuyla teselli etmeye başladı. Kadın sonunda: Artık teselli buldum, dedi. Şeyh Burada gayrisi var mı? Diye sordu. Kadın "Hayır, gayrisi yoktur!" dedi. Şeyh "Öyleyse nefisleri genelin musibetine (üzülmeye) mecbur bırakmanın, nefislere keder işkencesiyle işkence etmenin ne manası var? Ne diye nurlar buluşsun, ruhlar berraklaşsın, halefler olsun, bereketler insin diye bütünleşme yapmıyoruz?" dedi. Kadınlar "Nasıl istersen!" dediler. Bunun üzerine bir grup erkekle bir grup kadın bir araya geldi. Geceyi birlikte geçirdiler ve seher vakti dağıldılar. Muhsin der ki: "Burada gayrisi var mı?" dan maksat "Burada bizim tarikattan başkası var mı?" dır. Kadının "Gayrisi yoktur" sözü tarikatimizin dışında birisi yoktur, demektir. Şeyhin "Bütünleşme" sözü cinsel ilişkiden kinâyedir. "Nurlar buluşsun" sözü onların "her bedende ilâhî bir nur vardır" inançlarına binaen söylenmiş sözdür. "Halefler olsun" Yani, sizin ölen veya kaybolan kocalarınızın yerini tutacak çocuklarınız olsun demektir. Muhsin devamla şöyle der: Bu bana göre korkunç bir şey! Yalan söylemeleri imkansız bir grup insan bunu bana haber vermeseydi, bana göre dehşet verici bir olay olduğundan ve böylesi bir şeyin İslâm beldesinde vuku bulmasını uzak bir ihtimal olarak gördüğümden dolayı anlatmazdım. Muhsin der ki: Bana ulaşan haberlere göre bu ve benzeri hadiseler yaygınlaştı. Bunun üzerine halife Adududevle onlardan bazılarını tutukladı, kalabalıklarını dağıttı. Bunun üzerine onlar bu günahı terkettiler.

Sofilerin Şeriat bilgilerinin az olması, dolayısıyla zikrettiğimiz gibi câiz olmayan söz ve davranışlarda bulunmaları, onlardan olmayanların onlar gibi gözükmeleri ve kendilerine o is-

mi takmaları, böylece onlarda zikrettiğimiz türden çirkin hareketlerin görülmesi, içlerinde de salih kimselerin nadir olması sebebiyle onları bir çok âlim yermiş ve ayıplamış, hatta bazı âlimler bizzat kendi şeyhleri yermiştir.

Abdulmelik b. Ziyad Nasîbî'den şöyle rivayet ediliştir: İmam Mâlik'in yanındaydık. Ona iki sofiden bahsettim ve "bunlar pahalı Yemen elbiseleri giyiyor, şöyle şöyle yapıyorlar" dedim. "Yazıklar olsun sana, onlar müslümanlar mı?" dedi ve yerlere yatarak güldü güldü. Sohbetlerine katılan biri bana "Şeyhimiz (hocamız) için senden âlâsını görmedik, zira onu hiç gülerken görmemiştik." dedi.

Yûnus b. Abdulâlâ'dan şöyle rivayet edilmiştir: İmam Şafiî'yi söyle derken işittim: "Bir adam günün başlangıcında tasavvufa girse daha öğle olmadan ahmaklaşır." İmam Şafiî'den yine şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bir kimse sofinin biriyle kırk gün arkadaşlık yaparsa aklı başına bir daha gelemez." İmam Şafiî bir şiirinde şöyle der: "Bırak, sana geldiklerinde âbid gözüküp yalnız kaldıklarında azgın kurt olanları."

Senediyle Hâtem'den şöyle rivayet ettik: Ahmed b. Ebî Havârî bana Ebû Süleyman'ın şöyle dediğini anlattı: Abdullah b. Merzuk dışında kendinde bir hayır bulunan hiçbir sofî görmedim. Ahmed: Ben onlara acıyorum, demiştir.

Yûnus b. Abdulâlâ'ya varan senedimizle, onun şöyle dediğini rivayet ettik: "İdris Havlânî dışında aklıbaşında bir sofî görmedim." Sülemî: "İdris Mısırlıdır, eski sofi şeyhlerindendir, Zünnûn-i Mısrî'den önce yaşamıştır." der.

Yûnus b. Abdulâlâ'dan senediyle şöyle rivayet ettik: "Otuz yıl sofilerle arkadaşlık yaptım, içlerinde Havvâs dışında akıllı birini görmedim." Ahmed b. Ebi Havârî, Veki'den, o Süfyan'dan, o da Asım'dan şöyle rivayet etti: "Sofileri hep ahmaklıklarıyla tanıdık. Fakat onlar hadise sığınıyorlar" Süfyan, Âsım'dan şöyle rivayet etti: Vekî bana "Neden Hişam'ın hadis derslerini terkettin?" diye sordu. Dedim ki: "Bir grup sofiyle arkadaş oldum, onlara hayrandım. Bana "Hişam'ın hadis derslerini bırakmazsan seninle ilişkimizi keseceğiz" dediler, ben de dediklerini yaptım." Vekî "Onlarda ahmaklık var" dedi. Yahyâ b. Yahya'dan

şöyle rivayet edildi: "Bana göre Haricîler sofîlerden daha iyidirler." Yine ondan şu söz rivayet edilmiştir: "Şu üç kesimle arkadaşlık yapmaktan sakın: "Gafil âlimler, yalaka fakirler ve cahil mutasavvıflarla."

Kitabımızın başlarında mutasavvıflara yaptığımız reddiyede Mısırlı fakihlerin Zünnûn-i Mısrî'yi sözlerinden dolayı eleştirdiklerini, Bestamlı fakihlerin Ebû Yezid'e karşı çıkıp onu Bestam'dan çıkardıklarını anlatmıştık. Fıkıh âlimleri Ebû Süleyman Dârânî'yi de kovmuşlar, Ahmed b. Ebî Havârî ve Sehl Tüsterî ise ellerinden kaçmıştır. Çünkü Selef-i salihîn (sahabiler, tabiinler vs. gibi ilk dönem müslümanları) sünnete bağlılıklarından dolayı en küçük bid'atten nefret ediyor ve kaçıyorlardı. Ebû Feth b. Samirî bana şöyle anlattı: Fakihler vefat etmiş bir âlime taziye için bir tekkede oturuyorlardı. O arada fakih Ebû Hattab bana geldi, tekkenin kapısında durdu ve şöyle dedi: "Ne kadar zoruma gidiyor! Eski hocalarımız ve arkadaşlarımız beni bu tekkeye girerken görselerdi ne derlerdi?" Ben derim ki (söyleyen müellif İbn Cevzî'dir): Bizim hocalarımız da böyleydiler. Şimdiki zaman da ise kurtla koyun barışmış halde!

İbn Akîl der ki -bunları kendi el yazısıyla yazdığı kitabından aktardım- Ben sofileri, şer'an yerilmelerini icap ettiren bir çok sebepten dolayı yeriyorum. Onların bazıları şunlardır: Bunlar tembellik ve miskinlik yurdu olan tekkelere yerleşmişlerdir; camilerde namaz kılmayı bırakarak gece ve gündüzlerini oralarda geçirmişlerdir. Oralar ne camidir, ne evdir ne de han! Geçim için, çalışmadan kurtulmak için oralara çöreklenmişler ve kendilerini yeme, içme, raks ve şarkıya vermişler, hayvanlar gibi göbek büyütmüşlerdir! Avamın ve kadınların çeşit çeşit ipek giysileri gibi pahalı kumaşlardan belli tarzda yamalı elbiseler yaptırıp giymişlerdir. Kılık kıyafetleri ve görünümleriyle kadınların ve delikanlıların gönüllerini kendilerine meylettirmişlerdir. Bunlar her girdiği evden, evin kadının kalbini kocasına karşı bozarak çıkmışlardır.

Sonra bunlar yiyeceklerini ve geçim paralarını zâlimlerden, facirlerden ve valiler, komutanlar ve vergi tahsildararı gibi mal gaspçılarından kabul ederler. Semâlarda delikanlılarla bir-

likte olurlar, onları topluluğa mum ışığında getirirler. Kadınlarla karışıp katışırlar ve bunda onlara hırka giydirme gerekçelerini ileri sürerler. Semada coşup elbisesi düşenin elbisesini paylaşmayı helâl, hatta vacip görürler. Coşup oynamaya "vecd" resmen âlem yapmaya "vakit" insanların giysilerini bu şekilde paylaşmaya da "hüküm" derler. Mutlaka (ev sahibini) başka bir davet daha belirlemeye mecbur ederek ayrılırlar ve bunu "vacip" derler. Buna inanmak küfür, yapmak ise fasıklıktır.

Bunlar çalgılarla şarkı söylemenin ibadet olduğuna inanırlar. Bunlardan, deve kervanını yürütmek için söylenen şarkı esnasında ve çalgılar getirildiğinde yapılan duanın, bunların sevaplı bir iş olduğu gerekçesiyle kabul olacağını söyleyenleri işittik. Bu da küfürdür. Çünkü haramı veya mekruhu ibadet diye anlatmak ve böyle inanmak küfürdür. Âlimler ise bunların haram veya mekruh olduğu hususunda farklı görüşe sahiptirler (helâl veya sevaplı amel diye hiç biri yoktur), Onlar kendilerini şeyhlerine teslim ederler. Birisi ona karşı çıksa "şeyhe itiraz edilmez" derler. Şeyh küfür ve sapıklık içeren lâflar etse de, fasıklığı ve fücûrluğu bilinen hareketlerde de bulunsa seslerini çıkarmazlar. Şeyh bir delikanlıyı öpse "şefkat" derler, yabancı bir kadınla başbaşa kalsa "O onun kızı, çünkü ondan hırka giydi" derler, elbiseyi sahibinin rızası olmaksızın başkalarına bölüştürürse "hırkanın hükmü" derler. Oysa hiçbir şeyhin hal ve hareketinin yanlışlıklardan uzak olması mümkün değildir. Çünkü şer'î teklif yükümlülük dairesinin dışında hiçbir şeyh yoktur. Delilerin ve çocukların dahi ellerine vurulur. Hayvanlar da böyledir: Vurmak şer'î teklifin yerine konmuş bir hükümdür. Her şeyine teslim olacağımız biri olsaydı o da Ebû Bekir olurdu. Ancak o "Eğer eğrilecek olursam beni düzeltin!" demiş, "Beni kabul edin, sözümü dinleyin!" dememiştir. Sonra baksana sahabiler Rasulullah'a nasıl itiraz edip ona soru yönelttiler: Hz. Ömer (r.) "Bize o imamlık yapmışken, nasıl namazımızı seferi kılalım?" diyor; başkası: "Bizi kesintisiz oruç tutmaktan nehyediyor, bunu kendin yapıyorsun!" diyor, bir başkası "Bize feshetmeyi emrettin ama sen feshetmedin!" diyordu. Sonra, Allah'a melekler "Orada (dünyada) orada bozgunculuk yapacak. birini mi yaratıyorsun?" (Bakara, 2/30) demişler, Mûsâ "Bizden alçak kimselerin yaptıklarından

ötürü bizi helâk mı edeceksin?" (A'raf, 7/15) demiştir. Bu mutlak itaat sözünü sofiler, önde gelenlerinin kalplerini rahatlatmak, müridlere ve taraftarlara karşı hükümranlık kurabilmek için ortaya atmışlardır; Yüce Allah'ın Firavun hakkında "Kavmini ezdi, onlar da ona itaat ettiler." buyurduğu gibi. Belki de bu söz "Kul marifet derecesine ulaştığında yaptıkları ona bir zarar vermez!" diyenlerden sadır olan bir sözdür. Bu zındıklığın son haddidir; çünkü fakihler ârifin ne kadar yol kat ederse yolunun o kadar daralacağında ittifak etmişlerdir. Nitekim peygamberlere küçük günahlar bile (büyük günahlar derecesinde) yasaktır.

Allahım şu boş ve bir şeyi ispattan aciz adamlara kulak vermekten sen koru bizi! Bunlar ancak, ibadete düşkün âbidlerden hırka ve yün elbise, inkarcı ve ahlâksız kimselerden de yeme, içme, sema ve Şeriatın hükümlerini kapınış ve bunları bir araya getirmiş kimselerdir. Zındıklar Şeriatı inkâra ancak mutasavvıflar çıktıktan sonra cesaret edebilmişlerdir. Bunlar daha sonra çeşit çeşit literatürler uydurmuşlardır. İlk uydurdukları "hakikat ve Şeriat" literatürü olmuştur. Bu çirkin bir şeydir; çünkü Şeriat Yüce Allah'ın kulların yararına koyduğu kurallardır. Böyleyken, bunun ötesindeki "hakikat" şeytanın kalplere attığı vesveseden başka nedir? Hakikati Şeriattan başka yerlerde arayan aldanmıştır. Bunlar hadis rivayet eden birini görseler "Zavallılar... İlimlerini ölülerden aldılar, biz ise ilmimizi hiç ölmeyen Allah'tan alıyoruz. Biri bana "Bana babam dedemden şöyle anlattı" dese ona "Kalbim bana Rabbımdan şöyle rivayet etti" diye karşılık veririm!" derler.

Bunların fakihlere olan düşmanlıkları zındıklığın en büyüğüdür. Çünkü fakihler onları fetvalarıyla sapıklıklarına ve fısk-ı fücûrlarına karşı uyarırlar. Hakikat ise onlara ağır gelir. Zekât vermek de ağır gelir onlara. Ancak şarkıcı kadınlara saçıp savurmak, övgü yağdıran şairlere para vermek ne kolaydır. Bunların hadisçilere düşmanlıkları da büyük zındıklıktır. Bunlar aklı baştan alan içkinin yerine haşhaş ve afyon adını verdikleri şeyi, haram şarkının yerine semâ ve vecd adını taktakları şeyleri koymuşlardır. Halbuki kendini aklı baştan alacak şekilde vecde bırakmak haramdır. Yüce Allah giyimleri şık, yaşamları rahat olan, altında sadece şer'î yükümlülüğü ihmal ve Şeriatı terk ya-

tan tatlı sözlerle aldatmayı iyi beceren, bu sebeple hakikatleri keşfedilemeyen bu adamların şerrine karşı Şeriatıyla galip gelir. Bunların batıl ehli olduklarına, eğlenceyi ve şarkıcı kadınları sevmek gibi apaçık dünya sevgisinden daha parlak bir delil yoktur.

İbn Akil der ki: biri mutasavvıflar temiz, güzel mizaçlı ve ahlâklı kimselerdir, derse ona derim ki: Zaten sizin gibilerin kalplerini kazanmak için bir yöntem koymasalardı, nesilleri devam etmeyecekti. Saydığın niteliklere Hristiyan ruhbanları da sahip! Şayet sofralara çöreklenen tufeylilerin ve Bağdatlı kadınımsı erkeklerin temizliklerini, şarkıcı kadınların kibarlıklarını görseydin bunların yolunun eğlence, şaka ve aldatma yolu olduğunu daha iyi anlardın. İnsanlar yaşantı veya sözden başka neyle aldatılabilir? Bunların ilimde üstünlükleri de güzel yaşantıları da olmayınca mal sahiplerinin kalplerini nasıl celbedecekler? Bil ki teklifi (şer'i yükümlülüğü) taşımak zordur. Ahlâksızlar için müslümanların cemaatini ve yolunu terkten daha kolay, gönlünü emir ve nehiylere hapseden ve zorlamadan daha zor bir şey yoktur. Şeriata kelâmcılardan ve mutasavvıflardan daha zararlısı yoktur. İnsanların inançlarını, vehimleriyle bozuyorlar, amelleri bunlar ifsad ediyor, dinin kurallarını bunlar yıkıyorlar. Bunlar işsiz işsiz dolaşmayı ve sadece dinlemeyi severler. Selef böyle değildi. Onlar akide konusunda teslimiyetçi, ama başka konularda gayret sahibi idiler.

İbn Akîl der ki: Kardeşlerime tavsiyem, kalplerini kelâmcılarına sözlerine açmamaları, kulaklarını mutasavvıfların hurafelerine kulak kabartmamalarıdır. Bilâkis geçim için çalışmak sofilerin işsiz dolaşmalarından, nasların (Kur'an ve Sünnetin) zahirî anlamlarına bakmak, bidatçilerin atışlarından daha iyidir. Her iki grubun da yollarından haberdar oldun. Nihayetinde bunların yolları şüphedir, temelsiz iddialardır.

İbn Akil der ki: Bana göre kelâmcılar sofilerden daha iyiler. Çünkü kelâmcılar bazen şüpheleri ortadan kaldırmaya yarıyorlar, sofiler ise hep teşbihi (Allah'ı yaratıklara benzetmeyi) vehmettirici sözler sarfederler. Sözlerinin çoğu peygamberliği ve nebiliği ortadan kaldırmaya işaret eder. Âlimler için "İlimlerini ölülerden rivayetle aldılar" sözleriyle peygamberliğe şüphe dü-

şürmüş, olurlar. Bir yolu ve ilmi küçümseyen ondakileri almaz, kabul etmez. "Kalbim bana Rabbımdan şöyle rivayet etti!" diyen kimse açıkça kendisinin peygambere bir ihtiyacının bulunmadığını söylemiş olur. Bunu açıkça söyleyen de kafir olur! Bu Şeriata karşı hileli bir sözdür; altında zındıklık bulunmaktadır. Bu kimse nakli ve rivayeti küçümsüyorsa onun Şeriatın emirlerini rafa kaldırma çabasında olduğu sonucunu çıkarırız. Bu adamın "Rabbım bana kalbimden şöyle rivayet etti." diyerek naklettiği fikirlerin şeytanın kalbine fısıldaması olmadığından nasıl emin olabiliriz. Çünkü Yüce Allah "Muhakkak ki şeytanlar da dostlarına vahyederler." (En'âm, 6/121) demiyor mu? Çünkü, bu hatadan uzak delili (=sünneti) bırakıp vesveseden korunmuşluğu kesinleşmemiş kimsenin kalbine atılan bir vehme dayanmaktır. Bunlar zihinlerine gelen şeylere "havâtır" derler.

İbn Akîl der ki: "Allah bir tüccarın evini harap etmeyi dilerse onu sofilerle arkadaş ettirir." derler. Ben ise "Allah her kimin dinini imanını harap etmeyi dilerse onu sofilerle arkadaş ettirir." derim. Çünkü sofiler kadınların namahrem erkeklerin elinden hırka giymesini helâl sayarlar. Semâ için bir araya geldiklerinde yabancı erkeklerle kadınların başbaşa kalması, flört vs. vukû bulur. Böylece davet iki şahsın düğünü haline gelir. Oradan ayılırken mutlaka birinin kalbi diğerine tutulmuş, birinin mizacı diğerine meyletmiş, kadının kocasına karşı duyguları değişmiş halde ayrılırlar. Erkek buna razı olursa deyyus sıfatını alır, deyyusluk yapmış olur. Eğer razı olmaz ve kadına sağa sola gitmeyi yasaklarsa kadın ondan boşanmayı talep eder ve kendisinden hırka giydiği şeyhin yanına gitmeyi ister; nefislere karşı çıkmayan ve meyillere hiçbir sınırlama getirmeyen bu kimselerle birlikte olmak üzere yanlarına gider. Onun için de "Filan kadın tevbe etti. Şeyh ona hırka giydirdi, böylece onun kızlarından biri oldu." derler ve "Bu bir oyundur, hatalı bir harekettir." demeye razı olmazlar. Hatta "Bu erkeklerin, yiğit adamların makamıdır" derler. Yıllarca bu hal üzere yaşayınca Kur'an ve Sünnet'in hükümleri kalplerinde soğur.

Buraya kadar ki sözlerin hepsi de İbn Akîl'e aittir. Hakikaten kendisi hazır cevapçı, usta bir tenkitçi ve fakih bir zattı. Allah böyle akıllı ve cesur âlimleri eksik etmesin!

Ebû Mansur Akberî, Ebû Bekir Anberî'nin kendilerine sofiler hakkındaki şu şiirini söylediğini rivayet ettiler.

Efendileri ve köleleriyle
İddiacıları (sofileri) düşündüm, test ettim!
Çoğunu serap gibi buldum:
Uzaktan sana güzel gözükür!
Ve seslendim: Ey millet, kulluğunuz kime?
Her biri işaret etti bir şeye
Kimi nefsine işaret edip yeminle:
"Onun üstüne bir şey yok!" dedi.
Bazıları yırtık hırkayı gösterdi,
Bazıları ise deriden cübbeyi.
Bir başkası hevasına tapar.
Ona tapan akıllı değildir oysa!
Tüm vaktini nefsini doyurmakla geçirir.
Bir fırsat kaçırsa gecesini yasla geçirir.
Pek gayretlidir şiir, şarkı, semasına katılmaya
Bir göz kırpılsa iniler, arslanlar gibi kükrer.
Eski elbisesini atar kasten,
Onun yerine yenisini elde etmek için.
Kendini atar ateşe.
Bir ekmek koparmak için.
Ey yiğitler, hayret etmiyor musunuz?
Onları nasıl da çeşitli deliliklerle sağa sola çarpıyor.
Delilerin hakkı prangadan başka nedir?
Yemin ederim tanımadılar Celâl sahibini!
Onu ancak inkârla tanıdılar.
Vefakârlara vefa borcum olmasaydı,
Onları keskin bir dille incitirdim.
Yüz çevirmemin ne demek olduğunu bilmeyenler,
Halâ irtibatı sürdürmemi neden istiyorlar benden?
Ben sevgimde cimri, o ise cömert davranıyor.
Oysa ben de önceden Vedûd (c.) hakkı için ona sevgide cömerttim.
Fakat arkadaşıma sevinç, hasetçilere hüzün olacak
Bir dost bulamayınca ben,

Ona ola sevgimi dürüverdim!
Böylece felaketim zail oldu, mutluluğum geri döndü.
Ne oluyor kavmime ki yalnızlığın ve tekliğin
Değerinden bîhaber bir halde,
Beni görünce acıyıp ağlıyorlar.
Oysa kin ateşleri yanmakta içlerinde!
O da iddiacılardan (=sofilerden) uzaklaştım diye.
Şayet samimi olsalardı uzaklaşmazdım ki onlardan.

Bize Muhammed b. Nâsır Hâfiz, ona Ebû Hüseyin b. Abdulcebbâr Sayrafî, ona Ebû Abdullah Muhammed b. Ali Sûrî, ona Ebû Muhammed Abdurrahman b. Ömer Tecîbî, Hasan b. Ali b. Seyyar'ın şu şiirini rivayet etti:

Bazı insanlar gördüm.
Yanlarında ibrik taşıyan, dualarında yalvarıp yakaran...
İnsanlardan uzaklaşıp camilere çekilmişler.
Kim bunlar? dedim. Dediler: Tevekkülcüler.
Sofiler, kaderlerindekine teslim olup sabredenler...
Hükmüne boyun eğmiş biçareler.
Dedim ki: Öyleyse asıl insanlar bunlar
Bunlardan gayrisi bayağı âdiler.
Uzun süre hizmet ettim onlara,
Sonra anladım bunlar ayak takımıdır!
Yemeleri israf, giyimleri şöhret
İstersen sınamak için sor şeyhlerine, en büyüklerine,
Üzerindeki farzlardan! Sanma ki onları bilecekler.
Sonra sor onlara, cilveli işvebaz şarkıcı kadınlardan.
Göremeyeceksin onları bîhaber bunlardan!
Sohbetlerine katılsan, bilgilerinin
Ayak takımının ve çobanlarınki gibi olduğunu göreceksin!
Vakit, hal, hakikat ve delil ile!
Bunların aksi onlara göre aynı şeylerdir.
Salih gözükmek için yün giysi giymişlerdir.
Oysa onlar insanların en şerlileridirler.
Çalışıp kazanmaktan uzak dururlar,
Oburluklarıyla insanların ceplerini kurutmak için!

O iffetten de değil tok gözlülükten de!
Aksine tembelliğin rahatlığını yaşamak için.
Aldatmalarına kanıp onlara meyledenlere de ki;
Tevbe et, çünkü onlar bir hiçtir.
Fikirlerini bırak Allah'tan af dile.
Bir daha bunlarla arkadaşlık yapma.

Sûrî der ki: Bir hocam bana şu şiirini okudu:

Tasavvuf ehli insanlar geçmişte kaldılar.
Tasavvuf artık elbise yırtmak oldu.
Tasavvuf çığlık, vecd ve baygınlık oldu.
Nefsin sana yalan söylüyor.
Bu geçmiştekilerin yolunun kuralı değil.
Artık gözünü aç öyle bak!
Yoksa belâları başından eksik olmaz.
İçindeki kederler kapını çalar durur.

Muhammed b. Nâsır bize, Ebû Zekeriyya'nın kendisine Ebu'l-Alâ Mearrî'ye ait şu şiiri söylediğini haber verdi:

Bunlar kendilerini Melik'e (Allah'a) verdiklerini iddia ettiler.
Yalan söylediler, sana; saf olmadılar ammâ sof (=yün) giydiler!
Muhalefet onların kalbini yardı, yazıklar olsun!
Gayem hakikat ağacı, söğüt ağacı değil

Bize İbn Nâsır, ona Ebû Bekir, ona da fakih Ebû İshak Şirazî birinin şu şiirini aktardı.

Tasavvuf nesli bence en şerli nesil!
De ki onlara: ne bu hulûlcülük
Ona aşık olduğunuzda Allah size
"Hayvanlar gibi yeyip benim için raksedin!" mi dedi?

ONBİRİNCİ BÖLÜM
İBLİSİN DİNDARLARI KERAMETE BENZER ŞEYLERLE ALDATMASI

Daha önce ifade ettiğimiz gibi şeytanın insan üzerindeki hakimiyeti ilmin azlığı nisbetinde olur: insanın bilgisi ne kadar az olursa şeytan ona o kadar çok hükmeder ne kadar çok olursa o kadar az hükmeder. Âbidlerden bazıları gökyüzünde bir ışık veya nur görürler. Eğer Ramazan ayında iseler "Kadir gecesini gördüm!" başka ayda iseler "Bana göklerin kapısı açıldı" derler. Arzuladığı bir şeyle bazen tesadüfen karşılaşır ve onu keramet zannederler. Karşılaştığı şey tesadüfen olmuş olabilir; Allah tarafından ve sınanmak için olabilir; İblisin aldatması ve tuzağı da olabilir. Akıllı kişi keramet dahi olsa bu tür şeylere dayanmayan, kulak asmayan kişidir.

Zahidler babında Malik b. Dinar ile Habib Acemî'nin şu sözlerini aktarmıştık: "Hakikaten şeytan kurrâlarla (=zahidlerle) çocuğun cevizle oynadığı gibi oynar." Şeytan bazı zayıf zahidleri öylesine aldatmıştır ki, ona keramete benzer şeyler göstererek peygamberlik iddiasında bulundurmuştur. Abdulvahhab b. Necde Hûti'den şöyle rivayet edilmiştir: Bize Muhammed b. Mübarek ona Velid b. Müslim, ona da Abdurrahman b. Hassan şöyle anlatı: Yalancı peygamber Hâris Dımeşkliydi; (=bugünkü Şam) Ebû Cellaş'ın müttefikiydi. Guta'da İblisin musallat olduğu bir babası vardı. Kendisi âbid ve zahid biriydi, altından bir cüppe giyse de zahidliği belli olurdu. Hamd ve övgüsünü insan-

lar iyice kulak kabartarak dinlerlerdi; onun gibisini söyleyen bir başkası yoktu. Babasına “Babacığım, çabuk yanıma gel. Çünkü bir takım şeyler gördüm, bunların şeytandan olmasından korkuyorum!” dedi. Fakat babası “Ey oğlum, emrolunduğun şeyi yap. Zira Allah “Size şeytanların kimin üzerine indiklerini söyleyeyim mi: Her yalancının, günahkârın üzerine inerler (Şuara, 26/222) buyuruyor.” Sen ise yalancı da değilsin günahkâr da; o yüzden emrolunduğu üzere yürü!” diyerek onun daha da sapmasına yol açtı. Cami halkına teker teker gidip durumunu anlatır ve her birinden “hoşuna giderse kabul edeceğine, aksi taktirde olayı gizleyeceklerine” dair söz alıyor, onlara hayret verici şeyler gösteriyordu. Mesciddeki bir mermere elini uzatıp oyuyor, o da Allah'ı tesbih ediyordu. İnsanlara kış günü yaz meyvası yediriyordu. Onlara “Benimle gelin sizi melekleri göstereyim!” diyor, onları alıp Miran manastırına götürüyor, onlara atlar üzerinde adamlar gösteriyordu. Bir süre sonra ona bir çok insan katıldı, davası yaygınlaştı, taraftarları çoğaldı.

Haberi Kasım b. Muhaymara'ya da ulaştı. Bir gün onu görünce “Ben peygamberim” dedi. Kasım “Yalan söylüyorsun ey Allah düşmanı” dedi. Ebû İdris de “Bu şeyden vazgeçmezsen, yaptığın şey ne kötü” dedi. Ebû İdris yanından ayrılıp halife Abdulmelik'in yanına gitti ve durumu anlattı. Abdulmelik onu yakalamaları için adam gönderdi, ama başarılamadı. Bunun üzerine Abdulmelik yola çıktı ve Uneybira denen yere indi. Çoğu askerinin bu yalancı peygamberden etkilenmiş, ona katılmış olabileceğini düşünerek onlara şüpheyle baktı. Bu arada Hâris Kudüs'e gitti ve gizlendi. Adamları sokaklara çıkıp, insanları onun yanına getiriyorlardı. Basralı birisi Kudüs'e geldiğinde, Haris'in adamları tarafından onun yanına getirildi. Haris medih ilahileri okudu, sonra davasını açıkladı. Kendisinin gönderilmiş bir peygamber olduğunu söyledi. Basralı adam “Sözlerin güzel. Ancak biraz düşünmem lazım” dedi. Ve yanından çıktı sonra gelip “Senin sözlerin güzel, kafama yattı. Sana inandım, asıl doğru din budur” dedi. Haris adamlarına her ne vakit dilerse yanına girmesine engel olunmamasını emretti. Basralı zaman zaman yanına gidiyor Haris'in bulunduğu yerin giriş çıkışlarını, nereden kaçabileceğini tespit ediyordu. Sonunda onu en iyi tanıyan

kişi oldu. Bir gün Haris'e "Bana müsaade et" dedi. O "Nereye?" diye sordu. Basralı "Basra'ya, orada sana davet eden ilk kişi ben olayım diye" dedi. O da izin verdi. Basralı hızlıca oradan ayrıldı ve Uneybire'de bulunan Abdulmelik'in yanına gitti. Otağına yaklaştığında "Nasihat için geldim, nasihat" diye bağırdı. Askerler "Nasihatin nedir?" dediler. "Halifeye bir nasihat" dedi. Halife Abdulmelik yanına gelmesine izin verilmesini emretti Yanına girince "Bir nasihatim var" dedi. Abdulmelik "Nedir o nasihatin?" dedi. Abdulmelik'in yanında adamları bulunuyordu. Basralı "Bizi başbaşa bırak, yanında hiç kimse olmasın" dedi. O da içerideki adamlarını çıkardı. Sonra ona "Yaklaş bana" dedi Oda tahtın üzerinde bulunan Abdulmelik'e yaklaştı. Abdulmelik "Ne var?" dedi. Basralı "Hâris" dedi. Bunun üzerine Abdulmelik birden kendini tahttan yere attı ve "O nerede?" dedi. Basralı "Ey müminlerin emiri, o şu anda Kudüste; giriş çıkışlarını öğrendim" dedi ve ona hikayesini ve onunla ne yaptığını anlattı. Abdulmelik "Sen onun arkadaşısın, sen Kudüs'ün de bizlerin de reisisin. Bana istediğin emri ver" dedi. Basralı "Ey mü'minlerin emiri; bana dilden anlamayan bir grup insan gönder" dedi. O da Fergana'lı 40 kişiye onunla gitmelerini emretti. Onlara "Bununla gidin. Size ne emrederse ona itaat edin" dedi. Kudüs valisine de "Filan kişi, oradan çıkıncaya kadar senin başkanın ona emrettiği hususlarda itaat et." diye mektup yolladı.

Basralı Kudüs'e ulaşınca mektubu valiye verdi. Vali "Bana istediğini emret" dedi. O da; "Bana Kudüste bulabildiğin kadar mum toplat. Her bir mumu bir adama ver. Bunları Kudüs'ün sokaklarına ve köşebaşlarına yerleştir. Ben "Yakın" dediğimde herkes mumunu yaksın. O da söylendiği gibi organize etti, Kudüs sokaklarına ve köşe başlarına adamlar yerleştirdi. Basralı da Haris'in evine vardı. Kapıdaki bekçiye "Allah'ın peygamberinin huzuruna varmak için bana izin ver" dedi. O "Şu anda izin vermem, ancak sabahleyin görüşebilirsin" dedi. Basralı "Ona, yanına büyük bir şevkle, bir an önce buluşmak için hızla geldiğimi haber ver" dedi. Bekçi durumu bildirince Haris, Basralı'ya kapının açılmasını emretti. O sırada Basralı "mumları yakın" diye emretti: Her yerde mum yandı ve ortalık gündüz gibi aydınlandı. "Yolda her kimi görürseniz yakalayın" dedi. Ve o bildiği

yere giriverdi. Haris'i aradı, ama bulamadı. Haris'in adamları "Hayhat, gökyüzüne yükseltilmiş bir Allah elçisini öldürmeyi mi istiyorsunuz?" dediler. Ama Basralı onu aramaya devam etti. Sonunda, Haris'in firar için hazırladığı bir tünele gitti. Elini oraya soktuğunda birden eline Haris'in elbisesi geldi. Haris'i elbisesiyle çekti ve Ferganalılar'a "Bunu bağlayın!" emrini verdi, onlar da bağladılar. Yolda giderlerken Haris "Rabbım Allah'tır" demesinden ötürü bir adamı öldürüyor musunuz?" dedi. Ferganalı birisi "İşte bu bizim kerametimiz, sen de kendi kerametini getir" dedi. Sonunda Abdulmelik'in yanına ulaştılar. Abdulmelik geldiklerini duyunca koca bir tahta getirtti ve Haris'i orada çarmıha gerdi. Bir mızrak istedi ve bir adama onu öldürmesini emretti. Adam ona mızrağı saplamaya başladı. Kaburga kemiğine ulaştığında mızrak kendisine geri döndü. İnsanlar çığlık atmaya "Peygamberlere silah işlemez" demeye başladılar. Bunu gören bir müslüman mızrağı aldı yanına gitti. Saplanacağı yeri iyice tespit ettikten sonra mızrağı kaburga kemiğinin tam ortasına kalbine sapladı ve adamı öldürdü.

Velid der ki: Bana ulaşan habere göre Muaviye'nin oğlu Yezid'in oğlu Hâlid, Abdu'l-Melik'in yanına giderek "Yanında olsaydım onu öldürmene izin vermezdim!" dedi. O "Neden?" dedi. Halid "Çünkü ondaki şey belli bir hal ve tavırdı. Onu biraz aç tutsaydın bu hal ondan giderdi ve büyüsü bozulurdu!" dedi. Ebû Rabî eski olayları görmüş bir hocadan şöyle aktarır: Haris posta arabasına kondu. Boynuna bir demir topağı asıldı ve eli boynuna bağlandı. Kudüs'ten çıkarken dedi ki: "Eğer ben sapmışsam ancak kendi aleyhime sapmışımdır. Doğru yolu bulmuşsam, bu da Rabbımın bana vahyi iledir" (Sebe, 34/50). Birden elindeki ve boynundaki demir topağı oynayıp yere düştü. Beraberindeki bekçiler hemen sıçrayarak onu yerine oturttular, sonra yollarına devam ettiler. Başka bir kapıdan geçerken bir ayet daha okudu. Boynundaki ve elindeki demir tekrar yere düştü. Onu tekrar eski haline getirdiler. Abdulmelik'in yanına ulaştıklarında Abdulmelik onun hapsedilmesini emretti. Sonra bir grup fakihe ona vaaz ve nasihatte bulunmaları, Allah'tan korkutmaları ve bunun şeytandan olduğunu bildirmeleri emrini verdi. Ancak o kabul etmedi. Bunun üzerine çarmıha gerildi.

Bir adam gelerek mızrağı ona sapladı. Ancak mızrak ikiye katlandı. İnsanlar "Böyle birisi öldürülmemeli!" diye bağırdılar. Sonra bir bekçi ince bir mızrak getirdi. Onu kaburga kemiğinin tam ortasına koydu, sonra onu biraz oynattı ve oradan geçirdi. Anlatan der ki: Şunu anlatanları işittim: Abdulmelik, mızrakla vurup da mızrağı ikiye katlanana "Ona saplarken Allah'ı andın mı?" dedi o "Unuttum!" dedi. Abdulmelik "Allah'ı an da öyle sapla" dedi. O da Allah'ı zikredip mızrağı öyle saplayınca mızrak vücuduna geçiverdi.

Bir takım insanlar keramete benzer bu garip şeylere bakıp aldanmışlardır. Biz Hasan b. İmran'dan şöyle rivayet ettik: Öğrencisi Ferkad ona "Ey Ebû İmran, bu sabah çok ızdıraplıyım. Altı dirhem vergi borcum var ve aybaşı geldiği halde hala onu ödeyemedim. Beş kuruş param da yok." dedi. Fırat nehri kıyısında yürürken birden 6 dirhem gördüm. Bizzat tarttığımda onun ne eksik ne fazla, tam altı dirhem olduğunu gördüm. Durumu Ebû İmran'a söylediğimde "Onu yoksullara ver; çünkü senin malın değil" dedi. Bu Ebû İmran, Kûfelilerin büyük fakihi (ve Ebû Hanîfe'nin hocası Hammad'ın hocası) İbrahim Nehaî'dir. Bakın şu fakihlerin sözlerine ve aldanma ihtimalinin onlardan ne kadar uzak olduğuna! Nasıl da onun buluntu bir mal olduğunu haber verdi ve keramete benzer oluşuna aldırış etmedi. Ona, parayı "buluntu" diye insanlara duyurmasını emretmemesine gelince, Kûfeli âlimlerin bir dinardan (on dirhem) az para için duyuru yapılmasının vacip olmadığı görüşünde olmalarındandır. Ona sadaka olarak vermesini emretmesi de, sanki onu alıp infak ettiğinde insanların onun ikram ve ihsanda bulunduğunu sanmamaları içindir.

İbrahim Horasânî'den şöyle rivayet edilmiştir: Bir gün abdest alma ihtiyacı duyduğum bir vakitte birden karşımda cevherden bir ibrik ve baş kısmı ipekten daha yumuşak bir misvak gördüm. Misvakla dişimi fırçaladım, su ile abdest aldım ve onları bırakarak oradan ayrıldım. Ben derim ki: Bu rivayetin senedinde güvenilmeyecek birisi var. Doğru olsa bile bu o kişinin bilgisinin azlığını gösterir. Çünkü fıkıhtan anlayan birisi olsaydı gümüş bir misvakla diş fırçalamanın câiz olmadığını bilirdi. Ancak bilgisinin kıtlığı sebebiyle onu kullandı. Bunun keramet ol-

duğunu sansa da Allah şer'an yasak olan bir şeyi ikram etmez. (Keramet ise bir ikram ve ihsandır.) Olsa olsa böylesi bir şeyi ona sınamak için gösterir.

Tarihçi Muhammed b. Ebî Fadl Hemedani şöyle söyledi: Babam bana şöyle anlattı: Sermekânî İbn Allaf'a Kur'an okurdu. Zaferanî, sokağındaki mescidde kalırdı. Bir gün İbn Allaf onu aç hâlinde gördü. Dicle kıyısına inmiş, müridlerinin attığı marul artıklarını toplamış yiyordu. Bunu gören İbn Allaf ona çok üzüldü ve gidip reislerin reisine(!) durumu anlattı. O da Sermekanî'nin kaldığı mescide yakın bir yerde bulunan bir gence giderek haberi olmaksızın kapısının anahtarını yaptırmasını isterdi. O da yaptı. Ondan her gün Sermekâni'ye üç ratl simit ekmeği, tavuk ve helva götürmesini söyledi. Genç de bunu yaptı, sürekli yapmaya da devam etti. Sermekanî bir gün sabah geldiğinde evin içinde kıble tarafında bunları bırakılmış buldu. Üstelik kapı da kapalıydı. Hayret etti ve içinden "Bu nimeti gizlemek ve hiç kimseye anlatmamak gerekir. Çünkü kerametin şartı onu gizlemektir." dedi ve şu şiiri söyledi:

Haberdar ettikleri bir sırrı açığa vurana
Güvenmezler; sır verme konusunda bir daha!

Hali düzelip bedeni palazlanınca İbn Allaf ona bunun sebebini sordu. O durumu biliyordu, ama gayesi ona şaka yapmaktı. Sermekânî tevriye ve kinaye yapmaya, açıkça söylememeye çalıştı. İbn Allaf onu sürekli sıkıştırdı ve cevap almaya çalıştı. Sonunda Sermekânî mescidde bulduğu şeyin keramet olduğunu, çünkü hiçbir insanın bunu yapamayacağını söyledi. Bunun üzerine İbn Allaf "İbn Mesleme için dua etmelisin. Çünkü bunu yapan o idi!" dedi. Bunu işiten Sermekanî hüzne boğuldu, üzerinde düşkırıklığı alâmetleri belirdi.

Akıllı kimseler İblisin aldatmasının güçlü olduğunu bildiklerinden zâhiren keramet olan şeylere karşı daha dikkatli yaklaşmış ve bunun İblisin aldatması olabileceğinden korkmuşlardır. Nitekim Ebû Tayyib'e kadar varan senetle onun şöyle dediğini rivayet ettik: Zahrûn'u, şöyle anlatırken işittim: Ben bir

kuşla konuştum: Çöldeydim ve yolumu kaybetmiştim. O arada beyaz bir kuş gördüm. Bana "Ey Zahrun, sen yolunu kaybetmişsin" dedi. Ben "Ey şeytan, benden başkasını aldat!" dedim. Bana tekrar "Sen yolunu kaybettin!" dedi. "Ey şeytan, başkasın kandır!" dedim. Üçüncü defa uçup geldi ve omuzuma kondu. "Ben şeytan değilim. Sen o yolunu kaybettim. Ben senin için gönderildim!" dedi. Sonra gözümden kayboldu.

Muhammed b. Abdullah Kureşî, Muhammed b. Yahya b. Amr'dan o da Rabia Adevî'nin kardeşinin kızı Zülfî'den şöyle rivayet etti: Rabia'ya "Halacığım neden insanların seni ziyaret etmelerine izin vermiyorsun?" dedim. "İnsanların ziyarete gelip, sonra başkalarına yapmadığım şeyleri anlatmalarını istemiyorum!" dedi. Kureşî der ki: Ebû Hatim dışındaki rivayetçiler Rabia'nın ayrıca şöyle dediğini rivayet ettiler: "Duyduğuma göre insanlar benim seccademin altında paralar bulduğumu, kazanımın altında ateş olmaksızın kaynadığını söylüyorlarmış. Bunu görünce korktum" Zülfî der ki: Halama "İnsanlar senin hakkında çok şeyler söylüyorlar. "Rabia evinde yiyecek içecek buluyormuş" diyorlar. Hakikaten de böyle bir şey oldu mu?" dedim. "Yeğenim, evimde bu tür bir şey bulsam ona dokunmam, elimi sürmem" dedi. Zülfî, halası Râbia'dan şöyle rivayet etti: Soğuk bir günde oruç tuttum. Nefsim iftarı açacağım sıcak bir yemek için benimle çekişti. Yanımda hayvan yağı vardı. Kendi kendime "Soğan veya pırasam olsaydı bununla bir yemek yapardım." dedim. Birden bacadan ağzında soğanla bir serçe düştü. Bunun üzerine bunun şeytandan olacağı korkusuyla yemek yapma düşüncemden de vazgeçtim. Muhammed b. Yezid der ki: Vüheyb'i insanlar cennetlik diye üşünürlerdi. Bunu ona söylediklerinde hıçkırıkla ağlar ve "Bunun şeytandan olduğundan korkuyorum!" derdi. Ebû Osman Nisabûrî'den, senedle şöyle rivayet ettik: Bir grup insanla aramızda üstadımız Ebû Hafs Nisabûrî olduğu halde Nisabûr dışına çıkmıştık. Bir yerde oturduk. Şeyh bize sohbet etti, gönlümüzü huzurla doldurdu. Sonra birden dağdan inen bir dağ keçisi gördük. Geldi ve şeyhin önünde diz üzeri çöktü. Şeyh hıçkırıkla ağlamaya başladı. Sakinleşince ona "Ey üstad, bize sohbet ettin, gönlümüzü hoş eyledin. Sonra bu yabanî hayvan gelip önünde diz üzeri oturunca rahatsız oldun

ağladın?" diye sorduk. Dedi ki: Sizi etrafımda oturmuş ve gönülleri hoş halde görünce kalbimden bir koyun olsaydı da kesseydim ve sizi ziyafet verseydim, diye geçti. Zihim bununla meşgulken bu yabanî hayvan geldi ve önümde diz çöküp oturdu. Birden aklıma benim, Nil'in tersine akması için dua eden ve bu isteği yerine gelen Firavun gibi olduğum geldi. Dedim ki: Nereden bileyim, belki de Allah bana tüm haz ve nasibimi dünyada vermektedir. Böylece ahirette eli boş ve fakir kalacağım! İşte beni bu üzdü.

UYDURMA KERAMET HİKÂYELERİ

İblis bazı son dönem mutasavvıflarını da evliyâ hakkında kerametler uydurtarak aldatmıştır. Bunlar kendilerinin böylece ilerlediklerini, amele iştiyak duyurduklarını sanırlar. Oysa hak, batıl ile ayakta tutulmaya ihtiyaç duymaz! Allah bunların halini nakil âlimleri (hadisçiler) vasıtasıyla deşifre eder. İbn Vâsıl, Sehl b. Abdullah'tan şöyle anlattı: Mekke'ye giderken veli birisiyle arkadaşlık yaptım. Bir ara üç gün boyunca hiçbir şey yemedim ve güçsüz düştüm. Allah dostu kişi, bir dağın eteğinde bulunan bir mescide doğru yöneldi. Orada bir kuyu ile üzerinde makara, bağ ve kova vardı. Kuyunun yanında üzerinde hiçbir meyva bulunmayan bir nar ağacı da vardı. Arkadaşım akşama kadar mescidde kaldı. Vakit girince mescide üzerlerinde sofi cübbesi ve ayaklarında hurma yaprağından yapılma ayakkabılarla kırk kişi geldi. Selâm verdiler. Aralarından birisi ezan ve kamet okudu, sonra geçip namaz kıldırdı. Namazı bitirince nar ağacına yanına gitti. Ağaçta kırk adet taze nar vardı. Her biri birer nar aldı ve gitti. O gecemi de aç geçirdim. Ertesi günü aynı vakitte aynı kimseler geldiler. Namazdan sonra ağaçtan birer nar aldılar. Dedim ki "Ey millet, ben sizin İslâm kardeşinizim ve çok açım. Ne benimle konuştunuz, ne hatırımı sordunuz." Başkanları "Biz beraberinde bulunan dünyalık sebebiyle (Allah'tan) perdeli kimseyle konuşmayız; git yanındakini şu dağın arkasındaki vadiye at ve gel ki bizim ulaştığımıza sen de ulaşasın!" dedi. Dağa çıktım. Ama nefsim beraberimdekini atmama izin vermedi. Ben de onu gömdüm ve geldim. Başkanları bana "Sendekini attın mı?" dedi

"Evet" dedim. "Bir şey gördün mü?" dedi. "Hayır" dedim. "Öyleyse bir şey atmadın. Git ve onu vadiye at!" dedi. Gidip dediğini yaptım. Birden beni velilik nuru bir zırh gibi kapladı kuşattı! Geri döndüğümde bir de baktım ki ağaçta bir adet nar var. Onu yiyerek açlığımı ve susuzluğumu hafifflettim: sonra, daha Mekke'ye gitmeden birden kendimi o kırk kişiyle birlikte zemzem ile Makam-ı İbrahim arasında buluverdim. Hep birlikte bana yöneldiler. Selâm veriyorlar, hal hatır soruyorlardı; onlara "Allah'ın başta sizi benimle konuşmaktan müstağni kıldığı gibi, sonunda ben de sizinle konuşmaktan müstağni, ihtiyaçsız oldum. Artık ben de Allah'tan gayrisine bir yer yok." dedim.

Müellif der ki: Senedde yer olan Amr b. Vasıl'ı İbn Ebî Hatim zayıf bir râvi olarak zikreder. Âdem ve babası ise halleri meçhul kimselerdir. Bunun uydurma bir hikâye olduğunun göstergesi "Beraberindekini at!" sözleridir. Çünkü gerçek veliler Şeriata aykırı davranmazlar. Şeriat ise malı zayi etmekten nehyetmiştir. Bir de anlatanın "beni velilik nûru kapladı" sözü... Her halükârda bu, düzmece bir hikaye, boş bir laftır. Böylesi bir hikayeye ilim kokusunu koklamış bir kimse kanmaz, ancak basiretsiz cahiller kanar.

Ebû Mûsâ Düeylî şöyle anlattı: Ebû Yezîd'in yanına gittiğimde önünde çalkalanmakta olan bir su gördüm. Bana "Gel" dedi. Sonra şöyle dedi: Bir adam bana hayadan sual etti. Ona haya hakkında bir şeyler anlattım. Bunun üzerine adam döndü döndü ve gördüğün bu hale gelip eridi. Ahmed b. Hadraveyh şöyle dedi: Ondan cevher gibi bir parça kaldı. Onu yüzük taşı yaptım. Sofilerin diliyle konuşarak veya onların sohbetlerini dinleyecek olsam bu daha da eriyordu. Sonunda tamamen yok oldu.

Ben derim ki: Bu cahillerin uydurduğu çirkin hikayelerdendir. Cahiller bunları senediyle zikredip bir şey sanmasalardı; bunları anlatmaktan yüz çevirmek daha iyi olurdu!

Ebû Hanîfe Bağdâdî, Abdulaziz Bağdâdî'nin kendisine şöyle dediğini rivayet etti. Sofilerin hikayelerine meraklıydım. Bir gün dama çıktım. "O (Allah) salihlerin velisidir" (A'raf, 7/196) diyen bir ses işittim. Sağıma soluma baktım, hiçbir şey göremedim. Kendimi damdan aşağıya attım, havada durdum."

Müellif der ki: Bu yalandır, imkânsız bir şeydir, hiçbir akıllı bunun yalan olduğundan şüphe etmez. Doğru olduğunu varsaysak bile; kendisini damdan aşağıya atması haramdır. Allah'ın yasaklanan bir şeyi yapanı koruması altına alacağını sanması da yanlıştır. Çünkü Allah "Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın" (Bakara, 2/195) diye buyurur. Rabbına karşı gelen kimse nasıl salihlerden olabilir? "Kendini at" diyen şeytana, İsa'nın (a.) "Allah kullarını sınar, kulun Rabbını sınama hakkı yoktur." diye cevap verdiğini daha önce anlatmıştık.

SOFİLERİN BAŞKA İDDİA VE YALANLARI

Bir takım kimseler sofilerin arasına sızmışlar, onlar gibi gözükmüşler ve kerametler uydurmuşlar, avam halka olağan üstü şeyler sunmuşlar, bunlarla onların kalplerini İslâm'dan alıkoymuşlardır. Bize kadar rivayet edildiğine göre; Hallac bir yere ekmek, yemek ve tatlı gömer; bazı müridlerini bundan haberdar ederdi. Sabah olduğunda müridlerine "İsterseniz seyahat edip gezelim" der kalkıp insanlarla yiyecekleri sakladığı yerden geçecek şekilde giderdi. Oraya vardıklarında kendisini haberdar ettiği müridi "Canımız şunu şunu çekti" der, Hallac onları bırakıp gömünün olduğu yere doğru gidip inzivaya çekilir; iki rekat namaz kılar ve onlara o yiyecekleri getirirdi. Ellerini dua için havaya kaldırır, o arada el çabukluğuyla insanlara altın atar, kimse farkına varamazdı. Bir gün orada bulunanlardan biri ona "Bunlar bilinen paralar. Bana üzerinde senin ve babanın ismi yazılı para verdikçe sana inanmayacağım." dedi. Hallac asılana değin bu tür hilelerine devam etti.

Amr b. Hayeveh şöyle anlattı: Hüseyin Hallâc, öldürülmeye, insan kalabalığı arasında götürüldü. Israrlı çabam sonucu onu gördüm. Müridlerine "Bu sizi korkutmasın sakın. Çünkü ben otuz gün sonra aranıza geri döneceğim!" dedi. Hallac'ın inancı çirkin biri inançtı. Bu kitabın başlarında bazı inanç ve sapıklıklarını, döneminin fakihlerinin fetvasıyla öldürüldüğünü anlattık. Son dönem mutasavvıfları arasında tandırın altını "Talk" yağıyla sıvayıp sonra tandırın üzerine oturan ve bunu bir keramet gibi gösterenler vardı.

İbn Akil der ki: İbn Şebbâs ile daha öncesinde babası Şebbas'ın eğitimli kuşları ve tüm beldelerde arkadaşları vardı. Ziyaretlerine birileri gelmeye niyetlense, hemen gelenlerin havadislerini durumlarını ve yeni gelişen olayları öğrenmek için, onlar gelmeden önce bir kuş kaldırırlardı. Kuşun yanına gittiği dostları da cevabı yazıp kuşla gönderirlerdi. Ziyaretçiler geldiğinde onlara sanki onlarla berabermişçesine havadislerini ve memleketlerindeki durumları anlatır, onlar oradan ayrıldıktan sonra gelişen, hatta o gün olan olayları haber verir ve "İşte şu anda şunlar şunlar oldu." derdi. Onlar da hayrete düşerler, memleketlerine döndüklerinde anlattıklarının doğru olduğunu görürlerdi. Bu defalarca tekrarlanır ve onun gaybı bildiğine dair kesin kanaate varırlardı.

İbn Akil devamla der ki: Yaptığı şundan ibaretti: Bir serçe kuş alır, ayağına bir bağ bağlar, bağın ucuna bir kart bağlardı. Bir güvercinin ayağına bir bağ bağlar, onun ucuna daha büyük bir kağit bağlayıp önüne koyardı. Serçeyi bir eline alır ve onun için damda bir genci diker, diğer eline de güvercini alırdı. Önce serçeyi gönderirdi. İnsanlar havada uçan bir kağıt görürler, serçeyi göremezlerdi. O arada güvercin o köye giderdi. Oradaki arkadaşı onu alır ve köyün, köylülerin havadislerini yazıp ona gönderirdi. İbn Şebbas insanlarla sohbeti bittiğinde Barış adında bir şeytana (cine) sesleniyormuşçasına bir yere doğru işaret eder ve "Ey Barış; bu kağıdı filanların köyüne götür. Aralarında anlaşmazlıklar olmuş, onları barıştır!" der ve sesini yükseltirdi. Bunu duyan damdaki gözetleyici hizmetçisi elindeki serçeyi serbest bırakırdı. Böylece insanlar yükselen kağıdı görürler, serçeyi göremezlerdi. Kağıt yükseldiğinde elinde serçenin bağı bulunan hizmetçi onu çekerdi. Görülmesin diye bağı koparır ve onu köye gönderirdi. Güvercine de böyle yapardı. Sonra hizmetçisine "Kağıdı gönder!" derdi. O da ziyaretçilerin köyünden haberlerin yazılı olduğu kağıdı onu atıverirdi. İbn Şebbas bu kez o köyün ileri gelenlerine hitaben bir mektup yazar, sonra onu bir bağa bağlar ve biraz önce anlattığımız şekilde bir serçenin ayağına bağlar ve salıverirdi. Serçe dama yükselirdi. Onu hizmetçi alır ve bir güvercinin ayağına bağlardı. Güvercin bu mektubu o köye götürürdü. Böylece kavga haberi gelen köy halkı, bu saye-

de barışırdı. Ziyaretçileri köylerine gittiklerinde şeyhin mektubunun ulaştığını, köyün önde gelenlerinin bir araya toplanıp barıştıklarını görürlerdi. Böylece onun gaybı bildiğinden şüphe etmezlerdi ve bu olay, avamda büyük tesir bırakırdı.

İbn Akil der ki: Bunları anlatmamın sebebi bu kimselerin dinle oynamaya kadar işi vardırdıklarının bilinmesi içindir. Bu halle birlikte Şeriatın nesi kalır?

Müellif der ki: Bu İbn Şebbâs'ın künyesi Ebû Abdullah'tır. Babası Şebbâs'ın künyesi Ebû Hasan, ismi ise Ali b. Hüseyin b. Muhammed Bağdâdî'dir. Hicrî 444 yılında ölmüştür. Şebbâs, babası ve amcası Basra'da yerleşik idiler. İnsanlar onların inançlarından habersizdiler. Ancak büyük ihtimale Batınîlerdendiler. Tarih kitabımda ondan bahsettim ve bazı müridlerinin onun ateş yalanının ve göz boyamasının nasıl farkına vardığını anlattım. İnsanlar Batinîlerden olup da onun halini açığa vurana kadar gerçek yüzünü ve inancını bilemediler. Bu kimsenin anlattığı hadiselerden biri şu: Bir gün yanına gittik. Bize kızartılmış bir oğlak çıkardı ve onu yememizi, kemiğini kırmamızı ama onu ufalamamızı emretti. Yemeyi bitirince kemikleri tandıra koymamızı emretti. Tandırın üzerine bir tabak bıraktı, bir süre sonra onu kaldırdı. Birden otlanmakta olan bir oğlak gördük. Ne ateşten ve külden eser ne de kemiklerden bir haber vardı. Dikkat ettiğimde olayın hakikatini anladım: Tandır bir tünele açılıyordu ve aralarında helezon şeklinde bir bakır tabak vardı. Ondan ateşi gidermek istediğinde onu dokunuyor, böylece o (tandırın ağzı) kapanıp tünel açılıyordu. Ateşi göstermek istediğinde de tabağı tüneli ağzına kapıyor, böylece insanlar ateşi görüyorlardı!

Müellif der ki: Zamanımızda da melekleri kastederek "Bunlar ikram gören misafirler!" diyen insanlar gördük. Yine gönümüzde adamın biri yeni bir testi almış ve içinde bal bekletmiş. Böylece içindeki çini, bal tadını emmiş. Adam bu testiyi yolculuklarda yanına alırdı. Ona nehirden su doldurup arkadaşlarına dağıttığında suda bal tadını alıyorlardı. Bunların arasında Allah'ı bilen ve O'nun (c.) için kınayanın kınamasından korkmayan kimseler yoktur. Rezalet ve rüsvaylıktan Allah'a sığınırız.

ONİKİNCİ BÖLÜM
İBLİSİN AVAM HALKI ALDATIŞI

Daha önce açıkladığımız gibi İblisin aldatma gücü muhatabının cehaletinin çokluğu oranında artar. İblisin halkı aldatma biçimleri o kadar çoktur ki, çokluğundan dolayı onları anlatmamız imkansızdır. Burada sadece bunların en önemlilerini zikredeceğiz. Bunlara bakılarak diğerleri de tespit edilebilir okuyucu tarafından. Başarı Allah'tandır.

Bu aldatmacalardan biri İblisin halktan birine gelip onu Allah'ın zatı ve sıfatları hakkında düşünmeye itip şüpheye düşmesini sağlamasıdır. Rasulullah da (s.) bunu haber vermiştir: Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği bir hadiste Rasulullah (s.) şöyle buyurdu: "Siz (kendi kendinize) sorup duracaksınız. Öyle ki "Bizi Allah yarattı, peki Allah'ı kim yarattı" diyeceksiniz" Ebû Hureyre şöyle der: Vallahi bir gün otururken Iraklı biri bana "Bizi Allah yarattı, peki Allah'ı kim yarattı?" dedi. Parmaklarımı kulağıma soktum ve bağırdım: "Allah'ın elçisi doğru söyledi. Allah tektir, eşi yoktur, doğurmamıştır, doğrulmamıştır, onun dengi benzeri hiç kimse yoktur." Âişe'nin rivayet ettiği bir hadiste Rasulullah (s.) şöyle buyurmuştur: "Şeytan birinize gelerek "Seni kim yarattı?" der, O "Allah" der. Şeytan "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorar. O "Allah" der. Şeytan bu defa "Allah'ı kim yarattı?" der. Sizden her kim böylesi bir şeyi hissederse "Allah'a ve Rasulüne inandım!" desin.

Müellif der ki: Bu belâ kişide duyuların galebe çalmasından meydana geliştir. Çünkü insan görünen her şeyin birisi tarafından yapıldığını görür. Bu kişi şöyle cevap versin: Bilmiyor musun ki Allah zamanı yaratmıştır ama zamanın içinde değildir, mekânı yaratmıştır ama onda değildir. Şu yerküre ve içindekiler bir mekânda olmadığında, altında hiçbir şey bulunmadığında duyuların onu da yadırgar. Çünkü duyuların hep, bir yerde bulunan şeylere alışkındır. Dolayısıyla duyularla tanınmayacak bir şeyi duyularla öğrenmeye çalışma! Sen aklına danış; o sağlıklı bir danışma merciidir. İblis halktan bazılarını Allah'ın sıfatlarını işittiklerinde onları duyuların normal algılamalarına göre algılamalarını, böylece Allah'ı yaratıklara benzetmelerini sağlayarak aldatır.

İblis bazılarını mezheplere taassup ettirerek aldatır. Halktan birini hakikatini bilmediği bir konuda lanet ederken ve kavga yaparken görürsün. Bazısı Ebû Bekir'in (r.) tutucu taraftarıdır, bazısı Ali'nin! Bu konuda nice savaşlar olmuştur. Kerhliler ile Basralılar arasında tarih boyunca nice öldürmeler, yakıp yıkmalar vuku bulmuştur. Bunları anlatsak söz uzar. Bu hususta kavgacı ve fanatik kimselerin çoğunun da ipek elbise giyen, içki içen ve adam öldüren kimseler olduğunu görürsün. Oysa Ebû Bekir de Ali de bu kimselerden uzaktır.

Halktan kimisi kendinde bir parça zeka ve akıl hisseder, İblis de ona Rabbıyla tartışmasını hoş gösterir. Onlardan bazıları Rabbı için "Nasıl hem kaderde yazıyor, hem de cezalandırıyor?" bazıları "Neden takva ehlinin rızkını az asilerin rızkını çok etti?" derler. Bazıları nimetlere şükreder. Fakat başına bir belâ gelse itiraz ve nankörlük eder. Bazıları "Bu bedenlerin yok edilmesinde ne hikmet var? Allah bunları yapmışken ne diye yok ederek işkence ediyor?" derler. Bunlardan kimisi tekrar dirilmeyi uzak görür, kimisi hedefi ve gayesi gerçekleşmediğinde veya başına bir belâ geldiğinde karşı çıkar ve "Ben namaz kılmak istemiyorum!" der. Kötü bir Hristiyan bir müminin üstesinden gelip onu öldürür veya ona vurur, halktan "Haç galip geldi. Hal böyleyken ne diye namaz kılalım?" diyenler olur. İblisin bu belâları başlarına sarmakta başarılı olması, halkın ilimden ve âlimlerden uzak olmalarıdır. Şayet onlar âlimlere sorsalardı on-

lar Allah'ın yüksek bir hikmete sahip olduğunu her şeyin sahibi olduğunu haber verirlerdi. Böylece onların itiraz edecekleri hiçbir şey kalmazdı.

Avamdan kendi aklından ve düşüncesinden razı olan, böylece alimlere aykırı davranmaya hiç aldırış etmeyen kimseler vardır. Âlimlerin fetvaları kendi isteklerine ters düşecek olsa onlara cevap vermeye, haklarında kötü sözler etmeye başlarlar. İbn Akil der ki: Bu kadar yıl yaşadım. Bir zanaatkârın işine elimi değdirsem "Yaptığımı berbat ettin" der. Ona "Ben âlimim" desem, "Allah ilmini sana mübarek eylesin. Ancak bu senin işin değil" der. Onun işi duyularla sezilen bir şeydir; onunla konuşup tartıştığımda ikna olurum, anlarım. Ama benim işim aklîdir ve ona fetva verecek olsam o bunu kabul etmez.

İblisin halkı kurduğu tuzaklardan biri de zahidleri âlimlerden üstün tutturmasıdır. Bunlar en cahil birinin üzerinde bir sofi elbisesi görseler, özellikle başı öne eğik ve mütevazı ise onu yüceltirler ve "Bu nerede filan âlim nerede? O dünya ehli. Bu ise zahid, ne üzüm yer, ne hurma yer, ne de evlenmiştir." der. Bunlar âlimin zahidden üstün olduğu hakikatinden cahildirler ve zahid görünümündeki kimseleri Muhammed'in (s.) Şeriatının önünde tutarlar. Rasulullah (s.) zamanında yaşamamış olmaları Allah'ın bunlara bir lütfudur. Çünkü Rasulullah'ı çok sayıda kadınla evlenirken, cariyeleri alırken, tavuk eti yerken, tatlıyı ve balı yerken görselerdi gönüllerinde O'na karşı bir saygı ve tazim oluşmazdı!

İblisin aldatışlarından biri de mübahları aldıklarından dolayı bile âlimleri yermeleridir. Halk en çok yabancı kimselere meyleder. Bunlar yabancıları hallerinden ve inançlarından haberdar oldukları hemşerilerine tercih edeler ve belki de Batinîlerden olan bu yabancılara meylederler. Halbuki normalde insanlar hallerini bildikleri şeylere teslim olup onlara yakınlık duyarlar. Yüce Allah "Eğer onlarda bir olgunluk (belirtisi) hissedersen mallarını onlara teslim ediniz" (Nisâ, 4/6) buyurmuştur. Muhammed'i (s.) elçi olarak gönderme hususunda onların Muhammed'i (s.) tanıyor olmalarını onlara bir iyilik olarak bahsetmiş ve şöyle buyurmuştur: "Allah onlara kendilerinden bir elçi

göndermekle onlara ihsanda bulunmuştur." (Al-i İmran, 3/164), "Onu evlatlarını tanır gibi tanırlar" (En'âm, 6/20)

Halkın Zahid görünümlü kimselere saygıları, Şeriatı yırtıp sınırlarını aşsalar bile onların iddia ve görüşlerini kabule kadar varır. Onlardan birinin halktan birine "Sen dün şöyle söyle yaptın ve başına şunlar şunlar gelecek" der, o da "Bu kalbine doğan ilhamdan konuşuyor" der ve gaybı bilme iddiasının küfür olduğunu bilmeksizin onu tasdikler. Sonra onda kadınlarla kardeş olma ve onlarla başbaşa kalma gibi helâl olmayan hareketler görür. Ancak hallerine teslimiyetinden dolayı bunu yadırgamaz, karşı çıkmaz.

İblis halkı bir de kendilerini günahlara terketmeleriyle aldatır. Bunlara "neden böyle yapıyorsunuz?" denilip azarlandıklarında da zındıkların ağzıyla konuşurlar. Bazıları "Vadeliyi nakde tercih etseler de ben etmem" derler. Onlar anlayan birileri olsalardı bunun "nakit" (para) olmadığını bilirlerdi. Çünkü bu haramdır. Ancak mübah nakitle mübah vadeli arasında seçim hakkı verilir. Bunların hali ateşli bir şeyle balın zararlı olduğunu bilmeksizin bal yiyen, uyarıldığında da "İştah nakit, afiyet ise vadelidir." diyen ateşli kimsenin hali gibidir. Sonra, bunlar imanın hakikatini bilselerdi bu "vadeli" nin kesin ve doğru bir vaad olduğunu bilirlerdi. Tüccarların umdukları az bir kâr için büyük paralarını tehlikeye soktuklarını bilselerdi, kendilerinin terkettiklerinin az bir şey; umduklarının ise çok şey olduğunu bilirlerdi. Bunlar tercih ederek yaptıkları ile kaçırdıkları fırsatı birbirinden ayırabilselerdi, daimi bir kârdan mahrum bırakacak ve telâfi edilmesi imkansız açık bir ziyan olan "azaba" düçar bırakacak zevki hemen yaşama gibi bir aceleciliğe kapılmazlardı. Bunlardan kimileri de "Allah kerem sahibidir, affı geniştir, ümitli olmak dindarlıktır" derler. Bunlar kendi temennî ve avuntularına "ümit" adını verirler. Çoğu günahkârları helâk eden de budur.

Ebû Amr b. Alâ der ki: Bana ulaşan habere göre; (meşhur şair) Ferazdak bir gün Allah'ın rahmetinden konuşan insanların sohbetine oturdu. Kendisi ümitte en genişleriydi. Ona "Neden iffetli kadınlara (şiirlerinde) iftiralarda bulunuyorsun?" dediler.

"Bana söyleyin; Rabbıma yaptığım günahı iki oğluma yapsaydım beni ateş dolu tandıra atmaktan gönülleri hoşlanır mıydı acaba?" diye sordu. "Hayır, onlar sana merhamet ederlerdi." dediler. Ferazdak "Ben Rabbımın rahmetine onlardan daha çok güveniyorum" dedi. Ben derim ki: Bu katıksız bir cehalettir. Çünkü Allah'ın rahmetinin niteliği, fıtrattaki "yufka yüreklilik rahmeti" ile aynı değildir. Öyle olsaydı hiçbir serçe kuşu kesilmez, hiçbir bebek öldürülmez, hiç kimse cehenneme sokulmazdı.

Abbâd der ki: Asmaî şöyle anlattı: Mekke'de Ebû Nüvâs'la birlikteydim. Hacer-i Esvedi istilâm eden delikanlı bir genç gördüm. Ebû Nüvâs "Vallahi, onu Hacer-i Esved'in yanında öpmedikçe burada ayrılmayacağım." dedi. Ona "Yazıklar olsun sana, Allah'tan kork; sen mukaddes bir beldede Allah'ın mukaddes evinin yanındasın!" dedim. Ancak o "İmkansız; mutlaka yapacağım" dedi ve Hacer-i Esved'e yaklaştı. Genç onu istilâm etmeye gelince hemen yanına gitti. Yanağını üzerine koydu ve öptü. Ben de onun bu halini izliyordum. "Yazıklar olsun sana, Allah'ın mukaddes beldesinde mi?" dedim. "Boş ver, bırak bunu. Benim Rabbım merhametlidir!" dedi, sonra şu şiirini söyledi:

Hacer-i Esved'in istilâmı esnasında
Yanakları birleşti iki aşığın.
Günah işlemeksizin hazza doydular.
Randevu üzere buluşmuşçasına.

Ben derim ki: Rahmete bakan ve haram beldenin saygınlığını çiğnemekten dolayı hak ettiği şiddetli cezayı unutan şu cür'etkâra bakın! Oysa bu kitabın başlarında bir adam bir kadınla Ka'bede zina ettiğinden dolayı ikisinin de taş kesildiğini anlattık. Ölüm hastalığında Ebû Nüvvâs'ın yanına gidip "Allah'a tevbe et!" diyenler oldu. Onun cevabı: "Beni mi korkutuyorsunuz? Bana Hammâd b. Seleme, Yezîd Rakkâşî'den, o da Enes'ten o da Rasulullah'tan (s.) şu hadisini rivayet etti: "Her peygamberin bir şefaati vardır. Ben ise şefaatimi, ümmetimden büyük günah işleyenlere sakladım." Benim onlardan olmayacağımı nereden çıkardın?" şeklindeydi.

Müellif der ki: Bu adamın hatası şu iki yönden: Birincisi: O sadece rahmet yönüne bakmış, azap yönüne bakmamıştır. İkincisi: Rahmet ancak tevbe eden içindir. Nitekim Yüce Allah "Muhakkak ki ben tevbe eden kimseyi bağışlayıcıyım" (Tâhâ, 20/82)' "Rahmetim her şeyi kuşatmıştır. Onu Allah'tan sakınan kimselere yazacağım." (A'râf, 7/156) diye buyuruyor. Bu aldatmaca, halkın ezici çoğunluğunu helâk eden aldatmacadır. Bu hileyi İbahiyyunu (her şeyi helâl görenleri) anlatırken izah ettik.

Halktan kimileri "işte âlimler... Şer'î kurallara uymuyorlar. Filan şöyle yapıyor, falan şöyle yapıyor. Benim yaptığım fazla bir şey değil!" derler. Bu geçersizdir; çünkü Şer'î mükellefiyetlik (sorumluluk) hususunda âlimle cahil aynıdır. Âlime hevâsının galebe çalmış olması cahil için mazeret teşkil etmez. Bazıları "Günahımın büyüklüğü ne ki cezalandırılayım", "Ben kimim ki hesaba çekileyim". "Günahım ona zarar vermez ibadetim de fayda vermez." "Onun affı benim günahımdan daha büyük." derler. Onlardan biri şiirinde şöyle der: Ben Allah'ın yanında kim oluyorum ki günah işlediğimde günahımı affetmeyecek!

Bu büyük bir ahmaklıktır! Sanki bunlar ancak ya karşıtın ya da dengin cezalandırma yapacağına inanıyorlar. Ancak kendilerinin Allah'ın emrine aykırı hareket etmekle ona cephe almış inatçı bir konumuna geçtiklerini bilmiyorlar. İbn Akil, "Ben kimim ki Allah beni cezalandırsın" diyen birini işitti. Ona "Sen, Allah tüm malılukları öldürüp seni hayatta bıraksa, yine de onun "Ey insanlar..." hitaplarının muhatabı olacak kimsesin!" dedi.

Halktan bazıları da "Tevbe edeceğim, halimi düzelteceğim" derler. Nice ümit ve emellerine dayanan aptalları ölüm daha önce yakalamıştır. Önce yanlış yapıp sonra onu düzeltmeyi beklemek akıllıca bir hareket değildir. Belki de tevbe edemeyecek. Belki de tevbesi kabul olunmayacak. Sonra, kabul edilse bile günahın ârı ebediyyen kalacak. Günah işleme düşüncesini atma çabasının acısı, kabul olunana kadar tevbe etme sıkıntısından daha hafiftir. Avamdan kimisi tevbe eder, sonra onu bozar. Onun zayıflığını bilen şeytan hemen türlü türlü tuzaklarla onun yanına sokulur. Senedle Hasan-ı Basrî den yapıla rivayete göre

o şöyle demiştir: "Şeytan sana bakıp seni Allah'a isyan üzere görürse selâm verir. Seni Allah'a itaat üzere görürse bıkar ve seni terkeder. Fakat seni bir kez böyle bir kez öyle görürse sana ümit besler ve cesaretlenir."

SOYLA ÖVÜNME MESELESİ

İblisin aldattığı halktan bazıları meşhur bir soya mensup olduğundan buna aldanır ve birisi "Ben Ebû Bekir'in torunlarındanım!" der, diğeri "Ben Ali'nin torunlarındanım!" der, başkası "Ben Hasan ve Hüseyin'in evlatlarındanım, seyyidim" der, bir başkası "Ben filan âlimin veya filan zahidin soyundanım!" der. Bunlar bu sözlerini şu iki husus üzerine bina ediyorlar: Birincisi: Bir kimse birisini severse onun evlatlarını da, ailesini de sever. İkincisi: O kimseler şefaat ehli insanlardır. Onların şefaatına en layık kimseler aileleri ve evlatlarıdır. Bunların ikisi de yanlıştır. Çünkü Allah'ın sevgisi, insanların sevgisi gibi değildir; O kendisine itaat edenleri sever. Zira Yakup'un evlatlarından olan kitap ehli kişiler, atalarından fayda görmemişlerdir. Şayet bir babaya sevgisi onun evlatlarına da sirayet ediyor olsaydı bu onlara da sirayet ederdi. Şefaat meselesine gelince; Yüce Allah "Onlar ancak O'nun (Allah'ın) razı olduğu kimselere şefaat ederler" (Enbiya, 21/28) buyurmuştur. Nûh oğlunu gemiye almak istediğinde ona "O senin aileden değil!" denilmiştir. İbrahim de babasına şefaat edememiştir. Peygamberimiz annesi için şefaat edememiş, kızı Fatıma'ya "Ben Allah'a karşı sana hiçbir fayda vermem!" demiştir. Babasının kurtulmasıyla kurtulacağını sanan kimse babasının (yeyip) doymasıyla kendisinin de doyacağını sanan kimse gibidir! Babası yesin, bakalım kendi karnı doyuyor mu?

BİR HASLETE GÜVENİP ONUN ÖTESİNDE YAPTIKLARINA ALDIRIŞ ETMEMELERİ

İblisin aldattığı halktan bazıları da kendindeki güzel bir haslete dayanır ve ondan öte ne yaptığına aldırış etmezler. Bazısı "Ben Ehl-i Sünnetim, Ehl-i Sünnet hayır üzeredir!" der, sonra günahlardan uzak durmaz. Bu hileyi deşifre için ona şöyle de-

nilir: "Ehl-i Sünnet inancına sahip olmak farzdır, günahlardan sakınmak başka bir farzdır. Farzın birini yapmak diğerini de yapmış olmak anlamına gelmez. Rafizîlerde böyle derler: "Ehl-i beyt taraftarı olmamız bizden azabı def'eder!" Ancak yalan söylerler, çünkü kişiden azabı ancak takvası def'eder. Bazıları da "Ben cemaatten ayrılıyorum ama hayır yapıyorum. Bu da benden (günahlarımın) azabını def'eder" derler. Bunların cevabı öncekinin cevabı gibidir.

İBLİSİN SERSERİLERİ İNSANLARIN MALLARI GASBETMEDE ALDATIŞI

İblisin mesleğinin bir parçası da eşkiyaları insanların mallarını almada aldatmasıdır. Bunlar kendilerine "yiğit delikanlılar" adını vermişlerdir. Bunlar "Yiğit zina yapmaz, yalan söylemez, mukaddesatları korur, hiçbir kadının namusuna dokunmaz" derler. Bununla birlikte insanların mallarını almaktan geri durmazlar ve mallar için yanan nice yürekleri unuturlar. Yollarına da "fütüvvet" yani "Yiğitlik" adını verirler. Bunların yeyip içmediklerine dair "yiğitlik adına" yemin ettikleri olur! Bunlar alttan şalvar giymeyi sofilerde müride hırka giydirmek gibi sayarlar. Bunlardan birinin kızından veya kızkardeşinden uygunsuz kötü bir laf işitse onu öldürdüğü olur ve bunun yiğitlik olduğunu iddia ettiği olur. Bunlardan sabırlılıklarıyla övünenler vardır. Nitekim Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah'tan şöyle rivayet edilmiştir: Çok defalar babamı "Allah Ebû Heysem'e rahmet etsin!" derken duydum. Bir gün ona "Kim bu Ebû Heysem?" diye sordum. Şöyle anlattı: Ebû Heysem Haddad şu adamdır; işkence ve coplanmak için bir yere getirildiğim vakit bana birisi yaklaştı. Arkamdan elbisemi çekiyor ve "Beni tanıyor musun?" diyordu. "Hayır" dedim. Dedi ki: "Ben hırsız, eşkıya ve gaspçı Ebû Heysem. Halifenin kitabında şimdiye kadar 18 bin sopa yediğim yazılıdır. Bunlarda dünya hatırına şeytana uymada sabrettim. Sen de din hatırına Rahman'a itaatte sabret."

Müellif der ki: Bu Ebû Heysem'e Halid Haddâd denilir. Sabrı darb-ı mesel yapılırdı. Mütevekkil ona "Sabrın ne safhaya

ulaşmıştır?" diye sorduğunda o "Çorabımı akreple doldur. Sonra elimi içine soktur. Sana acı veren bana da acı verir. Ben son sopada ilk sopada duyduğum acıyı duyarım. Ben sopalanırken ağzıma bir parça bez konacak olsa içimden çıkanın sıcaklığından o yanar. Fakat ben kendimi sabra alıştırdım." demiştir. Fetih ona "Yazıklar olsun sana, sende bu dil ve akıl varken seni bu batıla iten nedir?" dedi. Ebû Heysem "Ben baş olmayı ve şöhreti seviyorum!" dedi. Mütevekkil "Biz Halidciyiz" dedi. Fetih de "Ben de Halidciyim" dedi.

Adamın biri Hâlid'e "Siz kan ve et değil misiniz, vurulmak size acı vermiyor mu?" dedi. O "Bilakis bize acı veriyor. Fakat bizde sizde olmayan sabır azmi vardır!" dedi. Davud b. Ali anlatıyor: Halid getirilince onu görmeyi arzuladım ve yanına gittim. Sopalanmaktan kalça eti gittiğinden dolayı yayılıp oturamıyordu. Etrafına gençler toplanmış "Filana şöyle vurulmuş, falan şöyle yapmış" diye anlatıyorlardı. Halid onlara "Başkalarından anlatmayın. Kendiniz yapın da başkaları sizi anlatsınlar!" dedi.

Müellif der ki: Bak şu şeytana bunlarla nasıl oynuyor? Şöhrete sahip olmak için şiddetli acılara sabrediyorlar. Az bir takva üzere sabretselerdi büyük sevaplara nâil olurlardı. İşin garibi büyük günahlar ve suçlar işledikleri halde bu hallerini fazilet ve büyük derece sanırlar.

NAFİLE İBADETLERİN ÜZERİNE DÜŞÜP FARZLARI ZÂYİ ETMELERİ

Halktan nafile ibadet üzerine dayanıp farzları zayi eden kimseler vardır. Örneğin ezandan önce mescide gidip nafile namaz kılar, sonra cemaatle namaz kılarken imamdan önce hareket eder. Bazıları farzlarda camiye gitmez, gecesini nafile ibadetlerle geçirirler. Bazıları ibadet edip ağlarlar, ama günahlarda ısrar eder, hiçbirini terketmezler. Onlara "Neden böyle yapıyorsun?" denildiğinde de "Bir günah bir sevap; Allah gafurdur, rahimdir" derler. Halkın büyük çoğunluğu kendi görüşüne göre amel eder; böylece, yapmaktan çok bozar. Onlardan birini gördüm; adam Kur'an'ı ezberledi, zühd hayatı yaşadı. Sonra onda kendini beğenmişlik belirdi. Bu günahların en çirkinidir.

GARİP ZİKİR MECLİSLERİNDE BULUNMALARI

İblisin aldattığı halktan pek çok kimse, zikir meclislerinde bulunur ve ağlar; zikir meclislerinde bulunmanın faziletini duyduğundan dolayı asıl gayenin orada bulunmak ve ağlamak olduğunu sanır ve bununla yetinir. Keşke asıl gayenin amel olduğunu, amel etmedikçe onların kendisi aleyhinde birer hüccet olacağını bilseydi. Ben yıllardan beri zikir meclislerinde bulunan, ağlayan, huşulu görüntü veren pek çok kimse tanıyorum. Ancak bunların hiç birinde faiz alıp verme, alışverişte sahtekârlık, namazın rükünlerinden bîhaberlik, müslümanları gıybet ve ebeveyne asilik gibi alışageldiği huylarından hiç birinin değişmediğini görüyorum. İblis bunları aldatmış ve zikir meclislerinde bulunup ağlamanın yaptıkları günahları ortadan kaldırdığına inandırmıştır. İblis başka birilerini de âlimlerin ve salihlerin sohbetlerine katılmanın onların günahlarını def'edeceğine inandırmıştır. Başka birilerini tevbeyi ertelemekle meşgul etmiş, bunu uzatmış da uzatmıştır. Iblis bir başka grubu da dinledikleriyle ilgilenmekle meşgul etmiş; onlarla amel etmeyi ihmal ettirmiştir.

ZENGİNLER NASIL ALDANIR?

İblis zenginleri şu dört yönden aldatmıştır. *Birinci:* Malı kazanması. Bunlar parayı nasıl kazandıklarına bakmazlar. Bir çok alış-verişlerinde faiz yaygınlaşmıştır. Hatta pekçok alış-verişleri âlimlerin icmasına aykırıdır. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği bir hadiste Rasulullah (s.) "Öyle bir zaman gelecek ki kişi malı nereden helâlden mi haramdan mı aldığına aldırış etmeyecektir." *İkincisi:* Malında cimrilik yapması. Bazıları affedileğine inanarak zekâtlarını hiç vermezler. Bazısı zekâtın bir kısmını verir. Sonra cimriliği ona galebe çalar. Bakar ve ödediği miktarın ondan azabı def'edecegine kanaat getirir. Kimisi zekâtı düşürmek için hile yapar. Örneğin (zekâtın farz olmasına sebep olan) bir yıllık süre dolmadan biraz önce malını birine heba eder, sonra onu geri alır. Kimisi iki dinarlık bir elbiseyi on dinar sayıp bir fakire vermek suretiyle hile yapır ve bu cahil bununla kurtulduğunu sanar. Kimisi iyi mal vermesi gerekirken

kötüsünü verir. Kimisi zekâtını sene boyunca çalıştırdığı kimseye verir. O hakikatte onun maaşıdır. Kimisi de zekâtı gereği gibi verir. Ama İblis ona "Artık yapmak gereken bir şey yok" diyerek ve mal sevgisini kullanarak onun sadaka vermesini engeller. Böylece onu sadaka verme sevabından mahrum bırakır. O mal da başkasına nasip olur. Dahhâk, İbn Abbas'tan şöyle rivayet etmiştir: Para ilk basıldığında İblis onu alıp öptü ve gözüne, göbeğine koydu ve şöyle dedi. "Seninle azdırır, seninle kâfir yaparım. İnsanoğlunun bana ibadet etmesi yerine parayı sevmesine razı oldum." A'meş de Şakîk Abdullah'tan şunu rivayet etmiştir: "Şeytan insanı tüm vesilelerle Allah'ın yolundan alıkoymaya çalışır. Âciz kalınca malına yatar ve ondan infak etmesini engeller"

Şeytanın zenginleri aldattığı *üçüncü nokta* zenginlikle övünmektir. Zengin kendisini fakirden iyi görür. Bu cehalettir. Çünkü asıl fazilet insan için gerekli faziletleri kazanmadadır, onun dışındaki bir taşı toplamada değil! Şair der ki:

Akıllı birisi için gönül zenginliği,
Mal zenginliğinden hayırlıdır.
İnsanların faziletleri gönüllerindedir.
Asıl fazilet dünya hâlinin iyi olmasında değil.

Şeytanın *dördüncü aldatması* malı harcama hususundadır. Kimisi malını israfla harcar, saçıp savurur: Bunu bazen ihtiyaçtan fazla biçimde ev yapmak, duvarlarını ve içini süslemek, resim ve desen yapmak suretiyle; bazen kibir ve gurura yol açacak derecede şık elbise giymekle, bazen israf sayılacak şekilde yemekle yapar. Bunu yapan kişi ya haram ya da mekruh işlemiş olur ki, kendisi bu ikisinden de sorumludur.

Bana kadar ulaşan rivayete göre Enes Rasûlullah'tan (s.) şöyle rivayet etmiştir: "Ey insanoğlu! Şu dört şeyden sorguya çekilmedikçe Allah'ın huzurundan bir adım atamayacaksın: Ömründen "onu nerede tükettin?" diye, bedeninden "onu nerede eskittin?" diye, malından "onu nereden kazandın ve nereye harcadın?" diye ve ilminden "onunla ne amel ettin?" diye!

Kimi zenginler mallarını camiler ve köprüler yapmaya harcarlar; ama bununla riyâ, şöhret ve adının bekasını kastederler. Onun için de adlarını yaptıkları şeyin üzerine yazdırırlar. Onu Allah için yapmış olsaydı Allah'ın bilmesiyle yetinirlerdi. Ondan üzerine ismi yazılmamak şartıyla bir duvar yapılması istense yapmaz. Kimisi camileri sene boyunca karanlıkta olduğu, mumu olmadığı halde, insanlar desin diye Ramazan ayı boyunca camiyi çok sayıda mumla aydınlatır. Çünkü yıl boyunca her gece camiyi yağla aydınlatması Ramazan ayında mumla aydınlatması kadar övülmeye sebep olmaz. O mumların parasını fakirlere vererek ihtiyaçlarını görmek daha iyidir. Belki de bol mum yakmakla haram olan israfı yapmaktadır. Kişiye bunu yaptıran riyâdır. Ahmed b. Hanbel camiye elinde bir mumla gider, onu koyup namaz kılardı.

Zenginlerden kimisi fakire insanların gözü önünde verir. Böylece hem insanların övgüsünü kazanma arzusunu tatmin eder; hem de fakiri zelil eder. Bazısı hafif dinarı sadaka olarak verir. Örneğin onun dinarı iki kırat ağırlığında olur. Bazen para değersiz türdendir ve onu insanların önünde fakire verir. Bunları "Filan bir dinar verdi" desinler diye yapar. Eski salih insanlar ise bunun aksini yaparlardı: Küçük bir kağıdın arasına bir buçuk dinar ağırlığında "bir dinar" koyup gizlice fakire verirlerdi. Fakir onu parça (=kırık) altın sanırdı. Elini değdirdiğinde onun yuvarlak dinar olduğunu görünce sevinirdi. Parayı kağıttan çıkarıp onu ağır gördüğünde bir dinara yakın sanır; tarttığında bir dinardan fazla olduğunu görünce sevinci artardı. Verenin sevabı fakirin her sevincinde katlanır. Kimisi de akrabalarını bırakarak hep yabancılara sadaka verir. Oysa akrabalarına vermesi daha uygundur. Senediyle Süleyman b. Âmir'den yaptığımız rivayete göre o şöyle demiştir: Rasûlullah'ı (s.) şöyle derken işittim: "Yoksula sadaka vermek bir sadakadır. (Yoksul) akrabaya sadaka vermek ise iki şeydir; sadaka ve sıla-ı rahimdir." Kimisi de akrabaya verilen sadakanın faziletini bilir. Ancak aralarındaki dünyevî bir düşmanlıktan dolayı, fakirliğini bildiği halde ona yardım etmeye yanaşmaz. Oysa ona yardım etseydi sadaka, sıla-ı rahim ve nefisle mücadele sevaplarını kazanacaktı. Nitekim Ebû Eyyûb Ensârî'nin yaptığı rivayete göre Al-

lah Rasûlü şöyle buyurmuştur: "En üstün sadaka kin besleyen akrabaya verilen sadakadır." Bu sadakanın kabul olunmasının ve üstün kılınmasının nedeni hevâ-hevese muhalefeti içermesindendir. Çünkü sevdiği akrabasına sadaka veren kimse kendi hevâsıyla uyuşmuş (böylece zor bir iş yapmamış) demektir.

Kimisi bol bol sadaka verir, ama aile efradına kısıtlama yapar. Câbir b. Abdullah'tan yapılan rivayete göre o, Rasûlullah'ın (s.) şöyle buyurduğunu söylemiştir: "En faziletli sadaka zenginin sırtından olanıdır. Sen evvela geçimini sağladığın kimselerden başla." Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği bir hadiste de Rasûlullah (s.) "Sadaka verin" buyurdu. Adamın biri "Ben de bir dinar var" dedi. Peygamber (s.) "Onu kendine sadaka ver" dedi. Adam "Bende bir dinar daha var" dedi. O (s.): "Onu hanımına harca!" buyurdu. Adam "Bende başka bir dinar daha var" dedi. O (s.): "Onu çocuğuna sadaka ver" buyurdu. Adam: "Bende bir dinar daha var" dedi. O (s.): "Onu hizmetçine sadaka ver" buyurdu. Adam: "Bende bir dinar daha var" dedi. Rasûlullah (s.) "Onu ne yapacağını sen daha iyi bilirsin!" buyurdu.

Kimisi parasını hacca harcar. Oysa maksadı riyâ, insanların övgüsünü kazanmak ve gezmektir. Bir adam Bişr-i Hâfi'ye "Hac için 2000 dirhem hazırladım" dedi. Bişr "Daha önce haccettin mi?" dedi. O "Evet" dedi. Bişr "Bir borçlunun borcunu öde" dedi. Adam: "Nefsim sadece hac istiyor" dedi. Bişr: "Senin kastın gidip gelmek ve hakkında "filan hacca gitti" denmektir" dedi.

Zenginlerden kimisi evlendirdiği kızına cehiz olarak gümüş tencere yaptırır ve bunun sevap olduğunu sanır. Adam Kur'an hatmi yaptırır ve gümüşten buhurlukla buhur takdim edildiği olur. Orada da bir grup âlim bulunur. Ancak ne kendisi yaptığının günah olduğunu hisseder, ne de âlimler buna karşı çıkarlar. Kimisi vasiyetinde haksızlık yaparak varislerini mirastan mahrum bırakır. Bunun kendi malı olup dilediği gibi hareket edebileceğini düşünür. Fakat ölüm hastalığıyla birlikte varislerinin onun malında hakkı oluştuğunu unutur. Ebû Ümâme'nin yaptığı rivayete göre Rasûlullah (s.): "Her kim vasiyetinde adaletsiz davranırsa Vebâ'ya atılır" buyurmuştur. Vebâ cehennemde bir vâdidir. A'meş'in Hayseme'den yaptığı rivayete

göre Rasûlullah (s.) şöyle buyurmuştur: "Şeytan der ki: Şu üç konuda Ademoğlu beni yenemedi, yenemeyecek de: Ona parayı haksız yere kazanmayı emreder, onu hakkı olmayan yerlere harcayıp hakkı olan yerlere vermemesini emrederim."

İBLİSİN FAKİRLERİ ALDATIŞI

İblis fakirleri de aldatmıştır. Bazısı zengin olduğu halde kendisini fakir gibi gösterir. Eğer buna dilenmeyi ve insanlardan almayı da eklerse, ancak cehennem ateşini biriktirmiş olur. Bize İbn Husayn, Muhammed b. Fudayl'a kadar ulaşan kendi isnadıyla, onun Umâra'dan, onun Ebû Zür'a'dan, onun Ebû Hureyre'den, onun da Rasûlullah'tan (s.) şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Parasını çoğaltmak (ve biriktirmek) maksadıyla insanlardan mallarını isteyen kimse onlardan ancak ateş parçası istemektedir! Artık o ateşten ister az toplasın ister çok toplasın." Eğer kendisini fakir gibi gösteren bu kişi, insanlardan birşey istemiyorsa ve maksadı fakir gözükmek suretiyle hakkında "bu zâhid biridir" dedirtmek ise riyâ yapmış olur. Şayet infak etmemek için kendini fakir göstermeye çalışır, Allah'ın (c.) nimetini gizlerse cimriliğinin yanında bir de Allah'ı (kullara) şikâyet etmiş olur. Daha önce zikrettik; Rasûlullah (s.) kılık-kıyafeti kötü bir adamı görmüş, ona "Malın, paran var mı?" diye sormuş, O "Evet" deyince, "Öyleyse Allah'ın nimeti üzerinde gözüksün" buyurmuştu. Eğer kişi hakikaten fakirse bile fakirliğini gizleyip iyi görünmesi müstehabtır. Seleften, sürekli camide kaldığı halde, kendisinin evi var sanılsın diye anahtar taşıyanlar bulunuyordu.

İblisin fakirleri aldattığı bir husus da onların kendilerini zenginden hayırlı görmeleridir. Çünkü kendileri zahidlerin tamahkârlık yaptıkları şeye zahidçe davranmışlardır. Fakat bu yanlıştır. Çünkü hayırlılık malın olup olmamasında değildir, bilakis ondan öte şeylerdedir.

İBLİSİN HALKI YAYGIN ÂDETLERE UYMAKLA ALDATIŞI

İblis halkın büyük çoğunluğunu âdetlere göre hareket etmekle aldatmıştır. Bu onların helâkının en büyük nedenidir.

Örneğin inanç hususunda küçüklükten beri ne gördüler ve babalarından, atalarından ne öğrendilerse onu taklid ederler. Adam 50 yıl boyunca babasının yaşantısı üzere yaşar da onun doğru mu yanlış mı olduğuna hiç bakmaz. Yahudi, Hristiyan ve Cahiliyye müşriklerinin taklidi bu türdendir. Müslümanlar da genellikle namazlarında, ibadetlerinde âdete göre hareket ederler. Adam yıllar boyunca insanlardan gördüğü gibi namaz kılar ve Fâtihayı doğru okuyamadığı, namazın vaciplerini bilmediği olur. Dinini önemsemediğinden bunları öğrenmek ona kolay gelmez. Oysa o bir ticarete çıkacak olsaydı, yola çıkmadan önce orada neler harcayayacağını, nelerin gerektiğini sorup soruştururdu. Kimisinin imamdan önce rükûya vardığını, ondan önce secde ettiğini ve imamdan önce rükûya vardığında imama bir rükunda, ondan önce kalktığında iki rükunda muhalefet ettiğinden dolayı namazının bozulduğunu bilmediğini görürsün. Bazılarını gördüm; teşehhüde okunması vacip olan duaları bitirmemişken imamla birlikte selâm veriyorlardı. Bu, imamın üstlendiği bir husus olmadığından, kişinin namazı bozulur. Kimisi bir farzı terkeder, bol bol nafile ibadet yapar. Abdestte –ayağının topuğu gibi– yıkamadığı yer olur. Kimisi parmağını iyice sıkan yüzüğünü oynatıp içine su ulaştırmaz, böylece abdesti olmaz. Alış-verişlerinin ise çoğu fasiddir, geçersizdir. Şeriatın ticarî hukukunu öğrenmeye çalışmazlar. Buna karşın, Şeriatın sınırından dışarı çıkmamış olmak için fetvâsında ve ruhsatında filan fakihi taklid etmekten geri durmaz, onun fetvâsından mutlaka haberi olur. Sattıkları şeyde mutlaka bir kusur vardır, ama onu gizlerler. Örneğin sürdükleri cilâ kötü altının kötü olduğunu farkettirmez. Hatta kadınlar terazide ağır basması için eğerdikleri ipliği kırağılı havada bekletirler ve nemlendirirler!

Halkın âdet ve geleneklerine örnek; bazılarının Ramazanda farz namazda gevşek davranmaları, oruçlarını haramla açmaları, insanlara gıybet etmeleridir. Bu adam belki de sopayla dövülerek orucunu bozmaya zorlansa bile orucunu bozmaz. Çünkü orucu bozmak âdette son derece çirkin görülür. Kimisi kiralamada faize girer. Kimisi evi para karşılığında (alıp) rehin verir ve "bu zarûret durumu" der. Belki de kendisini başka evi ve içinde sattığı taktirde rehine gerek duymayacağı eşyaları vardır.

Ancak hakkında "Evini satmış" veya "Altın kaplamalı tabak değil, porselen kullanıyor" denilip şerefinin düşmesinden korkar.

Halkın adetlere göre hareket ettikleri bir husus da kahin, müneccim (=astrolog) ve falcıların sözlerine dayanmalarıdır. Bu insanlar arasında yayılmış, büyüklerin geleneği olarak süregelmiştir. Yolculuğa çıkacak, elbise diktirecek veya hacamat yaptıracak kişi mutlaka bir müneccime sorup ona göre hareket eder, bunu yapmayan azdır. Oysa onlar doğruya irşad etmekten ne kadar uzaktırlar! Çoğunun evinde Kur'an yoktur. Sahih hadiste geçtiğine göre Rasûlullah'a (s.) kâhinlerden soruldu. O (s.) "Onlar hiçbir şey değiller" buyurdu. "Yâ Rasûlallah! Onlar bazen bir şey söylüyor, gerçekten de oluyor" dediler. Peygamber (s.) "O gerçek söz bir cinnin (gökten) kaptığı bir bilgidir. Onu (insan) dostunun burnuna, tavuğun gagalaması gibi gagalar. O da buna yüzden fazla yalan karıştırır." Müslim, Rasûlullah'tan (s.) şu hadisi zikretmiştir: "Her kim bir falcıya gidip ona bir şey sorarsa kırk gece boyunca namazı kabul olmaz." Ebû Davud da Ebû Hureyre'den, Rasûlullah'ın (s.) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Her kim bir kâhine gider ve söylediklerini kabul ederse Muhammed'e indirilenden berî ve uzak olmuştur."

Halkın âdetlerinden biri de, aslını bilmeksizin bol bol yemin etmeleridir. Bunun çoğu zıhar yeminidir. Yeminlerinin en yaygını "Şunu satacak olursam hanımım bana haram olsun" gibi yeminlerdir. Bir alışkanlıkları da erkeklerinin ipek sevip altın yüzük takmalarıdır. Kimisi ipek giymekten sakınır, ama cuma günü, hutbe gibi belli vakit ve durumlarda giyer. Bir alışkanlıkları da kötülükten menetmemeleridir. Öyle ki adam kardeşini veya yakını içki içerken veya ipek giyerken görür de onu uyarmaz, men'etmez, ona karşı tavrında bir değişiklik olmaz, aksine dostluğu aynen devam eder. Bir adetleri de evlerinin kapılarının önüne seki yapmaları, böylece yolu daraltmalarıdır. Bazen kapılarının önünde yağmur suyu birikir ve genel halkın yararı için giderilmesi icap eder, ama o bunu gidermez. Oysa bu kimse müslümanlara eziyete sebep olduğundan günah işlemektedir.

Halkın bir âdeti de hamama peştemalsiz girmeleridir. Kimisi peştemalle girer, içeride onu bacaklarının üzerine koyar,

bu defa da kalçaları gözükür. Adam kendisini ovalamacıya teslim eder, o da avretini görür, eliyle dokunup ovalar. Oysa avret göbekle diz arasıdır. Sonra bunlar insanların avret yerlerine bakarlar, bunu yadırgamazlar. Halkın bir âdeti de hanımının hak hukukuna riayet etmemeleridir. Bazen kadını mehrinden vazgeçmeye mecbur hale getirirler. Adam da böylece (Allah nezdinde) mehirden kurtulduğunu sanar. Adam iki hanımından birine meyleder ve nafakasında, ilişkisinde diğerine haksızlık yapar. Bunun önemli olmadığını sanarak gevşek davranır. Halbuki Ebû Hureyre (r.) Rasulullah'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir? "Her kimin iki hanımı olur da bunlardan birine meylederse kıyamet günü bir yanını düşük veya eğik şekilde sürterek gelir." Halkın bir âdeti de hâkime giderek iflas ettiğini, elinde hiç bir şey bulunmadığını resmîleştirmektir. Bu kimse böylece kendinden sorumlulukların, borçların vs. kalktığına inanır. Sonra durumu düzelse de borçlarını ödemez. Kimisi iflas ettiği gerekçesiyle alış-veriş yapıp zarar verdiği kimselerin paralarını ve mallarını toplayıp ortadan kaybolur; bu arada onları harcar. Ona göre bu basit bir şeydir, günah değildir. Halktan kimisi gün boyu çalışmak üzere anlaşır. Sonra yavaş çalışma, çok dinlenme veya testereyi, baltayı keskinleştirme gibi iş aletlerinin tamiri vs. ile meşgul olma suretiyle oyalanır. Bu ihanettir. Meğer ki normal ve alışılagelen miktarda ola! Bazısı da "Ben şu anda birisinin ücretli çalışanıyım!" diyerek namaz kılmaz. Bu kimse namaz vakitlerinin çalışma akdinin dışında olduğunu bilmez.

Halkın yanlışları pek çoktur. Adet üzere yaptıkları şeylerden biri de ölüyü tabutun içinde defnetmeleridir. Bu mekruhtur. Kefen ise normal olmalı, aşırı gidilmemelidir. Bazıları ölüyle birlikte bazı elbiselerde defnederler. Bu ise haramdır; Çünkü bu malı zayi etmektir. Halk bir de ölünün ardından feryat figan eder. Sahih-i Müslim'de geçen bir hadiste Allah Rasulü şöyle buyurmuştur:

"Ölü üzerine feryad ve figan ile ağlayan kadın, ölmeden evvel tevbe etmezse, kıyamet gününde üzerinde katrandan bir gömlek ve uyuzdan bir zırh olduğu halde haşrolunur" buyurmuştur. Bir âdetleri de dövünmeleri, elbiselerini yırtmalarıdır. Bunları özellikle kadınlar yapar. Buhârî ve Müslim'de geçen bir

hadiste Rasulullah (s.) "(Ölüler için) avuç içi ile yüzlerini, yanaklarını döven ve yakalarını yırtan cahiliyye devrinin âdeti üzere feryad-u figân eden bizden değildir" buyurmuştur. İnsanlar elbisesini yırtan kimseyi gördüler de onu engellemezler. Bilakis elbisesini yırtmayanı eleştirir ve "Musibet ona hiç etki etmemiş" derler. Bir âdetleri de ölünün ardından eski elbiseler giyip bir ay veya bir yıl boyunca onu çıkarmamaları, bazen o süre boyunca yatakta uyumamalarıdır. Bir diğer âdetleri de Şaban ayının on beşinci gecesi kabirleri ziyaret edip orada ateş yakmaları ve kabir toprağından almalarıdır.

İbn Akil der ki: "Şer'î kurallar cahillere ve halka ağır gelince Şeriatın kurallarını bırakıp kendileri için koydukları bir takım şeylere yönelip onlara tazim ve saygı gösterdiler. Böylece guyâ işlerini kolaylaştırdılar. Çünkü bununla başkalarının emri altına girmemiş oldular. İbn Akîl der ki: Benim nezdimde bunlar, uydurdukları kabirlere saygı, onlara Şeriatın yasakladığı şekilde ikramda bulunarak ateş yakma, kabirleri öpme, ölülere kitâbelerle seslenme, kabre "Efendim, bana şunu şunu yap" gibi şeyler yazma, teberrük için toprak alma, kabirlerin üzerine koku sürme, sırf kabir ziyareti için yolculuk yapma ve ağaçların üzerine hırkalarını atma gibi, Lat ve Uzza'ya tapanları örnek alarak yaptıkları şeyler dolayısıyla kafirdirler. Bu kimselerin zekâtta hiç bir meselede bilgisini göremezsin ki; ona herhangi bir hüküm sorasın! Onlara göre; yazıklar olsundur ehl-i kehfin mağarasını öpmeyene, çarşamba günü Me'muniyye camisinin kirecine sürünmeyene, cenazede feryad-u figân eden kimse bulundurmayana, babası için kireçten veya tuğladan mezar yaptırmayana, elbisesini boydan boya yırtmayana, kabir üzerine gül suyu dökmeyene ve elbisesini ölüyle defnetmeyene!

İBLİSİN KADINLARI ALDATIŞI

İblisin kadınları aldatış usûlleri pek çoktur. Kadınlar hakkında özel bir kitap kaleme aldım ve onlarla ilgili tüm ibadetleri ve başka konuları ele aldım. Burada da İblisin onları aldatmasından bir kaç kelime ile söz edeceğim. Bu aldatmacalardan biri; kadın zeval vaktinde (=güneşin tepede olduğu vakit)

hayızdan kesildiği halde ikindiden sonra gusledip sadece ikindi namazını kılar. Halbuki öğle namazını da kılması gerekir, ama o bilmez. Kadınların kimisi guslü iki gün geciktirir ve çamaşırını yıkadığını, hamama gittiğini gerekçe gösterir. Bazısı gece gusletmesi vacip iken bunu güneş doğuşu sonrasına erteler. Kimisi hamama peştemalsiz girer ve "Yanıma sadece görevli kadın giriyor" veya "İşte ben, kızkardeşim, annem, cariyem; hepsi benim gibi kadın" der. Tüm bunlar haramdır. Çünkü guslü (geçerli) bir mazeret bulunmaksızın geciktirmek câiz değildir. Kadının da hemcinsinin göbeği ile dizkapağı arasına bakması o kızı veya annesi bile olsa helâl değildir; kızı küçükse bu helâldir, ama yedi yaşından sonra avretlerini birbirlerine göstermezler. Kimi kadınlar namazı ayakta kılabilecekken oturarak kılarlar. O durumda namaz kabul olmaz. Kimisi çocuğunun idrarıyla kirlenmiş elbiseyle namaz kılar ve bahaneler uydurur. Halbuki onu yıkayabilir. Dışarı çıktığında hazırlanıp elbisesini giymiyor mu? Ama asıl mesele namazın onun gözünde basit bir şey olmasıdır. Namazın farzlarından bir şey bilmez ise kimseye de sormaz. Bazen hür kadının namazda, görülmemesi gereken yeri gözükür ve namazı bozulur, ama o bunu önemsemez. Kimi kadınlar kürtaj yaparlar ve bunu basit bir şey olarak görürler. Ruh üflenmiş bir bebeği düşürdüğünde bir müslümanı katletmiş olduğunu bilmez. Bunu yaptığında üzerine vacip olan keffareti ödemez. Zira kürtaj yapan kadının tevbe etmesi ve bebeğin varisleri konumundaki kimselere, babasının diyet değerinin yirmide biri, annesinin diyet değerinin onda biri olan diyetini ödemesi vaciptir. Kadın, o maldan kendisine miras düşecek olsa olamaz. Kadın daha sonra bir köle azad eder, bulamazsa ard arda iki ay oruç tutar.

Kadın bazen kocasıyla kötü geçinir, ona kötü laflar eder, kocasından izin almadan dışarıya çıkar ve "Bir günah için çıkmadım!" der. Kocasının iznini almaksızın dışarı çıkmasının günah olduğunu bilmez. Kadınlardan kimisi (bir yakını ölse) sürekli kabre gidip gelir, kocasının dışındaki kimseler için yas tutar. Oysa sahih bir hadiste Allah Rasulü (s.) "Allah'a ve Rasulüne inanan bir kadının kocası dışında bir ölü için üç günden fazla yas tutması helâl olmaz. kocası içinse dört ay, on gün yas tu-

tabilir." buyurmuştur. Kimisi, onu yatağa davet eden kocasının sözünü dinlemez ve bunun günah olmadığını zanneder. Halbukî Buhârî ve Müslim'in Ebû Hureyre kanalıyla rivayet ettikleri bir hadiste peygamberimizin (s.) "Adam hanımını yatağına çağırır, o da reddeder böylece adam ona kızgın halde sabahlarsa melekler o kadına sabaha kadar lanet ederler" buyurduğundan dolayı bu yasaklanmış bir harekettir.

Kadın bazen kocasının malında gevşek davranır. Oysa kocası izin vermedikçe veya onun razı olduğunu bilmedikçe, kadının kocasının evinden bir şey çıkarması helâl olmaz. Bazen parasını kendisine müneccimlik yapan, sihir yapan, muhabbeti artırma ve dil bağlama gibi şeyler yapan kimselere verir. Tüm bunlar haramdır. Tevbe edip vaizlerin meclislerinde bulunmaya başlayınca sofi bir şeyhten hırka giydiği, onunla müsafaha ettiği olur. Artık minberin kızlarından olur. Garip garip şeyler yapar güyâ gezgin vâiz olur.

İlmin değerini muhafaza için bu kadarla yetinelim. Çünkü konu çok uzar. Bu kitapta yazdığımız örnekleri biraz açacak olsak veya onlara hadislerle ve büyük zatların sözleriyle cevap verecek olsak ciltler dolusu kitaplar meydana gelir. Biz az sayıda örnek zikrettik. Diğer pek çok örnek de bunlara bakılarak bulunabilir. Aşırılığa kaçarak yanlış yapanların hikâyelerini yazmakla yetindik ve durumları apaçık olduğundan reddiye vermeye gerek duymadık. Allah (c.) ihsan ve lütfuyla bizi ayak kaymasından korusun, kabul edilecek salih ameller işlemeye muvaffak kılsın.

ONUÇUNCÜ BÖLÜM
İBLİSİN TÜM İNSANLARI UZUN EMELLE VE BOŞ KURUNTULARLA ALDATIŞI

Nice Yahudi ve Hristiyanın kalbinde İslâm'a karşı sevgi olsa da, şeytan sürekli "Acele etme, iyice düşün!" diyerek onu yavaş davrandırır, İslâm'a girmesini ertelemeye çalışır, sonunda o kişi küfür üzere ölür. İblis âsî müslümana da tevbeyi ertelettirir; şehevî arzularını tatminini öne aldırtır, tevbeyi ise ertelettirir. Şairin söylediği gibi:

Heveslendiğin günahları hemen işleyip
"İleride tevbe ederim" diye ümidi besleme.

İblis nice ciddî çalışmaya karar vermiş kimseye bunu ertelettirir, nice faziletlere koşmaya çalışanı yavaşlattırır. Meselâ fakih dersini tekrar etmeye karar verir; ona "biraz dinlen" der. Âbid gece namaz kılmak için uyanır, ona "daha vakit var" der. Aslında azim, anı değerlendirmek ve ertelemeyi bırakmak, uzun emelden yüz çevirmektir. Çünkü korkulandan (=ölüm) güvende olunmaz, giden geri gelmez. Her hayırdaki gevşekliğin veya her türlü kötülüğe meylin sebebi uzun emeldir. Çünkü insan kendine, sürekli olarak kötülükten sıyrılma ve hayra yönelme istikametinde telkinlerde bulunur. Fakat hiç şüphe yok ki kişi gündüz yürürken yavaş yürüyorsa bu uzun

emeldendir, kişi kendini avutuyordur. Sabaha varacağı emelini besleyen kimse o gece gevşek amel yapar. Ölüme kendini yakın hisseden kişi ise amelinde ciddî olur. Nitekim Rasulullah (s.) "Dünyaya veda edenin namazı gibi namaz kıl!" buyurmuştur. Seleften bir zat: "Sizi 'ileride yaparım' demeye karşı uyarıyorum; Çünkü o İblisin en büyük silahıdır." demiştir. Azimle amel eden kişi ile uzun emele yaslanan kişinin hali şu misaldekilerin durumu gibidir:

Kervan bir kasabada konakladı. Çalışkan kişi hemen yolculukta ihtiyaç duyacağı şeyleri satın aldı ve yerine gelip oturdu. İhmalkâr ise "Hazırlığımı daha yaparım; burada bir ay kalabiliriz belki" dedi. Fakat çok geçmeden yolculuk zili çaldı. Hazırlığını yapan gayretli kişi sevindi, ihmalkâr ve erteleyici ise hüzne boğuldu. İşte bu, dünyadaki insanların misalidir: Kimisi hazırlıklıdır, uyanıktır; ölüm meleği geldiğinde (geçmiş için) bir pişmanlık duymaz. Kimisi de aldanmış ve erteleyicidir; yolculuk vakti geldiğinde pişmanlık duyar. İnsanın fıtratında ihmalkârlık ve uzun emel varken, sonra da İblis gelip fıtrattakine uygun harekete teşvikte bulununca bu husustaki mücadele zorlaşır. Fakat uyanık kişi kendisinin bir savaşta olduğunu, düşmanının bir an dahi gevşemediğini, görünüşte gevşek davransa da içinde ona karşı tuzak kurduğunu ve hesaplar yaptığını bilir. Yüce Allah'tan bizi düşmanın tuzağından, şeytanın fitnelerinden, nefislerin ve dünyanın şerrinden selâmette kılmasını dileriz. Şüphesiz o kullarına yakındır, duaları kabul edendir. Allah bizi o mü'minlerden eylesin...

ŞEYTANIN AYARTMASI • İBNÜ'L-CEVZÎ

Telbîs, bir yandan beşerin evrensel zaaflarına, insanın kendini kandırış biçimlerine projektör tutarken; diğer taraftan "Kitab"ın dediğine uymayan pazarlıkçı dindarları yakasından tutup sarsıyor. İbnü'l-Cevzî'nin neşteri keskindir ama insaftan yoksun değildir. O çağın tenkit haritasıdır bu eser. Çeşitli dinî gruplar, hafızlar, hadisçiler, fıkıhçılar ve sûfiler ciddî bir tenkit süzgecinden geçiriliyor bu kitapta.

ISBN 975-92753-7-6

